

სისხლის სამართლის პირმო ნაწილი

წიგნი I

სისხლის სამართლის პირმო ნაწილი

(წიგნი I)

ცვლილებებითა და შესწორებებით
2006 წლის 1 მარტამდე

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი 2006

წინამდებარე წიგნი საქართველოს სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სახელმძღვანელოს წარმოადგენს. იგი მოიცავს ადამიანის საწინააღმდეგო, ეკონომიკურსა და საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულს. ეს არის პირველი მცდელობა თსუ იურიდიული ფაკულტეტის პროფესორ-მასწავლებელთა მიერ სისხლის სამართლის ახალი კოდექსის დებულებათა სახელმძღვანელოს სახით ინტერპრეტაციისა. სახელმძღვანელო ემყარება იურიდიული ფაკულტეტის მეთოდსაზღვოს მიერ დამტკიცებულ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის პროგრამას.

წიგნი განკუთვნილია იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტებისა და დაინტერესებული სხვა მკითხველთათვის.

ავტორები:

პროფ. მზია ლეკვეიშვილი – თავი I, II, VI (153-170 მმ);
VII (174-176 მმ) VIII.

ასოც. პროფ. ნონა თოღუა – თავი III, V, VI (142-152 მმ). VII (171-173 მმ),
XIII, XVI;

ასოც. პროფ. ნინო გვენეტაძე – თავი XVII.

პროფ. გონა მამულაშვილი – თავი IV, IX, X, XI, XII, XIV, XV, XVIII.

რედაქტორი – პროფ. გ. ტყეშელაძე

რეცენზენტები – პროფ. გ. ნაჭყვიაძე,
დოც. თ. ებრაელიძე.

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2006.

ISBN 99940-46-34-9 (ტომი I)

ISBN 99940-46-35-7 (I ტომი)

თავი I

§1. საქართველოს სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის ტექსტი და საზღვარი

დანაშაულობასთან ბრძოლაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია სისხლის სამართლის კანონს, რამდენადაც სწორედ მისი საშუალებით ხორციელდება როგორც ადამიანისა და მოქალაქის უფლებათა და თავისუფლებათა, ისე საკუთრების, საზოგადოებრივი წესრიგისა და უშიშროების, საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დაცვა, ასევე კაცობრიობის მშვიდობისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა.

ამ მიზნის მისაღწევად საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ადგენს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს, განსაზღვრავს, თუ რომელი ქმედებაა დანაშაულებრივი, და აწესებს შესაბამის სასჯელს ან სხვა სახის სისხლისსამართლებრივ ღონისძიებას (სისხლის სამართლის კოდექსის მუხ. 1-ლი).

სისხლის სამართალი შედგება ორი ნაწილისაგან: ზოგადი და კერძო ნაწილებისაგან. სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში მოცემულია დანაშაულის ყველა შემადგენლობისათვის საერთო ცნებები და ნიშნები, მისი პრინციპები და ინსტიტუტები. სხვაგვარად, ზოგადი ნაწილის არარსებობისას, ყველა დანაშაულის შემადგენლობის დაწვრილებითი განხილვა გამოიწვევდა სისხლის სამართლის კოდექსის კოლოსალურ გაზრდას და ერთი და იგივე ცნებების მრავალჯერ გამეორებას.

რაც შეეხება სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილს, მასში განსაზღვრულია დანაშაულთა ცალკეული სახეები და მითითებულია სასჯელის იმ სახეზე, რომელიც გამოყენებულ უნდა იქნეს მისი ჩადენისათვის.

აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი შეიძლება განიმარტოს როგორც სისხლის სამართლის კანონით დადგენილ ნორმათა ერთობლიობა, რომელიც განსაზღვრავს დანაშაულად აღიარებულ ქმედებათა წრესა და ნიშნებს, ასევე მისი ჩადენისათვის დადგენილ სასჯელის სახესა და ზომას.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ სისხლის სამართლის ზოგადი და კერძო ნაწილები ორგანულადაა დაკავშირებული ერთმანეთთან და ერთ მთლიანობას ქმნის. მათი ერთიანობა განისაზღვრება ერთი და იმავე

ამოცანების არსებობით, რაც მიზნად ისახავს ადამიანის, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს დაცვას დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან. კერძო ნაწილი კონკრეტულ დანაშაულთან ბრძოლის საქმეში თავის ფუნქციას ასრულებს ზოგადი ნაწილის ნორმების მეშვეობით.

ასე მაგალითად, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 224-ე მუხლში აღწერილია ბანდიტიზმის ნიშნები, რომელიც ბანდიტიზმს განმარტავს როგორც მყარი შეიარაღებული ჯგუფის (ბანდის) შექმნას ან ხელმძღვანელობას პირზე, ან ორგანიზაციაზე თავდასხმის მიზნით, ასევე ასეთ ჯგუფში (ბანდაში) ან მის მიერ მოწყობილ თავდასხმაში მონაწილეობას. მაგრამ იმისათვის, რომ პირი პასუხისმგებლობაში იყოს მიცემული ბანდიტიზმისათვის, აუცილებელია ზოგადი ნაწილის ნორმების გამოყენება, რომლებიც განსაზღვრავენ სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს, შეურაცხადობას, ბრალს, თანამონაწილეობასა და სხვა. ასევე, ეს დანაშაული ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას ხუთიდან ოც წლამდე. ცხადია, რომ სასამართლომ სასჯელის განსაზღვრისას ასევე უნდა იხელმძღვანელოს ზოგადი ნაწილის ნორმებით, ყურადღება მიაქციოს დანაშაულის კატეგორიას და, აქედან გამომდინარე, სასჯელის შეფარდების სპეციფიკას. ამავე დროს, დადგენილ უნდა იქნეს ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორიცაა მართლწინააღმდეგობის ან ბრალის გამოპრიცხველი გარემოებები და ა.შ.

სისხლის სამართლის კოდექსის დაყოფა ზოგად და კერძო ნაწილებად პირველად საფრანგეთის 1791 წლისა და 1810 წლის სისხლის სამართლის კოდექსებით მოხდა. თუმცა, აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ დღესაც არსებობს ისეთ სახელმწიფოთა კანონმდებლობა, სადაც ამგვარი დაყოფა არ არსებობს, ან საერთოდ არ არის კოდიფიცირებული სისხლის სამართლის კანონმდებლობა. ამ უკანასკნელის მაგალითად გამოვყავდეთ დიდი ბრიტანეთი, სადაც საერთო სამართლის პრინციპების შესაბამისად ოცამდე კანონი არსებობს, რომელიც აწესრიგებს სისხლის სამართლის ზოგადი და კერძო ნაწილების საკითხებს. არ არის კოდიფიცირებული არც მუსლიმური სისხლის სამართალი, რომელიც ზოგიერთ შემთხვევაში მოქმედებს კოდიფიცირებულ აქტთან ერთად.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ და ამასთან დაკავშირებით საქართველოში განხორციელებულმა ცვლილებებმა თავისი ზეგავლენა მოახდინეს დამნაშაევების მდგომარეობასა და მის დინამიკაზე, რამაც

თავისი გამოხატულება პოვა ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში და, პირველ რიგში, მის კერძო ნაწილში. ზოგიერთმა ქმედებამ საზოგადოებრივი ცხოვრების დემოკრატიზაციასთან დაკავშირებით დაკარგა სოციალური საშიშროება, რის გამოც მოხდა მათი დეკრიმინალიზაცია. ასე მაგალითად, ჯერ კიდევ ახალი კოდექსის მიღებამდე სისხლის სამართლის კანონმდებლობიდან ამოღებულ იქნა ისეთი ნორმები, რომლებიც არ პასუხობდნენ ქვეყანაში გასატარებელ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ რეფორმებს. მოხდა სპეკულაციის, კერძომეწარმეობითი საქმიანობის, კომერციული შუამავლობისა და ზოგიერთ სხვა ქმედებათა დასჯადობის გაუქმება. ამასთან ერთად, ახალმა ნეგატიურმა სოციალურმა მოვლენებმა, რომლებმაც თავი იჩინეს ჩვენს სოციალურ გარემოში, საჭიროდ გახადეს რიგ ქმედებათა კრიმინალიზაცია.

სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის ნორმათა უდიდესი უმრავლესობა ამკრძალავი ხასიათისაა, თუმცა მასში მოცემულია ასევე წამახალისებელი (პოზიტიური) და ახსნაგანმარტებითი ნორმებიც. წამახალისებელ ნორმათა მიზანია დამნაშავე პირის პოსტდანაშაულებრივი ქცევის სტიმულირება, რომელიც ცდილობს გამოასწოროს სამართლებრივი სიკეთისათვის მიყენებული ზიანი. ახალ სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილში ამგვარ ნორმათა რაოდენობა გაზრდილია და დღესაც იზრდება. ასე მაგალითად, ტერორისტული აქტის შემადგენლობას (მუხ. 323-ე) ახლავს შენიშვნა, სადაც მითითებულია, რომ სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება ტერორისტული აქტის მომზადებაში მონაწილე პირი, რომელიც ხელისუფლების ორგანოს დროული გაფრთხილებით ან სხვაგვარად შეუწყობს ხელს ტერორისტული აქტის თავიდან აცილებას და თუ მის ქმედებაში არ არის სხვა დანაშაულის ნიშნები; ან კიდევ, სისხლის სამართლის კოდექსის 370-ე მუხლს, რომელიც ეხება პასუხისმგებლობას ცრუ ჩვენების, ყალბი დასკვნის ან არასწორი თარგმანისათვის დართული აქვს შენიშვნა, რომლის მიხედვითაც მოწმე, დაზარალებული, ექსპერტი ან თარჯიმანი თავისუფლდება სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ იგი მოკვლევის ან წინასწარი გამოძიების პროცესში ანდა განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანამდე ნებაყოფლობით განაცხადებს მის მიერ ცრუ ჩვენების ან ყალბი დასკვნის მიცემის ანდა განზრახ არასწორად თარგმნის შესახებ.

ახსნაგანმარტებითი ნორმები წარმოადგენენ ლეგალურ, ანუ თვით

კანონმდებლის მიერ მოცემული დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტებისა და მათი ნიშნების განმარტებას. ხშირად, ამგვარი განმარტება მოცემულია სისხლის სამართლის კოდექსის ცალკეულ დანაშაულთა შენიშვნაში. მასში შეიძლება მოცემულ იქნეს განმარტება დანაშაულით მიყენებული ზიანის ოდენობის შესახებ, ან კიდევ ჩამოყალიბებულ იქნეს ესა თუ ის ცნება. ასეთი სახის განმარტებათა რაოდენობა ასევე გაზრდილია ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში. ფაქტობრივად, მატერიალური ზიანის მიყენების შემთხვევაში კანონმდებელი იძლევა აბსოლუტურ ციფრებს მიყენებული ზიანის განსაზღვრავად. ყველაზე ხშირად იგი გვხვდება ეკონომიკურ დანაშაულთა კარში. მაგალითად, ზიანის მიყენება დიდი ოდენობით ან განსაკუთრებით დიდი ოდენობით.

განსხვავებით ზოგიერთ უცხო სახელმწიფოთა სისხლის სამართლის კოდექსში ცალკე თავად ჩამოყალიბებულ ტერმინთა ახსნა-განმარტებისა (მაგალითად, გერმანია, საფრანგეთი, უზბეკეთი, ბელარუსია), საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ასეთ ნოვაციას არ იცნობს. თუმცა, უნდა შევნიშნოთ, რომ ბოლო დროს შეიმჩნევა სისხლის სამართლის კოდექსში ახალ ნორმათა შეტანისას ტერმინთა განმარტების მცდელობა. მაგალითად, სისხლის სამართლის კოდექსის 255¹-ე მუხლში, რომელიც ეხება არასრულწლოვანთა ჩაბმას პორნოგრაფიული ნაწარმოების ან სხვა საგნის უკანონოდ დამზადებასა და გასაღებას, შენიშვნაში მოცემულია არასრულწლოვანთა პორნოგრაფიის განსაზღვრა. ზოგიერთი სპეციალური ცნებისა და ტერმინის ამგვარი ლეგალური ახსნა-განმარტება დახმარებას გაუწევს სასამართლოს ნორმათა სწორედ გამოყენების საქმეში.

სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი არა მარტო სისხლის სამართლის შემადგენელი ნაწილია, არამედ სისხლის სამართლის მეცნიერების ორგანული, შედარებით დამოუკიდებელი ნაწილი. კერძო ნაწილი წარმოადგენს მის შემადგენელ ნორმათა სისტემას, ისევე როგორც ცალკეულ დანაშაულთა შესახებ საზოგადოებაში გაბატონებულ იდეათა, წარმოდგენათა და შეხედულებათა ერთობლიობას.

სისხლის სამართლის მეცნიერების ამ ნაწილის საგანია იმ ნორმათა შესწავლა, რომლებიც ქმნიან კერძო ნაწილს, როგორც მთელი სისტემის, ისე ცალკეული ნორმების ეფექტურობას, ასევე სისხლის სამართლის კანონმდებლობის სრულყოფის პრობლემათა დაშუქება და მათი გამოყენების პრაქტიკის გაუმჯობესება.

სისხლის სამართლის მეცნიერება კერძო ნაწილის შესწავლისას ეყრდნობა მატერიალისტური დიალექტიკის მეთოდს და სარგებლობს ისტორიული, შედარებით-სამართლებრივი, კონკრეტულ-სოციოლოგიური, ლოგიკურ-იურიდიული, გრამატიკული და გამოკვლევის სხვა მეთოდებით. იგი იყენებს სამართლებრივი სტატისტიკის მონაცემებს სასამართლო პრაქტიკის შესწავლისა და განზოგადების საფუძველზე. სისხლის სამართლის მეცნიერებაში სათანადო ყურადღება ეთმობა საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობას.

კერძო ნაწილის მეცნიერების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა სისხლის სამართლის კანონმდებლობის სტაბილიზაციის უზრუნველყოფა. მაგრამ, საჭიროების შემთხვევაში გამორიცხული არ არის სისხლის სამართლის მოქმედი კანონების შეცვლა და ახალი კანონის მიღებაც. სამწუხაროდ, ზოგჯერ ხდება მოქმედი კანონმდებლობის ისეთი შეცვლა, რაც გამართლებული არ არის. ცვლილებები კოდექსში და ახალი ნორმების მიღება უნდა ეფუძნებოდეს იურისტების, ეკონომისტების, სოციოლოგების, ფსიქოლოგებისა და სხვა სპეციალისტების მიერ განხორციელებულ მასშტაბურ გამოკვლევას, რაც ჩვენს სინამდვილეში არ ხდება. ახალი კანონპროექტის შემოტანისას რეალურად არ არსებობს სათანადო დასაბუთება ნორმის მიღებისა თუ შეცვლის მიზანშეწონილების შესახებ.

სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში მოცემულია დანაშაულთა ამომწურავი ჩამოთვლა და, როგორც წესი, აღწერილია მათი ძირითადი ნიშნები. ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის ღირსებად უნდა ჩაითვალოს მისი მუხლების ფართო დეფინიცირება. განსაკუთრებულ ნაწილში დეფინიციათა უმრავლესობა აღწერილობით ხასიათს ატარებს.

კოდექსის განსაკუთრებული ნაწილის დადებით მხარედ უნდა ჩაითვალოს ისიც, რომ დანაშაულის შემადგენლობათა დიფერენციაცია ხდება მათი საშიშროებიდან გამომდინარე. კოდექსის კარების, თავებისა და მუხლების იერარქიას საფუძველად უდევს სამართლით დაცული ინტერესის მნიშვნელობა პიროვნების, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ფუნქციონირების სფეროში. ხშირ შემთხვევაში დანაშაულთა შემადგენლობა იყოფა ძირითად და კვალიფიციურ შემადგენლობებად. მრავლადაა ისეთი ნორმაც, სადაც დანაშაული იყოფა ძირითად, კვალიფიციურ და განსაკუთრებით კვალიფიციურ დანაშაულად. ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავში

ძარცვა, ან კიდევ, სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირება და მრავალი სხვა. სისხლის სამართლის კოდექსში გვხვდება ისეთი ნორმებიც, სადაც გათვალისწინებულია ხუთი და მეტი სხვადასხვა სახის დამამძიმებელი გარემოებანი (მაგალითად, საბაჟო წესის დარღვევა).

რაც შეეხება პრივილეგიურ ნორმებს, უნდა შევნიშნოთ, რომ ახალ კოდექსში მათი რიცხვი გაზრდილია. კოდექსი ადამიანის სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულში ხუთ ასეთ შემადგენლობას ითვალისწინებს. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ზოგიერთი პრივილეგიური ნორმა დამოუკიდებელ დანაშაულად არის გამოყოფილი და მაკვალიფიცირებელი გარემოებაც ახლავს. ამის მაგალითია სისხლის სამართლის კოდექსის III-ე მუხლი, რომელიც ეთმობა განზრახ მკვლელობას უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში. ეს ნორმა ითვალისწინებს დამამძიმებელ გარემოებასაც, რომელიც გულისხმობს იმავე ქმედებას, ჩადენილს ორი ან მეტი პირის მიმართ.

სისხლის სამართლის ნორმათა უმრავლესობაში გადმოცემულია ამა თუ იმ შემადგენლობისათვის დამახასიათებელი სპეციფიკური ნიშნები. ეს სპეციფიკა ძირითადად გამოიხატება შემადგენლობის ობიექტურ ელემენტებში და ამიტომაც წარმოდგენილია საკმაოდ დაწვრილებით. დისპოზიციებში მითითებულია განზრახვის განზოგადებული სახე მისი პირდაპირი და არაპირდაპირი დაყოფის გარეშე, რაც სავსებით გამართლებულია. ამ პრინციპზე დაყრდნობით კანონმდებელი არ გამოყოფს გაუფრთხილებლობის სახეებს თვითიმედოვნებისა და დაუდევრობის მიხედვით. სისხლის სამართლის კოდექსში სრულიად სხვაგვარადაა გადმოცემული განზრახვის და გაუფრთხილებლობის განსხვავება. უნდა შევნიშნოთ, რომ სისხლის სამართლის კოდექსმა ცვლილება განიცადა და ზოგადი ნაწილის მნიშვნელოვანი დებულება იმის შესახებ, რომ გაუფრთხილებლობა დასჯადია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამის შესახებ პირდაპირ არის მითითებული სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილში, მართალია, ზოგად ნაწილში დატოვა, მაგრამ კერძო ნაწილის მუხლებში თითქმის ყველგან ამოიღო, რამაც ზოგჯერ კურო-ოზამდეც კი მიგვიყვანა (მაგალითად, ბოლო დრომდე, ტერორისტული აქტის მე-3 და მე-4 ნაწილების იდენტურობა შინაარსის მიხედვით და განსხვავება სასჯელის ზომაში). ამიტომაც, საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოებს ხშირად უჭირთ ბრალის ფორმის დადგენა, რასაც მნიშვნელოვან სასამართლო შეცდომებამდე მივყავართ.

სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის სისტემაში, განსხვავებით ძველი კოდექსისაგან, ცვლილება განიცადა. თუ ადრე კოდექსს საფუძვლად ედო დანაშაულის ობიექტის სამწვეროვანი დაყოფა, ამჟამად იგი ოთხწვეროვან ობიექტებად იყოფა. კერძო ნაწილის დაყოფის საფუძვლად აღებულია გვარეობითი ობიექტი. ახალი სისხლის სამართლის კოდექსი დაყოფილია კარებად, რომლებშიც დანაშაული დაჯგუფებულია გვარეობითი ობიექტის მიხედვით, ე.ი. იგი შეიცავს ხელყოფის გარკვეული ჯგუფის გვარეობითი ცნების განსაზღვრას. ზოლო თავისთავად გვარეობითი ობიექტი იყოფა სახეობით ობიექტებად, ანუ თავებად, რომელიც წარმოადგენს მონათესავე, ერთგვაროვან და ურთიერთდაკავშირებულ საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ერთობლიობას. ასე მაგალითად, კარში „დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ“ გაერთიანებულია ისეთი თავები, როგორიცაა დანაშაული სიცოცხლის წინააღმდეგ; დანაშაული ჯანმრთელობის წინააღმდეგ; ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შექმნა; დანაშაული სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ; დანაშაული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ და დანაშაული ოჯახისა და არასრულწლოვანის წინააღმდეგ.

დანაშაულთა ჯგუფის საერთო დახასიათებაში, უმეტეს შემთხვევაში, შედის ასევე მათი დაჯგუფება ქვესახეებად. როგორც წესი, მას საფუძვლად უდევს ხელყოფის უშუალო ობიექტი, რომელიც დანაშაულის შემადგენლობის სავალდებულო ელემენტია და მისი შინაარსი ასახულია კოდექსის მუხლის სათაურში.

უნდა შევნიშნოთ, რომ ძველ კოდექსთან შედარებით ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში ნორმათა რაოდენობა გაიზარდა. მისი მიღებისას იგი 415-ს აღწევდა. ამჟამად მათი რაოდენობა კიდევ უფრო გაიზარდა. ახალი კოდექსით ყველაზე დიდია კარი საზოგადოებრივი წესრიგისა და უშიშროების შესახებ. იგი შეიცავს ექვს თავსა და 67 მუხლს. ყველაზე უფრო პატარაა თავი კომპიუტერული დანაშაულის შესახებ, რომელიც სამი მუხლისაგან შედგება. აღსანიშნავია, რომ მსოფლიოში და, კერძოდ, ჩვენს ქვეყანაში კომპიუტერიზაციის განვითარებამ ბევრი ისეთი საკითხი წარმოშვა, რომელიც ჯერ კიდევ არ არის ასახული სისხლის სამართლის კოდექსში, რაც, თავის მხრივ, იწვევს გაუმართლებლად სამართალდამრღვევთა მიერ პასუხისმგებლობისაგან თავის არიდებას.

საინტერესოა, რომ ევროპისა და აზიის ქვეყნებში მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსთა შორის ყველაზე მოკლეა ჩინეთის კოდექსი. 1995 წლის 1 იანვრის მონაცემებით იგი შედგებოდა 130 მუხლისაგან. მისი გაზრდა ხდება ძირითადად ეკონომიკურ დანაშაულთა ხარჯზე, ამასთან, თანდათანობით მკაცრდება პასუხისმგებლობაც — თვით სიკვდილით დასჯამდეც კი.

საქართველოს სისხლის სამართლის ახალმა კოდექსმა უარი თქვა ადმინისტრაციულ პრეიუდიციაზე, ე.ი. სამართალდარღვევის ერთგვარი ჩადენის შემთხვევაში ადმინისტრაციული სახელის გამოყენების შემდეგ იმავე დარღვევის ხელშეწყობა ჩადენისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დაწესებაზე. სამეცნიერო ლიტერატურაში აღინიშნებოდა, რომ ადმინისტრაციული გადაცდომა და დანაშაული ერთმანეთისაგან რაოდენობრივად კი არ განსხვავდება, არამედ ეს განსხვავება ხარისხობრივია. დანაშაული მაღალი სოციალური საშიშროების მქონე მოვლენაა, ადმინისტრაციული გადაცდომა კი, თუმცა ანტისაზოგადოებრივ ხასიათს ატარებს, მაგრამ კრიმინალურ საშიშროებას არ შეიცავს. არადანაშაულებრივი სამართალდარღვევის რაოდენობა არ შეიძლება გადაიზარდოს დანაშაულის ხარისხში¹.

სისხლის სამართლის ძველ კოდექსში ადმინისტრაციული პრეიუდიციის მქონე ნორმები არცთუ მცირე იყო; ისინი ხელს უწყობდნენ კოდექსის რეპრესიულობის გაძლიერებას, ვინაიდან მათი მეშვეობით ვრცელდებოდა სისხლის სამართლის სანქციები ადმინისტრაციულ გადაცდომაზე. უცხოეთის სისხლის სამართლის კოდექსებში მათი მოძებნა ძნელია, ხოლო დღეს არსებული დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის უმრავლესობა არ ცნობს ნორმებს ადმინისტრაციული პრეიუდიციით, მათ შორის რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსიც. გამოჩენილია ბელორუსის რესპუბლიკა, სადაც, მართალია, მცირე მოცულობით, მაგრამ მაინც შენარჩუნებულია იგი. აბსოლუტურად გაუმართლებელია, ჩვენი აზრით, საქართველოს სისხლის სამართლის ახალ კოდექსში ადმინისტრაციული პრეიუდიციის ნორმების დაბრუნების ტენდენცია. მათი რიცხვი კოდექსში თანდათანობით იზრდება, რასაც რეალურად არავითარი სამართლებრივი დასაბუთება არ გააჩნია.

¹ Кузнецова Н.Ф., Цели и механизмы реформы Уголовного кодекса, ж. Советское государство и право, 1992, №6, с. 83.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ ახლებურად გამოხატა სისხლის სამართლებრივ ქმედებათა და სამოქალაქო დელიქტების შეფარდებითობა. იურიდიული პირებისა და სახელმწიფოსათვის დიდი მატერიალური ზიანის მიყენება ყოველთვის საკმარისი არ არის ქმედების კრიმინალიზაციისათვის. სოციალიზმის ეპოქისაგან განსხვავებით, როდესაც სახელმწიფო საკუთრებისათვის მცირე მნიშვნელობის ზიანის მიყენებაც კი დანაშაულად ითვლებოდა, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ქონებრივ დანაშაულთა კრიმინალიზაციის საფუძველი გადატანილია დანაშაულის სუბიექტურ მხარეზე — განზრახვაზე, ქმედების მოტივსა და მიზანზე, ასევე დანაშაულის ჯგუფურ ხასიათსა და მათ მიერ სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებაზე.

§2. დანაშაულის კვალიფიკაცია და მისი მნიშვნელობა

ცნობილია, რომ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საფუძველს წარმოადგენს მხოლოდ დანაშაული. აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ იმ პირს, რომლის ქმედებაც შეიცავს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ ერთ-ერთ დანაშაულს.

სისხლის სამართლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დებულებაა ის, რომ პირის მიერ ჩადენილი დანაშაული ზუსტად უნდა იყოს დაკვალიფიკირებული. იურიდიულ ლიტერატურაში დანაშაულის კვალიფიკაციის ცნების სხვადასხვაგვარი განსაზღვრება არსებობს. მისი არსი მაინც ძირითადად იმაში გამოიხატება, რომ დანაშაულის კვალიფიკაცია ეს არის სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ დანაშაულის ნიშნებთან ამა თუ იმ კონკრეტული ქმედების შესაბამისობის დადგენა.

სისხლის სამართლის თეორიაში კვალიფიკაცია ვაგებულია ორგვარად: როგორც დანაშაულის შემადგენლობის კონკრეტული ნიშნების შესაბამისობის დადგენის პროცესი და ასევე ქმედების სისხლის სამართლებრივი შეფასება. არსებითად აქ არ არსებობს წინააღმდეგობა, ვინაიდან შესაბამისობის დადგენის პროცესის შედეგი წარმოადგენს ქმედების ზუსტ სისხლის სამართლებრივ შეფასებას. ასე მაგალითად, თუ საქმეზე დადგენილ იქნება, რომ პირმა: 1) ხელყო მსხვერპლის

სიცოცხლე; 2) ხელყოფა უშუალოდ მიმართული იყო მისთვის სიცოცხლის მოსასპობად (იარაღიდან გასროლა), მან გამოიწვია მსხვერპლის სიკვდილი და იყო მისი უშუალო და მთავარი მიზეზი; 3) პირი მოქმედებდა სიცოცხლის მოსპობის განზრახვით, ხოლო მოქმედების მოტივს წარმოადგენდა შურისძიება; 4) პირი იყო შერაცხადი და მიღწეული 14 წლის ასაკს, ქმედება ქმნის მკვლელობის დანაშაულის შემადგენლობას და დაკვალიფიცირდება სისხლის სამართლის კოდექსის 108-ე მუხლით.

დანაშაულებრივი ქმედების სწორი კვალიფიკაციისათვის, პირველ რიგში, დადგენილ უნდა იქნეს ერთგვაროვან საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ის ჯგუფი, რაზეც მიმართულია ხელყოფა, ე.ი. განსაზღვრულ უნდა იქნეს ხელყოფის სახეობითი და უშუალო ობიექტი. მათი დადგენა საშუალებას იძლევა ზოგადად განისაზღვროს ჩადენილი ქმედების საშიშროების ხარისხი. პრაქტიკულად მისი დადგენა საშუალებას იძლევა დავადგინოთ, თუ კოდექსის კერძო ნაწილის რომელ კარსა და თავში უნდა ვეძებოთ ის ნორმა, რომელიც დარღვეულია პირის მიერ. ხელყოფის უშუალო ობიექტიც იძლევა შესაძლებლობას განისაზღვროს ჩადენილი ქმედების საშიშროება და დადგინდეს ერთი სახეობითი ობიექტით განსაზღვრული სათანადო ნორმის გამოყენება.

მე-2ც, აუცილებელია განისაზღვროს ჩადენილი ქმედების ნიშნები არა მიახლოებით, არამედ ზუსტად და შეესაბამება თუ არა ეს ქმედება სრული მოცულობით იმ ნიშნებს, რომლებიც აღწერილია კერძო ნაწილის სათანადო ნორმაში. ასე მაგალითად, ქურდობას კანონი განმარტავს როგორც სხვისი მოძრავი ნივთის ფარულ დაუფლებას მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, ამიტომ თუ ქმედება ჩადენილია სხვათა თვალწინ და ეს ნათელია დამნაშავისათვის, იგი არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს ქურდობად.

შესაბამისობის სრული მოცულობით დადგენა გულისხმობს კანონში მითითებული კონკრეტული შემადგენლობის ყველა ნიშნის დამთხვევას პირის მიერ ჩადენილი ქმედებისადმი. მაგალითად, კოდექსში ყაჩაღობა განმარტებულია არა როგორც მხოლოდ თავდასხმა სხვისი მოძრავი ნივთის მისაკუთრების მიზნით ძალადობისა ან მისი გამოყენების მუქარით, არამედ მითითებულია ძალადობის ხარისხზე (თავდასხმა ისეთი ძალადობით ან მისი გამოყენების მუქარით, რომელიც საშიშია ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის). ამიტომ

ნივთის, ძალადობრივი დაუფლება, თუ ეს ძალადობა არ არის საშიში ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის, ვერ შექმნის ყაჩაღობის შემადგენლობას. ეს იქნება ძარცვა, რომლის დროსაც გამოყენებულია ისეთი ძალადობა ან მისი მუქარა, რომელიც არ არის საშიში ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის.

სრული დამთხვევა იმასაც ნიშნავს, რომ დანაშაულის შემადგენლობის ყველა ელემენტი შეესაბამება კოდექსში აღწერილ სათანადო ნორმას.

მე-3, დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს სისხლისსამართლებრივი ნორმების კონკურენციის საკითხის სწორ გადაჭრას. ასეთი მდგომარეობა იქმნება მაშინ, როდესაც ჩადენილი ქმედება ზოგადი და სპეციალური ნორმის ნიშნებში ექცევა.

უნდა შევნიშნოთ, რომ ახალმა სისხლის სამართლის კოდექსმა ეს საკითხი საკანონმდებლო წესით გადაჭრა. კოდექსის მე-16 მუხლის მე-2 ნაწილში ვკითხულობთ: „თუ ქმედება გათვალისწინებულია ზოგადი და სპეციალური ნორმებით, დანაშაულთა ერთობლიობა არ არსებობს და პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება სპეციალური ნორმით“.

პრაქტიკაში ყველა შესაძლო ვარიანტის ამოწურვა არც ერთ კოდექსს არ ძალუძს, თუგინდ მისი მოცულობა ძალიან დიდი იყოს. ამიტომაც სპეციალურ ნორმაში გადმოცემულია სპეციფიკური დანაშაულის შემადგენლობა, ხოლო სხვა მსგავს დანაშაულზე სასჯელი პირს დაეკისრება ზოგადი ნორმის საფუძველზე.

ზოგიერთი დანაშაულის ჩადენისას ყველაზე რთული დასადგენია პირის ბრალი, დანაშაულის ჩადენის მოტივი და მიზანი. ამიტომაც უფრო მიზანშეწონილია ჯერ დადგინდეს დანაშაულის შემადგენლობის ობიექტური ნიშნები და სუბიექტი, ხოლო შემდეგ კი უფრო გააღვივდება ქმედებასთან პირის ფსიქიკური დამოკიდებულების დადგენა. სასამართლო პრაქტიკაში ყველაზე ხშირად დანაშაულის კვალიფიკაციისას შეცდომები სუბიექტურ მხარეზე მოდის.

ტრადიციულად, დანაშაულის კვალიფიკაციას ართულებს შემადგენლობის ე.წ. შეფასებითი ნიშნები, რომლებიც ნორმის დისპოზიციისა გადმოცემული განზოგადებული სახით და მათი კონკრეტიზება სამართალდამცავ ორგანოებს ევალებათ. რა თქმა უნდა, ვერც ერთი, ყველაზე სრულყოფილი სისხლის სამართლის კოდექსიც კი გვერდს

ვერ აუხვევს შეფასებით ნიშნებს, მაგრამ იურიდიულ ლიტერატურაში გაგრძელებული აზრით, კანონმდებლის მიზანი უნდა იყოს მათი რაოდენობის მინიმუმამდე დაყვანა და შესაძლებლობის ფარგლებში მათი ინდივიდუალიზაციის კრიტერიუმის განსაზღვრა.

დანაშაულის კვალიფიკაციის პროცესში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის, პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებისა და სასჯელის საკითხები არ განიხილება. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა და სასჯელი, ისევე როგორც მისგან გათავისუფლების პირობები, დანაშაულის კვალიფიკაციის შედეგია. დანაშაულის კვალიფიკაცია მიეკუთვნება დანაშაულის ინსტიტუტს, სასჯელი და მისგან გათავისუფლება კი — სასჯელის ინსტიტუტს. სხვაგვარი მოსაზრება არ მიესადაგება დანაშაულის კვალიფიკაციის ცნებას, როგორც საშიში ქმედების იდენტიფიკაციის დადგენას სისხლის სამართლის ნორმის დისპოზიციაში აღწერილ შემადგენლობასთან.

სისხლის სამართლის ახალი კანონმდებლობით გრძელდება ბლანკეტური ნორმების ზრდის ტენდენცია, ანუ იმ ნორმების რაოდენობის ზრდა, რომლებიც დაკავშირებულია სამართლის სხვა დარგების სპეციალურ წესებთან. სისხლის სამართლის კოდექსის „ბლანკეტიზაცია“ ობიექტური პროცესია. მას განაპირობებს დღეს არსებული ტექნიკური პროგრესის ნეგატიური შედეგები: მომეტებული საფრთხის წყაროთა ზრდა, ბუნების დაბინძურება და სხვა, ამას გარდა, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში არსებული ეკონომიკურ ურთიერთობათა სფეროს — საფინანსო, საგადასახადო, საბაჟო და სხვა წესების მარეგულირებელი უამრავი ნორმის არსებობა.

აქედან გამომდინარე, საჭიროა არ დაიკარგოს სისხლის სამართლის კანონის სპეციფიკა შასში გათვალისწინებულ ქმედებათა საშიშროების შესახებ, არ დაირღვეს გარკვეული ზღვარი სისხლის სამართლისა და სამართლის სხვა მომიჯნავე დარგებს შორის. მკვეთრად უნდა იყოს გამოყოფილი ობიექტური ნიშნები, როგორიცაა სიცოცხლის მოსპობა, ჯანმრთელობის დაზიანების ხარისხი, სხვაგვარი ფიზიკური ან ფსიქიკური ძალადობა ადამიანზე, ქმედების ჩადენის მოტივი, მიზანი და სხვა.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, უნდა დავასკვნათ, რომ დანაშაულის სწორ კვალიფიკაციას ღიდი მნიშვნელობა აქვს. იგი უზრუნველყოფს სისხლის სამართლის პრინციპების და, პირველ რიგში,

კანონიერების პრინციპის რეალიზაციას. დანაშაულის არასწორი კვალიფიკაცია არღვევს როგორც კანონიერების პრინციპს, ისე სამართლიანობის, პირადი და ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპებს. სასჯელის მიზნები, მისი ინდივიდუალიზაცია და სამართლიანობა მხოლოდ მაშინ შეიძლება იყოს მიღწეული, როდესაც დანაშაულს სწორი კვალიფიკაცია აქვს მიცემული. გარდა ამისა, დანაშაულის სწორი კვალიფიკაცია წარმოადგენს დანაშაულის ჩამდენი პირის უფლებათა დაცვის მყარ გარანტიას.

§3. სისხლის სამართლის განსაკუთრებული ნაწილის სისტემა

კოდექსში სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის ნორმები გარკვეული წესით არის განლაგებული, რაც მთლიანობაში მის სისტემას ქმნის. იგი დაყოფილია კარებად, თავებად და მუხლებად. კოდექსის კერძო ნაწილის სისტემაში იგულისხმება მისი სტრუქტურა, მისი განლაგების თანმიმდევრობა გვარეობითი, სახეობითი და უშუალო ობიექტების ერთიანობის ნიშნის მიხედვით.

აღსანიშნავია, რომ სისხლის სამართლის კურსის სისტემა სრულად არ ემთხვევა სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის სისტემას. ამიტომაც სისხლის სამართლის კოდექსსა და სახელმძღვანელოებში თავების ნუმერაცია ერთნაირი არ არის. სასწავლო ლიტერატურაში პირველ და დამოუკიდებელ თავად გამოყოფილია „სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის ცნება, საგანი და სისტემა“. ამასთან, კოდექსის კერძო ნაწილის სხვადასხვა კარი მათი მოკლე მიმოხილვით იწყება.

კერძო ნაწილის სისტემას აქვს არა მარტო გამოყენებითი, იურიდიულ-ტექნიკური მნიშვნელობა, არამედ იგი ხაზს უსვამს კოდექსით დაცულ სოციალურ სიკეთეთა იერარქიას, ასევე კარების, თავებისა და მუხლების ურთიერთკავშირს.

ისტორიულად, კოდექსის კერძო ნაწილის სისტემაში 1-ლი ადგილი ეთმობოდა სახელმწიფოს მეთაურის, სახელმწიფო წყობილებისა და რელიგიის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულს. ასე იყო ჯერ კიდევ ხამურაბისა და მანუს კანონებში, მერე საფრანგეთის 1810 წლის კოდექსში, გერმანიის 1871 წლის კოდექსში და სხვა. მაგალითად,

1871 წლის გერმანიის კოდექსის სისტემაში 1-ლი კარი მიეძღვნა მშვიდობის, სახელმწიფოს ღალატისა და დემოკრატიული სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის საშიშროების შემქმნელ დანაშაულებს; მე-2 კარი – სამშობლოს ღალატსა და საგარეო უშიშროების დანაშაულებს; და მხოლოდ მეთექვსმეტე კარში იყო გადმოცემული ადამიანის სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართული სისხლისსამართლებრივ ქმედებათა ნორმები.

თანამედროვე სისხლის სამართლის კოდექსებმა შეცვალეს სამართლით დაცულ ღირებულებათა იერარქია. სხვადასხვა სახელმწიფოში სხვადასხვა ტენდენცია შეიმჩნევა. ზოგიერთ სახელმწიფოში წინა პლანზეა კაცობრიობის მშვიდობისა და უშიშროების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული, ზოგიერთში კი დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ. მაგალითად, შვედეთის 1965 წლის კოდექსმა 1-ლი ადგილი დაუთმო დანაშაულს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის წინააღმდეგ, ხოლო ესპანეთის 1995 წლის კოდექსმა კი დანაშაულს ღალატისა და სხვა სახელმწიფო დანაშაულის შესახებ.

1997 წლის პოლონეთის სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილი იწყება დანაშაულით მშვიდობისა და კაცობრიობის წინააღმდეგ; შემდეგ მოდის დანაშაული პოლონეთის რესპუბლიკის წინააღმდეგ, დანაშაული თავდაცვისუნარიანობის წინააღმდეგ და მხოლოდ შემდეგ დანაშაული სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის წინააღმდეგ. ასეთივე პოზიციას ადგას ლატვიის 1996 წლის კოდექსი, სადაც წინ არის წამოწეული დანაშაული მშვიდობისა და სახელმწიფოს წინააღმდეგ და ბელორუსის რესპუბლიკის 1999 წლის სისხლის სამართლის კოდექსი და სხვა.

საქართველოს 1961 წლის სისხლის სამართლის განსაკუთრებული ნაწილი იწყებოდა სახელმწიფო დანაშაულით, რომელიც შედგებოდა განსაკუთრებით საშიში სახელმწიფო დანაშაულისაგან (მაგ., სამშობლოს ღალატი, ჯაშუშობა და სხვა) და სხვა სახელმწიფო დანაშაულისაგან (მაგ., სახელმწიფო საიდუმლოების გამჟღავნება, მასობრივი არეულობა, ბანდიტიზმი და სხვა). უნდა შევნიშნოთ, რომ რიგ ქმედებათა სახელმწიფო დანაშაულად კლასიფიკაცია ყოველთვის გამართლებული არ იყო, ვინაიდან ამგვარი დაყოფა უარყოფდა დანაშაულთა გვარობითი ობიექტების დიფერენციაციის კრიტერიუმს და მათ განლაგებას საშიშროების ხარისხის მიხედვით. ცნობილია, რომ

სახელმწიფო დანაშაულთა გვარობით ობიექტს წარმოადგენს სახელმწიფოს სუვერენიტეტი, მისი ხელშეუვალობა და უშიშროება, მაშინ, როდესაც სხვა სახის სახელმწიფო დანაშაულებში აღმოჩნდა საზოგადოებრივი უშიშროების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები და მეტიც, გაუფრთხილებლობით ჩადენილი დანაშაულიც, როგორც იყო რკინიგზის, წყლისა და ზღვის ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების წესის დარღვევის შედეგად ჩადენილი დანაშაული.

ძველ სისხლის სამართლის კოდექსში ასევე გაუმართლებელი იყო სახელმწიფო დანაშაულის შემდეგ სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის მოთავსება. სისხლის სამართლის კანონმდებლობა უფრო მკაცრად იცავდა სახელმწიფო საკუთრების ინტერესს და მატერიალურ ღირებულებათა დაცვის იერარქიაში პირადი საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული ნაკლები საშიშროების შემცველად ითვლებოდა, ხოლო მისი ჩამდენი პირი უფრო მსუბუქად ისჯებოდა.

საქართველოს მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსში არსებობს კარი ეკონომიკური დანაშაულის შესახებ და მასში ცალკე თავი აქვს დათმობილი საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულს. მასში გაერთიანებულია ყველა ქონებრივი დანაშაული საკუთრების ფორმის მიუხედავად.

ამჟამად მოქმედი კოდექსის კერძო ნაწილის სისტემა შეესაბამება ღირებულებათა კონსტიტუციურ ტრიადას: პიროვნება, საზოგადოება, სახელმწიფო. კოდექსში პირველ ადგილზეა მოთავსებული მეშვიდე კარი „დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ“. რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსში მას პიროვნების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულს უწოდებენ, რაც ზუსტად არ ასახავს რეალობას, ვინაიდან აქ საკითხი ეხება ადამიანის სიცოცხლისა და ფიზიკური ჯანმრთელობის დაცვას მისი დაბადების მომენტიდან, როდესაც ის პიროვნებად ჯერ არ არის ჩამოყალიბებული, ასევე შეურაცხად პირსაც, რომელსაც სულიერი დაავადების შედეგად დაკარგული აქვს პიროვნული თვისებები.

მერვე კარი ეძღვნება ეკონომიკურ დანაშაულს, სადაც საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთან ერთად მოთავსებულია ე.წ. სამეწარმეო საქმიანობის სფეროში ჩადენილი დანაშაული. ჩვენს ქვეყანაში საბაზრო ეკონომიკის განვითარებამ აუცილებელი გახადა ეკონომიკურ

დანაშაულთა შორის ისეთ დანაშაულთა გათვალისწინება, რომლებიც ადრე მოქმედ კოდექსში ან არ არსებობდა, ან კიდევ სხვადასხვა თავებში იყო მიმოხილული.

მეცხრე კარში, რომელიც რაოდენობრივად მეტად დიდია, მოცემულია დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ. მასში დაჯგუფებულია ისეთი დანაშაულები, რომლებიც ადრე ცალკე არ არსებობდნენ. მაგალითად, ნარკოტიკული დანაშაული, სატრანსპორტო დანაშაული და ქვეყანაში კომპიუტერიზაციით განპირობებული სრულიად ახალი თავი — კომპიუტერული დანაშაული.

მეათე კარი ეთმობა დანაშაულს მიმართულს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის წესის წინააღმდეგ.

მეთერთმეტე კარში ასახულია დანაშაული სახელმწიფოს წინააღმდეგ. ამ კარში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება თავს ტერორიზმის შესახებ.

მეთორმეტე კარი შეეხება დანაშაულს სასამართლო ხელისუფლების წინააღმდეგ. ჩვენს ქვეყანაში სამართლებრივი სახელმწიფოს ჩამოყალიბების პროცესში სასამართლო ხელისუფლების მნიშვნელობის ზრდამ განაპირობა ამ დანაშაულთა ცალკე, გვარეობითი ობიექტის მიხედვით გამოყოფა.

მეცამეტე კარში მოცემულია დანაშაული სამხედრო სამსახურის შესახებ.

მეთოთხმეტე კარი კი ეხება დანაშაულს კაცობრიობის წინააღმდეგ. ეს კარი სრულიად ახალია და განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი. მის ნორმებში ასახულია იმ საერთაშორისო კონვენციათა მოთხოვნები, რომლებსაც საქართველოს სახელმწიფო არის მიერთებული და ვალდებულია უზრუნველყოს მათი პრინციპების სისხლისსამართლებრივი დაცვა.

დაბოლოს, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი მთავრდება მეთხუთმეტე კარით — გარდაამავალი და დასკვნითი დებულებებით.

თავი II

დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ

§1. ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის ზოგადი დახასიათება. დანაშაული სიცოცხლის წინააღმდეგ.

ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მე-3 მუხლში აღიარებულია ადამიანის უფლება სიცოცხლეზე. ეს დებულება განმტკიცებულია საქართველოს კონსტიტუციის მე-15 მუხლით, სადაც აღნიშნულია, რომ „სიცოცხლე ადამიანის ხელშეუვალი უფლებაა და მას იცავს კანონი“. ამრიგად, ადამიანის სიცოცხლე უმაღლესი ღირებულებაა და იგი დაცულია არა მარტო კონსტიტუციით, არამედ საქართველოში არსებული სხვა კანონმდებლობითაც. ადამიანის სიცოცხლის დაცვაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სისხლის სამართალს. სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილი, სწორედ, ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულთა იხსნება.

ადამიანის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულს წარმოადგენს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ ნორმათა ერთობლიობა, რომელიც მიმართულია ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლების წინააღმდეგ. ამ დანაშაულის გვარეობითი ობიექტია ადამიანი. სახეობითი ობიექტის მიხედვით კი ეს კარი ექვს თავად იყოფა: დანაშაული სიცოცხლის წინააღმდეგ; დანაშაული ჯანმრთელობის წინააღმდეგ; ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შექმნა; დანაშაული სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ; დანაშაული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ; დანაშაული ოჯახისა და არასრულწლოვანის წინააღმდეგ.

ზემოთ ჩამოთვლილ თავთაგან, პირველ რიგში, უნდა შევჩერდეთ ადამიანის სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართულ თავზე, რამდენადაც ამ კარში გათვალისწინებულ დანაშაულთაგან ყველაზე მძიმეა ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობა.

კანონმდებელი იცავს ადამიანის სიცოცხლეს მისი დაბადებიდან გარდაცვალებამდე, ამიტომ, დანაშაულის სწორი კვალიფიკაციისათვის დადგენილ უნდა იქნეს როგორც სიცოცხლის დასაწყისის, ისე გარ-

დაცვალების მომენტი. პირველ ფაქტობრივ წინაპირობად სავალდებულოა განისაზღვროს, რომ ხელყოფა მიმართული იყო იმ ადამიანზე, რომელიც დაბადებულია. სამედიცინო და იურიდიულ მეცნიერებასა და პრაქტიკაში გაბატონებული შეხედულებით ადამიანის სიცოცხლის დასაწყისად ითვლება მისი დაბადების პროცესი, ამიტომ ბავშვის სიცოცხლე მკვლელობის ობიექტად შეიძლება იყოს მშობიარობის დაწყების მომენტიდან, ე.ი. მკვლელობა არა მარტო დაბადებული ბავშვისათვის სიცოცხლის მოსპობა, არამედ მისი მოკვლა მშობიარობის პროცესში.

რაც შეეხება აბორტს, რომელიც დაშვებულია საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით, იგი მკვლელობად არ ითვლება. ეს საკითხი უფრო დაწვრილებით განხილულ იქნება უკანონო აბორტისა და დედის მიერ ახალშობილის განზრახი მკვლელობის გამოჯენისას.

მე-2 ფაქტობრივი წინაპირობაა ადამიანის სიცოცხლის დამთავრებისა და მისი სიკვდილის მომენტის დადგენა, რომლის შემდეგაც ადამიანის სიცოცხლის დაცვა უაზრობად იქცევა, რამდენადაც იგი ობიექტურად აღარ არსებობს. ბოლო დრომდე საკითხი ადამიანის სიკვდილის მომენტის შესახებ ექიმებსა და იურისტებს შორის დისკუსიის საგანი იყო. ზოგიერთი ავტორი თვლიდა, რომ ადამიანის სიკვდილი დგება სუნთქვის შეწყვეტისა და გულის გაჩერების მომენტიდან, სხვები კი ამტკიცებდნენ, რომ გულის გაჩერება ადამიანის სიკვდილის აბსოლუტურ მტკიცებულებას არ წარმოადგენს. სიკვდილის დადგომის უდავო ნიშნად ითვლება თავის ტვინისა და ცენტრალურ ნერვულ სისტემაში ორგანული ცვლილების მომენტი. ამ ცვლილებათა დადგომამდე ადამიანის სიკვდილი კლინიკურ სიკვდილად ითვლება.

მედიცინაში არის შემთხვევები, როდესაც კლინიკური სიკვდილის შემდეგ შესაძლებელი ხდება სუნთქვისა და გულისცემის აღდგენა. განსაკუთრებით ბოლო წლებში მედიცინის მეცნიერების მიღწევებმა რეანიმატოლოგიის სფეროში შეცვალა მიდგომა სიკვდილისადმი, როგორც ერთმომენტიანი მოვლენისადმი. ახლა მას განიხილავენ როგორც დროში გაწვლილ პროცესს.

ადამიანის სიკვდილის დადგომას მოწმობს მხოლოდ ბიოლოგიური სიკვდილი, ანუ ორგანიზმის, როგორც მთლიანის, დაღუპვის შეუქცევადი მდგომარეობა, როდესაც შეწყვეტილია გულისცემა და სუნთქვა, მსხვილ არტერიებში დაკარგულია პულსი, აღარ არსებობს ცენტრალური

ნერვული სისტემის ფუნქცია. ხელყოფა გვამზე, რომელიც შეცდომით ცოცხალ ადამიანად იყო აღქმული, უნდა განხილულ იქნეს როგორც მცდელობა უვარგის ობიექტზე.

ადამიანის სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულისათვის დამახასიათებელ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წინაპირობად უნდა მივიჩნიოთ პირისათვის ძალადობრივი გზით სიკვდილის დადგომა.

ფაქტობრივ წინაპირობათა გარდა, ქმედების ადამიანის სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულად ცნობისათვის აუცილებელია იურიდიულ წანამდგვართა არსებობა და მათ შორის მართლწინააღმდეგობისა და ბრალეულობის დადგენა. საქმე იმაშია, რომ ძალადობრივ სიკვდილს შეიძლება მართლზომიერი ხასიათი ჰქონდეს (მაგალითად, თუ ქმედება ჩადენილია აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, ან კიდევ ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობა ომში თუ შეიარაღებული კონფლიქტის დროს). (გარდა ამისა, ძალადობის გზით სიკვდილის დადგომა შეიძლება დაკვალიფიცირდეს არა როგორც ადამიანის სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული, არამედ სხვა დანაშაული, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობასთან, ან კიდევ თვითმკვლელობა და უბედური შემთხვევა.

გარდა ფაქტობრივი და იურიდიული წანამდგვრებისა, რომლებიც აუცილებელია ქმედების ადამიანის სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულად ცნობისათვის, ამ კატეგორიის დანაშაულს გააჩნია მისთვის დამახასიათებელი სხვა ნიშნებიც.

იურიდიულ ლიტერატურაში მეცნიერთა უმრავლესობა მკვლელობას განიხილავდა როგორც სხვა ადამიანისათვის განზრახ ან გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობას. რაც შეეხება საქართველოს კანონმდებლობას, უნდა შევნიშნოთ, რომ სისხლის სამართლის კოდექსში მკვლელობის დისპოზიცია მარტივია, მასში აღწერილი არ არის დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნები. განსხვავებით რუსეთის ფედერაციის ახალი კოდექსისაგან, რომელშიც მკვლელობის ცნება უშუალოდ დისპოზიციაშია დაფიქსირებული.

საქართველოს სისხლის სამართლის მეცნიერებასა და პრაქტიკაში კი მკვლელობა განმარტებულია როგორც სხვისთვის მართლწინააღმდეგოდ და განზრახ სიცოცხლის მოსპობა. ამიტომ მკვლელობად ჩაითვლება მხოლოდ სხვა ადამიანისათვის განზრახ სიცოცხლის მოსპობა. მკვლელობის კატეგორიიდან გამორიცხულია სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხი-

ილელლობით, თუმცა ეს როდი ნიშნავს იმას, რომ ეს უკანასკნელი არ მიეკუთვნება ადამიანის სიცოცხლის საწინააღმდეგო დანაშაულს.

საერთო მკვლელობასა და თვითმკვლელობას შორის ისაა, რომ ორივე შემთხვევაში ხელყოფის ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე, მაგრამ თვითმკვლელობის დროს დაზარალებული და ქმედების სუბიექტი ერთმანეთს ემთხვევა. დე პირი სხვა ადამიანს კი არ უსპობს სიცოცხლეს, არამედ საკუთარ თავსა მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსით ეს ქმედება არ იწვევს მცდელობის შედეგად ცოცხლად დარჩენილი პირისათვის რაიმე უარყოფით შედეგს. ცხოლო რაც შეეხება პირის თვითმკვლელობამდე ან მის ცდამდე მიყვანას, ეს უკვე დასჯადი ქმედებაა და ამის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი.⁷

მკვლელობის ობიექტური შემადგენლობა შეიძლება განხორციელებულ იქნეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობითაც, თუმცა უნდა შევნიშნოთ, რომ უმეტეს შემთხვევაში განზრახი მკვლელობა ხდება მოქმედებით, რომელიც მიმართულია სხვა ადამიანის სასიცოცხლო მნიშვნელობის ფუნქციის ან სხეულის ანატომიური მთლიანობის დარღვევისაკენ. მკვლელობა შეიძლება განხორციელდეს ფიზიკური ან ფსიქიკური ზემოქმედებით. ფსიქიკურმა ტრავმამ, სათანადო გარემოების არსებობისას შეიძლება გამოიწვიოს გულითა და სისხლძარღვოვანი სისტემით დაავადებული ადამიანის სიკვდილი. მკვლელობად უნდა ჩაითვალოს პირის მოქმედება, რომელმაც იცის დაზარალებულის ავადმყოფობის შესახებ და მისთვის სიცოცხლის მოსპობის მიზნით ფსიქიკურ ტრავმას აყენებს მას. იმ პირის თვითმკვლელობამდე მიყვანა, რომელსაც არ შეუძლია ამ აქტის გაცნობიერება, ასევე მე-2 პირისათვის გაუსაძლისი პირობების შექმნა იმ მიზნით, რომ მან თავი მოიკლას, მკვლელობად უნდა იქნეს დაკვალიფიციერებული.

მკვლელობის ჩადენის ხერხი მრავალგვარია და მას მნიშვნელობა არ ენიჭება ქმედების მკვლელობად ცნობისათვის. მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს პირის დახრჩობით, მოწამვლით, ცივი ან ცეცხლსასროლი იარაღით, ავტოსატრანსპორტო საშუალების გამოყენებით და სხვა. მკვლელობის ხერხის დადგენას დიდი მნიშვნელობა აქვს მისი კვალიფიკაციისათვის.

კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში მკვლელობის ხერხი (განსაკუთრებული სისასტიკე, საყოველთაოდ საშიში საშუალების გამოყენება) მას დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილ მკვლელობად გადააქცევს.

უმოქმედობით ჩადენილ მკვლელობად დაკვალიფიციერდება ქმედება იმ შემთხვევაში, როდესაც დამნაშავე არ ასრულებს იმ გარკვეულ მოქმედებას, რაც ვალდებული იყო შეესრულებინა და რის შედეგადაც დაღვა ადამიანის სიკვდილი. მაგალითად, ექიმი განზრახ არ უკეთებს ოპერაციას პაციენტს, რომლისთვისაც იგი აუცილებელია და ეს უკანასკნელი გარდაიცვლება. ამასთან, საქართველოს კანონმდებლობით, უმოქმედობით გამოწვეული ადამიანის გარდაცვალებისას, პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მაშინ, როდესაც მას შეეძლო და ვალდებულიყო იყო შეესრულებინა ის ქმედება, რაც თავიდან ააცილებდა ადამიანის სიკვდილს. ამ მოქმედების შეუსრულებლობა ქმნის სწორედ მკვლელობის ობიექტურ ნიშანს.⁸

ცვლეა სახის მკვლელობა მატერიალური შემადგენლობისა. იგი დამთავრებულია დანაშაულებრივი შედეგის, ანუ სიცოცხლის მოსპობის მომენტიდან. წინააღმდეგ შემთხვევაში ადგილი აქვს მკვლელობის მცდელობას ან მომზადებას.⁹

პირის მოქმედებასა თუ უმოქმედობას, ერთი მხრივ, და სიკვდილის დადგომას შორის, მეორე მხრივ, უნდა არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი. მისი არსებობისათვის აუცილებელია, რომ დამნაშავეს ქმედება დროში წინ უსწრებდეს სიკვდილს, იყოს მისი აუცილებელი პირობა, მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში უცილობლად უნდა გამოიწვიოს სიკვდილი.

ცვლეა სახის მკვლელობისა და სიცოცხლის მოსპობის სუბიექტია, შერაცხადი პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის შეუსრულდა თვითხმეტი წელი.¹⁰

განზრახი მკვლელობა (მუხლი 108-მ)

სისხლის სამართლის კოდექსის 108-ე მუხლი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას განზრახი მკვლელობისათვის. იგი წარმოადგენს ამ სახის დანაშაულის ძირითად შემადგენლობას. მას ხშირად მარტივ მკვლელობასაც უწოდებენ, ვინაიდან ეს მკვლელობა არ გულისხმობს არც მის მაკვალიფიციერებელ გარემოებებსა და არც პრივილეგიური მკვლელობის შემადგენლობის არსებობას. აქედან გამომდინარე, მისი განხილვის დროს შევეხებით იმ საკითხებსაც, რომლებიც წარმოიშობა მკვლელობის კვალიფიკაციის დროს.

როგორც მუხლის შინაარსიდან ირკვევა, მასში არ არის მოცემული მკვლელობის ობიექტური შემადგენლობის ნიშნები. სისხლის სამართლის კანონში პირდაპირ არ არის მითითებული, თუ მკვლელობის რომელ კონკრეტულ სახეს შეიძლება მიეკუთვნოს 108-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული. ამიტომ, იმის განსასაზღვრავად, თუ რა შემთხვევაში გამოიყენება ეს მუხლი, უნდა გამოირიცხოს როგორც მკვლელობის დამამძიმებელი, ისე შემამსუბუქებელი გარემოებანი. ცხადია, რომ ასეთი სახის მკვლელობა შეიძლება ჩაღენილ იქნეს მხოლოდ განზრახ. უნდა შევნიშნოთ, რომ აღნიშნული მკვლელობის სახეს შუალედური მდგომარეობა უჭირავს დამამძიმებელ და შემამსუბუქებელ გარემოებებში ჩაღენილ მკვლელობათა შორის.

სისხლის სამართლის კოდექსის 108-ე მუხლით გათვალისწინებული მკვლელობის საგალდებულო ობიექტურ ნიშანს წარმოადგენს დანაშაულებრივი შედეგის დადგომა სიკვდილის სახით, რომელიც ჩაღენილია მოქმედებით ან უმოქმედობით, ამავე დროს, ცხადია, რომ უნდა არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი დამნაშავეს მიერ ჩაღენილ ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის. იგი ყოველთვის უნდა იქნეს გამიჯნული ობიექტურ-შემთხვევითი კავშირისაგან.

აქვე ხაზი უნდა გავუსვათ იმ გარემოებას, რომ 108-ე მუხლით გათვალისწინებული მკვლელობა შეიძლება ჩაღენილ იქნეს მხოლოდ განზრახ — პირდაპირი ან არაპირდაპირი განზრახვის ფორმით.

სასამართლო პრაქტიკის შესწავლა ცხადყოფს, რომ ამ სახის მკვლელობის ყველაზე უფრო ტიპური შემთხვევა მკვლელობა ჩაღენილი ეჭვიანობის, შურისძიების საფუძველზე, ურთიერთშელაპარაკების ნიადაგზე წარმოშობილი ჩხუბის დროს და სხვა. იგი პირად ურთიერთობათა საფუძველზე აღმოცენებული მკვლელობაა.

იურიდიულ ლიტერატურაში მეცნიერთა უმრავლესობის მიერ ეჭვიანობის ნიადაგზე ჩაღენილი მკვლელობა განხილულია როგორც „მართივი მკვლელობა“. ეჭვიანობის წარმოქმნის საფუძველია ამა თუ იმ პირის ერთგულებასა თუ სიყვარულში დაეჭვება. ისიც უნდა იყოს გათვალისწინებული, რომ აქ საუბარია ნორმალურ და არა პათოლოგიურ ეჭვიანობაზე, როგორც პარანოიული ბოღვის სახესხვაობაზე. ეჭვიანობა შეიძლება გამოწვეულ იქნეს სინამდვილეში არსებული ან მოჩვენებითი ფაქტებით.

ზოგჯერ ეჭვიანობა შურისძიების წარმოშობის საფუძველია. ასეთ შემთხვევაში შეიძლება წარმოიშვას შურისძიებისა და ეჭვიანობის კონკურენციის მოტივი. ბრალდების ფორმულირების დროს სიტუაციის შეფასებისას (თუმცა მას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს) უპირატესობა უნდა მიეცეს იმ დომინირებულ მოტივს, რომლითაც ხელმძღვანელობდა დამნაშავე. ამიტომაც აუცილებელია დადგენილ იქნეს მკვლელობის ნამდვილი მოტივი, რამდენადაც მას შეუძლია გავლენა მოახდინოს დამნაშავეისათვის სასჯელის დანიშვნაზე.

აღნიშნული შემთხვევის გარდა, შურისძიება, როგორც მკვლელობის ჩაღენის მოტივი, შეიძლება გამოწვეულ იქნეს სხვა ცხოვრებისეულ გარემოებითაც. იგი შესაძლებელია მოხდეს ერთი მეუღლის მიერ ცოლქმრული ურთიერთობის გაგრძელებაზე უარის თქმის, თანამშრომლობის შეწყვეტის, მიყენებული წყენის, ფულთან დაკავშირებით და სხვა შემთხვევებში.

საზღვარგარეთის ზოგიერთი ქვეყნის სისხლის სამართლის კანონმდებლობა შელაპარაკებისა და ჩხუბის ნიადაგზე მკვლელობას ცალკე მუხლად გამოყოფს (მაგალითად, საბერძნეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 313-ე მუხლი). დანაშაულის კვალიფიკაციის დროს ყურადღება უნდა მიექცეს ჩხუბის წარმოშობის ყველა გარემოებას: დანაშაულის ჩაღენის მოტივსა და მიზანს, მასში მონაწილეთა ქცევას კონფლიქტის წარმოშობის ჰომენტიდან დაწყებული დანაშაულის დამთავრებამდე, პოსტდანაშაულებრივ ქცევას და ა.შ.

სასამართლო პრაქტიკაში განზრახი მკვლელობის (მუხ. 108-ე) კვალიფიკაციისას გვხვდება სირთულეებიც, ვინაიდან ერთი და იმავე მოტივით ჩაღენილი განზრახი მკვლელობა არ გამოირიცხავს სხვა მუხლით მის კვალიფიკაციას. კერძოდ, შესაძლოა შურისძიების მოტივს თან ერთვოდეს სხვა ისეთი ნიშანიც, რომელიც მას დამამძიმებელ გარემოებაში ჩაღენილ მკვლელობად გადააქცევს.

მკვლელობა შურისძიების მოტივით ჩაღენილად უნდა დაკვალიფიცირდეს ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც გამოირიცხულია შურისძიება მსხვერპლის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ ან საზოგადოებრივ მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით (109-ე მუხლის „გ“ პუნქტი), ასევე მკვლელობა რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო (109-ე მუხლის „მ“ პუნქტი) და სხვა.

რაც შეეხება მკვლელობას ჩხუბში, ზოგჯერ შელაპარაკების ნიადაგზე აღმოცენებულს, უნდა შევნიშნოთ, რომ სასამართლო პრაქტიკაში ადგილი აქვს მკვლელობის არასწორი კვალიფიკაციის შემთხვევებს. პირველი რიგში, სწორი კვალიფიკაციისათვის უნდა გამოირიცხოს მკვლელობის დამამძიმებელი გარემოებები. გარდა ამისა, ასევე დადგენილ უნდა იქნეს, ხომ არ არის მკვლელობა ჩადენილი უეცრად აღძრული ძლიერი სულიერი აღელვების ნიადაგზე ან აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით, ასევე ხომ არ არის სიცოცხლე მოსპობილი გაუფრთხილებლობით.

ჩხუბში მკვლელობის სწორი კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია დადგენილ იქნეს დანაშაულის მოტივი. სასამართლო პრაქტიკაში ხშირად გართულებულია ჩხუბში მკვლელობის გამოიყენა, ზულიგნური ქვენაგრძნობით ჩადენილი მკვლელობისაგან. აქ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმის დადგენას, თუ ვინ იყო ჩხუბის ინიციატორი. იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ, თუ ჩხუბი ორმხრივია, იგი ყოველთვის 108-ე მუხლით უნდა იქნეს დაკვალიფიცირებული,¹ თუმცა არსებობს სხვა მოსაზრებაც.

ასევე უნდა გაიმიჯნოს განზრახი მკვლელობა მასთან ახლო მდგომ სხვა დანაშაულთან, სახელობრ, სისხლის სამართლის კოდექსის 119-ე მუხლისაგან, სადაც მითითებულია ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებაზე, რამაც გამოიწვია სიცოცხლის მოსპობა. პირისათვის სიცოცხლის მოსპობის მიმართ დამნაშავეს დამოკიდებულება გამოიხატება გაუფრთხილებლობაში. აქ სახეზეა ბრალის ორმაგი ფორმა: ჯანმრთელობის დაზიანების მიმართ ადგილი აქვს განზრახვას, ხოლო შედეგის მიმართ კი – გაუფრთხილებლობას. ამიტომაც, ქმედების სწორი კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია, რომ დადგინდეს ჩადენილი დანაშაულის ყველა გარემოებათა ერთობლიობა, მათ შორის, დანაშაულის ჩადენის ხერხი და საშუალება, ჯანმრთელობის დაზიანებათა რაოდენობა, ხასიათი და მისი ლოკალიზაცია (მაგალითად, დამიანისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის ორგანოებისათვის ჭრილობის მიყენება), ასევე დანაშაულის ჩადენამდე და მისი ჩადენის შემდეგ დამნაშავესა და დაზარალებულის ქცევა, მათი ურთიერთობა და სხვ.

სასამართლო პრაქტიკაში გვხვდება ისეთი მკვლელობაც, რომელ-

¹ Харазисвили Б.В., Вопросы мотива поведения преступника в Советском праве, Тб., 1963, с. 82.

საც ე.წ. „უმოტივო მკვლელობად“ მიიჩნევენ და ზოგჯერ დაუსაბუთებლად ზულიგნური მოტივით ჩადენილ მკვლელობად აკვალიფიცირებენ, რამდენადაც მკვლელობის საბაბი იმდენად მცირეა, რომ მოტივის დადგენა ვერ ხერხდება. ს. ბოროდინი თვლის, რომ ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც მკვლელობის მოტივი ვერ დგინდება და არ არსებობს ამ ხარვეზის შევსების შესაძლებლობა და თუ არ არსებობს მკვლელობის დამამძიმებელი რაიმე გარემოება, დამნაშავემ პასუხი უნდა აგოს 108-ე მუხლით (მაგალითად, სიმთვრალეში, როდესაც დამნაშავე ვერ იხსენებს საქმის გარემოებებს)¹.

სისხლის სამართლის კოდექსის 108-ე მუხლით უნდა დაკვალიფიცირდეს დაზარალებულის თანხმობით ჩადენილი მკვლელობა, ვინაიდან მის თანხმობას თავისთავად არა აქვს იურიდიული მნიშვნელობა და არ გამოირიცხავს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას. ამგვარ მკვლელობას უნდა მივაკუთვნოთ ასევე მკვლელობა „ურთიერთშეთანხმებით“, როდესაც ორი პირი რაიმე მიზეზით შეთანხმდება ერთად მოიკლან თავი, ხოლო შემდგომ ერთ-ერთი მათგანი უარს ამბობს თვითმკვლელობაზე, როდესაც მე-2ს უკვე მოუსპო სიცოცხლე.

განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში (მუხლი 109-ე)

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლით გათვალისწინებული მკვლელობა ყველაზე უფრო საშიშ და მძიმე მკვლელობას წარმოადგენს. ეს მუხლი შეიცავს ოთხმეტ პუნქტს, რომელთაგან თუგინდ ერთი ქმედების ჩადენა საკმარისია, რათა მკვლელობა ჩავთვალოთ დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილად.

იურიდიულ ლიტერატურასა და სასამართლო პრაქტიკაში დაკანონებულია, რომ, თუ არსებობს მკვლელობის ორი ან მეტი დამამძიმებელი გარემოება, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ყველა პუნქტით. დამნაშავეს ყველა ქმედების გათვალისწინება საშუალებას იძლევა სრულად და სწორად იქნეს შეფასებული ჩადენილი მკვლელობის საშიშროება და დამნაშავეს მისი პიროვნულ თვისებათა გათვალისწინებით სამართლიანი სასჯელი განესაზღვროს.

სისხლის სამართლის კანონმდებლობის რეფორმის პერიოდში დაისვა

¹ Бородин С.В., Преступления против жизни, М., 2000, с. 85.

საკითხი განზრახ მკვლელობის მაკვალიფიცირებელ გარემოებათა ინსტიტუტის შემდგომი სრულყოფის შესახებ. ეს წინაპირობა იყო იმისა, რომ უფრო ზუსტად დაკვალიფიცირებულიყო დამნაშავეის ქმედება, გატარებულიყო პასუხისმგებლობის ინდივიდუალიზაციის პრინციპი და დადგენილი ყოფილიყო სამართლიანი სასჯელი. კანონმდებლის მიზანს წარმოადგენდა დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილ მკვლელობათა ამომწურავი ჩამოთვლა.

ა) მკვლელობა ორი ან მეტი პირისა. 109-ე მუხლის „ა“ პუნქტის მიხედვით მკვლელობის ერთ-ერთ მაკვალიფიცირებელ გარემოებად კანონმდებელი თვლის ორი ან მეტი პირის განზრახ მკვლელობას. ამგვარი მიდგომა სამართლიანია, რამდენადაც იგი ითვალისწინებს მკვლელობის მიმღე შედეგს, რამდენიმე ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობას, ასევე დამნაშავეს პიროვნების გაზრდილ საშიშროებას.

ორი ან მეტი პირის მკვლელობის ქვეშ იგულისხმება ორი ან მეტი დაზარალებულისათვის სიცოცხლის მოსპობა, რომელიც ჩადენილია ერთდროულად ან სხვა პირთათვის სიცოცხლის მოსპობა, 1-ლი მსხვერპლის მკვლელობიდან მცირე დროის განმავლობაში. აუცილებელია იმის გათვალისწინებაც, რომ მკვლელობის ამ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის დამნაშავე უნდა მოქმედებდეს ერთიანი განზრახვით. ამიტომ, თუ მე-2 მკვლელობა ერთიანი განზრახვით არ უკავშირდება პირველს, მისი დაკვალიფიცირება 109-ე მუხლის „ა“ პუნქტით მცდარი იქნება. იგი შეიცავს ამ მუხლის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებულ ქმედებას – არაერთგზის ჩადენილ განზრახ მკვლელობას (გარდა კოდექსის 110-114-ე მუხლებით გათვალისწინებული მკვლელობებისა).

ერთი პირის მკვლელობა და მე-2 პირის მკვლელობის მცდელობა არ გვაძლევს „ორი ან მეტი პირის მკვლელობის“ როგორც დამთავრებული დანაშაულის შემადგენლობას. ქმედება დაკვალიფიცირდება როგორც განზრახი მკვლელობა (მუხ. 108-ე) და ორი ან მეტი პირის მკვლელობის მცდელობა (109-ე მუხლის „ა“ პუნქტი).

ორი ან მეტი პირის მკვლელობის მოტივი, უმეტეს შემთხვევაში, ერთიანია, თუმცა გამოირიცხული არც ის არის, რომ მისი ჩადენის მოტივი სხვადასხვა იყოს (მაგალითად, დამნაშავემ ერთ პირს სიცოცხლე მოუსპო ხულიგნური ქვენაგრძნობით, ხოლო მე-2ს კი – ამ უკანასკნელის მიერ საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით).

სუბიექტური ნიშნის მიხედვით, ორი ან მეტი პირის მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით: თუ იგი ჩადენილია სხვადასხვა დროს და ერთიანი განზრახვით ხასიათდება, განზრახვა შეიძლება იყოს მხოლოდ პირდაპირი, ხოლო ერთდროული მკვლელობისას განზრახვა შეიძლება იყოს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი.

ბ) მკვლელობა დამნაშავეისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალისა. სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „ბ“ პუნქტში განსაზღვრულია პასუხისმგებლობა დამნაშავეისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის მკვლელობისათვის. გასაგებია, რომ ამგვარი სახის მკვლელობა მოწმობს პირის გაზრდილ საზოგადოებრივ საშიშროებას, ვინაიდან მან იცის რა, რომ ქალი ორსულადაა, უსპობს სიცოცხლეს მას და მომავალ პოტენციურ ადამიანს. არა აქვს მნიშვნელობა ორსულობის ვადასა და ნაყოფის სიცოცხლისუნარიანობას. ამ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ქალის სიცოცხლის ხელყოფისას მისი ორსულობის მდგომარეობის წინასწარ შეცნობას. ეს ცნობა შეიძლება მიღებულ იქნეს თვით დაზარალებულისაგან, სხვათა ინფორმაციით ან გარეგანი ნიშნებით.

იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს მოსაზრება, რომ, თუ პირმა დარწმუნებით არ იცოდა ქალის ორსულობის შესახებ, იგი არ შეიძლება მიეცეს პასუხისმგებლობა ამ პუნქტით. ეს საკითხი თეორიულ დონეზე სხვაგვარად დააყენა ს. ბოროდინმა. იგი მხარს უჭერს იმ მოსაზრებას, რომ მკვლელობა კოდექსის 109-ე მუხლის „ბ“ პუნქტით იყოს დაკვალიფიცირებული, თუ დამნაშავე ვარაუდობდა, რომ დაზარალებული შეიძლება ორსულად ყოფილიყო, მაგრამ დარწმუნებული არ იყო. დამნაშავე ამ შემთხვევაში უშვებს ფაქტობრივ შეცდომას იმ გარემოებათა არსებობაში, რაც მკვლელობას მაკვალიფიცირებელს ხდის. ს. ბოროდინი თვლის, რომ ამ დროს დამნაშავე მოქმედებს არაპირდაპირი განზრახვით¹.

იურიდიულ მეცნიერებაში გამოთქმულია სხვა მოსაზრებაც, რომლის თანახმად, ასეთ შემთხვევაში ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც მარტივი მკვლელობა და დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენი-

¹ Бородин С.В., Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву, М., 1994, с. 108.

ლი მკვლელობის მცდელობა, რამდენადაც ასეთი კვალიფიკაცია იძლევა საშუალებას დადგენილ იქნეს ფაქტობრივად ჩადენილი ქმედება. ეს დებულება მოტივირებულია იმით, რომ კვალიფიციური დანაშაულის მცდელობისას პირმა შეიძლება არც მიაღწიოს იმ სტადიას, რაზეც მარტივი მკვლელობა დამთავრებულად ითვლება.

ეს საკითხი სადისკუსიოა, თუმცა მიზანშეწონილია, რომ მის გადაწყვეტისას ვიხელმძღვანელოთ საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 მუხლის მე-3 ნაწილით, რომლის თანახმადაც ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც ვერ დასტურდება, კანონით დადგენილი წესით უნდა გადაწყდეს ბრალდებულის სასარგებლოდ (მაგალითად, როდესაც არც ქალმა და არც მამაკაცმა დანამდვილებით არ იცოდნენ ქალის ორსულობის შესახებ).

გ) მკვლელობა მსხვერპლის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით. სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „გ“ პუნქტში ხაზგასმულია, რომ ამგვარი ხასიათის მკვლელობა დაკავშირებულია მსხვერპლის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან. ცხადია, რომ ეს საქმიანობა მართლზომიერი უნდა იყოს.

ზემოაღნიშნული დანაშაული ძირითადად წარმოადგენს შურისძიებას მსხვერპლის საქმიანობასთან დაკავშირებით. შურისძიების ადრესატი შეიძლება იყოს როგორც ის პირი, რომელიც უშუალოდ ასრულებს თავის სამსახურებრივ ან საზოგადოებრივ მოვალეობას, ისე მისი ახლო ნათესავი. ამასთან, მკვლელობის ამ მუხლის „გ“ პუნქტით კვალიფიკაცია შესაძლებელია შურისძიების მოტივის დაუდგენლობის შემთხვევაშიც, როდესაც იგი ხორციელდება დაზარალებულის მართლზომიერი საქმიანობისათვის ზელის შეშლის მიზნით ან დამნაშავისათვის სამომავლოდ არასასურველ სამსახურებრივ ან საზოგადოებრივ საქმიანობასთან დაკავშირებით.

მსხვერპლის მიერ სამსახურებრივი ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებაში უნდა ვიგულისხმოთ, როგორც მისი ერთგვარადი მართლზომიერი ქცევა, ისე ამ ქმედებათა მთელი სისტემა. სამსახურებრივ საქმიანობის შემსრულებლად შეიძლება მოგვევლინოს როგორც ყველა მაღალი თუ დაბალი რანგის თანამდებობის პირი, ისე ყველა

სხვა პირი (მაგალითად, მუშა, დარაჯი). ამ დროს მთავარია, რომ მათ მიერ განხორციელებული საქმიანობა არ ეწინააღმდეგებოდეს მოქმედ კანონმდებლობას.

რაც შეეხება დაზარალებულის მიერ საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებას, მასში ნაგულისხმევია ამა თუ იმ მოქალაქისათვის დაკისრებული როგორც სპეციალური (იურიდიული) საზოგადოებრივი მოვალეობის განხორციელება, ისე მოქალაქეობრივი ვალის მოხდა (მაგალითად, მოქალაქის მიერ სამართალდარღვევის აღკვეთა, ზელისუფლების ორგანოსათვის ჩადენილი დანაშაულის შეტყობინება, მოწმის ან დაზარალებულის დანაშაულში მხილება და სხვ.).

სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „გ“ პუნქტში ხაზგასმულია, რომ აღნიშნული მკვლელობის მსხვერპლი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ ის, ვინც უშუალოდ ახორციელებს თავის სამსახურებრივ ან საზოგადოებრივ საქმიანობას, არამედ მისი ახლო ნათესავიც.

აღნიშნული მუხლის შენიშვნაში დაკონკრეტებულია იმ პირთა წრე, რომლებიც საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით ახლო ნათესავებად ითვლებიან. ესენი არიან: მშობელი, შვილად ამყვანი, შვილი, შვილობილი, პაპა, ბებია, შვილიშვილი, და, ძმა, მეუღლე. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ კოდექსში დაშვებულია შეცდომა, რომელიც, სამწუხაროდ, დღემდე არ გასწორებულია. ჩამონათვალში „შვილობილის“ ნაცვლად უნდა იყოს „შვილად ამყვანი“. სამოქალაქო კანონმდებლობით ამ ორ ცნებას შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებაა.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა გაუმართლებლად ავიწროებს იმ პირთა წრეს, რომელთა მკვლელობაც მაკვალიფიცირებელ გარემოებად ჩაითვლება. უფრო გამართლებულია რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის პოზიცია, რომლის ძალითაც დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილ მკვლელობად ითვლება ზემოაღნიშნული მიზნით მსხვერპლის ახლობლის მკვლელობა. მასში იგულისხმევა იმ პირთა მკვლელობა, რომელთა სიცოცხლე, ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა არსებულ პირად ურთიერთობათა ძალით ძალიან მტკივნეულია და ეს გარემოება დამნაშავისათვის წინასწარ არის ცნობილი (მაგალითად, საცოლე, საქმრო, უახლოესი მეგობარი, რომელიც ზოგჯერ ნათესავზე ახლოა და სხვა).

109-ე მუხლის „გ“ პუნქტით ვერ დაკვალიფიცირდება ისეთი მკვლელობა, რომელიც თუმცა ჩადენილია შურისძიების მიზნით მსხვერპლის სამსახურებრივ ან საზოგადოებრივ მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით, მაგრამ იგი გამოწვეულია დაზარალებულის მართლ-საწინააღმდეგო საქციელით (სამსახურებრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებით, სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტებით და სხვა).

უნდა შევნიშნოთ, რომ კვალიფიკაციისათვის არა აქვს მნიშვნელობა მკვლელობა განხორციელებულია დაზარალებულის მიერ სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას თუ შემდეგ, შესაძლოა ზანგრძლივი დროის გასვლის შემდეგ (მაგალითად, მოსამართლის მკვლელობა მსჯავრდებულის მიერ სასჯელის მოხდის შემდეგ). მთავარია დადგენილ იქნეს, რომ მკვლელობა ჩადენილია პირის მიერ თავისი სამსახურებრივი თუ საზოგადოებრივი საქმიანობის განხორციელებასთან დაკავშირებით.

დ) მკვლელობა დამნაშავეისათვის წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის ან უმწეო მდგომარეობაში მყოფისა. მკვლელობის მაკვალიფიცირებელ გარემოებათა შორის წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანისა ან უმწეო მდგომარეობაში მყოფისათვის სიცოცხლის მოსპობა ნოვაციაა. ძველი სისხლის სამართლის კანონმდებლობით ზემოაღნიშნული დანაშაული დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილ მკვლელობად არ ითვლებოდა. ეს ნოვაცია იმითაა დასაბუთებული, რომ ბოლო დროს საქართველოში იმატა არასრულწლოვანთა მკვლელობის ფაქტებმა, ამიტომ კანონმდებელი შეეცადა სისხლის სამართლის კანონის მეშვეობით გაეძლიერებინა მათი დაცვა და ამ მიზნით უფრო მკაცრად დაესაჯა დამნაშავე.

რაც შეეხება უმწეო მდგომარეობაში მყოფი პირისათვის სიცოცხლის მოსპობას, მასში იგულისხმება ავადმყოფის, ღრმად მოხუცისა და სხვათა მკვლელობა, რომელთაც თავისი ფიზიკური თუ ფსიქიკური მდგომარეობის გამო არ შეუძლიათ თავის დაცვა. ამის მაგალითად გამოდგება უცონო მდგომარეობაში მყოფის, მთვრალისა და პირის ძილში სიცოცხლის მოსპობა, ვინაიდან მათ არა აქვთ დამნაშავეის ქმედებაზე რეაგირებისა და წინააღმდეგობის გაწევის უნარი.

მკვლელობის აღნიშნული პუნქტით კვალიფიკაციისათვის საჭიროა, რომ დამნაშავეს გაცნობიერებული ჰქონდეს ადამიანის უმწეო მდგომარ-

ეობაში ყოფნა და მის მიერ წინააღმდეგობის გაწევის შეუძლებლობა.

უმწეო მდგომარეობაში მყოფი პირის მკვლელობის მოტივი სხვადასხვა შეიძლება იყოს: შურისძიება, ეჭვიანობა და სხვა. მაგრამ თუ მკვლელობის მოტივი ანგარება ან ხულიგნური ქვენაგრძნობაა, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით: 109-ე მუხლის „დ“ და „ი“, ან „დ“ და „კ“ პუნქტებით.

ე) მკვლელობა მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით. ადამიანის მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებული მკვლელობა გულისხმობს მხვერპლისათვის წინასწარ, მისი ნების საწინააღმდეგოდ იძულებით თავისუფლების აღკვეთას.

ამ დანაშაულის დამამძიმებელ გარემოებად გამოცხადება სავსებით გამართლებულია. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ბოლო წლებში საქართველოში გაერცელდა ადამიანის გატაცების ფაქტები, რაც უმეტესწილად მძევლად ხელში ჩაგდებაში გამოიხატება. მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებული განზრახი მკვლელობა ყოველთვის დანაშაულთა ერთობლიობას გულისხმობს. იგი კვალიფიცირდება 109-ე მუხლის „ე“ პუნქტითა და 144-ე მუხლით (მძევლად ხელში ჩაგდება) ან 109-ე მუხლის „ე“ პუნქტითა და 329-ე მუხლით (მძევლად ხელში ჩაგდება ტერორიზმის მიზნით), იმის გათვალისწინებით, თუ რა მიზნით იყო აყვანილი მძევალი. ამ დროს დამნაშავეს მიერ სხვადასხვა იურიდიული მოქმედება ხორციელდება.

მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებული მკვლელობისას დაზარალებული შეიძლება იყოს როგორც მძევლად აყვანილი, ისე სხვა პირიც (მაგალითად, სამართალდამცავი ორგანოს მუშაკი, რომელიც მონაწილეობს მძევლად აყვანილის გათავისუფლების პროცესში).

ვ) მკვლელობა განსაკუთრებული სისასტიკით. განზრახი მკვლელობა თავისთავად სისასტიკის გამოვლენას წარმოადგენს, ხოლო განსაკუთრებულ სისასტიკეს, როგორც თვით სახელწოდებიდან ჩანს, აღმატებულ ხარისხში აყვავს მკვლელობის აქტი. განსაკუთრებული სისასტიკე შეიძლება გამოვლინდეს როგორც დანაშაულის ჩადენის ხერხში, ისე მკვლელობასთან დაკავშირებულ სხვა გარემოებებში (მაგალითად, პირის გულგრილ დამოკიდებულებაში დაზარალებულის ტანჯვისადმი). იმისათვის, რომ აღნიშნულ მკვლელობას სწორი კვალიფიკაცია მიეცეს, აუცილებელია დადგენილ იქნეს, რომ დამნაშავეს

განზრახვა მოიცავდა მკვლელობის ჩადენას განსაკუთრებული სისასტიკით. ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში ყურადღება ექცევა დამნაშავეს დამოკიდებულებას არა მარტო შედეგისადმი, არამედ განსაკუთრებული სისასტიკის, როგორც მკვლელობის დამამძიმებელი გარემოებისადმი.

მკვლელობის ამ პუნქტით სწორი კვალიფიკაციისათვის საჭიროა კარგად გავერკვეთ ცნებაში „განსაკუთრებული სისასტიკე“. როგორც აღინიშნა, კანონმდებელი მიუთითებს არა სისასტიკეზე, არამედ განსაკუთრებულ სისასტიკეზე. მაგრამ იგი არ მიუთითებს იმ კრიტერიუმზე, რომლის ძალითაც მკვლელობა განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილად შეიძლება ჩაითვალოს. ამ ფაქტის დადგენა სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის უფლებამოსილებაში არ შედის. „განსაკუთრებული სისასტიკე“ არის არა სამედიცინო, არამედ იურიდიული ცნება.

რეალურად სასტიკია მკვლელობის მხოლოდ ის იშვიათი და ერთეული შემთხვევები, რომლის დროსაც მსხვერპლის სიცოცხლის მოსპობის მიზნის გარდა, მისთვის დამახასიათებელია დამნაშავეს სურვილი და სპეციალური მიზანი თავისი მოქმედებით განსაკუთრებული ტანჯვა მიაყენოს დაზარალებულს. განსაკუთრებული სისასტიკითაა ჩადენილი მკვლელობა წამებით, პირის ცოცხლად დაწვით, ხანგრძლივი დროის განმავლობაში წყლის, საჭმლის მოუცემლობით და ა.შ. მკვლელობის განზრახვის რეალიზაციისას მრავალი ჭრილობის მიყენება ყოველთვის არ ნიშნავს მკვლელის განსაკუთრებულ სისასტიკეს. ზოგჯერ იგი ხდება გამართლებული აფექტის მდგომარეობაში, როდესაც დამნაშავეს შესუსტებული აქვს უნარი სრულად გააცნობიეროს თავისი ქმედების ფაქტობრივი ხასიათი ან უხელმძღვანელოს მას.

განსაკუთრებული სისასტიკით მკვლელობა სახეზე გვექნება მაშინ, როდესაც მშობლის თვალწინ კლავენ შვილს ან, პირიქით; ცხადია, რომ ბავშვს უნდა შეეძლოს მკვლელობის ფაქტის აღქმა და სხვა. თუ რატომ უნდა ჩაითვალოს განსაკუთრებულ სისასტიკედ ახლობლების თვალწინ ადამიანის მკვლელობა, აიხსნება არა მარტო იმით, რომ ისინი განიცდიან დაზარალებულის სიკვდილის ფაქტს, არამედ თვითმხილველნი არიან მათი ახლობლისათვის სიცოცხლის მოსპობის პროცესისა. აქ დამნაშავეს განსაკუთრებულ სისასტიკეს მოწმობს მისი მოქმედების ხასიათი, ენაიდან იგი გულგრილად ეკიდება მსხვერპლის ახლობელთა გრძნობას. უნდა შევნიშნოთ, რომ მსხვერპლის ახლობელთა წრე არ შეიძლება

ამოიწუროს ახლო ნათესავებით. ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში, ყველა გარემოებათა შესწავლის საფუძველზე სასამართლო ვალდებულია სათანადოდ გადაწყვიტოს კვალიფიკაციის საკითხი.

იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული იყო მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ დანაშაულის კვალის დაფარვის მიზნით მკვლელობის შემდეგ გვამის წაბილწვა, მისი დანაწევრება დაკვალიფიცირებულიყო როგორც განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილი მკვლელობა¹. ამ მოსაზრებას საფუძვლად ედო პიროვნების გაზრდილი საზოგადოებრივი საშიშროება.

გვამის წაბილწვა თავისთავად არ შეიძლება შეფასებულ იქნეს იმ გარემოებად, რომელიც მოწმობს მკვლელობის ჩადენას განსაკუთრებული სისასტიკით. ასეთი ქმედება, თუ არ არსებობს დაზარალებულისათვის სიცოცხლის მოსპობის წინ ან მკვლელობის პროცესში სისასტიკის სხვა გამოვლენა, უნდა დაკვალიფიცირდეს კოდექსის 108-ე და 258-ე მუხლის (მცვალებულისადმი უპატივცემულობა) ერთობლიობით. მით უმეტეს, არ შეიძლება გვამის მოსპობა ან მისი დანაწევრება დანაშაულის დაფარვის მიზნით, იყოს განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილი მკვლელობის საფუძველი. ამიტომ ამ ნაწილში ვერ დავეთანხმებით რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის კურსის ავტორებს.²

საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა მცდარია. მას შემდეგ, რაც პირს სიცოცხლე მოესპო, უკვე აღარ არსებობს დანაშაულის ობიექტი — ადამიანის სიცოცხლე და ამიტომ არ შეიძლება დამამძიმეს ეს დანაშაული.

ზ) მკვლელობა ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვათა სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას, სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტით მკვლელობის კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია დადგენილ იქნეს თვით მკვლელობის ჩადენის საშუალების საყოველთაო საშიშროება. თუ რა საშუალებაა სახიფათო სხვა ადამიანთა სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის, დაკავშირებულია ამ საშუალების გამოყენების საშიშროე-

¹ Загородников Н.И., Преступления против жизни по советскому уголовному праву. М., 1960, с. 177.

² Уголовное право Российской Федерации, Особенная часть, 1997, с. 4.

ბასთან. გარშემომყოფთათვის საფრთხის შემქმნელად ჩათვლება, მაგალითად, აფეთქება, ცეცხლის წაკიდება, ადამიანთა თავშეყრის ადგილას სროლა, წყლის ან საჭმლის მოწამვლა, რომლითაც დაზარალებულის გარდა სხვებიც სარგებლობენ და სხვა. დამნაშავეს წინასწარ უნდა ჰქონდეს შეცნობილი, რომ იგი კლავს ადამიანს ისეთი ხერხითა და საშუალებით, რომელიც დაზარალებულის გარდა საფრთხეს უქმნის თუენიდ სხვა ერთი ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. ამასთან, კანონის პოზიციიდან გამომდინარე, ამ პუნქტით ქმედების კვალიფიკაციისათვის სავალდებულო არ არის სხვა პირს მიეყენოს ფიზიკური ზიანი, ვინაიდან მკვლელობის მაკვალიფიცირებელ ნიშანს წარმოადგენს მისი შესრულების ხერხი და საშუალება.

109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტით ქმედება არ შეიძლება მივიჩნიოთ ჩადენილად, თუ მკვლელობისას გამოყენებულია ისეთი საშუალება, რომელიც თავისთავად კი არის საშიში, მაგრამ კონკრეტულ ვითარებაში საფრთხეს არ უქმნის სხვა ადამიანებს (მაგალითად, ადამიანის მოსაკლავად ასაფეთქებელი მოწყობილობის გამოყენება უკაცრიელ ადგილას, სადაც მხოლოდ დაზარალებული იმყოფება).

რაც შეეხება აღნიშნული მკვლელობის ჩადენისას განზრახვის სახეს, იგი უნდა განისაზღვროს იმის მიხედვით, იცოდა თუ არა დამნაშავემ, რომ მის ქმედებას გარდუვალად მოჰყვებოდა თუენიდ ერთი სხვა პირის სიკვდილი ან ჯანმრთელობის დაზიანება, მაშინ სახეზე გვაქვს პირდაპირი განზრახვა (მაგალითად, თუ დამნაშავე საჭმელში ჩაყრის ისეთ საწამლავს, რომელიც სიცოცხლეს მოუსპობს როგორც იმ კონკრეტულ პირს, რომლის სიკვდილიც სურს დამნაშავეს, ისე გარდუვალად გამოიწვევს სხვათა სიკვდილსაც).

თუ ასეთი სიტუაცია არ არსებობს, მაშინ ამ სახის მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს არაპირდაპირი განზრახვითაც. ზემოაღნიშნული დებულების სისწორეს ადასტურებს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 მუხლი. მაგალითად, მთვრალი მცირეკალიბრიანი შაშხანით ატეხს უმისამართო სროლას ხალხმრავალ ადგილას და მოკლავს ერთ ადამიანს. ვინაიდან ამ დროს სხვათა სიცოცხლესაც რეალური საშიშროება ემუქრებოდა, დამნაშავეს მოქმედება არაპირდაპირი განზრახვით ჩადენილ მკვლელობად უნდა ჩათვალოს.

კოდექსის 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტით გათვალისწინებული მკვლელობის ჩადენის მოტივი შეიძლება სხვადასხვა იყოს, ვინაიდან ამ

დანაშაულის კვალიფიკაცია დაკავშირებულია არა მკვლელობის მოტივთან, არამედ მკვლელობის განხორციელების საფუძველთან.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, დგება საკითხი 109-ე მუხლის „ა“ პუნქტით (ორი ან მეტი პირის მკვლელობა) დამატებითი კვალიფიკაციის შესახებ, ცხადია, თუ რეალურად სახეზეა სხვათა სიკვდილი ან ჯანმრთელობის დაზიანება. ამ შემთხვევაში მიზანშეწონილია დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილი მკვლელობის ორივე პუნქტის გამოყენება. ჯანმრთელობის დაზიანების შემთხვევაში იგი მძიმე უნდა იყოს.

მკვლელობა ისეთი საშუალებით, რომელიც საფრთხეს უქმნის სხვათა სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, უნდა განვასხვაოთ ტერორისტული აქტისაგან (მუხ. 323-ე). იგი, მართალია, ხორციელდება ისეთი საშუალებით, რომელიც საფრთხეს უქმნის ადამიანთა სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას, მაგრამ ხელყოფს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას, სახელმწიფოს სტრატეგიულ, პოლიტიკურ ან ეკონომიკურ ინტერესს და ჩადენილია მოსახლეობის დაშინების ან ხელისუფლების ორგანოზე ზემოქმედების მიზნით. ამასთან, ტერორისტისათვის სულერთია, კონკრეტულად ვინ და რამდენი კაცი დაიღუპება ტერორისტული აქტის შედეგად. 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტი კი ითვალისწინებს კონკრეტული ადამიანის სიცოცხლის ხელყოფას, მაგრამ სხვა ადამიანთა დაღუპვის შესაძლებლობასაც.

თ) განზრახ მკვლელობა ჯგუფურად. ჯგუფურად ჩადენილი მკვლელობა მოიცავს ჯგუფური დანაშაულის ყველა სახეს. სისხლის სამართლის კანონი განასხვავებს წინასწარ შეუთანხმებლად ერთობლივ მონაწილეობას დანაშაულის ჩადენაში; წინასწარი შეთანხმებით მოქმედ ჯგუფსა და ორგანიზებულ ჯგუფს. ჯგუფური დანაშაულის ეს ფორმულირება მოცემულია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 27-ე მუხლში.

ჯგუფურ დანაშაულთან გვაქვს საქმე, როდესაც ორი ან მეტი დამნაშავე სრულად ან ნაწილობრივ ახორციელებს მკვლელობის ობიექტურ შემადგენლობას და გამოდის ამ დანაშაულის თანაამსრულებლად. ამაში გამოიხატება მათი ერთობლივი ქმედება, რომელსაც მიჰყავართ დაზარალებულის მკვლელობასთან.

მკვლელობა ჩადენილი პირთა ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებით უნდა ატარებდეს ურთიერთშეთანხმებით ხასიათს, ვინაიდან საკ-

ითხი ეხება პირთა წინასწარ შეთანხმებას. რამდენიმე პირის მიერ წინასწარი შეთანხმებით დაზარალებულისათვის სიცოცხლის მოსპობა უფრო საშიშია, ვინაიდან რამდენიმე დამნაშავეს კოლექტიურ მოქმედებას ნულამდე დაჰყავს დაზარალებულის მიერ აუცილებელი მოვერიების უფლება, პარალიზებას უკეთებს ან ამცირებს მისი ნების გამოვლენას, წინააღმდეგობის გაწევის შესაძლებლობას და უფრო იოლს ხდის დამნაშავეთა მიერ მკვლელობის განხორციელებას, ამასთან, იზრდება დანაშაულის კვალის დაფარვის შესაძლებლობა.

ჯგუფური დანაშაული გულისხმობს ყველანაირი ფორმით ორი ან მეტი პირის შეთანხმებას, რომელიც წარმოიშობა მოქმედების დაწყებაზე და მიმართულია უშუალოდ დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობისაკენ. სასამართლო პრაქტიკის შესწავლა ცხადყოფს, რომ, უმეტეს შემთხვევაში, ჯგუფური მკვლელობა ჩადენილია პირთა ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებით. ამ დროს დანაშაულის თანაამსრულებლებთან ერთად დანაშაულებრივი ჯგუფის სხვა მონაწილენიც შეიძლება გამოვლინდნენ ორგანიზატორის, წამქეზებლის ან დამხმარის როლში. მათი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სისხლის სამართლის კოდექსში გათვალისწინებულ დანაშაულში თანამონაწილეობის მუხლებითა და 109-ე მუხლის „თ“ პუნქტით.

უფრო მაღალი საზოგადოებრივი საშიშროების შემცველია მკვლელობა, ჩადენილი ორგანიზებული ჯგუფის მიერ. ამგვარი ჯგუფის მიერ ჩადენილი მკვლელობის იურიდიული შეფასებისათვის აუცილებელია დადგინდეს მყარი ჯგუფის არსებობა, რომელიც წინასწარ იყო შექმნილი რამდენიმე მკვლელობის ჩასადენად. როგორც წესი, ასეთი ჯგუფი წინასწარ და ყოველმხრივ გეგმავს დანაშაულს, ამზადებს მკვლელობის იარაღს, ანაწილებს ფუნქციებს ჯგუფის წევრთა შორის.

ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი მკვლელობისას ხშირად ადგილი აქვს ამსრულებელთა შორის როლების განაწილებას. ასეთი ჯგუფის ყველა წევრი, მიუხედავად იმისა, თუ რა ფუნქციას ასრულებდა მკვლელობის პროცესში, პასუხს აგებს როგორც თანაამსრულებელი. აუცილებელი არ არის, რომ სიკვდილის გამოძწევი ჯანმრთელობის დაზიანება მიყენებულ იქნეს თითოეული დამნაშავეს მიერ (მაგალითად, ერთი სძლევდა დაზარალებულის წინააღმდეგობას, არ აძლევდა დაცვის საშუალებას, ხოლო მე-2მ კი სასიკვდილო ჭრილობა მიაცენა). ჯგუფურ

მკვლელობად უნდა ჩაითვალოს ისეთი ქმედებაც, როდესაც იმავე მიზნით მკვლელს შეუერთდა მე-2 პირი (ან პირები).

იმისათვის, რომ მკვლელობა დაკვალიფიცირდეს ჯგუფის მიერ ჩადენილ მკვლელობად, აუცილებელია, რომ დამნაშავენი მოქმედებდნენ ერთიანი განზრახვით. სუბიექტურად ასეთი სახის მკვლელობა შესაძლებელია უმეტესად პირდაპირი კონკრეტიზებული განზრახვით.

ი) მკვლელობა ანგარებით ან შეკვეთით. ანგარებით მკვლელობა სისხლის სამართლის კოდექსში ახალი ნორმა არ არის. მასში იგულისხმება ისეთი მკვლელობა, რომლის მიზანი მატერიალური გამორჩენის მიღებაა (ფულის, ქონების ან ქონებაზე უფლების მიღება, საცხოვრებელ სახლზე უფლების მიღება და სხვა). ანგარება გამდიდრებისაკენ მისწრაფებაა. ამიტომ ანგარებით მკვლელობად ჩაითვლება მკვლელობა, რომელიც ჩადენილია მსხვერპლთან ერთად შემენილი საერთო საკუთრების დასაუფლებლად, მემკვიდრეობის ან სადაზღვევო თანხის მისაღებად, მატერიალური ზარჯისაგან გასათავისუფლებლად (მაგალითად, ავადმყოფის მოვლის, ალიმენტის გადახდის, ვალის დაბრუნებისაგან თავის არიდებისა და სხვა შემთხვევაში). ანგარებით მკვლელობად შეიძლება ჩაითვალოს ასევე მკვლელობა რაიმე თანამდებობის დაკავების მიზნით, თუ იგი უკავშირდება მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას.

თუ მკვლელობა ანგარებითი მოტივით არ იყო ჩადენილი და დამნაშავეს სხვა მოტივი ამოძრავებდა და მხოლოდ მსხვერპლის სიკვდილის შემდეგ აღეძვრა მას განზრახვა დაღუპულის ქონების მითვისებისა, მაშინ ქმედება ვერ დაკვალიფიცირდება 109-ე მუხლის „ი“ პუნქტით. ანგარებითი მოტივის არსებობა წინ უნდა უსწრებდეს მკვლელობას.

ზემოაღნიშნული დანაშაული უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც დამოუკიდებელი ქონებრივი დანაშაული. ასევე არ ექნება ადგილი ანგარებით მკვლელობას მაშინაც, როდესაც სიცოცხლის მოსპობის მოტივი იყო შურისძიება დამნაშავესათვის ადრე მიყენებული ზიანის გამო.

ამ სახის მკვლელობისათვის არა აქვს მნიშვნელობა, თუ რამდენად იყო რეალიზებული მოტივი (სრულად, ნაწილობრივ თუ საერთოდ ვერ განხორციელდა), ვინაიდან მკვლელობის მაკვალიფიცირებელ გარემოებად გვევლინება დამნაშავეზე ქონების გადასვლა კი არა, არამედ ანგარებითი მოტივი, რომელმაც უბიძგა დამნაშავეს მსხვერპლის მოკლა.

ყაჩაღური თავდასხმის დროს განხორციელებული მკვლელობა შეიცავს ორ სხვადასხვა დანაშაულს და იგი დანაშაულთა ერთობლიობით უნდა დაკვალიფიცირდეს.

მკვლელობა ჩაითვლება ანგარებითი მოტივით ჩადენილად იმისდა მიუხედავად, ვინ მიიღებს მატერიალურ გამორჩენას, თვითონ დამნაშავე თუ სხვა (მაგალითად, ოჯახის წევრი, ახლობელი ან სხვა პირი), რომლის ინტერესი მნიშვნელოვანია დამნაშავისათვის.

რაც შეეხება განზრახვის სახეს ანგარებითი ქვენაგრძნობით მკვლელობის დროს, იგი წყდება იმის მიხედვით შეიცავს მკვლელობა მხოლოდ ანგარებითი მკვლელობის ნიშნებს, თუ იგი ჩადენილია სხვა დანაშაულთან ერთად.

იმ შემთხვევაში, როდესაც მხოლოდ ანგარებითი მკვლელობაა ჩადენილი, დანაშაულის სუბიექტი ყოველთვის მოქმედებს პირდაპირი განზრახვით ქონებისა თუ მატერიალური ხასიათის სხვა უფლების მოსაპოვებლად. ამ დროს მკვლელობა სასურველი შედეგის მიღწევის მიზანია.

სხვაგვარად წყდება საკითხი, როდესაც ანგარებითი მკვლელობა ხორციელდება ყაჩაღური თავდასხმის დროს. ამგვარი მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს არა მარტო პირდაპირი, არამედ არაპირდაპირი განზრახვითაც; ან კიდევ, როდესაც დამნაშავე ხდის ძვირფას ქურქს მთვრალს და მიატოვებს ყინვაში, რის შედეგადაც დაზარალებული გაიყინება. ამ შემთხვევაში დამნაშავეს არ სურდა პირის მოკვლა, მაგრამ შეგნებულად უშვებდა ან გულგრილად ეკიდებოდა დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობას.

საქართველოს ახალმა სისხლის სამართლის კოდექსმა 109-ე მუხლის „ი“ პუნქტში დამამძიმებელ გარემოებად მიუთითა მკვლელობა ანგარებით ან შეკვეთით. შეკვეთით მკვლელობა ნოვაციას, იგი ძველ კოდექსში არ არსებობდა. საყოველთაოდ აღიარებულია დებულება, რომ მკვლელობა შეკვეთით ანგარებითი მკვლელობის სახესხვაობაა და უმეტეს შემთხვევაში, მასში მკვერად არის გამოხატული ანგარებითი მოტივი. მაგრამ, იშვიათად, შეკვეთით მკვლელობა შეიძლება არც იყოს დაკავშირებული ანგარებასთან. დამნაშავემ შეიძლება ჩაიდინოს მკვლელობა მისთვის საპატივსაცემო და გავლენიანი პირის დაკვეთით ან კრიმინალურმა ავტორიტეტმა უბრძანოს ორგანიზებული ჯგუფის წევრს სიცოცხლე მოუსპოს არასასურველ პირს.

კ) მკვლელობა ხულიგნური ქვენაგრძნობით

მკვლელობა ხულიგნური ქვენაგრძნობით ხდება საზოგადოებაში არსებული თანაცხოვრების წესების უგულვებელყოფის ნიადაგზე. ამ დროს დამნაშავის ქცევა განპირობებულია მისი სწრაფვით, დაუპირისპირდეს გარშემოყოფთ, მოახდინოს ზნეობრივი ნორმებისადმი უპატივცემლობის დემონსტრირება. ხულიგნური ქვენაგრძნობა ზოგჯერ ეფუძვნება დამნაშავის მიერ მისი მოქმედების თავისუფლების არასწორ აღქმას, რომლის არსიც გამოხატულია ფორმულაში „ჩემთვის ყველაფერი დასაშვებია“.

აქედან გამომდინარეობს მკვლელობის მსხვერპლის შემთხვევითი შერჩევა. მკვლელობა ხულიგნური ქვენაგრძნობით ხშირად ხორციელდება რაიმე სპეციალური მიზნის არარსებობისას და იმდენად მცირე საბაბის საფუძველზე, რომ ზოგიერთი მეცნიერი ასეთ მკვლელობას უმოტივოს უწოდებს, რაც, ცხადია, სწორი არ არის. დამნაშავის ქცევას აქვს თავისი მოტივაცია, რომელიც მრავალგვარია. აღნიშნული მოტივის დასადგენად აუცილებელია დამნაშავის ყველა მოქმედების ერთობლივი ანალიზი როგორც მკვლელობამდე, ისე მკვლელობის მომენტში და მისი ჩადენის შემდეგ.

ხულიგნური ქვენაგრძნობა, ისევე როგორც სხვა მოტივი, რეალურია და დამნაშავის ქმედების 109-ე მუხლის „კ“ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის ზუსტად უნდა იყოს დადგენილი და დამტკიცებული. მკვლელობის მოტივის დაუდგენლობა არ წარმოადგენს მისი ხულიგნური მოტივით დაკვალიფიცირების საფუძველს. პრაქტიკის შესწავლა ცხადყოფს, რომ სასამართლო შეცდომათა მნიშვნელოვანი ნაწილი შეიძლება აიხსნას დანაშაულის გარემოებათა ზედპირული ანალიზით.

მკვლელობა ხულიგნური ქვენაგრძნობით იქნება ჩადენილი, თუ იგი მცირე საბაბის საფუძველზე აღმოცენდა (მაგალითად, დამნაშავისათვის შენიშვნის მიცემის, სივარეტის მოთხოვნაზე უარის მიღების შემთხვევაში და სხვ.). ხულიგნური მოტივით მკვლელობას შეიძლება ახასიათებდეს შურისძიების მოტივიც, მაგრამ იგი გამოდის არა ძირითად, დომინირებულ ფაქტორად, არამედ ხულიგნური მოტივის გამოვლენის ფორმად.

ხულიგნური ქვენაგრძნობით მკვლელობა ხშირად ხდება ჩხუბის, კონფლიქტის შედეგად. მაგრამ ეს როდი ნიშნავს იმას, რომ ყველა

მკვლელობა ჩადენილი ჩხუბში უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც ხულიგნური ქვენაგრძნობით ჩადენილი. იმისათვის, რომ ხულიგნური მოტივით მკვლელობა გაიმთავროს ჩხუბში მკვლელობისაგან, საჭიროა დადგინდეს ვინ იყო ინციდენტის ინიციატორი, ზომ არ იყო კონფლიქტი პროვოცირებული დამნაშავეს მიერ მკვლელობის საბაბად და სხვა. თუ დამტკიცდება, რომ ჩხუბის წამომწყები იყო დაზარალებული, ან კიდევ კონფლიქტის აღმოცენების საბაბი იყო მისი არამართლზომიერი ან ამორალური ქცევა, დამნაშავე პასუხს ვერ აგებს ხულიგნური მოტივით მკვლელობისათვის.

უნდა შევნიშნოთ, რომ მკვლელობის ჩადენის ადგილს (მაგალითად, საზოგადოების თავშეყრის ადგილს) დამოუკიდებელი მნიშვნელობა არ გააჩნია 109-ე მუხლის „კ“ პუნქტის გამოყენებისათვის. მთავარია, დადგენილ იქნეს, რომ გადამწყვეტ და უშუალო მიზეზს, რომელმაც წარმოშვა მკვლელობის განზრახვა, წარმოადგენს ზემოაღნიშნული ანტი-საზოგადოებრივი ქვენაგრძნობა.

109-ე მუხლის „კ“ პუნქტით გათვალისწინებული მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით, როდესაც დამნაშავე ხულიგნური მოტივითა და არაპირდაპირი განზრახვით სიცოცხლეს უსპობს ადამიანს, თუმცა მას არა აქვს მიზანი მოკლას პირი, მაგრამ არც გამორიცხავს ამ გარემოებას. ხულიგნური მოტივით არაპირდაპირი განზრახვით მკვლელობისას მიზანი არსებობს, იგი თვით იმ მოქმედების განხორციელებაში გამოიხატება, რომელიც მიმართულია დაზარალებულის წინააღმდეგ და შედეგის მიმართ კი გულგრილ დამოკიდებულებას გულისხმობს.

უნდა შევნიშნოთ, რომ, თუ პირმა თავისი დანაშაულებრივი ქმედება ხულიგნობით დაიწყო და შემდეგ მკვლელობაში გადაიზარდა, ფაქტობრივად სახეზე გვექნება ორი დამოუკიდებელი დანაშაული. თითოეულმა მათგანმა დამოუკიდებელი შეფასება უნდა მიიღოს.

დ) მკვლელობა სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით. 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით ჩადენილი მკვლელობის განსაკუთრებული საშიშროება იმაში მდგომარეობს, რომ დამნაშავე ფაქტობრივად სჩადის ორ დანაშაულს. მკვლელობა სხვა დანაშაულის დაფარვის მიზნით გულისხმობს, რომ მკვლელობამდე სხვა დანაშაული უკვე იყო ჩადენილი და დანაშაულის სუბიექტი ცდილობს დაფაროს როგორც დანაშაული, ისე მასში მონაწილე

პირები. მკვლელობამდე ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეს 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. ასეთი დანაშაულისათვის დაზარალებული შეიძლება იყოს ყველა პირი, რომელიც, დამნაშავეს აზრით, იყო დანაშაულის ფაქტის მოწმე ან რომელმაც დანამდვილებით იცის მის მიერ ადრე ჩადენილი დანაშაულის შესახებ და ამიტომ შეუძლია ამხილოს იგი.

სხვა დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით მკვლელობაში იგულისხმება იმ პირის ჩამოშორება, რომელსაც, დამნაშავეს აზრით, შეუძლია ხელი შეუშალოს მას დანაშაულის ჩადენაში. დამნაშავე ჯერ უსპობს სიცოცხლეს მსხვერპლს, ხოლო შემდეგ კი ახორციელებს მის მიერ ჩაფიქრებულ დანაშაულს (მაგალითად, დამნაშავე ჯერ კლავს საიუველირო მაღაზიის დარაჯს, შემდეგ კი შედის მაღაზიაში და ეუფლება ოქროულობას).

109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს დამნაშავემ თუ სხვამ უნდა ჩაიდინოს დანაშაული ან ვის მიერ ჩადენილი ქმედება უნდა დაიფაროს.

ზემოაღნიშნული დანაშაულის ჩადენა, გამომდინარე ამ მუხლის რელაქციიდან, სადაც მითითებულია მიზანზე, შესაძლოა, როგორც წესი, პირდაპირი განზრახვით.

მ) მკვლელობა რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო. სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „მ“ პუნქტში მკვლელობის მაკვალიფიცირებელ გარემოებად გათვალისწინებულია მისი ჩადენა რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო. ამ დამამძიმებელი გარემოების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მკვლელობა ხორციელდება იმ პირისადმი სიძულვილის გამო, რომელიც სხვა რასას, ეროვნებას თუ ეთნიკურ ჯგუფს განეკუთვნება ან აღიარებს სხვა რელიგიას.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ამ პუნქტის შეტანა შეესაბამება სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის მე-20 მუხლს, რომლის თანახმადაც ყოველგვარი გამოსვლა ეროვნული, რასობრივი ან რელიგიური შეუწყნარებლობის სასარგებლოდ, დისკრიმინაციის წაქეზება, მტრობა და ძალადობა კანონით უნდა აკრძალოს.

ამავე საკითხს ეხება საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლი, სადაც ხაზგასმულია ყველა ადამიანის თანასწორუფლებიანობა კანონ-

ნის წინაშე. ასევე საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი აწესებს პასუხისმგებლობას ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევის გამო (მუხ. 142-ე). კოდექსს დაემატა 142¹-ე მუხლი, რომელიც სჯის პირს რასობრივი, ეროვნული მტრობის ან განხეთქილების ჩამოგდების გამო. ამ მუხლის ერთ-ერთ დამამძიმებელ გარემოებად მითითებულია ზემოაღნიშნულ ქმედებაზე, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი. უნდა ვივარაუდოთ, რომ პირის სიკვდილის შემთხვევაში 142¹-ე მუხლით ქმედება დაკვალიფიცირდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც იგი ჩადენილია გაუფრთხილებლობით.

მკვლელობის ჩადენა ეროვნული, ეთნიკური ან რასობრივი შეუწყნარებლობის ნიადაგზე გულისხმობს სხვა ეროვნებისა თუ რასის წარმომადგენლისადმი მტრულ განწყობას, რაც შეიძლება პიროვნულ კონფლიქტში გადაიზარდოს. განსაზღვრელი დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს დამნაშავესა და დაზარალებულს შორის კონფლიქტური სიტუაციის წარმოშობის გარეშე (მაგალითად, ეროვნულ თუ ეთნიკურ ნიადაგზე მასობრივი ურთიერთშეტაკების პროცესში).

რელიგიურ შეუწყნარებლობის ნიადაგზე მკვლელობა, როგორც წესი, განპირობებულია სხვა რელიგიის მიუღებლობითა და სხვა კონფესიის წარმომადგენელთა მიმართ შეურიგებელი დამოკიდებულებით. გამოირიცხული არ არის, რომ ამ დროს არსებობდეს სხვა მოტივიც, მაგრამ უნდა დომინირებდეს აღნიშნული მოტივი.

როგორც წესი, 109-ე მუხლის „მ“ პუნქტით გათვალისწინებულ მკვლელობას ახასიათებს პირდაპირი განზრახვა. იშვიათ შემთხვევაში ასეთი მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს არაპირდაპირი განზრახვით (მაგალითად, სხვა ეროვნების წარმომადგენლის სახლისათვის ცეცხლის წაკიდება მაშინ, როდესაც იქ სხვებიც იმყოფებიან და დამნაშავე მათი ბედის მიმართ იჩენს გულგრილობას).

6) მკვლელობა მსხვერპლის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით. მსხვერპლის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით მკვლელობის დამამძიმებელ გარემოებად აღიარება საკმარისი გამართლებულია. ბოლო წლებში მედიცინამ დიდი წარმატება მოიპოვა ორგანოთა და ქსოვილის ერთი ადამიანიდან მეორისადმი გადანერგვის სფეროში. ამან, თავის მხრივ, შექმნა საშიშროება სოციალურად დაუცვე-

ლი ფენებისა და ბავშვებისათვის. დაიწყო ამ სფეროში კომერციალიზაცია, წარმოიშვა ადამიანის მოკვლის საფრთხე მისი ჯანმრთელი ორგანოს ან ქსოვილის მოსაპოვებლად.

1989 წელს ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო სესიაზე გამოთქმული იყო სერიოზული შეშფოთება ცოცხალი „დონორების“ ორგანოებით ვაჭრობაზე. ამ სახის მკვლელობა შეიძლება განხორციელდეს როგორც სამედიცინო დაწესებულებაში სამკურნალოდ მყოფ ავადმყოფის მიმართ, ისე იმ პირის მიმართ, რომელიც ავტო ან სხვაგვარ კატასტროფაში მოყვა და არა აქვს შესაძლებლობა ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო უპატრონოს თავს. გარდა ამისა, სხეულის ორგანო ან ქსოვილი შეიძლება ამოღებულ იქნეს ძალადობის გზითაც, რასაც ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა მოჰყვება. გამორიცხული არ არის დაზარალებულის „ინტერესიდან“ გამომდინარე გამართლებული საბაბით მისთვის ოპერაციის ჩატარება ლეგალური შედეგით.

109-ე მუხლის „მ“ პუნქტით გათვალისწინებული მკვლელობის მოტივი ყველაზე ხშირად ანგარებითია, თუმცა არც სხვა მოტივია გამორიცხული: ახლობლის გადარჩენა სხვისი სიცოცხლის ხარჯზე, სამედიცინო ექსპერიმენტის ჩატარების უზრუნველყოფა და სხვა. აღნიშნული პუნქტით კვალიფიკაციისათვის არ არის საკმარისი დამნაშავეს მიერ ორგანოს ან ქსოვილის გამოყენების მიზნის მიღწევა. დანაშაული ხორციელდება მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით.

ამ დანაშაულის სუბიექტია ყველა შერაცხადი პირი, მიღწეული 14 წლის ასაკს, მათ შორის მედიცინის მუშაკი. ფაქტობრივად, მის გარეშე დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენა შეუძლებელია.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 21-ე თავში მოცემულია დანაშაულთა ჯგუფი, რომელიც საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, მათ შორის დანაშაული ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულება სამკურნალოდ, გადასანერგად, ექსპერიმენტისათვის ან სამკურნალო პრეპარატის დასამზადებლად (მუხ. 134-ე); ხოლო 135¹-ე მუხლი ითვალისწინებს ადამიანის ორგანოებით ვაჭრობას. ორივე შემთხვევაში, თუ მას მოჰყვა ადამიანის სიკვდილი, ქმედება დანაშაულთა ერთობლიობით უნდა დაკვალიფიცირდეს.

ო) მკვლელობა არაერთგზის (გარდა ამ კოდექსის 110-114-ე მუხლებით გათვალისწინებული მკვლელობებისა). საქართვე-

ლოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-15 მუხლის საფუძველზე არაერთგზისი დანაშაული ნიშნავს კოდექსის ერთი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაულის ჩადენას. ამასთან, კოდექსის სხვადასხვა მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაული მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება არაერთგზის დანაშაულად, თუ ამის შესახებ მითითებულია კოდექსის შესაბამის მუხლში.

აქედან გამომდინარე, რამდენადაც კანონი (109-ე მუხლის „ო“ პუნქტი) არავითარ დათქმას არ აკეთებს, იგი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამ სუბიექტის მიერ ადრე ჩადენილი იყო განზრახი მკვლელობა გათვალისწინებული 108-ე ან 109-ე მუხლებით, გარდა 110-ე-114-ე მუხლებით გათვალისწინებული მკვლელობისა.

109-ე მუხლის „ო“ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის არა აქვს მნიშვნელობა იმას, მსჯავრდებული იყო თუ არა დამნაშავე 1-ლი დანაშაულისათვის. მთავარია, რომ კანონით დადგენილი წესით 1-ლი დანაშაულისათვის არ ყოფილიყო გათავისუფლებული სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან ანდა თუ მას წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის ნასამართლობა მოხსნილი ან გაქარწყლებული ჰქონდა.

არაერთგზისი მკვლელობა გამიჯნულ უნდა იქნეს ორი ან მეტი პირის მკვლელობისაგან. არაერთგზისი მკვლელობა ხორციელდება სხვადასხვა დროს და მისი ჩადენა ერთიან განზრახვას არ ითვალისწინებს; ხოლო რაც შეეხება ორი ან მეტი პირის მკვლელობას, იგი, როგორც წესი, თითქმის ერთდროულად ან დროის მცირე მონაკვეთში ხდება და დამნაშავეს განზრახვა მოიცავს ორი ან მეტი პირის მკვლელობას.

აღნიშნული დანაშაული ხასიათდება როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. ხოლო მოტივი და მიზანი შეიძლება სხვადასხვა იყოს. ამ მკვლელობის თავისებურება იმაში გამოიხატება, რომ აქ მაკვალიფიცირებელ გარემოებას წარმოადგენს არა ის ნიშანი, რომელიც ახასიათებს ამ მკვლელობას, არამედ ნიშანი, რომელიც ახასიათებს სუბიექტს, მის მიერ ასეთივე დანაშაულის ჩადენას წარსულში. მკვლელობის არაერთგზისობა წარმოადგენს პირად გარემოებას, რომელიც დამნაშავეს მოქმედებით არის კვალიფიცირებული. ეს კი ნიშნავს, რომ აღნიშნული დამამძიმებელი გარემოება არ შეიძლება შეერაცხოს თანამონაწილეებს მაშინაც კი, თუ ეს გარემოება მათ გაცნობიერებული

ჰქონდათ. მითითებული გარემოება ახასიათებს მხოლოდ დამნაშავეს და ამძიმებს მხოლოდ ამსრულებლის ქმედებას.

თუ პირი, რომელსაც ადრე ჩადენილი ჰქონდა განზრახი მკვლელობა საქართველოს ფარგლებს გარეთ და მსჯავრდებული იყო უცხო სახელმწიფოს სასამართლოს მიერ, შემდეგ ჩაიდენს მკვლელობას საქართველოში, პასუხს აგებს ბოლო მკვლელობისათვის სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „ო“ პუნქტით. ეს დებულება ვრცელდება იმ პირებზეც, რომლებიც მსჯავრდებული იყვნენ განზრახი მკვლელობისათვის ყოფილ საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში.

მკვლელობა მსხვერპლის თხოვნით (მუხლი 110-მ)

სისხლის სამართლის მეცნიერებასა და პრაქტიკაში საკითხი მსხვერპლის თანხმობით მისი სიცოცხლის მოსპობის შესახებ იყო და დღესაც განსაკუთრებით საკამათოა, იგი ეთიკურ პრობლემასთან არის დაკავშირებული. არსებობს სხვადასხვა მოსაზრება იმის თაობაზე, შეუძლია თუ არა ადამიანს განკარგოს თავისი სიცოცხლე ისე, როგორც სურს. ეუთოანზია ბერძნული სიტყვაა, იგი შედგება ორი ნაწილისაგან — „ეუ“ — რაც კარგს ნიშნავს და „თანატოს“ — სიკვდილს. იგი გულისხმობს ადამიანის სიკვდილის განზრახ დაჩქარებას ან ტერმინალურ მდგომარეობაში მოურჩენელი ავადმყოფისათვის სიცოცხლის მოსპობას მისი ტანჯვისაგან გათავისუფლების მიზნით.

ეუთანაზია¹ წარმოშობს კონფლიქტს ორ უფლებას შორის: ერთია მომაკვდავი ადამიანის სიცოცხლის უფლება და მეორე თავად მომაკვდავის სიკვდილის სურვილი. ცხოვრებაში გვხვდება მძიმე შემთხვევები, როცა ახლობლებს უხდებათ ჯერ კიდევ საღი აზროვნების მქონე საყვარელი ადამიანის წამების ყურება. ეს საშინელი მდგომარეობა ზოგჯერ თვეები ან წლები გრძელდება. რისთვის? რატომ უნდა დაამთავროს ადამიანმა სიცოცხლე და წავიდეს ამ ქვეყნიდან სიცოცხლის სიძულვილით? თუკი ადამიანს აქვს სიცოცხლის უფლება, რატომ არ უნდა ჰქონდეს სიკვდილის უფლება? სად არის ზღვარი ჰუმანურობასა და მკვლელობას შორის? რა უფრო ჰუმანურია — რეანიმაცია პაციენტისა, რომელიც დროებით მოვა გონს და ტანჯვაში იქნება, თუ ეუთანაზიის განხორციელე-

¹ იურიდიულ ლიტერატურაში სარგებლობენ ორივე ტერმინით, ეუთანაზია — ეუთანაზია.

ბა? ამ კითხვებზე პასუხი სცილდება სამედიცინო ეთიკის ფარგლებს და მოითხოვს სამართლებრივი თვალსაზრისით შეფასებას.

ევროპული ცივილიზაციის ქვეყნებში, XX საუკუნეში, სამედიცინო მეცნიერებაში ვითარდება აზრი „ადვილი სიკვდილის“ (ევთანაზიის) შესახებ, თუმცა ევთანაზიის იდეა დიდი ხნის წინათ დაიბადა.

განასხვავებენ ნებაყოფლობით და იძულებით, აქტიურ და პასიურ ევთანაზიას, პირდაპირ და არაპირდაპირ ევთანაზიას.

თანამედროვე ცივილიზებული სამყარო იძულებითი ევთანაზიის აზრსაც კი დასავლობად თვლის. ტრაგიკული შემთხვევები, რომელთაც ადვილი ჰქონდა მეორე მსოფლიო ომის დროს, ნათლად ადასტურებს, რომ დაუშვებელია ადამიანთა თანაცხოვრების ელემენტარული ნორმების დარღვევა; არავის აქვს უფლება ხელყოს ადამიანის სიცოცხლე მხოლოდ იმ საფუძვლით, რომ მისი შენარჩუნება საზოგადოებას ტვირთად აწევა. გერმანული ფაშისტების ე.წ. ევთანაზიის პროგრამამ მოახდინა თავად ევთანაზიის იდეის დისკრედიტაცია. ამიტომაცაა რომ მსოფლიო საზოგადოებრივი აზრი ევთანაზიის პრობლემას დიდი სიფრთხილით ეკიდება.

ლევალურად არსებობს სამი სისტემა. პირველ ჯგუფს შეადგენენ ქვეყნები, რომლებიც ევთანაზიას ჩვეულებრივ მკვლელობად აფასებენ (მაგალითად, ინგლისი, საფრანგეთი, რუსეთი). მეორე ჯგუფის ქვეყნები ევთანაზიისათვის მსუბუქ სასჯელს აწესებენ (გერმანია, ავსტრია, შვეიცარია). მესამე ჯგუფის ქვეყნებმა მოახდინეს ევთანაზიის დეკრიმინალიზაცია (პერუ, ურუგვაი, პოლანდია).

აქტიური ნებაყოფლობითი ევთანაზია გულისხმობს უკურნებელი დაავადების ტერმინალურ სტადიაზე მყოფი ავადმყოფის მიმართ ისეთი პრეპარატის გამოყენებას, რომელიც აჩქარებს სიკვდილს, ხოლო პასიური ევთანაზია გულისხმობს დამხმარე თერაპიის შეწყვეტას, რაც იმავე შედეგს იწვევს, მაგრამ არ აჩქარებს მას.

როგორია ექიმის ამოცანა უკურნებელი დაავადების ბოლო სტადიაზე მყოფი ავადმყოფის მკურნალობისას, მხოლოდ ტკივილის გაყუჩება თუ გარდაუვალი სიკვდილის შემსუბუქება? აქვს თუ არა უფლება ავადმყოფს, მის ნათესავებს ან ექიმს ტანჯვის დასრულების მიზნით შეწყვეტოს არასასურველი სიცოცხლე?

ექიმებს შორის დომინირებს აზრი იმის შესახებ, რომ ისინი ვალდებული არიან ყოველმხრივ გამოიყენონ ახალი სამეცნიერო და ტექნიკური მიღწევები, მაგრამ ბოროტად არ უნდა ისარგებლონ ამით. ექიმს

უფლება არა აქვს ავადმყოფს ადვილი სიკვდილის უფლება წაართვას, თავისი პროფესიული მოწოდების ცალმხრივი გაგებით ვინაიდან სიცოცხლის ხელოვნური, თითქმის ძალით შენარჩუნება ხშირად ნიშნავს არა სიცოცხლის გახანგრძლივებას, არამედ სიკვდილის გაჭიანურებას. გარდაუვალი სიკვდილის როგორც გაჭიანურება, ისე დაჩქარება თანაბარი სიმძიმის დანაშაულია.

მაგრამ, როცა ავადმყოფის სიცოცხლის შენარჩუნება ხელოვნურად ხდება როდემდე შეიძლება ამის გაგრძელება? თუ აპარატის გამორთვის შემდეგ ავადმყოფი მოკვდება რა არის ეს — ჩვეულებრივი მკვლელობა თუ ევთანაზია? სპეციალურ ლიტერატურაში თვლიან, რომ ტვინის დისოციალური კვდომის შემთხვევაში რეანიმატორს უნდა ჰქონდეს აპარატის გამორთვის უფლება, თუკი აპარატის გარეშე, დამოუკიდებლად სიცოცხლის აღდგენა შეუძლებელია. იურიდიულად აქ არც ევთანაზიასთან და არც ზოგადად მკვლელობასთან საქმე არა გვაქვს. ამრიგად, ექიმს უფლება აქვს თავისი მეცნიერული რწმენის საფუძველზე გამორთოს აპარატი, როცა ხელოვნურად ხდება სიცოცხლის შენარჩუნება. უფრო მეტიც, პაციენტის უფლებების შესახებ კანონის 24-ე მუხლი პასიური ევთანაზიის უფლებას ლევალურად აღიარებს. კერძოდ, 24-ე მუხლში ჩაწერილია: „საქართველოს მოქალაქეს უფლება აქვს წინასწარ წერილობით გამოხატოს ნება (თანხმობა ან უარი) უკონო მდგომარეობაში აღმოჩენისას ან გაცნობიერებული გადაწყვეტილების მიღების უნარის დაკარგვისას მისთვის სარეანიმაციო, სიცოცხლის შემანარჩუნებელი ან პალიატიური მკურნალობის ჩატარების შესახებ, თუ მითითებული გარემოებები გამოწვეულია:

ა) უკურნებელი დაავადების ტერმინალური სტადიით; ბ) დაავადებით, რომელიც აუცილებლად გამოიწვევს მძიმე ინვალიდობას“.

მაგრამ ყველაფერი ზემოთქმული ევთანაზიის პრობლემის ერთი მხარეა. გასარკვევია ამ პრობლემის მეორე მხარე — როგორია სისხლის სამართლის პოზიცია ტკივილის მომხსნელი ნემსის მიმართ (აქტიური ევთანაზია). მხედველობაშია ისეთი შემთხვევა, როცა ექიმი ავადმყოფს აძლევს წამლის სასიკვდილო დოზას არა ტკივილის დასაყუჩებლად, არამედ სასიკვდილო — ხსნისათვის, თავად ავადმყოფის ან მისი ახლობლების თხოვნით.

აქ ევთანაზიის მოწინააღმდეგეებს სერიოზული არგუმენტები აქვთ: გამორიცხული არაა შეცდომა დიაგნოზში, ის რაც დღეს განუკურნებელ სენად ითვლება, ხვალ შეიძლება განკურნებადი გახდეს, მედი-

ცინისათვის ცნობილია შემთხვევები, როცა განუკურნებლად მიჩნეული ავადმყოფები გამოჯანმრთელდნენ, გამორიცხული არაა ექიმის ხელმრუდობა, ევთანაზია შეუთავსებელია ექიმის პროფესიულ და საზოგადოებრივ ფუნქციასთან, ნდობის ატმოსფეროსთან, რომელიც უნდა სუფევდეს ექიმსა და პაციენტს შორის და სხვ.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, საქართველოს სსკ-მა მკვლელობა მსხვერპლის თხოვნით პრივილეგირებულ შემადგენლობათა ჯგუფს მიაკუთვნა, ვინაიდან საკითხი ეხება არა მარტო მკვლელობას დაზარალებულის თანხმობით, არამედ მძიმე მომაკვდავი ადამიანის დაჟინებულ თხოვნას მისი ფიზიკური ტანჯვისაგან გათავისუფლების შესახებ.

ეს თხოვნა უნდა გამოხატავდეს მომაკვდავის ნამდვილ ნებას. იგი უნდა იყოს ისეთ მდგომარეობაში, რომ სრულად შეეძლოს კონტროლი გაუწიოს და უხელმძღვანელოს თავის მოქმედებას. თუ მსხვერპლს ამის შესაძლებლობა არა აქვს, მისთვის სიცოცხლის მოსპობა უკვე ჩვეულებრივი მკვლელობაა, ცხადია, თუ არ არსებობს სხვა დამამძიმებელი გარემოება.

110-ე მუხლით გათვალისწინებული მკვლელობის სწორი კვალიფიკაციისათვის გადაწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება დამნაშავეს მოქმედების სუბიექტურ შემადგენლობას. მკვლელობა ხდება პირდაპირი განზრახვით, თუმცა იგი ნაკარნახევია მომაკვდავის თხოვნით, რათა ავადმყოფი გათავისუფლდეს ძლიერი ფიზიკური ტკივილისაგან, მაგალითად, ბრძოლის ველზე მძიმედ დაჭრილი იმ მეომრის მოკვლა, რომლის ტრანსპორტირებაც შეუძლებელია და სხვა არავითარი საშუალება არ არსებობს მის გადასარჩენად, მებრძოლენი უკან იხვევენ.

მკვლელობა დაზარალებულის სულიერი ტკივილისაგან გათავისუფლების მიზნით ზემოაღნიშნული დანაშაულის შემამსუბუქებელ გარემოებას არ ქმნის.

რაც შეეხება დანაშაულის ჩადენის მოტივს, იგი ერთადერთია — დაზარალებულისადმი სიბრალულის გრძნობა.

ამრიგად, ქმედებას ევთანაზიის კვალიფიკაცია რომ მიეცეს, თხოვნა უნდა მომდინარეობდეს მხოლოდ ავადმყოფისაგან, თხოვნა ადვილი სიკვდილის შესახებ გამოთქმული უნდა იყოს გაცნობიერებულად, საღი გონებით, თხოვნა განმეორებული უნდა იქნეს არაერთგზის (რამდენჯერმე), ავადმყოფი უნდა მოქმედებდეს იძულების გარეშე, სიკვდილის

სურვილის შესახებ თხოვნის საფუძველი უნდა იყოს ავადმყოფობით გამოწვეული ძლიერი ფიზიკური ტკივილი, ტანჯვა და არა სხვა ფაქტორები (მატერიალური, ოჯახური და სხვა ხასიათის), ქმედების ერთადერთი მოტივი სიბრალული უნდა იყოს და მიზნად ისახავდეს მომაკვდავის ძლიერი ფიზიკური ტკივილისაგან გათავისუფლებას.

განზრახ მკვლელობა უმცარი, კლიმარი სულიერი აღმელვების მდგომარეობაში (მუხლი 111-ე)

სისხლის სამართლის ახალმა კოდექსმა გააფართოვა იმ ფაქტორთა წრე, რომელიც აფექტის წარმოშობის საფუძველს წარმოადგენს. ამ გარემოებამ გააადვილა ამ სახის მკვლელობის კვალიფიკაცია და სასამართლო პრაქტიკა უფრო ზუსტი გახდა.

აფექტში ჩადენილი მკვლელობისათვის პასუხისმგებლობის შემსუბუქება ორი გარემოებით არის განპირობებული: ჯერ ერთი, დამნაშავე მოქმედებს განსაკუთრებულ ფსიქიკურ სიტუაციაში — უეცრად აღძრული ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში და, მე-2-ც, მკვლელობა პროვოცირებულია თვით დაზარალებულის ქცევით. სწორედ მისი მართლსაწინააღმდეგო მოქმედება იწვევს დამნაშავეს აფექტს და, აქედან გამომდინარე, სურვილს, მოკლას დაზარალებული.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა რთულია და მისი სწორედ განსასაზღვრავად საჭიროა დადგინდეს მთელი რიგი პირობები, რომლებიც 111-ე მუხლის დისპოზიციიდან გამომდინარეობენ. დანაშაულის სწორი კვალიფიკაციისათვის, უპირველეს ყოვლისა, უნდა დადგინდეს, რომ მკვლელობა ჩადენილია აფექტის მდგომარეობაში. ცნობილია, რომ აფექტი არის უეცრად აღძრული და სწრაფწარმაკალი სულიერი განცდა (ემოცია), რომელიც იწვევს შეგნებული ნებელობითი კონტროლის შემცირებას და გამოსავალს მოქმედებაში პოულობს. აფექტი შეიძლება გამოწვეულ იქნეს სხვადასხვა ფაქტორით: იგი შეიძლება განპირობებული იყოს სოციალური ურთიერთობის მართლსაწინააღმდეგო თუ ზნეობრივი ნორმების დარღვევით (მაგალითად, უსამართლობით, შეურაცხყოფით და სხვ.).

ზემოაღნიშნული დანაშაულის სწორი კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია დაზარალებულის ვიქტიმურობის ზუსტი განსაზღვრა, რამდენადაც სწორედ იგი თავისი მოქმედებით პროვოცირებს დანაშაულის ჩადენას.

სისხლის სამართლის კოდექსის III-ე მუხლში მოცემულია იმ არამართლზომიერი, მაპროვოცირებელი ქცევის ამომწურავი ჩამონათვალი, რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს დამნაშავეს აფექტის მდგომარეობა დაზარალებულის მიმართ. ერთ-ერთი ასეთი მოქმედებაა მართლსაწინააღმდეგო ძალადობა, რომელიც გულისხმობს როგორც ფიზიკურ ძალადობას (მაგალითად, ცემა), ისე ფსიქიკურ ძალადობას. ფსიქიკური ძალადობაა ფიზიკურად გასწორების მუქარა, ცილისმწამებლური ცნობების გავრცელების, ქონების დაზიანების ან განადგურების მუქარა და სხვა. მთავარია ის, რომ აფექტის გამომწვევი მიზეზი მართლსაწინააღმდეგო ხასიათს უნდა ატარებდეს.

ძლიერი სულიერი აღელვების საფუძველი შეიძლება იყოს მძიმე შეურაცხყოფაც. იგი შეიძლება გამოხატულ იქნეს ზეპირსიტყვიერად, ფიზიკური ზემოქმედებით, პირის შეურაცხყოფელი კარიკატურის სახით და სხვა.

საკითხი იმის შესახებ, თუ რა მოქმედება შეიძლება ჩაითვალოს მძიმე შეურაცხყოფად, უნდა გადაწყდეს ყველა ცალკეულ შემთხვევაში საქმის კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინებით. მძიმე შეურაცხყოფის ცნება შეფასებითია, ამიტომ მისი სიმძიმის ხარისხის დასადგენად მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული შეურაცხყოფის შინაარსი და ფორმა, თუ რამდენად ეწინააღმდეგება იგი საყოველთაოდ აღიარებულ ზნეობრივ ნორმებს, ასევე გათვალისწინებულ უნდა იქნეს თვით დამნაშავეს ინდივიდუალური თავისებურებანი და სხვა.

სხვა მძიმე ამორალურ ქცევაში იგულისხმება, მაგალითად, ცოლ-ქმრული ღალატის რეალური ფაქტი, შვილად აყვანის საიდუმლოების გახმაურება და სხვა.

აფექტის წარმოშობა შეიძლება დაკავშირებული იყოს მსხვერპლის არაერთგზისი მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალური ქცევით განპირობებულ ფსიქიკურ ტრავმასთან. გამორიცხული არ არის, რომ ამგვარი სიტუაცია შეიქმნას ოჯახში სისტემატური ჩხუბისა და ცემის შედეგად, ლოთი მეუღლის მიერ ქონების ფლანგვასთან დაკავშირებით და სხვა. ფსიქიკაზე სისტემატური ზემოქმედების შედეგად ხდება ნეგატიური ემოციების აკუმულირება და გამორიცხული არ არის აფექტური აფეთქება, როდესაც მოთმინების ფიალა ივსება.

მკვლელობის III-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია, რომ ადამიანისათვის სიცოცხლის განზრახ მოსპობა წარმოადგენდეს

დამნაშავეს საპასუხო რეაქციას დაზარალებულის არამართლზომიერ ქცევაზე. როგორც წესი, აფექტური მდგომარეობა წარმოიშობა მართლსაწინააღმდეგო ქცევის უმაღლეს, მაგრამ შესაძლოა, რომ მკვლელობა ჩადენილი იქნეს გარკვეული დროის გასვლის შემდეგაც, თუ ფსიქიკური ტრავმა ძალიან მძიმე იყო და კონკრეტულ სიტუაციაში დამნაშავეს არ ჰქონდა შესაძლებლობა რეაგირება მოეხდინა მართლსაწინააღმდეგო აქტზე. მაგალითად, ტყეში რამდენიმე პირის მიერ გაუპატიურებული ქალი გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ შეხვდა ერთ-ერთ მოძალადეს, იცნო იგი, თავში ქვა ჩაარტყა და სიცოცხლე მოუხპო. დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ აფექტის წარმოქმნასა და მის რეალიზაციას შორის დრო არ იყოს გასული.

უეცრად აღძრული ძლიერი სულიერი აღელვების ნიადაგზე ჩადენილი მკვლელობის სუბიექტური შემადგენლობა გულისხმობს როგორც პირდაპირ, ისე არაპირდაპირ განზრახვასაც. პირის სურვილი შეიძლება მიმართულ იქნეს როგორც განსაზღვრული შედეგის მიღწევისაკენ, ისე წინასწარ განუსაზღვრელი შედეგის დადგომისაკენ.

აფექტის მდგომარეობაში ჩადენილ მკვლელობის მოტივს კვალიფიკაციაზე გავლენა არა აქვს. მოტივი შეიძლება იყოს შურისძიება, სიძულვილი, ეჭვი და სხვა.

სისხლის სამართლის კოდექსის III-ე მუხლის მე-2 ნაწილში გაზრდილია პასუხისმგებლობა აფექტში ჩადენილი მკვლელობისათვის, თუ მოხდა ორი ან მეტი ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობა. მუხლის მე-2 ნაწილით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია დადგენილ იქნეს, რომ ორი ან მეტი პირის მკვლელობა ჩადენილი იყო ერთდროულად, ერთ ადგილას და ერთიანი განზრახვით. ამგვარი მკვლელობა კვალიფიცირდება III-ე მუხლის მე-2 ნაწილით იმისდა მიუხედავად, თუ რა მოტივმა განაპირობა 1-ლი და შემდეგი მკვლელობები. კვალიფიკაციისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს დამნაშავეს აფექტური მდგომარეობაში ყოფნას.

თუ მსხვერპლის მკვლელობა ჩადენილია უეცრად აღძრული ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში, იგი არ შეიძლება დამამძიმებელ გარემოებად იყოს აღიარებული, თუგინდ სახეზე იყოს რაიმე მაკვალიფიკირებელი გარემოება (მაგალითად, დამნაშავესათვის წინასწარი შეცნობით აფექტის მდგომარეობაში ორსული ქალის მკვლელობა).

დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობა (მუხლი 112-მ)

აღრე მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსში შემამსუბუქებელ გარემოებებში ჩადენილი მკვლელობის ამ სახის ცალკე მუხლი არ არსებობდა. დანაშაული განზრახი მკვლელობის მუხლით კვალიფიცირდებოდა და სათანადო პირობების არსებობისას პასუხისმგებლობის შემსუბუქებას იწვევდა.

სისხლის სამართლის ახალმა კოდექსმა დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობა მკვლელობის პრივილეგირებულ სახედ გამოყო. მისი აღიარება შემამსუბუქებელ გარემოებად იმით არის განპირობებული, რომ მშობიარე ქალი შეიძლება იმყოფებოდეს ფსიქოტრავმირებულ სიტუაციაში ან ისეთ ფსიქიკურ მდგომარეობაში, როდესაც მას თავისი მოქმედების მიმართ, მართალია, მთლიანად არა, მაგრამ შესუსტებული აქვს ზედამხედველობისა და კონტროლის უნარი.

დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის მიხედვით, ახალშობილის მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც მოქმედებით (მაგალითად, დაზრწობა), ისე უმოქმედობით (როცა არაფერი კეთდება ახალშობილის დახმარებისათვის: მაგალითად, არ ხორციელდება მოქმედება ჭიპლარის მოსაჭერლად და მოსაშორებლად).

იმისათვის, რომ დანაშაული სწორედ იყოს დაკვალიფიცირებული, საჭიროა შემდეგი პირობების არსებობა: მკვლელობა უნდა მოხდეს მშობიარობისას ან უმაღლეს, მშობიარობის შემდეგ. ამრიგად, იგი ხორციელდება განსაზღვრულ, მცირე დროის მონაკვეთში, რომელიც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა განისაზღვროს. ვადის წინასწარი დადგენა სწორი არ იქნება.

სისხლის სამართლის კოდექსის 112-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ზუსტი კვალიფიკაციისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მის გამოჯენას აბორტისაგან. მეცნიერთა უმრავლესობა თვლის, რომ მშობიარობა თუ არ არის დაწყებული, სახეზეა ნაყოფის მოსპობა და არა მკვლელობა. მაგრამ, თუ მშობიარობა უკვე დაიწყო, განსაკუთრებით, თუ ახალშობილის სხეულის რაიმე ნაწილი გამოეყო დედის საშოს, ლაპარაკია ადამიანის დაბადებაზე და, მაშასადამე, მის მკვლელობაზე.

ზემოაღნიშნული დანაშაული პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება.

რაც შეეხება დანაშაულის ჩადენის მოტივს, იგი სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს: გაუთხოვარი ქალის სირცხვილი, შიში საზოგადოებრივი გაკიცხვის გამო. გარდა ამისა, თვით მშობიარობის პროცესს შეუძლია ძლიერი ზეგავლენა მოახდინოს მშობიარე ქალზე და ეს განსაკუთრებული ფსიქიკური მდგომარეობა ყურადსაღებია, ვინაიდან იგი დიდ ზეგავლენას ახდენს მშობიარე ქალის ნების სფეროზე. ზემოაღნიშნული არ უნდა გავივით ისე, თითქოს ყველა შემთხვევაში დედის მიერ ახალშობილის მკვლელობა კოდექსის 112-ე მუხლით უნდა დაკვალიფიცირდეს. თუ დადგინდება, რომ, მაგალითად, ქალის მშობიარობა 1-ლი არ არის და მშობიარობა განსაკუთრებული განცდის გარეშე მიმდინარეობს და დედა წინასწარ მოფიქრებული განზრახვით კლავს ახალშობილს მასზე ზრუნვის თავიდან აცილების მიზნით, ცხადია, ეს ქმედება 112-ე მუხლით ვერ დაკვალიფიცირდება.

რაც შეეხება დანაშაულის სუბიექტს, დანაშაულის ამსრულებელი შეიძლება იყოს მხოლოდ ახალშობილის დედა. წამქეზებლის ან დამხმარის როლში შეიძლება სხვა პირიც გამოვიდეს (მაგალითად, ბავშვის მამა, ბებიასი). მისი ქმედება დაკვალიფიცირდება საერთო წესით, როგორც სპეციალური სუბიექტის მიერ ჩადენილ დანაშაულში თანამონაწილეობა; და პირიქით, ახალშობილის მკვლელობა, ჩადენილი სხვა პირის მიერ, თუვინდ დედის თანხმობითა და თხოვნით, დაკვალიფიცირდება კოდექსის 109-ე მუხლით.

მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების შარბილის გადაცილებით (მუხლი 113-მ)

სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგად ნაწილში მოცემული მართლწინააღმდეგობის გამოშრიცხველი ისეთი გარემოება, როგორიცაა აუცილებელი მოგერიება (მუხ. 28-ე), წარმოადგენს მნიშვნელოვან მასტიმულირებელ საშუალებას დანაშაულებრივ ხელყოფასთან ბრძოლაში მოქალაქეთა მიზიდვისათვის. იგი უმნიშვნელოვანესი გარანტიაა ადამიანის სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, პატივისა და ღირსების დაცვის უზრუნველსაყოფად, საზოგადოების უსაფრთხოებისა და სახელმწიფო ინტერესის დასაცავად.

აუცილებელი მოგერიების უფლება გააჩნია ყველა ადამიანს, მიუხე-

დავად მისი პროფესიის, სპეციალური მომზადებისა თუ სამსახურებრივი მდგომარეობისა. ეს უფლება მას გააჩნია იმისდა მიუხედავად, შეუძლია თუ არა სხვაგვარად აიცილოს ხელყოფა ან საშველად მოუხმოს სხვას.

სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დადგენილია, რომ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი არსებობს მომგერიებლის მიერ თავდაცვის აშკარა შეუსაბამობა მასზე თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან, დგება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა და ისიც მიჩნეულია პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებად.

დანაშაულის ობიექტური მხარე ხასიათდება აქტიური მოქმედებით, რომელიც მიმართულია იმ ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსასპობად, რომელმაც საშიში ხელყოფა ჩაიდინა. იმისათვის, რომ ზუსტად იქნეს განსაზღვრული, გადასცილდა თუ არა პირის მოქმედება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს, პირველ რიგში უნდა დადგინდეს, იმყოფებოდა თუ არა იგი აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, ხოლო შემდეგ განისაზღვროს დაცვის მართლზომიერების ფარგლები.

დანაშაულის სწორი კვალიფიკაციისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმ კრიტერიუმის დადგენას, რომლის არსებობაც იწვევს აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას. ამ კრიტერიუმად კანონი თვლის მომგერიებლის მიერ დაცვის აშკარა შეუსაბამობას ხელყოფის ხასიათსა და საშიშროებასთან, როდესაც ხელმოყოფს აუცილებლობის გარეშე განზრახ ადგება ზიანი. ხელყოფისაგან დასაცავად გაუფრთხილებლობით მიყენებულმა ზიანმა არ შეიძლება გამოიწვიოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა. ამასთან, ყურადღება უნდა მიექცეს არა მარტო დაცვისა და თავდასხმის საშუალებას, თავდასხმის საშიშროების ხარისხს, რომელიც ემუქრება მომგერიებელს, თავდასხმის თავიდან აცილებისათვის მის ძალასა და შესაძლებლობას, არამედ სხვა გარემოებებსაც, რომელთაც შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ მომგერიებლისა და ხელმოყოფის ძალის რეალურ შესაძლებლობაზე (თავდასხმელთა და მომგერიებელთა რაოდენობა, მათი ასაკი, ფიზიკური განვითარება, იარაღის არსებობა, ხელყოფის დრო და ადგილი და სხვა).

აუცილებელი მოგერიებისა თუ მისი ფარგლების გადაცილების დასადგენად ყველა ზემოაღნიშნული გარემოება ერთობლიობაში უნდა შეფასდეს. მომგერიებლის მოქმედება არ შეიძლება ჩაითვალოს როგორც აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც მიყენებული ზიანი უფრო დიდია, ვიდრე თავიდან აცილებუ-

ლი, რა თქმა უნდა, თუ არ არსებობს აშკარა შეუსაბამობა დაცვასა და ხელყოფის ხასიათსა და საშიშროებას შორის.

ამრიგად, აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით მკვლელობა, როგორც მომგერიებლის დაცვის შეუსაბამობის შედეგი, ხელმოყოფის ინტენსიურ თავდასხმაზე იქნება იმ შემთხვევაში, როდესაც მომგერიებელი თავისი ან სხვათა ინტერესის, თუ სახელმწიფოსა და საზოგადოების ინტერესის დასაცავად კლავს თავდასხმელს მაშინ, როდესაც არსებული კონკრეტული სიტუაცია გამოირიცხავდა დაცვისათვის იმ საშუალების გამოყენებას, რითაც დაზარალებულს სიცოცხლე მოესპო.

აუცილებელი მოგერიება სახეზეა იმ დროსაც, როდესაც მოგერიება განხორციელდა თუმცა დამთავრებული ხელყოფის შემდეგ, მაგრამ საქმის გარემოებიდან გამომდინარე ეს მომგერიებლისათვის ნათელი არ იყო. ზოგიერთი მეცნიერი ამას მიიჩნევს მოჩვენებით მოგერიებად, რომელიც გამოიხატა ხელყოფის დროის ფაქტობრივ შეცდომაში.

თავდასხმელისათვის სიცოცხლის მოსპობა თავდასხმის დამთავრების შემდეგ, როდესაც მომგერიებელს შეცნობილი აქვს, რომ საფრთხე აღარ არსებობს, ვერ დაკვალიფიცირდება როგორც აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება. ამ შემთხვევაში დამნაშავის ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს კონკრეტულ გარემოებიდან გამომდინარე როგორც მკვლელობა შურისძიების ნიადაგზე (მუხ. 108-ე) ან როგორც მკვლელობა აფექტის მდგომარეობაში (მუხ. 111-ე). თუ აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით მკვლელობა ხორციელდება მაკვალიფიცირებელ გარემოებათა არსებობისას (მაგალითად, მკვლელობა ორი ან მეტი პირისა), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მხოლოდ კოდექსის 113-ე მუხლით.

კოდექსის 113-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის დამახასიათებელია განზრახვა. დადებითად უნდა შევაფასოთ რუსეთის ფედერაციის 1996 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი ნორმა, რომელშიც პირდაპირ არის მითითებული, რომ აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება შეიძლება მხოლოდ განზრახვი მოქმედებით.

**მკვლელობა დამნაშავეს შიშის გამოხატვისათვის
აუცილებელი ზომის გადაცილებით (მუხლი 114-ე)**

საქართველოს სისხლის სამართლის ახალი კოდექსის მიღებამდე კანონმდებლობით არ იყო რეგულირებული საკითხი იმ პირის პასუხისმგებლობის შესახებ, რომელმაც მოუსპო სიცოცხლე დამნაშავეს მისი შეპყრობის დროს.

სისხლის სამართლის მეცნიერებაში აღინიშნებოდა, რომ მოქალაქის მოქმედება, მიმართული დამნაშავეს შესაპყრობად, დანაშაულებრივი ქმედების აღკვეთის მიზნით ან უშუალოდ ხელყოფის შემდეგ მისი ხელისუფლების ორგანოში წარდგენის მიზნით, უნდა განხილულიყო როგორც ჩადენილი აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში ან მისი ფარგლების გადაცილებით. ამგვარი დებულება გაუმართლებელია, ვინაიდან არსებობს პრინციპული განსხვავება აუცილებელ მოგერიებასა და დამნაშავეს შეპყრობას შორის ისევე, როგორც არსებობს განსხვავება დამნაშავეს შეპყრობისას ზიანის მიყენების მართლზომიერებისა და მისი შეპყრობისათვის ზომების გადაცილებისა, ერთი მხრივ, და აუცილებელი მოგერიებისა ან მისი ფარგლების გადაცილებისა — მეორე მხრივ.

კანონმდებლობაში არსებული ეს ხარვეზი გამოასწორა სისხლის სამართლის ახალმა კოდექსმა, რომელშიც პირველად არის გადმოცემული დამნაშავეს მართლზომიერი დაკავებისას მისთვის ზიანის მიყენების საფუძველი. კოდექსის 29-ე მუხლში მითითებულია, რომ მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც ხელისუფლების ორგანოში წარსადგენად შეიპყრობს დამნაშავეს საამისოდ აუცილებელი ზომის გადაუცილებლად.

დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილება ნიშნავს ამ ზომის აშკარა შეუსაბამობას შესაპყრობი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმესთან და შეპყრობის გარემოებებთან.

ზემოაღნიშნული ზოგადი დებულებიდან გამომდინარე, მკვლელობის 114-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია დადგინდეს, მოქმედებდა თუ არა დამნაშავე დანაშაულის ჩადენი პირის შეპყრობის სიტუაციაში.

თუ შეპყრობა ხდება ჯერ კიდევ დაუმთავრებელი ხელყოფის დროს ან წინააღმდეგობის გაწევისას, სიცოცხლის მოსპობა ხორციელდება აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში ან მისი ფარგლების გადაც-

ილებით. დანაშაულებრივი ხელყოფის დამთავრების შემდეგ ან სხვა სიტუაციაში (მაგალითად, გაქცევისას) აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობა აღარ არსებობს.

დამნაშავეს შეპყრობისას ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობა უნდა გავმიჯნოთ შურისძიების მოტივით მკვლელობისაგან, რომელიც თვითგასწორების აქტს წარმოადგენს. დამნაშავეს შეპყრობის მიზანს წარმოადგენს მისი ხელისუფლების ორგანოში წარდგენა. მკვლელობა თავისთავად გამორიცხავს ამ მიზნის მიღწევას. ასეთ შემთხვევაში მკვლელობა 114-ე მუხლით დაკვალიფიცირდება მხოლოდ არაპირდაპირი განზრახვის არსებობისას, როდესაც დამნაშავეს არ სურდა, მაგრამ შეგნებულად უშვებდა ან გულგრილად ეკიდებოდა შეპყრობილისათვის სიცოცხლის მოსპობას. თუ პირი წინააღმდეგობას არ უწევს შემპყრობს ან არ ფიქრობს მიმალვას, მისთვის სიცოცხლის მოსპობა დაკვალიფიცირდება კოდექსის 108-ე ან 109-ე მუხლებით, ან როგორც მკვლელობა აფექტში (მუხ. 111-ე).

კოდექსის 114-ე მუხლში გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა ხასიათდება ისეთი მოქმედებით (სიცოცხლის მოსპობა), რომელიც აშკარად არ შეესაბამება დამნაშავეს მიერ ჩადენილი დანაშაულის ხასიათს, საშიშროებასა და შეპყრობის გარემოებებს. მაგალითად, დანაშაულის სიმძიმე. პირი წინააღმდეგობას უწევს შემპყრობს, მაგრამ იგი სხვა საშუალებითაა შეიძლება იყოს დაძლეული და სხვა.

ზემოაღნიშნული მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს განზრახვით.

თვითმკვლელობამდე მიყვანა (მუხლი 115-ე)

როგორც 115-ე მუხლის შინაარსიდან ირკვევა, განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე ხასიათდება მსხვერპლის თვითმკვლელობამდე ან მის ცდამდე მიყვანის მუქარით, სასტიკი მოპყრობით ანდა მისი პატივის ან ღირსების სისტემატური დამცირებით. კანონმდებელი, დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის დახასიათებისას, უთითებს არა მარტო ამ ქმედების ხასიათსა და შედეგზე, არამედ იმ ზერხზეც, რომლის დახმარებითაც დამნაშავეს მიჰყავს დაზარალებული თვითმკვლელობამდე ან მის ცდამდე.

ამ მუხლის მიხედვით თვითმკვლელობამდე მიყვანა გულისხმობს მსხვერპლის მიმართ დამნაშავეს მიერ რიგი არამართლზომიერი ქმედე-

ბის ჩადენას. იგი შეიძლება მუქარაში გამოიხატოს. დისპოზიციაში არ არის ახსნილი მუქარის ხასიათი და შინაარსი. ამიტომ დანაშაული აღნიშნული მუხლით რომ დაკვალიფიცირდეს, მუქარის ხასიათის მნიშვნელობა არ ენიჭება, მასში შეიძლება ვიგულისხმოთ სიკვდილის თუ ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენების მუქარა, ისეთი ცნობების გავრცელება, რომლის გამჟღავნებაც დაზარალებულისათვის სასურველი არ არის, მუქარა სამსახურიდან დათხოვნის, განქორწინების, შვილის ჩამორთმევის, სახლის დაწვისა და მრავალი სხვა.

მუქარა შეიძლება იყოს ერთჯერადი ან მრავალჯერადი. მთავარია, რომ იგი დაზარალებულის მიერ აღიქმებოდეს როგორც მისი უფლებისა და თავისუფლების, კანონიერი ინტერესებისათვის სახიფათო. სწორედ ამიტომ დაზარალებულის მიერ მუქარის სუბიექტური აღქმა იწვევს სიცოცხლის მოსპობის გადაწყვეტილების მიღებას.

სასტიკი მოპყრობა, როგორც თვითმკვლელობამდე ან მის ცდამდე მიყვანის საშუალება, შეფასებითი ცნებაა. იყო თუ არა მსხვერპლის მიმართ დამნაშავეს მოპყრობა სასტიკი, საბოლოოდ სასამართლოს მიერ უნდა იქნეს გადაწყვეტილი.

დაზარალებულის მიმართ სასტიკი მოპყრობა გულისხმობს ისეთ ქმედებათა ჩადენას, რომელიც დაზარალებულს განსაკუთრებულ ფიზიკურ ან ზნეობრივ ტანჯვას აყენებს. იგი შეიძლება სისტემატურ ხასიათს ატარებდეს ან კიდევ ერთჯერად აქტს წარმოადგენდეს. სასტიკი მოპყრობის მაგალითად ჩათვლება ცემა, ტანჯვა, წამება, უმოწყალო დამოკიდებულება, საკვების გარეშე დატოვება, უაზრო, მძიმე სამუშაოს შესრულების იძულება, ფსიქოტრავმატული სიტუაციის შემქმნელი ქმედების განხორციელება და სხვა.

კოდექსის 115-ე მუხლის დისპოზიციაში მითითებულია მსხვერპლის მიმართ პატივისა და ღირსების სისტემატურ დამცირებაზე, როგორც თვითმკვლელობის ან მის ცდამდე მიყვანის ერთერთ საფუძველზე. მაგალითად, იგი შეიძლება გამოიხატოს ფსიქოსადიზმში, შეურაცხყოფაში, ფიზიკური ნაკლის მქონე დაზარალებულის სისტემატურ დაცინვასა და სხვა ისეთ ქმედებაში, რომელიც ამცირებს დაზარალებულის პატივსა და ღირსებას.

რაც შეეხება თვითმკვლელობის ან მის ცდამდე მიყვანის ჩამოთვლილ სხვადასხვა ხერხს, უნდა შევნიშნოთ, რომ გარკვეულ პირობებში თვით ეს ხერხი შეიძლება შეფასდეს როგორც სისხლისსამართ-

ლებრივად დასჯადი ქმედება. აქედან გამომდინარე, სასამართლო პრაქტიკაში წარმოიშობა საკითხი კოდექსის 115-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის გამიჯვნისა ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული სხვა დანაშაულისაგან. მაგალითად, ისმის კითხვა: სასტიკი მოპყრობა, რომელიც წამებაში გამოიხატა, სრულად არის მოცული 115-ე მუხლით, თუ საჭიროებს სსკ-ის სხვა მუხლითაც კვალიფიკაციას? 115-ე მუხლის არსიდან გამომდინარე, თვითმკვლელობამდე ან მის ცდამდე მიყვანა ყოველთვის მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით ხორციელდება. იგი ამ დანაშაულის ნაწილია და სხვა მუხლებით დამატებით კვალიფიკაციას არ საჭიროებს. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ დამნაშავეს მართლსაწინააღმდეგო ქმედება, რომელმაც დაზარალებული თვითმკვლელობამდე ან მის ცდამდე მიყვანა, სისხლის სამართლის კოდექსით უფრო მკაცრად ისჯება, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით, როგორც კოდექსის 115-ე მუხლით, ისე იმ მუხლით, რომელიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ადამიანის ჯანმრთელობის, უფლებისა და თავისუფლების, სქესობრივი ხელშეუხებლობის თუ სხვა სათანადო ხელყოფის გამო.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის სავალდებულო ნიშანს წარმოადგენს თვითმკვლელობის ან მისი მცდელობის ფაქტის არსებობა. დანაშაულს დამთავრებულია ზემოაღნიშნული მოქმედების განხორციელების მომენტიდან. ამიტომ, თავის მოკვლის განზრახვა, თვითმკვლელობისათვის მზადება, წერილის დატოვება და სხვა ამგვარი მოქმედება არ ქმნის 115-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულის შემადგენლობას. დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელი ნიშანია დამნაშავეს მოქმედებასა და დაზარალებულის თვითმკვლელობამდე ან მის ცდამდე მიყვანას შორის მიზეზობრივი კავშირის არსებობა.

კოდექსის 115-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტური მხარე აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს. ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, იგი შეიძლება განხორციელდეს როგორც განზრახვის ორივე სახით, ისე გაუფრთხილებლობითაც. ზოგი კი თვლის, რომ ამ შემთხვევაში პირდაპირი განზრახვა გამორიცხულია, ვინაიდან, თუ პირს პირდაპირი განზრახვით მიჰყავს დაზარალებული თვითმკვლელობამდე, სახეზეა მკვლელობა.¹

¹ Российское уголовное право, Особенная часть (под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова, М., 1977, с. 58.

მცირეწლოვანი ბავშვის ან შეურაცხადი პირის თვითმკვლელობამდე ან მის ცდამდე მიყვანა უნდა განხილულ იქნეს როგორც შუალობით განხორციელებული მკვლელობა. ასევე უნდა დაკვალიფიცირდეს თვითმკვლელობის ფიზიკური იძულება, როდესაც მსხვერპლს დათრგუნული აქვს თავისი ნების გამოხატვის შესაძლებლობა.

თუ დაზარალებული თავს იკლავს პირის მართლზომიერი მოქმედების საპასუხოდ (მაგალითად, მისი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემის შესახებ ან დანაშაულებრივი ქმედების გამომჟღავნების მუქარის გამო), დანაშაულის შემადგენლობა არ არსებობს.

სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით (მუხლი 116-ე)

როგორც უკვე აღინიშნა, სისხლის სამართლის კოდექსის 116-ე მუხლით გათვალისწინებული სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით მკვლელობად არ იწოდება. იგი ითვლება სიცოცხლეზე დანაშაულებრივი ხელყოფის სახესხვაობად. გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა ნაკლებად საშიშია საზოგადოებისათვის. მისი საშიშროება განსაზღვრულია არა იმდენად სუბიექტის საშიშროებით, რამდენადაც დამტყდარი შედეგით. ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობა შეიძლება განხორციელდეს როგორც თვითიმედოვნების, ისე დაუდევრობის სახით. 116-ე მუხლის სანქცია არ ასხვავებს იმას, თუ გაუფრთხილებლობის რა სახით მოესპო სიცოცხლე მსხვერპლს. ზემოაღნიშნული მუხლით პასუხისმგებლობა დგება მაშინ, როცა დამნაშავე არღვევს საყოველთაოდ სავალდებულო წესებს თუ წინდახედულობის ნორმებს, რასაც დანაშაულებრივი შედეგი მოსდევს (მაგალითად, საყოფაცხოვრებო სფეროში ცეცხლთან, ქიმიურ და შხამიან ნივთიერებებთან დაუდევარი მოპყრობა).

თვითიმედოვნებით სიცოცხლის მოსპობა უნდა გაიმიჯნოს არაპირდაპირი განზრახვით მკვლელობისაგან. ორივე შემთხვევაში დამნაშავეს არ სურს მავნე შედეგის დადგომა, არ მიისწრაფვის მისკენ. არაპირდაპირი განზრახვის ინტელექტუალური მომენტი ხასიათდება პირის მიერ თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობის შეგნებით, მავნე შედეგის დადგომის რეალური გათვალისწინებით; ხოლო თვითიმედოვნების დროს პირი ითვალისწინებს თავისი ქმედების მავნე შედეგის დადგომის

აბსტრაქტულ შესაძლებლობას. მე-2 განსხვავება ნებელობით მომენტშია. არაპირდაპირი განზრახვის დროს პირს თუმცა არ სურს მავნე შედეგის დადგომა, მაგრამ შეგნებულად უშვებს ან გულგრილად ეკიდება მის დადგომას; ხოლო პირს, რომელიც თვითიმედოვნების საფუძველზე უსპობს სიცოცხლეს სხვას, არ სურს ასეთი შედეგის დადგომა, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებს ამ შედეგის თავიდან აცილებას. მას იმედი აქვს თავისი ძალის, გამოცდილების, მოხერხებულობის, პროფესიონალიზმის და თვლის, რომ მიღებული ზომების შედეგად ან სხვა პირთა დახმარებით, ან სხვა კონკრეტულ ფაქტორთა ზეგავლენით თავიდან აიცილებს მავნე შედეგს.

სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით უნდა განესახიეროს კოდექსის 119-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისაგან, რომელიც აწესებს პასუხისმგებლობას ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანებისთვის, რამაც სასიკვდილო შედეგი გამოიწვია. კოდექსის 119-ე მუხლით დაკვალიფიცირდება დანაშაული მაშინ, როდესაც დამნაშავეს განზრახვა არ მოიცავდა დაზარალებულისათვის სიცოცხლის მოსპობას, მაგრამ ეს შედეგი გაუფრთხილებლობით დადგა.

სიცოცხლის გაუფრთხილებლობით მოსპობას ახლავს დამამძიმებელი გარემოება, რომელიც გულისხმობს, რომ სასჯელი მკაცრდება, თუ იმავე ქმედებამ გამოიწვია ორი ან მეტი პირის სიცოცხლის მოსპობა.

დანაშაული ჯანმრთელობის წინააღმდეგ

§1. ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის ზოგადი დახასიათება

ჯანმრთელობა შეუფასებელი სიკეთეა. მასზე მნიშვნელოვანწილადაა დამოკიდებული ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობა, მისი გუნება-განწყობილება, შრომის-უნარიანობა, აქტიურობა და ა.შ. საქართველოში ადამიანის ჯანმრთელობა დაცულია კონსტიტუციითა და სხვა საკანონმდებლო აქტებით. საერთოდ, სახელმწიფოს მიერ მოქალაქეთა ჯანმრთელობის დაცვა გულისხმობს სხვადასხვა ხასიათის ღონისძიებათა კომპლექსს (პოლიტიკური, სამართლებრივი, სოციალურ-ეკონომიკური, სამედიცინო, მეცნიერული და სხვა), რომლის მიზანია ადამიანის ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობის დაცვა. ამ ღონისძიებათა კომპლექსიდან ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია ჯანმრთელობის სამართლებრივი დაცვა, რომელსაც ემსახურება სამართლის სხვადასხვა დარგის (სისხლის, სამოქალაქო, ადმინისტრაციული და სხვა) სპეციალური ნორმები. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის XX თავი სწორედ ჯანმრთელობის სისხლისსამართლებრივი დაცვის გარანტიას.

აღრე მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსით ამ ჯგუფის დანაშაულები სხეულის დაზიანებად იწოდებოდა. დღეს მოქმედი კოდექსით კი „სხეულის დაზიანება“ შეიცვალა „ჯანმრთელობის დაზიანებით“, რაც გამართლებულად უნდა ჩაითვალოს. საქმე ისაა, რომ ამ თავში მოცემული დანაშაულებრივი ქმედებებიდან ზოგიერთი სრულებითაც არ აყენებს ზიანს ადამიანის სხეულს მისი პირდაპირი გაგებით. მაგალითად, ფსიქიკური ავადმყოფობა, რომელიც გამოწვეულია დაზიანებით, ან კიდევ ძალადობა, რომელიც იწვევს დაზარალებულის ფსიქიკურ ტანჯვას. ამდენად, ცნება „ჯანმრთელობის დაზიანება“ უფრო ფართოა¹.

¹ ამ საკითხთან დაკავშირებით იხ. Загородников Н.И. Преступления против здоровья, М., 1969; Никифоров А.С. Ответственность за телесные повреждения по уголовному праву, М., 1959; Комментарий к Уголовному Кодексу Российской Федерации. Особ. ч. Под ред. Скуратова и Лебедева. М., 1996; Курс Уголовного права. Особ. часть. т. 3, Под ред. Г.Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова, М., 2002 და სხვა.

სისხლის სამართლის კანონმდებლობა არ გვაძლევს ჯანმრთელობის დაზიანების ცნებას. იგი მოცემულია იურიდიულ ლიტერატურაში. ჯანმრთელობის დაზიანებად უნდა ჩაითვალოს ადამიანის სხეულის, მისი ორგანოსა თუ ქსოვილის ანატომიური მთლიანობის ან ფიზიოლოგიური ფუნქციის დარღვევა, ანდა პათოლოგიური მდგომარეობა, რომელიც გამოწვეულია სხვადასხვა გარე ფაქტორების ზემოქმედებით.

ამდენად, ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ დაზიანება და დაავადება, დაავადება არის ორგანიზმში ბუნებრივად მიმდინარე პათოლოგიური პროცესის შედეგად ჯანმრთელობის გაუარესება, ხოლო დაზიანების დროს ადამიანის ჯანმრთელობის გაუარესება ხდება გარე ფაქტორების ზემოქმედებით. ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული შეიძლება განიხილოს როგორც სხვისი სხეულის, ცალკეული ორგანოსა თუ ქსოვილის ანატომიური მთლიანობის ან ფიზიოლოგიური ფუნქციის დარღვევა, ანდა პათოლოგიური მდგომარეობის გამოწვევა მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედებით (განზრახ ან გაუფრთხილებლობით).

განსახილველი დანაშაულებისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია სხვისი ჯანმრთელობა. ჯანმრთელობის დაზიანებად ჩაითვლება ნებისმიერი ზეღოფა სხვა პირზე, რომელმაც მისი ჯანმრთელობის გაუარესება გამოიწვია. ამდენად, მნიშვნელობა არა აქვს იმას, იყო თუ არა დაზარალებული ჯანმრთელი ამ ქმედების ჩადენამდე. მაგალითად, ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად უნდა ჩაითვალოს ისეთი ქმედება, რომელმაც გამოიწვია ბრმა ადამიანის დაყრუება ანდა, პირიქით.

ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულთა ობიექტი შეიძლება იყოს არა საკუთარი, არამედ სხვისი ჯანმრთელობა. საკუთარი ჯანმრთელობის დაზიანება, როგორც წესი, არ ითვლება დანაშაულად. ასეთი ქმედება შეიძლება ჩაითვალოს დანაშაულად, თუ იგი მიმართულია კანონით დადგენილი მოვალეობისაგან თავის არიდებისაკენ. მაგალითად, სსკ 390-ე მუხლით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა სამხედრო სამსახურისათვის თავის არიდებისათვის ავადმყოფობის სიმულაციით, სხეულის თვითდაზიანებით ან სხვაგვარი მოტყუებით. საკუთარი ჯანმრთელობის დაზიანებით შეიძლება ასევე წვევამდელმა თავი აარიდოს სამხედრო ან ალტერნატიულ შრომით სამსახურს (სსკ მუხ. 356-ე), ასევე სამხედრო ვალდებულმა თავი აარიდოს სასწავლო ან სამხედრო შეკრებას (სსკ მუხ. 357-ე). მაგრამ ეს

ქმედებები არ არის ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული.

ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვა იწყება იმ მომენტიდან, როცა ნაყოფი ნაწილობრივ უკვე გამოყოფილია დედის ორგანიზმიდან, ე.ი. მშობიარობის პროცესიდან. ჯანმრთელობის დაცვა გრძელდება მანამ, სანამ არ დადგება ფიზიოლოგიური სიკვდილი. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისას მნიშვნელობა არა აქვს დაზარალებულის ასაკს (იგი შეიძლება იყოს ღრმად მოხუცებულიც), მის ჯანმრთელობის მდგომარეობას (იგი შეიძლება იყოს უკურნებელი სენით შეპყრობილი მომაკვდავი).

ობიექტური მხრივ ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულის ჩადენა შეიძლება როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. მაგალითად, პირი, რომელიც ვალდებულია მოუაროს ავადმყოფს, არ აძლევს მას საკვებს, რის შედეგადაც ავადმყოფის ჯანმრთელობა უარესდება. პრაქტიკაში უფრო გავრცელებულია ამ სახის დანაშაულის ჩადენა მოქმედებით. ამასთანავე, ეს ქმედება უნდა იყოს მართლსაწინააღმდეგო, ე.ი. უნდა ხელყოფდეს სისხლის სამართლის ნორმით მოწესრიგებულ საზოგადოებრივ წესრიგს. თუ ქმედება მართლზომიერია, მას შედეგად ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებაც რომ მოჰყვეს, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა გამოირიცხებულია. მართლზომიერად ჩაითვლება ჯანმრთელობის დაზიანება აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, ასევე დამნაშაის შეპყრობისას, მართლზომიერი რისკის დროს, ან უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში და სხვა მართლზომიერი ქმედების დროს (სსკ 32-ე მუხ.). მაგალითად, ექიმი ატარებს განკურნებით დაავადებული ფეხის ამპუტაციას, მართალია, ფეხის მოკვეთა ჯანმრთელობის დაზიანების ნიშნებს შეიცავს, მაგრამ ამ შემთხვევაში ექიმს სხვა გამოსავალი არა აქვს, რადგან ოპერაციის გაუკეთებლობა გამოიწვევს პაციენტის სიკვდილს. ამდენად, ფეხის ამპუტაცია მიმართულია უფრო მნიშვნელოვანი სიკვდილის – სიცოცხლის გადასარჩენად.

დანაშაულად არ ითვლება ასევე სხვისი ჯანმრთელობის დაზიანება კანონით დაშვებული სპორტული შეჯიბრების დროს (კრივი, კარატე, კუნგ-ფუ, ფეხბურთი და სხვა). ამგვარი სპორტული შეჯიბრება დაკავშირებულია გარკვეულ რისკთან და სპორტსმენს, რომელიც ნებაყოფლობით მონაწილეობს მასში, ეს შეგნებული აქვს. ამდენად, იგი შეგნებულად მიდის ამ რისკზე. თუ სპორტსმენის მიერ თამაშის წესის

დარღვევას გაუფრთხილებლობით მოჰყვება სხვა სპორტსმენის ჯანმრთელობის დაზიანება, დადგება არა სისხლისსამართლებრივი, არამედ დისციპლინური პასუხისმგებლობა, თუკი სპორტსმენი განზრახ დაუზიანებს სხვა სპორტსმენს ჯანმრთელობას შეჯიბრების დროს, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა უნდა დადგეს საერთო წესით.

რაც შეეხება ჯანმრთელობის დაზიანებას დაზარალებულისვე თანხმობით ან თუნდაც მისი თხოვნით, იგი მხოლოდ მაშინ გამოირიცხავს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, როცა ხდება სხეულის რომელიმე ორგანოს (მაგალითად, ფეხის), ორგანოს ნაწილის (მაგალითად, ერთი თირკმელის) ან ქსოვილის ამოღება მისი სხვა პირზე გადანერგვის (ტრანსპლანტაციის) მიზნით. ამასთანავე, დაცული უნდა იყოს ტრანსპლანტაციის შესახებ კანონის მოთხოვნები.

ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაული მატერიალურია. ე.ი. მათ დამთავრებულად ცნობისათვის აუცილებელია შესაბამის ნორმაში გათვალისწინებული შედეგის დადგომა ან კონკრეტული საფრთხის შექმნა. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ უნდა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი პირის მიერ ჩადენილ ქმედებასა და დამდგარ შედეგს ან კონკრეტულ საფრთხეს შორის.

რაც შეეხება ჯანმრთელობის დაზიანების ხერხსა და საშუალებას, იგი შეიძლება სხვადასხვა იყოს. კერძოდ, დამნაშავემ სხვისი ჯანმრთელობის დასაზიანებლად შესაძლებელია გამოიყენოს საკუთარი სხეულის ცალკეული ორგანოები. მაგალითად, მუშტების ძლიერი დარტყმით დაუზიანოს სხვას ჯანმრთელობა, ასევე შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა მექანიკური საშუალება (დანა, რკინის ხელკეტი, ქა, ცეცხლსასროლი იარაღი და სხვა); თერმული საშუალება (ანთებული სიგარეტი, ცეცხლის ალი და ა.შ.); ქიმიური საშუალებები (სხვადასხვა მჟავა, რომლებიც სხეულზე ზემოქმედებისას იწვევენ ქსოვილის დაზიანებას); რადიაციული ნივთიერება, რაც იწვევს სხვადასხვა სახის ქრონიკულ ავადმყოფობას; ფსიქიკური ზემოქმედების ხერხი (მაგალითად, დაშინება) და სხვა.

ჯანმრთელობის დაზიანების ხერხებსა და საშუალებებს უმეტეს შემთხვევაში არა აქვთ მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა. მათი დადგენა აუცილებელია მხოლოდ სასჯელის ინდივიდუალიზაციის მიზნით. მხოლოდ იშვიათ შემთხვევაში ჯანმრთელობის დაზიანების ხერხი და საშუალება ზეგავლენას ახდენს ქმედების კვალიფიკაციაზე. მაგალი-

ქმედებები არ არის ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული.

აღმადანის ჯანმრთელობის დაცვა იწყება იმ მომენტიდან, როცა ნაყოფი ნაწილობრივ უკვე გამოყოფილია დედის ორგანიზმიდან, ე.ი. მშობიარობის პროცესიდან. ჯანმრთელობის დაცვა გრძელდება მანამ, სანამ არ დადგება ფიზიოლოგიური სიკვდილი. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისას მნიშვნელობა არა აქვს დაზარალებულის ასაკს (იგი შეიძლება იყოს ღრმად მოზუცებულიც), მის ჯანმრთელობის მდგომარეობას (იგი შეიძლება იყოს უკურნებელი სენით შეპყრობილი მომავლადი).

ობიექტური მხრივ ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულის ჩადენა შეიძლება როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. მაგალითად, პირი, რომელიც ვალდებულია მოუაროს ავადმყოფს, არ აძლევს მას საკვებს, რის შედეგადაც ავადმყოფის ჯანმრთელობა უარესდება. პრაქტიკაში უფრო გავრცელებულია ამ სახის დანაშაულის ჩადენა მოქმედებით. ამასთანავე, ეს ქმედება უნდა იყოს მართლსაწინააღმდეგო, ე.ი. უნდა ხელყოფდეს სისხლის სამართლის ნორმით მოწესრიგებულ საზოგადოებრივ წესრიგს. თუ ქმედება მართლზომიერია, მას შედეგად ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებაც რომ მოჰყვეს, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა გამორიცხულია. მართლზომიერად ჩაითვლება ჯანმრთელობის დაზიანება აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, ასევე დაზნაშავის შეპყრობისას, მართლზომიერი რისკის დროს, ან უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში და სხვა მართლზომიერი ქმედების დროს (სსკ 32-ე მუხ.). მაგალითად, ექიმი ატარებს განვრენით დაავადებული ფეხის ამპუტაციას, მართალია, ფეხის მოკვეთა ჯანმრთელობის დაზიანების ნიშნებს შეიცავს, მაგრამ ამ შემთხვევაში ექიმს სხვა გამოსავალი არა აქვს, რადგან ოპერაციის გაუკეთებლობა გამოიწვევს პაციენტის სიკვდილს. ამდენად, ფეხის ამპუტაცია მიმართულია უფრო მნიშვნელოვანი სიკეთის — სიცოცხლის გადასარჩენად.

დანაშაულად არ ითვლება ასევე სხვისი ჯანმრთელობის დაზიანება კანონით დაშვებული სპორტული შეჯიბრების დროს (კრივი, კარატე, კუნგ-ფუ, ფეხბურთი და სხვა). ამგვარი სპორტული შეჯიბრება დაკავშირებულია გარკვეულ რისკთან და სპორტსმენს, რომელიც ნებაყოფლობით მონაწილეობს მასში, ეს შეგნებული აქვს. ამდენად, იგი შეგნებულად მიდის ამ რისკზე. თუ სპორტსმენის მიერ თამაშის წესის

დარღვევას გაუფრთხილებლობით მოჰყვება სხვა სპორტსმენის ჯანმრთელობის დაზიანება, დადგება არა სისხლისსამართლებრივი, არამედ დისციპლინური პასუხისმგებლობა, თუკი სპორტსმენი განზრახ დაუზიანებს სხვა სპორტსმენს ჯანმრთელობას შეჯიბრების დროს, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა უნდა დადგეს საერთო წესით.

რაც შეეხება ჯანმრთელობის დაზიანებას დაზარალებულისვე თანხმობით ან თუნდაც მისი თხოვნით, იგი მხოლოდ მაშინ გამორიცხავს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, როცა ხდება სხეულის რომელიმე ორგანოს (მაგალითად, ფეხის), ორგანოს ნაწილის (მაგალითად, ერთი თირკმელის) ან ქსოვილის ამოღება მისი სხვა პირზე გადანერგვის (ტრანსპლანტაციის) მიზნით. ამასთანავე, დაცული უნდა იყოს ტრანსპლანტაციის შესახებ კანონის მოთხოვნები.

ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაული მატერიალურია. ე.ი. მათ დამთავრებულად ცნობისათვის აუცილებელია შესაბამის ნორმაში გათვალისწინებული შედეგის დადგომა ან კონკრეტული საფრთხის შექმნა. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ უნდა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი პირის მიერ ჩადენილ ქმედებასა და დამდგარ შედეგს ან კონკრეტულ საფრთხეს შორის.

რაც შეეხება ჯანმრთელობის დაზიანების ხერხსა და საშუალებას, იგი შეიძლება სხვადასხვა იყოს. კერძოდ, დაზნაშავემ სხვისი ჯანმრთელობის დასაზიანებლად შესაძლებელია გამოიყენოს საკუთარი სხეულის ცალკეული ორგანოები. მაგალითად, მუშტების ძლიერი დარტყმით დაუზიანოს სხვას ჯანმრთელობა, ასევე შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა მექანიკური საშუალება (დანა, რკინის ხელკეტი, ქვა, ცეცხლსასროლი იარაღი და სხვა); თერმული საშუალება (ანთებული სიგარეტი, ცეცხლის ალი და ა.შ.); ქიმიური საშუალებები (სხვადასხვა მჟავა, რომლებიც სხეულზე ზემოქმედებისას იწვევენ ქსოვილის დაზიანებას); რადიაციული ნივთიერება, რაც იწვევს სხვადასხვა სახის ქრონიკულ ავადმყოფობას; ფსიქიკური ზემოქმედების ხერხი (მაგალითად, დაშინება) და სხვა.

ჯანმრთელობის დაზიანების ხერხებსა და საშუალებებს უმეტეს შემთხვევაში არა აქვთ მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა. მათი დადგენა აუცილებელია მხოლოდ სასჯელის ინდივიდუალიზაციის მიზნით. მხოლოდ იშვიათ შემთხვევაში ჯანმრთელობის დაზიანების ხერხი და საშუალება ზეგავლენას ახდენს ქმედების კვალიფიკაციაზე. მაგალი-

თად, სსკ 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ვ“ და „ზ“ პუნქტები (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება განსაკუთრებული სისასტიკით და ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას); ასევე 118-ე მუხლის მე-2 ნაწილი.

ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი პირი 14 წლის ასაკიდან. ზოგიერთ შემთხვევაში სახეზეა სპეციალური სუბიექტი. მაგალითად, ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება იმის მიერ, ვისაც აღრე ჩადენილი ჰქონდა ამ კოდექსის 108-ე ან 109-ე მუხლით გათვალისწინებული მკვლელობა.

სუბიექტური მხრივ ამ დანაშაულთა უმეტესი ნაწილი განზრახია. მათი ჩადენა შესაძლებელია როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. განსახილველ თავში გვაქვს გაუფრთხილებელი დანაშაულებიც. განზრახი ბრალით ჩადენილი დანაშაულებია გათვალისწინებული 117-ე, 118-ე, 119-ე, 120-ე, 121-ე, 122-ე, 123-ე, 125-ე, 126-ე მუხლებით. გაუფრთხილებლობითაა ჩადენილი 124-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედება.

პირდაპირი განზრახვა შეიძლება იყოს კონკრეტიზებული, ალტერნატიული და არაკონკრეტიზებული. კონკრეტიზებული პირდაპირი განზრახვის დროს პირს სურს კონკრეტულად ერთი რომელიმე შედეგის (მაგ., ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების) დადგომა. თუ ასეთი შედეგი არ დადგა მისი ნებისაგან დამოუკიდებელი მიზეზის გამო, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულის მცდელობით (მაგ., ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების მცდელობით – მე-19, 117-ე მუხ.). ალტერნატიული პირდაპირი განზრახვის დროს პირს ორი შედეგიდან ერთ-ნაირად სურს ერთ-ერთის დადგომა. მაგალითად, სურს დადგეს ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება. ასეთ შემთხვევაში ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს შედეგის მიხედვით, როგორც დამთავრებული დანაშაული, თუ ამ ორიდან ერთ-ერთი შედეგი დადგა. უკეთუ პირის ქმედებამ ალტერნატიული პირდაპირი განზრახვის დროს გამოიწვია უფრო მძიმე შედეგი, ვიდრე ეს განზრახული ჰქონდა მას (მაგალითად, სიკვდილი), მაშინ ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 119-ე მუხლით – ჯანმრთელობის დაზიანება სასიკვდილო შედეგით.

არაკონკრეტიზებული პირდაპირი განზრახვის დროს პირს სურს ნებისმიერი მძიმე შედეგის დადგომა. მაგალითად, თავში ურტყამს რა

მე-2 პირს ფიცრის ნაჭერს, იგი ვარაუდობს ნებისმიერი მძიმე შედეგის დადგომას, რომლიდანაც თითოეული მისთვის სასურველია. ასეთ შემთხვევაში ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დამდგარი შედეგის მიხედვით სწორედ იმიტომ, რომ პირისათვის ნებისმიერი მძიმე შედეგი სასურველი იყო. კერძოდ, თუ დადგა სიკვდილი – მკვლელობით, თუ დადგა ჯანმრთელობის რომელიმე სახის დაზიანება – ჯანმრთელობის განზრახ დაზიანებით (მძიმე, ნაკლებად მძიმე ან მსუბუქი), ხოლო თუ არ დადგა ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანებაც კი, მაშინ ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 125-ე მუხლით – ცემა. ეს იმიტომ, რომ 125-ე მუხლი, გარდა ცემისა, თავის თავში მოიცავს სხვაგვარ ძალადობასაც. თავში ფიცრის ჩარტყმა კი წარმოადგენს სხვაგვარი ძალადობის ნაირსახეობას, თუ მან დაზარალებულის ფიზიკური ტკივილი გამოიწვია.

ჯანმრთელობის დაზიანების მოტივი და მიზანი შეიძლება მრავალგვარი იყოს. უმეტეს შემთხვევაში მათ არა აქვთ მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა, მაგრამ ზეგავლენას ახდენენ სასჯელის ინდივიდუალიზაციაზე. ამიტომ სასამართლომ მოტივი და მიზანი ყველა შემთხვევაში უნდა დაადგინოს. ზოგჯერ მოტივსა და მიზანს მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა აქვს. მაგალითად, ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება: ანგარებით ან შეკვეთით; ხულიგნური ქვენაგრძნობით; სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით; რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო; დაზარალებულის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით (შესაბამისად, სსკ 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ი“, „კ“, „ლ“, „მ“, „ნ“ პუნქტები).

ჯანმრთელობის დაზიანების სიმძიმის მიხედვით აღნიშნული დანაშაულები იყოფა სამ ჯგუფად: ჯანმრთელობის მძიმე, ნაკლებად მძიმე და მსუბუქი დაზიანება. დაზიანების სიმძიმის განსაზღვრისათვის საჭიროა სპეციალური სამედიცინო ცოდნა. ამიტომ დაზიანების სიმძიმეს სასამართლო დამოუკიდებლად ვერ განსაზღვრავს. ამ კატეგორიის საქმეებზე აუცილებელია სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დანიშვნა, რომელმაც თავის დასკვნაში უნდა განსაზღვროს დაზიანების სიმძიმე. ამ დასკვნას სასამართლოსათვის არა აქვს სავალდებულო, წინასწარ დადგენილი მნიშვნელობა. თუ ეს დასკვნა დაუსაბუთებელია, სასამართლოს შეუძლია დანიშნოს განმე-2ბითი ან დამატებითი ექსპერტიზა უფრო კვალიფიციური დასკვნის მისაღებად.

**ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება
(მუხლი 117-ე)**

სსკ 117-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში. ამასთანავე, დანაშაულის შემადგენლობა მატერიალურია. ამდენად, მისი დამთავრებულად ცნობისათვის აუცილებელია კანონით გათვალისწინებული მძიმე შედეგის ან კონკრეტული საფრთხის დადგომა. აქედან გამომდინარე, ობიექტური მხარე გამოიხატება: ა) ქმედებაში, ბ) მძიმე შედეგში ან შედეგის საფრთხეში და გ) მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და დამდგარ შედეგს ან შედეგის საფრთხეს შორის. ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულში მიზეზობრივი კავშირი არსებობს მაშინ, როცა პირის ქმედება წარმოადგენდა 117-ე მუხლით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო შედეგის ან კონკრეტული საფრთხის (დაზიანება, რომელიც საშიშაა სიცოცხლისათვის) აუცილებელ პირობას, ურომლისოდაც ამჯერად ეს შედეგი არ განხორციელდებოდა ან ისეთი საფრთხე არ შეიქმნებოდა (სსკ მე-8 მუხლის მე-2 ნაწილი). თუკი პირის ქმედების ლოგიკურად გამორიცხვის შემთხვევაში მივიღებთ დასკვნას, რომ ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ამჯერად არ განხორციელდებოდა, მაშინ გამოდის, რომ პირის მიერ ჩადენილი ქმედება მიზეზობრივ კავშირშია მართლსაწინააღმდეგო შედეგთან.

ამავე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად კი, უმოქმედობა მაშინ ჩაითვლება ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების განხორციელების პირობად, როდესაც: ა) პირს ეკისრებოდა მოქმედების სპეციალური სამართლებრივი მოვალეობა; ბ) ჰქონდა ასეთი მოქმედების შესაძლებლობა და გ) სავალდებულო ან შესაძლებელი მოქმედებით შედეგი თავიდან იქნებოდა აცილებული. მაგალითად, საწარმოში ელექტრო-სარემონტო სამუშაოს დაწყების წინ აუცილებელი იყო დენის გამორთვა, რაც შეგნებულად არ გააკეთა პირმა, ვისაც მისი გამორთვა ევალებოდა. ამის შედეგად ელექტრომონტიორმა მიიღო ჯანმრთელობისათვის მძიმე დაზიანება.

მოქმედი კანონით ჯანმრთელობის განზრახ დაზიანება ჩაითვლება მძიმედ, როცა სახეზეა სხეულის დაზიანება, რომელიც: 1. სახიფათოა სიცოცხლისათვის; 2. გამოიწვია მხედველობის, სმენის, მეტყველების

ან რომელიმე ორგანოს დაკარგვა; 3. გამოიწვია რომელიმე ორგანოს ფუნქციის დაკარგვა, 4. გამოიწვია ფსიქიკური ავადმყოფობა; 5. შეწვდა ორსულობა; 6. გამოიწვია სახის წარუშლელი დამახინჯება; 7. გამოიწვია ჯანმრთელობის სხვაგვარი ისეთი დაზიანება, რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისათვის და დაკავშირებულია საერთო შრომისუნარიანობის მყარ, არანაკლებ ერთი მე-3დით დაკარგვასთან ან წინასწარი შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრულ დაკარგვასთან.

ამდენად, ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების სახეები შეიძლება დაიყოს ორ ჯგუფად: 1. რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისათვის და 2. რომელიც არაა სახიფათო სიცოცხლისათვის, მაგრამ იწვევს კონკრეტულ მძიმე შედეგს, რაც მითითებულია 117-ე მუხლში.

განვიხილოთ ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების თითოეული სახე. **სიცოცხლისათვის სახიფათო დაზიანებად** ითვლება ჯანმრთელობის ისეთი დაზიანება, რომელიც ზიანის მიყენების მომენტი-სათვის საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლეს და ამდენად, მაშინვე შეიძლება გამოიწვიოს სიკვდილი. მართალია, ზოგჯერ ხდება ისე, რომ დროული სამედიცინო დახმარების შედეგად პირი გადაურჩება სიკვდილს, მაგრამ ამას მნიშვნელობა არა აქვს. იგი მაინც ჩაითვლება სიცოცხლისათვის საშიშად, თუკი დაზიანებულია სხეულის ის ორგანოები, რომლის დაზიანებაც საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს მიერ დამტკიცებული წესების შესაბამისად მიეკუთვნება სიცოცხლისათვის საშიშს. უფრო მეტიც, სიცოცხლისათვის სახიფათო დაზიანების დროს არც იმას აქვს მნიშვნელობა, ამგვარმა ზიანმა გამოიწვია თუ არა ისეთი მავნე შედეგები, რომელიც ჩამოთვლილია 117-ე მუხლის დისპოზიციამ (მხედველობის, სმენის, მეტყველების ან რომელიმე ორგანოს ან მათი ფუნქციის დაკარგვა და სხვა). არცთუ იშვიათად, სიცოცხლისათვის სახიფათო დაზიანება, თუკი პირი გადაურჩა სიკვდილს, არ იწვევს 117-ე მუხლში ჩამოთვლილ მძიმე შედეგებს. მაგალითად, ჩხუბში ერთმა პირმა მე-2 დანით დაჭრა გულის არეში. აღმოჩნდა, რომ ჭრილობა არ იყო ღრმა და მას გულისა და მისი აპკის რაიმე სერიოზული დაზიანება არ გამოუწვევია. ჭრილობის ქირურგიული დამუშავებისა და გაკერვის შედეგად დაზარალებული ერთ კვირაში გამოჯანმრთელდა. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ჭრილობას არ გამოუწვევია შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვა ან სხვა მძიმე შედეგი, დაზიანება მაინც ჩაითვლება მძიმედ, რადგანაც ეს ჭრილობა მიე-

ენების მომენტში კმნიდა გულის მუშაობის გაჩერებისა და სიკვდილის საფრთხეს¹.

„წესები სხეულის დაზიანების სიმძიმის განსაზღვრისათვის“ გვაძლევს სიცოცხლისათვის სახიფათო დაზიანების ჩამონათვალს. ასეთი დაზიანებებია, მაგალითად, შემაველი ჭრილობა თავის ქალაში, გულ-მკერდში, მუცლის ღრუში, ხერხემლის არხში; დაზარალებული დაზიანება, რომელმაც გამოიწვია ტვინში სისხლჩაქცევა, ტვინის დაჟეჟილობა, ფილტვის, ღვიძლის, თირკმლის, საშვილოსნოს გაგლეჯა; დიდი რაოდენობის სისხლის დაკარგვა, რის გამოც სასწრაფოდ საჭირო გახდა სისხლის გადასხმა და სხვა².

თუკი დაზიანება სახიფათო იყო სიცოცხლისათვის და ამავე დროს გამოიწვია ამ მუხლით გათვალისწინებული ერთ-ერთი შედეგი (მაგალითად, ორსულობის შეწყვეტა), მაშინ ბრალდებაში უნდა დაფიქსირდეს ორივე: რომ დაზიანება სახიფათო იყო სიცოცხლისათვის და გამოიწვია ორსულობის შეწყვეტა. ეს კი ზეგავლენას მოახდენს სასჯელის დანიშვნაზე.

დაზიანება, რომელმაც გამოიწვია მხედველობის, სმენის, მეტყველების ან რომელიმე ორგანოს ან მისი ფუნქციის დაკარგვა. აქ შეიძლება გამოიყოს ორი შემთხვევა: 1. როცა დაკარგულია სხეულის რომელიმე ორგანო. მაგალითად, დაზიანების შედეგად თვალი ამოვარდნილია ბუდიდან, ყური მოკვეთილია და ა.შ. 2. ორგანო ფიზიკურად არ არის დაკარგული, იგი ადგილზეა, მაგრამ არ ფუნქციონირებს. მაგალითად, თვალი დაბრმავებულია, ყურში სმენა დაკარგულია.

მხედველობის დაკარგვად ითვლება როგორც სრული დაბრმავება, ისე მხედველობის იმგვარი დაზიანება, როცა პირი ვერ ამჩნევს ახლო მდებარე საგნების კონტურებს. ცალი თვალით დაბრმავება ითვლება

¹ ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების ამ შემადგენლობის შემთხვევით აშკარაა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა არ იზიარებს არაპირდაპირი განზრახვის დროს მცდელობის შესაძლებლობას. საქმე ისაა, რომ სიცოცხლისათვის სახიფათოა დაზიანება, რომელიც მიყენების მომენტში კმნის სიკვდილის შესაძლებლობას და ეს შეგნებული აქვს დამნაშავეს. ამდენად, სიკვდილის მიმართ იგი მოქმედებს არაპირდაპირი განზრახვით, თუ არაპირდაპირი განზრახვის დროს შესაძლებელია კვალიფიკაცია მკვლელობის მცდელობით, რა საჭიროა სიცოცხლისათვის სახიფათო დაზიანების შეტანა ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების შემადგენლობაში.

² იხ. „წესები სხეულის დაზიანების სიმძიმის განსაზღვრისათვის“. თბ., 1967.

ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად, რადგან იგი იწვევს შრომისუნარიანობის დაკარგვას ერთ მე-3დზე მეტად. მაგრამ, თუ ცალი თვალი ამოვარდნილია, ამ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების სხვა ნიშანიც — სახის წარუშლელი დამაზინჯება.

ასევე შეიძლება ჩაითვალოს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად ბრმა თვალის ამოვლება, თუკი მან გამოიწვია სახის წარუშლელი დამაზინჯება.

სმენის დაკარგვად ითვლება ისეთი განუკურნებელი მდგომარეობა, როცა პირს არ შეუძლია გაიგონოს ყურის ნიჟარიდან 3-5 სმ-ის დაშორებით ხმამაღალი საუბარი. ცალ ყურში სმენის დაკარგვა შრომისუნარიანობის დაკარგვას იწვევს ერთ მე-3დზე ნაკლებად. ამდენად, იგი ჩაითვლება არა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად, არამედ ნაკლებად მძიმედ. მაგრამ, თუ მოჭრილია ერთი ყური, ეს შეიძლება შეფასდეს, როგორც სახის წარუშლელი დამაზინჯება.

მეტყველების დაკარგვად ჩაითვლება პირის ისეთი მდგომარეობა, როცა მას არ შეუძლია თავისი აზრი გასაგებად გადმოსცეს. აქ მნიშვნელობა არა აქვს იმას, ამოჭრილია თუ არა მეტყველების ორგანო (ენა).

სხვა რომელიმე ორგანოდ ჩაითვლება ხელი, ფეხი, მისი მტევნები და სხვა. თუ მოკვეთილია (ან აუცილებელი გახდა მისი ამპუტაცია) ხელი ან ფეხი იდაყვის ან მუხლის სახსრამდე, ითვლება რომ სხეულის ეს ორგანო დაკარგულია. სხვა შემთხვევაში დაკარგულია არა ორგანო, არამედ მისი ნაწილი, მაგრამ ეს მაინც შეიძლება შეფასდეს, როგორც ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, თუკი გამოიწვევს შრომისუნარიანობის მყარ დაკარგვას ერთ მე-3დზე მეტად. ამ ორგანოების ფუნქციის დაკარგვა კი ნიშნავს იმას, რომ ხელი ან ფეხი ადგილზეა, მაგრამ ვერ ფუნქციონირებს, ადამიანი მას ვერ ამოძრავებს.

ფსიქიკური ავადმყოფობა შეიძლება გამოიწვიოს ადამიანზე როგორც ფიზიკურმა (ცემა, წამება), ასევე ფსიქიკურმა ზემოქმედებამ (დაშინება). ამასთან, მნიშვნელობა არა აქვს, ეს ფსიქიკური ავადმყოფობა მუდმივია თუ დროებითი. მთავარია, რომ იგი მიზეზობრივ კავშირში იყოს მიყენებულ დაზიანებასთან. შესაძლებელია, პირი ადრე დაავადებული იყო ფსიქიკურად, მაგალითად, შიზოფრენიით, მაგრამ სათანადო მკურნალობის შედეგად მისი მდგომარეობა გაუმჯობესდა და ცხოვრების ნორმალურ კალაპოტში ჩადა. თუკი მიყენებულმა დაზიანებამ

მას განუახლა ძველი ავადმყოფობა (შიზოფრენია), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 117-ე მუხლით. მართალია, ფსიქიკურ ავადმყოფობათა უდიდესი ნაწილი საბოლოო განკურნებას არ ექვემდებარება, მაგრამ დაზიანებამ დააჩქარა მისი განახლება და, ამდენად, მიზეზობრივ კავშირშია ფსიქიკური ავადმყოფობის განახლებასთან. ადამიანისათვის ჯანმრთელად ცხოვრების თითოეული დღე შეუფასებელი სიკეთეა და, ამდენად, მნიშვნელობა არა აქვს იმას, რომ ეს დაზიანება რომც არ ყოფილიყო, ამ პირს ოდესმე ეს ფსიქიკური ავადმყოფობა მაინც განუახლდებოდა.

ამ კატეგორიის საქმეზე აუცილებელია ჩატარდეს სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზა. ხოლო, თუ ფსიქიკური ავადმყოფობა გამოწვეულია სხეულზე დაზიანების მიყენებით, მაშინ ასევე უნდა ჩატარდეს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზა, რომელმაც უნდა განსაზღვროს მიყენებული დაზიანების სიმძიმე.

ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად არ ჩაითვლება სხეულის დაზიანება, რომელმაც გამოიწვია არა ფსიქიკური ავადმყოფობა, არამედ დროებითი ფსიქიკური აშლილობა (ნევროსთენია, ისტერია, რეაქტიული ფსიქოზი და ა.შ.)¹.

სხეულის დაზიანების შედეგად ორსულობის შეწყვეტა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებაა. ორსულობის ხელოვნური შეწყვეტა მაშინაც კი საზიანოა ქალის ჯანმრთელობისათვის, როცა ხდება გინეკოლოგიის მიერ სათანადო წესით აბორტის გაკეთების გზით. ქალის ჯანმრთელობა უფრო მეტად ზიანდება მაშინ, როცა ორსულობის შეწყვეტა ხდება სხეულის დაზიანებით (ცემით, წამებით, ჭრილობის მიყენებით, მოწამვლით, დაშინებით და ა.შ.). ასეთი დაზიანება ხშირად იწვევს ძლიერ სისხლდენას, რაც დაუყოვნებლივ თუ არ შეწყდა, შეიძლება გამოიწვიოს სიკვდილი. ორსულობის ამგვარმა შეწყვეტამ მომავალში შეიძლება გამოიწვიოს ქალის უშვილობა. მხედველობაშია მისაღები აგრეთვე ის მორალური ტრავმა, რასაც დაზარალებული განიცდის შვილის დალუპვიდან გამომდინარე.

ეს დანაშაული იმით განსხვავდება უკანონო აბორტისაგან, რომ უკანონო აბორტის შემთხვევაში ექიმი ღედის სურვილით ახდენს

¹ რვ სსკ სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად მიჩნეულია ფსიქიკური მოშლილობა. იგი გულისხმობს არა მარტო ქრონიკულ, არამედ დროებით ფსიქიკურ აშლილობასაც.

ორსულობის ხელოვნურ შეწყვეტას სათანადო სამედიცინო ხერხების გამოყენებით, რის გამოც ქალის ჯანმრთელობის სერიოზული დაზიანების საფრთხე გაცილებით ნაკლებია.

ქმედების 117-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს იმას, თუ რამდენი კვირის ორსულობა შეწყდა. თუმცა, რაც უფრო მეტი ხანგრძლივობის ორსულობა შეწყდება, მით უფრო საშიშია ქალის ჯანმრთელობისათვის და ეს ფაქტი სასამართლომ სასჯელის დანიშვნის დროს მხედველობაში უნდა მიიღოს. ამ კატეგორიის საქმეებზე აუცილებელია სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დანიშვნა მეან-გინეკოლოგიის მონაწილეობით, რომელმაც უნდა დაადგინოს მიზეზობრივი კავშირი პირის ქმედებასა და ორსულობის შეწყვეტის ფაქტს შორის. თუ ორსულობის შეწყვეტა დაკავშირებული იყო ქალის ორგანიზმის ინდივიდუალურ თავისებურებასთან, რაც დამნაშავემ არ იცოდა და თუ მიყენებულ დაზიანებას (მაგალითად, ხელის გარტყმა სახეში) ნორმალური ჯანმრთელობის ქალში არ შეეძლო ორსულობის შეწყვეტა, პირს არ უნდა შეერაცხოს ბრალად სსკ 117-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული (თუმცა მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და შედეგს შორის სახეზეა).

სახის წარუშლელი დამახინჯება ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების თავისებური სახეა. ეს თავისებურება იმაში გამოიხატება, რომ იგი არ ხასიათდება ჯანმრთელობით მძიმე დაზიანებისათვის აუცილებელი ნიშნებით. კერძოდ, არაა სახიფათო სიცოცხლისათვის და არც იმ მძიმე შედეგებს იწვევს, რაც ჩამოთვლილია 117-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში; არაა დაკარგული რომელიმე ორგანო ან მისი ფუნქცია, არ ხდება ფსიქიკური ავადმყოფობა, ორსულობის შეწყვეტა და ა.შ. მაგრამ საქმე ისაა, რომ სახის წარუშლელი დამახინჯება ძლიერ მორალურ ტრავმას აყენებს დაზარალებულს, იწვევს დიდ შინაგან განცდებს, რომელიც მთელი ცხოვრების მანძილზე თან დაჰყვება. ზოგჯერ დაზარალებულები (განსაკუთრებით ახალგაზრდები) თვითმკვლელობას მიმართავენ. ამდენად, სახის წარუშლელი დამახინჯება პირობითადაა შეტანილი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების სიაში. გამოთქმაში „სახის წარუშლელი დამახინჯება“ წინაა წამოწეული სამი ნიშანი: 1. დაზიანება უნდა იყოს სახეზე. ამდენად, არ მოგვცემს ამ შემადგენლობას, თუ დაზიანებულია კისერი, ყელის ან სხეულის სხვა ორგანო; 2. დაზიანება უნდა იყოს წარუშლელი. ეს იმას ნიშნავს, რომ თერაპი-

ული მკურნალობით შეუძლებელია მისი გაქრობა. თუ მის მოსაცილებლად საჭიროა ქირურგიული ჩარევა (თუმცა ზოგჯერ ესეც უშედეგოა), დამახინჯება ითვლება წარუშლელად; 3. დაზიანება უნდა ამახინჯებდეს სახეს. სახე დამახინჯებულად ჩაითვლება, თუ იგი შესაზარია, იწვევს ზიზღს ან სიბრაღულს. ასეთი დამახინჯებაა, მაგალითად, თვალების სიმეტრიის დარღვევა (ერთი თვალი ზევითაა, მე-2 ქვევით), ცხვირის მოჭრა, ლოყაზე ან ნიკაპზე ღრმა ნაჭდევი, რომელიც ასიმეტრიულს ხდის სახეს და ა.შ. ამგვარი დამახინჯება უშუალოდ უნდა გამოიწვიოს პირის განზრახმა ქმედებამ. თუკი სახის წარუშლელი დამახინჯება გამოიწვია მიყენებული დაზიანების არასწორმა მკურნალობამ, დამნაშავეს იგი ბრალად არ უნდა შეერაცხოს, რადგან ასეთ შედეგს არ მოიცავდა მისი განზრახვა.

საერთოდ საკითხს, მიყენებული ზიანი იწვევს თუ არა სახის წარუშლელ დამახინჯებას, ორი ასპექტი ახასიათებს: სამედიცინო და იურიდიული. სამედიცინო ასპექტს წვევს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზა, რომელმაც უნდა მოგვცეს დასკვნა იმის შესახებ, თუ სახის რა ნაწილში მდებარეობს დაზიანება, რითაა იგი გამოწვეული (მექანიკური, ქიმიური თუ სხვა საშუალებით), რა სიღრმისა და სიგრძისაა ნაწიბური, ზომ არ იწვევს იგი მიმიკის დარღვევას, რამდენადაა შესაძლებელი ამ დაზიანების გამოსწორება ქირურგიული ჩარევის გარეშე. ხოლო საკითხი, ამახინჯებს თუ არა ეს დაზიანება სახეს, უნდა გადაწყვიტოს სასამართლომ, რომელმაც უნდა იხელმძღვანელოს ესთეტიკური კრიტერიუმით. ვიზუალური დათვალიერების შედეგად თუ სასამართლო მივა დასკვნამდე, რომ ეს წარუშლელი დაზიანება ამავე დროს ამახინჯებს სახეს (შესაზარია, იწვევს ზიზღს ან სიბრაღულს), არსებობს საფუძველი, რომ პირის ქმედება დაკვალიფიცირდეს ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებად. ორივე ეს კრიტერიუმი (სამედიცინო და იურიდიული) უნდა იყოს სახეზე და ერთ-ერთის არარსებობა გამორიცხავს ქმედების შეფასებას სახის წარუშლელ დამახინჯებად.

ჯანმრთელობის სხვაგვარი ისეთი დაზიანება, რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისათვის და დაკავშირებულია საერთო შრომისუნარიანობის მყარ, არანაკლებ ერთი მე-3დით დაკარგვასთან ან წინასწარი შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრულ დაკარგვასთან.

ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების ეს სახე ორ ნიშანს მოიცავს:

1. იგი სახიფათო უნდა იყოს სიცოცხლისათვის და 2. დაკავშირებულია შრომისუნარიანობის მყარ, არანაკლებ ერთი მე-3დით დაკარგვასთან, ან დაკავშირებულია წინასწარი შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრულ დაკარგვასთან. ორივე ნიშანი ერთდროულად უნდა არსებობდეს. გამოდის, რომ თუ მიყენებულმა ზიანმა გამოიწვია შრომისუნარიანობის მყარი, არანაკლებ ერთი მე-3დით დაკარგვა, მაგრამ იგი არ იყო საშიში სიცოცხლისათვის, არ ჩაითვლება ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად.

ასევე არ ჩაითვლება ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად წინასწარ შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრული დაკარგვა, თუ დაზიანება არ იყო სახიფათო სიცოცხლისათვის. საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა არ უნდა ჩაითვალოს მართებულად. თუ მე-2 პირის სხეულის დაზიანებამ გამოიწვია შრომისუნარიანობის მყარი და არანაკლებ ერთი მე-3დით დაკარგვა, ან გამოიწვია წინასწარი შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრული დაკარგვა, იგი უნდა ჩაითვალოს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად იმის მიუხედავად, ეს დაზიანება იყო თუ არა სახიფათო სიცოცხლისათვის. მაგალითად, პირმა ცნობილ მევიოლინეს განზრახ ისე დაუზიანა მარცხენა ხელის არათითი, რომ თითმა მგრძნობელობა დაკარგა და შედეგად მევიოლინე სამუდამოდ გამოემშვიდობა თავის პროფესიას. შეიძლება მოვიყვანოთ სხვა შემთხვევაც, როცა პირმა მე-2ს მძიმე საგნით ისეთნაირად დაუჩქაქა ხელის მტევანი, რომ დაზარალებულმა ერთ მე-3დზე მეტად დაკარგა შრომისუნარიანობა, თუმცა არ დაუკარგავს არც ხელი და არც მისი ფუნქცია. მოქმედი კანონით ამ შემთხვევებს ვერ დავაკვალიფიცირებთ ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებად, რადგან დაზიანება მიყენების მომენტში არ იყო სახიფათო სიცოცხლისათვის. საკითხის ასეთი გადაწყვეტა კი არამართებულია. აქედან გამომდინარე, თუ 117-ე მუხლის დისპოზიციის ამ ნაწილიდან დროულად არ ამოირიცხა სიტყვები: „რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისათვის“, სასამართლო პრაქტიკას გარკვეული პრობლემა შეექმნება.

საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვა სახეზეა მაშინ, როცა იგი დაკარგულია სამუდამოდ ან მისი აღდგენა შეიძლება მხოლოდ ხანგრძლივი მკურნალობის შემდეგ. საერთო შრომისუნარიანობა გულისხმობს ზოგადად ფიზიკური და გონებრივი საქმიანობის შესრულების უნარს. იგი ერთი მე-3დით მაშინაა დაკარგული, თუ 33%-ზე მეტადაა

დაქვეითებული. მაგალითად, I და II ჯგუფის ინვალიდს შრომისუნარიანობა ერთი მე-3დზე მეტად აქვს დაქვეითებული. ამ შემთხვევაში სახეზე უნდა იყოს შრომისუნარიანობის როგორც მყარი დაკარგვა, ისე არანაკლებ ერთი მე-3დით. ამ საკითხის გარკვევისათვის სპეციალური ცოდნაა საჭირო და ამიტომ აუცილებელია სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დანიშვნა. მოზარდის სხეულის დაზიანების შედეგად საერთო შრომისუნარიანობის დაკარგვის ხარისხის განსაზღვრისას მხედველობაში უნდა მივიღოთ ისიც, თუ რამდენად დაეკარგება მას შრომის უნარი სრულწლოვანების შემდეგაც.

რაც შეეხება პროფესიულ შრომისუნარიანობას, იგი მთლიანად უნდა იყოს დაკარგული და არა ნაწილობრივ. ამასთანავე, პირს გააზრებული უნდა ჰქონდეს, რომ სხეულს უზიანებს ამა თუ იმ პროფესიის ადამიანს (მაგალითად, პიანისტს). მართალია, ამ დროს პროფესიული შრომისუნარიანობის დაკარგვამ შეიძლება არ გამოიწვიოს საერთო შრომისუნარიანობის არანაირი დაკარგვა, მაგრამ აქ მხედველობაშია მიღებული ის ფაქტი, რომ ადამიანი თავისი პროფესიით ვეღარ იმუშავებს.

დანაშაულის ჩადენის ხერხსა და საშუალებას 117-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით მნიშვნელობა არა აქვს ქმედების კვალიფიკაციისათვის.

სუბიექტი შეიძლება იყოს ყველა შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული მხოლოდ განზრახვით. მისი ჩადენა შეიძლება როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. სსკ 117-ე მუხლს მკვლელობის მცდელობისაგან სწორედ განზრახვის მიმართულება განასხვავებს. თუ პირმა მოკვლის მიზნით სხვას ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანა, მაგრამ სიკვდილი არ დადგა, სახეზე გვაქვს მკვლელობის მცდელობა და არა ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება. განზრახვის მიმართულების დასადგენად შესწავლილ უნდა იქნეს დამნაშავისა და დაზარალებულის ურთიერთდამოკიდებულება საერთოდ და დაზიანების მიყენების მომენტში, დამნაშავის ქცევა ქმედების ჩადენის შემდეგ (მაგალითად, დამნაშავე საშუალებას არ აძლევდა შემთხვევის ადგილზე მყოფთ, დახმარებოდნენ დაჭრილს). ასევე თვით დამნაშავისა და დაზარალებულის, ასევე მოწმეთა ჩვენებები და რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, დამნაშავის მიერ ჩადენილი ქმედების ხასიათი. თუ დადგინდა, რომ პირი ცდილობდა გულში ჩაერთყა დანა, მაგრამ ეს ვერ მოახერხა და დანა მკლავზე

მოხვდა დაზარალებულს, გვაქვს საფუძველი ვივარაუდოთ, რომ ადგილი აქვს მკვლელობის მცდელობას. ასევე მკვლელობის მცდელობაა მაშინ, როცა პირი გულში დაჭრის სხვას და ეს უკანასკნელი სიკვდილს გადაურჩება. პრაქტიკაში პრობლემატურია ქმედებით კვალიფიკაცია, როცა ჭრილობა მიყენებულია მუცლის არეში და დამნაშავე უარყოფს მკვლელობის მიზანს. ასეთ შემთხვევაში სხვა გარემოებებთან ერთად დიდი მნიშვნელობა აქვს მიყენებული დაზიანების ხასიათსა და მის არაერთგზისობას. მაგალითად, პირმა ამხანაგს ჩხუბის დროს ერთხელ ჩასცა რა დანა მუცელში, ცდილობდა მე-2ჯერაც ჩაერთყა იგი, მაგრამ შეეცდებოდა ამის საშუალება არ მისცეს. ანდა, მართალია, დანა ჩართყმულია ერთხელ, მაგრამ სამედიცინო გამოკვლევით დასტურდება, რომ დამნაშავემ ცივი იარაღი მუცლის ღრუში რამენჯერმე დაატრიალა. ასეთ შემთხვევაში, თუ დაზარალებული სიკვდილს გადაურჩა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მკვლელობის მცდელობით.

ზოგჯერ პირს შეგნებული აქვს, რომ მის ქმედებას შეიძლება მოჰყვეს სხვისი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, რაც მას არ სურს და ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ეს შედეგი არც დგება. ასეთ შემთხვევაში, თუ მისი ქმედება შეიცავს სხვა დანაშაულის ნიშნებს, იგი უნდა მიეცეს პასუხისმგებლობაში. მაგალითად, ჩხუბის დროს პირი სხვის შესაშინებლად იქნევს დანას, ჭრის შეგნებული აქვს, რომ იგი შეიძლება რომელიმე მოჩხუბარს მოხვდეს და ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანოს, რაც არ მოხდა. ასეთ შემთხვევაში არ არსებობს საფუძველი პირს პასუხი ვაგებინოთ ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების მცდელობისათვის, რადგან „მცდელობა“ გულისხმობს რაიმე მიზნის მისაღწევად ძალების მობილიზაციასა და გამოყენებას, რასაც ადგილი არა აქვს არაპირდაპირი განზრახვის დროს. ზემოთ ხსენებულ შემთხვევაში პირი შეიძლება პასუხისმგებლობაში მიეცეს მუქარისათვის (151-ე მუხლი).

მოტივსა და მიზანს 117-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სსკ 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით დამამძიმებელ გარემოებადაა გათვალისწინებული ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ორი ან მეტი პირის მიმართ. ამ შემთხვევაში პასუხისმგებლობას ამძიმებს ის, რომ დამნაშავე ჯანმრთელობას უზიანებს ორ ან მეტ პირს, თანაც ამ დანაშაულის ჩადენის ერთიანი განზრახვით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, პირს დანაშაულის ჩადენამდე უნდა აღ-

მოუცნაურესი ორი ან მეტი პირის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების განზრახვა. როგორც წესი, ასეთი ქმედებები ერთდროულად (ერთმანეთის მიყოლებით) ხდება. თუმცა არაა გამორიცხული დროის მცირე მონაკვეთით მათი დაშორება. თუ პირმა ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანა ერთ ადამიანს, ხოლო შემდეგ, თუნდაც დროის მცირე მონაკვეთის დაშორებით, მაგრამ ახლად აღმოცენებული განზრახვით — მე-2ს, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა სსკ 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“, არამედ „ბ“ პუნქტით — ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება არაერთგზის.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება დამნაშავეისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის მიმართ. აქ მდგომარეობას ამძიმებს ის ფაქტი, რომ დაზარალებული ორსულადაა და ქალის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებით საფრთხე ექმნება ემბრიონის ნორმალურ განვითარებას. დამნაშავემ უნდა იცოდეს ქალის ორსულობის შესახებ ზუსტად და არა ვარაუდით. ორსული ქალის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებამ (მაგალითად, მხედველობის ან სმენის დაკარგვამ) შეიძლება არ გამოიწვიოს ორსულობის შეწყვეტა, მაგრამ, თუკი გამოიწვია ეს შედეგიც, ქმედების კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით. დამატებით 1-ლ ნაწილზე მითითება არაა საჭირო, რადგან 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილი თავის თავში გულისხმობს 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ შედეგებსაც (ამ შემთხვევაში ორსულობის შეწყვეტასაც). თუმცა ბრალდების ფორმულირებაში ორივე შედეგი უნდა დაფიქსირდეს. მაგალითად, დაზიანებამ შედეგად გამოიწვია როგორც ორსული ქალის დაყრუება, ისე ორსულობის შეწყვეტაც. ეს კი გავლენას მოახდენს სასჯელის დანიშვნაზე. როცა დამნაშავეს ჰგონია, რომ ჯანმრთელობას მძიმედ უზიანებს ორსულ ქალს, მაგრამ ქალი არ აღმოჩნდება ორსული, ქმედებამ უზიანებს ორსულ ქალს, მაგრამ ქალი არ აღმოჩნდება ორსული, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 117-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით. ეს იმიტომ, რომ ამ მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტი დამამძიმებელია სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტით. მისი მიზანია დაიცვას არა მარტო ქალის ჯანმრთელობა, არამედ ემბრიონის ნორმალური განვითარება, ხოლო, როცა ქალი არაა ორსულად, დაცვის ეს ობიექტი სახეზე არ არის. გარდა ამისა, „შეცნობა“ ნიშნავს რეალურად არსებული ფაქტისა თუ მოვლენის გაცნობიერებას და არა იმას, თუ რას ფიქრობდა პირი, რადგან მას მოცემულ ვითარებაში. ის ფაქტი, რომ პირს ეგონა ჯანმრთე-

ლობას უზიანებდა ორსულ ქალს, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული 117-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით სასჯელის დანიშვნისას¹.

სსკ 117-ე მუხლის „გ“ პუნქტით დამამძიმებელი გარემოებაა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით. ამ შემთხვევაში დაზარალებულად შეიძლება მოგვევლინოს: ა) პირი, რომელიც ასრულებდა თავის სამსახურებრივ მოვალეობას; ბ) პირი, რომელიც ასრულებდა საზოგადოებრივ მოვალეობას და გ) მათი ახლო ნათესავი. სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულება გულისხმობს როგორც კერძო, ისე საჯარო სამსახურში გარკვეული თანამდებობრივი ფუნქციის შესრულებას კანონის, წესდების, დებულების შესაბამისად. საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებაში იგულისხმება ის ვალდებულება, რაც პირს აკისრია ზნეობრივი ან სამართლებრივი ნორმებით საზოგადოებისა თუ ცალკეულ პირთა სასარგებლოდ. მაგალითად, დამნაშავეს შეპყრობა, დანაშაულის აღკვეთა, სასამართლოზე მოწმის მიერ სწორი ჩვენების მიცემა, შეტყობინება დანაშაულის მზადების შესახებ და ა.შ.

ახლო ნათესავის ცნება კი მოცემულია სსკ 109-ე მუხლის შენიშვნაში. ქმედების ამ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია, რომ ჯანმრთელობის დაზიანება მოხდეს არა სხვა რაიმე მოტივით, არამედ პირის სამსახურებრივი საქმიანობის განხორციელების ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებისათვის სამაგიეროს მიზლისათვის ან ხელის შეშლისათვის. ამასთანავე, აუცილებელია დაზარალებულმა კანონიერად შეასრულოს ეს მოვალეობა და ამ კანონიერი საქმიანობით უკმაყოფილო პირმა სამაგიერო მიუზღოს მას. მაგალითად, საწარმოს დირექტორმა კანონიერად დაითხოვა სამუშაოდან თანამშრომელი, რომელიც სისტემატურად არღვევდა შრომის დისციპლინას. ამაზე განაწესებულმა მუშაკმა ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანა დირექტორს. მაგრამ უკეთუ იგივე დირექტორი კანონიერი საფუძვლის გარეშე დაითხოვს სამსახურიდან მუშაკს, ხოლო იგი სამაგიეროს გადახდის მიზნით ჯანმრთელობას დაუზიანებს მას, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 117-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით.

განსახილველი პუნქტით ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა

¹ იურიდიულ ლიტერატურაში ამ საკითხზე არსებობს განსხვავებული მოსაზრებები.

არა აქვს, როდის მოხდება ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება — პირის მიერ სამსახურებრივი თუ საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულების მიმდინარეობისას, მისი დამთავრებისთანავე, თუ ამ მოვალეობის შესრულებიდან გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ. მთავარია, იგი იყოს დაკავშირებული ამგვარი მოვალეობის შესრულებასთან, ე.ი. მიზნად ისახავდეს სამაგიეროს მიზლვას ან ამ მოვალეობის ბოლომდე განხორციელებისათვის ხელის შეშლას.

თუ სამსახურებრივი ან საზოგადოებრივი მოვალეობის განხორციელებისათვის ხელის შეშლის მიზანია სხვა დანაშაულის დაფარვა ან გაადვილება, ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს არა „გ“ პუნქტით, არამედ „ლ“ პუნქტით. მაგალითად, მოკლულია მოწმე, რათა მან არ მისცეს ჩვენება ან არ შეატყობინოს სათანადო ორგანოებს ჩადენილი დანაშაულის შესახებ.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის, უმწეო მდგომარეობაში მყოფის ანდა დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებულის მიმართ (პუნქ. „დ“). ამ პუნქტში პასუხისმგებლობის დამძიმების საფუძველია დაზარალებულის ასაკი, მისი მდგომარეობა და დამოკიდებულება დამნაშავესთან. არასრულწლოვანად ითვლება პირი 18 წლამდე. ამასთანავე, დამნაშავემ უნდა იცოდეს, რომ პირი, ვისაც უზიანებს ჯანმრთელობას, 18 წელს მიუღწეველია. თუ მან ეს არ იცის, ამ პუნქტით კვალიფიკაცია გამოირიცხულია.

ამ პუნქტით კვალიფიკაცია მაშინაცაა გამოირიცხული, როცა დამნაშავეს ჰგონია, რომ ჯანმრთელობის უზიანებს არასრულწლოვანს, მაგრამ იგი სრულწლოვანი აღმოჩნდება.

უმწეო მდგომარეობაში იგულისხმება დაზარალებულის ისეთი მდგომარეობა, როცა მას არ შესწევს უნარი, გააცნობიეროს, თუ რა ქმედებას სჩადიან მის მიმართ, ან არ შესწევს უნარი დაიცვას თავი. თუ ამგვარი უმწეობა გამოწვეულია უასაკობით, მაშინ კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს დაზარალებულის არასრულწლოვანობის ნიშნით, რადგან არასრულწლოვანება მოიცავს მცირეწლოვანებასაც.

სხვაგვარი უმწეო მდგომარეობა შეიძლება გამოწვეული იყოს მძიმე ავადმყოფობით, უკონობით, სულით ავადმყოფობით, ჭკუასუსტობით, ღრმა მოხუცებულობით და ა.შ. მთავარია, რომ პირი დამნაშავეს ქმედებით არ იყოს მოყვანილი უმწეო მდგომარეობაში. თუ დამნაშავემ ჯანმრთელობის

მძიმე დაზიანების გაადვილების მიზნით პირი ჯერ მიიყვანა უმწეო მდგომარეობაში (მაგალითად, შეუკრა ხელ-ფეხი), ხოლო შემდეგ ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანა, ქმედება განსახილველი პუნქტით არ დაკვალიფიცირდება. კვალიფიკაცია მოხდება სსკ 117-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით.

დამნაშავეზე მატერიალურად დამოკიდებულია ის პირი, ვინც დამნაშავეს კმაყოფაზე იმყოფება. სხვაგვარ დამოკიდებულებაში კი იგულისხმება სამსახურებრივი დამოკიდებულება, მასწავლებლისა და მოსწავლის, ექიმისა და პაციენტის, ცოლისა და ქმრის დამოკიდებულება და ა.შ.¹

ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით (პუნქ. „ე“) ერთ-ერთი დამამძიმებელი გარემოებაა. ამ დანაშაულის ჩადენას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს როგორც უშუალოდ მსჯელად ხელში ჩაგდების პროცესში, ისე მის შემდეგაც. იგი შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით (მაგალითად, მსჯელისათვის საკვების მიუცემლობით). ამასთანავე, ჯანმრთელობა შეიძლება დაუზიანდეს არა მარტო მძევლად ხელში ჩაგდებულს, არამედ სხვა პირებსაც. მაგალითად, იმათ, ვინც ხელს უშლიდა პირის მძევლად აქცენას, ან ვინც ცდილობდა მათ გათავისუფლებას, თუ პირმა ჩაიდინა ორივე ქმედება — მძევლად ხელში ჩაგდება და ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

სსკ 117-ე მუხლის ერთ-ერთი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება განსაკუთრებული სისასტიკით (პუნქ. „ვ“).

საერთოდ, ყოველგვარი ძალადობითი დანაშაული სისასტიკის გამოკლავებაა, მაგრამ ამ შემთხვევაში საუბარია განსაკუთრებულ, წრეგადახედ სისასტიკეზე, როცა დამნაშავეს სიამოვნებას ჰგვრის ადამიანის ტანჯვა. მაგალითად, ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების ჩადენა წყლის ან საკვების მიუცემლობით; სხეულზე ცხელი უთოთი სიდამწვრის მიყენება, თვალების ამოწვა, ენის ამოჭრა, ცეცხლის ალით ხელ-ფეხის დწვა, ძლიერი მჟავის სახეში შესმა და ა.შ. ამასთანავე, აუცილებელია ჯანმრთელობის დაზიანებისათვის ისეთი ზეგავლენის დასაბუთება, რომელიც დაზარალებულის სანგრძლივ და ძლიერ ტანჯვას იწვევს განსაკუთრებულ სისასტიკედ უნდა ჩაითვალოს ასევე მშობლის

¹ ამგვარი დამამძიმებელი გარემოება არაა გათვალისწინებული 109-ე მუხლით.

თვალწინ შეილის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან, პირიქით, „განსაკუთრებული სისასტიკე“ ამ დანაშაულის შეფასებითი ნიშანია, იგი იურიდიული ცნებაა. ამდენად, მისი დადგენა სასამართლოს პრეროგატივაა, რომელმაც უნდა იხელმძღვანელოს საყოველთაოდ მიღებული ზნეობრივი ნორმებით.

ამ პუნქტით კვალიფიკაციისას სახეზე უნდა იყოს ორი კრიტერიუმი: ობიექტური (დაზარალებულს ადგება განსაკუთრებული ტანჯვა) და სუბიექტური (დამნაშავეს ეს გაცნობიერებული აქვს).

ისეთი საშუალება, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას, სსკ 117-ე მუხლის ერთ-ერთი დამამძიმებელი გარემოებაა (პუნქ. „ზ“). აქ პასუხისმგებლობას ამძიმებს დანაშაულის საშუალება. დამნაშავე ჯანმრთელობის დასაზიანებლად ისეთ საშუალებას არჩევს, რომელსაც შეუძლია ჯანმრთელობა დაუზიანოს არა მარტო მის მიერ არჩეულ მსხვერპლს, არამედ საფრთხე შეუქმნას სრულიად სხვა პირის ჯანმრთელობას ან სიცოცხლესაც კი. ამასთან, საკმარისია დაზარალებულის გარდა საფრთხე შეექმნას კიდევ, თუნდაც, ერთი პირის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას¹. ამგვარი საშუალების გამოყენებისას არაა სავალდებულო მას შედეგად მოჰყვეს სხვა პირის რეალური ზიანი. მთავარია, შეიქმნას ასეთი საფრთხე. მაგალითად, ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენებით, როცა გასროლის დროს, გარდა მსხვერპლისა, იქვე სხვა პირიც იმყოფება, ანდა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ოჯახის სადილის ან წყლის მოწამვლით, რითაც გარდა მსხვერპლისა, შეიძლება ისარგებლონ ოჯახის სხვა წევრებმაც. დამნაშავეს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ ჯანმრთელობის დასაზიანებლად მის მიერ გამოყენებული საშუალება საფრთხეს უქმნის სხვა პირის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას, იგი შეიძლება უშვებდეს ან გულგრილად ეკიდებოდეს სხვა პირის დაზიანებას².

თუ სხვა პირის სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის საფრთხის

¹ სსკ 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტით მკვლელობის დამამძიმებელი გარემოებაა ისეთი საშუალების გამოყენება, რომელიც განზრახ საფრთხეს უქმნის სხვათა სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. „სხვათა“ ნიშნავს არანაკლებ ორ პირს. მიგვაჩნია, რომ ეს ყოველად დაუსაბუთებელი შეუსაბამოა ამ ორ მუხლს შორის.

² ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების ამ მაკვალიფიცირებელი გარემოების შემოღებითაც აშკარად ჩანს კანონმდებლის პოზიცია, რომ არაპირდაპირ განზრახვას მცდელობა არ ახასიათებს.

შემქმნილი საშუალების გამოყენებამ გამოიწვია სხვა პირის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, ქმედება დაკვალიფიცირდება 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ და „ზ“ პუნქტებით.

თუ პირი ამგვარ საშუალებას იყენებს იმიტომ, რომ სურს დააზიანოს რამდენიმე პირის ჯანმრთელობა (მაგალითად, სადილის მოწამვლის დროს მთელი ოჯახის, ქუჩაში გასროლის დროს იქვე მდგომი ყველა პირის), მაშინ ქმედება დაკვალიფიცირდება 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის არა „ზ“ პუნქტით, არამედ „ა“ პუნქტით – ორი ან მეტი პირის მიმართ.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ჯგუფურად. ამ პუნქტით ქმედების კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია დანაშაულის შემადგენლობას ალასრულებდეს ორი პირი მაინც. თანაც, არაა სავალდებულო ისინი წინასწარ იყენენ შეთანხმებული. ამასთან, აუცილებელია ჯგუფის ორი წევრი მაინც იყოს შერაცხადი და 14 წელს მიღწეული. თუ ამ მოთხოვნას მხოლოდ ერთი პირი აკმაყოფილებს, ქმედება არ ჩაითვლება ჯგუფის მიერ ჩადენილად. ჯგუფურად ჩადენილი ჯანმრთელობის დაზიანებაა, მაგალითად, როცა ორი პირი წაქცეულს ფეხებს ურტყამს და ჯანმრთელობას მძიმედ უზიანებს, ანდა ერთი პირი აკავებს დაზარალებულს, მე-2 კი დანით აზიანებს მის სხეულს.

ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება ანგარებით ან შეკვეთით ამ დანაშაულის ერთ-ერთი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა. იგი დამამძიმებელია დანაშაულის მოტივით. დანაშაულის ჩადენას ანგარებით ადგილი აქვს შემდეგ ორ შემთხვევაში: ა) როცა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება დამნაშავისათვის არის რაიმე გამორჩენის მიღების საშუალება და ბ) როცა სხვისი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება დამნაშავისათვის არის მატერიალური ვალდებულებისაგან გათავისუფლების საშუალება. ამასთან, მნიშვნელობა არა აქვს, დამნაშავე მიაღწევს თუ არა ანგარებით მიზანს. პირველ შემთხვევას ხშირად ადგილი აქვს ყაჩაღური თავდასხმის დროს, როცა დამნაშავე დაზარალებულს სხეულს მძიმედ უზიანებს, რადგან სხვა ზერხით მისი ქონების დაუფლება ვერ შესძლო. ასეთ შემთხვევაში ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 179-ე და 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით ეს სრულებით არ ნიშნავს იმას, რომ ყაჩაღობის დროს ჩადენილი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ყოველთვის ანგარებითაა ჩადენილი.

შეიძლება მოხდეს ისე, რომ ყაჩაღმა თვალები დაუზიანოს დაზარალებულს, რათა ამ უკანასკნელმა ვერ შეძლოს მისი ამოცნობა. ამ შემთხვევაში ყაჩაღობასთან ერთად ადგილი აქვს ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებას სხვა დანაშაულის დაფარვის მიზნით (117-ე მუხ. მე-2 ნაწ. „ლ“ პუნქ.). ასევე შესაძლებელია, ყაჩაღმა დაზარალებულის ჯანმრთელობა შურისძიების მოტივით დაუზიანოს გაწეული წინააღმდეგობის საპასუხოდ.

სხვისი ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება ანგარებით შესაძლებელია განხორციელდეს ყაჩაღური თავდასხმის გარეშეც. მაგალითად, კაფეში მყოფმა ერთ-ერთმა კლიენტმა მე-2ს ყავაში ჩუმად ჩაუყარა წამალი, რითაც გამოიწვია ამ უკანასკნელის უგონო მდგომარეობა და ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება. სანამ დაზარალებული გონს მოვიდოდა, იგი დაეუფლა მის პირად ნივთებს (ჩანთას, საფულეს ფულით, მობილურ ტელეფონს და სხვ.) და მიიძალა.

განსახილველი ქმედების ჩადენა შეკვეთით, როგორც წესი, ანგარებითი დანაშაულის ნაირსახეობაა, მაგრამ გამოირჩევა გარკვეული თავისებურებით. კერძოდ, შეკვეთით ჩადენილი დანაშაულის დროს ყოველთვის არის, სულ მცირე, ორი პირი: ერთი შემკვეთი და მე-2 ამსრულებელი. შემკვეთი საქმის ფაქტობრივი გარემოების მიხედვით შეიძლება იყოს როგორც ორგანიზატორი, ასევე წამქეზებელი (25-ე, 117-ე მუხ. მე-2 ნაწ. „ი“ პუნქტი). ყველა შემთხვევაში, თუ იგი ამავდროულად არ იყო ერთ-ერთი ამსრულებელი, მისი ქმედება წარმოადგენს თანამონაწილეობას. ხოლო ამსრულებელია ის პირი, ვინც შეკვეთის საფუძველზე სხვას ჯანმრთელობას მძიმედ დაუზიანებს. შეკვეთა შეიძლება გამოიხატოს ფულის ან სხვა მატერიალური ფასეულობის გადაცემაში ან დაპირებაში. ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება შეკვეთით ჩადენილად უნდა ჩაითვალოს, როცა მას სჩადის ორგანიზებული დანაშაულებრივი ჯგუფის წევრი, ვისაც „ხელფასს“ უზღიან იმისათვის, რომ საჭიროების შემთხვევაში ადამიანების მიმართ ჩაიდინოს ძალადობით ქმედებები. ამდენად, ამ დროს არაა სავალდებულო, მას ამ კონკრეტული დანაშაულის ჩადენისათვის გადაუხადონ ფული ან მატერიალური ფასეულობა. შეკვეთად უნდა ჩაითვალოს შემთხვევა, როცა კრედიტორი მოვალეს პაირდება, რომ გაათავისუფლებს მატერიალური ვალდებულებისაგან, თუკი მოვალე სხვა პირის ჯანმრთელობას მძიმედ დაუზიანებს. შეკვეთით ჩადენილ დანაშაულად არ უნდა ჩაითვალოს სხვისი ჯანმრთელობის მძიმე და-

ზიანება მეგობრის ან ახლობლის თხოვნის საფუძველზე. ასეთ შემთხვევაში ამსრულებელს არ ამოძრავებს რაიმე გამორჩენის მიღება და, ამდენად, არ არსებობს საფუძველი ასეთი ქმედება მივიჩნიოთ მეტად გასაკიცხად და მომეტებული საშიშროების შემცველად.

შეკვეთით ჩადენილად უნდა ჩაითვალოს ისეთი შემთხვევა, როცა ხელქვეითი ხელმძღვანელი პირის ბრძანების საფუძველზე ჩაიდენს ამ დანაშაულს, რათა შეინარჩუნოს სამსახური, ასევე კრიმინალური ავტორიტეტის დაცვებით პირი ჩაიდენს ჯანმრთელობის დაზიანებას.

ხულიგნური ქვენაგრძნობა, მორალურად მეტად გასაკიცხ ქვენაგრძნობათა ერთ-ერთ სახეს წარმოადგენს, იგი დაკავშირებულია პირის თავხედობასთან, საკუთარ თავზე და უფლებებზე გადაბეჭდვულ წარმოდგენასთან, სხვისი პიროვნების უპატივცემულობასთან. ხულიგნური ქვენაგრძნობის მოტივია პირის მისწრაფება, დაუმტკიცოს სხვებს მისი ყოვლისშემძლეობა. სწორედ ამიტომ ასეთი დანაშაულები ძირითადად ორ შემთხვევაში ხდება:

1. როცა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებისათვის დაზარალებულს არანაირი საბაბი არ მიუცია დამნაშავეისათვის ან 2. როცა დაზარალებულის მხრიდან ადგილი ჰქონდა უმნიშვნელო საბაბს, რაც ნორმალურ ადამიანში შურისძიების გრძნობას არ წარმოშობს. მოგვყავს 1-ლი შემთხვევის მაგალითი: ახალგაზრდების ჯგუფმა ქუჩაში კენჭი ყარეს და დათქვეს, ვისაც ის შეხვდებოდა, მას უმოწყალოდ უნდა ეცემა ქუჩაში პირველად გამოჩენილი მამაკაცი. ასეც მოიქცნენ, ცემის შედეგად დაზარალებულმა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება მიიღო. მე-2 მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ შემთხვევა, როცა თამადის მიერ წარმოთქმული საღვებდლო ერთ-ერთმა თანამოსუფრემ ბოლომდე არ დალია, რაც საფუძველი გახდა ამ უკანასკნელის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებისა. თუ ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას ხულიგნური ქვენაგრძნობით თან ახლავს ხულიგნობის ჩადენაც (სსკ 239-ე მუხლი), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით, ვინაიდან არც სსკ 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „კ“ პუნქტი მოიცავს ხულიგნობას და არც პირიქით.

ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ერთ-ერთი დამამძიმებელი გარემოებაა სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით (პუნქ. „ლ“). აქ პასუხისმგებლობას ამძიმებს დანაშაულის სუბიექტური მხარის ისეთი ნიშანი, როგორიცაა მიზანი. ქმედების კვალი-

ფიკაციისათვის მთავარია, დამნაშავეს ამ ორიდან ამოძრავებდეს ერთ-ერთი მიზანი, მაგრამ არა აუცილებელი, რეალურად მიაღწიოს მას. შეიძლება სხვისი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებით პირმა ვერ მოახერხოს სხვა დანაშაულის დაფარვა ან მისი ჩადენის გაადვილება, მაგრამ ამას ქმედების ამ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. მაგალითად, დამნაშავემ საწყობის დარაჯს თავში ძლიერი დარტყმით გონება დააკარგვინა, მაგრამ საწყობი მაინც ვერ გაქურდა, რადგან კარი ვერ გააღო. როცა პირმა სხვისი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებით მართლაც გააღვილა სხვა დანაშაულის ჩადენა, ქმედება 117-ე მუხლთან ერთად უნდა დაკვალიფიცირდეს ერთობლივობით ჩადენილი ქმედების შესაბამისად. ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ განსაზღვრული დანაშაულის ამსრულებლის მიზანი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ მის მიერ ჩადენილი სხვა დანაშაულის დაფარვა ან გაადვილება, არამედ იმ დანაშაულისაც, რაც ჩაიდინა ან უნდა ჩაიდინოს სხვა პირმა. თუკი ეს ქმედება წინასწარ იყო შეპირებული, კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს სსკ 117-ე მუხლით და იმ დანაშაულში თანამონაწილეობით (დახმარებით), რომლის დაფარვისკენა მიმართული ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება.

რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობა მორალურად მეტად გასაკიცხი ქვენაგრძნობის ერთ-ერთი სახეა. შეუწყნარებლობა ნიშნავს სიძულვილს, აუტანლობას. აქ მდგომარეობას ამძიმებს ის, რომ დაზარალებულს დამნაშავესათვის არ მიუცია ისეთი საბაბი, რაც შურისძიების საფუძველი შეიძლება გამხდარიყო. შესაძლებელია, დაზარალებულის მხრიდან საერთოდ არ არსებობდეს არანაირი საბაბი. ეს დანაშაული განსხვავდება ხულიგნური ქვენაგრძნობისაგან იმით, რომ ხულიგნური ქვენაგრძნობის დროს პირს ამოძრავებს თავისი ყოვლისშემძლეობის დემონსტრირების სურვილი, განსაზღვრულ შემთხვევაში კი დამნაშავეს ამოძრავებს ეროვნული, რელიგიური, რასობრივი ან ეთნიკური სიძულვილი. ამ ნიშნით პირთა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება გენოციდის შემადგენლობის დამახასიათებელი ნიშანიცაა, მაგრამ გენოციდის დროს ადგილი აქვს ამგვარი ქმედების ჩადენას შეთანხმებული გეგმის შესაბამისად. ე.ი. გენოციდის დროს ჯერ ადგილი აქვს გეგმის შემუშავებას, შემდეგ კი მას ახორციელებს სხვა პირი.

დაზარალებულის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება (პუნქ. „ნ“) მომეტებული საზოგადოებრივი

საშიშროების შემცველია, რადგან აქ დაზარალებულის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების საფუძველია დამნაშავეს მიზანი – გამოიყენოს დაზარალებულის სხეულის რომელიმე ორგანო, ორგანოს ნაწილი ან ქსოვილი გადანერგვისათვის (ტრანსპლანტაციისათვის) ან სხვაგვარად. ამ მიზნის მისაღწევად იგი სწირავს სხვის ჯანმრთელობას. მაგალითად, დაზარალებულს მისი ნების გარეშე ამოაცილიან თირკმელს ან თვალს გადასანერგად. თუ პირის მიზანია დაზარალებულის სხეულიდან ამოღებული ორგანო „შავ ბაზარზე“ გაყიდოს ტრანსპლანტაციისათვის, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს „ი“ პუნქტით – ანგარებით. საერთოდ, ადამიანის სხეულიდან რომელიმე ორგანოს ან ქსოვილის ამოღება გადანერგვისათვის უნდა მოხდეს კანონის მოთხოვნათა ზუსტი დაცვით¹.

სხვაგვარად გამოყენების მიზანში იგულისხმება მოკვეთილი ან ამოღებული სხეულის ორგანოს თუ მისი ნაწილის გამოყენება რელიგიური რიტუალის შესასრულებლად ან კანიბალური მიზნით (ადამიანის ხორცის საკვებად გამოყენება) და სხვა.

თუ თავდაპირველად ადგილი აქვს ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილს ან ქსოვილის აღებისათვის პირის იძულებას (მუქარით, შანტაჟით, ძალადობით) ისე, რომ ჯერ რეალურად აღებული არ იყო სხეულის ეს ნაწილები, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 134-ე მუხლით.

ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება არაერთგზის ნიშნავს იმას, რომ აქ ამსრულებელია პირი, ვისაც ადრე ჰქონდა ჩადენილი ამ მუხლით გათვალისწინებული რომელიმე ქმედება. ამასთანავე, მნიშვნელობა არა აქვს წინათ ჩადენილი ქმედებისათვის ნასამართლევა თუ არა იგი, ოღონდ იმ პირობით, რომ წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის არ ყოფილა გათავისუფლებული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან ანდა ნასამართლობა არა აქვს მოხსნილი ან გაქარწყლებული. სსკ მე-15 მუხლის მე-3 ნაწილის შინაარსიდან გამომდინარე, თუ პირს ადრე ჩადენილი ჰქონდა 117-ე მუხლის I ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, რისთვისაც არ ყოფილა ნასამართლევი, მსგავსი ქმედების კვლავ ჩადენის შემთხვევაში კვალიფიკაცია მოხდება 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ო“ პუნქტით და 1-ლი ნაწილზე მითითება საჭირო არ არის,

¹ იხ. კანონი „ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ“. თავი XX (1997 წლის 10 დეკემბერი).

მაგრამ, უკეთეს წინათ ჩადენილი ჰქონდა 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული რომელიმე ქმედება, რისთვისაც არ ყოფილა ნასამართლევი, განმე-2ბით ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების შემთხვევაში „ო“ პუნქტთან ერთად კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს ადრე ჩადენილი ქმედების შესაბამისი პუნქტით, რაც ზეგავლენას ახდენს სასჯელზე. თუ პირს წინათ ჩადენილი ჰქონდა 118-ე ან 120-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული, ეს ფაქტი 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილით მაკვალიფიცირებელ გარემოებად არ ითვლება.

სუბიექტითაა დამძიმებული „პ“ პუნქტით გათვალისწინებული მაკვალიფიცირებელი გარემოება იმის მიერ, ვისაც ადრე ჩადენილი ჰქონდა ამ კოდექსის 108-ე ან 109-ე მუხლით გათვალისწინებული მკვლელობა. ნავარაუდევია, რომ პირი, ვისაც ადრე ჩადენილი აქვს ეს ძალადობითი დანაშაულები და განმე-2ბით კვლავ სჩადის ასევე ძალმომრეობით, აგრესიულ ქმედებას, მომეტებული საშიშროებით ხასიათდება. თუ პირი აგრეთვე ჩადენილი მკვლელობისათვის ნასამართლევი არ ყოფილა, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „პ“ პუნქტითა და მკვლელობის შესაბამისი მუხლით.

ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება

სსკ 118-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში, დამდგარ შედეგში და მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და შედეგს შორის. ამდენად, სახეზეა მატერიალური შემადგენლობა, ე.ი. დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის საჭიროა სსკ 118-ე მუხლში ჩამოთვლილი მძიმე შედეგებიდან ერთ-ერთის დადგომა. ეს იმას ნიშნავს, რომ აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ჩადენილ ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება იმით განსხვავდება მძიმე დაზიანებისაგან, რომ იგი არ არის სიცოცხლისათვის საშიფათო და არც იმ შედეგებს იწვევს, რომელიც ჩამოთვლილია 117-ე მუხლში (მხედველობის, სმენის, მეტყველების ან სხვა ორგანოს, ან მისი ფუნქციის

დაკარგვა და ა.შ.). ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანებისათვის დამახასიათებელია: ა) ჯანმრთელობის ხანგრძლივი მოშლა; ბ) საერთო შრომისუნარიანობის მყარი, ერთ მე-3დზე ნაკლებად დაკარგვა.

ჯანმრთელობის ხანგრძლივი მოშლა სახეზეა მაშინ, როცა ადამიანის რომელიმე ორგანოს ავადმყოფური მდგომარეობა 21 დღეს სჭარბობს. ამ ხნის განმავლობაში პირს წართმეული აქვს შრომისუნარიანობა. თუ ასეთი მდგომარეობა 21 დღემდე აღწევს, მაგრამ მას არ სჭარბობს, ადგილი აქვს ჯანმრთელობის მსუბუქ დაზიანებას.

ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანების მე-2 ნიშანია საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვა ერთ მე-3დზე ნაკლებად. განსხვავებით ჯანმრთელობის ხანგრძლივი მოშლისაგან, საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვისას ადგილი არა აქვს ადამიანის სხეულის რომელიმე ორგანოს ისეთ ავადმყოფურ მდგომარეობას, რომელიც სწრაფად ემორჩილება მკურნალობას. საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვისას ადამიანის ორგანიზმი, მიყენებული დაზიანების გამო (მაგალითად, მოჭრილია ხელის თითები), დასუსტებულია და დაზარალებული შრომისუნარიანობას კარგავს მყარად, ე.ი. სამუდამოდ, ანდა 120 დღეზე მეტად. განსხვავებით ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებისაგან, აქ შრომისუნარიანობის დაკარგვა ხდება ერთ მე-3დზე ნაკლებად (10-დან 33%-მდე). თუ რამდენი პროცენტითაა დაკარგული შრომისუნარიანობა, ამ საკითხს საზღვრავს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზა.

„წესები სხეულის დაზიანების სიმძიმის განსაზღვრის შესახებ“ ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანებას მიაკუთვნებს: ერთ წურში სმენის დაკარგვას, ხელში საჩვენებელი ან ცერა თითის დაკარგვას, წვრილი ძელების დაზურულ მოტეხილობას, ფეხის თითის დაკარგვას, ხერხემლის ფუნქციის მსუბუქი ხარისხით დაზიანებას, თირკმლის ნაწილის ამოღებას და სხვა.

დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება განზრახვის ორივე ფორმით – როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. განზრახვის დასაბუთებისათვის საკმარისია პირს შეგნებული ჰქონდეს მისი ქმედების ფაქტობრივი შედეგი (მაგალითად, პირმა იცის, რომ მის ქმედებას მოჰყვება სხვა პირის ცალ წურში დაყრუება) და არაა სავალდებულო იცოდეს, თუ დაზიანების რომელ სახეს (მძიმე, ნაკლებად მძიმე თუ მსუბუქი) მიეკუთვნება იგი.

სსკ 118-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები ემთხვევა 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მაკვალიფიცირებელ ნიშნებს და, ამდენად, მათ არ განვიხილავთ.

ჯანმრთელობის დაზიანება სასიკვდილო შედეგით (მუხლი 119-ე)

ამ დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა და სიცოცხლე. ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება მოქმედებასა თუ უმოქმედობაში, მძიმე შედეგში და მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

ამდენად, როცა ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებას ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებას, გაუფრთხილებლობის შედეგად მოჰყვება დაზარალებულის სიკვდილი, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 119-ე მუხლით.

ქმედების სსკ 119-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ჯანმრთელობის დაზიანებასა და სიკვდილს შორის. სსკ მე-8 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ჩვენ მიერ განსახილველ შემთხვევაში მიზეზობრივი კავშირი არსებობს მაშინ, როცა ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება (ე.ი. ქმედება) წარმოადგენს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის (ამ შემთხვევაში სიკვდილის) აუცილებელ პირობას, ურომლისოდაც ამჯერად ეს შედეგი (სიკვდილი) არ განხორციელდება. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ჯანმრთელობის დაზიანებასა და სიკვდილს შორის მიზეზობრივი კავშირი არსებობს არა მარტო მაშინ, როცა სიკვდილი უშუალოდ ჯანმრთელობის დაზიანების გამო დადგა, არამედ მაშინაც, როცა ეს შედეგი არ გამოუწვევია მხოლოდ ამ დაზიანებას და მიზეზობრივი კავშირის ჯაჭვში სხვა მიზეზიც ჩაერთო. მაგალითად, ჩხუბში ერთმა მე-2 პირს ჯანმრთელობა ნაკლებად მძიმედ დაუზიანა, რის გამოც მას უკანა ტანიდან სისხლდენა დაეწყო. ექიმთა დაუდევრობით ეს სისხლდენა ღროზე ვერ შეჩერდა, რის გამოც დაზარალებული გარდაიცვალა მე-2 დღეს. მართალია, ექიმებს რომ ღროულად გაეკეთებინათ სათანადო ოპერაცია, სისხლდენა შეჩერდებოდა და დაზარალებული სიკვდილს გადარჩებოდა (რაც მათ ვერ მოიფიქრეს თავიანთი დაუდევრობით, ზოლო სხვა გზით კი სისხლის დენა ვერ შეაჩერეს), მაგრამ დამდგარ სიკვდილთან მიზეზობრივ კავშირშია არა

მარტო ექიმთა უმოქმედობა, არამედ იმ პირის მოქმედებაც, ვინც დაზარალებულს ჯანმრთელობა დაუზიანა ნაკლებად მძიმედ. რომ არა ეს დაზიანება, პირი საავადმყოფოში არ მოხვდებოდა, არც ოპერაცია დასჭირდებოდა და არც სისხლისაგან დაიცილებოდა. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ჯანმრთელობის დაზიანება რომ არ ყოფილიყო, ამჯერად ეს შედეგი (სიკვდილი) არ დადგებოდა.

თუ ჯანმრთელობის დაზიანების დროს დამნაშავე უშვებდა დაზარალებულის სიკვდილს, როგორც შესაძლო შედეგს, მაგრამ გულგრილად ეკიდებოდა მას, ან ეგუებოდა მის დადგომას, სიკვდილის დადგომის შემთხვევაში ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს განზრახი მკვლელობით (ჩადენილი არაპირდაპირი განზრახვით) და არა 119-ე მუხლით. ამდენად, მკვლელობისაგან განსხვავებით, განსახილველ შემთხვევაში დამნაშავეს მსხვერპლის სიკვდილის მიმართ არ ამოძრავებს არც პირდაპირი, და არც არაპირდაპირი განზრახვა. როგორც ვხედავთ, 119-ე მუხლში დამნაშავის განზრახვა მიმართულია დაზარალებულის ჯანმრთელობის ან მძიმე, ანდა ნაკლებად მძიმე დაზიანებისაკენ. იგი არ უშვებს სიკვდილის დადგომას, თემცა შეუძლია ამის გათვალისწინებაც; ანდა ობიექტური თუ სუბიექტური ფაქტორების გათვალისწინებით იმედოვნებს, რომ მძიმე შედეგი თავიდან იქნება აცილებული (მაგალითად, დაჭრილს ჩაუტარებენ სათანადო მკურნალობას, რაც მას ააცილებს სიკვდილს). ამდენად, 119-ე მუხლის სუბიექტური მხარე ხასიათდება ე.წ. ორმაგი (შერეული) ბრალით — ქმედების მიმართ განზრახვით და შედეგის (სიკვდილის) მიმართ გაუფრთხილებლობით. ფაქტობრივად, აქ გვაქვს ორი მძიმე შედეგი — თავდაპირველად ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ზოლო საბოლოოდ კი — სიკვდილი. კანონმდებელს სისხლის სამართლის კოდექსში რომ არ შემოეღო 119-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა, ქმედება ასეთ შემთხვევაში დაკვალიფიცირდებოდა სსკ 117-ე ან 118-ე და 116-ე მუხლების ერთობლიობით. სსკ 119-ე მუხლი წარმოადგენს 117-ე და 116-ე ან 118-ე და 116-ე მუხლების სინთეზს კონკრეტული შემთხვევისათვის.

იმ საკითხის გასარკვევად, დამნაშავის განზრახვა მკვლელობისაკენ იყო მიმართული თუ ჯანმრთელობის დაზიანებისაკენ, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული დანაშაულის ობიექტური მხარის ყველა ნიშანი. კერძოდ, სხეულის რა ორგანოა დაზიანებული, რა იარაღია გამოყენებული. მაგალითად, თუ დამნაშავემ ცივი ან ცეცხლსასროლი იარაღი

მიმართა მე-2 პირის გულისკენ ან თავის ქალისკენ და დააზიანა იგი, ეს ფაქტი ადასტურებს იმას, რომ მისი განზრახვა მიმართულია მკვლელობისაკენ და არა ჯანმრთელობის დაზიანებისაკენ. ასევე ღიდი მნიშვნელობა აქვს დამნაშავესა და დაზარალებულს შორის ურთიერთობის გარკვევას, დამნაშავეს ქცევას ქმედების ჩადენის შემდეგ (მაგალითად, დამნაშავე შემთხვევის ადგილზე მყოფთ არ აძლევს საშუალებას მიეშველონ დაჭრილს) და სხვა გარემოებებს.

თუ ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქად დაზიანებას შედეგად მოჰყვება სიკვდილი (რაც ძალზე იშვიათია), 119-ე მუხლი არ გამოიყენება. ამ დროს ქმედება კვალიფიცირდება სსკ 120-ე მუხლით. ეს იმიტომ, რომ ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანებისათვის არაა ტიპური და დამახასიათებელი სასიკვდილო შედეგი. გარდა ამისა, ამ დანაშაულის ჩამდენს, როგორც წესი, არც შეუძლია ასეთი შედეგის გათვალისწინება. მაგრამ თუ საქმის მასალებით დადგინდება, რომ დამნაშავეს კონკრეტულ შემთხვევაში შეეძლო გათვალისწინებინა სიკვდილის დადგომა, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 120-ე და 116-ე მუხლებით. მაგალითად, ურთიერთშელაპარაკების დროს პირმა მე-2ს ხელის თითი გაუჭრა ცივი იარაღით, რომელიც დასვრილი იყო მიწით, რაც დამნაშავემ იცოდა. ჭრილობაში ტეტანუსის ჩხირის შეღწევის შედეგად ორგანიზმში განვითარდა ტეტანუსის დაავადება, რის შედეგადაც დაზარალებული გარკვეული დროის შემდეგ გარდაიცვალა, დამნაშავეს, რომელმაც იცოდა, რომ იარაღი იყო ინფიცირებული, შეეძლო ამგვარი შედეგის გათვალისწინება.

საქართველოს სსკ მე-11 მუხლის თანახმად, როცა ქმედება ჩადენილია განზრახ, ხოლო თანამდევი შედეგი — გაუფრთხილებლობით, ასეთი დანაშაული განზრახ დანაშაულად ჩაითვლება, ამდენად, ორმაგი ბრალით ჩადენილი დანაშაულები (მათ შორის, 119-ე მუხლიც) სუბიექტური მხრივ განზრახ დანაშაულთა რიცხვს მიეკუთვნება¹.

განსახილველი დანაშაული განსხვავდება სსკ 116-ე მუხლისგან იმით, რომ სხვისი სიცოცხლის გაუფრთხილებლობით მოსპობის დროს

¹ აქვე ყურადღება უნდა გაეთქვას იმ ფაქტს, რომ სსკ 119-ე მუხლით გათვალისწინებული სანქციაზე, რომელიც უფრო მსუბუქია (თა. სამიდან თორმეტ წლამდე), ვიდრე ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების დამამძიმებელი გარემოებისათვის გათვალისწინებული სანქცია (თა. ხუთიდან თორმეტ წლამდე). გამოდის, რომ ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებისას პირი უფრო მკაცრად შეიძლება დაისჯოს, ვიდრე მაშინ, როცა ამ დანაშაულის ჩადენა გამოიწვევს სიკვდილს, რაც ყოველად გაუმართლებელია.

დამნაშავეს განზრახვა არაა მიმართული სხვისი ჯანმრთელობის დაზიანებისაკენ, ისე როგორც ამას ადგილი აქვს განსახილველ შემთხვევაში.

სსკ 119-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედების სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება (სსკ 120-ე მუხლი)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება: ა) როგორც მოქმედებაში, ასევე უმოქმედობაში. ბ) შედეგში და გ) მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის. უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, ქმედებამ უნდა გამოიწვიოს შემდეგი შედეგები: 1. ჯანმრთელობის ხანმოკლე მოშლა ან 2. საერთო შრომისუნარიანობის უმნიშვნელო ან არამყარი დაკარგვა. როგორც ვხედავთ, ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება ორი სახისაა: ერთი, რომელიც იწვევს ჯანმრთელობის მოშლას (ხანმოკლედ) და მე-2, რომელიც არ იწვევს ჯანმრთელობის მოშლას, მაგრამ შედეგად მოჰყვება შრომისუნარიანობის უმნიშვნელო, არამყარი დაკარგვა.

ჯანმრთელობის ხანმოკლე მოშლა ნიშნავს იმას, რომ ადამიანის ორგანიზმის რომელიმე ორგანოს ავადმყოფური მდგომარეობისათვის საჭირო მკურნალობა გრძელდება 6 დღიდან 21 დღემდე, 6 დღეზე ნაკლები დროით აუცილებელი მკურნალობის საჭიროება საერთოდ არ ითვლება ჯანმრთელობის დაზიანებად. ასეთ შემთხვევაში დამნაშავეს ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 125-ე მუხლით (ცემა).

საერთო შრომისუნარიანობის უმნიშვნელო ან არამყარი დაკარგვა ნიშნავს შრომისუნარიანობის დაკარგვას 5-დან 10%-მდე, თუ შრომისუნარიანობა 5%-ზე ნაკლებადაა დაკარგული, დაზიანება არ ჩაითვლება ჯანმრთელობისათვის მსუბუქად. ამ შემთხვევაშიც პირის ქმედება შეიძლება დაკვალიფიცირდეს სსკ 125-ე მუხლით (ცემა).

ჯანმრთელობის მსუბუქ დაზიანებას მიეკუთვნება: დაბევილობა, სისხლნაულენთები; მხედველობისა და სმენის ისეთი შესუსტება, რამაც გამოიწვია შრომისუნარიანობის უმნიშვნელო ან არამყარი დაკარგვა; ხელზე ან ფეხზე თითის დაკარგვა; ცხვირისა და ყბის გაბზარვა და ა.შ.

ამ დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ განზრახ როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით.

ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება უმცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში (სსკ 121-მ მუხლი)

ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოებაა. ეს გასაგებია, რადგან ფიზიოლოგიური აფექტი არის ისეთი უეცრად აღძრული, სწრაფწარმოშობის ძლიერი ემოციური განცდა, რომელიც ამცირებს პირის უნარს, შეიგნოს მის მიერ ჩადენილი ქმედების მნიშვნელობა და შედეგი (ინტელექტუალური მხარე), ასევე ამცირებს პირის შესაძლებლობას, თავი შეიკავოს ამა თუ იმ ქმედებისაგან (ნებელობითი მხარე).

უეცრად აღძრული ძლიერი სულიერი აღელვებისათვის (აფექტისათვის) დამახასიათებელი ნიშნები, აფექტის სახეები და ის მიზეზები, რომელსაც კანონმდებელი ე.წ. მისატყვებელი აფექტის გამომწვევად თვლის, ზუსტად შეესაბამება სსკ III-ე მუხლში გათვალისწინებული აფექტის ნიშნებს (განზრახი მკვლელობა უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში). ეს ორი დანაშაული ერთმანეთისაგან განსხვავდება განზრახვის მიმართულებითა და შედეგით. კერძოდ, III-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენის განზრახვა მიმართულია პირის მოკვლისაკენ. შესაძლებელია, მისი განზრახვა მიმართული იყოს ნებისმიერი მძიმე შედეგის დადგომისაკენ. ასეთ შემთხვევაში კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს დამდგარი შედეგის მიხედვით. სსკ 121-ე მუხლით გათვალისწინებულ აფექტურ მდგომარეობაში მყოფი პირის განზრახვა არაა მიმართული სხვისი სიცოცხლის მოსპობისაკენ, იგი მიმართულია ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებისაკენ. მაგრამ, როგორ უნდა დაადგინოს სასამართლომ, თუ საითკენ იყო მიმართული დამნაშავის განზრახვა? როგორც წესი, ძლიერი სულიერი მდგომარეობის გასვლის შემდეგ პირს თითქმის არაფერი ახსოვს: რა გააკეთა, რას

ფიქრობდა. ამ შემთხვევაში განზრახვის მიმართულების დადგენაში დაგვეხმარება პირის მიერ ჩადენილი ქმედების ხასიათის გაანალიზება. ასე მაგალითად, თუ აფექტის დროს პირმა ცეცხლსასროლი იარაღიდან დაზარალებულს ტყვია დაახალა გულის არეში, მაგრამ ეს უკანასკნელი სიკვდილს გადაურჩა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა სსკ 121-ე მუხლით, არამედ მე-19, III-ე მუხლით – აფექტში ჩადენილი მკვლელობის მცდელობით. თუ აფექტის მდგომარეობაში პირი სხეულის ისე აღვილებს დაუზიანებს პირს, რომელიც არ მოწმობს მკვლელობაზე მის განზრახვას (დაუზიანებს ხელს, ფეხს, სახეს და ა.შ.) და ამ დაზიანებას შედეგად მოჰყვება ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 121-ე მუხლით.

თუ ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში პირმა ჯანმრთელობა მსუბუქად დაუზიანა სხვას, ასეთი ქმედება საერთოდ არ გვაძლევს დანაშაულის შემადგენლობას. კანონმდებლის ასეთი პოზიცია ემყარება ორ მომენტს:

1. ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება პირის ჯანმრთელობას არ უქმნის სერიოზულ საფრთხეს. 2. ეს შედეგი გამოწვეულია ძლიერ სულიერ აღელვებაში მყოფი პირის ქმედებით, რომლის შერაცხადობის უნარი შემცირებულია.

ამ დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი¹.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრული დანაშაული განზრახია, ამასთანავე, მისი ჩადენა შეიძლება მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით.

აფექტის მდგომარეობაში არაპირდაპირი განზრახვით დანაშაულის ჩადენა შეუძლებელია. არაპირდაპირი განზრახვის დროს პირს არ სურს მძიმე შედეგის დადგომა. მას შეგნებული აქვს, რომ მის ქმედებას შეიძლება მოჰყვეს ისეთი შედეგი, რომლის დადგომასაც იგი ან ეგუება ან გულგრილია მის მიმართ (ე.ი. მისთვის სულერთია დადგება ეს შედეგი თუ არა). თუკი პირს შედეგის მიმართ ამგვარი ფსიქიკური დამოკიდებულების უნარი გააჩნია, გამოდის, რომ არც ყოფილა ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში.

¹ მიგვაჩნია, რომ 14 წლის ახალგაზრდას ძლიერი სულიერი აღელვების (აფექტის) მდგომარეობაში არ შესწევს უნარი თავი შეიკავოს გარკვეული ქმედებისაგან. უფრო გამართლებული იქნებოდა ამ მუხლით პასუხისმგებლობის დაკისრება 16 წლიდან.

**ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე
დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს
გადაცილებით (სსკ 122-ე მუხლი)**

შემამსუბუქებელ გარემოებაში ჩადენილი ჯანმრთელობის დაზიანების ერთ-ერთი სახეა ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით. აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება ნიშნავს მოგერიებლის მიერ თავდაცვის აშკარა შეუსაბამობას მასზე თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან.

ამ დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა.

განსახილველი დანაშაული განსხვავდება სსკ 113-ე მუხლისაგან დამდგარი შედეგით – 113-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში დგება სიკვდილი, ხოლო განსახილველი დანაშაულის (122-ე მუხლი) შემთხვევაში – ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება. ამ შემთხვევაში არ შეიძლება იმის თქმა, რომ ეს ორი დანაშაული ერთმანეთისაგან შედეგის მიმართ განზრახვის მიმართულებით განსხვავდება. ეს იმიტომ, რომ დანაშაულის ჩადენა აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით შეუძლებელია პირდაპირი განზრახვით. იგი მხოლოდ არაპირდაპირი განზრახვითაა შესაძლებელი. აუცილებელი მოგერიების დროს მოგერიებელს შეიძლება შეგნებული ჰქონდეს, რომ მის მიერ გამოყენებული საშუალება შესაძლოა, აშკარად შეუსაბამოა თავდამსხმელის მიერ გამოყენებული საშუალების საშიშროებასთან, რასაც შედეგად მოჰყვება თავდამსხმელის სიკვდილი, მაგრამ იგი მაინც იყენებს მას. მისი მიზანია თავისი ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის გადარჩენა ხელყოფისაგან. იგი, ასევე შესაძლებელია უშეგებს, რომ მის მიერ გამოყენებულ საშუალებას, რომელიც აშკარად შეუსაბამოა თავდამსხმელის მიერ გამოყენებული საშუალების საშიშროებასთან, შეიძლება მოჰყვეს რაიმე მძიმე შედეგი (მაგალითად, ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება), რომელიც მას არ სურს, მაგრამ მის დადგომას ეგუება. თუკი მოგერიებელს შეგნებული აქვს, რომ მის მიერ გამოყენებული თავდაცვის საშუალება აშკარად შეუსაბამოა თავდასხმის საშიშროებასთან და ხასიათთან, რომ ასეთი საშუალება არაა საჭირო მოგერიებისათვის, მას სხვა გზითაც შეძლებს, ასევე შეგნებული აქვს, რომ მძიმე შედეგი აუცილე-

ბლად დადგება ან სურს ასეთი შედეგის დადგომა, გამოდის, რომ მისი მიზანი თავდაცვა კი არაა, შურისძიება, სამაგიეროს მიზლეა. ამდენად, ამ დროს ადგილი არა აქვს აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებას, არამედ ადგილი აქვს ჩვეულებრივ განზრახ დანაშაულს (მაგალითად, ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებას).

საკითხის გადასაწყვეტად, ჰქონდა თუ არა ადგილი აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებას, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ხელმოყოფა რაოდენობა, მათი შეიარაღება, ფიზიკური მდგომარეობა, სქესი, შემთხვევის დრო (დღეა თუ ღამე), ადგილი (ხალხმრავალი ქუჩა თუ მიყრუებული უბანი) და სხვა.

ვინაიდან ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით არ შეიძლება ჩადენილი იყოს პირდაპირი განზრახვით, ამდენად, გამორიცხულია მისი მცდელობა. არ შეიძლება პირი ცდილობდეს გადააცილოს აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს, იგი შეიძლება ცდილობდეს დაიცვას თავი ან სხვა პირი, მაგრამ გადააცილოს დაშვებულ ფარგლებს. ამიტომ, თუკი პირის ქმედებას აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების დროს შედეგად არ მოჰყვება კანონში მითითებული არც ერთი შედეგი, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა გამორიცხულია. ასევე გამორიცხულია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, თუ აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებას შედეგად მოჰყვა ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება. საკითხის ასეთი გადაწყვეტა სამართლიანია, ვინაიდან პირი ხელმოყოფელის მოქმედების გამო იმყოფება ექსტრემალურ ვითარებაში და ცდილობს მოგერიებას. თუ იგი ამ დროს გადაამეტებს აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს და ჯანმრთელობას მხოლოდ მსუბუქად დაუზიანებს ხელმოყოფს, პასუხი არ უნდა მოეთხოვოს.

შეიძლება მოხდეს ისე, რომ ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებას აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით შედეგად მოჰყვეს დაზარალებულის სიკვდილი. შესაძლებელია თუ არა ამ დროს სიკვდილის მიმართ გაუფრთხილებელი ბრალის დასაბუთება? მიგვაჩნია, რომ არა, რადგანაც პირი, რომელიც აუცილებელი მოგერიების ვითარებაში აღმოჩნდება, აღელვებულია, არაა გამორიცხული ძლიერი სულიერი აღელვება. ეს კი ხელს უშლის მას გაითვალისწინოს მისი მოქმედების თანამდევი შედეგი; მაგალითად, აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებისას პირმა დანა ჩაართვა ხელმოყოფს მკლავში და

ჯანმრთელობა ნაკლებად მძიმედ დაუზიანა. რამდენიმე დღეში ეს პირი გარდაიცვალა. ძნელია სიკვდილის მიმართ მომგერიებლის გაუფრთხილებლობის დასაბუთება.

საქართველოს სსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის შინაარსიდან გამომდინარე, ვინაიდან 122-ე მუხლში არაფერია ნათქვამი გაუფრთხილებლობაზე, ამ დანაშაულის ჩადენა გაუფრთხილებლობით შეუძლებლად უნდა ჩაითვალოს¹.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაულის ჩადენა შესაძლებელია მხოლოდ არაპირდაპირი განზრახვით.

სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი².

ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება დამნაშაულის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით (მუხლი 123-მ)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა.

ეს დანაშაული შემამსუბუქებელ გარემოებაში ჩადენილი ჯანმრთელობის დაზიანების ნაირსახეობაა.

ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება მოქმედებაში, კერძოდ, დამნაშაულისათვის ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებაში მისი შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით.

დამნაშაულის დაზიანება მისი შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაუცილებლად მართლწინააღმდეგობის გამოძრვით გარემოებაა. მაგრამ შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილება უკვე იწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას. სსკ 29-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილება ნიშნავს ამ ზომის აშკარა შეუსაბამობას: ა) შესაპყრობი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმესთან და ბ) შეპყრობის გარემოებებთან³.

¹ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება შეეძლება გაუფრთხილებლობითაც, ასევე, გადაცილება არსებობს ღრმად.

² აქაც, ისევე როგორც სსკ 121-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედებისას, მიზანშეუწონლად უნდა ჩაითვალოს პასუხისმგებლობის დაკისრება 14 წლის მოზარდისათვის.

³ მიგვაჩნია, რომ ამ გარემოებათაგან ერთ-ერთის არსებობა უკვე ნიშნავს აუცილებელი ზომის გადაცილებას, ამიტომ „და“ კავშირის ნაცვლად 29-ე მუხლის მე-2 ნაწილში უნდა იყოს „ან“ კავშირი.

შესაპყრობი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმესთან შეუსაბამობა ნიშნავს ისეთი საშუალების გამოყენებას დამნაშაულის შესაპყრობად, რომელიც აშკარად უფრო მძიმე შედეგს იწვევს, ვიდრე ის დანაშაული, რაც შეპყრობილმა პირმა ჩადინა. მაგალითად, პირმა სცემა ვინმე, ხოლო პოლიციელმა მისი შეპყრობის დროს ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანა დანაშაულის ჩამდენს. ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება აშკარად უფრო მძიმე დანაშაულია, ვიდრე ცემა. რაც უფრო მეტი საშიშროების დანაშაული აქვს ჩადენილი პირს, მით მეტი ძალადობის გამოყენება შეიძლება მისი შეპყრობის დროს (თუ, რა თქმა უნდა, სხვაგვარად მისი შეპყრობა ვერ ხერხდება).

შეპყრობის გარემოებებში იგულისხმება შემდეგი ფაქტორები ვითარება: უწევდა თუ არა დამნაშავე შემპყრობელს წინააღმდეგობას და რამდენად საშიში იყო ეს წინააღმდეგობა, იყო თუ არა შეიარაღებული დამნაშავე, როგორი იყო მისი ფიზიკური მონაცემები, დამნაშავეთა რაოდენობა, შეპყრობის ადგილი, დრო და ა.შ. მაგალითად, დაუშვებელია ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენება ქუჩაში, სადაც ხალხი მოძრაობს (თუ არ არსებობს აუცილებელი მოგერიების ვითარება), თუნდაც განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩამდენი პირის შეპყრობა სხვაგვარად არ ხერხდებოდეს. ასევე დაუშვებელია დამნაშაულის ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება მაშინ, როცა მისი შეპყრობა ადვილია. მაგალითად, მოქალაქეებმა დამნაშავე მოიძწყვედიეს სახლის კუთხეში, საიდანაც იგი ვერ გაიქცეოდა, ამის მიუხედავად, შეპყრობისას მას ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანეს.

განსახილველი დანაშაული მატერიალურია. იგი დამოკიდებულია, თუ აუცილებელი ზომის გადაცილებას შედეგად მოჰყვა ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება. თუ შედეგად დადგა ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება, შემპყრობელი პასუხს არ აგებს, თუნდაც გადააცილოს დამნაშაულის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის ფარგლებს (მაგალითად, დამნაშაულის შეპყრობა ამგვარი დაზიანების გარეშე შესაძლებელი იყო).

სსკ 123-ე მუხლი 114-ე მუხლისაგან განსხვავდება მხოლოდ შედეგით – პირველ შემთხვევაში დგება დამნაშაულის სიკვდილი, ხოლო მე-2 შემთხვევაში – ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება.

სუბიექტური მხრივ 123-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედება განზრახვით, კერძოდ, ადვილი აქვს არაპირდაპირი განზრახვას. ამასთანავე,

აუცილებელია შემყრობელს ამოძრავებდეს არა დამნაშავესთან თვითან-გარიშის გასწორების სურვილი, არამედ მისი სახელმწიფო ორგანოებისათვის გადაცემის მიზანი. თუ შეპყრობა მოხდა ანგარიშის გასწორების მიზნით, რა დროსაც მძიმედ ან ნაკლებად მძიმედ დაზიანებულ იქნა დამნაშავეს ჯანმრთელობა, ქმედება დაკვალიფიკირდება არა სსკ 123-ე მუხლით, არამედ 117-ე ან 118-ე მუხლებით.

სსკ 123-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენა არ შეიძლება პირდაპირი განზრახვით. თუკი შემყრობელს შეგნებული აქვს, რომ აიცილებს დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელ ზომას, ისიც აქვს გათვალისწინებული, რომ ამ ქმედებას მოჰყვება ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება და სურს ეს შედეგი, მაშინ გამოდის, რომ მისი მიზანი დამნაშავეს სათანადო ორგანოებისათვის გადაცემა კი არ ყოფილა, არამედ სამაგიეროს მიზნა. ასეთ შემთხვევაში კვალიფიკაცია 123-ე მუხლით არ მოხდება, არამედ ქმედება დაკვალიფიკირდება 117-ე ან 118-ე მუხლებით.

ვინაიდან 123-ე მუხლის სუბიექტური მხარე არაპირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება, შეუძლებელია დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილების მცდელობა. ლოგიკურადაც ასეა: პირი შეიძლება ცდილობდეს დამნაშავეს შეპყრობას, მაგრამ არ შეიძლება ცდილობდეს გადააცილოს მისი შეპყრობისათვის აუცილებელ ზომას.

სსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის შინაარსიდან გამომდინარე, არ შეიძლება სსკ 123-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენა გაუფრთხილებლობით.

თუკი შემყრობელმა გაუფრთხილებლობით გადაამეტა შეპყრობისათვის აუცილებელ ზომას, იგი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში არ მიეცემა. მაგალითად, შეპყრობის მიზნით პირმა ხელები ამოუტრიალა დამნაშავეს, რომელიც ამ დროს წაბორძიკდა, წაიქცა და ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანდა თავის ასფალტზე დარტყმის შედეგად.

ამ დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყველა შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი. ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ დამნაშავეს შეპყრობა მოქალაქისათვის არაა ვალდებულება, იგი მისი უფლებაა, ხოლო პოლიციელისათვის იგი სამსახურებრივი მოვალეობაა.

ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით (მუხლი 124-ე)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება: ა) ქმედებაში (მოქმედებას ან უმოქმედობაში), ბ) დამდგარ შედეგში (ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანებაში) და გ) მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

სსკ 117-ე და 118-ე მუხლებისაგან განსახილველი დანაშაული განსხვავდება მხოლოდ ბრალის ფორმით.

სუბიექტური მხრივ 124-ე მუხლი გაუფრთხილებელი დანაშაულია. საერთოდ, გაუფრთხილებლობით დანაშაულის ჩადენის დროს პირი არღვევს წინდახედულობის (უსაფრთხოების) ნორმას. არსებობს ზოგადი უსაფრთხოების ნორმა (ყოფაცხოვრებაში გამოცდილებით დამკვიდრებული, დაუწერელი გამაფრთხილებელი წესები) და სპეციალური უსაფრთხოების ნორმა. ეს უკანასკნელი დადგენილია შესაბამისი ორგანოს მიერ წერილობითი სახით. მისი დაცვა მოეთხოვება იმ პირს, ვისაც გაცნობილი აქვს ეს დაწერილი უსაფრთხოების წესები (მაგალითად, სამედიცინო მუშაკს). გაუფრთხილებლობა შეიძლება გამოვლინდეს თავისი ორივე სახით — როგორც თვითიმედოვნებით, ასევე დაუდევრობით. თვითიმედოვნებისა და დაუდევრობის ცნება მოცემულია სსკ მე-10 მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებში. თვითიმედოვნებით ჯანმრთელობის დაზიანების მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი შემთხვევა: ცეცხლსასროლი იარაღით სროლაში გამოცდილმა პირმა მეგობრებთან ყოფნისას მოაწყო შემდეგნაირი სანახაობა: ერთ-ერთი ამხანაგი დააყენა კედელთან, თავზე დაადგა ღვინით სავსე ჭიქა და დაუმიზნა იარაღი. მას შეგნებული ჰქონდა, რომ, საზოგადოდ, ამგვარი მოქმედება აკრძალულია წინდახედულობის ნორმით და მართლსაწინააღმდეგო შედეგიც შეიძლება მოჰყვეს. იგი ამ შემთხვევაში იმედს ამყარებდა თავის პროფესიონალიზმსა და გამოცდილებაზე და იმედოვნებდა, რომ მძიმე შედეგს აიცილებდა თავიდან — ტყვია აუცილებლად ჭიქას მოხვდებოდა. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ვარაუდი არ გაუმართლდა, ტყვია მეგობარს მოხვდა და ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანდა. ეს ქმედება უნდა დაკვალიფიკირდეს სსკ 124-ე მუხლის მე-2 ნაწილით.

დაუდევრობის მაგალითია შემდეგი შემთხვევა: ნ-მ კედლიდან ჩამოსნა

სანადირო თოფი და სუმრობით დაუმიზნა მასთან სტუმრად მყოფ დ-ს. ნ-მ დარწმუნებულმა იმაში, რომ თოფში ტყვიები არ იყო, ხელი გამოჰკრა სასხლეტს, რა დროსაც ტყვია გავარდა და ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანა სტუმარს. ნ-ს დაუდევრობა იმაში გამოიხატება, რომ იგი ვალდებული იყო შეემოწმებინა, იარაღში ზომ არ იყო ტყვია. მას წინდახედულება რომ გამოეჩინა და დაფიქრებულიყო თავის მოქმედებაზე, სანამ კონკრეტულ ქმედებას ჩაიდენდა, უთუოდ გააკეთებდა ამას. სწორედ მისი დაუფიქრებლობა არის გაკიცხვის ღირსი და დაუდევრობაც ამაში გამოიხატება.

თუ ზემოხსენებულ შემთხვევებს დაზარალებულის სიკვდილი მოჰყვა, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 116-ე მუხლით ზოლო, თუ ამგვარ გაუფრთხილებლობას შედეგად მოჰყვა პირის ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება, იგი საერთოდ არ მიეცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში. ამდენად, ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება გაუფრთხილებლობით, დანაშაულად არ ითვლება.

სსკ 124-ე მუხლის სუბიექტი არის ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

ცემას (სსკ 125-მ მუხლი)

ამ დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა¹. მართალია, ცემა არ იწვევს ჯანმრთელობის დაზიანებას, მაგრამ იგი მაინც შეიძლება ჩაითვალოს ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულად. საქმე ისაა, რომ ადამიანის სხეულზე დარტყმა ან სხვაგვარი ძალადობა, რაც ფიზიკურ ტკივილს იწვევს, დაკავშირებულია ადამიანის ორგანიზმის ქსოვილისა და უჯრედის გარკვეულ ცვლილებასთან და, ამდენად, მეტნაკლებად ხელყოფს ჯანმრთელობას.

ობიექტური მხრივ ცემა გამოიხატება ძალადობით მოქმედებაში, შედეგში (ფიზიკური ტკივილი) და მიზეზობრივ კავშირში მოქმედებასა და შედეგს შორის.

ცემა ძალადობის ერთ-ერთი სახეა და ნიშნავს სხვა პირის სხეულზე ერთდროულად რამდენიმე დარტყმას, რომელიც დაზარალებულის ფიზიკურ ტკივილს იწვევს. ისეთი მსუბუქი დარტყმები, რომელსაც

¹ იურიდიულ ლიტერატურაში მეცნიერთა ნაწილი ცემას არ მიიჩნევს ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულად.

არ მოჰყოლია ფიზიკური ტკივილი, ცემა არ განიხილება. ასევე არ განიხილება ცემა ერთი დარტყმა, თუნდაც მან ფიზიკური ტკივილი გამოიწვიოს. ასეთი ერთჯერადი დარტყმა ჩაითვლება სხვაგვარ ძალადობად. ცემა ზშირად ტოვებს გარკვეულ კვალს ადამიანის სხეულზე. კერძოდ, დაბეჭდილობის, დალილაგების ან მცირე სისხლნაჟღერის კვალს, რასაც სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტი აღნიშნავს დასკვნაში. ზოგჯერ ცემის შედეგად შეიძლება სხეულის ზედაპირზე არანაირი კვალი არ დაეტყოს. ასეთ შემთხვევაში ცემის ფაქტის დადგენის ტვირთი მთლიანად სასამართლოზეა, რომელიც დაეყრდნობა დაზარალებულისა და მოწმის ჩვენებებს, ასევე საქმის სხვა გარემოებას.

სხვაგვარი ძალადობა იმით განსხვავდება ცემისაგან, რომ იგი შეიძლება გამოიხატოს ერთჯერად ძალმომრეობით აქტში (ხელის გარტყმა სახეში) ან საერთოდ არ იყოს დაკავშირებული დარტყმასთან (მაგალითად, თმებით თრევა, ხელების გადაგრეხა, პანლურის ამოკრა, თმების წიწკნა, ტანსაცმლის შემოხვევა და სხვა). აქაც აუცილებელია, დაზარალებულმა განიცადოს ფიზიკური ტკივილი. ამდენად, განსახილველი დანაშაულის შედეგი არის ის, რომ დაზარალებული ფიზიკურ ტკივილს განიცდის. მორალურ ტრავმას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, თუმცა სასამართლოს შეუძლია იგი მხედველობაში მიიღოს სასჯელის დანიშვნისას.

როგორც ცემის, ისე სხვაგვარი ძალადობისათვის აუცილებელია, რომ მას შედეგად არ მოჰყვეს ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება კი. თუ მას ასეთი შედეგი მოჰყვა, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 120-ე მუხლით და არა 125-ე მუხლით. თუ ცემას ან სხვაგვარ ძალადობას მოჰყვა უფრო მძიმე შედეგი, ქმედება შესაბამისად დაკვალიფიცირდება შედეგისა და ბრალის მიხედვით (მაგალითად, სსკ 118-ე მუხლით).

ცემის ან სხვაგვარი ძალადობის შედეგი 6 დღემდე უნდა გაქრეს. ამ დანაშაულის ჩადენის ზერხსა და საშუალებას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება ჩადენილ იქნეს ხელით, ფეხით, რაიმე მკვრივი საგნით. როდესაც ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა არის რომელიმე სხვა უფრო მძიმე დანაშაულის (მაგალითად, გაუპატიურების) შემადგენელი ნაწილი, ქმედება დაკვალიფიცირდება არა სსკ 125-ე მუხლით, არამედ იმ დანაშაულის შესაბამისი მუხლით (ამ შემთხვევაში, სსკ 137-ე მუხლი), რომლის შემადგენელი ნაწილიცაა ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა.

თუ ცემა ჩადენილია საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილას, დამნაშავეს მიზანი იყო გამოეხატა თავისი აშკარა უპატივცემულობა საზოგადოებისადმი (და არა პირადი ანგარიშის გასწორება) და ამ ქმედებამ საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევა გამოიწვია, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ხულიგნობით – სსკ 239-ე მუხლით.

ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა არ გამოიწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, თუ იგი ჩადენილია მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველ გარემოებებში. მაგალითად, აუცილებელი მოგერიების ან დამნაშავეს შეპყრობისას.

სსკ 125-ე მუხლის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი პირი, რომელიც მიღწეულია 14 წელს.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული პირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება. დამნაშავეს სურს ფიზიკური ტკივილი მიაყენოს პირს თავისი ძალადობით მოქმედებით. თუ პირი ცემას იყენებს სხვა ისეთი დანაშაულის ჩასადენად, რომლის შემადგენლობაც მოიცავს ძალადობით ქმედებას, კვალიფიკაცია, როგორც უკვე აღნიშნა, მოხდება არა 125-ე მუხლით, არამედ იმ დანაშაულის მიხედვით, რის ჩასადენადაც არის გამოყენებული ცემა (მაგალითად, იძულებით – 150-ე მუხლი).

ამ დანაშაულის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია იგივე ქმედება, ჩადენილი წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის მიმართ. აქ მდგომარეობას ამძიებს ის, რომ დაზარალებული არ არის თვრამეტ წელს მიღწეული და ეს ფაქტი დამნაშავემ იცის. საქმე ისაა, რომ არასრულწლოვანზე ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა უფრო უარყოფით ზეგავლენას ახდენს როგორც ფიზიკური, ისე მორალური თვალსაზრისით.

ძალადობა (მუხლი 126-ე)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ ძალადობა¹ გამოიხატება ქმედებაში (სისტიმატური ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა), შედეგში (დაზარალებულის ფიზიკური ან ფსიქიკური ტანჯვა) და მიზეზობრივ კავშირში მოქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის. ამდენად, ძალადობა, ისევე როგორც

¹ 2005 წლის 23 ივნისამდე ამ დანაშაულს ერქვა წამება.

ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული სხვა დანაშაულები, მატერიალური შემადგენლობისაა.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობაში მოცემულია ძალადობის ორი ხერხი: 1. სისტიმატური ცემა და 2. სხვაგვარი სისტიმატური ძალადობა.

სისტიმატურია ცემა მაშინ, როცა იგი ჩადენილია სამჯერ მაინც, თანაც დროის ხანმოკლე ინტერვალის დაშორებით. ეს იმას ნიშნავს, რომ 1-ლი ცემით მიყენებული ფიზიკური და ფსიქიკური ტკივილი ჯერაც არაა გამქრალი და დაზარალებულის ცემა ხდება მე-2დ, შემდეგ მე-3დ და ა.შ. თანაც არა აქვს მნიშვნელობა ეს ქმედებები ერთიანი განზრახვით ხდება თუ ახლად აღმოცენებული განზრახვით. თანაც განსხვავებით სსკ 125-ე მუხლისაგან, ამ ცემას შეიძლება მოჰყვეს ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება. სწორედ ეს შედეგი და ცემის სისტიმატური ხასიათი განაპირობებს დაზარალებულის ფიზიკურ ან ფსიქიკურ ტანჯვას¹.

სხვაგვარ ძალადობაში იგულისხმება თმებით თრევა, ჩქმეტა, ბწკენა, ანთებული სიგარეტით ან სხვე თერმული საშუალებით ზემოქმედება. სხვაგვარი ძალადობა შეიძლება განხორციელდეს უმოქმედობითაც. მაგალითად, პირი ღამით სახლის კარებს არ უღებს ოჯახის წევრს, ტოვებს გარეთ და ამას ადვილი აქვს სისტიმატურად. სხვაგვარი ძალადობა შეიძლება გამოიხატოს ფსიქიკურ ზემოქმედებაშიც. მაგალითად, მოკვლის, ჯანმრთელობის დაზიანების სისტიმატური მუქარა, თუკი მისი განხორციელების რეალობას დაზარალებული აღიქვამს, როგორც საფუძვლიანს, როცა ადვილი აქვს ამგვარი მუქარით პირის სისტიმატურ დაშინებას, ამან შეიძლება ტანჯვა გამოიწვიოს. მართალია, სხვაგვარი ძალადობის შემადგენლობას წინ არ უძღვის მითითება სისტიმატურობაზე, მაგრამ ისევე როგორც ცემა, სხვაგვარი ძალადობაც სისტიმატური უნდა იყოს. სიტყვა „სისტიმატური“ ამ შემთხვევაში შეეხება როგორც ცემას, ისე სხვაგვარ ძალადობას. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს ქმედებები არ ჩაითვლება ამ დანაშაულის ხერხად, რადგანაც ერთჯერადად ჩადენისას ისინი ვერ გამოიწვევენ დაზარალებულის ვერც ფიზიკურ და ვერც ფსიქიკურ ტანჯვას, თუმცა შეიძლება გამოიწვიონ ფიზიკური ტკივილი (სსკ 125-ე მუხლი). ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ ქმედე-

¹ ტანჯვა არის მწვავე ფიზიკური ტკივილი ან უსიამოვნო გრძნობით გამოწვეული განცდა-წამება, წვლევა.

ბის ამ მუხლით კვალიფიკაციისათვის არაა სავალდებულო დამნაშავემ მიმართოს ძალადობის მხოლოდ რომელიმე ერთ ზერს (მაგალითად, სისტემატურ ცემას). შესაძლებელია პირმა გამოიყენოს სხვადასხვა ზერები. მაგალითად, იგი ზან სცემს დაზარალებულს, ზანაც თმებით ათრევს, ზემოქმედებს ანთებული სიგარეტით, ელექტროშოკით. მთავარია, ამ მოქმედებებს ჰქონდეს სისტემატური ხასიათი.

ფიზიკური ან ფსიქიკური ტანჯვა გაგებულ უნდა იქნეს, როგორც ზანგრძლივი და აუტანელი ფიზიკური ან ფსიქიკური ტკივილი (წუხილი), რომელსაც პირი განიცდის ძალადობის შედეგად.

ძალადობა ცემისაგან (სსკ 125-ე მუხლი) განსხვავდება რამდენიმე ნიშნით: 1) ამ დროს ცემას ან სხვაგვარ ძალადობას აქვს სისტემატური ხასიათი, ცემის დროს კი — არა; 2. ცემა იწვევს დაზარალებულის ფიზიკურ ტკივილს, ზოლო ძალადობა ფიზიკურ ან ფსიქიკურ ტანჯვას; 3. ცემას არ უნდა მოჰყვეს თუნდაც ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება, ზოლო ძალადობას შეიძლება მოჰყვეს ეს შედეგი, თუმცა მისი დადგომა სავალდებულო არ არის ქმედების ძალადობად კვალიფიკაციისათვის.

თუკი ძალადობას შედეგად განზრახ მოჰყვა სსკ 117-ე ან 118-ე მუხლებით გათვალისწინებული შედეგი, ქმედება არ დაკვალიფიცირდება ძალადობად (სსკ 126-ე მუხლი), იგი შესაბამისად დაკვალიფიცირდება ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებად, რაც ჩადენილია განსაკუთრებული სისასტიკით.

ძალადობის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყველა შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ ძალადობა განზრახი დანაშაულია. იგი შეიძლება ჩადენილი იყოს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. პირდაპირი განზრახვის დროს პირს შეგნებული აქვს მის მიერ ჩადენილი ქმედების (მაგალითად, სისტემატური ცემის) მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებს ამ ქმედების შედეგს (ფიზიკური ან ფსიქიკური ტანჯვის გამოწვევა) და სურს ეს შედეგი, ანდა შეგნებული აქვს მისი დადგომის გარღვევალობა. არაპირდაპირი განზრახვის დროს პირს შეგნებული აქვს მისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებს შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და, მართალია, არ სურს ეს შედეგი (ფიზიკური ან ფსიქიკური ტანჯვა), მაგრამ შეგნებულად უშვებს ან გულგრილად ეკიდება მის დადგომას.

ქმედების კვალიფიკაციისათვის მოტივსა და მიზანს მნიშვნელობა

არა აქვს, ისინი მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული სასჯელის განსაზღვრის დროს.

სსკ 126-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებათა უმრავლესობა განხილულია სსკ 117-ე მუხლის ანალიზისას. ამჯერად, შევჩერდებით მხოლოდ ერთ-ერთ მათგანზე. ესაა ძალადობა სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით (პუნქტი „თ“). ამ შემთხვევაში იგულისხმება ისეთი ვითარება, როცა დამნაშავეს თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობა შესაძლებლობას აძლევს უფრო ადვილად დატანჯოს პირი. აქ არ იგულისხმება სახელმწიფო მოხელე ან მასთან გათანაბრებული პირი. მათ მიერ სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით ძალადობის ჩადენისას ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 333-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით ან 335-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით. სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით ძალადობას ადვილი აქვს მაშინ, როცა მისი სუბიექტია სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციის ხელმძღვანელი პირი, ასევე საჯარო ან კერძო დაწესებულების თანამშრომელი, ვინც ასრულებს თავის პროფესიულ (და არა თანამდებობრივ) საქმიანობას. მაგალითად, ფსიქიატრიული საავადმყოფოს ექიმი ან მედდა სისტემატურად ცემს საავადმყოფოში სამკურნალოდ მოთავსებულ პაციენტს. ამ შემთხვევაში ექიმი იყენებს მის სამსახურებრივ მდგომარეობას, მისთვის გაადვილებულია პაციენტის ტანჯვა, რადგანაც პაციენტს შეზღუდული აქვს რა თავისუფალი გადაადგილების უფლება, წინააღმდეგობის გაწევის შესაძლებლობაც ნაკლები აქვს. ანდა, მაგალითად, მზრუნველობას მოკლებულ ბავშვთა სახლის აღმზრდელი ტანჯავს აღსაზრდელს, რომელმაც დაარღვია დისციპლინა.

თავი IV

ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შექმნა

სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენება (მუხლი 127-ე)

სისხლის სამართლის კოდექსის 127-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული საფრთხის შექმნელ დელიქტს წარმოადგენს, იგი ითვალისწინებს საფრთხის შექმნას ადამიანის სიცოცხლისათვის. მაშასადამე, მსგავსი დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია სხვა ადამიანის სიცოცხლე. კანონმდებელი ადამიანის სიცოცხლის დაცვას უკვე სიცოცხლისათვის საფრთხის შექმნელი ქმედების დასჯადობით იწყებს.¹

დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობის შექმნით იმ პირისათვის, ვისაც შესაძლებლობა არა აქვს მიიღოს ზომები თავის დასაცავად, ასეთ შესაძლებლობას ადამიანი შეიძლება მოკლებული იყოს იმის გამო, რომ მცირეწლოვანია, მოხუცია, უმწეოა და ა.შ.

მაშასადამე, დანაშაულის ობიექტური მხარე ისეთ მოქმედებას გულისხმობს, რომელიც ქმნის ადამიანის სიცოცხლისათვის რეალურ და კონკრეტულ საფრთხეს. დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც ადამიანის სიცოცხლე საფრთხეში აღმოჩნდება, რაიმე შემდგომი შედეგის განხორციელება ამ დანაშაულისათვის საჭირო არ არის. იგი ფორმალური დანაშაულია.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი შერაცხადი პირი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს, სახელდობრ, დანაშაულის გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ თავისი მოქმედებით სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში აყენებს იმ ადამიანს, ვისაც შესაძლებლობა არა აქვს მიიღოს ზომები თავის დასაცავად. ამასთანავე, განზრახვა მოიცავს სხვა ადამიანის სიცოცხლისათვის მხოლოდ

¹ დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ, თბ., 1980, გვ. 136. სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკის კომენტარი, თბ., 2002, გვ. 204. ზ. წულაია, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ, თბ., 2000, გვ. 111-112.

და მხოლოდ საფრთხის შექმნას და არა მის სიკვდილს. თუ დანაშაულის სურს სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენებით მოკლას დაზარალებული, ქმედება დაკვალიფიциრდება მკვლელობის მცდელობით. თუკი სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენებისას დანაშაულებრივად აღადგინოს სიკვდილის შესაძლებლობა და ეს შედეგი კიდევაც განხორციელდა, მაშინ ეს ქმედება დაკვალიფიциრდება არა 127-ე მუხლით, არამედ როგორც სიცოცხლის საწინააღმდეგო დანაშაული.

სსკ 127-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ტიპური მაგალითია დედის მიერ ახალშობილი ბავშვის სხვისთვის მიღება, რითაც საფრთხეში აყენებს ბავშვის სიცოცხლეს.

სასამართლო პრაქტიკისათვის ცნობილია სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენების სხვა მაგალითებიც, როცა მშობელი ბავშვთან ერთად აღიღებულ მდინარეში შევიდა და საფრთხეში ჩააგდო ბავშვის სიცოცხლე, მთაშვლელმა შეაგულიანა გამოუცდელი ტურისტი სახიფათო კლდეზე ასასვლელად და საშიშ მდგომარეობაში ჩააყენა მისი სიცოცხლე და სხვ.

განსაცდელში მიტოვება (მუხლი 128-ე)

განსაცდელში მიტოვება საფრთხის შექმნელი დელიქტია და ითვალისწინებს სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანის დაუხმარებლობას იმის მიერ, ვისაც ევალებოდა მასზე ზრუნვა და შეეძლო მისი დახმარება.

სისხლისსამართლებრივი დაცვის უშუალო ობიექტია იმ ადამიანის სიცოცხლე, ვინც სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში იმყოფება და შესაძლებლობა არა აქვს მიიღოს ზომები თავის დასაცავად. ეს მდგომარეობა შეიძლება განპირობებული იყოს ავადმყოფობით, ადამიანის ორგანიზმში მიმდინარე ფიზიოლოგიური და პათოლოგიური პროცესებით, ადამიანის სხვადასხვაგვარი მოქმედებით და ა.შ. მაშასადამე, სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობა შეიძლება შეიქმნას დანაშაულის ნებისაგან დამოუკიდებლად ანდა დანაშაულის მოქმედებით, მაგრამ მისი ბრალის (განზრახვის) გარეშე.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება უმოქმედობაში, რომელიც გულისხმობს შემდეგი პირობების არსებობას:

ა) ადამიანი იმყოფება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში და შესაძლებლობა არა აქვს მიიღოს ზომები თავის დასაცავად;

და შეუძლია მისი დახმარება.

განსაცდელში მყოფი ადამიანებისათვის უშუალოდ კანონიდან (მაგალი-
ბურება შეიძლება გამომდინარეობდეს უშუალოდ კანონიდან (მაგალი-
თად, სამოქალაქო კოდექსით მშობლები ვალდებული არიან დაეხმარონ
არასრულწლოვან შვილებს, შვილები — შრომისუუნარო მშობლებს);
მოქმედების ვალდებულება შეიძლება განპირობებული იყოს არჩეული
პროფესიით ან სამსახურებრივი მდგომარეობით (ე.ი. პროფესიული ან
სამსახურებრივი მოვალეობით), მაგალითად, ასეთი სპეციალური მოვა-
ლეობა აკისრია სკოლამდელი საბავშვო დაწესებულების აღმზრდელს,
მაშველს, მეხანძრეს. დახმარების აღმოჩენის სპეციალური ვალდებულე-
ბა შეიძლება ეფუძნებოდეს დამნაშავეს წინარე ქმედებას, რითაც სა-
ფრთხე შეექმნა ადამიანის სიცოცხლეს. მაგალითად, მძღოლი, რომელიც
დაეჯავახა ქვეითად მოსიარულეს, ვალდებულია იზრუნოს მასზე. მო-
ქმედების სპეციალურ ვალდებულებას წარმოშობს ასევე ხელშეკრულე-
ბა, მაგალითად, დიძას აკისრია ბავშვზე ზრუნვის მოვალეობა. მაშინ

განსაცდელში მიიღო მონაწილეობა დაეკისრება, როცა მას რეალური შესაძლებლობა აქვს მიიღოს ზომები ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად. ამ შესაძლებლობის არქონა გამორიცხავს ნებულობით ქცევას და, მაშასადამე, სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას.¹

გარკვეული რისკი, რომელიც დაზარალებას, ვერ გააძარცვებს დაძინაშავის უმოქმედობას, თუ ეს რისკი მისთვის სახიფათო არ არის.

განსაცდელში მიტოვება ფიზიკურად და ფსიქოლოგიურად შესაძლებელია. იგი დამთავრებულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როცა პირს წარმოეშვა დახმარების აღმოჩენის მოვალეობა და ეს მან არ შეასრულა (მიუხედავად იმისა, განხორციელდა თუ არა ადამიანის სიცოცხლისათვის საშიში შედეგი). სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაწესება 128-ე მუხლით მაშინაც დაეკისრება, როდესაც იგი სათანადო დახმარების აღმოჩენითაც ვერ გადაარჩენდა დაზარალებულის სიცოცხლეს. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს ქმნის განსაცდელში მყოფი ადამიანის დაუხმარებლობის ფაქტი.

¹ იხ. დანამაული პიროვნების წინააღმდეგ. გვ. 138-139. სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკის კომენტარი, გვ. 206-207.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ ის, ვისაც სპეციალური ვალდებულება აკისრია, იზრუნოს განსაცდელში მყოფ ადამიანზე და თავიდან ააცილოს ზიფათი. მაშასადამე, სსკ 128-ე მუხლით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად პირს უნდა ჰქონდეს მოქმედების სპეციალური სამართლებრივი მოვალეობა, ანუ სამართლებრივი გარანტიის ფუნქცია.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს. დანაშავეს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ: ა) ადამიანი იმყოფება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში და მოკლებულია შესაძლებლობას თავი გადაირჩინოს; ბ) დაკისრებული აქვს მოქმედების (დაზმარების) სპეციალური სამართლებრივი მოვალეობა, ანუ სამართლებრივი გარანტიის ფუნქცია; გ) განსაცდელში მყოფი ადამიანისათვის დაზმარების გაწევა მისი შესაძლებლობის ფარგლებშია. დაუზმარებლობის მოტივი სხვადასხვა შეიძლება იყოს (შურისძიება, ეჭვიანობა და ა.შ.), ამას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სსკ 128-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედების სუბიექტური შე-
მაღგენლობის ფარგლებში განსაცდელში მყოფი ადამიანის სიკვდილის
მიმართ პირდაპირი განზრახვა გამოიცხადებულია. თუ პირს, რომელსაც
ჰქონდა დანაშაულის სპეციალური სამართლებრივი მოვალეობა, სურდა
განსაცდელში მყოფის სიკვდილი ან ითვალისწინებდა ასეთი შედეგის
განხორციელების გარდუვალობას, მაშინ იგი პასუხს აგებს მკვლელო-
ბის მცდელობისათვის. ამრიგად, განსაცდელში მყოფი ადამიანის სიკვდილის
მიმართ დაშინაშავის ფსიქიკური დამოკიდებულება შეიძლება გამოიხატოს
მხოლოდ არაპირდაპირ განზრახვაში ან გაუფრთხილებლობაში.

განსაცდელში მიტოვებისათვის, რასაც სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანის სიკვდილი მოჰყვა, დამნაშავეს პასუხისმგებლობა დაეკისრება არა 128-ე მუხლით, არამედ სიცოცხლის განზრახ ან გაუფრთხილებლობით მოსპობისათვის.

დაუმარებლობა (მუხლი 129-მ)

სსკ 129-ე მუხლით გათვალისწინებული ნორმა პრევენციული მნიშვნელობისაა, ვინაიდან მასში ურთიერთდახმარების ზოგადი მოქალაქობრივი (ზნეობრივი) მოვალეობა სამართლებრივ ვალდებულებად არის აღიარებული.

დაუხმარებლობის დროს სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება უმოქმედობაში, სახელდობრ, სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფისათვის აუცილებელი და აშკარად გადაუდებელი დახმარების გაუწევლობაში, აგრეთვე, დახმარების საჭიროების შეუტყობინებლობაში სათანადო დაწესებულებისათვის ან პირისათვის.

ადამიანის სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობა შეიძლება შეიქმნას სტიქიური უბედურებით (მიწისძვრა, ხანძარი, წყალდიდობა, მეწყერი და ა.შ.), ადამიანის ორგანიზმში მიმდინარე ფიზიოლოგიური და პათოლოგიური პროცესებით (ავადმყოფობა, ინფარქტი, მშობიარობა და ა.შ.), ტექნიკური ავარიითა და კატასტროფით და სხვა.

ადამიანის სიცოცხლისათვის საფრთხე უნდა იყოს უშუალო და რეალური, აქედან გამომდინარე, დახმარების აღმოჩენაც უნდა იყოს აუცილებელი და გადაუდებელი.

აუცილებელი და აშკარად გადაუდებელი დახმარების საჭიროება ნიშნავს იმას, რომ შექმნილ ვითარებაში დაუხმარებლობა გამოიწვევს ადამიანის დაღუპვას, დახმარების აუცილებლობა განპირობებულია აგრეთვე იმით, რომ სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფ ადამიანს თავად არ შეუძლია შექმნილი ვითარებიდან თავის დაღწევა.

დაუხმარებლობა დანაშაულად ჩაითვლება, თუ დანაშაულს შეეძლო მისი დახმარება თავისთვის ან სხვისთვის სერიოზული საფრთხის შექმნის გარეშე. აქედან გამომდინარე, დანაშაულად არ ჩაითვლება დახმარების აღმოუჩენლობა არა მარტო მაშინ, როცა პირს ფაქტობრივად არ შეეძლო დახმარება, არამედ მაშინაც, როცა დახმარების აღმოჩენა დიდ რისკთან იყო დაკავშირებული. კანონი, რასაკვირველია, არ მოითხოვს სხვა ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად საარაკო გმირობის გამოჩენას და საამისოდ საკუთარი სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის გაწირვას. მაგრამ, ამავე დროს, კანონი არ ათავისუფლებს პირს პასუხისმგებლობისაგან, როდესაც დაუხმარებლობა დაკავშირებულია ერთგვარ რისკთან, პირადი ინტერესების ერთგვარ შეზღუდვასთან, თუ ასეთი რისკი სერიოზულ საფრთხეს არ უქმნის კანონით დაცულ ინტერესებს.¹

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლე-

ბა გამოიხატოს, აგრეთვე დახმარების საჭიროების შეუტყობინებლობაში სათანადო დაწესებულებისათვის ან პირისათვის.

სათანადო დაწესებულებაში იგულისხმება ისეთი ორგანო, რომლის მოვალეობაშიც შედის სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფისათვის აუცილებელი და აშკარად გადაუდებელი დახმარების გაწევა. ასეთია, უპირველეს ყოვლისა, ექსტრემალური დახმარების სამსახურები – სასწრაფო დახმარება, სახანძრო უსაფრთხოების სამსახური, პოლიცია და ა.შ.

რაც შეეხება სხვა პირს, დახმარების საჭიროების შესახებ შეტყობინების აღრესატი შეიძლება იყოს არა ნებისმიერი, შემთხვევითი პირი, არამედ ის, ვისაც სპეციალური ცოდნის, თანამდებობის თუ დაზარალებულთან დამოკიდებულების გამო შეუძლია ან ევალება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფისათვის დახმარება. ეს შეიძლება იყოს ექიმი, მზრუნველი, დაზარალებულის ახლო ნათესავი და სხვა.

დაუხმარებლობა ფორმალური შემადგენლობის მქონე დანაშაულია. დაუხმარებლობა წმინდა უმოქმედობას წარმოადგენს. თავად ფაქტი დახმარების აღმოუჩენლობისა, დამთავრებული დანაშაულია და რაიმე შემდგომი შედეგის განხორციელება ამ დანაშაულისათვის საჭირო არ არის. თუ დაუხმარებლობას შედეგად მოჰყვება ადამიანის სიკვდილი, ეს მხედველობაში იქნება მიღებული სასჯელის დანიშვნის დროს, როგორც დამამძიმებელი გარემოება.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული, ნებისმიერი შერაცხადი პირი. თუ სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფს განსაცდელში მიატოვებს ის, ვისაც ევალებოდა მასზე ზრუნვა, მაშინ იგი პასუხს აგებს არა დაუხმარებლობისათვის (მუხლი 129-ე), არამედ განსაცდელში მიტოვებისათვის (მუხლი 128-ე).

განსაცდელში მიტოვება განსხვავდება დაუხმარებლობისაგან სწორედ იმით, რომ განსაცდელში მიტოვებისას პირს დაკისრებული აქვს მოქმედების სპეციალური სამართლებრივი მოვალეობა, ანუ სამართლებრივი გარანტიის ფუნქცია, დაუხმარებლობის დროს კი ასეთი სპეციალური სამართლებრივი მოვალეობა არ არსებობს.

დაუხმარებლობის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს. დანაშაულს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ ადამიანის სიცოცხლე საფრთხეშია, ამასთანავე, შეუძლია მისი დახმარება თავისთვის ან

¹ სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკის კომენტარი, თბ. 2002, გვ. 211.

სხვისთვის სერიოზული საფრთხის შექმნის გარეშე, მაგრამ გულგრილად ეკიდება თავის ადამიანურ (ზნეობრივ) მოვალეობას და არ მოქმედებს. მოსალოდნელი შედეგის (სიკვდილის) მიმართ დამნაშავეს შეიძლება ამოძრავებდეს პირდაპირი განზრახვა. თუმცა უფრო გავრცელებულია არაპირდაპირი განზრახვა ან გაუფრთხილებლობა.

ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება (მუხლი 130-მ)

განსახილველი დანაშაულის ხელყოფის ობიექტია ავადმყოფის სიცოცხლე, ხოლო კვალიფიციური შემადგენლობის განხორციელებისას (130-ე მუხლის მე-2 ნაწილი) – მისი სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანისათვის არასაპატიო მიზეზით მედიცინის მუშაკის მიერ გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების გაუწევლობაში.

სსკ 130-ე მუხლით, როგორც ვხედავთ, გათვალისწინებულია უმოქმედობის დელიქტი, ვინაიდან ამ შემადგენლობის განხორციელება მხოლოდ უმოქმედობით შეიძლება („დახმარების გაუწევლობა“).

ავადმყოფი, ვისაც მედიცინის მუშაკი არ ესმარება, უნდა იყოს „სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში“, რამეთუ დისპოზიციაში საუბარია გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების გაუწევლობაზე.

ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონში გადაუდებელი სამედიცინო დახმარება განმარტებულია შემდეგნაირად: „სამედიცინო დახმარება, რომლის გარეშეც გარდაუვალია პაციენტის სიკვდილი, დაინვალიდება ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის სერიოზული გაუარესება“.

ამავე კანონის 38-ე მუხლის საფუძველზე ექიმი მოვალეა აღმოუჩინოს პაციენტს სამედიცინო დახმარება და უზრუნველყოს მისი უწყვეტობა, თუ გამოჩატულია სიცოცხლისათვის საშიში მდგომარეობა ან პაციენტი საჭიროებს გადაუდებელ სამედიცინო დახმარებას. ეს მოვალეობა ექიმს ეკისრება როგორც სამუშაო ადგილზე, ისე არასამუშაო ადგილზე შესაძლებლობის ფარგლებში.

პაციენტის უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის მიხედვით სახელმწიფო იცავს პაციენტის უფლებას სამედიცინო მომსახურებაზე, რომლის გადაუდებლად განხორციელების გარეშე გარდაუვალია პაციენტის სიკვდილი, დაინვალიდება ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის მნიშვნელოვანი გაუარესება.

ავადმყოფის დაუხმარებლობისათვის მედიცინის მუშაკს სისხლისამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი უარს იტყვის დახმარების გაწევაზე არასაპატიო მიზეზით. თუ დაუხმარებლობის მიზეზი საპატიო იყო, მაშინ პასუხისმგებლობის საკითხი არ დგება. ავადმყოფის დაუხმარებლობის საპატიო მიზეზად შეიძლება ჩაითვალოს მოვალეობათა კოლიზია. მაგალითად, ექიმი ერთდროულად გამოიძახეს ორ მძიმე ავადმყოფთან. ექიმს არა აქვს შესაძლებლობა დაეხმაროს ორივეს ერთდროულად. მან მხოლოდ ერთის დახმარება და გადარჩენა შეძლო, მე-2 კი დაიღუპა. ექიმის მოქმედება მართლზომიერია (სსკ მუხლი 32-ე), ვინაიდან იგი იმყოფებოდა მოვალეობათა კოლიზიის მდგომარეობაში. საპატიო მიზეზად ჩაითვლება აგრეთვე რაიმე ობიექტური დამაბრკოლებელი გარემოების არსებობა, ვთქვათ, სტიქიური უბედურება (მიწისძვრა, წყალდიდობა ან სხვა დაუძლეველი ძალა და მისი), უტრანსპორტობა, სათანადო სამკურნალო საშუალებების (ფარმაცევტული პრეპარატის) არქონა; ასევე, მედიცინის მუშაკის ავადმყოფობა და სხვა გარემოებები, რომლებიც შესაძლებლობას უსპობენ მას დაეხმაროს ავადმყოფს.¹

სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი ავადმყოფის დაუხმარებლობა საპატიო მიზეზით მოხდა თუ არა, ფაქტის საკითხია და სასამართლომ უნდა შეაფასოს საქმის კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით. დახმარების აღმოუჩენლობის საპატიო მიზეზად არ ჩაითვლება ისეთი საბაბი, როგორიცაა ავადმყოფთან გამოძახება არასამუშაო საათებში, შვებულებაში ყოფნის დროს, სპორტულ ან სადღესასწაულო ღონისძიებაზე წასვლის სურვილი და სხვ. არც იმას აქვს მნიშვნელობა ექიმი მსახურობს თუ არა (ვთქვათ, პენსიონერია ან უმუშევარი).

პაციენტის უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის მიხედვით, თუ პაციენტი გადაუდებლად საჭიროებს სამედიცინო მომსახურებას, რომლის გარეშეც გარდაუვალია პაციენტის სიკვდილი, დაინვალიდება ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის მნიშვნელოვანი გაუარესება, ხოლო სამედიცინო მომსახურების გამწვევს არა აქვს შესაძლე-

¹ ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ კანონის 37-ე მუხლით, ექიმს უფლება აქვს უარი თქვას პაციენტისათვის სამედიცინო დახმარების აღმოჩენაზე მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ: ა) არსებობს პაციენტისათვის სამედიცინო დახმარების უწყვეტობის უზრუნველყოფის შესაძლებლობა და არ აღინიშნება სიცოცხლისათვის საშიში მდგომარეობა ან პაციენტი არ საჭიროებს გადაუდებელ სამედიცინო დახმარებას; ბ) სამედიცინო დახმარების აღმოჩენისას ექიმის სიცოცხლეს რეალური საფრთხე ემუქრება.

ბლობა აღმოუჩინოს პაციენტს ასეთი მომსახურება, იგი ვალდებულია მიაწოდოს პაციენტს, მის ნათესავს ან კანონიერ წარმომადგენელს სრული ინფორმაცია, თუ სად შეიძლება გადაუღებელი სამედიცინო მომსახურების მიღება. ამ მოვალეობის შეუსრულებლობაც გამოიწვევს 130-ე მუხლით პასუხისმგებლობას.

სსკ 130-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია მედიცინის მუშაკი. მედიცინის მუშაკი ფართო ცნებაა და გულისხმობს უმაღლესი და საშუალო სამედიცინო განათლების მქონე პირებს, რომლებიც ეწევიან სამედიცინო საქმიანობას (ექიმი, ექთანი, ბეზიაქალი და სხვა). მაშასადამე, დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია, რომელსაც სხვადასხვა ნორმატიული აქტით დაკისრებული აქვს სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი ავადმყოფისათვის გადაუღებელი სამედიცინო დახმარების აღმოჩენის მოვალეობა.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს. მედიცინის მუშაკს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ ავადმყოფი სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში იმყოფება და გადაუღებელი სამედიცინო დახმარება ესაჭიროება, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, საპატიო მიზეზის გარეშე არ უწევს მას დახმარებას. ამასთანავე, როგორც მართებულად არის შენიშნული იურიდიულ ლიტერატურაში, განზრახვა უნდა ვრცელდებოდეს მხოლოდ დახმარების აღმოუჩენლობაზე და არა შედეგზე.¹ თუ პირი ითვალისწინებს, რომ მის უმოქმედობას შეიძლება მოჰყვეს ადამიანის სიკვდილი ან სხეულის მძიმე დაზიანება და სურს ეს შედეგი, ან ითვალისწინებს ასეთი შედეგის განზოცხელების გარდუვალობას, მაშინ იგი პასუხს აგებს არა 130-ე მუხლით, არამედ ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულისათვის — კონკრეტული შედეგის მიხედვით.

130-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როგორც კი მედიცინის მუშაკი ავადმყოფისათვის გადაუღებელი სამედიცინო დახმარების გაწევაზე უარს იტყვის (ფორმალური შემაღენლობა).

130-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს თანამდევი შედეგით კვალიფიციერებულ დელიქტს — იმავე ქმედებას, რამაც გამოიწვია ავადმყოფის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სიცოცხლის მოსპობა.

¹ დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ, გვ. 147.

დახმარების აღმოუჩენლობასა და ავადმყოფის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას ან სიკვდილს შორის უნდა იყოს მიზეზობრივი კავშირი.

ავადმყოფის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების ან სიცოცხლის მოსპობის მიმართ მედიცინის მუშაკის სუბიექტური დამოკიდებულება მხოლოდ გაუფრთხილებლობას გულისხმობს. ამგვარად, 130-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული შემაღენლობა წარმოადგენს თანამდევი შედეგით კვალიფიციერებულ დელიქტს (სსკ მუხლი მე-11).

შიდსის შიყრა (მუხლი 131-მ)

ადამიანის იმუნოდეფიციტის ვირუსი (შიდსი) ერთ-ერთი ყველაზე სოციალურად საშიში დაავადებაა, რომელიც ბოლომდე შესწავლილი არ არის და პრაქტიკულად განუკურნებელია.

საქართველოში შიდსთან ბრძოლის ძირითად პრინციპებს, მოქალაქეთა აივ ინფექციაზე/შიდსზე გამოკვლევის, აივ ინფიცირებულთა/შიდსით დაავადებულთა მკურნალობისა და საპროფილაქტიკო მეთვალყურეობის საკითხებსა და სამართლებრივ რეჟიმს, აივ ინფიცირებულთა/შიდსით დაავადებულთა და მედიცინის მუშაკთა უფლებებსა და მოვალეობებს, მათი სოციალური დაცვის პრობლემებს აწესრიგებს საქართველოს კანონი „ადამიანის იმუნოდეფიციტის ვირუსით ინფექციის/შიდსის პროფილაქტიკის შესახებ“.

განსახილველი დანაშაულის ხელყოფის ობიექტად ტრადიციულად მიიჩნევენ ადამიანის ჯანმრთელობას, თუმცა, ვფიქრობთ, რომ სავსებით მართებულია პროფ. ზ. წულაიას მოსაზრება, რომელიც 131-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტად თვლის ადამიანის სიცოცხლეს.¹

131-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულია სხვისთვის შიდსის განზრახ შეყრის საფრთხის შექმნა (ფორმალური შემაღენლობის მქონე დანაშაული).

მედიცინაში დადგენილია, რომ ადამიანის იმუნოდეფიციტის ვირუსის გავრცელება ხდება სექსუალური კავშირით, ინფიცირებული დონორის სისხლის ან მისი კომპონენტების გამოყენებით, არასტერილური სამედიცინო ინსტრუმენტებით სარგებლობით ქირურგიული ოპერაციის, მშობიარობის, დონორისაგან სისხლის აღებისა და სისხლის გადასხმი-

¹ ზ. წულაია, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ, გვ. 126-127.

სას, ინექციისათვის არასტერილური შპრიცის გამოყენებით. ცნობილია ასევე, ინფექციის გადაცემის შემთხვევები დედის რძით.

ამრიგად, სხვისთვის შიდსის შეყრის საფრთხის შექმნა შესაძლებელია ინფიცირებული პირის სექსუალური კავშირით სხვა პირთან დამცავი საშუალების გარეშე, აგრეთვე წინდახედულობის სხვა ნორმების დარღვევით. დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება სხვისთვის შიდსის განზრახ შეყრის საფრთხის შექმნის მომენტიდან.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი ფიზიკური პირი, რომელმაც იცის, რომ შიდსით არის დაავადებული.

131-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს, რაც პირდაპირაა მითითებული კანონში.

სსკ 131-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა სხვისთვის შიდსის განზრახ შეყრისათვის. ეს შემადგენლობა 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულისაგან იმით განსხვავდება, რომ იგი დამთავრებულად ჩაითვლება შიდსით სხვა პირის ფაქტობრივი ინფიცირების მომენტიდან. ქმედების სუბიექტური შემადგენლობა აქაც განზრახვას გულისხმობს.

შიდსის განზრახ შეყრა მკვლელისაგან იმით განსხვავდება, რომ დამნაშავეს არა აქვს სხვისი სიცოცხლის მოსპობის მიზანი. გარდა ამისა, შიდსის განზრახ შეყრისას სიკვდილი ღებება ზანგრძლივი დროის (წლების) გავლის შემდეგ.

131-ე მუხლის მე-3 ნაწილი ითვალისწინებს სხვისთვის შიდსის გაუფრთხილებლობით შეყრას პროფესიული მოვალეობის შესრულებისას. ეს შემადგენლობა 1-ლი და მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობისაგან განსხვავდება როგორც ქმედების სუბიექტით, ისე ქმედების სუბიექტური შემადგენლობით. სახელდობრ, მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს მედიცინის მუშაკი – სხვადასხვა პროფილის ექიმი (ქირურგი, სტომატოლოგი, გინეკოლოგი), ექთანი, მედლა, ფარმაცევტი, სისხლის გადასხმის სადგურის მუშაკი და მისთ. მათ მიერ პროფესიული მოვალეობის არაჯეროვანი შესრულება, რამაც გაუფრთხილებლობით შიდსის შეყრა გამოიწვია, შეიძლება გამოიხატოს არასტერილური სამედიცინო ინსტრუმენტის გამოყენებაში, დონორის შეუძონებელი სისხლის გადასხმაში და სხვა.

131-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტური მხარე მხოლოდ გაუფრთხილებლობას გულისხმობს. იგი შეიძლება გამოვლინდეს როგორც თვითიმედოვნების, ისე დაუდევრობის სახით.

131-ე მუხლის მე-4 ნაწილში მოცემულია 1-ლი, მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების დამამძიმებელი გარემოებები, სახელდობრ, შიდსის შეყრის საფრთხის შექმნა ან შიდსის შეყრა: ა) ორი ან მეტი პირისათვის; ბ) დამნაშავესათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალისათვის ან არასრულწლოვანისათვის. შიდსის გავრცელების მასშტაბიდან (ორი ან მეტი პირი) და ხელყოფის ობიექტიდან (ორსული ქალი, არასრულწლოვანი) გამომდინარე, სავსებით სამართლიანია პასუხისმგებლობის გამკაცრება 131-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის. უფრო კონკრეტულად ამ დამამძიმებელ გარემოებებზე საუბარია 117-ე მუხლის კომენტარში.

განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შემწრა (მუხლი 132-მ)

განსახილველი დანაშაულის ხელყოფის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა.

132-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულია საფრთხის შემქმნელი დელიქტი – სხვისთვის განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრის საფრთხის შექმნა. თავისთავად დასჯადია საფრთხის შექმნის ფაქტი და დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის საჭირო არ არის, რომ განსაკუთრებით საშიში ინფექციით დაავადებულმა ეს სენი სხვას შეყაროს. ასეთი შედეგის განხორციელება, ანუ სხვისთვის განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა გათვალისწინებულია 132-ე მუხლის მე-2 ნაწილით. მაშასადამე, 132-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი გულისხმობს, რომ დამნაშავეს მოქმედების შედეგად არსებობდა მე-2 პირისათვის საშიში ინფექციური დაავადების შეყრის რეალური და კონკრეტული საფრთხე. მე-2 ნაწილი კი ითვალისწინებს შედეგიან დელიქტს – განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრას. აქედან გამომდინარე, დამნაშავეს მოქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის უნდა იყოს მიზეზობრივი კავშირი.

ინფექციურ (ანუ გადამდებ) დაავადებათა ნუსხას განსაზღვრავს

საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრო. მასვე ევალება ამ დაავადებათა კონტროლი. ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის 76-ე მუხლის მიხედვით, „განსაკუთრებით საშიში გადაზედები დაავადების არსებობაზე დასაბუთებული ეჭვის დასადასტურებლად მოქალაქეთა შემოწმების საჭიროებისას, ეს უკანასკნელნი ვალდებული არიან ჩაიტარონ ყველა სათანადო გამოკვლევა. ამ მოვალეობის შეუსრულებლობა, თუკი დადასტურდება საშიში ინფექციური დაავადებით მისი ინფიცირების ფაქტი, მოგვცემს 132-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემადგენლობას“. განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების სხვისთვის შეყრის ხერხებს კანონი მნიშვნელობას არ ანიჭებს და არც ჩამონათვალს გვთავაზობს. ამიტომ მათ შეიძლება მივაკუთვნოთ სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების დარღვევა, სანიტარულ-ეპიდემიასაწინააღმდეგო წესებისა და ღონისძიებების შესრულებისათვის თავის არიდება, სქესობრივი გზით გადადები დაავადების გავრცელება და სხვა.

ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონი განსაკუთრებით საშიშ ინფექციურ დაავადებებს მიაკუთვნებს საკარანტინო (კონვენციურ) დაავადებებს (ქოლერა, შავი ჭირი, ყვითელი ცხელება, სისხლმდენი ვირუსული ცხელები, ყვავილი), რომლის დროსაც შეიძლება გამოცხადდეს კარანტინი.

მედიცინა ინფექციურ დაავადებებს მიაკუთვნებს აგრეთვე მუცლის ტიფს, ღიზენტერიას, ვირუსულ ჰეპატიტს, ციმბირის წყლულს, ბრუცელოზს და სხვა. ინფექციურ დაავადებათა ჯგუფს მიეკუთვნება, ასევე ვენერიული დაავადებები — ათაშანგი, პონორეა, და ა.შ. ჩვეულებრივ, ვენერიული დაავადება სქესობრივი გზით ვრცელდება, თუმცა ზოგიერთი მათგანი (მაგალითად, ათაშანგი) სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების დაუცველობითაც გადადის (საერთო ჭურჭლით, თუთრეულით სარგებლობა და ა.შ.).

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული, ნებისმიერი ფიზიკური პირი, რომელიც ინფიცირებულია. (ვფიქრობთ, ამავე მუხლით უნდა დადგეს იმ სამედიცინო პერსონალის პასუხისმგებლობის საკითხიც ვინც წინდახედულობის სპეციალური ნორმების დარღვევით შექმნა სხვისთვის განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრის საფრთხე ანდა შეყარა ინფექციური დაავადება).

რაც შეეხება დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს, 132-ე მუხლის 1-

ლი ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობა განზრახვას გულისხმობს.¹

მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის განზორციელება შესაძლებელია როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით.

132-ე მუხლის მე-3 ნაწილში მოცემულია 1-ლი და მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების დამამძიმებელი გარემოებები — განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრის საფრთხის შექმნა ან დაავადების შეყრა: ა) ორი ან მეტი პირისათვის. ბ) დანაშაულისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალისა ან არასრულწლოვანისათვის.

ამ დამამძიმებელ გარემოებებზე საუბარი იყო ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულის დახასიათებისას (მუხლები 117-ე, 118-ე).

უკანონო აბორტი (მუხლი 133-მ)

აბორტი ორსულობის ხელოვნურად შეწყვეტას ნიშნავს. ჩვენს ქვეყანაში 1955 წლიდან აბორტი ლეგალიზებულია. აქედან გამომდინარე, აბორტი ისევეა არა როგორც ჩანასახის სიცოცხლისუნარიანობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული, არამედ როგორც დანაშაული, რომელიც საფრთხეში აგდებს ქალის ჯანმრთელობასა და სიცოცხლეს. მაშასადამე, სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ორსული ქალის ჯანმრთელობა და სიცოცხლე. აბორტი ორსული ქალის თანხმობით ხდება. მისი თანხმობის გარეშე მუცლის მოშლა შესაძლებელია უკიდურესი აუცილებლობის ვითარებაში, რაც ქალის გადარჩენის ერთადერთ საშუალებას წარმოადგენს და გამოირიცხავს ქმედების მართლწინააღმდეგობას.

დანაშაულის ობიექტური მხარე მოქმედებას გულისხმობს, რაც გამოიხატება დედის ორგანიზმიდან ნაყოფის გამოდევნაში, ორსულობის შეწყვეტაში.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აბორტის კანონიერი გზით გაკეთება ჩვენს ქვეყანაში ნებადართულია. აბორტი უკანონოდ ჩაითვლება, როცა

¹ ამ დანაშაულის კონსტრუქციისა და ბუნებიდან გამომდინარე, ვფიქრობთ, მისი პირდაპირი განზრახვით განზორციელება გამოირიცხებულია. საკმარისია შევადაროთ 117-ე და 132-ე მუხლების სანქციები და დაერწმუნდებით, რომ პირდაპირი განზრახვით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა, რამაც ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება გამოიწვია, გაცილებით მსუბუქად დაისჯება, ვიდრე 117-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული, რაც ფოველგვარ ლოგიკას მოკლებულია.

ის კეთდება კანონითა და სხვა ნორმატიული აქტებით დადგენილი წესის საწინააღმდეგოდ.

ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის 139-ე მუხლის მიხედვით ორსულობის ნებაყოფლობითი შეწყვეტა ნებადართულია მხოლოდ ლიცენზირებულ სამედიცინო დაწესებულებაში ლიცენზირებული ექიმის მიერ, თუ: ა) ორსულობის ხანგრძლივობა არ აღემატება თორმეტ კვირას; ბ) ორსულს სამედიცინო დაწესებულებაში ჩაუტარდა წინასწარი გასაუბრება და გასაუბრებიდან ოპერაციამდე გასულია სამი დღის მოსაფიქრებელი ვადა. გასაუბრების დროს ექიმმა უპირატესობა უნდა მიანიჭოს ნაყოფის სიცოცხლის დაცვას. არჩეული ქალის პერეოგრაფიკა. თორმეტ კვირაზე მეტი - ხანგრძლივობის ორსულობის შემთხვევაში აბორტი ნებადართულია მხოლოდ სამედიცინო და სოციალური ჩვენების მიხედვით. სამედიცინო ჩვენების ჩამონათვალს ადგენს საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრო. სოციალური ჩვენება განისაზღვრება საქართველოს კანონმდებლობით (მუხლი 140-ე).

ამრიგად, აბორტი უკანონოდ ჩაითვლება, როცა ის კეთდება არალიცენზირებულ სამედიცინო დაწესებულებაში, საექიმო საქმიანობის უფლების დამადასტურებელი სახელმწიფო სერტიფიკატის (სათანადო ლიცენზიის) გარეშე; განზრახული სამედიცინო ჩარევის (აბორტი) მოსალოდნელი შედეგის შესახებ წინასწარი გასაუბრების გარეშე, სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების დარღვევით და სხვა. უკანონო აბორტად ითვლება აგრეთვე მუცლის მოშლა აბორტის საწინააღმდეგო ჩვენების დროს, მაგალითად, სასქესო ორგანოების მწვავე ანთების, საშიში ინფექციური დაავადების და სხვა ავადმყოფური მდგომარეობის დროს, მაშასადამე, აბორტი მართლსაწინააღმდეგოდ ჩაითვლება მაშინაც, როცა ქალს უკუჩვენება აქვს ოპერაციის მიმართ, რაც გამოწვეულია მისი ავადმყოფური მდგომარეობით.

ორსულობის შეწყვეტის ხერხს მნიშვნელობა არა აქვს მოქმედების მართლწინააღმდეგობის შეფასებისათვის. იგი შეიძლება გაკეთდეს ოპერაციის გზით, მექანიკური ან ტოქსიკური ზემოქმედების ხერხით. დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება ორსულობის ხელოვნურად შეწყვეტის, ანუ დღის ორგანიზმიდან ნაყოფის გამოდევნის მომენტიდან (ფორმალური შემადგენლობა).

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი

პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული, ნებისმიერი ფიზიკური პირი, მათ შორის სამედიცინო პერსონალი, რომელიც უკანონო აბორტს აკეთებს.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს. 133-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით განზრახვა მოიცავს მოქმედების მართლსაწინააღმდეგო ხასიათის გაცნობიერებასა და ორსულობის ხელოვნური შეწყვეტის სურვილს ან მისი განხორციელების გარდუვალობას. დანაშაულის მოტივი და მიზანი სხვადასხვა შეიძლება იყოს, ეთქვას, ანგარება, სიბრალული და ა.შ. მათ კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვთ, თუმცა მხედველობაშია მისაღები სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

133-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებები – იგივე ქმდება ჩადენილი უკანონო აბორტისათვის მსჯავრდებულის მიერ, ან რამაც გამოიწვია შეილოსნობის საშუალო მოშლა ან სხვა მძიმე შედეგი.

უკანონო აბორტის რეციდივის დადგენისას მხედველობაში არ მიიღება ნასამართლობა, რომელიც მოხსნილი ან გაქარწყლებულია კანონით გათვალისწინებული წესით.

შეილოსნობის საშუალო მოშლის გარდა, უკანონო აბორტის სხვა მძიმე შედეგი შეიძლება გამოიხატოს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებაში, ქრონიკულ ავადმყოფობაში და ა.შ.

133-ე მუხლის მე-3 ნაწილი პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს უკანონო აბორტს, რამაც გამოიწვია სიცოცხლის მოსპობა.

133-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობა მატერიალურია, აქედან გამომდინარე, საჭიროა მიზეზობრივი კავშირის დადგენა უკანონო აბორტსა და დამდგარ შედეგს (შეილოსნობის მოშლა, სხვა მძიმე შედეგი, ქალის სიკვდილი) შორის. აქ საქმე გვაქვს თანამდევით შედეგით კვალიფიცირებულ დელიქტთან, რომლის კვალიფიკაციის წესი განსაზღვრულია სსკ მე-11 მუხლში. მაშასადამე, 133-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტური მხარე გაუფრთხილებლობას გულისხმობს თანამდევით შედეგის მიმართ. დანაშაულის სუბიექტური დამოკიდებულება შეილოსნობის საშუალოდ მოშლის, სხვა მძიმე შედეგის ან ქალის სიცოცხლის მოსპობის მიმართ შეიძლება მხოლოდ გაუფრთხილებლობით გამოიხატებოდეს როგორც თვითმღეოვნების, ისე დაუდევრობის სახით. აღნიშნული თან-

ამდგომარეობის მიმართ პირდაპირი ან არაპირდაპირი განზრახვის დადგენის შემთხვევაში დამნაშავეს მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაული და არა როგორც უკანონო აბორტი.

თუ 133-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული შემდეგი განხორციელდა მართლზომიერი აბორტის ფარგლებში ორსულობის ხელოვნური შეწყვეტის შედეგად, მაგრამ ექიმის დაუდევრობით, მაშინ იგი პასუხს აგებს გაუფრთხილებლობით ჯანმრთელობის დაზიანებისათვის ან სიცოცხლის გაუფრთხილებლობით მოსპობისათვის.

ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულება (მუხლი 134-მ)

ეს ახალი ნორმა საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, მსგავსი ქმედების კრიმინალიზაციის აუცილებლობა პირობადებულია თანამედროვე მედიცინის მიღწევებით ტრანსპლანტოლოგიაში. ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის შესაძლებლობა (ტრანსპლანტაცია) მედიცინის უდიდესი მიღწევაა. ტრანსპლანტაცია (ორგანოთა გადანერგვა) ნიშნავს ადამიანის ორგანოს სხვა ადამიანისათვის გადანერგვას სიცოცხლის გადარჩენის, განკურნების, დაავადების პროგრესირების შეფერხების ან ცხოვრების ხარისხის გასაუმჯობესებლად. ადამიანის ორგანოს გარდა, შესაძლებელია ქსოვილის გადანერგვაც (მაგალითად, ძვლის ტვინი), სისხლის გადასხმა და სხვა. ტრანსპლანტაციამ უდიდეს პროგრესთან ერთად არაერთი სამართლებრივი პრობლემა წარმოაჩინა. განსაკუთრებით გამოიკვეთა ადამიანის უფლებების დაცვის საკითხი. დღეს ჯანმრთელობის დაცვის უფლება მოცემულია თითქმის ყველა საერთაშორისო და ეროვნულ საკანონმდებლო აქტში, რომელიც არეგულირებს სამედიცინო სფეროში წამოჭრილ პრობლემებს. ყველა მათგანი (ე.ი. სამართლებრივი აქტი) აღიარებს ადამიანის ინტერესებისა და კეთილდღეობის უზენაესობას საზოგადოებისა და მეცნიერების ინტერესებზე. ადამიანის ჯანმრთელობის სფეროში ჩარევა შესაძლებელია მხოლოდ მისი თანხმობით და/ან მისივე ინტერესებისათვის. მედიცინის სფეროში ადამიანის უფლებების დაცვის საკითხები რეგლამენტირებულია ისეთ საერთაშორისო სამართლებრივ აქტებში, როგორიცაა 1982 წელს მიღებული „სამედიცინო ეთიკის პრინციპები“, 1996 წლის ევროპული კონ-

ვენცია „ადამიანის უფლებებისა და ბიომედიცინის შესახებ“ და სხვა. საქართველოში ადამიანის ორგანოთა და ქსოვილთა გადანერგვასთან დაკავშირებული ურთიერთობები მოწესრიგებულია საქართველოს 1997 წლის კანონით ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ (თავი XX); 2000 წლის 23 თებერვლის კანონით „ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის შესახებ“ და სხვა ნორმატიული აქტებით.

სსკ 134-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ხელყოფის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა.

დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს მხოლოდ აქტიურ მოქმედებაში, სახელდობრ, სამკურნალოდ, გადასანერგად, ექსპერიმენტისათვის ან სამკურნალო პრეპარატის დასამზადებლად ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულებაში.

ტრანსპლანტაციის დროს ერთ-ერთ ყველაზე პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენს ადამიანის ორგანოს ან ქსოვილის აღების მართლზომიერების საკითხი. საქმე იმაშია, რომ დონორი ორგანოს ამოკვეთის შედეგად ნებისმიერ შემთხვევაში განიცდის ამა თუ იმ ხარისხის ზიანს. ორგანოს ამოკვეთის დროს დონორის ჯანმრთელობას ემუქრება დიდი საფრთხე და შეიძლება მას თავად დასჭირდეს მკურნალობა, მაგრამ დონორისათვის ზიანის მიყენება ხდება მისივე თანხმობით და სწორედ ეს თანხმობა აქცევს ექიმის მოქმედებას მართლზომიერ ქცევად.

ყველა საერთაშორისო სამართლებრივ აქტში, რომლითაც რეგლამენტირებულია ტრანსპლანტაციის საკითხი, საზღვასმულია, რომ ცოცხალი დონორისაგან ორგანოს ამოკვეთის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს მისი ინფორმირებული, გაცხადებული, ნებულობითი თანხმობა გადანერგვაზე. ანალოგიურ მოთხოვნას შეიცავს ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის 114-ე მუხლი და ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის შესახებ კანონის მე-4 მუხლი. მათში აღნიშნულია, რომ ადამიანის მიერ ორგანოს, ორგანოთა ნაწილის, ქსოვილის გაცემა სიცოცხლეში ან სიკვდილის შემდეგ, მათი სხვა ადამიანისათვის გადანერგვის, მკურნალობის მეცნიერული კვლევისა და სწავლების მიზნით, ნებაყოფლობითი აქტია. ქმედუნარიან პირს უფლება აქვს ნებაყოფლობით განაცხადოს თანხმობა ან უარი სიცოცხლეშივე, ან სიკვდილის შემდეგ მისი ორგანოს აღებაზე. უფრო მეტიც, როგორც საერთაშორისო, ისე ნაციონალური სამართლის ნორმებით შეზღუდულია პოტენციურ ცოცხალ დონორთა წრე. ასე მაგალითად, ჯანმრთელობის დაცვის საერთაშორისო ორგანიზაციის 1989 წლის სახელმძღ-

უანელო პრინციპებით ცოცხალი ღონორი უნდა იყოს რეციპიენტის გენეტიკური ნათესავი, ევროსაბჭოს 1996 წლის კონვენციით „ადამიანთა უფლებებისა და ბიომედიცინის შესახებ“ – ღონორი არის რეციპიენტის და ან მისი პარენტების დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის 116-ე მუხლის ძალისხმევით, ცოცხალი ღონორის ორგანოს გამოყენება სხვა ადამიანის სამკურნალოდ და/ან გადასარჩევად დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ღონორი და რეციპიენტი გენეტიკური ნათესავები ან მეუღლეები არიან. ასეთი შეზღუდვის მიზანია, ერთი მხრივ, ცოცხალი ღონორის ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენების გამართლება კეთილშობილური მოტივით (ახლობლის გადარჩენის სურვილი), ხოლო, მეორე მხრივ, გამოირიცხოს ლობლის გადაჩენის სურვილი), ხოლო, მეორე მხრივ, გამოირიცხოს უცხო ღონორის მოსყიდვის (ადამიანის ორგანოებით ვაჭრობის), ანდა იძულების გზით მასზე ზემოქმედების შესაძლებლობა, რათა გამოირიცხოს ადამიანის ორგანოს კომერციული გარიგების საგნად გადაქცევა. ნათესაური კავშირის არსებობის მოთხოვნა გამოირიცხავს ასეთ შესაძლებლობას. ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის 115-ე მუხლით დაუშვებელია პიროვნებაზე რაიმე ფორმით ზემოქმედება ორგანოს გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მისაღებად. ასეთივე აკრძალვას შეიცავს ადამიანის ორგანოთა გადარჩევის შესახებ კანონის 55-ე მუხლი – აკრძალულია ორგანოს გაცემაზე თანხმობის მისაღებად რაიმე სახის ზემოქმედება, სწორედ ასეთი ზემოქმედების თავიდან ასაცილებლად ზღუდავს სხვადასხვა ნორმატიული აქტი პოტენციურ, ცოცხალ ღონორთა წრეს.

134-ე მუხლის დისპოზიციაში ხაზგასმულია ორგანოს აღების იძულებითობა. ეს სსკ 150-ე მუხლით გათვალისწინებული იძულების სპეციალური შემთხვევაა. იძულებაში უნდა ვიგულისხმოთ ადამიანზე როგორც ფიზიკური, ისე ფსიქიკური ზემოქმედება, რათა თანხმობა განაცხადოს დონორობაზე. ფიზიკური იძულება შეიძლება გამოიხატოს ცემაში, წამებში, ჯანმრთელობის მსუბუქ ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებაში, თავისუფლების უკანონოდ შეზღუდვაში. ფსიქიკური იძულება გულისხმობს ნებისმიერი სიძიმის ფიზიკური ძალადობის მუქარას ორგანოს გაცემაზე თანხმობის მისაღებად, აგრეთვე ადამიანის შანტაჟს, მოტყუებას. დანაშაულის დამთავრებულად ჩაითვლება პოტენციური დონორის იძულების მომენტიდან, არა აქვს მნიშვნელობა, მიადწია თუ არა დამნაშავემ ორგანოს გაცემაზე თანხმობის მიღებას (ფორმალური შემადგენლობა). ადამიანის ორგანოს (ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის) ფაქტობრივად აღება (ან ამოკვეთა) უნდა შეფასდეს დამატებით როგორც ჯანმრთელობაზე (ან ამოკვეთა) უნდა შეფასდეს დამატებით როგორც ჯანმრთელობაზე

ბის საწინააღმდეგო დანაშაული, მისი სიმძიმის ხარისხის მიხედვით.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი შერაცხადი პირი, მათ შორის, სამედიცინო პერსონალიც.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. დანაშაულებს განიხილებიერებული აქვს, რომ იგი მოქმედებს განსაზღვრული მიზნით — იძულების გზით დაითანხმოს დაზარალებული ორგანოს გაცემაზე. მოტივი შეიძლება იყოს ანგარებითი, ან ახლობელი ადამიანისათვის დახმარების გაწევის სურვილი და სხვა. მოტივი კვალიფიკაციაზე გავლენას არ მოახდენს.

134-ე მუხლის მე-2 ნაწილი პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად თვლის იმავე ქმედების ჩადენას წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის, არასრულწლოვანის, უმწეო მდგომარეობაში მყოფის ანდა დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებულის მიმართ.

ორსული ქალის იძულება ორგანოს გაცემაზე, გარდა საკუთრივ მისი
ჯანმრთელობისა, საფრთხეს უქმნის ნაყოფის ნორმალურად განვითარე-
ბას, რომ აღარაფერი ვთქვათ მის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობაზე.

რაც შეეხება არასრულწლოვანის იძულებას, უნდა აღინიშნოს, რომ ლეგალური ტრანსპლანტაციის დროსაც კი შეზღუდულია დონორის ასაკი, მით უფრო საშიშია და უზნეობაა არასრულწლოვანის იძულება ორგანოს გაცემაზე. ასე მაგალითად, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის 1989 წლის სახელმძღვანელო პრინციპებით ორგანოს ამოკვეთა შეიძლება მოხდეს მხოლოდ სრულწლოვანი პირისათვის. ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის შესახებ საქართველოს კანონის მიხედვით არასრულწლოვანი შეიძლება იყოს მხოლოდ ძვლის ტვინის დონორი, ისიც მთელი რიგი პირობების დაცვით (მუხლი მე-20).

პირის უმწეო მდგომარეობაში ყოფნა დამნაშავესათვის წინასწარ შეცნობილი უნდა იყოს. მსხვერპლის უმწეობა შეიძლება გამოწვეული იყოს ავადმყოფობით, მცირეწლოვანებით ან მოზუცებულობით, სიმთვრალით ან სხვა ისეთი მდგომარეობით, რაც მას დამნაშავესათვის წინააღმდეგობის გაწევის უნარს ართმევს.

რაც შეეხება დამნაშავეზე მატერიალურ ან სხვაგვარ დამოკიდებულებას, აქ იგულისხმება ოჯახური, ნათესაური, სამსახურებრივი ან სხვაგვარი დამოკიდებულება, რასაც მოტივაციური ზემოქმედების მოხდენა შეუძლია დაზარალებულზე (პოტენციურ დონორზე) იძულების დროს.

**სისხლით ან სისხლის კომპონენტებით უკანონო
ვაჭრობა (მუხლი 135-მ)**

განსახილველი დანაშაული ხელყოფს ურთიერთობებს სისხლისა და მისი კომპონენტების დამზადების, შენახვისა და გამოყენების სფეროში. ეს ურთიერთობები რეგლამენტირებულია საქართველოს კანონით ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ, 1995 წლის 21 მარტის კანონით „სისხლისა და მისი კომპონენტების დონორობის შესახებ“ და სხვა ნორმატიული აქტებით.

სისხლისა და სისხლის კომპონენტების დამზადება, შენახვა და გამოყენება წარმოებს საერთაშორისოდ აღიარებული მოთხოვნების შესაბამისად, საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს მიერ შემუშავებული წესით. ჯანმრთელობის დაცვის ორგანოების კომპეტენციას განეკუთვნება სისხლზე, მის კომპონენტებსა და პრეპარატებზე მედიცინის მოთხოვნილებათა განსაზღვრა, უსაფრთხო სისხლით უზრუნველყოფისათვის საჭირო ღონისძიებების დაგეგმვა, დონორების ჯანმრთელობის დაცვა და ა.შ.

დანაშაულის საგანია სისხლი და მისი კომპონენტები. სისხლი ჰეტეროგენიული თხევადი ქსოვილია, რომელიც უზრუნველყოფს უჯრედებისა და ქსოვილების ცხოველმყოფელობას და მათ მიერ სხვადასხვაგვარი ფიზიოლოგიური ფუნქციის შესრულებას. სისხლი შედგება პლაზმისა და ფორმირებული ელემენტებისაგან (ერითროციტები, ლეიკოციტები, თრომბოციტები).

სისხლი მიეკუთვნება ადამიანის იმ ორგანოთა (ქსოვილთა) რიცხვს, რომელსაც ხელმეორედ წარმოშობის უნარი გააჩნია. სწორედ ამიტომ მისი გამოყენება სხვა ადამიანისათვის გადასასხმელად დასაშვებია იმ შემთხვევაშიც, როცა დონორი არ არის გენეტიკური ნათესავი. დონორობა ხორციელდება როგორც გასამრჯელოს გარეშე, ისე ფულადი ანაზღაურებით (კადრის დონორი). ამრიგად, სისხლი ფაქტობრივად წარმოადგენს ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს შორის კომერციული გარიგების საგანს, რამეთუ კადრის დონორობა სასყიდლიანია. სისხლის ჩაბარების დროს მიღებული გასამრჯელო წარმოადგენს არა მხოლოდ ჯანმრთელობისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას, არამედ სისხლის საფასურსაც. თანაც სისხლსა და მის კომპონენტებზე კომერციული გარიგება არ არის შეზღუდული გენეტიკური ნათესაობით. აქედან

გამომდინარე, კანონი კრძალავს არა საზოგადოდ სისხლითა და მისი კომპონენტებით ვაჭრობას, არამედ მხოლოდ უკანონო ვაჭრობას.

135-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება სწორედ სისხლით ან მისი კომპონენტებით უკანონო ვაჭრობაში. ამას ადგილი ექნება მაშინ, როცა იგი განხორციელდება კანონით და კანონქვემდებარე აქტებით დადგენილი წესის უგულებელყოფით.

ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის 126-ე მუხლის მიხედვით სისხლისა და სისხლის კომპონენტების დამზადება, შენახვა და გამოყენება წარმოებს საერთაშორისოდ აღიარებული მოთხოვნების შესაბამისად, ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს მიერ შემუშავებული წესით.

სისხლისა და მისი კომპონენტების დამზადებასა და შენახვას ახორციელებს სათანადო ლიცენზიის მქონე სამედიცინო დაწესებულება. ამავე კანონის 129-ე მუხლის მიხედვით, აკრძალულია სისხლითა და მისი კომპონენტებით ვაჭრობა მოგების მიზნით, მათი საზღვარგარეთ შექმნა ან ექსპორტი საქართველოს კანონმდებლობის და/ან საერთაშორისო ხელშეკრულების დარღვევით. ასეთი აკრძალვა აუცილებელია სისხლისა და მისი კომპონენტების ხარისხის კონტროლისათვის, ვინაიდან სისხლით უკანონო ვაჭრობა ადამიანთა ჯანმრთელობისათვის სერიოზულ საფრთხეს შეიცავს. მონიტორინგი აუცილებელია ადამიანთა ჯანმრთელობის დასაცავად. სისხლის გადასხმის დაწესებულების მიერ დამზადებული სისხლი, მისი კომპონენტები და პრეპარატები, საკონსერვაციო ხსნარები ექვემდებარება ფარმაკოლოგიური ზედამხედველობის ორგანოების აუცილებელ კონტროლს საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს მიერ დადგენილი წესით.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული, ნებისმიერი შერაცხადი პირი, მათ შორის სისხლის გადასხმის დაწესებულების თანამშრომელიც.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს, მოტივი ანგარებითა. თუ ჩვენ განზრახვის ფორმულას წარმოვიდგენთ, დავრწმუნდებით, რომ ამგვარი ქმედების განხორციელება (უკანონო ვაჭრობა) მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით არის შესაძლებელი. განზრახვის შინაარსი მოიცავს იმის გაცნობიერებას, რომ ადგილი აქვს სისხლის ან მისი კომპონენტებით უკანონო ვაჭრობას ანგარებით.

ადამიანის ორგანოებით ვაჭრობა (მუხლი 135¹-მ)

ეს ნოვაცია სისხლის სამართლის კოდექსში პირობადებულია ასევე თანამედროვე მედიცინის მიღწევებით ტრანსპლანტოლოგიაში (თანამედროვე მედიცინის სამართლებრივ ასპექტებზე იხ. 134-ე მუხლის კომენტარი). მედიცინის მიღწევები და ადამიანის უფლებების დაცვა მეტად პრობლემატური საკითხია. ყველა საერთაშორისო-სამართლებრივ აქტში, ასევე ნაციონალურ კანონმდებლობაში, რომლითაც რეგლამენტირებულია ტრანსპლანტაციის საკითხები, ხაზგასმულია, რომ აკრძალულია ადამიანის ორგანოთა კომერციული გარიგების საგნად გადაქცევა (ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის 121-ე მუხლი; ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის შესახებ საქართველოს კანონის 52-ე მუხლი და სხვ.). სწორედ ამ საერთაშორისო თუ შიდასახელმწიფოებრივ ვალდებულებათა ტრანსფორმირება მოხდა სსკ 135¹-ე მუხლში.

განსახილველი დანაშაული ხელყოფს ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის სფეროში დამყარებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ადამიანის ორგანოებით ვაჭრობაში. იგი გულისხმობს ადამიანის ორგანოს შეძენას კომერციული გარიგების საფუძველზე (ყიდვა-გაყიდვა). ეს დანაშაული წარმოადგენს აუცილებელი თანამონაწილეობის შემთხვევას და დამთავრებულად ჩაითვლება ადამიანის ორგანოებზე გარიგების განხორციელების მომენტიდან, ანუ გარკვეული საზღაურის ფასად ადამიანის ორგანოს გასხვისების (შეძენის) მომენტიდან.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი. რაც შეეხება ქმედების სუბიექტურ შემადგენლობას, იგი პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. მოტივი და მიზანი ანგარიშითაა. თუმცა ისიც აღსანიშნავია, რომ ადამიანის ორგანოს შეძენის შესაძლებელია ამოძრავებდეს არა ანგარება, არამედ ახლობელი ადამიანის გადარჩენის სურვილი.

135¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად გათვალისწინებულია იმავე ქმედების ჩადენა განმეორებით ან ორგანიზებული ჯგუფის მიერ.

გამე-2ბის ცნება გულისხმობს იმავე დანაშაულის არაერთგზის ჩადენას (სსკ მუხლი მე-15).¹

¹ კოდექსის სისტემის ერთიანობიდან გამომდინარე, დანაშაულის სიმძიმე კანონმდებელს 135¹-ე მუხლშიც არაერთგზისობის ცნებით უნდა გამოეხატა, რაც აშკარა ხარვეზია.

ადამიანის ორგანოებით ვაჭრობა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ იქნება ჩადენილი, თუ იგი განხორციელა პირთა მყარმა ჯგუფმა, რომლებიც წინასწარ შეკავშირდნენ რამდენიმე დანაშაულის ჩასადენად.

გენეტიკური მანიპულაცია (მუხლი 136-მ)

თანამედროვე ეპოქაში გენური ინჟინერიის სფეროში (გენეტიკაში) წარმოებულმა გამოკვლევებმა ახალი პრობლემები წამოჭრა სამართლის წინაშე.

თანამედროვე გენეტიკის განვითარების დონე საფუძველს გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ მოსალოდნელია გენეტიკის მიღწევათა ბოროტად გამოყენება. ეს ცხადი გახდა მას შემდეგ, რაც გენების მანიპულაციის გზით განხორციელდა ცოცხალი არსების კლონირება. ცხოველებზე ჩატარებული ექსპერიმენტების შემდეგ (1997 წელს კლონირებულ იქნა ცხვარი) ნათელი გახდა, რომ შესაძლებელია ადამიანის კლონირება. ამის საპასუხოდ, მთელმა რიგმა სახელმწიფოებმა ეროვნული კანონმდებლობით აკრძალეს კლონირება (აშშ, კანადა, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, გერმანია, ესპანეთი).

კლონირება წარმოადგენს ერთი უჯრედიდან მთლიანი ორგანიზმის შექმნას. კლონირების დროს ერთი უჯრედი ვითარდება ისევე, როგორც ჩანასახი, შემდეგ ხდება მისი დაბადება, ზრდა და ა.შ., ე.ი. კლონირება გარკვეულწილად წააგავს ხელოვნურ განაყოფიერებას. შესაძლებელია ერთი ადამიანის რამდენიმე კლონის შექმნაც, რომელთა გარეგნობაშიც არ იქნება განსხვავება, თუმცა განსხვავებული იქნება მათი ხასიათი და ასაკი.

საქართველოს სინამდვილეში კლონის შექმნა ძნელი წარმოსადგენია, მაგრამ მსოფლიო საზოგადოებაში საქართველოს ინტეგრაციიდან გამომდინარე, ასეთი ქმედება დანაშაულად იქნა აღიარებული (მუხლი 136-ე).

გენეტიკური მანიპულაციის კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს ადამიანის უფლებების დაცვას რეპროდუქციის სფეროში. აქ იგულისხმება ოჯახის დაგეგმვის, ჯანსაღი შთამომავლობის ყოლისა და სხვა ინტერესები, რომელთაც შეიძლება საფრთხე შეექმნას ასეთი ოპერაციის ჩატარების შედეგად.

ამ პრობლემის ბოლომდე გაუცნობიერებლობის გამო მოსალოდნელი საფრთხის წინასწარ განჭვრეტა პრაქტიკულად შეუძლებელია.

გენეტიკური მანიპულაციისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ის სოციალური ურთიერთობები, რომლებიც განსაზღვრავენ ადამიანის წარმოშობისა და განვითარების გენეტიკურ კანონზომიერებას.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს გენეტიკურ მანიპულაციაში, ე.ი. ადამიანის მსგავსი არსების შექმნაში.

გენურ ინჟინერიაში მანიპულაციები შეზღუდულია როგორც საერთაშორისო, ისე ნაციონალური სამართლებრივი აქტებით. „ადამიანის უფლებებისა და ბიომედიცინის შესახებ“ ევროსაბჭოს კონვენციის მიხედვით გენეტიკური გამოკვლევის ჩატარება დაიშვება მხოლოდ სამედიცინო მიზნით, რათა დადგინდეს გენეტიკაში ამა თუ იმ დაავადების ხასიათი და შემუშავდეს მისი მკურნალობის მეთოდი. ადამიანის გენეტიკაში ჩარევა დაიშვება მხოლოდ პროფილაქტიკური, თერაპიული და დიაგნოსტიკური მიზნით. კონვენცია კრძალავს ადამიანზე ზემოქმედებას მისი მემკვიდრეობის შეცვლის მიზნით; აკრძალულია სამედიცინო საშუალებით ბავშვის სქესის არჩევა (შეცვლა). გენურ ინჟინერიაში მანიპულაციები – ქიმერების შექმნა, ადამიანის კლონირება, გენეტიკურ დონეზე სქესის შერჩევა აკრძალულია არა მარტო საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტებით, არამედ სხვადასხვა ქვეყნის ეროვნული კანონმდებლობითაც.

ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის 142-ე მუხლის მიხედვით, ადამიანის კლონირება გენური ინჟინერიის მეთოდების გამოყენებით აკრძალულია. სახელმწიფო აკონტროლებს გამოკვლევებს გენური ინჟინერიის სფეროში. ამავე კანონის 52-ე მუხლი აღგენს, რომ გენური თერაპია დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ: ა) მისი მიზანია ფატალური დაავადების პროფილაქტიკა, დიაგნოსტიკა და მკურნალობა; ბ) არ არსებობს მკურნალობის სხვა უფრო მარტივი და უსაფრთხო მეთოდი; გ) მიღებულია პაციენტის თანხმობა; დ) მეცნიერების განვითარების თანამედროვე დონე შესაძლებლობას იძლევა დადგინდეს, რომ მკურნალობა არ გამოიწვევს ადამიანის შთამომავლობის გენომის არასასურველ შეცვლას. ანალოგიურ აკრძალვას შეიცავს პაციენტის უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის 33-ე და 34-ე მუხლები.

ამრიგად, ადამიანის გენოტიპში ცვლილებების შეტანა სამკურნალო მიზნის გარეშე, გენეტიკის უხეშად გამოყენება ადამიანის რეპროდუქციულ საქმიანობაში და სხვა არასამედიცინო დანიშნულების საქმიანობა გენურ ინჟინერიაში აკრძალულია.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი როგორც ზოგადი, ისე სპეციალური ნიშნების მქონე სუბიექტი (ვთქვათ, მეცნიერ-ბიოლოგი).

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. მოტივები სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს, ვთქვათ, მეცნიერული ინტერესი, განდიდება, შურისძიება და სხვა.

**დანაშაული სქესობრივი თავისუფლებისა
და ხელშეშეხლობის წინააღმდეგ**

**§1. სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეშეხლობის
წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის
ზოგადი დაცვისათვის**

საქართველოს სსკ XXII თავში მოცემულია სქესობრივი დანაშაულები, ე.ი. ისეთი მართლსაწინააღმდეგო და განზრახი ქმედებები, რომელიც ხელყოფს სხვის სქესობრივ თავისუფლებას ან ხელშეუხებლობას, ასევე მოზარდთა ნორმალურ ზნეობრივ და ფიზიკურ განვითარებას.

ამ ჯგუფის დანაშაულთა სახეობითი ობიექტია სხვისი სქესობრივი თავისუფლება, სქესობრივი ხელშეუხებლობა და ნორმალური ზნეობრივი და ფიზიკური განვითარება.

სქესობრივი თავისუფლება ნიშნავს პირის უფლებას, საკუთარი სურვილით აირჩიოს (ან არ აირჩიოს) სქესობრივი პარტნიორი.

სქესობრივი თავისუფლება, როგორც სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი, დამახასიათებელია შემდეგი დანაშაულებისათვის: გაუპატიურება, სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება, სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების იძულება (სსკ 137-ე, 138-ე და 139-ე მუხლები).

სქესობრივი ხელშეუხებლობა კი ნიშნავს იმას, რომ კონკრეტულ პიროვნებასთან (მაგალითად, მცირეწლოვანთან) სქესობრივი კავშირი კანონით აკრძალულია მისი თანხმობის შემთხვევაშიც კი.

სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი სწორედ სქესობრივი ხელშეუხებლობაა ისეთ დანაშაულებში, როგორიცაა მცირეწლოვანის გაუპატიურება (137-ე მუხლის მე-4 ნაწილი), შეურაცხადის გაუპატიურება, სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება მცირეწლოვანთან (სსკ 138-ე მუხ. მე-4 ნაწ.), სქესობრივი კავშირი 16 წელს მიუღწევლთან (სსკ 140-ე მუხლი).

მოზარდის მიმართ ჩადენილი გარყვნილი ქმედება ხელს უშლის მის ნორმალურ ზნეობრივ და ფიზიკურ განვითარებას, რაც ამ დანაშაულის (სსკ 141-ე მუხლი) ძირითად ობიექტად უნდა ჩაითვალოს. ზოგჯერ ნორმალური ზნეობრივი და ფიზიკური განვითარება სქესობრივი დანა-

შაულის დამატებითი ობიექტია (მაგალითად, მცირეწლოვანის გაუპატიურებისას ან 16 წელს მიუღწეველ პირთან სქესობრივი კავშირისას).

დაზარალებულად სქესობრივ დანაშაულებში შეიძლება მოგვევლინოს როგორც ქალი, ისე მამაკაცი, როგორც სრულწლოვანი (სსკ 137-ე, 138-ე, 139-ე მუხლები), ისე არასრულწლოვანი (სსკ 140-ე და 141-ე მუხლები და სხვა).

ობიექტური მხრივ სქესობრივი დანაშაულები შეიძლება ჩადენილი იქნეს, როგორც წესი, მოქმედებით ამ დანაშაულთა უმრავლესობა დამთავრებულია მაშინ, როცა დანაშაულები დაიწყებს სქესობრივი კავშირის ან სხვაგვარი სექსუალური კონტაქტის დაჭერას სხვა პირთან. (137-ე, 138-ე, 140-ე მუხ.), ხოლო ზოგიერთი მათგანის დამთავრებისათვის საკმარისია კანონში მითითებული ქმედების ჩადენა (სსკ 139-ე და 141-ე მუხლები).

დანაშაულის ჩადენის ხერხსა და საშუალებას უმეტეს შემთხვევაში მაკვალიფიცირებული მნიშვნელობა აქვს (სსკ 137-ე, 138-ე, 139-ე მუხლები), ხოლო ზოგ შემთხვევაში ისინი ზეგავლენას არ ახდენენ კვალიფიკაციაზე (სსკ 140-ე და 141-ე მუხლები).

სქესობრივ დანაშაულთა სუბიექტი ზოგ შემთხვევაში შეიძლება იყოს ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი (სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი; 138-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი; 139-ე მუხლი, 141-ე მუხლი). ზოგ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სპეციალურ სუბიექტთან (სსკ 137-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ და „ბ“ პუნქტები; მე-3 ნაწილის „დ“ პუნქტი, 140-ე მუხლი და სხვა).

სუბიექტური მხრივ სქესობრივი დანაშაულები ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით, ხოლო მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, ისინი სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს სასჯელის დანიშვნისას.

სქესობრივ დანაშაულთა კლასიფიკაცია იურიდიულ ლიტერატურაში მრავალგვარია. ზოგ შემთხვევაში მის კლასიფიკაციას ახდენენ სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის მიხედვით¹, რიგ შემთხვევაში ჩადენილი ქმედების არსის მიხედვით². უფრო გამართლებულად უნდა ჩაითვალოს განსახილველ დანაშაულთა კლასიფიკაცია მათი ჩადენის

¹ Уголовное право Российской Федерации. Особ. часть, М., 1996, с. 78-79. Курс уголовного права. Под ред. Г.Н. Борзенкова и В.С. Комиссарова. М., 2002, с. 258.

² Уголовное право. Особенная часть, М., 1998, с. 120.

ხერხის მიხედვით ორ ჯგუფად: 1. ძალმომრეობითი დანაშაულები სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ (137-ე, 138-ე და 139-ე მუხლები). 2. სქესობრივი დანაშაულები, რომლებიც არ არიან დაკავშირებული ძალადობასთან (140-ე და 141-ე მუხლები)¹.

გაუპატიურება (სსკ 137-მ მუხლი)

გაუპატიურება ყველაზე საშიში სქესობრივი დანაშაულია. ამა თუ იმ ქვეყნებში სქესობრივი დანაშაულის ამ სახეობის დასახელებაში სხვადასხვა იდეაა წინ წამოწეული. ასე მაგალითად, რუსულად „ИЗНАСИЛОВАНИЕ“-ში ჩადებულია ძალმომრეობის, ძალადობის იდეა. ქართულად კი სიტყვა „გაუპატიურებაში“ წინ წამოწეულია სხვისი პატივის შელახვის, პატივის ხელყოფის იდეა. ამდენად, საქართველოში ამ დანაშაულის შეფასებისას მთავარი ყურადღება ექცევა არა ძალადობის გამოყენების ფაქტს, არამედ სხვისი პატივის უხეშ შელახვას. სწორედ ამით აიხსნება ჩვენს ქვეყანაში ამ სახის დანაშაულისადმი განსაკუთრებული უარყოფითი დამოკიდებულება.

გაუპატიურებისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია პირის სქესობრივი თავისუფლება და ხელშეუხებლობა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სქესობრივი თავისუფლება ნიშნავს პირის უფლებას, თვითონ აირჩიოს სქესობრივი პარტნიორი, სქესობრივი ხელშეუხებლობა კი გაუპატიურებისას ნიშნავს იმას, რომ კანონით დადგენილ შემთხვევაში პირთან (ასაკის ან ფსიქიკური ან სხვა მდგომარეობის გამო უმწეო მდგომარეობაში მყოფთან) სქესობრივი კავშირი დაუშვებელია მისი თანხმობის შემთხვევაშიც კი. გაუპატიურების დამატებითი ობიექტია პირის ჯანმრთელობა, სიცოცხლე და არასრულწლოვანის ნორმალური ზნეობრივი და ფიზიკური განვითარება.

იურიდიულ ლიტერატურაში მიღებულია მოსაზრება, რომ გაუპატიურებისას დაზარალებული შეიძლება იყოს მხოლოდ ქალი. გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, მამაკაცი არ შეიძლება იყოს დაზარალებული, რადგანაც ქალს მამაკაცის ნების საწინააღმდეგოდ მასთან ნორმალური სქესობრივი კავშირის დაჭერა არ შეუძლია. როგორც პრაქტიკამ უჩვენა, ეს მოსაზრება არაა სწორი. არის შემთხვევები, როცა

ქალები მამაკაცის ნების საწინააღმდეგოდ მასთან ძალადობის გამოყენებით იჭერენ ბუნებრივ სქესობრივ კავშირს. ასეთი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს გაუპატიურებად, რადგან მასში განხორციელებულია სსკ 137-ე მუხლის შემადგენლობის ყველა ნიშანი და, გარდა ამისა, ასეთი ქმედება მამაკაცისათვის არანაკლებ შეურაცხყოფელია.

სსკ 137-ე მუხლით პასუხისმგებლობის გადაწყვეტილის მნიშვნელობა არა აქვს, რა დამოკიდებულება ჰქონდა დაზარალებულს დამნაშავესთან (იგი შეიძლება იყოს ცოლი, რომელთანაც ფაქტობრივად განქორწინებულია, საცოლე, ყოფილი საყვარელი), როგორია დაზარალებულის მორალური სახე (იგი შეიძლება იყოს მეძაგი).

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მოქმედებაში. კერძოდ, ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს შემდეგ ქმედებაში: 1. სქესობრივი კავშირი ძალადობით. 2. სქესობრივი კავშირი ძალადობის მუქარით ან 3. სქესობრივი კავშირი დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით.

როგორც ვხედავთ, გაუპატიურების შემადგენლობას ვერ მოგვცემს მხოლოდ ძალადობა, ძალადობის მუქარა ან უმწეო მდგომარეობის გამოყენება, თუკი მას თან არ ახლავს სქესობრივი კავშირი, თავისთავად ეს ქმედებები, თუკი მიმართულია სქესობრივი კავშირის დაჭერისაკენ, უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც გაუპატიურების მცდელობა ან მომზადება.

სქესობრივი კავშირი სამედიცინო კატეგორიაა და ნიშნავს ნორმალურ, ფიზიოლოგიურ აქტს, რომელსაც ადგილი შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ ქალსა და მამაკაცს შორის სასქესო ორგანოების მეშვეობით. ყოველგვარი სხვა ქმედება, რომელიც მიმართულია სქესობრივი მოთხოვნების დაკმაყოფილებისაკენ, არ წარმოადგენს სქესობრივ კავშირს. იგი შეიძლება შეფასდეს, როგორც სექსუალური კონტაქტი ჩადენილი გაუკუღმართებული ფორმით.

სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით, გაუპატიურებისას სქესობრივი კავშირის დაჭერა შესაძლებელია სამი სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით. ერთ-ერთი ხერხია ძალადობა. ძალადობა შეიძლება განხორციელდეს ცემით, ხელ-ფეხის შებორკვით, პირის ახვევით, რასაც თან ახლავს კიდურების გადაგრება, ჯანმრთელობის მსუბუქი ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებით. თუ ძალადობამ შედეგად გამოიწვია ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, ეს უკვე სცილდება სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შემადგენლობას. თუ დაზიანება მიყენებულია ცეცხლსასროლი იარაღით,

¹ ზ. წულაია, სისხლის სამართალი, კერძო ნაწილი, ტომი I (მეორე გამოცემა), თბ., 2003. გვ. 181.

რასაც დამნაშავე უკანონოდ ატარებდა, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით. შეიძლება მოხდეს ისე, რომ დამნაშავემ ქალი ძალადობის გამოყენებით მიიყვანოს უმწეო მდგომარეობაში. მაგალითად, ჯერ გააკოჭა და ვენაში შეუყვანა დამაძინებელი საშუალება. შემდეგ კი, ღრმა ძილის დროს მასთან დაამყარა სქესობრივი კავშირი. ასეთ შემთხვევაში მას ბრალად წაეყენება გაუპატიურება როგორც ძალადობის, ასევე უმწეო მდგომარეობის გამოყენებით, რაც ზეგავლენას მოახდენს სასჯელზე.

ფიზიკური ძალადობა გაუპატიურებისას არის დაზარალებულის წინააღმდეგობის დათრგუნვის საშუალება. იგი შეიძლება მიმართული იყოს ასევე სხვა პირის წინააღმდეგაც, ვისი ბედიც დაინტერესებულია დაზარალებული (მაგალითად, დაზარალებულის შვილისაკენ), რათა ამგვარი ძალადობით დაითანხმოს ქალი სქესობრივ კავშირზე. თუ დამნაშავემ განახორციელა ძალადობა, მაგრამ სქესობრივი კავშირის დაჭერა დაზარალებულთან ვერ მოახერხა სხვადასხვა გარემოების გამო, ქმედება დაკვალიფიცირდება გაუპატიურების მცდელობით (მე-19, 137-ე მუხლებით).

ძალადობის მუქარა (ფსიქიკური ძალადობა) შეიძლება განხორციელდეს სიტყვით, იარაღის დემონსტრირებით. იგი გამოიხატება მკვლელობის, ჯანმრთელობის დაზიანების, სხვა პირის გაუპატიურების (მაგალითად, შვილის გაუპატიურების) მუქარაში. ამასთანავე, ეს მუქარა უნდა იყოს იმწუთიერი და უნდა არსებობდეს მისი განხორციელების საკმაოდ საფუძველი. ძალადობის მუქარად უნდა ჩაითვალოს ისეთი შემთხვევა, როცა პირი დაზარალებულისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელოვანი ქონების (მაგალითად, საცხოვრებელი სახლის) დაუყოვნებლივ განადგურებით იმუქრება. აპირებდა თუ არა დამნაშავე მუქარის განხორციელებას, ამას ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. მთავარია, იგი იმდენად რეალური ჩანდა, რომ მოახდინა დამზარალებლის ნების პარალიზება. მაგალითად, ცივი იარაღის გულმკერდზე მიბჯენით მამაკაცმა ქალი დაითანხმა სქესობრივ კავშირზე. თუ მუქარა მიმართულია მომავლისაკენ, ქმედება გაუპატიურებით არ დაკვალიფიცირდება, თუნდაც ეს მუქარა საკმაოდ რეალური და საფუძველიანი იყოს. იგი შეიძლება დაკვალიფიცირდეს სსკ 139-ე (სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების იძულება) ან 150-ე მუხლით (იძულება).

მუქარა შეიძლება მიმართული იყოს არა მარტო დაზარალებულისაკენ, არამედ სხვა პირისკენაც, ვინც ცდილობდა დანაშაულისათვის ხელის შეშლას.

როცა დამნაშავე მოახერხებს განახორციელოს ძალადობა ან ძალადობის მუქარა, მაგრამ ვერ შეძლებს სქესობრივი კავშირის დაჭერას, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს გაუპატიურების მცდელობით (მე-19, 137-ე მუხ.).

დაზარალებულის უმწეო მდგომარეობის გამოყენება გაუპატიურების ერთ-ერთი ხერხია. უმწეო მდგომარეობაში იმყოფება ისეთი პირი, ვისაც არა აქვს უნარი წინააღმდეგობა გაუწიოს დამნაშავეს (ღრმა მოხუცებული, ავადმყოფი, ფიზიკური ნაკლის მქონე პირი, ძლიერ მთვრალი და ა.შ.) ან არა აქვს უნარი შეიმეცნოს, რა ხდება მის თავს (სულით ავადმყოფი, გონებასუსტი, ღრმა ძილში მყოფი ძლიერ მთვრალი და ა.შ.). რაც შეეხება პირს, რომელიც მცირეწლოვანების გამო უმწეო მდგომარეობაშია, იგი არ წარმოადგენს დაზარალებულს სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებაში. ასეთი უმწეობა გათვალისწინებულია 137-ე მუხლის მე-4 ნაწილით.

ქმედების 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს დაზარალებულმა თვითონ ჩაიგდო თავი ასეთ მდგომარეობაში, თუ დამნაშავემ მიიყვანა იგი უმწეო მდგომარეობაში (მაგალითად, სასმელში ჩაუყარა დასაძინებელი წამალი). ამდენად, დაზარალებულის უმწეო მდგომარეობაში მოყვანის ფაქტი სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შემადგენლობის მიღმა არსებობს. ამიტომაც, როცა მამაკაცი ქალს მოიყვანს უმწეო მდგომარეობაში (დააძინებს), მაგრამ ვერ შეძლებს სქესობრივი კავშირის დაჭერას, რადგან სხვები ხელს შეუშლიან, ქმედება დაკვალიფიცირდება არა გაუპატიურების მცდელობად, არამედ მომზადებად. ვინაიდან 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი არ არის განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული, მისი მომზადებისათვის პირი არ მიეცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში. გაუპატიურების შემადგენლობას არ მოგვცემს სქესობრივი კავშირის დაჭერა მოტყუებით (მაგალითად, დაქორწინების დაპირებით).

გაუპატიურება დამთავრებულად ჩაითვლება მაშინ, როცა დამნაშავე სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით დაიწყებს სქესობრივი კავშირის დამყარებას დაზარალებულთან. ამასთან, მნიშვნელობა არა აქვს, მიიყვანს თუ არა ბოლომდე სქესობრივ აქტს. ამდენად, გაუპატიურება, იურიდი-

ული თვალსაზრისით, დამთავრებულია სქესობრივი აქტის დაწყებიდან, ვინაიდან ამ დროიდან უკვე ხელყოფილია ადამიანის სქესობრივი თავისუფლება. გაუპატიურების დამთავრებულად ცნობისათვის, გარდა სქესობრივი აქტის დაწყებისა, საჭირო არ არის რაიმე სხვა მძიმე შედეგი, იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებულია მოსაზრება, რომ იგი არის ფორმალური დანაშაული¹.

როდესაც დამნაშავემ მუქარის ან ძალადობის ჩადენის შემდეგ ნებაყოფლობით აიღო ხელი გაუპატიურების ჩადენაზე, თუმცა ამის განხორციელება შეეძლო, ქმედება ჩაითვლება დანაშაულის ბოლომდე მიყვანაზე ნებაყოფლობით ხელის აღებად. ამ შემთხვევაში მას სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ მაშინ, თუ მის მიერ ჩადენილი ქმედება შეიცავს სხვა დანაშაულის ნიშნებს (ცემა, ჯანმრთელობის მსუბუქი ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, იძულება, ცეცხლსასროლი იარაღის უკანონო ტარება).

იგივე შეიძლება ითქვას უმწეო მდგომარეობაში პირის მოყვანის მიმართ. კერძოდ, როცა დამნაშავე უმწეო მდგომარეობაში მოიყვანს სხვა პირს, მაგრამ შემდეგ გადაიფიქრებს დანაშაულის ჩადენას და არ დაიჭერს მასთან სქესობრივ კავშირს, ამ პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიეცემა შესაძლებელია მაშინ, თუ მისი ქმედება შეიცავს სხვა დანაშაულის ნიშნებს. მაგალითად, მოტყუებით ქალს მიაღებინა ნარკოტიკული საშუალება და იგი მოიყვანა უმწეო მდგომარეობაში (სსკ 272-ე მუხლი).

გაუპატიურების სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი პირი (უმეტესად მამაკაცი), რომელმაც მიაღწია 14 წელს.

სუბიექტური მხრივ გაუპატიურება ჩადენილია მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით: პირს შეგნებული აქვს, რომ იყენებს ძალადობას, მუქარას ან დაზარალებულის უმწეობას და ამყარებს მასთან სქესობრივ კავშირს დაზარალებულის ნების საწინააღმდეგოდ და სურს ეს. მოტივსა და

¹ ეს მოსაზრება პრინციპულად მიუღებლად მიგვაჩნია, გაუპატიურება მაშინაც კი უნდა ჩაითვალოს პატერნალურ შემადგენლობად, როცა დაზარალებულს არ მიუღია ჯანმრთელობის არანაირი დაზიანება და დაწყებული სქესობრივი კავშირი ბოლომდე არ იქნა მიყვანილი. ამ შემთხვევაშიც შელახულია დაზარალებულის სქესობრივი თავისუფლება, მისი პატივი და ღირსება. სწორედ ესაა გაუპატიურების მძიმე შედეგი. იგი ფორმალურ დანაშაულად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ მაშინ, თუ დამთავრებულად ვცნობდით ძალადობის, ან მუქარის განხორციელებისთანავე და სავალდებულოდ არ ჩავთვლით სქესობრივი კავშირის დაწყებას.

მიზანს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, თუმცა პრაქტიკაში უფრო გავრცელებულია სექსუალური მოტივით მისი ჩადენა.

სსკ 137-ე მუხლის მე-2 ნაწილით ერთ-ერთი დამამძიმებელი გარემოებაა გაუპატიურება ჩადენილი არაერთგზის („ა“ პუნქტი). აქ იგულისხმება შემთხვევა, როცა პირს ადრეც ჩადენილი ჰქონდა გაუპატიურება, ე.ი. იგივეობრივი დანაშაული და თანაც, თითოეული მათგანი ჩადენილი უნდა იყოს ახლად აღმოცენებული განზრახვით. ამდენად, არ ჩაითვლება არაერთგზის დანაშაულად, როცა პირი გაუპატიურებისას რამდენჯერმე ამყარებს სქესობრივ კავშირს დაზარალებულთან. როცა დამნაშავე ერთსა და იმავე დაზარალებულთან სხვადასხვა დროს ამყარებს სქესობრივ კავშირს, გაუპატიურება ჩაითვლება არაერთგზისად. კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს იმას, ნასამართლევი თუ არა ამ დანაშაულისათვის, ოღონდ არ უნდა იყოს გასული სისხლისსამართლებრივი ხანდაზმულობის ვადა, ან არ უნდა იყოს ნასამართლობა მოხსნილი ან გაქარწყლებული. გაუპატიურების 1-ლი ნაწილი არის კერძო საჯარო ბრალდების საქმე. ეს იმას ნიშნავს, რომ მისი აღძვრა შესაძლებელია, თუ არსებობს დაზარალებულის საჩივარი. როცა ადრე ჩადენილი გაუპატიურების გამო დაზარალებულის საჩივარი არ არსებობს, მე-2-დ ჩადენილი გაუპატიურება იურიდიულად არ ჩაითვლება არაერთგზისად (მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი), თუნდაც 1-ლი გაუპატიურების ფაქტთან დაკავშირებით არსებობდეს საკმაო მტკიცებულება.

თუკი პირს ადრე ჩადენილი აქვს 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ან მისი მცდელობა, რისთვისაც არ არის ნასამართლევი, განმე-2ბითი გაუპატიურების ჩადენისას კვალიფიკაცია მოხდება 137-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით და 1-ლი ნაწილზე მითითება საჭირო არ არის. მხოლოდ ბრალდება მას აუცილებლად უნდა წარუდგინოს ადრე ჩადენილი გაუპატიურების ფაქტზე. ხოლო როცა პირს ადრე ჩადენილი აქვს 137-ე მუხლის მე-3 ან მე-4 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, სსკ მე-15 მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, კვალიფიკაცია მოხდება 137-ე მუხლის როგორც მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით, ისე შესაბამისად მე-3 ან მე-4 ნაწილებით. გაუპატიურების ჩადენისას დაზარალებულს თავისუფალი გადაადგილების შესაძლებლობა წართმეული აქვს. გაუპატიურება თავის თავში მოიცავს თავისუფლების უკანონო აღკვეთასაც და, ამდენად, დამატებითი კვალიფიკაცია სსკ 143-ე მუხლით საჭირო არ არის. მაგრამ, როცა დამნაშავე გაუპა-

ტიურების ჩადენის შემდეგ აგრძელებს დაზარალებულის თავისუფლების უკანონო აღკვეთას, რათა გარკვეული დროის შემდეგ კვლავ გააუპატიუროს იგი, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 137-ე და 143-ე მუხლებით.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა გაუპატიურება, ჩადენილი იმის მიერ, ვისაც ადრე ჩადენილი ჰქონდა ამ კოდექსის 138-141-ე მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაული. ამ შემთხვევაში პირს ადრე ჩადენილი აქვს არა გაუპატიურება, არამედ სხვა სქესობრივი დანაშაული. თანაც თითოეული მათგანი ჩადენილი უნდა იყოს ხელახლა აღმოცენებული განზრახვით და არ უნდა იყოს გასული სისხლისსამართლებრივი ზანდაზმულობის ვადა, ასევე არ უნდა იყოს მოხსნილი ან გაქარწყლებული ნასამართლობა ადრე ჩადენილი სქესობრივი დანაშაული-გაქარწყლებული დამამძიმებელი გარემოება (პუნქტი „ბ“) არ სათვის. განსახილველი დამამძიმებელი გარემოება (პუნქტი „ბ“) არ გვექნება იმ შემთხვევაში, როცა პირი ერთიანი განზრახვით ერთსა და იმავე დაზარალებულთან სჩადის სხვადასხვა სქესობრივ დანაშაულს — გაუპატიურებას და სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობით მოქმედებას. ამ დროს ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 137-ე და 138-ე მუხლებით.

თუ პირს, რომელმაც გაუპატიურება ჩაიდინა, ადრე ჩადენილი ჰქონდა ორი დანაშაული — გაუპატიურება (სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი) და სხვა რომელიმე სქესობრივი დანაშაული (მაგალითად, გარყვნილი ქმედება), კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 137-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ და „ბ“ პუნქტებით, ასევე სსკ 141-ე მუხლი (თუ ამ დანაშაულისათვის არ ყოფილა ნასამართლევი).

სსკ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტით განსაკუთრებული დამამძიმებელი გარემოებაა გაუპატიურება, ჩადენილი ჯგუფურად. აქ იგულისხმება როგორც წინასწარ შეუთანხმებული, ასევე წინასწარ შეთანხმებული და ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი გაუპატიურება. ამასთანავე, აუცილებელია, რომ უშუალოდ გაუპატიურების განხორციელებაში მონაწილეობდეს ორი ან მეტი პირი. გაუპატიურების ამსრულებლად ჩაითვლება ის პირი, ვინც 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შემადგენლობის ნაწილს მაინც ასრულებს. ჯგუფური გაუპატიურების თანამსრულებლად ჩაითვლება პირი, ვინც დაზარალებულის მიმართ ახორციელებს ძალადობას (მაგალითად, სცემს მას), ან მუქარას (მაგალითად, ემუქრება ცივი იარაღით) და ამით უადვილებს მე-2 პირს,

სქესობრივი კავშირი დაიჭიროს მასთან. ამდენად, ჯგუფური გაუპატიურების დროს არაა სავალდებულო ორივე ამსრულებელმა დაიჭიროს სქესობრივი კავშირი დაზარალებულთან. არ ჩაითვლება ჯგუფურ გაუპატიურებად შემთხვევა, როცა ერთმა პირმა დაზარალებული მოიყვანა უმწეო მდგომარეობაში, რათა მე-2ს გაადვილებოდა მასთან სქესობრივი კავშირი. შემდეგ კი მე-2 პირმა უმწეო მდგომარეობაში მყოფთან სქესობრივი კავშირი დაამყარა. აქ იმიტომ არა გვაქვს სახეზე ჯგუფური დანაშაული, რომ პირის მოყვანა უმწეო მდგომარეობაში გაუპატიურების შემადგენლობაში არ შედის, არამედ შემადგენლობის მიღმაა. ქალის ჯგუფური გაუპატიურების დროს შესაძლებელია თანამსრულებელი იყოს ქალიც, რომელიც ახორციელებს ძალადობას ან მუქარას დაზარალებულის მიმართ და ამით უადვილებს მამაკაცს დაზარალებულთან სქესობრივ კავშირს.

ჯგუფური გაუპატიურების თანამსრულებლად არ ჩაითვლება ორგანიზატორი, წამქეზებელი და დამხმარე, თუკი ისინი, ამავე დროს, უშუალოდ არ მონაწილეობდნენ გაუპატიურების აღსრულებაში, ე.ი. თუ არ ასრულებდნენ გაუპატიურების საკანონმდებლო შემადგენლობის რომელიმე ნაწილს. თანამონაწილეთა ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 25-ე, 137-ე მუხლის შესაბამისი ნაწილით.

ჯგუფური დანაშაული არ გვექნება მაშინ, როცა ერთი პირი ჩაიდენს გაუპატიურებას. შემდეგ კი ამ ფაქტის შემთხვევით შემსწრე პირიც, მისი თანხმობით დაიჭერს სქესობრივ კავშირს დაზარალებულთან. მათ დანაშაული ჩაიდინეს ცალ-ცალკე, მისი აღსრულების პროცესში უშუალოდ ორივენი არ მონაწილეობდნენ.

ასევე არ ჩაითვლება ჯგუფურ გაუპატიურებად შემთხვევა, როცა ორი პირი, მართალია, უშუალოდ აღსრულებს გაუპატიურების შემადგენლობას, მაგრამ ერთ-ერთი შეურაცხადია და, ამდენად, არ შეიძლება დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა. ასეთ შემთხვევაში, მე-2 პირის ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით¹.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა გაუპატიურება დამნაშაისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალისა ან არასრულწლოვანისა. აქ პასუხისმგებლობას ამძიმებს სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის

¹ ეს საკითხი იურიდიულ ლიტერატურაში სადავოა.

განსაკუთრებულობა. კერძოდ, ქალის სქესობრივ თავისუფლებასთან ერთად ემბრიონის ნორმალური განვითარება. საქმე ისაა, რომ ორსულ ქალთან სქესობრივი კავშირი ძალადობით ან მუქარით საფრთხეში აგდებს ემბრიონის სიცოცხლისუნარიანობას. ამასთანავე, უკიდურესად უზნეობის გამოვლინებაა, როცა პირს შეცნობილი აქვს, რომ ქალი ორსულადაა და აუპატიურებს მას.

კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, ორსულობის მერამდენე კვირაშია დაზარალებული. მთავარია, დამნაშავეს შეგნებული ჰქონდეს ორსულობის ფაქტი. ორსულობის ზანგრძლივობამ ზეგავლენა უნდა მოახდინოს სასჯელის დანიშვნაზე. თუ გაუპატიურების შემდეგ დამნაშავემ კვალის დაფარვის მიზნით მოკლა ორსული ქალი, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით და 109-ე მუხლის „ბ“ და „ლ“ პუნქტებით.

გაუპატიურებისას არასრულწლოვანად ჩაითვლება დაზარალებული 14 წლიდან 18 წლამდე. არასრულწლოვანის გაუპატიურებისას დანაშაულის ობიექტი არის არა მარტო სქესობრივი თავისუფლება, არამედ სქესობრივი ხელშეუხებლობა და ნორმალური ზნეობრივი და ფიზიკური განვითარება. კერძოდ, დადგენილია, რომ 16 წლამდე მოზარდთან სქესობრივი კავშირი უარყოფითად მოქმედებს მის ნორმალურ ფიზიკურ და ზნეობრივ განვითარებაზე. ამიტომაცაა არასრულწლოვანის გაუპატიურება განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოება. აქაც აუცილებელია, დამნაშავემ ზუსტად იცოდეს დაზარალებულის არასრულწლოვანება. ეს მან შეიძლება იცოდეს თვით დაზარალებულისაგან ან სხვა პირებისაგან. შეიძლება დაზარალებულის გარეგნობა აშკარად მეტყველებდეს მის არასრულწლოვანებაზე. თუ დამნაშავემ არ იცოდა, რომ დაზარალებული იყო არასრულწლოვანი, იგი პასუხს აგებს სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით.

როდესაც პირი წინასწარი შეცნობით 16 წელს მიუღწეველი არასრულწლოვანის გაუპატიურების შემდეგ მასთან აგრძელებს ნებაყოფლობით სქესობრივ კავშირს, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით და 140-ე მუხლით.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა გაუპატიურება დაზარალებულის ან სხვა პირის მიმართ განსაკუთრებული სისასტიკით.

განსაკუთრებული სისასტიკე ამ დანაშაულის შემადგენლობის შე-

ფასებითი ნიშანია. მისი შეფასება უნდა მოახდინოს სასამართლომ, რომელიც ხელმძღვანელობს საყოველთად მიღებული მორალური კრიტერიუმით. შესაძლებელია, სასამართლოს ამგვარი შეფასების გაკეთებაში დაეხმაროს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა, სადაც მითითებულია, რომ დაზარალებულის სხეულზე აღინიშნება მრავლობითი დაზიანებები, მოტეხილობები, სიღამწერის კვალი და ა.შ.

„განსაკუთრებული სისასტიკე“ მოიცავს ორ მომენტს: ობიექტურსა და სუბიექტურს. ობიექტური ნიშანი გამოიხატება იმაში, რომ დაზარალებულს ან სხვა პირს გაუპატიურების დროს მიადგა განსაკუთრებული ფიზიკური ან მორალური ტრავმა. სუბიექტური ნიშანი კი გულისხმობს იმას, რომ დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ თავისი წრეგადასული მოქმედებით განსაკუთრებულ, არაადამიანურ ფიზიკურ თუ მორალურ ტკივილს აყენებს დაზარალებულს ან სხვა პირს. ქმედების ამ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის საკმარისი არ არის განსაკუთრებული სისასტიკის მხოლოდ ობიექტური ნიშნების არსებობა. აუცილებელია, ამავე დროს, დამნაშავეს შეგნებული ჰქონდეს ქმედების განსაკუთრებული სისასტიკე. იგი შეიძლება გამოვლინდეს ცემაში როგორც გაუპატიურებამდე, ისე გაუპატიურებისას. წამებაში, ახლობლის თვალწინ (დედა, მამა, საქმრო, შვილი და ა.შ.) პირის გაუპატიურებაში და ა.შ. „სხვა პირი“ შეიძლება იყოს არა მარტო დაზარალებულის ახლობელი, არამედ სხვა პირიც, ვინც შეიძლება ხელი შეუშალოს გაუპატიურებას.

თუ განსაკუთრებული სისასტიკით მიყენებულმა ტრავმამ განზრახ (როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით) გამოიწვია პირის სიკვდილი, ქმედება გაუპატიურებასთან ერთად უნდა დაკვალიფიცირდეს განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილი განზრახი მკვლელობით (სსკ 109-ე მუხლის „ვ“ პუნქტი). ამ შემთხვევაში გაუპატიურების კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით, რადგან ერთი პირის მიმართ ჩადენილი ერთი ქმედებისათვის (ამ შემთხვევაში განსაკუთრებული სისასტიკისათვის) არ შეიძლება დამნაშავემ ორჯერ აგოს პასუხი – ერთხელ მკვლელობისას და მეორედ – გაუპატიურებისას. თუკი განსაკუთრებული სისასტიკე გამოვლენილ იქნა როგორც დაზარალებულის, ასევე სხვა პირის მიმართაც (და ეს უკანასკნელი გარდაიცვალა), მაშინ კვალიფიკაცია მოხდება სსკ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტით და 109-ე მუხლის „ვ“ პუნქტით.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა გაუპატიურება, სამსახურე-

ბრივი მდგომარეობის გამოყენებით. ასეთ შემთხვევაში დამნაშავეს უჭირავს ისეთი სამსახურებრივი მდგომარეობა, რომლის გამოყენებითაც მას შეუძლია გაიადვილოს გაუპატიურება. აქ იგულისხმება როგორც საჯარო სამსახურის მოხელე ან თუნდაც ტექნიკური მუშაკი, ისე კერძო დაწესებულების თანამშრომელი. მაგალითად, საგამომიებო ინოვაციური ზედამხედველი აუპატიურებს პატიმარ ქალს. რა თქმა უნდა, მან უნდა გამოიყენოს 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილში მითითებული ხერხები, მაგრამ, გარდა ამისა, სამსახურებრივი მდგომარეობა მას უადვილებს ამ ხერხების გამოყენებას, ვინაიდან საკანში მოთავსებულს შეზღუდულად აქვს წინააღმდეგობის გაწევის შესაძლებლობა. ასევე შეიძლება ექიმმა მასთან დახმარებისათვის მისული პაციენტის სხეულში შეიყვანოს ძლიერი დამაძინებელი წამალი და შემდეგ უშუალო მდგომარეობის გამოყენებით მასთან დაამყაროს სქესობრივი კავშირი.

შემდეგი მაკვალიფიცირებული გარემოებაა გაუპატიურება, რამაც გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა (პუნქტი „ე“).

ამ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს ე.წ. ბრალის ორმაგი (რთული) ფორმა. კერძოდ, განზრახვა გაუპატიურების მიმართ და გაუფრთხილებლობა დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობის მიმართ, როგორც უკვე აღინიშნა, ორმაგი (რთული) ბრალი დამახასიათებელია შედგენილი დანაშაულისათვის, რომელიც ყალიბდება ორი დამოუკიდებელი დანაშაულის დასრულებული შემადგენლობისაგან. ამ შემთხვევაში 1-ლია სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი, ხოლო მე-2 – სსკ 116-ე მუხლი. ამასთანავე, აუცილებელია, რომ სწორედ გაუპატიურება იყოს მიზეზობრივ კავშირში დაზარალებულის სიკვდილთან. თანაც მნიშვნელობა არა აქვს სიკვდილი გაუპატიურების პროცესში დადგა თუ გარკვეული დროის შემდეგ, მთავარია, მიყენებული ტრავმა მიზეზობრივ და ბრალულ კავშირში იყოს დაზარალებულის სიკვდილთან. თუ მიზეზობრივი კავშირი არ არსებობს გაუპატიურებასა და სიკვდილს შორის, დამნაშავეს ქმედება დაკვალიფიცირდება გაუპატიურების 1-ლი ნაწილით (თუ არ არსებობს სხვა დამამძიმებელი გარემოება). თუ დაზარალებულზე მიყენებული დაზიანება იმგვარია, რომ ჩვეულებრივად იგი არ იწვევს სიკვდილს, მაგრამ ამ შემთხვევაში სიკვდილი ამ დაზიანებამ გამოიწვია დაზარალებულის ორგანიზმისათვის დამახასიათებელი განსაკუთრებული თავისებურების გამო (ახლად გაკეთებული ჰქონდა თავის ქალის ოპერაცია), რის შესახებ დამნაშავემ არ იცოდა და არც შეეძლო სცოდნოდა, არ არსებობს

ბრალი სიკვდილის მიმართ და ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით (თუმცა მიზეზობრივი კავშირი სახეზეა).

თუ გაუპატიურების დროს ან მის შემდეგ დამნაშავემ განზრახ მოკლა დაზარალებული, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილითა და 109-ე მუხლის „ღ“ პუნქტით (გაუპატიურების გაადვილების ან მისი დაფარვის მიზნის არსებობისას) ან 108-ე მუხლით (სხვა მიზნის არსებობის შემთხვევაში)¹. როდესაც დამნაშავე ჯერ კლავს ქალს, რათა შემდეგ გვამთან დაამყაროს სქესობრივი კავშირი (ნეკროფილია), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მხოლოდ განზრახ მკვლელობით, რადგანაც ზედმეტია საუბარი გარდაცვლილის სქესობრივ თავისუფლებასა თუ ხელშეუხებლობაზე.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა გაუპატიურება, რამაც გამოიწვია დაზარალებულისათვის შიდსის შეყრა, მისი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სხვა მძიმე შედეგი.

სამივე აღნიშნული შედეგი მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს გაუპატიურებასთან ან მის მცდელობასთან. რაც შეეხება ბრალის ფორმას, იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებულია მოსაზრება, რომ ამ შედეგების მიმართ ქმედება უნდა გამოიხატოს მხოლოდ გაუფრთხილებლობაში. განზრახვის დროს კი ქმედება კვალიფიცირდება ერთობლიობით – სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილითა და შედეგის შესაბამისი მუხლით. უფრო სწორი იქნება თუ ვიტყვით, რომ შედეგის მიმართ ბრალი შეიძლება გამოიხატოს როგორც განზრახვაში, ასევე გაუფრთხილებლობაში. ასეთი დასკვნის საფუძველს გვაძლევს 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის სანქცია (თ.ა. ვადით ხუთიდან თხუთმეტ წლამდე). ეს სანქცია უფრო მკაცრია, ვიდრე დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილი ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებისა, იგი გაცილებით მკაცრია, ვიდრე შიდსის განზრახ შეყრის სანქცია (თ.ა. რვა წლამდე) და თვითმკვლელობამდე მიყვანის სანქცია (თავისუფლების შეზღუდვა სამ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთა ხუთ წლამდე). გამოდის, რომ, თუ ამ შედეგების განზრახ გამოწვევის დროს ქმედებას დავაკვალიფიცირებთ დანაშაულთა ერთობლიობით (სსკ 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით და, ვთქვათ, 115-ე

¹ ადრე მოქმედ სს კოდექსში 109-ე მუხლის ერთ-ერთი მაკვალიფიცირებული ნიშანი იყო მკვლელობა გაუპატიურებასთან დაკავშირებით, რაც გულისხმობდა დაზარალებულის მიერ წინააღმდეგობის გაწევისათვის შურისძიების მოტივით ჩადენილ მკვლელობასაც. სადღესოდ ეს მოტივი 108-ე მუხლის შემადგენელი ნაწილია.

მუხლით), დამნაშავე აღმოჩნდება უპირატეს მდგომარეობაში, რაც ყოველად გაუძარტლებელია.

„სხვა მძიმე შედეგში“ სასამართლო პრაქტიკა ხშირად თვლის დაზარალებულის დაორსულებას. მართალია, ორსულობა თავისთავად არაა მძიმე შედეგი, მაგრამ გაუპატიურებისას მოძალადე პირისაგან არასასურველი ორსულობა უნდა ჩაითვალოს ასეთად, რადგანაც იგი, როგორც წესი, მთავრდება აბორტის გაკეთებით, რაც მკენებულია ქალის ორგანიზმისათვის (ზოგჯერ ქალს ეკრძალება მშობიარობაცა და აბორტიც). გაუპატიურებისას დაორსულება მით უმეტეს უნდა ჩაითვალოს მძიმე შედეგში, როცა სახეზეა არასრულწლოვანის (მაგალითად, 12 ან 14 წლის გოგონას) დაორსულების ფაქტი, რადგანაც არასრულწლოვანის ჯანმრთელობისათვის არასასურველია როგორც ორსულობა, ასევე მშობიარობაცა და აბორტიც. სხვა მძიმე შედეგის მიმართ თუ ვიგულისხმებთ მხოლოდ გაუფრთხილებლობას, შეიქმნება პარადოქსული მოპყვება დაზარალებულის ორსულობა, დამნაშავე პასუხს აგებს 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილი „ვ“ პუნქტით (დაისჯება შესაბამისი სასჯელით), ხოლო, როცა დამნაშავე უშვებდა ქალის დაორსულებას (მაგალითად, არაერთგზისი გაუპატიურებისას), ქმედება უნდა დაკვალიფიციროს მხოლოდ 137-ე მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით, რითაც დამნაშავეს უმსუბუქდება პასუხისმგებლობა.

შიდსისათვის დამახასიათებელი თავისებურებანი მოცემულია სსკ 131-ე მუხლის ანალიზისას. აქ დავძენთ მხოლოდ იმას, რომ შიდსი დაზარალებულს შეიძლება შეეყაროს როგორც უშუალოდ დამნაშავეს ორგანიზმიდან სქესობრივი კონტაქტით, ასევე გაუპატიურებისას გამოყენებული იარაღის მეშვეობით. მაგალითად, დამნაშავე წინასწარ შეცნობით შიდსის ვირუსით ინფიცირებულ ცივ იარაღს იყენებს ძალადობის დროს, რასაც მოპყვება შესაბამისი შედეგი.

ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება უნდა გავიგოთ ისე, როგორც ეს მოცემულია სსკ 117-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში, მათ შორის, სულიერი ავადმყოფობაც.

სხვა მძიმე შედეგში კი იგულისხმება დაზარალებულის თვითმკვლელობა როგორც გაუპატიურების მცდელობისას, ისე მის შემდეგ. საქმის ფაქტობრივი გარემოების გათვალისწინებით სხვა მძიმე შედეგად შეიძლება ჩაითვალოს დაზარალებულის მშობლის ან სხვა ახლო ნათ-

საღის თვითმკვლელობა ან სულთ ავადმყოფობის გამოწვევა (გაუპატიურებულია არასრულწლოვანი განსაკუთრებული სისასტიკით, ან ახლო ნათესავის თვალწინ და ა.შ.).

სსკ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტით გათვალისწინებული ნებისმიერი შედეგის დადგომისას (აქ არ იგულისხმება განზრახი მკვლელობა), საჭირო არაა დამატებითი კვალიფიკაცია სსკ XIX, XX ან XXI თავის შესაბამისი მუხლით.

თუ პირის ქმედებაში არის 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის სხვადასხვა პუნქტების შემადგენლობა, კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს ყოველ პუნქტზე მითითებით. ასევე, თუ პირის ქმედებაში არის სსკ 137-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილის ნიშნები (მაგალითად, გაუპატიურება არაერთგზისი და ჯგუფურად) კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს მე-2 და მე-3 ნაწილის შესაბამისი პუნქტებით. მე-3 ნაწილი არ მოიცავს მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ ნიშნებს. ამაზე მეტყველებს 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის ფორმულირება: „გაუპატიურება“ (და შემდეგ ჩამოთვლილია პუნქტები) და არა „ამ მუხლის 1-ლი და მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება“.

137-ე მუხლის მე-4 ნაწილით განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებაა გაუპატიურება იმისა, ვისაც არ შესრულებია თოთხმეტი წელი. მართალია, ამ პუნქტში არაა პირდაპირ მითითება იმაზე, რომ დაზარალებულის ასაკი შეცნობილი უნდა ჰქონდეს დამნაშავეს, მაგრამ მთლიანად 137-ე მუხლის შესაბამისი ნაწილების (მაგალითად, მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტი) კონსტრუქცია საფუძველს გვაძლევს ვთქვათ, რომ დამნაშავეს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ დაზარალებული არაა 14 წლის. თუ იგი კეთილსინდისიერად ცდება მის ასაკში, ამ პუნქტით კვალიფიკაცია გამორიცხულია.

ამ ქმედებისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია მცირეწლოვანის სქესობრივი ხელშეუხებლობა და ნორმალური ფიზიკური და ზნეობრივი განვითარება. ამ პუნქტის შემოღებისას მხედველობაშია მიღებული ის ფაქტი, რომ 14 წლამდე მოზრდილისათვის სქესობრივი კავშირი (მით უმეტეს, ნაძალადევი) უარყოფით ზეგავლენას ახდენს მის ფიზიკურ განვითარებაზე, ასევე ზნეობრივ ჩამოყალიბებაზე. მოზარდები განსაკუთრებით მტკივნეულად განიცდიან ასეთ დანაშაულს, ხშირია ფსიქიკური გადახრა ან თვითმკვლელობის მცდელობა.

იურიდიულ ლიტერატურაში სადავოა საკითხი, ჩაითვალოს თუ არა

მცირეწლოვანება (14 წლამდე ასაკი) უმწეო მდგომარეობად. აქ ცალსახა პასუხი შეუძლებელია. თოთხმეტ წლამდე 7 წლის მოზარდიც და 13 წლის და II თვისაც. მაგრამ მათ შორის ფსიქიკური განვითარების დონე აშკარად სხვადასხვაა. ძნელია ზუსტად დადგინდეს ის ასაკი, როდესაც პირს უკვე ესმის სქესობრივი კავშირის არსი და მისი შედეგები. ამის შეგნება დამოკიდებულია ინდივიდის გათვითცნობიერებაზე, იმ გარემოზე, სადაც იზრდება, სათანადო ინფორმაციის მიღებაზე, თვით მოზარდის დაინტერესებაზე ამ საკითხით და ა.შ. ამიტომ სასამართლომ კონკრეტული საქმის განხილვისას, როცა ნებაყოფლობითი სქესობრივი კავშირი დამყარებულია მცირეწლოვანთან (განსაკუთრებით 10 წელზე ზევით ასაკის პირთან), სათანადო გამოკვლევის საფუძველზე (აქ მონაწილეობა უნდა მიიღონ ფსიქოლოგებმა, მედიკოსებმა, პედაგოგებმა და იურისტებმა), უნდა დაადგინოს, ჰქონდა თუ არა გაცნობიერებული მცირეწლოვანს სქესობრივი კავშირის არსი და მისი შედეგები. თუ აღმოჩნდება, რომ მას ეს ყველაფერი გაცნობიერებული ჰქონდა და ნებაყოფლობით დათანხმდა ასეთ კავშირზე, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა გაუპატიურებად, არამედ სსკ 140-ე მუხლით. თუ მას არ ჰქონდა გაცნობიერებული სქესობრივი კავშირის არსი და შედეგები, იგი უნდა ჩაითვალოს უმწეო მდგომარეობაში მყოფად და ქმედება დაკვალიფიცირდება 137-ე მუხლის მე-4 ნაწილით.

თუ მცირეწლოვანის გაუპატიურებას თან ახლდა ამ მუხლის მე-2 ან მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს შესაბამის ნაწილებზე მითითებით.

სემსუაღური ხასიათის პალმომარეობითი მოქმედება (სსკ 138-მ მუხლი)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია როგორც ქალის, ისე მამაკაცის სქესობრივი თავისუფლება ან ხელშეუხებლობა. დამატებით ობიექტად უნდა ჩაითვალოს მოზარდის ნორმალური ზნეობრივი და ფიზიკური განვითარება, ასევე პირის ჯანმრთელობა და სიცოცხლე.

დაზარალებული შეიძლება იყოს როგორც ქალი, ისე მამაკაცი.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება მხოლოდ მოქმედებაში. კერძოდ: 1. მამათმავლობა, ლესბიანობა ან სხვაგვარი სექსუალური კონტაქტი გაუკუღმართებული ფორმით, ჩადენილი ძალადობით;

2. ჩადენილი ძალადობის მუქარით ან

3. იგივე ქმედებები, ჩადენილი დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით.

ძალადობა, ძალადობის მუქარა და უმწეობის გამოყენება ისევე უნდა გაიგვით, როგორც გაუპატიურების დროს. განსახილველი დანაშაული იმით განსხვავდება გაუპატიურებისაგან, რომ აქ ადგილი არა აქვს ბუნებრივ სქესობრივ კავშირს დაზარალებულთან. დაზარალებულთან ადგილი აქვს მამათმავლობას, ლესბიანობას ან სხვაგვარ გაუკუღმართებულ სექსუალურ კონტაქტს.

მამათმავლობა ნიშნავს მამრობითი სქესის წარმომადგენლებს შორის სექსუალურ კავშირს. თუ ასეთ კავშირს ადგილი აქვს ნებაყოფლობით და თანაც 16 წელს მიღწეულ პირებს შორის, ქმედება დანაშაულად არ ითვლება. მართალია, ამგვარი ქმედება ზნეობრივი თვალსაზრისით უკიდურესად გასაკიცხია, მაგრამ, ვინაიდან არ აზიანებს საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, არაა დასჯადი.

მამათმავლობის ჩადენის ხერხია ძალადობა, ძალადობის მუქარა ან დაზარალებულის უმწეობის გამოყენება.

ლესბიანობა ნიშნავს ქალის სქესობრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას ქალთან სხეულის ეროვნულ ზონებზე ზემოქმედების გზით. ლესბიანობაც, თუ მას ადგილი აქვს 16 წელს მიღწეულ პირებს შორის ნებაყოფლობით, არაა დასჯადი ქმედება, თუმცა უკიდურესად ამორალურია. სსკ 138-ე მუხლის თანახმად, ლესბიანობა დანაშაულია, თუ ის ჩადენილია ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით.

ამდენად, მამათმავლობაცა და ლესბიანობაც ჰომოსექსუალიზმის¹ ნაირსახეობაა.

სხვაგვარ სექსუალურ კონტაქტში გაუკუღმართებული ფორმით იგულისხმება არაბუნებრივი სექსუალური კონტაქტის ნებისმიერი ფორმა, გარდა მამათმავლობისა და ლესბიანობისა. ასეთი შეიძლება იყოს მამაკაცის გაუკუღმართებული სექსუალური კონტაქტი ქალთან (მაგალითად, სექსუალური კონტაქტი ქალის სწორი ნაწლავის მეშვეობით) და სხვა. გაუკუღმართებული სექსუალური კონტაქტი სახეზეა მაშინ, როცა ქმედება გარეგნულად სქესობრივი კავშირის იმიტაციას ქმნის. წინააღმ-

¹ ჰომოსექსუალიზმი ნიშნავს საკუთარი სქესის წარმომადგენლისადმი პათოლოგიურ, არაბუნებრივ ლტოლვას.

დეგ შემთხვევაში ადგილი არა აქვს გაუკუღმართებულ სექსობრივ კონტაქტს, თუნდაც ასეთი ქმედება პირს სექსუალურ კმაყოფილებას ანიჭებდეს. მაგალითად, ზოგს სექსობრივ სიაშვებებს გვრის, როცა მას სხეულზე მთელი ძალით ურტყამენ მათრახს. ასეთი ქმედება არ შეიძლება ჩაითვალოს სექსუალურ კონტაქტად.

გაუკუღმართებული სექსუალური კონტაქტიც მაშინაა დასჯადი სსკ 138-ე მუხლით, თუ იგი ჩადენილია ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან დაზარალებულის უმწყობის გამოყენებით.

დანაშაული დამთავრებულია მაშინ, როცა კანონში აღნიშნული ხერხების გამოყენებით (მაგალითად, ძალადობით) დამნაშავე დაიწყებს დაზარალებულთან გაუკუღმართებულ სექსუალურ კონტაქტს იმის მიუხედავად, დაამთავრებს თუ არა მას.

სუბიექტი შეიძლება იყოს 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი, როგორც მამაკაცი, ისე ქალი. ამასთანავე, მამათმავლობის სუბიექტი, თუ იგი ჩადენილი არაა ჯგუფურად, შეიძლება იყოს მხოლოდ მამაკაცი. შესაბამისად, ლესბიანობის სუბიექტი, თუ იგი არაა ჩადენილი ჯგუფურად, შეიძლება იყოს მხოლოდ ქალი.

სუბიექტური მხრივ აღნიშნული დანაშაული შეიძლება ჩადენილი იყოს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან სხვისი უმწყობის გამოყენებით სჩადის მამათმავლობას, ლესბიანობას ან სხვაგვარ სექსუალურ კონტაქტს ამყარებს პირთან გაუკუღმართებული ფორმით და სურს ეს.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. უმეტესად კი, ამ ქმედების ჩადენა გავრცელებულია სექსუალური მოტივითა და მიზნით.

სსკ 138-ე მუხლის მაკვალიფიცირებელი გარემოებები იგივეა, რაც 137-ე მუხლისა. ამდენად, მათ განზიღვას არ შეეუდგებით. შეგჩერდებით მხოლოდ ამ ნორმით გათვალისწინებულ სასჯელებზე. სსკ 137-ე და 138-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულები საზოგადოებრივი საშიშროების მიხედვით დაახლოებით ერთნაირია. ამიტომაც სასჯელებიც ემთხვევა ერთმანეთს, გარდა ერთი გაუგებარი გამონაკლისისა. კერძოდ, 138-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილის სანქციები აბსოლუტურად ემთხვევა ერთმანეთს (თ.ა. ვადით ხუთიდან თხუთმეტ წლამდე). ისმის კითხვა: თუ მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული მაკვალიფიცირებელ გარემოებათა საზოგადოებრივი საშიშროება იდენტურია, მაშ რა საჭიროა

მათი გაყოფა ორ სხვადასხვა ნაწილად? გაუგებრობას ვაწყდებით ასევე, თუ ერთმანეთს შევადარებთ 137-ე და 138-ე მუხლების მე-2 ნაწილებით გათვალისწინებულ სანქციებს. 137-ე მუხლის მე-2 ნაწილის სანქცია ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას ვადით ხუთიდან ათ წლამდე, 138-ე მუხლის მე-2 ნაწილის სანქცია კი — თავისუფლების აღკვეთას ხუთიდან თხუთმეტ წლამდე. გამოდის, რომ გაუპატიურების მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული მაკვალიფიცირებელი გარემოებები თავისი საშიშროებით ნაკლებია, ვიდრე იგივე მაკვალიფიცირებელი გარემოებანი, რომელიც თან ახლავს სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობით მოქმედებას, რაც მოკლებულია რეალობას. ამდენად, 138-ე მუხლის მე-2 ნაწილის სანქცია დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს მოყვანილი შესაბამისობაში 137-ე მუხლის შესაბამის სანქციასთან.

სამსოვარიში კავშირის ან სამსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების იძულება (სსკ 139-ე მუხლი)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია პირის (როგორც ქალის, ისე მამაკაცის) სექსობრივი თავისუფლება ან ხელშეუხებლობა. ამ დანაშაულის დამატებითი ობიექტი შეიძლება იყოს ადამიანის პატივი და ღირსება (თუ ადგილი აქვს სახელის გამტეხი ცნობის გახმაურებას). მისი დამატებითი ობიექტი არ შეიძლება იყოს საკუთრებით ურთიერთობა, რადგანაც ქონების დაზიანების შემთხვევაში ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით (139-ე და 187-ე მუხლები). დაზარალებული შეიძლება იყოს როგორც ქალი, ისე მამაკაცი. როგორც სრულწლოვანი, ისე არასრულწლოვანი (139-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

ობიექტური მხრივ იგი შეიძლება გამოიხატოს როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში. კერძოდ, სახელგამტეხი ცნობის გახმაურების ან ქონებრივი დაზიანების მუქარა შეიძლება ჩადენილ იქნეს მოქმედებით. რაც შეეხება მატერიალური, სამსახურებრივი ან სხვაგვარი დამოკიდებულების გამოყენებით იძულება, იგი შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით.

განსახილველი დანაშაული ფორმალური შემადგენლობისაა. იგი დამთავრებულია იძულების რომელიმე ხერხის გამოყენების მომენ-

ტიდან და მნიშვნელობა არა აქვს დამნაშავე მიაღწევს თუ არა დაზარალებულთან სექსუალური კონტაქტის დამყარებას.

დანაშაულის სუბიექტი სექსუალური კონტაქტის დასამყარებლად იყენებს იძულების სხვადასხვა ხერხს. ერთ-ერთი ასეთი ხერხია სახელგამტეხი ცნობის გახმაურების მუქარა. იგი გამოიხატება ისეთი ცნობის გადაცემის მუქარაში სხვა პირისათვის, რაც სახელს უტეხს დაზიანებულს. ამასთანავე, მნიშვნელობა არა აქვს, ეს ცნობა ნამდვილია თუ გამოგონილი, დანაშაულში იმხილება პირი თუ ამორალურ ქმედებაში. კვალიფიკაციისათვის ასევე არა აქვს მნიშვნელობა სახელგამტეხი ცნობის გახმაურების მუქარა იმწუთიერი, თუ იგი მომავლისკენაა მიმართული. თუ ეს მუქარა დამნაშავემ მართლაც განახორციელა, რაც გამოიხატა პირისათვის დანაშაულის ცრუ დასმენაში, ქმედება დაკვალიფიცირდება ერთობლიობით – სსკ 139-ე და 373-ე მუხლებით. სხვა შემთხვევაში კი მხოლოდ 139-ე მუხლით.

ქონებრივი დაზიანების მუქარა გულისხმობს აქტიურ ფსიქიკურ ზემოქმედებას დაზარალებულზე. მუქარა შეიძლება მიმართული იყოს როგორც მოძრავი, ისე უძრავი ქონების დაზიანებისაკენ. მართალია, 139-ე მუხლის დისპოზიციაში არაა პირდაპირი მითითება ქონების განადგურების მუქარაზე, მაგრამ იგი მის შემადგენლობაში უთუოდ იგულისხმება. თუკი ქონების დაზიანების მუქარას შეუძლია ფსიქიკური ზემოქმედება მოახდინოს დაზარალებულზე, მისი განადგურების მუქარა მით უმეტეს დიდ ზეგავლენას მოახდენს. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ეს ქონება უნდა იყოს მნიშვნელოვანი როგორც საზოგადოდ, ისე თვით დაზარალებულისათვის. უმნიშვნელო ქონების დაზიანების მუქარა არ მოგვცემს 139-ე მუხლის შემადგენლობას. როდესაც დამნაშავე რეალობად აქცევს ამ მუქარას და დაზარალებულს დაუზიანებს მისთვის მნიშვნელოვან ქონებას, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 139-ე და 187-ე მუხლებით¹.

დანაშაულისთან მატერიალურ დამოკიდებულებას ადგილი აქვს მაშინ, როცა დაზარალებული არსებობისათვის აუცილებელ სახსრებს დამნაშაულისაგან იღებს (კვება, ჩაცმა, სწავლის ქირა, მეურნეობის

¹ მიგვჩნია, რომ, თუ ადგილი აქვს დაზარალებულისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ქონების (მაგალითად, საცხოვრებელი სახლის) დაუყოვნებლივ განადგურების (მაგალითად, დაწვის) მუქარას სქესობრივი კონტაქტის იძულების მიზნით, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა სსკ 139-ე მუხლით, არამედ 137-ე ან 138-ე მუხლების მცდელობით.

ხარჯი და ა.შ.). სწორედ ამგვარ დამოკიდებულებას იყენებს დამნაშავე იმისათვის, რომ აიძულოს პირი მასთან სექსუალურ კონტაქტზე. ამასთანავე, არ ექნება ადგილი ამ დანაშაულის შემადგენლობას, როცა დამნაშავე სექსუალური კონტაქტის სანაცვლოდ ჰპირდება მე-2 პირს მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას (მეტ ფულს მისცემს, უკეთ ჩააცმევს, უფრო ძვირადღირებულ სასწავლებელში გადაიყვანს, უფრო ძვირადღირებულ კლინიკაში უმკურნალებს და ა.შ.). ამ დროს პირის იძულება უნდა გამოიხატოს მისი მატერიალური მდგომარეობის გაუარესების მუქარაში (არ მისცემს ფულს, არ გადაუხდის სწავლის ქირას, არ ჩააცმევს და ა.შ.). დანაშაულის ეს შემადგენლობა შეიძლება განხორციელდეს უმოქმედობითაც. მაგალითად, მაშინაცვალე გერს სთავაზობს სქესობრივ კავშირს მასთან. უარის მიღების შემდეგ კი წვევტს მასზე ზრუნვას (არ აჭმევს, არ ყიდულობს ტანსაცმელს, არ უხდის სწავლის ხარჯებს და ა.შ.), რათა ამით აიძულოს, დათანხმდეს მასთან სექსუალურ კონტაქტზე.

სამსახურებრივი დამოკიდებულების დროს დაზარალებული დამნაშაულის ხელქვეითია, მნიშვნელობა არა აქვს საჯარო თუ კერძო სამართლის დაწესებულებაში. ამდენად, დამნაშავე იყენებს თავის ფაქტობრივ შესაძლებლობას და პირდაპირ ან მინიშნებით აგრძნობინებს დაზარალებულს, რომ, თუ იგი არ დასთანხმდება სექსუალურ კონტაქტზე, მისი სამსახურებრივი მდგომარეობა გაუარესდება (არ გადაუხდის ხელფასს, ანდა გადაუხდის ნაკლებს, ჩამოაქვეითებს, გაათავისუფლებს სამუშაოდან და ა.შ.). სამსახურებრივი დამოკიდებულების გამოყენება არ არსებობს იმ შემთხვევაში, როცა პირებს შორის ჯერ არაა დამყარებული სამსახურებრივი ურთიერთობა. მაგალითად, ხელმძღვანელი პირი მოქალაქეს, რომელსაც სურს ამ ორგანიზაციაში მუშაობის დაწყება, აგრძნობინებს, რომ სამსახურში მხოლოდ იმ პირობით მიიღებს, თუ იგი დათანხმდება სექსუალურ კონტაქტზე. ამდენად, ასეთი შემთხვევა არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს სსკ 139-ე მუხლით.

თუკი ხელმძღვანელი პირი მართლაც ჩაიდენს ზემოთ ჩამოთვლილ უკანონო მოქმედებებს, კვალიფიკაცია სსკ 139-ე მუხლთან ერთად უნდა მოხდეს შესაბამისი ნორმით (მაგალითად, სსკ 169-ე, 220-ე ან 332-ე მუხლებით). არ გვექნება განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა მაშინ, როცა ხელმძღვანელი პირი ცდილობს ხელქვეითის დაყოლიებას იმით, რომ სექსუალური კონტაქტის სანაცვლოდ ჰპირდ-

ება მას სხვადასხვა შეღავათებს: მაღალხელფასიან სამუშაოზე გადაყვანას, პრემიების მიღებას, მივლინებებს უცხო ქვეყნებში და ა.შ.

სხვაგვარ დამოკიდებულებად უნდა მივიჩნიოთ მასწავლებლისა და მოსწავლის, ლექტორისა და სტუდენტის, გამომძიებლისა და ბრალდებულის, მწვრთნელისა და სპორტსმენის დამოკიდებულება და ა.შ. ეს ისეთი დამოკიდებულებაა, როცა პირის მდგომარეობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, მისი ცხოვრების წესი და მომავალი მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული მე-2 პირზე და თანაც ამ დამოკიდებულების გაწყვეტა გარკვეულ სირთულეებთანაა დაკავშირებული. დამნაშავე იყენებს სწორედ ამ მომენტს, რათა აიძულოს პირი მასთან სექსუალურ კონტაქტზე.

ამ დანაშაულის საზოგადოებრივი საშიშროება აშკარად ნაკლებია, ვიდრე გაუპატიურებისა, რადგანაც განსახილველ შემთხვევაში საფრთხე არ ემუქრება პირის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. გარდა ამისა, პირს აქვს დრო, დაფიქრდეს დამნაშავეს წინადადებაზე, აწონდაწონოს ვითარება, სხვა პირებს მიმართოს საშველად და ა.შ.

დანაშაულის სუბიექტია ყველა შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი როგორც ქალი, ისე მამაკაცი. სამსახურებრივი დამოკიდებულების გამოყენების დროს კი სახეზეა სპეციალური სუბიექტი — ხელმძღვანელი პირი.

სუბიექტური მხრივ 139-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით, მოტივი უმეტესწილად სექსუალური ხასიათისაა, ხოლო მიზანი არის დაზარალებულებთან სქესობრივი კავშირის, მამათმავლობის, ლესბიანობის ან სხვაგვარი სექსუალური კონტაქტის დაჭერა.

სსკ 139-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, როცა იგი ჩადენილია არასრულწლოვანის მიმართ. არასრულწლოვანად ჩათვლება პირი, ვისაც არ მიუღწევია 18 წლისათვის.

როდესაც დამნაშავე 139-ე მუხლში მითითებული ხერხის გამოყენებით სექსუალურ კონტაქტს დაამყარებს წინასწარი შეცნობით 16 წელს მიუღწეველთან, რომელიც არ იმყოფება უმწეო მდგომარეობაში, ქმედება უნდა დაკვალიფიკირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 139-ე და 140-ე მუხლებით.

სქესობრივი კავშირი ან სქესუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება თქმვისმომტი წლის ასაკს მიუღწევამდამ (სსკ 140-ე მუხლი)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია 16 წელს მიუღწეველი პირის სქესობრივი ხელშეუხებლობა, მისი ნორმალური ზნეობრივი და ფიზიკური განვითარება. დაზარალებული შეიძლება იყოს როგორც ვაჟი, ისე გოგონა, რომელსაც არ შესრულებია 16 წელი. საქმე ისაა, რომ 16 წლამდე ასაკის მოზარდთან სქესობრივი კავშირი, ზნეობრივი თვალსაზრისით, ხელს უწყობს მის გარყვნას. ბიოლოგიური თვალსაზრისით კი, ხელს უშლის ნორმალურ ფიზიკურ განვითარებას, ვინაიდან 16 წელს მიუღწეველი მოზარდი სქესობრივად ჯერ კიდევ მოუმწიფებელია. ამიტომაც, 16 წელს მიუღწეველთან სექსუალური კონტაქტი, თუნდაც ნებაყოფლობით, დაუშვებელია.

განსახილველი დანაშაული ძირითადად იმით განსხვავდება გაუპატიურებისა და სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედებისაგან, რომ აქ სექსუალური კონტაქტი დაზარალებულთან მისივე თანხმობით მყარდება. ამასთანავე, დაზარალებული არ იმყოფება უმწეო მდგომარეობაში.

ობიექტური მხრივ 140-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გამოიხატება მოქმედებაში, კერძოდ, ნებაყოფლობით სქესობრივ კავშირში, მამათმავლობაში, ლესბიანობაში ან სხვაგვარ გაუკუღმართებულ სექსუალურ კონტაქტში 16 წელს მიუღწეველ პირთან.

დანაშაული დამთავრებულად ითვლება მაშინ, როცა სრულწლოვანი პირი 16 წელს მიუღწეველთან დაიწყებს ნებაყოფლობით სქესობრივ კავშირს ან გაუკუღმართებულ სექსუალურ კონტაქტს. თუ ამგვარი კონტაქტი 16 წელს მიუღწეველთან დამყარებულია ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან უმწეობის გამოყენებით, ქმედება უნდა დაკვალიფიკირდეს სსკ 137-ე ან 138-ე მუხლების შესაბამისი ნაწილით. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კითხვაზე, თუ რა ასაკამდე ითვლება მოზარდი უმწეო მდგომარეობაში მყოფად, ცალსახა პასუხის გაცემა ძნელია. საკითხი მეტად ინდივიდუალურია. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა გაირკვეს, ჰქონდა თუ არა შეგნებული მოზარდს (განსაკუთრებით 10 წელს გადაცილებულს) შეგნებული სექსუალური კონტაქტის არსი და მისი შედეგები. 140-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული

ლის დაზარალებულად გვევლინება სწორედ ის მოზარდი, რომელსაც შეგნებული ჰქონდა სექსობრივი კავშირის (და საერთოდ, სექსუალური კავშირის) არსი და მისი შედეგები. წინააღმდეგ შემთხვევაში 16 წელს მიუღწეველი ჩაითვლება უმწეო მდგომარეობაში მყოფად, მის ფორმალურ თანხმობას სექსუალურ კონტაქტზე იურიდიული მნიშვნელობა არ მიენიჭება და ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 137-ე ან 138-ე მუხლებით. ამდენად, 140-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედებისას დაზარალებული არ იმყოფება უმწეო მდგომარეობაში.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა გვეჩვენა მაშინაც, როცა სრულწლოვანმა ცოლად შეირთო 16 წელს მიუღწეველი გოგონა ან, პირიქით, მოქმედი კანონმდებლობა არავითარ გამონაკლისს არ ითვალისწინებს იმ შემთხვევისათვის, როცა პირები ფაქტობრივ ქორწინებაში არიან¹.

აღნიშნული დანაშაულის შემადგენლობა არ გვეჩვენა, როცა სრულწლოვანი ნებაყოფლობით სექსუალურ კონტაქტს ამყარებს, მართალია, 16 წელს მიუღწეველთან, მაგრამ პირთან, ვისთვისაც ასეთი კონტაქტი უკვე ცხოვრების ჩვეულებრივი წესია (მაგალითად, 16 წელს მიუღწევ-უკვე ცხოვრების ჩვეულებრივი წესია (მაგალითად, 16 წელს მიუღწევ-ელ პირთან, ვინც დაქორწინებულია და შვილიც ჰყავს). საქმე ისაა, რომ ასეთი სექსუალური კონტაქტი უკვე ხელს ვერ შეუშლის 16 წელს მიუღწეველს ნორმალურ ზნეობრივ და ფიზიკურ განვითარებას. როდესაც სრულწლოვანმა პირმა ჯერ გააუპატიურა 16 წელს მიუღწეველი, ხოლო შემდეგ დაითანხმა იგი სექსობრივ კავშირზე (თუ დაზარალებული არაა უმწეო მდგომარეობაში), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

დანაშაულის სუბიექტია შერაცხადი, სრულწლოვანი პირი, ე.ი. ვინც უკვე შესრულდა 18 წლის, როგორც ქალი, ისე მამაკაცი. თუ არასრულწლოვანი ნებაყოფლობით სექსუალურ კავშირს ამყარებს 16 წელს მიუღწეველთან, დანაშაულის შემადგენლობა საერთოდ არ არსებობს, ვინაიდან, ამ დროს ძნელია გაირკვეს ამ ორი არასრულწლოვანი პირიდან, რომელია დამნაშავე და რომელი დაზარალებული.

¹ მიგვაჩნია, რომ კანონმდებლობის ასეთი პოზიცია გაუმართლებელია. ფაქტობრივად შექმნილი ოჯახის დანგრევა არ შეიძლება შეფასდეს დედებით მოვლენად. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ, როდესაც სრულწლოვან მეუღლეს დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა და 16 წელს მიუღწეველი რჩება თავისუფალი, ხშირად ზნეობრივი თვალსაზრისით ეს უარესი შედეგით მთავრდება.

სუბიექტური მხრივ 140-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ 16 წელს მიუღწეველთან ამყარებს სექსობრივ კავშირს, ან სექსუალური ხასიათის გაუკუღმართებულ კონტაქტს და სურს ეს.

გარყვნილი ქმედება (სსკ 141-ე მუხლი)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია 16 წელს მიუღწეველი პირის ნორმალური ზნეობრივი განვითარება.

დაზარალებული შეიძლება იყოს 16 წელს მიუღწეველი პირი, როგორც ქალი, ისე მამაკაცი.

ობიექტური მხრივ დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს მოქმედებით, რაც გამოიხატება გარყვნილ ქმედებაში 16 წელს მიუღწეველთან.

რით განსხვავდება გარყვნილი ქმედება 16 წელს მიუღწეველთან იმავე პირთან გაუკუღმართებული სექსუალური კონტაქტისაგან (140-ე მუხლი). გაუკუღმართებული სექსუალური კონტაქტის დროს დამნაშავე ფიზიკურად სექსუალურ კავშირს ამყარებს 16 წელს მიუღწეველთან გაუკუღმართებული ფორმით. ასეთი კონტაქტი გარეგნულად სექსობრივი კავშირის იმიტაციით ხასიათდება. გარყვნილი ქმედების დროს კი დამნაშავე დაზარალებულთან არ ამყარებს სექსუალურ კონტაქტს, არამედ სხვაგვარი ქმედებით აზღენს მის გარყვნას. გარყვნილი ქმედება თავისი გარეგანი გამოხატულების ხასიათის მიხედვით შეიძლება ორი სახის იყოს: ფიზიკური ან ინტელექტუალური გარყვნილი ქმედება. ფიზიკური გარყვნილი ქმედება სახეზეა მაშინ, როცა პირი 16 წელს მიუღწეველი მოზარდის თვალწინ სექსობრივ კავშირს ან სექსუალურ ხასიათის ქმედებას ახორციელებს სხვა პირთან, ანდა საკუთარ სხეულზე ახორციელებს სექსუალური ხასიათის მოქმედებას.

ინტელექტუალური გარყვნილი ქმედების დროს დამნაშავე თვითონ არ ახორციელებს სექსუალური ხასიათის მოქმედებას. იგი 16 წელს მიუღწეველს ესაუბრება სექსუალური ცხოვრების ისეთ დეტალებზე, რამაც შეიძლება მოზარდში სექსუალური ლტოლვა გამოიწვიოს. ინტელექტუალური გარყვნილი ქმედებაა სახეზე აგრეთვე, როცა პირი მოზარდს უჩვენებს პორნოგრაფიულ ნაწარმოებს (ფილმს, სურათსა და სხვა).

გარყვნილი ქმედების დროს დამნაშავე დაზარალებულთან რომ არ

შედის სექსუალურ კონტაქტში, ამაზე ის ფაქტიც მეტყველებს, რომ გარყვნილი ქმედების სუბიექტი, განსხვავებით სსკ 140-ე მუხლის სუბიექტისაგან, არის 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი და არა სრულწლოვანი პირი. გარყვნილ ქმედებაში დაზარალებულთან სექსუალური კონტაქტიც რომ იგულისხმებოდეს, მაშინ ამ დანაშაულის სუბიექტი არ იქნებოდა 14 წლის პირი, რადგან ორ 16 წელს მიუღწეველთა შორის ნებაყოფლობით სექსუალური კონტაქტის დროს პრაქტიკულად შეუძლებელია გაირკვეს, ვინაა დამნაშავე და ვინ დაზარალებული.

გარყვნილი ქმედება ფორმალური დანაშაულია. იგი დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი 16 წელს მიუღწეველთან ჩაიდენს ინტელექტუალურ თუ ფიზიკურ გარყვნილ ქმედებას ძალადობის გარეშე. დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს მოახერხა თუ არა დამნაშავემ 16 წელს მიუღწეველი პირის გარყვნა.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი, როგორც ქალი, ისე მამაკაცი.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული განზრახია. კერძოდ, სახეზეა პირდაპირი განზრახვა. პირს შეგნებული აქვს, რომ 16 წელს მიუღწეველთან სჩადის ისეთ ქმედებას, რომელიც საყოველთაოდ მიღებული ზნეობის ნორმებით ფასდება როგორც გარყვნილება. მას შეიძლება სურდეს მოზარდის გარყვნა ან უშეებდეს ასეთი შედეგის დადგომას. ამდენად, რა მიზნით სჩადის პირი გარყვნილ ქმედებას 16 წელს მიუღწეველთან, ამას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

თავი VI

დანაშაული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების წინააღმდეგ

§1. ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ზოგადი დახასიათება

საქართველოს კონსტიტუცია წარმოადგენს მოქალაქეთა ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის სამართლებრივ გარანტიას. ეს უფლებები და თავისუფლებები შინაარსის მიხედვით შეიძლება დაიყოს სამ ჯგუფად: პირადი, სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური უფლება. გარდა ამ ძირითადისა, მოქალაქეებს სხვა უფლებებიც აქვთ, რომლებიც გამომდინარეობენ კონსტიტუციური უფლებებიდან და მათი დაცვის სამართლებრივი გარანტიის როლში გამოდის სამართლის სხვადასხვა დარგი (მათ შორის, სისხლის სამართალიც). საქართველოს სს კოდექსის XXIII თავში მოცემულია სწორედ ის ნორმები, რომლებიც წარმოადგენენ მოქალაქეთა (და არა მარტო საქართველოს მოქალაქეთა) პირად, სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ უფლებათა დაცვის სისხლისსამართლებრივ გარანტიას.

ამ თავით გათვალისწინებული დანაშაულებისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის სახეობითი ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავით გარანტირებული ადამიანთა ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. დაზარალებულებად გვევლინებიან როგორც საქართველოს მოქალაქენი, ისე უცხოელები და მოქალაქეობის არმქონე პირები, რომლებიც მუდმივად თუ დროებით ცხოვრობენ საქართველოში. მაგრამ მთელი რიგი ნორმებისათვის დაზარალებულთა წრე შეზღუდულია (დაკონკრეტებულია). მაგალითად, სსკ 142¹-ე მუხლში დაზარალებული შეიძლება იყოს მხოლოდ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირი, 143²-ე მუხლში – არასრულწლოვანი, 154-ე მუხლში – ჟურნალისტი, 162-ე მუხლში – მხოლოდ საქართველოს მოქალაქე და ა.შ.

ამ დანაშაულთა ობიექტური მხარე უმეტეს შემთხვევაში მოქმედებაში გამოიხატება (სსკ 143-ე, 143¹-ე, 143²-ე, 144-ე, 145-ე, 146-ე, 148-ე, 150-ე, 151-ე, 155-ე, 158-ე, 159-ე, 160-ე, 161-ე და სხვა). ზოგიერთი მათგანი ობიექტური მხრივ შეიძლება გამოიხატოს როგორც

მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში (სსკ 142-ე, 142¹-ე, 147-ე, 149-ე, 167-ე, 169-ე და სხვა).

ამ თავით გათვალისწინებულ დანაშაულთა ნაწილი მატერიალური შემადგენლობისაა, ე.ი. მათი დამთავრებულად ცნობისათვის აუცილებელია მძიმე შედეგის დადგომა. მაგალითად, ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა (სსკ 142-ე მუხლი), შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის უფლებების შეზღუდვა (სსკ 142²-ე მუხლი), განზრახ უკანონო დაკავება ან დაპატიმრება, რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია (სსკ 147-ე მუხლის მე-3 ნაწილი), უკანონო მოთავსება ან დაკავება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, რამაც გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი (სსკ 149-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ზ“ პუნქტი), ადგილსამყოფლის თავისუფლად არჩევის უფლების ხელყოფა (სსკ 152-ე მუხლი), ინფორმაციის გაცნობაზე უარის თქმა ან არასწორი ინფორმაციის წარდგენა (სსკ 167-ე მუხლი), შრომის კანონმდებლობის დარღვევა (169-ე მუხლი), შრომის დაცვის წესის დარღვევა (სსკ 170-ე მუხლი). განსახილველ დანაშაულთა ნაწილი კი ფორმალური შემადგენლობისაა, ე.ი. ისინი დამთავრებულად ითვლებიან მოქმედების ან უმოქმედობის ჩადენისთანავე და მძიმე შედეგის დადგომას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. ასეთი დანაშაულებია რასობრივი დისკრიმინაცია (სსკ 142¹-ე მუხლი), თავისუფლების უკანონო აღკვეთა (სსკ 143-ე მუხლი), ადამიანით ვაჭრობა (სსკ 143¹-ე მუხლი), არასრულწლოვანით ვაჭრობა (სსკ 143²-ე მუხლი), მძევლად ხელში ჩაგდება (144-ე მუხლი), დანაშაულის პროვოკაცია (სსკ 145-ე მუხლი), უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში (სსკ 146-ე მუხლი), განზრახ უკანონო დაკავება ან დაპატიმრება (სსკ 147-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 ნაწილი) და სხვა. ფორმალურ დანაშაულებში მძიმე შედეგის დადგომას, მართალია, ქმედების კვალიფიკაციისათვის არა აქვს მნიშვნელობა, მაგრამ იგი მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

დანაშაულის ჩადენის ადგილს, დროს, ხერხსა და საშუალებას უმეტეს შემთხვევაში განსახილველ დანაშაულთა კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. ზოგ შემთხვევაში კი მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა აქვს ობიექტური მხარის ისეთ ფაქტურულ ნიშანს, როგორიცაა დანაშაულის ხერხი და საშუალება. მაგალითად, რასო-

ბრივი დისკრიმინაცია, ჩადენილი სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ან ასეთი ძალადობის მუქარით (სსკ 142¹ მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი), დევნა, ჩადენილი ძალადობით ან ძალადობის მუქარით (სსკ 156-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი) და სხვა.

ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა სუბიექტი შესაძლებელია იყოს როგორც საერთო (ე.ი. ნებისმიერი შერაცხადი, 14 წელს მიღწეული პირი), ისე სპეციალური. სპეციალური სუბიექტის მიერაა ჩადენილი ისეთი დანაშაული, როგორიცაა უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში (სსკ 146-ე მუხლი), განზრახ უკანონო დაკავება ან დაპატიმრება (სსკ 147-ე მუხლი) და სხვა. მთელი რიგი დანაშაულების ჩადენა შესაძლებელია როგორც სპეციალური, ისე საერთო სუბიექტების მიერ. მაგალითად, ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა (სსკ 142-ე მუხლი), რასობრივი დისკრიმინაცია (სსკ 142¹-ე მუხლი), ადამიანით ვაჭრობა (სსკ 143¹-ე მუხლი) და სხვა. ზოგიერთი მათგანის ამსრულებელი კი არის მხოლოდ საერთო სუბიექტი. მაგალითად, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა (სსკ 143-ე მუხლი), მძევლად ხელში ჩაგდება (სსკ 144-ე მუხლი), დანაშაულის პროვოკაცია (სსკ 145-ე მუხლი).

სუბიექტური მხრივ XXIII თავში გათვალისწინებული დანაშაულების უმრავლესობა ხასიათდება განზრახვით. გვაქვს გაუფრთხილებელი დანაშაულიც. მაგალითად, შრომის დაცვის წესის დარღვევა (სსკ 170-ე მუხლი). მოტივსა და მიზანს უმეტეს შემთხვევაში კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს და მათი დადგენა ხდება სასჯელის ინდივიდუალიზაციის მიზნით. თუმცა მთელ რიგ შემთხვევაში მოტივი ან მიზანი მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობისაა, ვინაიდან იგი შეტანილია დანაშაულის შემადგენლობაში. მაგალითად, რასობრივი დისკრიმინაცია (სსკ 142¹-ე მუხლი), ადამიანით ვაჭრობა (სსკ 143¹-ე მუხლი), არასრულწლოვანით ვაჭრობა (სსკ 143²-ე მუხლი), მძევლად ხელში ჩაგდება (სსკ 144-ე მუხლი), დანაშაულის პროვოკაცია (სსკ 145-ე მუხლი) და სხვა.

**ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის
დარღვევა (სსკ 142-ე მუხლი)**

განსახილველი დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ადამიანის თავისუფლება და თანასწორობა, რომელიც განმტკიცებულია საქართველოს კონსტიტუციით (მუხლი მე-14), ასევე სხვადასხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებითა და კონვენციებით; მაგალითად, 1979 წლის 18 დეკემბრის კონვენციით ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ (საქართველო შეუერთდა 1994 წლის 9 აპრილს); ამავე კონვენციის 1992 წლის დამატებითი ოქმით (საქართველო შეუერთდა 2002 წლის 18 მაისს); 1951 წლის კონვენციით მამაკაცთა და ქალთა თანაბარი ღირებულების შრომის თანაბარი ანაზღაურების შესახებ (საქართველო შეუერთდა 1996 წლის 29 მაისს) ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპის 1950 წლის 4 ნოემბრის კონვენცია და სხვა.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება მოქმედებაში ან უმოქმედობაში, მძიმე შედეგში (ადამიანის უფლების არსებითი ხელყოფა) და მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის. კერძოდ, ქმედება გამოიხატება ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევაში, რაც შეიძლება ჩადენილი იყოს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. უმოქმედობის მაგალითია, როცა ამათ თუ იმ ერის წარმომადგენლებს არ უწევენ მომსახურებას საყოფაცხოვრებო მომსახურების ამა თუ იმ დაწესებულებაში (ამ შემთხვევაში დანაშაულის ჩამდენი პირი იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას). მოქმედებებს დაბრკოლების შექმნით არ აძლევენ საშუალებას ისარგებლონ ტრანსპორტით, თეატრით, მაღაზიაში მომსახურებით და სხვა.

თუ ადგილი აქვს ადამიანის თანასწორუფლებიანობის დარღვევას იმ მიმართებით, რომ მან ვერ განახორციელოს კონსტიტუციით გარანტირებული შრომის თავისუფლება, ქმედება საქმის ფაქტობრივი გარემოების მიხედვით (კერძოდ, თუ ადგილი აქვს ძალადობას ან ძალადობის მუქარას) დაკვალიფიცირდება სსკ 168-ე და არა 142-ე მუხლით. სსკ 168-ე მუხლი ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევის კერძო შემთხვევას აწესრიგებს, ხოლო ზოგადი და კერძო ნორმის კონკურენციის დროს იმარჯვებს კერძო ნორმა. ასევე არ დაკვალი-

ფიცირდება პირის ქმედება სსკ 142-ე მუხლით, როცა იგი ხელს უშლის ამა თუ იმ რელიგიის წარმომადგენლებს რელიგიური წესის აღსრულებაში. ამ დროს კვალიფიკაცია მოხდება სსკ 155-ე მუხლით. ასევე არ გვექნება სსკ 142-ე მუხლის შემადგენლობა, როცა თანამდებობის პირი ეროვნული, რელიგიური თუ სხვა ნიშნის მიხედვით უკანონოდ აკავებს ან აპატიმრებს მოქალაქეს. ამ დროს ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 147-ე მუხლით.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარისათვის აუცილებელი ნიშანია ის, რომ თანასწორუფლებიანობის დარღვევას ადგილი აქვს არა წებისმიერი ადამიანის მიმართ, არამედ რაიმე ნიშნით განსხვავებული პირის მიმართ. ეს ნიშნებია: რასა (მაგალითად, ყვითელკანიანი), კანის ფერი, სალაპარაკო ენა (მაგალითად, რუსულენოვანი), სქესი, რელიგიისადმი დამოკიდებულება (მაგალითად, მუსულმანი), აღმსარებლობა, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულება, ეროვნული, ეთნიკური, სოციალური კუთვნილება (მაგალითად, ქართველი), რომელიმე წოდებისადმი ან საზოგადოებრივი გაერთიანებისადმი კუთვნილება (მაგალითად, რომელიმე კავშირის წევრი), წარმოშობა, საცხოვრებელი ადგილი ან ქონებრივი მდგომარეობა (მაგალითად, სოციალურად დაუცველი – ღარიბი). მაგალითად, ისეთი კანონის მიღება, რომელიც პირს სახელმწიფო პოლიტიკური თანამდებობის დასაკავებლად ავალდებულებს წარმოდგინოს დოკუმენტი იმის შესახებ, რომ იგი არის სოლიდური სიმდიდრის მფლობელი.

საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით თანასწორუფლებიანობის დარღვევა ნიშნავს უფლებების შეზღუდვას საქართველოს ტერიტორიის რომელიმე ნაწილში ცხოვრების ნიშნის მიხედვით (მაგალითად, სოფლად ცხოვრების ნიშნით). ამდენად, საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით თანასწორუფლებიანობის დარღვევად არ ჩაითვლება ის შემთხვევა, როცა პირს არჩევნებში მონაწილეობისათვის (როგორც პასიური, ისე აქტიური საარჩევნო ხმის უფლებით) მოეთხოვება საქართველოში გარკვეული დროით ცხოვრება.

სსკ 142-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისი არაა მხოლოდ ისეთი ქმედების ჩადენა, რომელიც არღვევს ადამიანის თანასწორუფლებიანობას, არამედ აუცილებელია ამას შედეგად მოჰყვეს ადამიანის უფლების არსებითი ხელყოფა. ამდენად, საზეზა მატერიალური დანაშაული.

ადამიანის უფლების არსებითი ხელყოფა შეიძლება გამოიხატოს როგორც მატერიალურ, ისე მორალურ ზიანში. მაგალითად, მატერიალური ზიანი სახეზეა მაშინ, როცა ბაზრის მოვაჭრეები საშუალებას არ აძლევენ რომელიმე ერის წარმომადგენლებს, გამოიტანონ ბაზარზე თავიანთი ნივთი გასაყიდად. მორალური ზიანი სახეზეა მაშინ, როცა რომელიმე ერისა თუ რელიგიის წარმომადგენლებს არ ეძლევათ შესაძლებლობა ისარგებლონ ხელოვნებისა თუ კულტურის მიღწევით (მაგალითად, ნახონ სპექტაკლი, დაათვალიერონ ხელოვნების ნიმუშების გამოფენა და სხვა). ხელყო თუ არა არსებითად ადამიანის უფლება თანასწორუფლებიანობის დარღვევის ფაქტმა, ეს საკითხი ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა გადაწყვიტოს სასამართლომ მიყენებული მატერიალური და მორალური ზიანის შეფასების შედეგად.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია ყველა შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი როგორც საქართველოს მოქალაქე, ისე მოქალაქეობის არმქონე პირი და უცხოელი.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული განზრახია. მისი ჩადენა შეიძლება როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. ეს იმას ნიშნავს, რომ პირს შეგნებული აქვს, რომ თავისი ქმედებით არღვევს ადამიანის თანასწორუფლებიანობას რასობრივი, ეროვნული თუ სხვა ნიშნის მიხედვით, ითვალისწინებს, რომ ამ ქმედებას მოჰყვება პირის უფლების არსებითი ხელყოფა და სურს ეს შედეგი (ან ითვალისწინებს ასეთი შედეგის გარდუვალობას), ანდა შეგნებულად უშვებს მის დადგომას.

თუ პირი თავისი დაუდევრობით ფაქტობრივად არსებითად არღვევს ადამიანის თანასწორუფლებიანობას, სსკ 142-ე მუხლის შემადგენლობაში აღვილი არა აქვს.

დანაშაულის მოტივსა და მიზანს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. მოტივი შეიძლება იყოს ანგარება, შური, შურისძიება, სიძულვილი. მიზანი შეიძლება იყოს სამაგიეროს მიზლვა, საკუთარი უპირატესობის დამტკიცება და სხვა. აქვე უნდა გამოირიცხოთ ეროვნული ან რასობრივი მტრობისა და განხეთქილების ჩამოგდების მიზანი. ასევე უნდა გამოირიცხოთ ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზანი, ასეთი მიზნის არსებობისას ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს სსკ 142¹ მუხლით – რასობრივი დისკრიმინაცია.

სსკ 142-ე მუხლის მე-2 ნაწილით ერთ-ერთი დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. აქ სახეზეა სპეციალური სუბიექტი. იგი შეიძლება იყოს როგორც მოხელე ან მასთან გათანაბრებული პირი, ასევე კერძო ორგანიზაციის ხელმძღვანელი პირი. სამსახურებრივი მდგომარეობა შეიძლება გამოიყენოს ორგანიზაცია-დაწესებულების რიგითმა მუშაკმაც. მაგალითად, სასწავლო დაწესებულების ხელმძღვანელი (სკოლის დირექტორი ან უნივერსიტეტის რექტორი) არ იღებს სასწავლებელში ამა თუ იმ ეროვნების წარმომადგენელს, ან რომელიმე დაწესებულების ხელმძღვანელი სამუშაოზე არ იღებს რომელიმე სქესის წარმომადგენელს (მაგალითად, ქალს) იმ სამსახურში, სადაც კანონით ასეთი შეზღუდვა არ არის დაწესებული), ანდა სალონში დალაქები არ ემსახურებიან რომელიმე რასის წარმომადგენლებს და სხვა. როცა პირი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით სჩადის სსკ 169-ე მუხლით გათვალისწინებულ ქმედებას (მაგალითად, ეროვნული ნიშნით სამუშაოდან უკანონოდ დაითხოვს პირს, ანდა არ შეასრულებს მისი სამუშაოზე აღდგენის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილებას და ა.შ.) რასის, კანის ფერისა და სხვა ნიშნით, ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს არა სსკ 169-ე მუხლით, არამედ 142-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით.

სახელმწიფო მოხელის მიერ ამ ქმედების ჩადენისას საჭირო არაა ქმედების კვალიფიკაცია სამოხელეო დანაშაულის შესაბამისი მუხლით (მაგალითად, 332-ე მუხლი), რადგანაც, ჯერ ერთი, განსახილველი დანაშაული სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების კერძო შემთხვევაა და მე-2, სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებისას მოხელე ქმედებას სჩადის თავისთვის ან სხვისთვის რაიმე გამორჩენის ან უპირატესობის მისაღებად. ასეთი მიზანი კი არაა აუცილებელი სსკ 142-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისას.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია. ასეთი შედეგი შეიძლება გამოიხატოს სხვადასხვა ერის წარმომადგენელთა შორის კონფლიქტში, საწარმოო პროცესის დიდი ხნით შეწყვეტაში, დიდ მატერიალურ ზარალში, ტრანსპორტის მოძრაობის გარკვეული დროით შეფერხებაში და სხვა. ამ შედეგების მიმართ აღვილი შეიძლება ჰქონდეს როგორც გაუფრთხილებლობას, ისე განზრახვას.¹

საერთოდ, ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევას მოჰყვება თუ არა მძიმე შედეგი, ეს საკითხი ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა გადაწყვიტოს სასამართლომ.

რასობრივი დისკრიმინაცია (მუხლი 142¹-მ)

ეს მუხლი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში სრულიად ახალია (2003წ. 6 ივნისიდან). კანონმდებლის მიზანია ამ ნორმის შემოღებით უზრუნველყოს ისეთი საზოგადოების ჩამოყალიბება, სადაც ადგილი არ ექნება რასობრივ დისკრიმინაციას.¹

ამ დანაშაულისაგან სისხლის სამართლებრივი დაცვის ობიექტია სხვადასხვა ერისა და რასის წარმომადგენელთა თავისუფლება და თანასწორობა, ასევე სხვადასხვა კანის ფერის, ეთნიკური წარმომადგენლობის წარმომადგენელთა თანასწორობა, რაც გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციითა და საერთაშორისო სამართლის ნორმებით. მაგალითად, 1966 წლის საერთაშორისო კონვენციით „რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ (საქართველო შეუერთდა 1999 წლის 16 აპრილის პარლამენტის დადგენილებით); ასევე 1958 წლის კონვენცია შრომისა და დასაქმების სფეროში დისკრიმინაციის შესახებ და სხვა. რასობრივი დისკრიმინაციის მეორადი ობიექტია სხვა პირის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ რასობრივი დისკრიმინაცია გამოიხატება: ა) ისეთ ქმედებაში, რომელიც ჩადენილია ეროვნული ან რასობრივი მტრობის ან განხეთქილების ჩამოგდების, ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით. ბ) ადამიანის უფლებების პირდაპირ ან არა პირდაპირ შეზღუდვაში ან გ) ადამიანისათვის უპირატესობის დაწესებაში, რასის, კანის ფერის, სოციალური კუთვნილების, ეროვნული ან ეთნიკური წარმომადგენლობის მიზნით.

ეროვნული ან რასობრივი მტრობის, ან განხეთქილების ჩამოგდების, ანდა ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით ჩადენილი ქმედება შეიძლება გამოიხატოს რომელიმე ერის ღირსების

¹ სსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის მოთხოვნიდან გამომდინარე, გაუფრთხილებლობის დასაბუთება ამ შემთხვევაში ძალზე სადავოა.

² დისკრიმინაცია – ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს უფლებების შეზღუდვას, თანასწორუფლებიანობის წართშევას.

საჯარო დისკრიმინაციაში, რაც გამოიხატება ამ ერის დამცირებაში მოუღებელი ფორმით. მაგალითად, პირი საქვეყნოდ აცხადებს, რომ ეს ერი გამოირჩევა გონებრივი სიჩლუნგით, მისი ადგილი არ არის კულტურულ საზოგადოებაში. ასეთი ქმედება შეიძლება გამოიხატოს ასევე ამა თუ იმ ერის სულიერი სიწმინდეებისადმი (მაგალითად, მეჩეთის) შეურაცხყოფელ ქმედებაში, ამა თუ იმ ერის კულტურული დაწესებულების (მაგალითად, სომხური თეატრის) მუშაობის შეფერხებაში დაბრკოლებების შექმნით, ამა თუ იმ ერისა თუ რასის კუთვნილი სასაფლაოების (მაგალითად, ებრაული სასაფლაოების) წაბილწვაში და სხვა.

ადამიანის უფლებების პირდაპირი შეზღუდვა სახეზეა მაშინ, როცა გამოდის ისეთი კანონი ან სხვა ნორმატიული აქტი, რითაც ამა თუ იმ ერის, რასისა თუ სხვა ნიშნის მიხედვით პირს ეკრძალება დაიკავოს თანამდებობა სახელმწიფო სამსახურში. არაპირდაპირია შეზღუდვა, როცა რომელიმე ეროვნული, რასობრივი თუ სხვა ნიშნის მიხედვით პირდაპირ და აშკარად პირი არ იზღუდება (მაგალითად, არ იზღუდება იგი რომელიმე ნორმატიული აქტით ან ამა თუ იმ უფლების განხორციელებაზე უარს არ ეუბნებიან იმ მოტივით, რომ იგი რომელიმე ერისა თუ რასის წარმომადგენელია), მაგრამ სხვა გარემოების მომიზეზებით არ აძლევენ შესაძლებლობას განახორციელოს თავისი უფლება. მაგალითად, რომელიმე უმაღლეს სასწავლებელში რასის, კანის ფერის, სოციალური კუთვნილების, ეროვნული თუ ეთნიკური წარმომადგენლობის ნიშნის მიხედვით სტუდენტების ცოდნას აფასებენ არაობიექტურად, მეტისმეტად მკაცრად, როგორც არადაამაკმაყოფილებელს. შედეგად ადგილი აქვს სტუდენტების გარიცხვას სასწავლებლიდან. მართალია, მათი გარიცხვის დროს ნამდვილი მოტივი ოფიციალურად არ ჩანს, იგი შენიღბულია თითქოსდა არადაამაკმაყოფილებელი აკადემიური მოსწრებით, მაგრამ ფაქტობრივად ესაა ეროვნული თუ სხვა ნიშნის მიხედვით ადამიანის დისკრიმინაცია. ამდენად, აქ ადგილი აქვს უფლებების არაპირდაპირ შეზღუდვას.

რასობრივი დისკრიმინაციის ობიექტური მხარის შემდეგი ნიშანია ადამიანისათვის რასობრივი თუ სხვა ნიშნით უპირატესობის მინიჭება. მართალია, კანონში არაა მითითებული, მაგრამ იგულისხმება, რომ უპირატესობის მინიჭებაც შეიძლება მოხდეს როგორც პირდაპირ, ისე არაპირდაპირ. უპირატესობის მინიჭებას ადგილი აქვს მაშინ, როცა

რომელიმე ეროვნული ან 142¹-ე მუხლში ჩამოთვლილი სხვა ნიშნით ხდება პირთა დაწინაურება სამსახურებრივ საქმიანობაში, პრემიების გაცემა, პრესტიჟულ მივლინებებში გაგზავნა, ანაზღაურების გაზრდა, პრესტიჟულ დასასვენებელ ან სამკურნალო დაწესებულებაში მიღება და ა.შ.

რასობრივი დისკრიმინაცია დამთავრებულია ჩამოთვლილთაგან ერთ-ერთი ქმედების ჩადენისთანავე და მნიშვნელობა არა აქვს მოქმედება თუ არა ამას რაიმე მძიმე შედეგი. ამდენად, სახეზეა ფორმალური შემადგენლობა. დანაშაულის ჩადენა შეიძლება როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. უმოქმედობით შეიძლება ჩადენილ იქნეს უფლებების პირდაპირი ან არაპირდაპირი შეზღუდვა (სკოლებში არ იღებენ რომელიმე ერის წარმომადგენლებს).

დანაშაულის ობიექტური მხარის სხვა ნიშანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

ამ დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი. სუბიექტური მხრივ რასობრივი დისკრიმინაცია განზრახვი დანაშაულია. კერძოდ, მისი ჩადენა ხდება პირდაპირი განზრახვით, რაზეც მიუთითებს კონკრეტული მიზანი. ესაა ეროვნული ან რასობრივი მტრობის, ან განხეთქილების ჩამოგდების მიზანი, ანდა ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზანი. ამ მიზნის გარეშე მოცემული დანაშაულის შემადგენლობა არა გვაქვს, მაგრამ ამ დროს ქმედება შეიძლება დაკვალიფიცირდეს სხვა მუხლებით, მაგალითად, ხულიგნობით (239-ე მუხლი), მიცვალებულისადმი უპატივცემულობით (258-ე მუხლი), ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულით და ა.შ.

ასევე პირდაპირი განზრახვით მოქმედებს პირი, ვინც პირდაპირ თუ არაპირდაპირ შეგნებულად ზღუდავს სხვა პირის უფლებებს რასის, კანის ფერის, სოციალური კუთვნილების, ეროვნული ან ეთნიკური წარმომავლობის ნიშნის მიხედვით ანდა ამავე ნიშნით უპირატესობას ანიჭებს სხვა პირს და სურს ეს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეროვნული თუ სხვა ნიშნით პირის უფლების შეზღუდვა, თუკი დაკავშირებულია ამ ქმედების ჩადენის პირად ან ოჯახურ ცხოვრებასთან, სსკ 142¹-ე მუხლის შემადგენლობა არა გვაქვს. მაგალითად, არ ჩაითვლება რასობრივ დისკრიმინაციად, როცა პირი უარს აცხადებს ოჯახში რძლად მიიღოს სხვა ერის ან რასის წარმომადგენელი. რასობრივი

დისკრიმინაციის დროს ადგილი აქვს პირის ისეთი უფლებების შეზღუდვას, რომელიც დაკავშირებული არ არის დამნაშაულის პირად ან ოჯახურ ცხოვრებასთან.

რაც შეეხება მოტივს, მას 142¹-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. ასეთი მოტივი შეიძლება იყოს სიძულვილი სხვა ერისა თუ რასის მიმართ, შური, ანგარება და სხვა. ეს მოტივები მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

რასობრივი დისკრიმინაცია უნდა განვასხვაოთ ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევისაგან (142-ე მუხლი): 1. ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევისას დაზარალებულთა წრე უფრო ფართოა, ვიდრე რასობრივი დისკრიმინაციის დროს. კერძოდ, 142¹-ე მუხლით დაზარალებული შეიძლება იყოს პირი ეროვნების, რასის, კანის ფერის, სოციალური კუთვნილების, ეთნიკური წარმომავლობის ნიშნით. ხოლო 142-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისას, გარდა ამისა, დაზარალებული ასევე შეიძლება იყოს პირი ენის, სქესის, რელიგიისადმი დამოკიდებულების, აღმსარებლობის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების, საცხოვრებელი ადგილისა და ქონებრივი მდგომარეობის ნიშნით. 2. ქმედების რასობრივი დისკრიმინაციით კვალიფიკაციისათვის ზოგ შემთხვევაში მიზანს გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს (რაზეც ზემოთ ვისაუბრეთ), ხოლო ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევისას მიზანს არა აქვს მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა. 3. რასობრივი დისკრიმინაცია არის ფორმალური დანაშაული, ხოლო ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა — მატერიალური (აუცილებელია ქმედებას შედეგად მოჰყვეს ადამიანის უფლების არსებითი ხელყოფა).

მიუხედავად განსხვავებებისა, ამ დანაშაულებით გათვალისწინებული ქმედება (მოქმედება ან უმოქმედობა) ნაწილობრივ ემთხვევა ერთმანეთს. მაგალითად, რასობრივი დისკრიმინაცია შეიძლება გამოიხატოს რასის, ერის, კანის ფერის, სოციალური კუთვნილების ნიშნის მიხედვით ადამიანთა უფლებების პირდაპირ ან არაპირდაპირ შეზღუდვაში. ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა კი ხდება სწორედ ამ ნიშნის მიხედვით და ფაქტობრივად გამოხატულებას პოულობს ადამიანთა უფლებების შეზღუდვაში. სხვა რაიმე მაკვალიფიცირებელი ნიშნით 142-ე და 142¹-ე მუხლის შემადგენლობის ეს ნაწილები

ერთმანეთისაგან არ განსხვავდება. ასეთ შემთხვევაში ისმის კითხვა: როცა დამნაშავე ზღუდავს ადამიანის უფლებას, ვთქვათ, ეროვნული ნიშნის მიხედვით, როგორ უნდა მოხდეს ქმედების კვალიფიკაცია – სსკ 142-ე თუ 142-ე მუხლით? ამ შემთხვევაში შეიძლება დაიბადოს ასეთი აზრი: თუკი ამგვარ შეზღუდვას შედეგად მოჰყვა ადამიანის უფლების არსებითი ხელყოფა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 142-ე მუხლით, ხოლო თუ ეს შედეგი არ დადგა, მაშინ სსკ 142-ე მუხლით. მაგრამ საკითხის ამგვარი გადაწყვეტის დროს წავაწყდებით პარადოქსულ ვითარებას. კერძოდ, ვინაიდან 142-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული სანქცია აშკარად მსუბუქია, ვიდრე 142¹-ე მუხლის ამავე ნაწილისა, გამოვა, რომ მძიმე შედეგის დადგომისას დამნაშავე უფრო მსუბუქად დაისჯება, ვიდრე ასეთი შედეგის არარსებობის დროს. ესეც რომ არ იყოს, ყოვლად გაუძარტლებელია, ერთი და იგივე ქმედება სხვადასხვა ნორმამი იყოს გათვალისწინებული და მათი ერთიმეორისაგან მხოლოდ შედეგით განსხვავებუდეს. ამდენად, აშკარაა, რომ აქ ადგილი აქვს კანონის კოლიზიას. ამასთანავე, ვფიქრობთ, რომ 142¹-ე მუხლში რასობრიობის ცნება მეტისმეტად ფართოდაა გაგებული, რადგანაც მასში ისეთი ნიშანაცაა მითითებული, რაც არაა რასის განმსაზღვრელი (მაგალითად, ადამიანის სოციალური კუთვნილება).¹

სსკ 142¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოების შინაარსი ისევე უნდა გავიგოთ, როგორც ყჩაღობისას. კერძოდ, სიცოცხლისათვის საშიშია ისეთი ძალადობა, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს დაზარალებულის სიკვდილი. მაგალითად, ძლიერი დარტყმა რაიმე ბლაგვი საგნით სიცოცხლისათვის საშიშ ორგანოებში (ვთქვათ, თავში არმატურის ჩარტყმა), სახეზე მომწამვლელი გაზის შეფრქვევა, ფანჯრიდან გადმოვდება, პოლიეთილენის პარკის ჩამოცმა თავზე და სხვა. ჯანმრთელობისათვის საშიშია ისეთი ძალადობა, რომელსაც შედეგად შეიძლება მოჰყვეს ჯანმრთელობის ამა თუ იმ ხარისხის დაზიანება (მსუბუქი, ნაკლებად მძიმე ან მძიმე); მაგალითად, ცემა, წამება, კიდურების გადამტვრევა და სხვა. თუ გამოყენებულმა ძალადობამ გამოიწვია დაზარალებულის ჯანმრთელობის მსუბუქი ან

ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ქმედების დამატებითი კვალიფიკაცია სსკ 120-ე და 118-ე მუხლებით საჭირო არ არის, რაზეც მეტყველებს შესაბამისი სანქცია, მაგრამ, თუ ძალადობამ გამოიწვია ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება (პირდაპირი ან არაპირდაპირი განზრახვით), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 142¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტითა და 117-ე მუხლით.

ძალადობის მუქარა მდგომარეობს მოკვლის, ჯანმრთელობის დაზიანების მუქარაში, რაც შეიძლება გამოიხატოს სიტყვიერად, იარაღის დემონსტრირებით და ა.შ. მთავარია, ამ დროს დაზარალებულს შეექმნას წარმოდგენა, რომ ეს მუქარა რეალურია, როდესაც ძალადობა ან მუქარა ხდება ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენებით, რომელსაც დამნაშავე უკანონოდ ატარებს, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

შემდეგი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. ეს დამამძიმებელი გარემოება ისევე უნდა გავიგოთ, როგორც სსკ 142-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტშია ნაგულისხმევი.

ამ მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებაა ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი პირთა ჯგუფის მიერ. ჯგუფური დანაშაული უნდა გავიგოთ ისე, როგორც ეს გადმოცემულია სსკ 27-ე მუხლში. განსახილველი დამამძიმებელი გარემოება სახეზეა მაშინ, როცა ორი პირი მაინც უშუალოდ ადასრულებს 142¹-ე მუხლით გათვალისწინებულ ქმედების შემადგენლობის რომელიმე ნაწილს. მაგალითად, უმაღლესი სასწავლებლის მისაღები კომისიის თავმჯდომარე და მოადგილეები დაუშსახურებლად მაღალ შეფასებას უწერენ რომელიმე ერის წარმომადგენლებს, რათა ძირითადად ამ ეროვნებისაგან დაკომპლექტდეს სასწავლებელი. ამ შემთხვევაში ეს პირები იყენებენ სამსახურებრივ მდგომარეობას, მაგრამ ქმედების კვალიფიკაციისას არაა საჭირო მითითება 142¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტზე, რადგანაც მე-3 ნაწილი მოიცავს ამ მუხლის მე-2 ნაწილის შემადგენლობასაც.

შემდეგი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი.

სხვა მძიმე შედეგში შეიძლება ვიგულისხმოთ ადამიანის ჯანმრთე-

¹ რასა – ფრანგული სიტყვაა და ნიშნავს ადამიანთა ისტორიულად ჩამოყალიბებულ ჯგუფს, რომელიც გაერთიანებულია საერთო წარმოშობით, სხეულის აგებულების ერთნაირი, მეშვიდრეობით გადაცემული ნიშნებით (კანის, თვალის, თმის ფერი, თავის მოყვანილობითა და სხვა).

ლობის მიმე დაზიანება, სხვადასხვა რასებსა თუ ერებს შორის შუღლისა და კონფლიქტის ჩამოგდება, შეიარაღებული შეტაკება ამა თუ იმ ნიშნით განსხვავებულ ადამიანებს შორის და სხვა.

ამ პუნქტში ჩამოთვლილი შედეგების მიმართ სახეზე უნდა იყოს გაუფრთხილებლობა და არა განზრახვა, რაზეც მეტყველებს შესაბამისი სანქციის სიმსუბუქე (თა. სამიდან რვა წლამდე). ამდენად, სახეზეა ე.წ. ორმაგი, ანუ რთული ბრალი — განზრახვა 142¹-ე მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების მიმართ და გაუფრთხილებლობა სიკვდილის ან სხვა მიმე შედეგის მიმართ.

როდესაც რასობრივი დისკრიმინაციის ამსრულებელი განზრახ სჩადის მკვლელობას ან ჯანმრთელობას განზრახ მიმე დაზიანებს სხვა პირს, ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 142¹-ე მუხლის 1-ლი შესაბამისი ნაწილით და განზრახი მკვლელობის შესაბამისი მუხლით ან ჯანმრთელობის განზრახ მიმე დაზიანებით (117-ე მუხლი).

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის უფლებების შეზღუდვა (მუხლი 142²-ე)

საქართველოში ისევე, როგორც სხვა ქვეყნებში, საზოგადოების წევრთა უმრავლესობა შედგება პრაქტიკულად ჯანმრთელი პირებისაგან, რომელთაც აქვთ უნარი შეუზღუდავად გამოავლინონ თავიანთი ფიზიკური თუ ინტელექტუალური შესაძლებლობანი. ამასთანავე, ჩვენს გვერდით ცხოვრობენ ის ადამიანებიც, რომელთა ფიზიკური თუ ინტელექტუალური შესაძლებლობა შეზღუდულია. ესენი არიან I, II და III ჯგუფის ინვალიდები. სახელმწიფოები ვალდებული არიან განსაკუთრებულად დაიცვან მათი უფლებები, რათა ეს პირები არ აღმოჩნდნენ ცხოვრებისათვის აუტანელ პირობებში. სწორედ ამ მიზნით საქართველოს კანონმდებლობით (მაგალითად, შრომის კანონმდებლობით) და საერთაშორისო ხელშეკრულებებით¹ დადგენილია ინვალიდთა სოციალურ-ეკონომიკური უფლებები (მაგალითად, შრომის უფლება და ზოგიერთი შეღავათი ამ უფლებასთან დაკავშირებით, შეღავათები საშუალოზე მიღებისას, დასვენების უფლება და შესაბამისი შეღავათები, შეღავათები საშუალოდან გათვალისწინებულია ნორ-

¹ იხ. 1958 წლის კონვენცია შრომისა და დასაქმების სფეროში დისკრიმინაციის შესახებ.

განსახილველი დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ის უფლებები, რომელიც მინიჭებული აქვს ინვალიდს კანონით ან/და საერთაშორისო ხელშეკრულებით. სსკ 142²-ე მუხლში მითითება — ან/და — ნიშნავს იმას, რომ შესაძლებელია, რომელიმე უფლება ინვალიდს მინიჭებული ჰქონდეს როგორც საქართველოს კანონით, ისე საერთაშორისო ხელშეკრულებითაც. ამ დანაშაულის მე-2 ობიექტია ასევე პირის ჯანმრთელობა.

ამ დანაშაულის ჩადენით დაზარალებულად გვევლინება მხოლოდ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირი — ინვალიდი.

ობიექტური მხრივ სსკ 142²-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გამოიხატება: ა) ქმედებაში — შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირისათვის ნორმატიული აქტებით მინიჭებული უფლების განხორციელებაზე უარის თქმაში. ბ) შედეგში — რამაც არსებითად ხელყო ინვალიდის უფლება და გ) მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის. ამდენად, განსახილველი დანაშაული არის მატერიალური შემადგენლობის.

დანაშაულის ობიექტური მხარე სახეზეა მაშინ, როცა ინვალიდს უარს ეუბნებიან იმ უფლების განხორციელებაზე, რომელიც მას მინიჭებული აქვს კანონით ან საერთაშორისო ხელშეკრულებით. ამდენად, მართლზომიერად ჩაითვლება უარის თქმა იმ საქმიანობის შესრულებაზე, რომელიც ინვალიდს ეკრძალება კანონით. მაგალითად, საწარმოს ხელმძღვანელი უარს ეუბნება 1-ლი ჯგუფის ინვალიდს, რომელსაც სურს მიიღოს მიწისქვეშა საშუალოზე. ასეთი უარი კანონიერია და იგი 142² მუხლის შემადგენლობას ვერ მოგვცემს. ინვალიდისათვის კანონით მინიჭებული უფლების განხორციელებაზე უარის თქმა სახეზეა მაშინ, როცა უარს ეუბნებიან უფასო მგზავრობაზე, როცა შესაბამისი ნორმატიული აქტით მას უფლება აქვს ამ საზოგადოებრივი ტრანსპორტით იმგზავროს უფასოდ, უარს ეუბნებიან ურიგოდ მიიღოს სამედიცინო მომსახურება, როცა ასეთი უფლება გათვალისწინებულია ნორმატიული აქტით და სხვა.

სსკ 142² მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე არ გულისხმობს მხოლოდ ქმედების ჩადენას. აუცილებელია ამ ქმედებას (უარის თქმას) მოჰყვეს გარკვეული შედეგი — ინვალიდის უფლების არსებითი ხელყოფა. როგორც აღვნიშნეთ, აქ სახეზეა მატერიალური შემადგენლობა. თუ რა უნდა ჩაითვალოს ინვალიდის უფლების

არსებით ხელყოფად, ეს სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დაზარალებულის მორალური თუ მატერიალური ზიანის შეფასების გზით. მატერიალური ზიანის შეფასებისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული არა მარტო ქონებრივი ზიანის მოცულობა საზოგადოდ, არამედ თვით დაზარალებულის ეკონომიკური მდგომარეობაც.

თუ სსკ 142²-ე მუხლით გათვალისწინებულმა ქმედებამ არ გამოიწვია პირის უფლების არსებითი ხელყოფა, ამ დანაშაულის შემადგენლობაც არ არსებობს. ამ დროს ქმედების ჩამდენი შეიძლება დაისაჯოს დისციპლინური წესით (თუ ადგილი აქვს სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებას – მე-2 ნაწილის „მ“ პუნქტი).

სსკ 142²-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის სუბიექტია ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახია. პირს შეგნებული აქვს, რომ უარს ეუბნება ინვალიდს იმ უფლების განხორციელებაზე, რომელიც მას მინიჭებული აქვს შესაბამისი ნორმატიული აქტებით. ასევე ითვალისწინებს, რომ ამ უარის თქმას შესაძლებელია, შედეგად მოჰყვეს ინვალიდის უფლების არსებითი ხელყოფა და სურს ეს შედეგი ან შეგნებული აქვს ასეთი შედეგის დადგომის გარდუვალობა, ანდა შეგნებულად უშვებს მის დადგომას. ამდენად, დანაშაული შეიძლება ჩაღენილ იქნეს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. სსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის მოთხოვნიდან გამომდინარე, ეს დანაშაული სუბიექტური მხრივ არ შეიძლება იყოს გაუფრთხილებელი.

რაც შეეხება მიზანს, იგი ნორმის დისპოზიციაში არაა დაფიქსირებული და, ამდენად, კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. ქმედების ჩადენის მოტივს კი მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა აქვს. კერძოდ, უარის თქმა უნდა მოხდეს სწორედ ინვალიდობის მოტივით, ე.ი. პირს იმიტომ ეუბნებიან კანონიერი უფლების განხორციელებაზე უარს, რომ იგი ინვალიდია. თუ უარის თქმა განპირობებულია სხვა მოტივით, განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა არა გვაქვს. მაგალითად, დაწესებულების ხელმძღვანელი უარს ეუბნება ინვალიდს სამსახურში მიღებაზე უნდობლობის მოტივით. უნდობლობის საფუძველს კი იძლევა ის ფაქტი, რომ ეს პირი არაერთხელაა დათხოვნილი სამუშაოდან შრომის დისციპლინის უხეში დარღვევისათვის.

სსკ 142²-ე მუხლის მე-2 ნაწილით ერთ-ერთი დამამძიმებელი გარე-

მოებაა იგივე ქმედება ჩადენილი არაერთგზის. ეს დანაშაული არაერთგზისად ჩაითვლება მაშინ, როცა პირმა ახლად აღმოცენებული განზრახვით იგი ხელმეორედ ჩაიდინა. ამასთანავე, მნიშვნელობა არა აქვს ადრე ჩადენილი ქმედებისათვის სასამართლეობა თუ არა. მთავარია, ეს სასამართლობა არ იყოს მოხსნილი ან გაქარწყლებული, ან არ იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებული კანონის შესაბამისად. როდესაც პირს ადრე ჩადენილი აქვს 142²-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, რისთვისაც არ ყოფილა სასამართლეობა, არაერთგზის ჩადენილი დანაშაულის კვალიფიკაციის დროს საჭირო არაა 143²-ე მუხლის პირველ ნაწილზე მითითება, არამედ ქმედება ამ დროს დაკვალიფიცირდება მხოლოდ სსკ 142²-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით (სსკ მე-15 მუხლის მე-3 ნაწილით მოთხოვნის შესაბამისად).

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. იგი ისევე უნდა გავიგოთ, როგორც სსკ 142-ე და 142¹-ე მუხლების შესაბამისი დამამძიმებელი გარემოება.

სსკ 142²-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტით მაკვალიფიცირებული გარემოებაა იგივე ქმედება, რასაც თან ახლდა ძალადობა ან ძალადობის გამოყენების მუქარა. აქ იგულისხმება ნებისმიერი მუქარა და ძალადობა იმის მიუხედავად, არის თუ არა იგი საშიში სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის. სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის არაა საშიში ისეთი ძალადობა, როგორიცაა ცემა, თმებით თრევა, პანლურის ამოკრა, გათოკვა და სხვა, რაც არ იწვევს ჯანმრთელობის დაზიანებას თუნდაც მსუბუქად.

მძიმე შედეგი კი ისევე უნდა გავიგოთ, როგორც სსკ 142-ე მუხლში.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთა (მუხლი 143-ე)

საქართველოს კონსტიტუციით ადამიანებს აქვთ ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფალი მიმოსვლისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევის უფლება. კონსტიტუციით ასევე ხელშეუვალია ადამიანის თავისუფლება, რაც იმას ნიშნავს, რომ არავის არა აქვს უფლება თავისუფლება აღუკვეთოს ან სხვაგვარად შეუზღუდოს იგი პირს სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე. ძირითადად ადამიანის პირად თავისუფლებას ეხება 1948 წლის ადამიანის უფლებათა საერთო დეკლარაცია, ასევე 1966 წლის 16 დეკემბრის საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ, 1997 წლის 1 ოქტომბრის კონვენცია ბავშვის მოტაცებასთან დაკავშირებული სამოქალაქო ასპექტების შესახებ.

განსახილველი დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ძირითადი ობიექტია ადამიანის ხელშეუხებლობა და მისი თავისუფალი გადაადგილების უფლება, ხოლო ფაქულტატურ ობიექტს წარმოადგენს სხვა პირის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ თავისუფლების უკანონო აღკვეთა შეიძლება გამოიხატოს როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში. უმოქმედობითა ჩადენილი ეს დანაშაული, როცა რომელიმე ბინაში ან დაწესებულებაში მყოფ პირს არ უღებენ კარებს და არ აძლევენ თავისუფალი გადაადგილების შესაძლებლობას, რის გამოც იგი იძულებულია დარჩეს ამ ბინაში თუ სადგომში. ამასთანავე, დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის არაა საჭირო, ამ ქმედებას მოჰყვეს რაიმე მძიმე შედეგი. დანაშაული დამთავრებულია სხვა პირის თავისუფლების უკანონო აღკვეთის მომენტიდან. ამდენად, სახეზეა ფორმალური შემადგენლობა.

თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება განხორციელდეს მართლზომიერადაც, მაგალითად, დამნაშავის შეპყრობისას, უკვე მომზადებული დანაშაულის ჩადენის თავიდან ასაცილებლად, ნარკომანის იძულებითი მკურნალობისათვის და ა.შ. სსკ 143-ე მუხლში ხაზი უნდა გაესვას თავისუფლების სწორედ უკანონო აღკვეთას. ეს იმას ნიშნავს, რომ პირის ქმედება მართლსაწინააღმდეგოა, მას არც პროფესიული საქმიანობა და არც სხვა გარემოება არ აძლევს უფლებას აღუკვეთოს სხვა პირს თავისუფალი გადაადგილების საშუალება.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთა შეიძლება მოხდეს ადამიანის

მოტაცებით (მაგალითად, ცოლად შერთვის მიზნით ქალი ჩასვებს მანქანაში და მისი ნების საწინააღმდეგოდ გაიტაცებს. მიუხედავად მისი მოთხოვნისა, არ უჩერებენ და არ აძლევენ გადმოსვლის შესაძლებლობას). ამდენად, გატაცება ნიშნავს პირის იძულებით გადაადგილებას ერთი ადგილიდან სხვა მიმართულებით.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთა შეიძლება განხორციელდეს ადამიანის მოტყუებით მიყვანით იმ ადგილას, სადაც ხდება მისი დამწყვდევა; ისეთი ძალადობის ან მუქარის გამოყენებით, რომელიც არაა საშიში სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის (მაგალითად, გათოკვით, ხელის გადაგრეხვით) ამა თუ იმ შენობა-ნაგებობაში მყოფი პირისათვის კარების ჩაკეტვით, ანდა როცა არ უღებენ უკვე ჩაკეტილ კარებს ან არ აძლევენ მისი გაღების საშუალებას და სხვა.

ამრიგად, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა დაკავშირებულია პირის იძულებით დაკავებასთან, როცა მას ფაქტობრივად (ობიექტურად), წართმეული აქვს თავისუფალი გადაადგილების შესაძლებლობა, რომლის ხანგრძლივობას ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. ამიტომაც, არ ჩაითვლება თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთად ისეთი შემთხვევა, როცა პირს წაუყენებენ მოთხოვნას, არ გამოვიდეს სახლიდან და ამ მოთხოვნის შეუსრულებლობის შემთხვევაში მოკვლით ემუქრებიან. ამ შემთხვევაში პირს აქვს ფაქტობრივი შესაძლებლობა გავიდეს ბინიდან (არც კარებია დაკეტილი და არც ხელ-ფეხი აქვს შეკრული). ხოლო ის ფაქტი, რომ მკვლელობის მუქარით აიძულებენ არ გამოვიდეს სახლიდან, უნდა შეფასდეს, როგორც იძულება (სსკ 150-ე მუხლი). ასეთი ფსიქიკური ძალადობა მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება თავისუფლების უკანონო აღკვეთად, როცა ეს მუქარა იმწუთიერია (პირს თავზე ადგას შეიარაღებული ადამიანი, რომელიც ურჩობის შემთხვევაში, კერძოდ, თუ იგი სახლიდან გასვლას დააპირებს, ემუქრება მას მოკვლით). ასევე არ ჩაითვლება თავისუფლების უკანონო აღკვეთად ისეთი შემთხვევა, როცა პირს მოტყუებით მიიყვანენ ისეთ ადგილას, საიდანაც უკან დასაბრუნებლად დიდი დროა საჭირო. ამ შემთხვევაშიც პირს არა აქვს აღკვეთილი თავისუფალი გადაადგილების ფაქტობრივი შესაძლებლობა.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთის ხანგრძლივობა მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნის დროს.

ამ დანაშაულის ჩადენის ხერხსა და საშუალებას ქმედების კვალი-

ფიკაციისათვის, როგორც წესი, მნიშვნელობა არა აქვს (გარდა 143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „თ“ პუნქტით გათვალისწინებული გარემოებისა).

თავისუფლების უკანონო აღკვეთის სუბიექტი არის ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი. ამასთანავე, არ შეიძლება ამ დანაშაულის სუბიექტი იყოს სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომელი, ვისაც აქვს პირის დაკავების ან დაპატიმრების უფლება და ამ მომენტში იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას. მაგალითად, თუ პოლიციელი თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით უკანონოდ თავისუფლებას აღუკვეთავ პირს, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 147-ე მუხლის შესაბამისი ნაწილით და არა 143-ე მუხლით.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული განზრახვით, კერძოდ, მისი ჩადენა ხდება პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ სხვა პირს უკანონოდ აღუკვეთს თავისუფლებას და სურს ეს.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს (გარდა ამ მუხლის მე-2 ნაწილის „ზ“ პუნქტით გათვალისწინებული შემთხვევისა), თუმცა, აქვე უნდა გამოირიცხოს ის მიზანი, რაც ახასიათებს მძევლად ხელში ჩაგდებას. თავისუფლების უკანონო აღკვეთის მოტივი და მიზანი შეიძლება იყოს ანგარება (ამ ქმედების შეკვეთით ჩადენისას), ხულიგნური ქვენაგრძნობა, ეჭვიანობა, შურისძიება და სხვა, რაც მხედველობაში იქნება მიღებული სასჯელის დანიშვნისას.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთად არ ჩაითვლება, როცა ბავშვს, თუნდაც მისი ნების საწინააღმდეგოდ წაიყვანს მისი ახლო ნათესავი (ვთქვათ, ცოლთან განქორწინებული მამა) ნათესაური გრძნობის მოტივით. ასევე არ ჩაითვლება თავისუფლების უკანონო აღკვეთად მშობლის ან პედაგოგის ქმედება, როცა აღვილი აქვს მოსწავლის დროებით გამოკეტვას ოთახში გაკვეთილების მომზადების მიზნით, ასევე მაშინ, როცა მშობელი ურჩობისათვის დასჯის მიზნით შვილს დროებით გამოკეტავს სახლში და არ აძლევს ქუჩაში გასვლის საშუალებას.

სსკ 143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ. სსკ 27-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ეს დანაშაული ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებითაა ჩადენილი, თუ მასში მონაწილენი წინასწარ შეკავშირდნენ დანაშაულის ერთობლივად ჩასადენად, ე.ი. შეკავშირდნენ მანამ, სანამ თავისუფლებას უკანონოდ აღუკვეთდ-

ნენ სხვა პირს. ამასთანავე, აუცილებელია, ორი პირი მაინც წინასწარი შეთანხმებით აღასრულებდეს ამ დანაშაულს.

ამ ქმედების ჩადენა არაერთგზის სსკ 142²-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტის შესაბამისად უნდა გავიგოთ.

ორი ან მეტი პირის მიმართ თავისუფლების უკანონო აღკვეთას მაშინ აქვს ადგილი, როცა პირი ერთიანი განზრახვით ერთდროულად და დროის მცირე ინტერვალის დაშორებით აღუკვეთს თავისუფლებას ორ ან მეტ პირს. როცა ადვილი აქვს ორ ან მეტი პირის თავისუფლების უკანონო აღკვეთას არა ერთიანი, არამედ ახლად აღმოცენებული განზრახვით, ქმედება დაკვალიფიცირდება არაერთგზის ჩადენილად (მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი). თუ პირი ცდილობდა ორი ან მეტი პირის თავისუფლების უკანონო აღკვეთას, მაგრამ მოახერხა მხოლოდ ერთის დაკავება, ხოლო სხვები ვერ იგდო ხელთ (გაეცნენ), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ორი ან მეტი პირის თავისუფლების უკანონო აღკვეთის მცდელობით (მე-19, 143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტი).

როდესაც უკანონოდ თავისუფლებააღკვეთილი პირებიდან ერთ-ერთი წინასწარი შეცნობით არის ამ მუხლის მე-2 ნაწილის სხვა პუნქტით გათვალისწინებული პირი (მაგალითად, ორსული ქალი), ქმედება „გ“ პუნქტთან ერთად დაკვალიფიცირდება შესაბამის პუნქტზე მითითებით (ამ შემთხვევაში „გ“ და „ე“ პუნქტებით).

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი დაზარალებულის საზღვარგარეთ გაყვანით. ეს ის შემთხვევაა, როცა დამნაშავეს თავისუფლებააღკვეთილი პირი საზღვარგარეთ გაჰყავს. სსკ 143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „დ“ პუნქტის შემადგენლობა მაშინაა დამთავრებული, როცა მოხდება დაზარალებულის გაყვანა საზღვარგარეთ. ასეთი ქმედებით რთულდება დაზარალებულის დაბრუნება თავის საცხოვრებელ ადგილას, ასევე დამნაშავეს გამოვლენა. გარდა ამისა, არსებობს საშიშროება დაზარალებული გახდეს ადამიანით ვაჭრობის მსხვერპლი.

შემდეგი პუნქტით (პუნქტი „ე“) გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებაში პასუხისმგებლობას ამძიმებს დაზარალებულის მდგომარეობა (ორსულობა ან უმწევობა) და ასაკი (არასრულწლოვანება). საქმე ისაა, რომ ამ პირებისათვის თავისუფლების უკანონო აღკვეთამ შეიძლება უფრო მძიმე შედეგი გამოიწვიოს როგორც ჯანმრთელობის, ისე მორალური თვალსაზრისით.

უცხოეთის ოფიციალურ წარმომადგენლებად ან საერთაშორისო-სამართლებრივ დაცვას დაქვემდებარებულ პირებად უნდა ჩაითვალოს უცხო ქვეყნის ოფიციალური დელეგაციის ხელმძღვანელები, უცხო სახელმწიფოს მეთაურები, რომლებიც ოფიციალური ვიზიტით იმყოფებიან საქართველოში, სამშვიდობო მისიის წარმომადგენლები, უცხო ქვეყნიდან აკრედიტებული დიპლომატები და მათი ოჯახის წევრები და სხვა.¹

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ჩადენილი სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით. ეს მიზანი ისევე უნდა გავიგოთ, როგორც სსკ 109-ე მუხლის „ღ“ პუნქტში. დანაშაულის დაფარვის მიზნით თავისუფლების უკანონო აღკვეთა სახეზეა მაშინ, როცა პირი დანაშაულის მოწმეს აღუკვეთს თავისუფლებას, რათა მან ვერ შეძლოს ჩვენების მიცემა ჩადენილი დანაშაულის შესახებ. დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზანი სახეზეა მაშინ, როცა, მაგალითად, პირი სარდაფში ჩამწყვდევეს საწყობის დარაჯს ან ბინის პატრონს, რათა მან ხელი არ შეუშალოს საწყობისა თუ ბინის გამარცხვაში.

სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობა ან ასეთი ძალადობის მუქარა უნდა გავიგოთ ყაჩაღობისა და სსკ 142¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტის შესაბამისად.

ამ მუხლით გათვალისწინებული განსაკუთრებით დამამძიმებელი ერთ-ერთი გარემოებაა, ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება ორგანიზებული ჯგუფის მიერ. სსკ 27-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ორგანიზებული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ იგი განახორციელა პირთა მყარმა ჯგუფმა, რომლებიც შეკავშირდნენ რამდენიმე დანაშაულის (ამ შემთხვევაში რამდენიმე თავისუფლების უკანონო აღკვეთის) ჩასადენად. ამდენად, ორგანიზებული ჯგუფი იმით განსხვავდება წინასწარ შეთანხმებული ჯგუფისაგან, რომ ამ უკანასკნელთ წინასწარ არა აქვთ გამიზნული რამდენიმე დანაშაულის ჩადენა. სსკ 27-ე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, ამ ჯგუფის ორგანიზატორს დაეკისრება პასუხისმგებლობა ჯგუფის მიერ

¹ საკითხი, თუ ვინ სარგებლობს დიპლომატიური იმუნიტეტით, მოწესრიგებულია კენის 1961 წლის 18 აპრილის კონვენციაში დიპლომატიური ურთიერთობის შესახებ (საქართველო შეუერთდა 1993 წ.), კენის 1963 წლის 24 აპრილის კონვენციაში საკონსულო ურთიერთობების შესახებ (საქართველო შეუერთდა 1993 წლის 12 ივლისს) და სხვა.

ჩადენილი ყველა თავისუფლების უკანონო აღკვეთისათვის, თუ მათ ჩადენას მოიცავდა ორგანიზატორის განზრახვა, ე.ი. როცა ორგანიზატორს შეგნებული ჰქონდა რომ მისი დანაშაულებრივი ორგანიზაციის წევრები ჩადიდნენ ამ დანაშაულს (143-ე მუხლი).

სსკ 143-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებული განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოება — ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, რამაც გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი — ისევე უნდა გავიგოთ, როგორც სსკ 142¹ მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტშია გაგებული. თუმცა აქ უნდა აღინიშნოს, რომ მოცემულ შემთხვევაში, სანქციის სიმკაცრიდან (თ.ა. ხუთიდან თხუთმეტ წლამდე) და სსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის მოთხოვნიდან გამომდინარე, სხვა მძიმე შედეგის მიმართ სასამართლოს გაუფრთხილებელი ბრალის დასაბუთება გაუჭირდება.

როდესაც პირის ქმედებაში არის 143-ე მუხლის როგორც მე-2, ისე მე-3 ნაწილის ნიშნები, ქმედება დაკვალიფიცირდება მხოლოდ მე-3 ნაწილის შესაბამისი პუნქტით, ხოლო ბრალდებაში კი აუცილებლად დაფიქსირდება მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული შესაბამისი დამამძიმებელი გარემოება.

აღამიანი ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) — (მუხლი 143¹-მ)

ბოლო პერიოდში კრიმინალურ ბიზნესს, კაცობრიობისათვის სამარცხვინოდ, კიდევ ერთი სარფიანი სფერო დაემატა. ესაა აღმინებით ვაჭრობა. აღამიანი ყიდვა-გაყიდვის ობიექტად იქცა. შეიქმნა მთელი რიგი დანაშაულებრივი დაჯგუფებები, რომლებიც ამ საქმისათვის არიან ორგანიზებულნი. ეს „საქმე“ მომგებიანია, რადგანაც ნაყიდი ან სხვა გზით უკანონოდ შეძენილ აღამიანებს შემდგომში იყენებენ ისეთი საქმის შესრულებისათვის, რაც მოგების მიღებასთანაა დაკავშირებული.

აღამიანებით ვაჭრობა დიდი ხანია გასცდა ერთი ქვეყნის ფარგლებს და საერთაშორისო ხასიათი მიიღო. მასში ჩართული არიან სხვადასხვა ქვეყნის დიდი ფინანსური შესაძლებლობების მქონე პირები, რომლებიც ახერხებენ სახელმწიფო მოხელეთა მოსყიდვას და ამ გზით იოლად სწადიან ამ დანაშაულს. მდგომარეობას ართულებს ისიც,

რომ ადამიანით ვაჭრობასთან დაკავშირებული ქმედებები გარეგნულად კარგადაა შენიღბული და მისი გამოვლენა გაძნელებულია.

სსკ 143-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული ადამიანის პირადი უფლება და თავისუფლება. კერძოდ, ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფალი მიმოსვლის უფლება, ადამიანის თავისუფლების ხელშეუვალობა, მისი უფლება, აირჩიოს საცხოვრებელი ადგილი და საქმიანობის სფერო, მისი პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობა. ამ დანაშაულის ფაქტულტატური ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ იგი შეიძლება ჩაღენილ იქნეს უმეტესწილად მოქმედებით, თუმცა გამორიცხული არაა მისი უმოქმედობით ჩადენაც (მაგალითად, გადამაღვა). დანაშაული დამთავრებულია ნორმაში ჩამოთვლილი ქმედებებიდან ერთ-ერთის ჩადენისთანავე და არაა სავალდებულო რაიმე მძიმე შედეგის დადგომა. ამდენად, სახეზეა ფორმალური დანაშაული.

ადამიანის ყიდვა შეიძლება მოხდეს ფულის გადახდით, რაიმე ნივთში გაცვლით, ვალში ჩათვლით. ყიდვის შემდეგ ადამიანი გადადის მყიდველის განკარგულებაში უვადოდ.

ადამიანის გაყიდვა შეიძლება განხორციელდეს ფულის მიღებით, რაიმე ნივთში გაცვლით ანდა ვალის სანაცვლოდ. ამდენად, სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ექვემდებარება როგორც ადამიანის მყიდველი, ისე გამყიდველი.

ადამიანის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებას ადგილი აქვს მაშინ, როცა ადამიანის შემძენი მის გამსხვივებულს ჰპირდება, რომ ხელს შეუწყობს სამეწარმეო საქმიანობის წამოწყებაში, ან საკუთარი შემოსავლიდან პერიოდულად გადაუხდის გარკვეულ პროცენტს, მოაწყობს მას სამუშაოზე, ხელს შეუწყობს საზღვარგარეთ გამგზავრებაში, ჩამოაშორებს კონკურენტს ბიზნესში და ა.შ.

ადამიანით ვაჭრობის ობიექტური მხარის შემდეგი ნიშანია ადამიანის გადაბირება, გადაყვანა, გადამალვა იძულებით, შანტაჟით ან მოტყუებით, ანდა მისი მიღება. იძულება შეიძლება განხორციელდეს როგორც ძალადობით, ასევე ძალადობის მუქარით. ამდენად, იძულებაში აქ იგულისხმება ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება. იგი შეიძლება გამოიხატოს ცემაში, გათოკვაში და ა.შ. მთავარია, იძულების ეს

ხერხები არ იყოს საშიში სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის. ძალადობის მუქარაც ასევე არ უნდა იყოს საშიში სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის (თუ საშიშია სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის, ქმედება დაკვალიფიცირდება მე-2 ნაწილის „კ“ პუნქტით).

აღსანიშნავია, რომ ძალადობა ან მისი მუქარა (იძულება) შეიძლება გამოყენებული იყოს სხვა პირის მიმართაც, რომელიც ხელს უშლის ადამიანის გადაბირებას, გადაყვანასა თუ დამალვას. როცა დაზარალებული რამდენიმე პირია (მაგალითად, მოტყუებით გადაყვანილია ორი ადამიანი), იძულება შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ ერთის მიმართ სხვა პირთა თანდასწრებით, რათა ყოველი მათგანი დააშინონ და გადაიბირონ ექსპლუატაციის გაწევაზე.

შანტაჟში იგულისხმება სახელის გამტეხი ცნობების გახმაურების მუქარა. ამასთანავე, არა აქვს მნიშვნელობა ეს ცნობები მოგონილია თუ რეალური, მთავარია, იგი უნდა იყოს ისეთი, რომ სახელს უბღალავდეს პიროვნებას საზოგადოების თვალში (მაგალითად, პირს ემუქრებიან, რომ დააბრალდებენ დანაშაულის ჩადენას, გაავრცელებენ ინფორმაციას, თითქოს იგი ჰომოსექსუალისტია, ან ეწევა გარყვნილ ცხოვრებას, კორუმპირებულია, ნარკომანია და ა.შ.).

მოტყუების დროს ადგილი აქვს ადამიანის შეცდომაში შეყვანას სხვადასხვა სახის დაპირებით. მაგალითად, მას ჰპირდებიან, რომ წაიყვანენ საზღვარგარეთ და მოაწყობენ მაღალანაზღაურებად სამუშაოზე (მაგალითად, ძიხად). სინამდვილეში კი მიჰყავთ იმ პირთან, ვინც მას ყიდულობს ფულით.

გადაბირება ნიშნავს პირის დაყოლიებას ექსპლუატაციაში, რომელიც შეიძლება განხორციელდეს ზემოთ ჩამოთვლილიდან ერთ-ერთი ხერხის გამოყენებით (იძულებით, შანტაჟით ან მოტყუებით).

გადაყვანა ნიშნავს პირის წაყვანას თავისი საცხოვრებელი ადგილიდან სხვა მიმართულებით, რათა მიყვანილ იქნეს იმ ადგილას, სადაც მოხდება მისი ჩაბმა ექსპლუატაციაში. გადაყვანის ხერხებიც იგივეა.

გადამალვის დროს პირი მალავს (მაგალითად, საცხოვრებელ სახლში) ადამიანს ზემოთ მითითებული ხერხების გამოყენებით, რათა მომავალში მოხდეს მისი ჩაბმა ექსპლუატაციაში. გადამალვა თავის თავში მოიცავს ადამიანის თავისუფლების უკანონო აღკვეთასაც და დამატებით კვალიფიკაციას არ საჭიროებს სსკ 143-ე მუხლით. მაგალითად, პირმა იძულებით გადაიყვანა ადამიანი და მე-2 პირს მიაბარა

დასამალად რომელიმე ბინაში ან სხვა სადგომში, საიდანაც დაზარალებულს გასვლის უფლება არა აქვს. შეიძლება მოხდეს ისე, რომ ერთმა პირმა კანონში მითითებული რომელიმე ხერხის გამოყენებით (მაგალითად, იძულებით) გადაიბიროს, გადაიყვანოს და გადამალოს კიდეც ადამიანი. შესაძლებელია, ეს ქმედებები ჩაიდინოს სხვადასხვა პირმაც. ამდენად, ადამიანის გადაბირების, გადაყვანისა თუ გადამალვისათვის გამოყენებული უნდა იყოს იძულება, შანტაჟი ან მუქარა. თუ ამ ხერხებიდან არც ერთი არ იყო გამოყენებული და ადამიანის გადაბირება მოხდა ნებაყოფლობით (ვთქვათ, აგიტაციის გაწვევით), ქმედება არ დაკვალიფიცირდება სსკ 143¹-ე მუხლით.

სსკ 143¹-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარის შემდეგი ნიშანია ადამიანის მიღება ექსპლუატაციის მიზნით. აქ იგულისხმება შემთხვევა, როცა პირი სხვის მიერ უკვე გადაბირებულ ადამიანს მიიღებს ექსპლუატაციის გასაწევად, ამდენად, იმას, ვინც მიიღო ადამიანი ექსპლუატაციისათვის, თავად არ გამოუყენებია იძულება, შანტაჟი თუ მოტყუება მისი გადაბირების, გადაყვანისა თუ გადამალვისათვის, თანაც არ ყოფილა ორგანიზებული დაჯგუფების წევრი. მისი დანაშაულებრივი ქმედება გამოიხატება იმაში, რომ სხვა პირის მიერ გადაბირებულ ან თავისი ნებით მასთან მისულ ადამიანს იღებს ექსპლუატაციის მიზნით.¹

როგორც უკვე აღინიშნა, დანაშაული დამთავრებულია განსახილველ ნორმაში ჩამოთვლილი ერთ-ერთი ქმედების ჩადენიდან და მნიშვნელობა არა აქვს მოჰყვება თუ არა მას მძიმე შედეგი. არც იმას აქვს მნიშვნელობა, მოხდება თუ არა დაზარალებულის ჩაბმა ექსპლუატაციაში.

სსკ 143¹-ე მუხლის 1-ლი ნაწილში ჩამოთვლილი ქმედებები შეიძლება შეასრულოს ერთმა პირმა, ასევე პირთა ჯგუფმა ან წინასწარ შეთანხმებულმა ჯგუფმაც. მაგალითად, წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის ერთმა წევრმა შეიძლება იყიდოს ადამიანი, მე-2მ იძულების გამოყენებით გადაიბიროს იგი, მე-3მ — გადაიყვანოს, მე-4მ — გადამალოს და ა.შ.

როდესაც დანაშაულის ჩასადენად (მაგალითად, იძულებით გადა-

¹ აქედან გამომდინარე, უმჯობესი იქნება ამ მუხლს ერქვას „ადამიანით ვაჭრობა ან ექსპლუატაცია“, ამასთანავე, ადამიანის მიღება ექსპლუატაციის მიზნით გათვალისწინებული იყოს ცალკე ნაწილში.

ბირებისათვის) გამოყენებულია ცეცხლსასროლი იარაღი, რომელსაც პირი ინახავს ან ატარებს მართლსაწინააღმდეგოდ, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით. ასევე დანაშაულთა ერთობლიობით უნდა დაკვალიფიცირდეს შემთხვევა, როცა ადამიანის იძულებისათვის დანაშაუვ ჩადის ძალადობით სქესობრივ დანაშაულს (მაგალითად, გაუპატიურებას).

ადამიანით ვაჭრობის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი. პრაქტიკულად, ამ დანაშაულს სრულწლოვნები სჩადიან, მაგრამ, თუ არასრულწლოვანიც (14 წელს ზევით) მოახერხებს 143¹-ე მუხლში ჩამოთვლილ ქმედებათაგან რომელიმეს ჩადენას, იგი ჩვეულებრივად ჩაითვლება ამ დანაშაულის ამსრულებლად.

სუბიექტური მხრივ ადამიანით ვაჭრობა განზრახი დანაშაულია. მისი ჩადენა ხდება პირდაპირი განზრახვით, მოტივის დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება იყოს ანგარება, შური და სხვა, ის მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნისას. რაც შეეხება მიზანს, მას მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა აქვს. ესაა ექსპლუატაციის მიზანი, რომლის არსიც მოცემულია 143¹-ე მუხლის შენიშვნაში. მაგრამ სსკ 143¹-ე მუხლის დისპოზიცია იმგვარადაა აგებული, რომ ნათლად არაა გამოკვეთილი ექსპლუატაციის მიზანი საერთოდ ამ დანაშაულის დამახასიათებელი ნიშანია, თუ იგი ახასიათებს მხოლოდ ადამიანის მიღებას. თუმცა აშკარაა, რომ თუ ადამიანის გადაბირება, გადაყვანა ან გადამალვა არაა ჩადენილი ექსპლუატაციის მიზნით, თავისთავად ეს ქმედებები არ შეიძლება ჩაითვალოს ადამიანის ვაჭრობად. მაგალითად, როცა პირი სხვას გადაბირებს რაიმე მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩასადენად, საქმე გვაქვს კონკრეტული დანაშაულის წაქეზებასთან და არა ადამიანით ვაჭრობასთან, ასევე, როცა აღვილი აქვს ადამიანის გადაყვანას ან გადამალვას იმ მიზნით, რომ მას აღუკვეთონ თავისუფლება, სახეზეა სსკ 143-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული — თავისუფლების უკანონო აღკვეთა. ამდენად, როცა ადამიანის გადაბირებას, გადაყვანას ან გადამალვას თან არ ახლავს ექსპლუატაციის მიზანი, ქმედების სსკ 143¹-ე მუხლით კვალიფიკაცია გამორიცხულია.

სულ სხვა ვითარებასთან გვაქვს საქმე ადამიანის ყიდვის, გაყიდვის ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებისას. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არ უნდა მიენიჭოს ამ ქმედების ჩადენის

მიზანს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, პირის ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ადამიანით ვაჭრობად იმის მიუხედავად, ამოძრავებდა თუ არა ექსპლუატაციის მიზანი. როცა ადამიანს ეპყრობიან როგორც ნივთს — ყიდულობენ ან მის მიმართ ახორციელებენ სხვა უკანონო გარიგებას — თვით ეს ქმედებაა მართლსაწინააღმდეგო და აქ მიზანს უკვე არ უნდა მიენიჭოს მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა. ადამიანის გაყიდვის დროს კი პირს საერთოდ არ ამოძრავებს ექსპლუატაციის მიზანი, მას შეიძლება ამოძრავებდეს გამორჩენის მიღების მიზანი, მაგრამ ამას ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.¹

განახორციელებს თუ არა დამნაშავე თავის მიზანს (ექსპლუატაციის მიზანი), ამას ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

ადამიანით ვაჭრობა უნდა განვსხვავოთ პროსტიტუციაში ჩაბმისაგან. საქმე ისაა, რომ პროსტიტუციაში ჩაბმა ხორციელდება ძალადობით, ძალადობის ან ქონების განადგურების მუქარით, შანტაჟით ან მოტყუებით. ხოლო ადამიანით ვაჭრობისას ექსპლუატაციის მიზანი გულისხმობს ადამიანის პროსტიტუციაში ჩაბმასაც. სსკ 143¹-ე და 253-ე მუხლებს შორის ის განსხვავებაა, რომ 253-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულს წინ არ უძღვის 143¹-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედებები (ადამიანის ყიდვა, გაყიდვა და ა.შ.). გარდა ამისა, 253-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება პირის პროსტიტუციაში ჩაბმაში და დამთავრებულია მაშინ, როცა დამნაშავე უკვე ჩააბამს პირს პროსტიტუციაში. სსკ 143¹-ე მუხლის ობიექტური მხარე კი არ გულისხმობს პირის პროსტიტუციაში ჩაბმას, ამ დანაშაულის ჩამდენს მხოლოდ მომავალში შეიძლება ჰქონდეს მიზნად პირის ჩაბმა ამ საქმიანობაში.

გარდა ამისა, ადამიანით ვაჭრობისას პროსტიტუციაში ჩაბმული პირი ფაქტობრივად დამნაშავეს „საკუთრებაში“ გადადის, როგორც ცოცხალი ნივთი. დამნაშავე წარმართავს მისი ცხოვრების წესს, განკარგავს პროსტიტუციის შედეგად მიღებულ შემოსავალს. დაზარალებულს შეზღუდული აქვს თავისუფალი გადაადგილების შესაძლებლობა, ახლობლებთან კავშირი და ა.შ.

¹ მიგვაჩნია, რომ სასამართლო პრაქტიკაში დავის თავიდან ასაცილებლად უმჯობესი იქნება ეს მუხლი ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად: „ადამიანის ყიდვა, გაყიდვა, ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება, ანდა მიღება ექსპლუატაციის მიზნით, აგრეთვე ამავე მიზნით ადამიანის გადაბირება, გადაყვანა, გადამალვა ჩადენილი იძულებით, შანტაჟით თუ მოტყუებით“.

როდესაც ადამიანით ვაჭრობის ამსრულებელი დაზარალებულს ჩააბამს რომელიმე დანაშაულზე ქმედებაში (მაგალითად, მკვლელობაში), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 143¹-ე მუხლით და მკვლელობის წაქეზებით ან ორგანიზებით.

სსკ 143¹-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები განხილულია სსკ 142-143-ე მუხლების ანალიზისას. შეეჩერდებით მხოლოდ ზოგიერთ მათგანზე. მაგალითად, წინასწარი შეცნობით უმწეო მდგომარეობაში მყოფის მიმართ ამ დანაშაულის ჩადენას მაშინ აქვს ადგილი, როცა დაზარალებულს არა აქვს იმის უნარი, წინააღმდეგობა გაუწიოს დამნაშავეს (მაგალითად, მძიმე ავადმყოფობის გამო), ან არ შეუძლია გააცნობიეროს, თუ რა ქმედებას სჩადიან მის მიმართ (ძლიერი სიმთვრალისა თუ ნარკოტიკული ზეგავლენის ქვეშ მყოფი პირი და ა.შ.). აქ არ იგულისხმება მცირეწლოვანებით გამოწვეული უმწეობა, რადავანაც ასეთი შემთხვევა კვალიფიცირდება სსკ 143²-ე მუხლის შესაბამისი ნაწილით. იძულება. შანტაჟი ან მოტყუება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს უმწეო მდგომარეობაში მყოფის შშობლების ან კანონიერი წარმომადგენლების მიმართ, რომელთა მფარველობის ქვეშაც არის ეს პირი. ნაწილობრივ შეეჩერდებით ასევე ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილ ქმედებაზე. როცა ორგანიზებული ჯგუფი ვაჭრობს ადამიანებით, ჯგუფის წევრებს შორის ადგილი აქვს როლების გადანაწილებას. ერთი ყიდულობს ადამიანს, მე-2 — ყიდის, მე-3 — იძულებით გადმოიბირებს მას და ა.შ. რაც მთავარია, ამ ჯგუფს ჰყავს ორგანიზატორი, რომელიც ხელმძღვანელობს ჯგუფის წევრთა ქმედებას. ამ შემთხვევაში ორგანიზატორის ქმედება იმის მიუხედავად, მონაწილეობს თუ არა იგი უშუალოდ ადამიანით ვაჭრობაში, დაკვალიფიცირდება სსკ 143¹ მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტით 25-ე მუხლზე მითითების გარეშე.

როდესაც პირის ქმედებაში არის ამ მუხლის მე-3 ნაწილის როგორც „ა“, ისე „ბ“ პუნქტის ნიშნები, ქმედება დაკვალიფიცირდება ორივე პუნქტით, რაც ზეგავლენას მოახდენს სასჯელზე.

სსკ 143¹-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებული განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებაა, რამაც გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი.

სიცოცხლის მოსპობის მიმართ სახეზე უნდა იყოს გაუფრთხილე-

ბლობა, რაზეც მეტყველებს ამ ნაწილით გათვალისწინებული სანქციის სიმსუბუქე განზრახი მკვლელობისათვის გათვალისწინებული ყველაზე მაღალ სასჯელთან შედარებით.

სხვა მძიმე შედეგის (ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, ოჯახის დანგრევა, დიდი მატერიალური ზარალი და ა.შ.) მიმართ კი სახეზეა როგორც განზრახვა, ისე გაუფრთხილებლობა. მძიმე შედეგის მიმართ განზრახვის დასაბუთება შესაძლებელია იმიტომაც, რომ შესაბამისი სანქცია (თ.ა. ვადით თოთხმეტიდან ოც წლამდე) მკაცრია.

არასრულწლოვნით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) – (სსკ 143¹ მუხლი)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია არასრულწლოვანის პირადი უფლება და თავისუფლება. კერძოდ, მისი პიროვნების ხელშეუვალობა, მისი უფლება, იზრდებოდეს მშობლებთან, პატივი და ღირსება, რაც განმტკიცებულია როგორც საქართველოს კონსტიტუციით, ასევე, საერთაშორისო კონვენციებით (მაგალითად, 1989 წლის 20 ნოემბრის კონვენციით ბავშვთა უფლებების დაცვის შესახებ, რომელსაც საქართველო შეუერთდა 1994 წელს), ასევე ბავშვის უფლებების კონვენციის დამატებითი ოქმი (რეატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ 2002წ. 27 სექტემბერს); 1996 წელს სტოკჰოლმის მსოფლიო კონგრესზე მიღებული დეკლარაცია ბავშვთა კომერციული სექსუალური ექსპლუატაციის წინააღმდეგ; ბავშვის გატაცებასთან დაკავშირებული სამოქალაქო ასპექტების შესახებ კონვენცია (საქართველო შეუერთდა 1995 წლის თებერვალში). ბავშვის უფლების კონვენციაში აღიარებულია ბავშვის უფლება, იყოს დაცული ეკონომიკური ექსპლუატაციისაგან და ნებისმიერი იმ სამუშაოს შესრულებისაგან, რომელიც შეიძლება საფრთხეს უქმნიდეს ბავშვს, ან დაბრკოლებას უქმნიდეს განათლების მიღებაში, ან აზიანებდეს მის ჯანმრთელობას, ფიზიკურ, გონებრივ, ზნეობრივ, სულიერ და საზოგადოებრივ განვითარებას. ფაქტობრივი ობიექტია არასრულწლოვანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

დაზარალებული არის არასრულწლოვანი, ე.ი. 18 წელს მიუღწეველი პირი. ამ მუხლის 1-ლი ნაწილით დაზარალებულად არ ჩაითვლება ის არასრულწლოვანი, რომელსაც თავისი მცირეწლოვანების გამო არ შესწევს უნარი გააცნობიეროს, თუ რა ქმედებას სჩადიან მის მიმართ.

ამგვარი უმწეო მდგომარეობაში მყოფი არასრულწლოვანით ვაჭრობისას ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 143²-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ზ“ პუნქტით.

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ემსგავსება სსკ 143¹-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ქმედებას, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ არასრულწლოვანით ვაჭრობისას სავალდებულო არაა დანაშაულის ჩასადენად გამოყენებული იყოს იძულება, შანტაჟი ან მოტყუება. აქ არასრულწლოვანის გადაბირება, გადაყვანა თუ გადაშლვა შეიძლება მოხდეს არასრულწლოვანის წაქეზებით (შეგონებით, დარწმუნებით). რადგანაც მისი ფსიქიკა ჯერ კიდევ არაა ჩამოყალიბებული, მასზე ზეგავლენის მოხდენაც ადვილია. გარდა ამისა, არასრულწლოვანის ჩაბმა ექსპლუატაციაში უფრო სავალდებულო შედეგებს იწვევს. სწორედ იმიტომ, რომ არასრულწლოვანით ვაჭრობის ობიექტური მხარე რამდენადმე განსხვავდება ადამიანით ვაჭრობის ობიექტური მხარისაგან, კანონმდებელმა ცალკე ნორმა შექმნა არასრულწლოვანით ვაჭრობისათვის და არ გაითვალისწინა იგი სსკ 143¹-ე მუხლის დაკვალიფიცირებულ გარემოებად.

როცა არასრულწლოვანით ვაჭრობის ხერხად გამოყენებულია იძულება, შანტაჟი ან მოტყუება, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 143²-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით და არა 1-ლი ნაწილით. ასევე თუ ვაჭრობა განხორციელებულია მცირეწლოვანის მიმართ, რომელსაც თავისი უასაკობის გამო (მაგალითად, 3 წლის ბავშვი) არ შეუძლია შეიგნოს მის მიმართ განხორციელებული ქმედების შინაარსი, კვალიფიკაცია მოხდება სსკ 143²-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ზ“ პუნქტით – დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით უმწეო მდგომარეობაში მყოფის მიმართ.

არასრულწლოვანით ვაჭრობის ობიექტური მხარის დანარჩენი ნიშნები ისე უნდა გავიგოთ, როგორც სსკ 143¹-ე მუხლში. აქაც, ისევე როგორც ადამიანით ვაჭრობის შემთხვევაში (143¹-ე მუხლი), ამ მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება შეიძლება განხორციელოს როგორც ერთმა პირმა, ისე ჯგუფმა ან წინასწარ შეთანხმებით პირთა ჯგუფმა. მაგალითად, პირები წინასწარ შეთანხმდნენ რა ამ დანაშაულის ჩადენაზე, გაინაწილეს როლები – ერთმა იყიდა არასრულწლოვანი, მე-2მ გადაიყვანა იგი, მე-3მ – გადაშალა, მე-4მ – გაყიდა სხვა პირზე და ა.შ. ამ შემთხვევაში, ექსპლუატაციის მიზანი

შეიძლება ჰქონდეს ამ ჯგუფის მხოლოდ ერთ წევრს (ხელმძღვანელს), ოღონდ დანარჩენ წევრებს შეგნებული უნდა ჰქონდეთ, რომ ქმედება ემსახურება ჯგუფის ხელმძღვანელის ამ მიზანს.

დანაშაულის სუბიექტი არის 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ არასრულწლოვანით ვაჭრობა პირდაპირი განზრახვით ჩადენილი დანაშაულია, დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ ვაჭრობას ახორციელებს არასრულწლოვანის მიმართ და სურს ეს. ამასთანავე, მთელ რიგ შემთხვევებში (გადაბირების, გადაყვანის, გადამღვისა თუ მიღების დროს) მას უნდა ამოძრავებდეს სპეციალური მიზანი — ესაა ექსპლუატაციის მიზანი. აქაც, ისე როგორც 143¹-ე მუხლში, ნათლად არაა გამოკვეთილი ექსპლუატაციის მიზანი საერთოდ ახასიათებს ამ დანაშაულს, თუ მხოლოდ არასრულწლოვანის მიღება ხდება ექსპლუატაციის მიზნით, სადავო არ უნდა გახდეს ის, რომ, თუ არასრულწლოვანის გადაბირებას, გადაყვანასა და გადამღვას არ ახლავს ექსპლუატაციის მიზანი. იგი არასრულწლოვანით ვაჭრობად ვერ დაკვალიფიცირდება. მაგრამ სხვა ვითარებასთან გვაქვს საქმე არასრულწლოვანის ყიდვა-გაყიდვისა და მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგებისას. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არ უნდა მიენიჭოს ამ ქმედების მიზანს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სასამართლო პრაქტიკა აღმოჩნდება არცთუ სახარბიელო მდგომარეობაში. კერძოდ, თუ არასრულწლოვანის ყიდვა-გაყიდვის დროს სავალდებულოდ მივიჩნევთ ექსპლუატაციის მიზანს, როგორ უნდა დაკვალიფიცირდეს შემთხვევა, როცა პირი სხვა პირის შეკვეთით ყიდულობს მცირეწლოვანს შემკვეთზე გადასაცემად? ამ შემთხვევაში ბავშვის მყიდველს არ ამოძრავებს ექსპლუატაციის მიზანი და შესაძლოა, არც ის იცოდეს, თუ რა მიზანი ამოძრავებს შემკვეთს — ბავშვის შვილად აყვანის თუ ექსპლუატაციის მიზანი. ამის მიუხედავად, როცა არასრულწლოვანი ხდება ყიდვა-გაყიდვის ობიექტი, დამნაშავეს თუნდაც არ ამოძრავებდეს მისი ექსპლუატაციის მიზანი, ქმედება მაინც უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 143²-ე მუხლით.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ, როცა ადგილი აქვს არასრულწლოვანის ყიდვას ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებას შვილად აყვანის მიზნით, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 172-ე მუხლით.

სსკ 143²-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები განხილულია წინა მუხლების შემადგენლობის ანალიზისას. ამჟამად შევჩერდებით მხოლოდ ზოგიერთ მათგანზე.

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილის „ზ“ პუნქტით დამამძიმებელ გარემოებადაა მიჩნეული იგივე ქმედება, ჩადენილი დამნაშავესათვის წინასწარი შეცნობით უმწეო მდგომარეობაში მყოფის ან დამნაშავეზე მატერიალურად, ანდა სხვაგვარად დამოკიდებულის მიმართ.

უმწეო მდგომარეობაში იგულისხმება არა მარტო ასაკით, არამედ გონებრივი შესაძლებლობებით (სულით ავადმყოფობა, გონებრივი სისუსტე) გამოწვეული უმწეობა. ამგვარ მდგომარეობაში მყოფად ჩაითვლება არასრულწლოვანი, რომელიც მისი ყიდვა-გაყიდვისა თუ მის მიმართ სხვა ქმედების განხორციელებისას მოკლებული იყო შესაძლებლობას წინააღმდეგობა გაეწია ვინმესათვის ანდა არ შეეძლო გაეცნობიერებინა, თუ რა ქმედებას ჩადიოდნენ მის მიმართ (ძლიერ მთვრალი, ნარკოტიკული ზეგავლენის ქვეშ მყოფი, ავადმყოფი და ა.შ.). ამასთანავე, აუცილებელია, რომ დაზარალებული, რომელიც უმწეო მდგომარეობაშია, იყოს არასრულწლოვანი, ე.ი. 18 წელს მიუღწეველი.

დამნაშავეზე მატერიალურადაა დამოკიდებული ის არასრულწლოვანი, რომელიც იმყოფება დამნაშავეს კმაყოფაზე, სწავლისა თუ მკურნალობის ხარჯებს მას უხდის დამნაშავე, რომელიც შემდგომში მას ყიდის ან ყიდულობს, როგორც ნივთს ანდა მის მიმართ ახორციელებს სსკ 143²-ე მუხლში მითითებულ სხვა ქმედებას ექსპლუატაციის მიზნით. სხვაგვარ დამოკიდებულებაში იგულისხმება მშვილბელისა და ნაშვილების, ღვიძლი მშობლისა და შვილის, ცოლ-ქმრის (როცა დაზარალებული, ვთქვათ, ცოლი, არასრულწლოვანია), მეურვისა თუ მზრუნველისა და მის მზრუნველობაში მყოფი არასრულწლოვანის დამოკიდებულება და სხვა. სხვაგვარ დამოკიდებულებაში, ამ დროს, არ ჩაითვლება სასწავლებლის ან ბავშვთა სახლისა თუ სამედიცინო დაწესებულების ხელმძღვანელისა და არასრულწლოვანის დამოკიდებულება. უკეთეს ეს პირები ჩაიდნენ მათ დაქვემდებარებაში მყოფი არასრულწლოვანით ვაჭრობას, მათი ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 143²-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ვ“ პუნქტით — სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით.

სსკ 143²-ე მუხლის მე-3 ნაწილით განსაკუთრებით დამაბნელებელ გარემოებადაა მიჩნეული ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, რამაც გამოიწვია არასრულწლოვანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი. ამ ქმედებისათვის გათვალისწინებული სანქციის მეტისმეტი სიმკაცრე (თ.ა. თხუთმეტიდან ოც წლამდე ან უვადო თავისუფლების აღკვეთა) საფუძველს იძლევა ვივარაუდოთ, რომ როგორც დამდგარი სიკვდილის, ისე სხვა მძიმე შედეგის მიმართ სუბიექტური მხარე აქ განზრახვაში გამოიხატება. ამდენად, როცა დამნაშავე არასრულწლოვანით ვაჭრობის დროს განზრახვას კლავს მას, ქმედების კვალიფიკაცია დანაშაულთა ერთობლიობით საჭირო არაა. რაც შეეხება გაუფრთხილებლობას ამ შედეგების მიმართ, სასამართლოს მისი დასაბუთება გაუჭირდება, რადგანაც, ჯერ ერთი, ეს ეწინააღმდეგება სსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის მოთხოვნას და, მე-2, მოცემული სანქციის მეტისმეტი სიმკაცრე (უფრო მკაცრია, ვიდრე სსკ 109-ე მუხლის სანქცია) არ იძლევა ამ შედეგების მიმართ გაუფრთხილებლობის დასაბუთების შესაძლებლობას. არანაირად არ შეიძლება გავამართლოთ ისეთი ვითარება, როცა ამ შედეგების როგორც განზრახვით, ისე გაუფრთხილებლობით გამოწვევისას დამნაშავე დაისაჯოს ერთი და იმავე სანქციის ფარგლებში, მით უმეტეს მაშინ, როცა ეს სანქცია უვადო თავისუფლების აღკვეთასაც მოიცავს.

მძველად ხელში ჩაგდება (სსკ 144-ე მუხლი)

მძველად ხელში ჩაგდება საერთაშორისო ტერორისტული დანაშაულების ერთ-ერთი ნაირსახეობაა. საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით მძველად ხელში ჩაგდება ორ მუხლადაა გათიშული იმის მიხედვით, თუ ვინაა დანაშაულის ადრესატი.¹

მძველად ხელში ჩაგდება განსაკუთრებით გახშირდა ბოლო ათწლეულში, რის მიზეზედაც უნდა ჩაითვალოს როგორც ქვეყნის შიდა პოლიტიკური, ისე საერთაშორისო ურთიერთობების დაძაბვა (ქვეყნის შიგნით ომები, ასევე სამხედრო კონფლიქტები სხვადასხვა სახელმწიფოებს შორის და ა.შ.).

¹ საქართველოს სს კოდექსით მძველად ხელში ჩაგდება გათვალისწინებულია როგორც 144-ე, ისე 329-ე მუხლებით, რაც არ უნდა ჩაითვალოს გამართლებულად, ამ საკითხზე იხ. მუხ. ლეკვიშვილი, გ. მაძულაშვილი, დანაშაული სახელმწიფოსა და სასამართლო ხელისუფლების წინააღმდეგ, 2002, გვ. 92-96.

ამ დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ადამიანის პირადი თავისუფლება და უშიშროება, რომელიც გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციით, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დეკლარაციით და სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტით. გარდა ამისა, მძველად ხელში ჩაგდება შეიძლება გამოიწვიოს ცალკეულ ორგანიზაციათა ნორმალური მუშაობის ჩაშლა და დროებით შეფერხება. ფაქტობრივად ობიექტს კი წარმოადგენს ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა. ადამიანის მძველად ხელში ჩაგდებასთან ბრძოლას ეძღვნება გაეროს 1979 წლის 18 დეკემბრის შესაბამისი კონვენცია.

დაზარალებული შეიძლება იყოს ნებისმიერი ადამიანი, მიუხედავად ასაკისა თუ სხვაგვარი მონაცემებისა. სსკ 144-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ზ“ და „თ“ პუნქტებით გათვალისწინებულია დაზარალებულის სახით ორსული ქალი, არასრულწლოვანი, უმწეო მღვდლობაში მყოფი და ა.შ.

ობიექტური მხრივ მძველად ხელში ჩაგდება ხორციელდება ადამიანის თავისუფლების მართლსაწინააღმდეგო შეზღუდვით. იგი შეიძლება განხორციელდეს ფიზიკური ან ფსიქიკური ძალადობით, რომელიც არაა საშიში სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის (144-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი), ანდა რომელიც საშიშია სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის (ამ მუხლის მე-2 ნაწილის „ი“ პუნქტი), იშვიათად, მაგრამ შესაძლებელია, მძველად ხელში ჩაგდება განხორციელდეს ძალადობის ან მუქარის გარეშეც. მაგალითად, პირის გამოკეტვა რომელიმე შენობაში, სადაც იგი თავისი ნებით მივიდა. მძველად ხელში ჩაგდება შეიძლება მოხდეს ფარულად ან აშკარად (სხვების თანდასწრებით). მძველად ხელში ჩაგდებულს წართმეული აქვს გარე სამყაროსთან კონტაქტისა და თავისუფალი გადაადგილების შესაძლებლობა. თანაც, განსხვავებით თავისუფლების უკანონო აღკვეთისაგან (სსკ 143-ე მუხლი), მძველის გათვალისწინება დამოკიდებულია იმაზე, შეასრულებენ თუ არა მე-3 პირები დამნაშავეს მოთხოვნას. მე-3 პირები კი შეიძლება იყვნენ ფიზიკური პირები ან ორგანიზაცია. ფიზიკური პირი შეიძლება იყოს ნებისმიერი ადამიანი როგორც საქართველოს მოქალაქე, ისე მოქალაქეობის არმქონე პირი ან უცხოელი, ხოლო ორგანიზაციაში იგულისხმება კერძო სამართლის ორგანიზაციები. აქ არ შედიან საერთაშორისო ან რელიგიური ორგანიზაციები, ასევე სახელმწიფო ხელისუფლების ორგა-

ნოები (საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ორგანოები), რადგანაც მათზე ულტიმატუმის წაყენების შემთხვევაში ქმედება დაკვალიფიცირდება არა სსკ 144-ე, არამედ 329-ე მუხლით.

მძევლად ხელში ჩაგდება არის ფორმალური დანაშაული. იგი დამთავრებულად ითვლება ადამიანის მძევლად ხელში ჩაგდების მომენტიდან და მნიშვნელობა არა აქვს მძიმე შედეგის დადგომას; არც იმას აქვს მნიშვნელობა მოასწრებს თუ არა დამნაშავე მე-3 პირებზე ულტიმატუმის წაყენებას. ამგვარი ულტიმატუმის წაყენების ფაქტი სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს მხოლოდ სასჯელის განსაზღვრისათვის. აქ, კანონმდებელი გადამწყვეტ მნიშვნელობას ანიჭებს იმ ფაქტს, რომ ადამიანია მძევლად ხელში ჩაგებული და მე-2 ხარისხიდან მიიჩნევს ფიზიკურ პირებზე თუ ორგანიზაციაზე მოთხოვნის (ულტიმატუმის) წაყენებას. აქედან გამომდინარე, მძევლად ხელში ჩაგდება მოიცავს ისეთ ქმედებებს, როგორიცაა გამოძალვა და იძულება. ამდენად, როცა დამნაშავე მძევლის გათავისუფლების სანაცვლოდ მოითხოვს მასზე თანხის გადაცემას, ან გარკვეული ქმედების შესრულებას, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მხოლოდ სსკ 144-ე მუხლით, დანაშაულთა ერთობლიობით კვალიფიკაცია საჭირო არ არის. სწორედ ამიტომაც, რომ სსკ 144-ე მუხლის სანქცია ორჯერ მკაცრია (თა. ხუთიდან ათ წლამდე), ვიდრე თავისუფლების უკანონო აღკვეთისა (თა. ხუთ წლამდე). წინააღმდეგ შემთხვევაში აზრს მოკლებულად უნდა ჩაითვალოს ეგზომ მკაცრი სანქცია თავისუფლების უკანონო აღკვეთისთან შედარებით.

დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს დროს, რომლის განმავლობაშიც პირი მძევლადაა ხელში ჩაგებული. დროის ხანგრძლივობა (7 დღეზე მეტი ხნით) ითვლება ერთ-ერთ დამამძიმებელ გარემოებად.

მძევლად ხელში ჩაგდება დენადი დანაშაულია. იგი იწყება პირის მძევლად ხელში ჩაგდების მომენტიდან და შემდეგ უწყვეტლევ მიედინება მანამ, სანამ მძევალს თვით დამნაშავე ან სხვა პირები არ გაათავისუფლებენ.¹

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ მძევლად ხელში ჩაგდება განზრახი დანაშაულია.

კერძოდ, მისი ჩადენა ხდება პირდაპირი განზრახვით. გამოირიცხულია ამ დანაშაულის არაპირდაპირი განზრახვით ჩადენა. ეს იმიტომ, რომ მძევლად ხელში ჩაგდება არის ფორმალური დანაშაული და, ამასთანავე, მისი ჩადენა ხდება სპეციალური მიზნით. ხოლო, როცა ფორმალურ დანაშაულს თან ახლავს რაიმე კონკრეტული მიზანი, იგი აუცილებლად პირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი.

მძევლად ხელში ჩაგდების სუბიექტური მხარისათვის, გარდა პირდაპირი განზრახვისა, დამახასიათებელია კონკრეტული მიზანი, რომელი მიზნის გარეშეც ქმედება ვერ დაკვალიფიცირდება ამ მუხლით. კერძოდ, მძევლად ხელში პირის ჩაგდება ხდება იმ მიზნით, რომ მძევლის გათავისუფლების პირობით აიძულონ ორგანიზაცია ან პირი, შეასრულოს ან არ შეასრულოს ესა თუ ის მოქმედება. მაგალითად, დამნაშავემ ადამიანი აიყვანა მძევლად და მისი ოჯახის წევრებისაგან მძევლის გათავისუფლების სანაცვლოდ მოითხოვს გარკვეულ თანხას (ანგარებით), ანდა მძევლის ახლო ნათესავისაგან მოითხოვს, არ შეიტანოს შესაბამის სახელმწიფო ორგანოში საჩივარი მის წინააღმდეგ მის მიერ ადრე ჩადენილი მართლსაწინააღმდეგო ქმედების გამო. სწორედ ამ მიზნით განსხვავდება იგი თავისუფლების უკანონო აღკვეთისაგან. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, როცა დამნაშავე თავისუფლებას აღუკვეთს პირს ზემოთ ხსენებული მიზნით, სახეზეა მძევლად ხელში ჩაგდება, ხოლო, როცა ასეთი მიზანი დამნაშავეს არ ამოძრავებს, სახეზეა თავისუფლების უკანონო აღკვეთა (143-ე მუხლი). სწორედ ამიტომ თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთის ჩადენისას დამნაშავე ცდილობს დამალოს მის მიერ ჩადენილი ქმედება. მძევლად ხელში ჩაგდების დროს კი დამნაშავეს სააშკარაოზე გამოაქვს მის მიერ ჩადენილი ქმედება, წაუყენებს რა ულტიმატუმს მე-3 პირებს. თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ იგი აუცილებლად აცხადებს თავის ვინაობას. იგი მხოლოდ მის მიერ ჩადენილ ქმედებას (ადამიანის მძევლად ხელში ჩაგდებას) ააშკარავებს, თვითონ კი შეიძლება ეცადოს დამალოს ვინაობა (დარჩეს ინკოგნიტო), რათა მომავალში არ იქნეს მიცემული პასუხისმგებლობაში.

ამდენად, მძევლის ხელში ჩაგდება დამნაშავისათვის არის რაიმე მიზნის მიღწევის საშუალება. თვით მძევლის მიმართ მას, როგორც წესი, პრეტენზია არ გააჩნია. სსკ 144-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებებიდან, შეგნერდებით მხოლოდ ზოგიერთზე.

¹ იურიდიულ ლიტერატურაში ამ საკითხზე განსხვავებული მოსაზრებაც არსებობს.

მძევლად ხელში ჩაგდებას ანგარებით მაშინ აქვს ადგილი, როცა პირი ამ დანაშაულის ჩადენით ცდილობს მიიღოს მატერიალური სარგებელი, თავი გაითავისუფლოს მატერიალური ვალდებულებისაგან, ანდა სჩადის მას შეკვეთით. მაგალითად, დამნაშავე მძევლის გათავისუფლების სანაცვლოდ ითხოვს ფულს, ანდა ითხოვს მძევლის ოჯახის წევრისაგან, გაანადგუროს ის ხელშეკრულება, რომლითაც მას ნაკისრი აქვს ფულადი ვალდებულება და ა.შ.

მძევლად ხელში ჩაგდება უცხოეთის ოფიციალური წარმომადგენლის ან საერთაშორისო-სამართლებრივ დაცვას დაქვემდებარებული მიმართ არ უნდა ჩაითვალოს ამ მუხლით გათვალისწინებული ქმედების ტიპურ შემთხვევად, ვინაიდან სსკ 144-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედების ადრესატი არაა სახელმწიფო ხელისუფლება, საერთაშორისო ან რელიგიური ორგანიზაციები. ამდენად, სსკ 144-ე მუხლში ამ დამამძიმებელ გარემოების გათვალისწინება არ უნდა ჩაითვალოს გამართლებულად. მიუხედავად ამისა, აქ იგულისხმება ის შემთხვევა, როცა დამნაშავე მძევლად აყვანილი უცხოეთის ოფიციალური წარმომადგენლის ან საერთაშორისო დაცვას დაქვემდებარებული პირის გათავისუფლების სანაცვლოდ მისი ახლობლისაგან მოითხოვს რაიმე ქმედების შესრულებას (მაგალითად, გამოსასყიდი თანხის გადახდას). ამდენად, ულტიმატუმის ადრესატი არის კერძო პირი და არა სსკ 329-ე მუხლში ჩამოთვლილი ორგანოები და ორგანიზაციები.

სსკ 144-ე მუხლს თან ახლავს შენიშვნა, რომლითაც დაწესებულია პოსტკრიმინალური წამახალისებელი ნორმა. ამ შენიშვნის თანახმად, თუ ადამიანის მძევლად ხელში ჩაგდებად 72 საათის განმავლობაში დამნაშავე ნებაყოფლობით გაათავისუფლებს მას ისე, რომ არ შესრულდება მძევლის გათავისუფლების პირობა, ის გათავისუფლება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ მის ქმედებაში არ არის სხვა დანაშაულის ნიშნები და არ არსებობს დაზარალებულის საჩივარი.

როგორც ვხედავთ, დამნაშავის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება დანაშაულის დამთავრების შემდეგაც შესაძლებელია, თუ დაცული იქნება შემდეგი პირობა: 1. დამნაშავემ მძევალი ნებაყოფლობით უნდა გაათავისუფლოს მძევლად ხელში ჩაგდებად 72 საათის განმავლობაში; 2. არ უნდა იყოს შესრულებული მძევლის გათავისუფლების პირობა თუნდაც ნაწილობრივ; 3. მის ქმედებაში არ უნდა იყოს სხვა დანაშაულის ნიშნები და 4. არ უნდა არსებობდეს დაზ-

არალებულის საჩივარი. ოთხივე ეს პირობა უნდა არსებობდეს ერთობლივად და ერთ-ერთის არარსებობის შემთხვევაში პირს დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

მძევალი ნებაყოფლობით გათავისუფლებულად ჩაითვლება მაშინ, როცა დამნაშავეს შეეძლო მისი შემდგომი დაკავება, არავინ და არაფერი უშლიდა ხელს, მაგრამ ამის მიუხედავად, გაათავისუფლა იგი. მოტივს ამ დროს მნიშვნელობა არა აქვს. მძევლის გათავისუფლება არ ჩაითვლება ნებაყოფლობითად, როცა დამნაშავემ დაინახა, რომ პოლიციამ ალყა შემოარტყა იმ ადგილს, სადაც მას დაკავებული ჰყავდა მძევალი და ამიტომ გაათავისუფლა იგი მანამ, სანამ პოლიციის თანამშრომლები შეტევაზე გადმოვიდოდნენ. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების ერთ-ერთი პირობაა ის, რომ დამნაშავის ქმედებაში არ უნდა იყოს სხვა დანაშაულის ნიშნები, მაგრამ რომელი სხვა დანაშაულის ნიშნები? უნდა ვივარაუდოთ, რომ გარდა სსკ 144-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისა, სხვა დანაშაული არ უნდა ჰქონდეს ჩადენილი, მაგრამ საქმე ისაა, რომ სსკ 144-ე მუხლის მაკვალიფიცირებული გარემოებები მოიცავს დაზარალებულის მიმართ მძიმე შედეგის დადგომასაც (მაგალითად, ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას). ამდენად, გამოდის, რომ როცა მძევლად ხელში ჩაგდებას შედეგად მოჰყვა დაზარალებულის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება და ამასთანავე დამნაშავემ შეასრულა სსკ 144-ე მუხლის შენიშვნაში ჩამოთვლილი მოთხოვნები, იგი უნდა გათავისუფლდეს პასუხისმგებლობისაგან, რადგან მის ქმედებაში გარდა სსკ 144-ე მუხლისა, სხვა დანაშაულის შემადგენლობა არ არსებობს. საკითხის ასეთი გადაწყვეტა არამართებულია. განსახილველ შენიშვნაში აუცილებელი პირობა უნდა იყოს მძევლის უვნებლად გათავისუფლება.

წამება (მუხლი 144¹⁾)

განსახილველი ნორმა საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში სიახლეა (ნოვაცია). ბოლო დრომდე (2005 წ. 23 ივნისამდე) წამებად ითვლებოდა სსკ 126-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედება. საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად დაუშვებელია ადამიანის წამება, არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახველი მოპყრობა და სასჯელის გამოყენება. წამება

იკრძალება საერთაშორისო ნორმებით: 1948 წლის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციით (მუხ. 5), ჟენევის 1949 წლის ოთხი კონვენციით, 1966 წლის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტით (მუხ. მე-7), გაეროს 1984 წლის კონცეფციით წამებისა და სხვა სახის სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობისა და სასჯელის წინააღმდეგ, 1987 წლის ევროპული კონვენციით (მე-3 მუხ.), 1998 წლის საერთაშორისო სისხლის სამართლის რომის სტატუტით.

ზემოხსენებულ ნორმათა მოთხოვნიდან გამომდინარე, საქართველოს კანონმდებლობა სს კოდექსში შემოიღო სამი ახალი მუხლი (144¹, 144² და 144³ მუხლები).

უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანის დაცვა წამებისაგან – პირის აბსოლუტური უფლებაა და მისი გამართლება არ შეიძლება რაიმე საზოგადოებრივი აუცილებლობით ან სახელმწიფოებრივი ინტერესებისათვის. თუმცა წამებად არ ჩაითვლება ქმედება, როცა ის მიმართულია თავად ამ პირის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის დასაცავად. მაგალითად, პირს უკეთებენ სასწრაფო ოპერაციას გაუტკივარების (ნარკოზის) გარეშე.

სსკ 144¹ მუხლის (წამების) ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა როგორც ფიზიკური, ისე ფსიქიკური თვალსაზრისით, ასევე ადამიანის ნორმალური (გაწონასწორებული) ფსიქიკური მდგომარეობა. დანაშაულის მეორადი ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის პირად, ოჯახურ თუ სხვაგვარი საიდუმლოების (ინფორმაციის) დაცვასთან, წამების დამატებითი ობიექტია ადამიანთა თანასწორუფლებიანობა რასის, ეროვნების თუ სხვა ნიშნის მიხედვით.

როგორც ვხედავთ, ამ დანაშაულის ძირითადი ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა. ამიტომაც უფრო უპრიანი იქნებოდა იგი გათვალისწინებული ყოფილიყო ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავში.

წამების ობიექტური მხარე გამოიხატება ქმედებაში (მოქმედებასა ან უმოქმედობაში), შედეგში (ძლიერი ფიზიკური ტკივილი, ფსიქიკური ან მორალური ტანჯვა) და მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და შედეგს შორის. ამდენად, სახეზეა მატერიალური დანაშაული.

განსახილველი დანაშაულის ქმედება მეტად ბუნდოვანი სიტყვებითაა აღწერილი 144¹ მუხლის დისპოზიციაში. ესაა: „ისეთი პირობების შექმნა ან ისეთი მოპყრობა, რომელიც თავისი ხასიათით, ინტენსივობით ან ხანგრძლივობით იწვევს...“. ამდენად, ობიექტურ მხარეში ქმედების სახ-

ით გამოყოფილია „პირობების შექმნა“ ან „მოპყრობა“. როგორც ვხედავთ, კანონმდებელმა წამების ობიექტური მხარის განსაზღვრისას გამოიყენა ე.წ. კაუჩუკის პრინციპი, რადგანაც „პირობების შექმნას“ და „მოპყრობაში“ კონკრეტული ქმედება არაა გამოკვეთილი და სასამართლოს სუბიექტივიზმის ფართო გასაქანს აძლევს. ეს ქმედებანი (პირობების შექმნა ან მოპყრობა) შეიძლება მიმართული იყოს პირისაკენ, კერძოდ, ფიზიკური პირისაკენ ან მისი ახლო ნათესავისაკენ. ასევე შეიძლება მიმართული იყოს ამ პირზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებული პირისაკენ. ამდენად, წამების მსხვერპლი შეიძლება იყოს როგორც ის პირი, ვისგანაც დამნაშავე ცდილობს ინფორმაციის, მტკიცებულების ან აღიარების მიღებას, ასევე მისი ნათესავი ან მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებული პირი. მაინც როგორ უნდა გავიგოთ „ისეთი პირობების შექმნა ან ისეთი მოპყრობა“, რით განსხვავდებიან ისინი ერთმანეთისაგან? პირობების შექმნა ნიშნავს პირისათვის ადამიანური ცხოვრების პირობების მოსპობას. მაგალითად, მისთვის ისეთი საცხოვრებელი პირობის შექმნას, როცა მას არა აქვს საშუალება დაიძინოს, იკვებოს ნორმალურად, დაიცვას ელემენტარული პირადი ჰიგიენა. მაგალითად, პირისათვის საცხოვრებლად ბნელი, კეთილმოუწყობელი ოთახის გამოყოფა, სადაც გამუდმებული ხმაურია, არ არსებობს „სველი წერტილები“, საკვებად კი არასრულფასოვანი საკვების მიცემა ისიც მცირე დოზით და ა.შ. ხოლო მოპყრობა კი გულისხმობს უფრო აქტიურ და აგრესიულ ქმედებას. მაგალითად, ცემა, სხვადასხვა ძალადობა, შეურაცხყოფელი ქმედება (ბოროტი დაცინვა), პირის იძულება საათობით იდგეს ფეხის წვერზე ხელებიწეული, მუხლით დაიჩოქოს კენჭებზე და ა.შ. თავად ეს ქმედებანი (პირობების შექმნა ან მოპყრობა) წამების ობიექტურ მხარეს მხოლოდ მაშინ მოგვცემს, თუ იგი გამოირჩევა განსაკუთრებული ხასიათით, ან ინტენსივობით ანდა ხანგრძლივობით და სწორედ ამგვარი თვისების გამო იწვევს მძიმე შედეგს (ძლიერი ფიზიკური ტკივილი ან ფსიქიკური ან მორალური ტანჯვა). თუ ქმედება არ გამოირჩევა არც თავისი ხასიათით, არც ინტენსივობით და არც ხანგრძლივობით, იგი წამების ობიექტურ მხარეს ვერ მოგვცემს თუნდაც კონკრეტულ შემთხვევაში, პირის განსაკუთრებული ფსიქიკური მგრძნობელობის გამო გამოიწვიოს მძიმე შედეგი (ვთქვათ, ფსიქიკური ტანჯვა).

რა იგულისხმება ქმედების ხასიათში, ინტენსივობასა და ხანგრძლივობაში?

ქმედების ხასიათში იგულისხმება ისეთი შემთხვევა, როცა ეს ქმედება ერთჯერადად ჩაღწის შემთხვევაშიც, როგორც წესი, იწვევს 144¹ მუხლში მითითებული შედეგებიდან ერთ-ერთს. მაგალითად, ხელის ან ფეხის ფრჩხილის ამოძრობა, ან ცხელი ორთქლის დიდი ნაკადის მიფრქვევა სახეზე, ანდა ცეცხლში ჩაგდების, მაღალი სართულის ფანჯრიდან გადმოვლებას რეალური მუქარა (დამნაშავემ ადამიანი მიათრია გამოღებულ ფანჯარასთან და ძალის გამოყენებით უქმნის შთაბეჭდილებას, რომ სადაცაა გადავლებს მას). ეს ქმედებები შეიძლება არ გამოიჩინოს დიდი ინტენსივობით ან ხანგრძლივობით, მაგრამ ისეთი ხასიათისაა, რომ დაზარალებულში შეიძლება გამოიწვიოს ძლიერი ფიზიკური ტკივილი ან ფსიქიკური ტანჯვა, ე.ი. შიშით მიღებულმა ფსიქიკურმა ტკივილმა დიდი ხანი შეაწუხოს პირი.

ქმედების ინტენსივობაში იგულისხმება ძალადობის ხარისხი და მისი უწყვეტობა. მაგალითად, პირის დიდი ხნით თავდაყირა დაკიდება, სისტემატური ცემა ანდა ცემა ისეთი ძალით და ისეთ ორგანოებში, რომელიც ამ ძალადობის შეწყვეტის შემდეგაც ხანგრძლივ ფიზიკურ ტკივილს ტოვებს. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ პრაქტიკულად ძალზე ძნელია ისეთი ობიექტური კრიტერიუმის მოძებნა, რომელიც ერთმანეთისაგან გამოჯანავს ქმედების ხასიათსა და მის ინტენსივობას.

რაც შეეხება ქმედების ხანგრძლივობას, აქ იგულისხმება ისეთი შემთხვევა, როცა თავად ქმედება ცალკე აღებული არც ხასიათითაა გამორჩეული და არც ინტენსივობით, მაგრამ იგი გრძელდება იმდენად ხანგრძლივად, რომ იწვევს განსახილველ ნორმაში მითითებულ რომელიმე შედეგს. მაგალითად, პირს რამდენიმე დღის განმავლობაში აიძულებენ იდგეს ცალ ფეხზე ან იყოს დაჩოქილი ანდა ხელეგაწეული, რაც იწვევს მის მორალურ ტანჯვას.

წამება მატერიალური დანაშაულია. მას შედეგად უნდა მოჰყვეს ნორმაში მითითებული ერთ-ერთი შედეგი. ერთ-ერთი მათგანია ძლიერი ფიზიკური ტკივილი. თუ შევადარებთ ამ შედეგს სსკ 125-ე და 126-ე მუხლებით გათვალისწინებულ შედეგებს, ბუნებრივად დაიბადება კითხვა: რით განსხვავდება ძლიერი ფიზიკური ტკივილი ფიზიკური ტკივილისაგან (125-ე მუხ.) და ფიზიკური ტანჯვისაგან (126-ე მუხ.)? ფიზიკური ტანჯვა ნიშნავს ხანგრძლივი ფიზიკური ტკივილით გამოწვეულ წუხილს. მაგრამ როგორ განსხვავოს სასამართლომ ერთმანეთისაგან ტკივილი და ძლიერი ტკივილი? აქ ძნელია რაიმე ობიექტური კრიტერი-

უმის გამოძებნა, მაგრამ ვფიქრობთ, ეს მაინც შესაძლებელია. ძლიერ ფიზიკურ ტკივილად უნდა ჩაითვალოს ისეთი ტკივილი, როცა აუცილებელი გახდება ტკივილგამაყუჩებელი წამლის გამოყენება, ვინაიდან ასეთი წამლის მიუცემლობა მოცემულ შემთხვევაში საფრთხეს შეუქმნის ავადმყოფის ჯანმრთელობას (შოკური მდგომარეობის თავიდან ასაცილებლად).

წამების ერთ-ერთი შედეგია ასევე ფსიქიკური ან მორალური ტანჯვა, როგორც ვხედავთ, კანონმდებელმა ამ მუხლში შემოიღო ტანჯვის ახალი სახე — მორალური ტანჯვა. რით განსხვავდება ფსიქიკური და მორალური ტანჯვა? აქაც მათი მკვეთრი გამოჯანავება ძალზე ძნელია. ამის მიუხედავად, ფსიქიკურ ტანჯვად უნდა ჩაითვალოს ისეთი ქმედება, რომელიც იწვევს ადამიანის ნერვული სისტემის ისეთ მოშლას, რომ იგი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში კარგავს სულიერ სიმშვიდეს და ამდენად, იწვევს სულიერ განცდას — წვალებას. მაგალითად, სისტემატური ძალადობის შედეგად პირს ნერვული ავადმყოფობა (ნერვოზი) ემართება.

რაც შეეხება მორალურ ტანჯვას, იგი არაა დაკავშირებული ნერვული სისტემის დაზიანებასთან, მაგრამ ადამიანში იწვევს ღირსების დაქვეითებას (საკუთარი თავის უპატივცემულობის გრძნობას) და არასრულფასოვნების კომპლექსს.

წამების I ნაწილის სუბიექტია ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი, ე.ი. აქ სახეზეა საერთო სუბიექტი.

სუბიექტური მხრივ წამება განზრახი დანაშაულია. თუ პირის ქმედებამ გაუფრთხილებლობით გამოიწვია 144¹ მუხლში მითითებული შედეგი, 144¹ მუხლით პასუხისმგებლობა გამოირიცხულია. ამ დანაშაულის გაუფრთხილებლობით ჩაღწა რომ არ შეიძლება, ამაზე მეტყველებს ორი გარემოება: 1. წამების მაკვალიფიცირებელი ნიშანია სპეციალური მიზანი, ხოლო მიზნით კვალიფიცირებული დელიქტი არ შეიძლება იყოს გაუფრთხილებელი.

2. სსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, გაუფრთხილებლობით ჩაღწილი ქმედება მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება დანაშაულად, თუ ამის შესახებ მითითებულია ამ კოდექსის შესაბამის მუხლში. ხოლო 144¹ მუხლში არაა მითითებული გაუფრთხილებლობის შესახებ.

მართალია, წამებისათვის აუცილებელია სპეციალური მიზნის არსებობა, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ წამება შეიძლება ჩაღწილ იქნეს

მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. მისი ჩადენა არაპირდაპირი განზრახვითაცაა შესაძლებელი, როცა პირს გაცნობიერებული აქვს ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის (ძლიერი ფიზიკური ტკივილის, ფსიქიკური ან მორალური ტანჯვის) დადგომის შესაძლებლობას, არ სურს ეს შედეგი, მაგრამ თავისი მიზნის მისაღწევად შეგნებულად უშვებს მის დადგომას ან გულგრილია ასეთი შედეგის მიმართ.

წამების სუბიექტური შემადგენლობისათვის, გარდა განზრახვისა, აუცილებელია სპეციალური მიზნის არსებობა. ეს მიზანია: ინფორმაციის, მტკიცებულების ან აღიარების მიღება, პირის დაშინება ან იძულება ანდა პირის დასჯა მის ან მესამე პირის მიერ ჩადენილი ან სავარაუდოდ ჩადენილი ქმედებისათვის. მიაღწევს თუ არა ამ მიზანს, ამას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

ამდენად, დამნაშავეს მიზანი შეიძლება იყოს რაიმე ინფორმაციის (მაგალითად, სად იმალება ესა თუ ის პირი), მტკიცებულების (მაგალითად, მკვლელობის იარაღის — სისხლიანი ღანის) ან აღიარების (მაგალითად, ნაწამებმა პირმა აღიაროს, რომ ნამდვილად მან ჩაიდინა რაღაც ქმედება) მიღება. ეს ქმედება უნდა განგასხვავოთ სსკ 335-ე მუხლისაგან, სადაც მოხელე ან მასთან გათანაბრებული პირი ადამიანს აიძულებს მისცეს განმარტება ან ჩვენება, ხოლო ექსპერტს /მისცეს დასკვნა. 144¹ მუხლის I ნაწილის სუბიექტია საერთო სუბიექტი და არა სპეციალური. მაგალითად, პირი აწამებს ადამიანს იმ მიზნით, რომ მან აღიაროს მისი შვილის მკვლელობა.

დამნაშავეს მიზანი შეიძლება იყოს პირის დაშინება, რომ მომავალში დაზარალებული უსიტყვოდ დამორჩილდეს დამნაშავეს, არ გაუბედოს ურჩობა. აქ პრობლემას წარმოადგენს ის, რომ სსკ 151-ე მუხლით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა მუქარისათვის, რაც წარმოადგენს მუქარის ზოგად ნორმას. როგორ უნდა განგასხვავოთ ერთმანეთისაგან ეს ორი მუხლი? 151-ე მუხლში ქმედება უფრო ნათელი და კონკრეტიზებულია (სიცოცხლის მოსპობის, ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების მუქარა), ე.ი. მუქარის ჩადენა ხდება მხოლოდ დაშინებით და არა რაიმე აგრესიული ქმედებით, რასაც ვერ ვიტყვით 144¹ მუხლის ობიექტურ მხარეზე. სამაგიეროდ, 144¹ მუხლში დამნაშავეს მიზანია დაკონკრეტებული, ხოლო 151-ე მუხლში მიზანს მნიშვნელობა არა აქვს კვალიფიკაციისათვის. გარდა ამისა, 144¹ მუხლ-

ში ქმედებამ უნდა გამოიწვიოს მძიმე შედეგები, ხოლო 151-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შედეგია ის, რომ დაზარალებულს შიში გაუჩნდება. აქედან გამომდინარე, ამ ორ ნორმას შორის განსხვავება ისაა, რომ: წამების ობიექტური მხარე უფრო მრავალისმომცველია, ვიდრე მუქარისა; წამებას სპეციალური მიზანი ახასიათებს; წამებას შედეგად უნდა მოჰყვეს სხვადასხვა მძიმე შედეგი. თუ აქედან ერთ-ერთი ნიშანი არაა სახეზე, ქმედება არ ჩაითვლება წამებად. იგი დაკვალიფიკირდება საქმის ფაქტობრივი გარემოების მიხედვით, ცემად (125 მ.) ან ძალადობად — (126-ე მ.) ან მუქარად (151-ე მ.).

წამებისას დამნაშავეს მიზანი შეიძლება იყოს პირის იძულება. კერძოდ, დაზარალებულის იძულება შეასრულოს ან არ შეასრულოს რაიმე ქმედება. საქართველოს სს კოდექსში ჩვენ გვაქვს იძულების როგორც ზოგადი (150-ე მ.) ისე სპეციალური ნორმები (115-ე, 134-ე, 137-ე, 138-ე, 139-ე, 143-ე, 154-ე, 253-ე, 272-ე და სხვა). ამდენად, სასამართლოები დგებიან სირთულის წინაშე — ერთმანეთისაგან განასხვავონ წამება იძულების ზოგადი ნორმისაგან (150-ე მ.) და იძულების სპეციალური ნორმებისაგან.

წამება, როცა დამნაშავეს მიზანია პირის იძულება შეასრულოს ან არ შეასრულოს რაიმე ქმედება, იმით განსხვავდება 150-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედებისაგან, რომ ამ უკანასკნელ შემთხვევაში არ დგება შედეგად ძლიერი ფიზიკური ტკივილი ან მორალური თუ ფსიქიკური ტანჯვა. მაგრამ უფრო რთულადაა საკითხი, რომელიც დაკვაშირებულია წამების გამიჯვნასთან იძულების სპეციალურ ნორმებთან. მაგალითად, როგორ დაკვალიფიკირდეს პირის წამება, თუ მისი მიზანია დაზარალებულის იძულება მოიკლას თავი? აქ შეიძლება გაჩნდეს ასეთი აზრი: თუ წამების შედეგად დაზარალებული თავს არ მოიკლავს და არც ეცდება თვითმკვლელობას, ქმედება დაკვალიფიკირდეს 144¹ მუხლის I ნაწილით, ხოლო როცა მოიკლავს თავს ან ეცდება თვითმკვლელობას — 115-ე მუხლით და ამ დროს ეს წამება იქნება თვითმკვლელობამდე მიყვანის ხერხი (სასტიკი მოპყრობა), ამიტომაც დამნაშავეს ქმედებას ვერ დავაკვალიფიკირებთ ერთობლიობით — 115-ე და 144¹ მუხლით. მაგრამ საკითხის ასეთი გადაწყვეტა პარადოქსულ მდგომარეობამდე მიგვიყვანს, კერძოდ, როცა თვითმკვლელობის მიზნით ჩადენილ წამებას არ მოჰყვება დაზარალებულის თვითმკვლელობა, მაგრამ შედეგად მოჰყვება ფსიქიკური ტანჯვა, დამნაშავე 144¹ მუხლის I

ნაწილით გაცილებით მკაცრად დაისჯება, მაგრამ გაცილებით მსუბუქად დაისჯება მაშინ, როცა ასეთი წამების გამო დაზარალებული თავს მოიკლავს. ასევე პრობლემატურია საკითხი როგორ უნდა დააკვალიფიკირდეს სასამართლომ წამება, რომლის მიზანია ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის ადების იძულება, ანდა სქესობრივი კავშირის იძულება, პროსტიტუციაში ჩაბმა. სსკ 134-ე, 139-ე, 253-ე მუხლები ზომ იძულების კერძო შემთხვევაა, ხოლო ზოგადი და სპეციალური ნორმის კონკურენციის დროს უპირატესობა კერძო ნორმას ენიჭება. ამ შემთხვევაში ჩვენ ვერ ვიხელმძღვანელებთ სასჯელთა სიმკაცრით, თუ სასჯელთა სიმკაცრე (და არა ქმედების კონკრეტულობა) იქნება გადამწყვეტი. მაშინ უნდა ვაღიაროთ, რომ თავისუფლების უკანონო აღკვეთა წამებით უნდა დააკვალიფიკირდეს არა 143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „თ“ პუნქტით, არამედ 141¹ მუხლით, რაც აბსურდია.

წამების დროს დამნაშავეს მიზანი ასევე შეიძლება იყოს პირის დასჯა მის ან მესამე პირის მიერ ჩადენილი ან საგარაუდოდ ჩადენილი ქმედებისათვის, ეს კი ფაქტობრივად შურისძიებისა და ეჭვიანობის მოტივია. მესამე პირი შეიძლება იყოს დაზარალებულის შვილი ან მეუღლე თუ ახლობელი. მაგალითად, დედას აწამებენ შვილის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის, რადგან თავად შვილი იმალდა და მისი ადგილსამყოფელი უცნობია, მაგრამ რა ქმედებაში უნდა გამოიხატოს დაზარალებულის წამება? წამების ობიექტური მხარე ზომ არაა დაკონკრეტებული 144¹-ე მუხლში? შესაძლებელია თუ არა პირის დასჯა მოხდეს მისი თავისუფლების უკანონო აღკვეთით, რაც მისი ხანგრძლივობისა თუ ხასიათის გამო (პირის დაბმა ბნელ, ნესტიან სარდაფში) იწვევს ფსიქიკურ ტანჯვას? აქ ცალსახა პასუხის გაცემა ძნელია, უფრო მეტიც, არსებობს საფუძველი იმისათვის, რომ 144¹ მუხლში დასჯის მიზანში მოვიზნოთ უკანონო თავისუფლების აღკვეთით პირის დატანჯვა. ასეთი დასკვნის საფუძველს იძლევა 143-ე მუხლის მე-2 ნაწილისა და 144¹ მუხლის I ნაწილის სანქციების შედარება. ასეთი მდგომარეობის გამო სასამართლოებს რთული ვითარება ექმნებათ: რას მიანიჭონ უპირატესობა – სასჯელის სიმკაცრეს თუ ზოგადი და სპეციალური ნორმის კონკურენციის გადაწყვეტის აღიარებულ წესს?

აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ დასჯის მიზანი პირს შეიძლება წარმოეშვას შურისძიების ან ეჭვიანობის გამო. შურისძიებას ადგილი აქვს მაშინ, როცა დამნაშავეს სურს დასაჯოს პირი მის მიერ ან მესამე პირის

მიერ ჩადენილი ქმედებისათვის. ხოლო ეჭვიანობა სახეზეა მაშინ, როცა დამნაშავე ვარაუდობს, რომ პირმა ან მესამე პირმა ჩაიდინა რაიმე ქმედება (თუმცა ზუსტად არ იცის ეს) და ამ ეჭვის გამო სურს მისი დასჯა. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ სსკ 126-ე მუხლით გათვალისწინებული ძალადობის განხორციელება შურისძიებით ან ეჭვიანობით გამოირიცხებულია. მისი ჩადენა შესაძლებელია მხოლოდ ადამიანის სიძულვილის მოტივით, ან ხულიგნური ქვენაგრძნობით. ისმის კითხვა: რა საჭიროა მხოლოდ ამ ორი მოტივით განპირობებული ქმედებისათვის (სხვისი დატანჯვისათვის) ცალკე ნორმის შექმნა. უფრო უპრიანი იქნებოდა 126-ე და 144¹ მუხლების გაერთიანება ერთიან ნორმად და მისი მოთავსება ადამიანის ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავში.

საბოლოოდ, შეიძლება ითქვას, რომ 144¹ მუხლის შემოღება მოხდა ნაჩქარევად, მასში კანონმდებელმა არ გაიზიარა ის ფაქტი, რომ სისხლის სამართლის მოქმედ კანონმდებლობაში არსებობს სათანადო ნორმები, რომლებიც პასუხისმგებლობას აწესებენ 144¹ მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობის მთელი რიგი შემთხვევისათვის. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ამ ნორმის შემოღებით კანონმდებელმა ხარკი მოიხადა 1987 წ. ევროპული კონვენციის წინაშე.

წამება უნდა განვსხვავოთ ძალადობისაგან (126-ე მუხ.): 1. ქმედების წამებად კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია სპეციალური მიზნის არსებობა (ინფორმაციის მიღება და ა.შ.), ხოლო ძალადობის დროს პირის ასეთი მიზანი არა აქვს. ამ დანაშაულის ჩადენა შესაძლებელია მხოლოდ სიძულვილის მოტივით ან ხულიგნური ქვენაგრძნობით. 2. წამების დროს შეიძლება დადგეს როგორც ფსიქიკური, ისე მორალური ტანჯვა, ხოლო ძალადობის დროს მორალური ტანჯვა არაა გათვალისწინებული. 3. წამებას უნდა მოჰყვეს ძლიერი ფიზიკური ტკივილი, ხოლო ძალადობას – ფიზიკური ტანჯვა. 4. ძალადობას შედეგად შეიძლება მოჰყვეს ჯანმრთელობის მხოლოდ მსუბუქი დაზიანება, მაგრამ არ უნდა მოჰყვეს ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება. წამების ნორმაში კი ასეთი დათქმა არ არსებობს, რაც იმის საშუალებას იძლევა, რომ მასში მოვიზნოთ ისეთი შედეგი, როგორიცაა ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება, რადგანაც 118-ე მუხლის თუნდაც, მე-2 ნაწილის სანქცია გაცილებით მსუბუქია 144¹ მუხლის I ნაწილის სანქციასთან შედარებით. გამოდის, რომ მთელ რიგ შემთხვევაში წამება შთანთქმავს ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანებასაც.

სსკ 144¹ მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია ამ დანაშაულის დამამძიმებელი გარემოებები. მათგან შეგვირდებით მხოლოდ ზოგიერთზე. კერძოდ, „ა“ პუნქტით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა იგივე ქმედებისათვის, თუ ის ჩადენილია მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ. ხოლო „ბ“ პუნქტით — სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენება უფრო ფართო ცნებაა და იგი თავის თავში მოიცავს მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის ცნებასაც. მაშ, რა საჭიროა „ა“ პუნქტის ცალკე გამოყოფა მუხლის ერთსა და იმავე ნაწილში (მე-2 ნაწილში), რაც ერთნაირ პასუხისმგებლობას ითვალისწინებს? 144¹ მუხ. მეორე ნაწილის „ა“ პუნქტი სირთულეს ქმნის ქმედების კვალიფიკაციისას. საქმეისაა, რომ სსკ 335-ე მუხლი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ ადამიანის იძულებისათვის განმარტების ან ჩვენების მისაცემად ანდა ექსპერტისა — დასკვნის მისაცემად. ამ მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა ამ ქმედების ჩადენისათვის სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ან ძალადობის მუქარით. აქედან გამომდინარე, ისმის კითხვა: როცა მოხელე წამებით აიძულებს პირს მისცეს ჩვენება, რომელი მუხლით უნდა დაკვალიფიკირდეს ქმედება — სსკ 144¹ მუხ. მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით თუ 335-ე მუხ. II ნაწილით, რომელიც გულისხმობს დაზარალებულის წამებასაც? სსკ 335-ე მუხლი არის იძულების კერძო შემთხვევა, რადგანაც აქ დაკონკრეტებულია როგორც ქმედება, ასევე დამნაშავეს მიზანიც და ამდენად, მას უნდა მიენიჭოს უპირატესობა, ამდენად, 144¹ მუხლის შემოღებით კანონმდებელი აღმოჩნდა არცთუ საზარბიელო სიტუაციაში: ჩვენების, განმარტების ან დასკვნის მისაცემად გამოყენებული წამება ჩადენილი მოხელის მიერ უფრო მსუბუქად ისჯება, ვიდრე მოხელის მიერ ჩადენილი წამება რაიმე ინფორმაციის მისაღებად. (მაგალითად, სამსახურებრივად დაქვემდებარებული პირისაგან ინფორმაციის მისაღებად).

წამების ერთ-ერთი დამამძიმებელი გარემოებაა წამება ჩადენილი ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევით, მათი რასის, კანის ფერის, ენის, სქესის, რელიგიისადმი დამოკიდებულების, აღმსარებლობის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებების, ეროვნული, ეთნიკური სოციალური კუთვნილების, წარმოშობის, საცხოვრებელი ადგილის, ქონებრივი ან წოდებრივი მდგომარეობის გამო („ე“ პუნქ.).

ამ დამამძიმებელი გარემოების არსიდან აშკარად ჩანს, რომ პირის წამებისათვის არაა საჭირო 144¹ მუხლში მითითებული რომელიმე მიზნის არსებობა, არამედ აქ ადამიანის წამება ხდება რასის, ეროვნების თუ სხვა ნიშნის გამო, ე.ი. სიძულვილის მოტივით. ამდენად, ამ ნაწილში სსკ 144¹ მუხლის I ნაწილის და II ნაწილის „ე“ პუნქტის სუბიექტური შემადგენლობა ერთმანეთს არ ემთხვევა. გარდა ამისა, ასეთ პირობებში სსკ 126-ე მუხლის შემადგენლობიდან ფაქტობრივად გამოირიცხა სიძულვილის მოტივიც (გარდა პიროვნული სიძულვილისა) და დარჩა მხოლოდ ხულიგნური ქვენაგრძნობა (რადგანაც ანგარების მოტივიც 144¹ მუხ. II ნაწილის „თ“ პუნქტითაა გათვალისწინებული).

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა წამება დამნაშავესათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის, არასრულწლოვნის, დაკავებული ან სხვაგვარად თავისუფლებაშეზღუდული, უმწეო მდგომარეობაში მყოფის ანდა დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებული პირის მიმართ (პ. „ზ“). როგორც ვხედავთ, ამ პუნქტში გათვალისწინებულია დაკავებულის ან სხვაგვარად თავისუფლებააღკვეთილის წამება. ხოლო წამება გულისხმობს სპეციალური მიზნის არსებობას. მათ შორის მტკიცებულების ან აღიარების მიღებას. ამასთანავე, 144¹ მუხლის მე-2 ნაწილით დაწესებულია პასუხისმგებლობა მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირისათვის. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ისმის კითხვა: როცა მოხელე ან მასთან გათანაბრებული პირი აწამებს დაკავებულს ვთქვათ, აღიარების მისაღებად, როგორ უნდა დაკვალიფიკირდეს ქმედება — სსკ 335-ე მუხლის მე-2 ნაწილით თუ 144¹ მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ და „ზ“ პუნქტებით? ამ შემთხვევაში რაიმე მყარი არგუმენტის მოძებნა ან ერთი ან მეორე ნორმის გამოყენების სასარგებლოდ შეუძლებელია. ფაქტობრივად, აქ ადგილი აქვს კანონის კოლიზიას. ამავე პუნქტით გათვალისწინებულია დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებული პირის წამება. იგი განსხვავდება 144¹ მუხლის I ნაწილით გათვალისწინებული მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებული პირის წამებისაგან. კერძოდ, ამ მუხლის I ნაწილში დაზარალებული მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებული არაა დამნაშავეზე (წამების სუბიექტზე), არამედ იმ პირზე, ვის შესახებაც დამნაშავეს სურს ინფორმაციის, მტკიცებულების თუ აღიარების მიღება.

ამ მუხლის მეორე ნაწილის „ი“ პუნქტით გათვალისწინებულია წამება მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით. წამება შეიძლება გამოყენებ-

ულ იქნეს მძევლად ხელში ჩაგდების დროსაც (როცა ადამიანის მოტაცებისას იყენებენ ისეთ ზერსს, რომ დანიშნულების ადგილას მიყვანამდე იგი განიცდის ძლიერ ფიზიკურ ტკივილს), ასევე მძევლად ხელში ჩაგდების შემდეგაც (პირს წამებით აიძულებენ დაარწმუნონ ოჯახის წევრები, რომ აუცილებელია ფულის გადახდა). ასევე წამება შეიძლება ჩადენილ იქნეს იმ პირთა მიმართაც, ვინც ხელს უშლის ადამიანის მძევლად ხელში ჩაგდებას ან ცდილობს მის გათავისუფლებას.

თუ შევადარებთ ამ პუნქტით გათვალისწინებულ ქმედებას სსკ 144-ე მუხლით გათვალისწინებული მძევლად ხელში ჩაგდების შემადგენლობას, აშკარა ხდება, რომ განსახილველი დამამძიმებელი გარემოება სრულიად ზედმეტია. სსკ 144-ე მუხლის დამამძიმებელი გარემოებები მოიცავენ მძევლის წამების ფაქტსაც. მაგალითად, 144-ე მუხ. II ნაწ. „ი“ პუნქტი – სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობა ანდა ასეთი ძალადობის მუქარა. ხოლო თუ წამებას მოჰყვა მძიმე შედეგი, ეს გათვალისწინებულია 144-ე მუხ. მე-3 ნაწ. „ბ“ პუნქტში – რამაც გამოიწვია მძიმე შედეგი. ამდენად, აქაც ადგილი აქვს კანონის კოლიზიას.

წამების მუქარა (მუხლი 144²)

ეს ნორმაც საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში სიახლეა. ამ დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ფსიქიკური ზელშეუხებლობა, მისი სიმშვიდე და მყუდრო გარემოში ცხოვრების უფლება. მისი მეორადი ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის პირად, ოჯახურ თუ სხვაგვარი საიდუმლოების დაცვასთან.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მოქმედებაში – მუქარაში. კერძოდ, 144¹ მუხლში აღნიშნული პირობების შექმნის, მოპყრობის ან დასჯის მუქარაში. დანაშაული დამთავრებულია მუქარის განხორციელების მომენტიდან და არაა საჭირო რაიმე მძიმე შედეგის დადგომა. ამდენად, სახეზეა ფორმალური დანაშაული.

ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე აუცილებლად გულისხმობს იმას, რომ ეს მუქარა უნდა იყოს ისეთი ფორმით წარმოთქმული, რომ დაზარალებულს შეექმნას მისი რეალურად განხორციელების შესაძლებლობის შთაბეჭდილება. მართალია, 144¹ მუხლში პირდაპირ არაა მითითებული მუქარის საფუძვლიანობის შესახებ, მაგრამ იგი ამ ნორმაში უთუოდ

იგულისხმება, რაზეც მიუთითებს ამ დანაშაულის სპეციალური მიზანი. ეს მიზანია ინფორმაციის, მტკიცებულების, აღიარების მიღება, ანდა პირის დაშინება და ა.შ.

აქედან გამომდინარე, ამ დანაშაულის შემადგენლობას არ მოგვცემს არასერიოზული ტონით ან ნახევრადხუმრობით წარმოთქმული მუქარა. მუქარის რეალურობის შეფასებისათვის მხედველობაში უნდა მივიღოთ დამნაშავის პიროვნება, მუქარის წარმოთქმის ტონი, მუქარის ადგილი, მისი არაერთგზისობა და სხვა.

სსკ 144¹ მუხლში აღნიშნული პირობების შექმნის, მოპყრობის ან დასჯის მუქარა შეიძლება წარმოთქმული იყოს ზეპირად, წერილობით, სატელეფონო ზარის მეშვეობით და ა.შ.

განსახილველი ნორმის ობიექტური მხარით გათვალისწინებული მუქარის ერთ-ერთი სახეა დასჯის მუქარა, განხორციელებული 144¹ მუხლში მითითებული მიზნით, არადა სსკ 144¹ მუხლში დასჯა წამების მიზანია და არა ამ მიზნის მიღწევის საშუალება. სხვანაირად რომ ვთქვათ, 144¹ მუხლში დასჯა არაა წამების ობიექტური მხარის ნიშანი, იგი სუბიექტური მხარის ნიშანია. სხვაგვარად არც შეიძლება იყოს, რადგან არ შეიძლება დასჯა ჩაითვალოს წამების ხერხად. თუ მას წამების ხერხად (ობიექტური მხარის ნიშნად) ჩავთვლით, მაშინ დაისმის კითხვა: კონკრეტულად რა ქმედებაში გამოიხატება დასჯა? რით განსხვავდება ის 144¹ მუხლის ობიექტური მხარის სხვა ნიშნებისაგან (“ისეთი პირობების შექმნა ან ისეთი მოპყრობა, რომელიც თავისი ხასიათით, ინტენსივობით ან ხანგრძლივობით იწვევს...”) და რა ნიშანთვისების გამოა დასჯა მიჩნეული წამების ერთ-ერთ ხერხად? ამდენად, 144¹ და 144² მუხლების შედარებით აშკარა ხდება, რომ ამ ნორმათა შინაარსი წინააღმდეგობრივია. კერძოდ, 144¹ მუხლის შემადგენლობაში დასჯა არის დამნაშავის (წამების სუბიექტის) ერთ-ერთი მიზანი, ხოლო 144² მუხლის მიხედვით კი გამოდის, თითქოს დასჯა წამების (144¹) ობიექტური მხარის (ქმედების) ნიშანია. გარდა ამისა, ვინაიდან დასჯა არის წამების ერთ-ერთი მიზანი, წამების მუქარისას „დასჯის მუქარა, განხორციელებული იმავე მიზნით“ ნიშნავს, რომ დასჯის მუქარა ხორციელდება დასჯის მიზნით, რაც აბსურდია.

გამომდინარე აქედან, სსკ 144² მუხლის რედაქცია უნდა ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად: „ამ კანონის 144¹ მუხლში აღნიშნული პირობების შექმნის ან მოპყრობის მუქარა, განხორციელებული იმავე მიზნით“.

წამების მუქარის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული ნებისმიერი შერაცხადი პირი.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება მისი ჩადენა არაპირდაპირი განზრახვით შეუძლებელია, რაზეც მეტყველებს ორი გარემოება: 1. წამების მუქარა არის ფორმალური დანაშაული და 2. იგი კვალიფიცირებულია სპეციალური მიზნით. წამების მუქარის მიზანი იგივეა, რაც წამების (144¹ მ.) მიზანი. ესაა ინფორმაციის, მტკიცებულების ან აღიარების მიღება, პირის დაშინება ან იძულება ანდა მისი დასჯა.

წამების მუქარა უნდა განვასხვავოთ მუქარისაგან (151-ე მუხ.) ისინი განსხვავდება როგორც ობიექტური, ისე სუბიექტური შემადგენლობით. კერძოდ, მუქარის ობიექტური მხარე 151-ე მუხლში დაკონკრეტებულია (სიცოცხლის მოსპობის, ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების მუქარა). რაც შეეხება წამების მუქარას, იგი უნდა გამოიხატოს პირის მიმართ ისეთი ქმედების ჩადენის მუქარაში, რომელიც გამოირჩევა თავისი ხასიათით, ინტენსივობით ან ხანგრძლივობით და ეს ქმედება არაა მიმართული ადამიანის მკვლელობის ან ჯანმრთელობის დაზიანებისკენ (მით უმეტეს არაა მიმართული მისი ქონების განადგურებისაკენ). ამიტომ სსკ 151-ე მუხლით (მუქარით) დაკვალიფიცირდება ისეთი შემთხვევა, როცა პირი ემუქრება ადამიანს, რომ სადმე ჩაუსაფრდება და ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენებით მოკლავს ან დაჭრის, ხოლო წამების მუქარით დაკვალიფიცირდება შემთხვევა, როცა პირს ემუქრებიან, რომ არ მისცემენ საჭმელს და წყალს დიდი ხნის მანძილზე, ანდა ანთებული სივარეტი დაუწვავენ სხეულს, ნემსით დაუჩხვლეტავენ ხელს ან ფეხის ფრჩხილებს, მოათავსებენ ისეთ ოთახში, სადაც სინესტე და სიცივეა, სადაც მღრღნელები ბლომად არიან და ა.შ.

ამდენად, წამების მუქარის დროს დანაშაულზე იმუქრება ისეთი ქმედების ჩადენით, რომელსაც მომენტალურად არ მოჰყვება ადამიანის ჯანმრთელობის დაზიანება და მით უმეტეს, სიკვდილი. არამედ იმუქრება ისეთი ქმედების ჩადენით, რომელსაც მოჰყვება ხოლმე ძლიერი ფიზიკური ტკივილი ან ფსიქიკური თუ მორალური ტანჯვა (თუმცა არაა გამორიცხული მოჰყვეს ჯანმრთელობის მსუბუქი ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებაც).

სსკ 151-ე და 144² მუხლი ასევე განსხვავდება სუბიექტური შემადგენლობით. კერძოდ, ქმედების 151-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის მნიშ-

ვნელობა არა აქვს დანაშაულის მიზანს (იგი შეიძლება იყოს გართობაც) მაშინ, როცა წამების მუქარისათვის მაკვალიფიცირებულია სპეციალური მიზნები: ინფორმაციის, მტკიცებულების ან აღიარების მიღება, პირის დაშინება, იძულება ან დასჯა.

დავალიფიცირება ან არადავალიფიცირება მოკვრობა (მუხლი 144³)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობა, ასევე მისი პატივი და ღირსება, ხოლო დამატებითი ობიექტია ადამიანთა თანასწორუფლებიანობა რასის, კანის ფერის თუ სხვა ნიშნის მიხედვით.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ქმედებაში, შედეგში (ძლიერი ფიზიკური ტკივილი ან მორალური ტანჯვა) და მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და შედეგს შორის, ამდენად, სახეზეა მატერიალური შემადგენლობა.

სსკ 144³ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარეა პირის დამცირება, იძულება, არადავალიფიცირება, ღირსებისა და პატივის შელახვა მდგომარეობაში ჩაყენება. დამცირებაა ისეთი ქმედება, როგორიცაა სახეში შეფურთხება, ადამიანის გატიტვლება, თავზე ღვინის დასხმა, პანლურის ამოკვერა, ტანსაცმლის შემოხვევა, მისი დაჩოქება და სხვ. იძულების ცნება მოცემულია სსკ 150-ე მუხლში.

იძულება ნიშნავს ადამიანზე ფიზიკურ ან ფსიქიკურ ზემოქმედებას, რაც მიმართულია იქითკენ, რომ მან შეასრულოს ან არ შეასრულოს მოქმედება ან საკუთარ თავზე განიცადოს თავისი ნება-სურვილის საწინააღმდეგო ზემოქმედება. 144³ მუხლში გათვალისწინებული იძულება უნდა განვასხვავოთ სსკ 150-ე მუხლით გათვალისწინებული იძულებისაგან. ძირითადი განსხვავება მდგომარეობს იმაში, რომ ჩვენს მიერ განსახილველ შემთხვევაში პირის იძულებას შედეგად უნდა მოჰყვეს ძლიერი ფიზიკური ან ფსიქიკური ტკივილი ან მორალური ტანჯვა. თუ ასეთი შედეგი იძულებას არ მოჰყვება, მაშინ პასუხისმგებლობა დადგება სსკ 150-ე მუხლით.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ იძულება წამების (144¹ მ.) შემადგენლობაში არის სუბიექტური მხარის ნიშანი. კერძოდ, იძულება აქ არის ამ დანაშაულის მიზანი. ჩვენს მიერ განსახილველ შემთხვევაში კი იძულება არის 144³ მუხლის ობიექტური მხარის ნიშანი. რაც შეეხება

არაადამიანურ მდგომარეობაში ჩაყენებას, იგი ფაქტობრივად არაფრით განსხვავდება წამების (144¹ მ.) ობიექტური მხარისგან, ამიტომ მათი გამოყენება, ძალზე ძნელია. არაადამიანურ მდგომარეობაში ჩაყენება შეიძლება გამოიხატოს იგივე ქმედებებში, რაც დამახასიათებელია წამებისათვის (144¹ მ.), მაგრამ განსხვავება ისაა, რომ ჩვენს მიერ განსახილველ შემთხვევაში დამნაშავეს არ ამოძრავებს ის მიზნები, რაც აუცილებელია ქმედების წამებად კვალიფიკაციისათვის (ინფორმაციის, მტკიცებულების ან აღიარების მიღება...). ღირსებისა და პატივის შემლახავ მდგომარეობაში ჩაყენება კი გამოიხატება ისეთი ქმედებების ჩადენაში, რომელიც აშკარად ეწინააღმდეგება ადამიანებისადმი მოპყრობის ზნობრივ წესს. საქართველოს ადრე მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული იყო პასუხისმგებლობა შეურაცხყოფისათვის, სადაც შეურაცხყოფა განმარტებული იყო, როგორც სხვისი პატივისა და ღირსების განზრახ დამცირება, გამოზატული უწესო ფორმით. შემდეგში კანონმდებელმა მოახდინა ამ ქმედების დეკრიმინალიზაცია. ამჟამად კი, სსკ 144³ მუხლის შემოღებით კვლავ მოხდა შეურაცხყოფის ნაწილობრივი კრიმინალიზაცია. კერძოდ, პატივისა და ღირსების შემლახავ მდგომარეობაში პირის ჩაყენება, ასევე მისი დამცირება სხვა არაფერია, თუ არა შეურაცხყოფა, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ჩვენს მიერ განსახილველ შემთხვევაში მას აუცილებლად უნდა მოჰყვეს 144³ მუხლში მითითებული შედეგები. წინააღმდეგ შემთხვევაში არ იარსებებს ამ დანაშაულის შემადგენლობა.

პატივისა და ღირსების შემლახავ მდგომარეობაში ჩაყენება შეიძლება გამოიხატოს ადამიანის ცემაში სხვა პირების თანდასწრებით, მისი ქუჩაში გაგდებაში ნახევრად შიშველი ანდა სრულიად შიშველ მდგომარეობაში, მოსწავლეების თვალწინ პედაგოგისათვის თავზე რაიმე დოკუმენტის გადახვევა. პატივისა და ღირსების შემლახავ მდგომარეობაში ჩაყენებას ადგილი აქვს, როცა სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომლები ღამით შეიჭრებიან ეკვმიტანილის ბინაში, წამოყრიან მათ ლოგინიდან, არ მისცემენ ჩაცმის საშუალებას და ნახევრად გამოშვლებულებს, ხელბორკილდადებულებს გამოატარებენ ქუჩაში, თან ამ სცენას ტელევიზიის თანამშრომლები უჩვენებენ ეთერში.

ზემოთ განხილულ ქმედებებს შედეგად უნდა მოჰყვეს ძლიერი ფიზიკური ან ფსიქიკური ტკივილი ან მორალური ტანჯვა. ძლიერი ფიზიკური ტკივილის არსი ჩვენ განვიხილეთ 144¹ მუხლის განმარტებისას,

რაც შეეხება ფსიქიკურ ტკივილს, აქ აუცილებლად ისმის კითხვა: რით განსხვავდება იგი ფსიქიკური ტანჯვისაგან (144¹ მ.)? არავითარი ზნობრივი ან სამედიცინო კრიტერიუმი მათი გამოჯენისათვის არ არსებობს. ამდენად, კანონმდებელი ახალ-ახალი ტერმინოლოგიის წაღმა-უკულმა ტრიალით პრობლემებს უქმნის სასამართლო პრაქტიკას.

სსკ 144³ მუხლის I ნაწილის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული ნებისმიერი შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახია. მისი ჩადენა შეიძლება როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. პირდაპირი განზრახვისაგან განსხვავებით, არაპირდაპირი განზრახვით ამ დანაშაულის ჩადენისას მის სუბიექტს არ სურს 144³ მუხლში მითითებული შედეგების დადგომა, მაგრამ იგი შეგნებულად უშვებს ან გულგრილად ეკიდება მის დადგომას.

სსკ 144³ მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები განხილულია წამების (144¹ მ.) განმარტებისას, ამდენად, მათზე არ შევჩერდებით.

დანაშაულის პროვოკაცია (მუხლი 145¹-მ)

საქართველოს 1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსი დანაშაულის ამ სახეს არ ითვალისწინებდა, ამდენად, დანაშაულის პროვოკაცია საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში ახალი ნორმაა. მანამდე კი ასეთი ქმედების ჩამდენი პირი პასუხს აგებდა, როგორც დანაშაულის წამქეზებელი. მაინც რა განსხვავებაა დანაშაულის პროვოკაციასა და წაქეზებას შორის და რითაა განპირობებული ამ ქმედების ცალკე ნორმის სახით ჩამოყალიბება?

დანაშაულის პროვოკაციასა და წაქეზებას აქვს როგორც საერთო, ისე განმასხვავებელი ნიშნები. საერთო ნიშანია ის, რომ ორივე შემთხვევაში პირი დაიყოლიებს სხვას კონკრეტული დანაშაულის ჩასადენად. დაყოლიება შეიძლება მოხდეს რჩევით, მოსყიდვით, მუქარით, ავითაცხით (სისტემატური ჩაგონებით) და ა.შ. დანაშაულის პროვოკაციასა და წაქეზებას შორის განსხვავება ისაა, რომ წამქეზებელს გამიზნული აქვს სხვა პირს ჩაადენინოს რაიმე დანაშაული, მაგრამ არ

¹ პროვოკაცია – ლათინური სიტყვაა და მასში მოიაზრება გამცემლური საქციელი; ვისივე წაქეზება ისეთი მოქმედებისათვის, რასაც მოჰყვება მისთვის მძიმე შედეგები.

სურს მისი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემა. დანაშაულის პროვოკატორი კი იმიტომ დაიყოლიებს სხვას დანაშაულის ჩასადენად, რომ შემდგომში იგი მიაყენოს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში. ამდენად, პროვოკატორისათვის სხვა პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა მისთვის სასურველი მიზნის (ამ პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემის მიზანი) მიღწევის საშუალებაა.¹

პროვოკაციული საქმიანობა შეიძლება განხორციელდეს ნებისმიერი დანაშაულის ჩასადენად. ამასთანავე, ის პირი, ვისაც დაიყოლიებენ დანაშაულის ჩასადენად, უნდა აკმაყოფილებდეს ამ დანაშაულის სუბიექტის ყველა მოთხოვნას (ასაკი, შერაცხადობა და ა.შ.). თუ დაყოლიებული პირი არ აკმაყოფილებს საერთო სუბიექტის მოთხოვნებს, ადგილი ექნება არა პროვოკაციას, არამედ შუალობით ამსრულებლობას.

პროვოკატორის ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მხოლოდ სსკ 145-ე მუხლით და არა იმ დანაშაულში თანამონაწილეობით, რომლის ჩადენაშიც დაიყოლია პირი, რადგანაც, როგორც მართებულია აღნიშნული იურიდიულ ლიტერატურაში, წამქეზებელი (პროვოკატორი) და პროვოცირებული (წამქეზებული) სხვადასხვა უმართლობას ახორციელებენ. მაგალითად, როცა პროვოკატორი ვინმეს აქეზებს ქურდობისათვის, პროვოკატორის ქმედება ხელყოფს პროვოცირებულის პიროვნებას, სურს იგი ციხეში ჩააგდოს, ხოლო პროვოცირებული ხელყოფს სხვის საკუთრებას.² აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ დანაშაულის პროვოკაციად არ უნდა ჩაითვალოს ის შემთხვევა, როცა პირი შესთავაზებს წინადადებას სხვა პირს რაიმე დანაშაულებრივი ქმედების ჩასადენად და ისიც დათანხმდება. წინადადების მიცემა დანაშაულებრივი ქმედების ჩასადენად, არ უნდა ჩაითვალოს დაყოლიებად. ამდენად, არ ჩაითვლება პროვოკაციად როცა, მაგალითად, მოქალაქემ სახელმწიფო მოხელეს შესთავაზა წინადადება, — თუ მიიღებდა მას სამუშაოზე, ქრთამის სახით გადასცემდა გარკვეულ თანხას (მისი მიზანი იყო ამ მოხელის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემა). მოხელეც დათანხმდა და აიღო ქრთამი, რა დროსაც იგი მხილებულ იქნა დანაშაულის ჩადენაში. მოქალაქის ეს ქმედება არ

¹ დანაშაულის პროვოკაციაზე იხ. თ. წერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბ., 1969, გვ. 156-173; ე. მაყაშვილი, გ. ტყეშელაძე, პასუხისმგებლობა შეჭრათმხდომისათვის, თბ., 1964, გვ. 208-215. ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბ., 2005, გვ. 195-197.

² ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბ., 2005, გვ. 196.

შეიძლება ჩაითვალოს დანაშაულის პროვოკაციად, ვინაიდან მას მოხელე არ დაუყოლებია დანაშაულის ჩადენაში მის ფსიქიკაზე აქტიური ზემოქმედებით (თხოვნა, მუქარა და ა.შ.). ის ფაქტი, რომ მოხელე მის წინადადებას უპრობლემოდ დათანხმდა, მიუთითებს, რომ ქრთამის აღება ამ მოხელისათვის საქმიანობის ჩვეულებრივი წესია. ასევე არ ჩაითვლება პროვოკაციად პირის ქმედება, როცა იგი შეგნებულად დადგება იმ მოქალაქის გვერდით ვისი მხილებაც სურს, გახსნილი ჩანთით ხელში, საიდანაც მოჩანს საფულე და ადვილია მისი ამოღება. ამ შემთხვევაშიც ადგილი არა აქვს პირის დაყოლიებას.

განსახილველი დანაშაული დამთავრებულია მაშინ, როცა დაყოლიებული პირი დაიწყებს დანაშაულის მომზადებას (თუკი დანაშაული განსაკუთრებით მძიმეა), ან მცდელობას.

სსკ 145-ე მუხლის კონსტრუქცია აშკარად მეტყველებს იმაზე, რომ საქართველოს კანონმდებელი დანაშაულის პროვოკაციას წამქეზებასთან შედარებით გაცილებით ნაკლებად საშიშ ქმედებად მიიჩნევს. ალბათ იმიტომ, რომ პროვოკატორის ქმედება მიმართულია პირის მხილებისაკენ. თუმცა აქ მხედველობიდანაა გამორჩენილი ქმედების მორალური მხარე. კერძოდ, ძნელი სათქმელია. ვისი ქმედებაა უფრო ამორალური: იმის, ვინც პირს დაიყოლიებს დანაშაულის ჩასადენად, თუ იმისი, ვინც სხვას ჯერ დაიყოლიებს დანაშაულის ჩასადენად და შემდეგ ამხელს მას ამ დანაშაულის ჩადენაში. ვფიქრობთ, გაუმართლებელია, როცა პროვოკატორი განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის (მაგალითად, მკვლელობის) პროვოცირების შემთხვევაშიც ასე მსუბუქად ისჯება (ყველაზე მძიმე სასჯელი აქ არის თა. ოთხ წლამდე). ეს ნორმა თავის მიზანს უკეთ შეასრულებს, თუ მას დაემატება დამამძიმებელი გარემოება, რომელიც გაითვალისწინებს უფრო მაღარ პასუხისმგებლობას განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის პროვოკაციისათვის.

სსკ 145-ე მუხლის სუბიექტი არის 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ მისი ჩადენა შეიძლება პირდაპირი განზრახვით. ამასთანავე, აუცილებელია პირს ამოძრავებდეს სპეციალური მიზანი — პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემა. მიაღწევს თუ არა დამნაშავე ამ მიზანს, ამას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. თუ ასეთი მიზანი არ არსებობს, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულის წამქეზებით.

დანაშაულის მოტივს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნისას.

**უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემა
სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში
(მუხლი 146-ე)**

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის თავისუფლება, პატივი და ღირსება. ფაქტულტატური ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება მოქმედებაში; კერძოდ, უდანაშაულო პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემაში. პირი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემულად უნდა ჩაითვალოს მაშინ, როცა გამომძიებელი ან პროკურორი გამოიტანს დადგენილებას ბრალდებულის სახით პირის პასუხისმგებლობაში მიცემის შესახებ¹. ხოლო ბრალდება წაყენებულ უნდა იქნეს დადგენილების გამოტანიდან არა უგვიანეს 48 საათისა. დანიშნულ დროს ბრალდებულის გამოუცხადებლობის შემთხვევაში — არა უგვიანეს მისი მიყვანიდან 24 საათში. ამდენად, სსკ 146-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ფორმალური შემადგენლობისაა, მისი დამთავრებულად ცნობისათვის საჭირო არაა რაიმე მძიმე შედეგის დადგომა.

დაზარალებულად ამ დანაშაულში გვევლინება უდანაშაულო პირი, ხოლო იურიდიული თვალსაზრისით უდანაშაულოა პირი, ვის მიმართაც არ არსებობს მტკიცებულებები, რაც საკმარისია მისი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მისაცემად. ასეთ მტკიცებულებად არ ჩაითვლება „წყაროს“ (აგენტის) მიერ მიწოდებული ინფორმაცია.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა სახეზე არა გვაქვს, როცა პირის მიმართ არსებობს საკმარისი მტკიცებულება, რომელიმე დანაშაულისათვის (მაგალითად, ქურდობისათვის) პასუხისმგებლობაში მისაცემად, მაგრამ გამომძიებელი ან პროკურორი პირადი მოტივით, განზრახ მას პასუხისმგებლობას უმძიმებს. მაგალითად, ქურდობის ნაცვლად პასუხისმგებლობაში აძლევს ყაჩაღობისათვის. ამ შემთხვევაში გამომძიებლისა თუ პროკურორის ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სამსახ-

ურებრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებით (სამოხელეო დანაშაულით).

ასევე არ გვექნება ამ დანაშაულის შემადგენლობა მაშინ, როცა პირის მიმართ არსებობს რომელიმე დანაშაულში ბრალდებისათვის საკმარისი მტკიცებულებანი, მაგრამ ეს პირი არ ექვემდებარება სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას და მას მაინც აძლევენ პასუხისმგებლობაში. მაგალითად, გამოვიდა აქტი ამნისტიის შესახებ, რომელიც შეეხო ამ პირის მიერ ჩადენილ ქმედებას, ან გაუვიდა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ხანდაზმულობის ვადა და ა.შ. ამ შემთხვევაშიც გამომძიებლისა თუ პროკურორის ქმედება, როცა ისინი უკანონოდ პასუხისმგებლობაში აძლევენ პირს, უნდა დაკვალიფიცირდეს 332-ე მუხლით.

როდესაც უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემას სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში თან ერთვის ამ პირის უკანონო დაპატიმრება, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 146-ე და 147-ე მუხლების შესაბამისი ნაწილებით.

თუკი უდანაშაულო პირის განზრახ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მისაცემად გამომძიებელი ან პროკურორი ხელოვნურად ქმნის მტკიცებულებებს (მაგალითად, აყალბებს ექსპერტის დასკვნას, აიძულებს მოწმეებს მისცენ ცრუ ჩვენება, აყალბებს შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმს და ა.შ.). ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 146-ე მუხლითა და სამოხელეო დანაშაულის შესაბამისი მუხლით (მაგალითად, 335-ე ან 341-ე მუხლით).

სსკ 146-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია; კერძოდ ის, ვისაც კანონით უფლება აქვს მისცეს პირი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში. ესენი არიან გამომძიებელი და პროკურორი, რომლებიც ბოროტად იყენებენ თავიანთ სამსახურებრივ უფლებამოსილებას. ამდენად, განსახილველი დანაშაული სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების კონკრეტული შემთხვევაა, როდესაც მოსამართლე განზრახ უდანაშაულო პირს ცნობს ბრალეულად, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 336-ე მუხ.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახია, რაც პირდაპირაა მითითებული ამ ნორმაში. ამდენად, გამომძიებელს ან პროკურორს შეგნებული აქვს, რომ პირის მიმართ არ მოიპოვება საკმარისი მტკიცებულება მისი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მისაცემად, მა-

¹ მეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ პირი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როცა მას წარუდგენენ ბრალდებას.

გრამ მაინც აძლევს მას პასუხისმგებლობას. სჯერა თუ არა გამოძიებულს თუ პროკურორს, რომ ეს პირი უდანაშაულოა, ამას დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის არა აქვს მნიშვნელობა. მთავარია, შეგნებული ჰქონდეს, რომ პირის მიმართ არ მოიპოვება საკმარისი სამხილი მტკიცებულება და, ამდენად, ეს პირი უდანაშაულოა სამართლებრივი თვალსაზრისით.

დანაშაულის მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება იყოს ამ პირისადმი სიძულვილი, ანგარება, შური, ეჭვიანობა, დამნაშავეობასთან ბრძოლის ყალბად გაგებული მიზანი, კარიერის გაკეთება და ა.შ.

სსკ 146-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, თუ მას თან ერთვის ბრალდება მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულში. მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ცნებები მოცემულია სსკ მე-12 მუხლის მე-3 და მე-4 ნაწილებში.

განზრახ უკანონო დაკავება ან დაპატიმრება (სსკ 147-ე მუხლი)

განსახილველი დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით განმტკიცებული ადამიანის თავისუფლების ხელშეუვალობა.¹ კერძოდ, კონსტიტუციის მე-18 მუხლის თანახმად, თავისუფლების აღკვეთა ან პირადი თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვა დაუშვებელია სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე.

ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ქმედებაში. კერძოდ, უკანონო დაკავებასა (1-ლი ნაწილი) ან უკანონო დაპატიმრებაში (მე-2 ნაწილი).² დანაშაული დამთავრებულია ამ ქმედებათაგან ერთ-ერთის ჩადენისთანავე, ამდენად, სახეზეა ფორმალური დანაშაული

(გარდა სსკ 147-ე მუხლის მე-3 ნაწილისა). საერთოდ დაკავება შეიძლება იყოს როგორც კანონიერი, ისე უკანონო.

კანონიერი დაკავება არის ადამიანის თავისუფლების ხანმოკლე აღკვეთა, რომელიც გამოიყენება მაშინ, როცა არსებობს საკმაო საფუძველი ეჭვი მიიტანონ პირზე ისეთი დანაშაულის ჩადენაში, რაც ითვალისწინებს სასჯელს თავისუფლების აღკვეთის სახით. დაკავების მიზანია დანაშაულებრივი საქმიანობის აღკვეთა, ასევე გაქცევის, დამალვის ან მტკიცებულებათა მოსპობის თავიდან აცილება.

დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილი პირის დაკავების უფლება აქვს პოლიციის თანამშრომელს, აგრეთვე საქართველოს შს, თავდაცვისა და იუსტიციის სამინისტროების, საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს ფინანსური პოლიციის უფლებამოსილ თანამშრომელს, რომელიც ასრულებს ოპერატიულ ფუნქციებს, საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის მოვალეობას, გამოძიებულს, პროკურორს.

პირს, რომელიც არ არის სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომელი, უფლება აქვს ეჭვმიტანილი დააკავოს, თუ პირს წაასწრეს დანაშაულის ჩადენისას ან ჩადენისთანავე.

დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილის დაკავების კანონიერი საფუძველები მოცემულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 142-ე მუხლში. ამავე მუხლის მე-3 ნაწილის ძალით დაუშვებელია დაკავებისაგან გათავისუფლებული პირის ხელმოწერულ დაკავება იმავე ეჭვით. ზოლო საქართველოს კონსტიტუციის მე-18 მუხლის თანახმად, ეჭვმიტანილის დაკავების ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 72 საათს. დაკავებული პირი უნდა წარედგინოს სასამართლოს განსჯადობის მიხედვით დაკავებიდან არა უგვიანეს 48 საათისა. თუ მომდევნო 24 საათის განმავლობაში სასამართლო არ მიიღებს გადაწყვეტილებას დაპატიმრების ან თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვის შესახებ, პირი დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს.

პირის დაკავების საფუძველები განსაზღვრულია არა მარტო სს საპროცესო კოდექსით, არამედ ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსითაც (247-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). კერძოდ, ის პირი, ვინც დაარღვევს საქართველოს სახელმწიფო საზღვარზე გასაშვებ პუნქტებში სასაზღვრო რეჟიმს, საჭიროების შემთხვევაში, პიროვნების დასადგენად და სამართალდარღვევის გარემოებათა გამოსარკვევად შეიძლება დაკავებული იქნენ 3 დღე-ღამის ვადით, რის შესახებაც უნდა ეცნობოს სასა-

¹ ადამიანის თავისუფლება განმტკიცებულია ასევე 1948 წლის 10 დეკემბრის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში, 1950 წლის 4 ნოემბრის ევროპულ კონვენციაში ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების შესახებ, 1991 წლის დეკლარაციაში ადამიანისა და მოქალაქის უფლებებისა და თავისუფლების დეკლარაციაში.

² სსკ 150-ე მუხლი არ ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას უკანონო შინაპატიმრობისა და პოლიციის ზედამხედველობაში უკანონო გადაცემისათვის. ამგვარი ქმედებების ჩადენა გაცილებით იშვიათია, ვიდრე უკანონო დაკავება ან დაპატიმრება.

მართლოს 24 საათის განმავლობაში. თუ სამართალდამრღვევს არ გააჩნია პირადობის დამადასტურებელი საბუთი, იგი შეიძლება დაკავებულ იქნეს 10 დღე-ღამის ვადით მოსამართლის სანქციით.

როგორც ვხედავთ, დანაშაულის ჩადენაში ექვმიტანილის დაკავების ვადა არ უნდა აღმატებოდეს 3 დღე-ღამეს. ხოლო ადმინისტრაციულ გადაცდომაში ექვმიტანისას კი შეიძლება იყოს 10 დღე-ღამეც, რაც ყოველად გაუმართლებელია.¹

კანონის ამ მოთხოვნათა დარღვევით პირის დაკავება ჩაითვლება უკანონოდ და იგი ისჯება სსკ 147-ე მუხლით.

უკანონო დაკავებად არ ჩაითვლება დაკავებულის უფლებების სხვაგვარი დარღვევა (მაგალითად, მისი ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება, დამცველის აყვანის შესაძლებლობის მიუცემლობა და ა.შ.). ასეთი ქმედებები დაკვალიფიცირდება სამოხელეო დანაშაულის შესაბამისი მუხლით ან დისციპლინური წესით.

ამდენად, პირის დაკავება უკანონოდ ჩაითვლება, როცა არ არსებობს სსკ 142-ე მუხლით გათვალისწინებული დაკავების საფუძველი, ან როცა დაკავებიდან 48 საათის გასვლის შემდეგ იგი არ წარადგინეს სასამართლოში, ანდა დაკავებიდან გავიდა 72 საათი, ხოლო სასამართლოს არ მიუღია გადაწყვეტილება მისი დაპატიმრების ან თავისუფლების სხვაგვარად შეზღუდვის შესახებ, მაგრამ ამის მიუხედავად პირი მაინც დაკავებულია. უკანონოა დაკავება, როცა დაკავებისაგან გათავისუფლებული პირი ხელმოკრედ დააკავეს იმავე ექვით. უკანონო დაკავება უნდა განვასხვაოთ თავისუფლების უკანონო აღკვეთისაგან და დამნაშავეს შეპყრობის აუცილებელი ზომის გადაცილებისაგან.

უკანონო დაკავებას ახდენს სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომელი, რომელიც ამ დროს იყენებს თავის სამსახურებრივ უფლებამოსილებას. ამდენად, უკანონო დაკავება არის სამსახურებრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების კერძო შემთხვევა. თავისუფლების უკანონო აღკვეთას კი სჩადის პირი, რომელიც არაა სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომელი, ან შეიძლება ამ ორგანოს თანამშრომელია, მაგრამ პირის დაკავებისას არ იყენებს სამსახურებრივ მდგომარეობას (მაგალითად, პოლიციის თანამშრომელმა პირადი მოტივით მისი მეზობელი ჩაამწყვდია ბინის სარდაფში).

¹ ამ საკითხზე იხ. ა. ლორია, იმიგრანტთა უფლებები და მათი შეზღუდვის ცალკეული შემთხვევები საქართველოში, თბ., 2005, გვ. 74-75.

უკანონო დაკავება (ან დაპატიმრება) განსხვავდება ასევე დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებისაგან, თუმცა მათ შორის არის საერთო ნიშნებიც. კერძოდ, დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებისას პირის მიზანია დამნაშავეს წარდგენა სამართალდამცავ ორგანოში. ასეთივე მიზანი შეიძლება არსებობდეს უკანონო დაკავებისას. ამ ორ დანაშაულს შორის ძირითადი განსხვავება ისაა, რომ უკანონო დაკავებისას ადგილი არა აქვს პირის დაზიანებას (ჯანმრთელობის დაზიანება, სიცოცხლის მოსპობა), არმედ დაკავებისას ირღვევა კანონით დადგენილი მოთხოვნა. კერძოდ, პირი ან საერთოდ არ ექვემდებარება დაკავებას ან გადაცილებულია დაკავებისათვის დადგენილი დრო. რაც შეეხება დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებას, აქ შეპყრობისას დამნაშავეს ადგება ზიანი (ჯანმრთელობის დაზიანება, სიკვდილი). გარდა ამისა, უკანონო დაკავების სუბიექტი არის მხოლოდ სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომელი, ხოლო დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილების სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი (მათ შორის ამ ორგანოს თანამშრომელიც). როგორც უკვე აღინიშნა, უკანონო დაკავება (147-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი) დამთავრებული დანაშაულია პირის კანონის მოთხოვნის დარღვევით დაკავების მომენტიდან.

სსკ 147-ე მუხლის მე-2 ნაწილით უფრო მკაცრად ისჯება განზრახ უკანონო დაპატიმრება.

დაპატიმრება კანონიერია, როცა ის ზორციელდება მოსამართლის ბრძანებით ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებით. დაპატიმრება გამოიყენება იმ პირის მიმართ, რომელსაც ბრალად ედება ისეთი დანაშაულის ჩადენა, რისთვისაც კანონით გათვალისწინებულია თავისუფლების აღკვეთა 2 წლით ან მეტი ვადით. დაპატიმრება ასევე შეიძლება გამოყენებულ იქნეს იმ შემთხვევაში, როცა ბრალდებულმა დაარღვია სხვა ნაკლებად მკაცრი აღკვეთის ღონისძიება (სსკ 159-ე მუხლი).

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით განსაზღვრულია ასევე პატიმრობის შერჩევის, მისი ვადის გამოანგარიშების, პატიმრობის ვადის გაგრძელებისა და პატიმრობიდან გათავისუფლების წესები (სსკ 159-164-ე მუხლები).

პირის დაპატიმრება უკანონოდ ჩაითვლება როგორც საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისი ნორმების, ისე სისხლის სამართლის საპრო-

ცესო ნორმების დარღვევით პირის პატიმრობაში ყოფნის შემთხვევაში. მაგალითად, გასულია წინასწარ პატიმრობის ვადა, იგი კანონიერად არაა გაგრძელებული და პირს მაინც არ ათავისუფლებენ. ანდა, მოსამართლემ გასცა ბრძანება პირის დაპატიმრების შესახებ მაშინ, როცა ამისათვის კანონიერი საფუძველი არ არსებობდა. ამდენად, განსახილველი დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს მოსამართლეც. ეს დანაშაული სსკ 336-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (უკანონო განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანა) კერძო შემთხვევაა.

სსკ 147-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედების სუბიექტი სპეციალურია. იგი შეიძლება იყოს პოლიციელი, გამოძიებელი, პროკურორი და მოსამართლე (უკანონო დაპატიმრების დროს), ციხის უფროსი რომლებიც ამ ქმედების ჩადენისას იყენებენ თავიანთ სამსახურებრივ მდგომარეობას, ძირითადად სწორედ დანაშაულის სუბიექტით განსხვავდება ეს დანაშაული თავისუფლების უკანონო აღკვეთისაგან (143-ე მუხლი). აქვე ერთმანეთისაგან უნდა გაიმიჯნოს უკანონო დაკავება და უკანონო დაპატიმრება. სანამ პირი ეჭვმიტანილია, მის მიმართ შეიძლება აღდგომა ჰქონდეს უკანონო დაკავებას. ხოლო როცა პირი ბრალდებულადაა ცნობილი, იგი შეიძლება იყოს უკანონოდ დაპატიმრებული. ამდენად, დაკავება დაკავშირებულია ეჭვმიტანილთან, ხოლო დაპატიმრება — ბრალდებულთან. მაგრამ ამ წესიდან შეიძლება არსებობდეს გამონაკლისებიც. კერძოდ, პირი დააკავეს, როგორც ეჭვმიტანილი, შემდეგში იგი არ უცენიათ ბრალდებულად, მაგრამ ხანგრძლივი დროის განმავლობაში (მაგალითად, 1 წელი) მაინც არ გაანთავისუფლეს. ასეთი შემთხვევა უნდა დაკვალიფიცირდეს არა როგორც უკანონო დაკავება, არამედ როგორც უკანონო დაპატიმრება, რადგანაც 1 თვე არის ის მაქსიმალური დრო, როცა პირი შეიძლება იმყოფებოდეს ეჭვმიტანილის სტატუსით. ამ ვადის გადაცილების შემდეგ იმის მიუხედავად, პირი იყო თუ არა ცნობილი ბრალდებულად, საუბარი შეიძლება მხოლოდ უკანონო დაპატიმრებაზე.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული განზრახია, რაც პირდაპირაა მითითებული მუხლის დისპოზიციაში. ამდენად, პირს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ კანონის მოთხოვნათა დარღვევით ახდენს ადამიანის დაკავებას ან დაპატიმრებას.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა

არა აქვს. იგი შეიძლება იყოს შურისძიება, ეჭვიანობა, კარიერიზმი, დამნაშავეობასთან ბრძოლის ყალბად გაგებული ინტერესები და სხვა, რაც მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნისას.

სსკ 147-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედებისათვის, რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია, ამდენად, აქ სახეზეა მატერიალური შემადგენლობა და აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ქმედებასა (უკანონო დაკავება ან დაპატიმრება) და მძიმე შედეგს შორის. მძიმე შედეგად შეიძლება ჩაითვალოს ადამიანის სიკვდილი, ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, თვითმკვლელობა, ოჯახის დანგრევა, საცხოვრებელი ბინის დაკარგვა და ა.შ.

სიკვდილის მიმართ სახეზე უნდა იყოს გაუფრთხილებლობა, რასაც ადასტურებს შესაბამისი სანქციის სიმსუბუქე. ხოლო სხვა მძიმე შედეგების მიმართ შეიძლება სახეზე იყოს როგორც განზრახვა, ისე გაუფრთხილებლობა.¹

თუ უკანონო დაკავების ან დაპატიმრების ჩამდენი განზრახ კლავს დაზარალებულს, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 147-ე მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით და განზრახი მკვლელობის შესაბამისი მუხლით.

უკანონო მოთავსება ან დაკავება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში (სსკ 149-მ მუხლი)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის თავისუფლება, პატივი და ღირსება, რომელიც მას მინიჭებული აქვს საქართველოს კონსტიტუციით. დამატებით ობიექტად კი გვევლინება პირის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

ეს დანაშაული არ შეიძლება ჩაითვალოს თავისუფლების უკანონო აღკვეთის ნაირსახეობად, რადგან მათ შორის არის არსებითი განსხვავება. თავისუფლების უკანონო აღკვეთისას პირის იძულებითი დაკავება არ ხდება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, სადაც მას უნდა ჩაუტარდეს იძულებითი მკურნალობა, არამედ ამ დროს პირის დაკავება

¹ სსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის მოთხოვნიდან გამომდინარე, სხვა მძიმე შედეგის მიმართ გაუფრთხილებლობის დასაბუთება ამ შემთხვევაში ძალზე ძნელია.

ხდება სხვა ნებისმიერ ადგილას (ბინაში, სარდაფში, ავტომანქანაში, გამოქვაბულში, ორმოში და ა.შ.). სსკ 149-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისას პირს არა მარტო უკანონოდ აღკვეთილი აქვს თავისუფლება, არამედ იგი მოთავსებულია სულით ავადმყოფებს შორის, სადაც მასზე უნდა განხორციელდეს მკურნალობა, რაც არაა საჭირო მისი ჯანმრთელობისათვის. სწორედ ამიტომ ეს დანაშაული მომეტებულად საშიშია თავისუფლების უკანონო აღკვეთასთან შედარებით და სასჯელიც შესაბამისად მკაცრია.

საერთოდ, პირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მკურნალობის საფუძველი შეიძლება იყოს პირის ფსიქიკური მოშლილობა და ექიმ-ფსიქიატრთა შესაბამისი გადაწყვეტილება პირის სტაციონარული მკურნალობის შესახებ, ანდა ასეთი მკურნალობის საფუძველია მოსამართლის გადაწყვეტილება. მოსამართლის გადაწყვეტილებით პირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსება შეიძლება განხორციელდეს სამი სხვადასხვა რეჟიმის პირობებში: 1. ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსება ჩვეულებრივი მეთვალყურეობით. 2) გაძლიერებული მეთვალყურეობით ან 3) მკაცრი მეთვალყურეობით (სსკ 102-ე, 104-ე მუხლები). ამდენად, პირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში გამოკვლევის ჩატარება და მკურნალობა ხდება ექიმ-ფსიქიატრის ან მოსამართლის გადაწყვეტილებით. მაგრამ პირის მოთავსება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იმის გასარკვევად, სჭირდება თუ არა მას მკურნალობა, შეიძლება მოხდეს სხვა პირთა ქმედებითაც. ესენი შეიძლება იყვნენ გამოძიებელი, ოჯახის წევრი, იმ დაწესებულების ხელმძღვანელი, სადაც ეს პირი მუშაობს და ა.შ.

პირის მოთავსება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, აქედან გამომდინარე, შეიძლება მოხდეს როგორც კანონიერად, ისე უკანონოდ.

ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში. კერძოდ, პირის უკანონო მოთავსება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ხორციელდება მოქმედებით, ხოლო უკანონო დაკავება შეიძლება განხორციელდეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით (პირს არ აძლევენ საშუალებას წავიდეს ფსიქიატრიული საავადმყოფოდან). დანაშაული დამთავრებულია ამ ქმედებათაგან ერთ-ერთის ჩადენისთანავე (როცა პირს უკანონოდ მოთავსებენ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ან უკანონოდ უხანგრძლივებენ იქ ყოფნის ვადას) და მძიმე შედეგის დადგომა სავალდებულო არ არის

(149-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი). ამდენად, ამ მუხლის 1-ლი ნაწილი არის ფორმალური დანაშაული.

პირი ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში უკანონოდ მოთავსებულად ჩაითვლება მაშინ, როცა მისი ფსიქიკური მდგომარეობა არ ქმნის ამ პირის საავადმყოფოში იძულებით მოთავსების აუცილებლობას, მაგრამ მას მაინც ათავსებენ მისი ან კანონიერი წარმომადგენლის ნების საწინააღმდეგოდ. მაგალითად, პირს სურს თავიდან მოიშოროს მისი ოჯახის წევრი რაიმე პირადი მოტივით. ამ მიზნის მისაღწევად იგი მოაწყობს ინსცენირებას, ვითომც ეს პირი მოულოდნელად გახდა აგრესიული, თავს დაესხა ოჯახის სხვა წევრებს და უპირებდა მათ მოკვლას, რომ თითქოს დაამტკიცა ყველაფერი და გახდა უმართავი. ამ მიზეზით გამოიძახებს სათანადო სამედიცინო სამსახურს, რის შედეგადაც პირი იძულებით მიჰყავთ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში გამოსაკვლევად, სადაც იგი გარკვეული ხნის მანძილზე იმყოფება, სანამ არ გამოიკვლევენ მის სულიერ მდგომარეობას. ანდა რომელიმე დაწესებულების ხელმძღვანელი ჩაიდენს იმავე ქმედებას იმ თანამშრომლის მიმართ, ვინც სისტემატურად სამართლიანად აკრიტიკებს მას და ამხელს სხვადასხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებაში.

ამ შემთხვევებში ფსიქიატრიული დაწესებულების თანამშრომელთა ქმედება, რომელთაც იძულებით მიჰყავს ადამიანი ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, კანონიერია. ისინი ვალდებული არიან იძულებით მოათავსონ პირი ამ საავადმყოფოში, რათა გაირკვეს მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა. ხოლო ამ ადამიანის ოჯახის წევრისა და დაწესებულების ხელმძღვანელის ქმედება უნდა შეფასდეს როგორც შუალობითი ამსრულებლობა ჩვენ მიერ განსახილველი დანაშაულისა.

ამდენად, პირის უკანონო მოთავსება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში შეიძლება ჩაიდინოს კერძო პირმაც.¹

პირი, რომელიც კანონიერადაა მოთავსებული ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში (მაგალითად, თვით ამ პირის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის თხოვნით, ან გამოძიებლის დადგენილებით), უნდა შემოწმდეს ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის მიერ 48 საათის განმავლობაში. თუ ეს კომისია არ მიიჩნევს საჭიროდ პირის პოსპიტალიზაციას, იგი დაუქ-

¹ აქედან გამომდინარე, ვერ დავეთანხმებით იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულ მოსაზრებას, რომ ამ დანაშაულის სუბიექტია მხოლოდ ექიმ-ფსიქიატრი ან მოსამართლე.

ოვნებლივ უნდა გაეწეროს საავადმყოფოდან, თუ ეს არ მოხდა, ადგილი ექნება პირის უკანონო დაკავებას ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში.

ამ დანაშაულის შემადგენლობა სახეზეა ასევე მაშინ, როცა ექიმ-ფსიქიატრთა კომისია რაიმე პირადი მოტივით, სათანადო საფუძვლის გარეშე (როცა პირი არ საჭიროებს ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებას), მიიღებს გადაწყვეტილებას პირის ჰოსპიტალიზაციის შესახებ, ანდა, როცა სასამართლო განზრახ უკანონოდ ღებულობს გადაწყვეტილებას პირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იძულებითი მკურნალობის შესახებ, მაშინ, როცა პირის ფსიქიკური მდგომარეობა ამის საჭიროებას არ მოითხოვს. ასეთ შემთხვევაში მნიშვნელობა არა აქვს, თანახმა თუ არა ამასზე თვით პირი ან მისი კანონიერი წარმომადგენელი. მაგალითად, ადამიანს სურს თავი აარიდოს სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებლობას. იგი ან მისი კანონიერი წარმომადგენელი, შეუთანხმდება ექიმ-ფსიქიატრებსა და მოსამართლეს, ცნონ შეურაცხადად ფსიქიკური მდგომარეობის გამო და მოათავსონ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში. პირის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობა ამ საავადმყოფოში მოთავსებაზე არ გამოიყენება ექიმ-ფსიქიატრისა და მოსამართლის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებლობას სსკ 149-ე მუხლით. მოსამართლის მიერ უკანონო გადაწყვეტილების გამოტანა, ამ შემთხვევაში, უნდა ჩაითვალოს სსკ 336-ე მუხლის კერძო შემთხვევად და უნდა დაკვალიფიციროს 149-ე მუხლით.¹ ასეთი დასკვნის საფუძველს იძლევა შემდეგი გარემოება: განსახილველი დანაშაულის ობიექტია არა მარტო ადამიანის თავისუფლება, არამედ მისი ჯანმრთელობა და სიცოცხლე. პირის თანხმობა მისი ჯანმრთელობის დაზიანებაზე არ გამოიყენება ქმედების მართლწინააღმდეგობას მით უმეტეს მაშინ, როცა ამ ქმედებას ახორციელებს სპეციალური სუბიექტი (ამ შემთხვევაში მედიცინის მუშაკი ან მოსამართლე). სათვალავში ისიცაა მისაღები, არავითარი გარანტია არ არსებობს იმისა, რომ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში თუნდაც თავისი ნებით და სპეციალისტებთან შეთანხმებით უკანონოდ მოხვედრილი პირის მიმართ არ ჩატარდება მკურნალობა, რაც არაა საჭირო მისი ჯანმრთელობისათვის.

¹ შევნიშნავთ ნაწილში მიიწვევს, რომ მოსამართლის ქმედება ამ დროს უნდა დაკვალიფიციროს სსკ 336-ე მუხლით.

ამ დანაშაულის შემადგენლობა არ არსებობს მაშინ, როცა ექიმ-ფსიქიატრი ან მოსამართლე არღვევს ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში პირის მოთავსების წესს. მაგალითად, მოსამართლემ ფსიქიატრთა დასკვნის განხილვისას არ უზრუნველყო პირის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის დასწრება. ეს ფაქტი შეიძლება გახდეს მოსამართლის გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი, მაგრამ არა მისი სსკ 149-ე მუხლით პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი.

ასევე არ გვექნება ამ დანაშაულის შემადგენლობა მაშინ, როცა პირის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის თხოვნით მას მოათავსებენ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში სამკურნალოდ მაშინ, როცა მისი მკურნალობა ამჟღავნებულია წესითაც შეიძლება.

სსკ 149-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს როგორც ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი, ისე ექიმ-ფსიქიატრი და მოსამართლე.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული განზრახია. პირს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ათავსებს ადამიანს, ვისაც თავისი ფსიქიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, არ სჭირდება ფსიქიატრიული მკურნალობა. ამდენად, სახეზეა პირდაპირი განზრახვა. მოტივსა და მიზანს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება იყოს ანგარება, სიძულვილი, პოლიტიკური ან სხვაგვარი ოპონენტის თავიდან მოცილება და სხვა, რაც მხედველობაში მიიღება სასჯელის განსაზღვრისას.

სსკ 149-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. აქ სახეზეა სპეციალური სუბიექტი, ვისაც შესაძლებლობა აქვს თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით ზეგავლენა მოახდინოს ექიმ-ფსიქიატრზე ან მოსამართლეზე გადაწყვეტილების გამოტანისას. მაგალითად, ფსიქიატრიული საავადმყოფოს მთავარი ექიმი, ჯანდაცვის მინისტრი, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე და ა.შ.

149-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით დამამძიმებელი გარემოებაა დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგის დადგომა.

შესაბამისი სანქციის სიმსუბუქე (თ.ა. სამიდან ათ წლამდე) მიუთითებს იმაზე, რომ სიკვდილისა და ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების მიმართ აქ იგულისხმება მხოლოდ გაუფრთხილებლობა, ხოლო სხვა

მძიმე შედეგის მიმართ (ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება, თვითმკვლელობა, დიდი მატერიალური ზიანი და სხვა) შეიძლება იყოს როგორც განზრახვა, ისე გაუფრთხილებლობა.¹

ამდენად, თუ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში უკანონოდ მოთავსებული განზრახ მოკლავენ ან ჯანმრთელობას განზრახ მძიმედ დაუზიანებენ, ქმდება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

იძულება (სსკ 150-მ მუხლი)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანისათვის საქართველოს კონსტიტუციით მინიჭებული თავისუფლება, კანონის ფარგლებში იმოქმედოს საკუთარი შეხედულებისამებრ.

ობიექტური მხრივ იძულება გამოიხატება მოქმედებაში – ადამიანის თავისუფლების უკანონო შეზღუდვაში, კერძოდ, პირის ფიზიკურ ან ფსიქიკურ იძულებაში შეასრულოს ან არ შეასრულოს მოქმედება, ანდა საკუთარ თავზე განიცადოს თავისი ნება-სურვილის საწინააღმდეგო ზემოქმედება.

როგორც ამ მუხლის დისპოზიციიდან ჩანს, ადამიანისათვის ქმედების თავისუფლების შეზღუდვა უნდა იყოს უკანონო. ამიტომ, როცა პირი კანონიერად უზღუდავს მეორეს ქმედების თავისუფლებას, დანაშაულის შემადგენლობა არა გვაქვს. მაგალითად, აუცილებელი მოგერიების დროს მომგერიებელი თუ აიძულებს ხელმყოფს გარკვეული ქმედების შესრულებას, ანდა დაშინაშავის შეპყრობისას პოლიციელი აიძულებს დანაშაულს გაჰყვეს მას პოლიციაში, ან უკიდურესი აუცილებლობის დროს პირი იძულებით გადმოსვამს მანქანიდან მძღოლს, რათა მომაკვდავი ბავშვი მიიყვანოს საავადმყოფოში. ასევე ექიმი აიძულებს ავადმყოფს გარკვეული ფიზიკური ძალის გამოყენებით (ხელების გაკავებით) მიიღოს მკურნალობისათვის აუცილებელი პრეპარატი, ასეთი იძულება მართლზომიერია.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა სახეზეა მაშინ, როცა ადგილი აქვს უკანონო ფიზიკური ან ფსიქიკური ზემოქმედების გზით პირისათვის კანონის ფარგლებში თავისუფალი მოქმედების ან უმოქმედობის შეზღუდვას. როცა პირის თავისუფლება იზღუდება სხვა ხერხ-

¹ სსკ მე-10 მუხ. მე-4 ნაწილის მოთხოვნიდან გამომდინარე, აქ გაუფრთხილებლობის დასაბუთება ძნელია.

ისა თუ საშუალების გამოყენებით (მაგალითად, მოტყუებით, მატერი-ალური, სამსახურებრივი ან სხვაგვარი დამოკიდებულების გამოყენებით), 150-ე მუხლის შემადგენლობა არ არსებობს.

პირის ფიზიკურ იძულებაში იგულისხმება მისი გათოკვა, ხელების გაკავება, ხელიდან რაიმე დოკუმენტისა ან სხვა საგნის (მაგალითად, საწერკალმის) გამოგლეჯა, ცემა, ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება. მაგალითად, მუშაკმა საწარმოს დირექტორს ხელიდან გამოგლეჯა და დახია დოკუმენტი (ბრძანება), რომლითაც მის მიმართ უნდა განეხორციელებინათ დისციპლინური ღონისძიება; ანდა პირმა ცემით აიძულა მისი ახლო ნათესავი შეედგინა ანდერძი, რითაც მთელ ქონებას მას უანდერძებდა.

როდესაც დაზარალებულისადმი გამოყენებულ იძულებას (მაგალითად, ცემას) შედეგად მოჰყვება ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე, მძიმე დაზიანება ან სიკვდილი, ქმდება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

თუ პირის იძულებისათვის გამოყენებულია ისეთი ხერხი, როგორიცაა თავისუფლების უკანონო აღკვეთა, ქმდება სსკ 150-ე მუხლით არ დაკვალიფიცირდება. ამ დროს კვალიფიკაცია მოხდება 143-ე მუხლით. მაგალითად, იმისათვის, რომ დაზარალებულს საჩივარი არ შეეტანა, დაშინაშავემ გარკვეული დროით ჩაამწყვდია სარდაფში და მხოლოდ მას შემდეგ გამოუშვა, როცა დაზარალებული დაჰპირდა, რომ არსად არ იჩივლებდა მომხდარის შესახებ.

ფსიქიკური იძულება იგივე მუქარაა. მუქარა შეიძლება იყოს ნებისმიერი შინაარსის. კერძოდ, მოკვლის, ჯანმრთელობის დაზიანების, ქონების განადგურების ან დაზიანების, ადამიანის გატაცების, ბინიდან გაგდების, ძალმომრეობითი სქესობრივი დანაშაულის ჩადენისა და სხვა. ამდენად, აქ მუქარა უფრო ფართოდაა გაგებული, ვიდრე სსკ 151-ე მუხლში. ამასთანავე, შესაძლებელია მუქარა მიმართული იყოს როგორც უშუალოდ იმ პირისადმი, ვისგანაც ითხოვენ გარკვეული ქმედების შესრულებას, ისე მისი ახლობლისადმიც, ვისი ბედითაც დაინტერესებულია დაზარალებული. მაგალითად, პირს ემუქრებიან, თუ უკან არ გამოიტანს სასამართლოში შეტანილ საჩივარს, მას შეილს მოუკლავენ.

ფიზიკური ან ფსიქიკური ზემოქმედებით ადამიანს აიძულებენ შეასრულოს გარკვეული მოქმედება. მაგალითად, მასწავლებელს აიძულებენ დაუწეროს მოსწავლეს დადებითი ნიშანი, ანდა, ვთქვათ, დაწესებულების

ხელმძღვანელს აიძულებენ სამუშაოზე მიიღოს პირი, ან თავი შეიკავოს რაიმე მოქმედებისაგან (სასწავლებლის ხელმძღვანელს აიძულებენ არ გარიცხოს სასწავლებლიდან აკადემიურად ჩამორჩენილი სტუდენტი), ანდა საკუთარ თავზე განიცადოს თავისი ნება-სურვილის საწინააღმდეგო ზემოქმედება. მაგალითად, პირს აიძულებენ დალიოს ახალი სამედიცინო პრეპარატი, რათა დადგინდეს ამ პრეპარატის სასარგებლო თვისება; ანდა პირს აიძულებენ თავის თავზე გამოსცადოს ჰიპნოზის ზემოქმედება. როდესაც ადგილი აქვს პირის იძულებას სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მოხმარებაზე, ანდა არასრულწლოვანის იძულებას გამაბრუებელ ან სამკურნალო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში, ქმდება დაკვალიფიკირდება არა სსკ 150-ე მუხლით, არამედ სსკ 272-ე ან 171-ე მუხლის მე-2 ნაწილით. ხოლო, თუკი ადგილი აქვს ჰიპნოზის იძულებით გამოყენებას მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ და ამ გზით პირის იძულებას მისცეს ჩვენება, ქმდება დაკვალიფიკირდება სსკ 335-ე მუხლით – ჩვენების მიცემის იძულება სხვა უკანონო ქმედებით.

საერთოდ, სსკ 150-ე მუხლის შემადგენლობა სახეზეა მაშინ, როცა პირს აიძულებენ შეასრულოს ან არ შეასრულოს ისეთი მოქმედება, რომლის განხორციელება ან რომლისაგან თავის შეკავება მისი უფლებაა, ე.ი. კანონით მისი გადასაწყვეტია ამ ქმედებას ჩაიდენს თუ არა. ამიტომ, როცა პირი სხვას აიძულებს ისეთი ქმედების ჩადენას, რომელიც მას კანონით უნდა შეესრულებინა, სსკ 150-ე მუხლით პასუხისმგებლობა გამოირიცხება. მაგალითად, არ გვექნება განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა მაშინ, როცა ავადმყოფის მშობელი მუქარით აიძულებს მედიცინის მუშაკს, დახმარება გაუწიოს ავადმყოფ ბავშვს მაშინ, როცა, მისი აზრით, მედიცინის მუშაკი არ უწევს ან არასათანადო დახმარებას უწევს ავადმყოფს. ასევე არ გვექნება ამ დანაშაულის შემადგენლობა მაშინ, როცა კრედიტორი ფიზიკური ან ფსიქიკური ზეწოლის გამოყენებით აიძულებს მოვალეს დროულად გადაუხადოს მას ვალი. ეს იმიტომ, რომ მედიცინის მუშაკი ვალდებულია სათანადო დახმარება აღმოუჩინოს ავადმყოფს. ასევე მოვალე ვალდებულია დროულად გადაიხადოს ვალი. ამ შემთხვევაში მედიცინის მუშაკის მიმართ განხორციელებული ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება შეიძლება შეფასდეს როგორც ცემა, ან მუქარა, ანდა თვითნებობა (როცა დადგა მნიშვნელოვანი ზიანი), თუ არ არსებობდა

მართლწინააღმდეგობის გამოძირცხველი გარემოებები (ავადმყოფის სიცოცხლისათვის საშიშაო ვითარება, როცა აუცილებელია დაუყოვნებლივი სამედიცინო დახმარება). ასევე შეიძლება დაკვალიფიკირდეს კრედიტორის ქმედებაც.

აღსანიშნავია, რომ სსკ 150-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელი არ არის ის ქმედება, რის ჩადენასაც პირს აიძულებენ, იკრძალებოდეს სამართლის ან მორალის ნორმით. ამიტომ იძულებად ჩაითვლება ქმედება, როცა, მაგალითად, პირი გასართობად ქუჩაში გამვლელს ფიზიკურ ან ფსიქიკური ზემოქმედების გამოყენებით აიძულებს თქვას ლექსი ან იმღეროს. ამდენად, იძულებით ჩადენილ ქმედებას შეიძლება ჰქონდეს იურიდიული მნიშვნელობა (მაგალითად, პირს აიძულებენ ხელი მოაწეროს უამრავი ნივთის გაყიდვის თანხმობაზე), ანდა სრულიად ნეიტრალური იყოს როგორც იურიდიული, ისე მორალური თვალსაზრისითაც. მაგრამ, როცა პირი აიძულებს მე-2ს ჩაიდინოს რაიმე დანაშაული, ქმდება უნდა დაკვალიფიკირდეს არა სსკ 150-ე მუხლით, არამედ, როგორც შესაბამისი დანაშაულის წაქეზება.

სსკ 150-ე მუხლის დისპოზიცია იმგვარია, რომ ძნელია ერთმნიშვნელოვნად დასაბუთება იმისა, თუ როდისაა ეს დანაშაული დამთავრებული. ამის მიუხედავად, შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ სსკ 150-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია მაშინ, როცა პირს აიძულებენ შეასრულოს რაიმე ქმედება (მოქმედება ან უმოქმედობა), ანდა აიძულებენ საკუთარ თავზე გამოსცადოს მისი ნების საწინააღმდეგო ზემოქმედება, იმის მიუხედავად, დადგა თუ არა ეს შედეგი.

სსკ 150-ე მუხლით გათვალისწინებულია იძულების ზოგადი ნორმა. ხოლო სსკ სხვა მუხლებში ვხვდებით იძულების კერძო შემთხვევის შემცველ ნორმებს. მაგალითად, სსკ 134-ე მუხლით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულებისათვის. ასეთი ქმედების ჩადენისას კვალიფიკაცია ხდება სსკ 134-ე მუხლით და არა 150-ე მუხლით, რადგანაც ზოგადი და სპეციალური ნორმების კონკურენციის დროს უპირატესობა ენიჭება სპეციალურ ნორმას (ამ შემთხვევაში სსკ 134-ე მუხლს).

ასევე, როცა იძულება არის რომელიმე სხვა დანაშაულის შემადგენელი ნაწილი (მაგალითად, გაუპატიურება შეიძლება მოხდეს ფსი-

ქიკური იძულებით), უპირატესობა ენიჭება მთელ ნორმას, რომელშიც იძულება შედის, როგორც შემადგენელი ნაწილი. ამდენად, ამ შემთხვევაში ქმედება კვალიფიცირდება სსკ 137-ე მუხლით — გაუპატიურება.

იძულების სუბიექტია ყოველი შერაცხადი პირი, რომელიც მიღწეულია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით. მოტივს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, იგი მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშნისას. ხოლო მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა აქვს. ფიზიკური და ფსიქიკური იძულების მიზანია სხვა პირს ჩადენის რაიმე ქმედება (მოქმედება ან უმოქმედობა), ან საკუთარ თავზე განაცდევინოს მისი ნება-სურვილის საწინააღმდეგო ზემოქმედება. მიადწია თუ არა მიზანს დამნაშავემ, ამას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სსკ 150-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის მიმართ. არასრულწლოვანია პირი, ვისაც არ შესრულებია 18 წელი. დამნაშავეს შეცნობილი უნდა ჰქონდეს, რომ ის პირი, ვისაც აიძულებს რაიმე ქმედების ჩადენას, არაა მიღწეული 18 წელს.

მუქარა (სსკ 151-ე მუხლი)

საზოგადოდ ცნობილია, რომ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ შეიძლება დაეკისროს პირს თავისი იდეისა თუ მიზნების გამო, რომელიც, თუნდაც, საჯაროდაა გამოთქმული. აზრის, იდეის გამოხატულება არ წარმოადგენს დასჯად სტატიას.

განსახილველი ნორმის შემადგენლობა დაფუძნებულია არაა ზოგადად რაიმე იდეის გამოხატულებაზე, არამედ აქ პირი კონკრეტულ ადამიანს ემუქრება კონკრეტული ძალადობითი ქმედების ჩადენით, თანაც მუქარა გარეგნულად ისეთი ფორმითაა გამოხატული, რომ მუქარის ადრესატს ამ მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში უჩნდება. შედეგად კი ვლენულობთ იმას, რომ დაზარალებულს ერღვევა მყუდროება, იგი კარგავს სიმშვიდეს, რადგანაც ყოველ წუთს ელოდება ძალადობით ქმედებას სხვა პირის მხრიდან. სწორედ ამაში მდგომარეობს მუქარის საზოგადოებრივი საშიშროება.

ამ დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია

ადამიანის ფსიქიკური ხელშეუხებლობა, მისი სიმშვიდე და მყუდრო გარემოში ცხოვრების უფლება.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება მოქმედებაში, კერძოდ, მუქარაში. უმოქმედობით ამ დანაშაულის ჩადენა შეუძლებელია. მუქარა შეიძლება განხორციელდეს წერილის მიწერით, სატელეფონო საუბრით, პირისპირ საუბრით, ტელეგრაფით, იარაღის დემონსტრირებით. ასევე დამნაშავემ მუქარა შეიძლება შეუთვალოს ადამიანს სხვა პირის მეშვეობით. მუქარად ჩაითვლება ისეთი შემთხვევა, როცა დამნაშავე დაზარალებულის ახლობლებთან იმუქრება, რომ გადაწყვეტილი აქვს ამ პირის მოკლა. ამ შემთხვევაში დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ ახლობლები დაზარალებულს შეატყობინებენ მისი განზრახვის შესახებ. მაგალითად, პირს გაურკვეველ ვითარებაში მოუკლეს შვილი. მან ეჭვი მიიტანა მეზობლის ბიჭზე. სამძიმარზე მისულ მეზობლებს, თითქმის ყველას, იგი ეუბნებოდა, რომ, როგორც კი დაკრძალავდა შვილს, იმ დღესვე მოკლავდა მეზობლის ბიჭს, რომელიც, მისი აზრით, იყო ამ მკვლელობის წამქეზებელი.

სსკ 151-ე მუხლით მუქარის შინაარსი დაკონკრეტებულია. იგი უნდა გამოიხატებოდეს სიცოცხლის მოსპობის, ჯანმრთელობის დაზიანების ან ქონების განადგურების მუქარაში. სხვა სახის მუქარა არ გვაძლევს ამ დანაშაულის შემადგენლობას, რაც შეიძლება ნორმის ხარვეზად ჩაითვალოს. მაგალითად, არ მოგვცემს მუქარის შემადგენლობას ძალადობითი სქესობრივი დანაშაულის მუქარა, ასევე ადამიანის მოტაცების (თავისუფლების უკანონო აღკვეთისა თუ მიმვლად ხელში ჩაგდებას მიზნით) მუქარა.¹ ასევე არ მოგვცემს მუქარის შემადგენლობას სხვისი ქონების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება (მაგალითად, წარსულში ქურდობისათვის არაერთხელ ნასამართლევი პირი ადამიანს ემუქრება, რომ მოჰპარავს ძვირადღირებულ მანქანას), ანდა ქონების დაზიანების მუქარა (მაგალითად, პირს ემუქრება, ისე დაუჩქევას ა/მანქანას, რომ მისი შეკეთება ძვირი დაუჯდება), ცემის მუქარა, რაც არ იწვევს ჯანმრთელობის დაზიანებას.

ამდენად, სსკ 150-ე მუხლით გათვალისწინებული ფსიქიკური იძულება უფრო ფართოდაა გაგებული, ვიდრე 151-ე მუხლით გათვალისწინებული მუქარა.

¹ კანონმდებლის ამ პოზიციის ნაწილობრივ ამართლებს ის ფაქტი, რომ ამგვარი მუქარა პრაქტიკაში იშვიათია.

დანაშაულის შემადგენლობისათვის აუცილებელია არა მარტო მუქარის განხორციელება, არამედ ისიც, რომ იმას, ვისაც ემუქრებიან გაუჩნდეს მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში. ამდენად, მუქარა ისეთი ფორმით, ისეთ ვითარებაში და ისეთი პირის მიერ უნდა იყოს წარმოთქმული, რომ დაზარალებულს საფუძვლიანად გაუჩნდეს მისი განხორციელების შიში. აქედან გამომდინარე, არაა აუცილებელი მუქარა იყოს რეალური, ე.ი. იგი მართლაც მიმართული იყოს მუქარის შინაარსში გამოთქმული ქმედებების ჩასადენად. დამნაშავეს შეიძლება არც ამოძრავებდეს მუქარის განხორციელების მიზანი. ამ დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელი ნიშანია არა მუქარის რეალურობა, არამედ დაზარალებულში მისი განხორციელების საფუძვლიანი შიშის გამოწვევა. თუ ასეთი შიში არ გაუჩნდა დაზარალებულს, დანაშაულის შემადგენლობა არ არსებობს. მაინც როდის ჩაითვლება დაზარალებულის შიში საფუძვლიანად? შიშის საფუძვლიანობის დასადგენად სასამართლომ არ უნდა იხელმძღვანელოს არც მხოლოდ სუბიექტური და არც მხოლოდ ობიექტური კრიტერიუმით. თუ იხელმძღვანელებს მხოლოდ სუბიექტური კრიტერიუმით, მაშინ მუქარად უნდა დაკვალიფიცირდეს მშიშარა ადამიანის მიმართ შემთხვევით წამოცდენილი, არასერიოზული მუქარა, რაც არ იქნება გამართლებული. თუ იხელმძღვანელებს მხოლოდ ობიექტური კრიტერიუმით, მაშინ მუქარად უნდა დაკვალიფიცირდეს ისეთი შემთხვევა, როცა ჩვეულებრივი ფსიქიკური კონსტიტუციის მქონე ადამიანისათვის ეს მუქარა შეიცავს რეალურ საფრთხეს, მაგრამ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში პირს, ვისაც დაემუქრნენ, არ გასჩენია მისი განხორციელების შიში, რაც ასევე არ იქნება მართებული. ამდენად, საკითხის გადაწყვეტისას სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს როგორც ობიექტური, ისე სუბიექტური კრიტერიუმით. ეს იმას ნიშნავს, რომ მუქარის საფუძვლიანობის შესაფასებლად უნდა წარმოიდგინოს ჩვეულებრივი ფსიქიკის ადამიანი და (და არა ძალიან მშიშარა ან, პირიქით, ძალიან გულადი) და განსაზღვროს, ჩათვლიდა თუ არა ასეთი ადამიანი ამ მუქარას რეალურად. ამ დროს მხედველობაში უნდა მივიღოთ დამმუქრებლის პიროვნება (აგრესიული, ან წარსულში ნასამართლევი სხვადასხვა განზრახი დანაშაულისათვის), ურთიერთდამოკიდებულება დამნაშავესა და დაზარალებულს შორის; მუქარის გამოხატვის ხერხი; მისი არაერთგზისობა; პირის შეიარაღება მუქარის წარმოთქმისას და ა.შ. ხოლო სუბიექტური კრიტერიუმით ნიშნავს იმას, რომ უნდა დადგინდეს

ამ კონკრეტულ შემთხვევაში გაუჩნდა თუ არა დაზარალებულს ასეთი შიში. თუ იმას, ვისაც ემუქრებოდნენ, ეს შიში არ გასჩენია, მუქარა საზოგადოდ საფუძვლიანი შიშის მომგვრელიც რომ იყოს, დანაშაულის შემადგენლობა არა გვაქვს. ამდენად, როცა პირი აცხადებს, რომ მუქარა მას სერიოზულად არც მიუღია, ანდა ეს მუქარა მას „სასაცილოდ“ არ ეყო“, არ არსებობს საფუძველი ქმედების სსკ 151-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის. ე.ი. მუქარამ რეალურად უნდა დააშინოს, ააფორიაქოს, სიმშვიდე დაურღვიოს იმას, ვისაც ემუქრებიან.

იმ პირთა რიცხვში, ვისაც ემუქრებიან, შეიძლება ჩაითვალოს არა მხოლოდ კონკრეტულად ეს პირი, არამედ მისი მშობლები ან კანონიერი წარმომადგენლებიც. მაგალითად, მცირეწლოვანს ემუქრებიან მოკვლით, მართალია, მას არ გაუჩნდა მუქარის განხორციელების შიში, მაგრამ ასეთი შიში საფუძვლიანად გაუჩნდა მის მშობელს.

განსახილველი დანაშაული დამთავრებულია მაშინ, როცა მუქარის შედეგად დაზარალებულს გაუჩნდება მისი განხორციელების საფუძვლიანი შიში.

როდესაც მუქარა არის სხვა რომელიმე დანაშაულის შემადგენელი ნაწილი, ქმედება არ დაკვალიფიცირდება მუქარით, რადგანაც მთელი და ნაწილი ნორმის კონკურენციის დროს უპირატესობა ენიჭება მთელ ნორმას. მაგალითად, გაუპატიურება ჩადენილი სიცოცხლის მოსპობის მუქარით, დაკვალიფიცირდება სსკ 137-ე მუხლით. ასევე იძულება, ჩადენილი მუქარით, დაკვალიფიცირდება სსკ 150-ე მუხლით და დამატებით 151-ე მუხლით კვალიფიკაცია საჭირო არაა, რადგან იძულება მოიცავს მუქარასაც, როგორც ამ დანაშაულის ერთ-ერთ ხერხსა და საშუალებას.

აქვე ერთმანეთისაგან უნდა გაიმიჯნოს იძულება და მუქარა. ძირითადი განსხვავებანი შემდეგშია: 1. იძულება შეიძლება განხორციელდეს მუქარის გამოყენებით, მაგრამ მუქარა იძულებისთვის არაა ერთადერთი ხერხი (იგი შეიძლება განხორციელდეს ძალადობითაც). 2. იძულების დროს მუქარა არის ერთ-ერთი ხერხი და საშუალება იმისათვის, რომ დაზარალებულს შეასრულებინონ რაიმე ქმედება (მოქმედება ან უმოქმედობა), ანდა საკუთარ თავზე გამოაცდევინონ თავისი ნება-სურვილის საწინააღმდეგო ზემოქმედება. ხოლო მუქარის დროს დამმუქრებელს არა აქვს ასეთი მიზანი, იგი არანაირ ქმედებას არ მოითხოვს დაზარალებულისაგან, მაგალითად, პირი ემუქრება ადამიანს, თუ შეიტანს

განცხადებას პროკურატურაში მის წინააღმდეგ, მას შვილს მოუკლავს. ამ დროს სახეზეა იძულება. მაგრამ, როცა ერთი პირი ემუქრება მე-2ს, სადაც კი შეხვდება მას, აუცილებლად მოკლავს – სახეზეა მუქარა. 3. სსკ 150-ე მუხლით გათვალისწინებული ფსიქიკური იძულება (მუქარა) შეიძლება იყოს ნებისმიერი სახის, ხოლო 151-ე მუხლით მუქარის შინაარსი შეზღუდულია, იგი სულ სამი სახისაა.

მუქარა, როგორც ზოგადი ნორმა უნდა განვასხვაოთ მუქარის სპეციალური შემადგენლობისაგან. როდესაც სახეზეა მუქარის სპეციალური შემადგენლობა (მაგალითად, მუქარა სამართალწარმოების განხორციელებასთან ან წინასწარ გამოძიებასთან დაკავშირებით), ქმდება დაკვალიფიცირდება არა 151-ე, არამედ 365-ე მუხლით.

მუქარის სუბიექტია ნებისმიერი შერაცხადი 14 წლის პირი. სუბიექტური მხრივ მუქარა ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით. მუქარის მოტივს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნისას.

კვალიფიკაციისათვის ასევე არა აქვს მნიშვნელობა დანაშაულის მიზანს. კერძოდ, ჰქონდა თუ არა მას გამიზნული ამ მუქარის რეალიზაცია. დანაშაულები შეიძლება არც ჰქონდეს მიზნად თუნდაც სამომავლოდ, ამ მუქარის განხორციელება, არამედ სურდეს პირის მხოლოდ დაშინება.¹ ასევე შესაძლოა, პირს მომავალში გამიზნული ჰქონდეს ამ მუქარის რეალიზაცია (მაგალითად, მართლაც სურდეს პირის მოკვლა).² თუ ასეთი მუქარა გადაიზარდა კონკრეტული დანაშაულის მომზადებას ან მცდელობაში (მაგალითად, დამმუქრებელი შეუდგა მკვლელობის მომზადებას – იარაღით ხელში ჩაუსაფრდა ადამიანს და დაუმიზნა კიდევ ეს იარაღი), ქმდება დაკვალიფიცირდება არა სსკ 151-ე მუხლით, არამედ მკვლელობის მომზადებით (მაგალითად მე-18, 108-ე მუხლით). ამდენად, როცა მუქარა გადაიზრდება დანაშაულის მომზადებაში (თუკი ის ისჯება) ან მცდელობაში, ქმდება სსკ 151-ე მუხლით არ დაკვალიფიცირდება. ამ დროს კვალიფიკაცია მოხდება სსკ შესაბამისი დანაშაულის მომზადებით (თუ ამ დანაშაულის მომზადება დასჯადია) ან მცდელობით.

როცა მუქარა წარმოთქმულია ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში

¹ ამგვარ მუქარას იურიდიულ ლიტერატურაში მართვ მუქარად მოიხსენიებენ.

² ასეთ მუქარას იურიდიულ ლიტერატურაში რთულ მუქარას უწოდებენ.

მარეობაში მყოფის მიერ, ვისაც შემცირებული აქვს შერაცხადობის უნარი (და მას თან არ სდევდა სათანადო მოქმედება), მას არ უნდა მოჰყვეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

ადგილსამყოფლის თავისუფლად არჩევის უფლების ხელყოფა (სსკ 152-ე მუხლი)

განსახილველი დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ადამიანის ის უფლება და თავისუფლება, რომელიც განმტკიცებულია საქართველოს კონსტიტუციის 22-ე მუხლით.

კერძოდ, კონსტიტუციის ძალით, ყველას, ვინც კანონიერად იმყოფება საქართველოში, აქვს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფალი მიმოსვლისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევის უფლება. ასევე შეუძლია თავისუფლად გავიდეს საქართველოდან, ხოლო საქართველოს მოქალაქეს შეუძლია თავისუფლად შემოვიდეს საქართველოში.

დაზარალებული შეიძლება იყოს: 1. საქართველოს მოქალაქე ან 2. საქართველოში კანონიერად მყოფი პირი. განსახილველი ნორმა არ ეხება იმ პირს, ვინც უკანონოდ იმყოფება საქართველოში.

საქართველოში კანონიერად მყოფ პირად ჩაითვლება ის, ვინც ჩვენს ქვეყანაში შესაბამისი კანონის ან კანონქვემდებარე აქტის საფუძველზე იმყოფება, თუმცა შეიძლება არ იყოს საქართველოს მოქალაქე (მაგალითად, ტურისტი, სხვა ქვეყნის მოქალაქე, რომელიც საქართველოში ეწევა სამეწარმეო საქმიანობას).

საქართველოს მოქალაქეა ის პირი, ვისაც აქვს საქართველოს მოქალაქეობის დამადასტურებელი კანონის საფუძველზე გაცემული დოკუმენტი.

ობიექტური მხრივ სსკ 152-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ძირითადად მოქმედებაში გამოიხატება, თუმცა გამორიცხული არაა მისი ჩადენა უმოქმედობითაც (მაგალითად, პირს არ აძლევენ შესაბამის დოკუმენტს, რაც საჭიროა მისი საქართველოდან გასვლისათვის). დანაშაულის ობიექტური მხარისათვის ასევე აუცილებელია ჩადენილმა ქმედებამ გამოიწვიოს მნიშვნელოვანი ზიანი. ამდენად, სახეზე უნდა იყოს მოქმედება ან უმოქმედობა, შედეგი და მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და შედეგს შორის. აქედან გამომდინარე, სახეზეა დანაშაულის მატერიალური შემადგენლობა.

ადამიანის უფლებების განხორციელებაში ხელის შეშლა კანონიერი იქნება მაშინ, თუ ის ხორციელდება სახელმწიფო უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, ჯანმრთელობის დაცვის, დანაშაულის თავიდან აცილების ან მართლმსაჯულების განხორციელების მიზნით (საქართველოს კონსტიტუციის 22-ე მუხლის მე-3 ნაწილი). მაგალითად, როდესაც საქართველოს მოქალაქეს დროებით არ აძლევენ საქართველოში შემოსვლის უფლებას (კარანტინის რეჟიმით) მძიმე ინფექციური დაავადების თავიდან ასაცილებლად, საქართველოში შემოსვლის უფლების განხორციელებაში ხელის შეშლა კანონიერია.

საქართველოს მოქალაქის ან საქართველოში კანონიერად მყოფის უფლების განხორციელებაში ხელის შეშლა მაშინაა უკანონო, როცა იგი ხორციელდება არა იმ საფუძველით, რაც ჩამოთვლილია საქართველოს კონსტიტუციის 22-ე მუხლის მე-3 ნაწილში, არამედ რაიმე სხვა მიზნით.

ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფლად გადაადგილებაში იგულისხმება პირის მიერ ადგილმდებარეობის თავისუფალი შეცვლა. ეს უფლებაც კანონითაა შეზღუდული. მაგალითად, პირს არა აქვს უფლება სპეციალური ნებართვის გარეშე გადაადგილდეს იმ ტერიტორიაზე, სადაც სახელმწიფოს უშიშროების ინტერესებიდან გამომდინარე, შეზღუდულია გადაადგილების უფლება.

სახეზე არაა თავისუფალი გადაადგილების უფლების უკანონო შეზღუდვა, როცა ადამიანებს ფაქტობრივად წართმეული აქვთ გადაადგილების საშუალება დიდთოვლობის ან სხვა ბუნებრივი მიზეზის გამო და სათანადო სამსახურის წარმომადგენლები თავიანთი გულგრილობის წყალობით დროულად არ იღებენ შესაბამის ზომებს.

საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევა ნიშნავს პირის უფლებას, მისი ნება-სურვილით აირჩიოს, თუ სად იცხოვრებს (თბილისში, ქუთაისში თუ სხვაგან, ან იცხოვრებს ბინაში, სასტუმროში თუ კარავში).

საქართველოდან თავისუფალი გასვლის უფლება ნიშნავს საქართველოში კანონიერად მყოფის შესაძლებლობას, ნებისმიერ დროს კანონის დაცვით დატოვოს საქართველო.

საქართველოს მოქალაქისათვის საქართველოში თავისუფლად შემოსვლის უფლების განხორციელებაში ხელის შეშლა უკანონოა მაშინ, როცა საქართველოს მოქალაქეს არ აძლევენ საშუალებას შემოვიდეს საქართველოში (უქმნიან სხვადასხვა დაბრკოლებას) და ამის-

ათვის არ არსებობს კონსტიტუციის 22-ე მუხლის მე-3 ნაწილში ჩამოთვლილი რომელიმე მიზეზი. საქართველოს მოქალაქეს საქართველოში შემოსვლისათვის გარდა პასპორტისა, არ სჭირდება რაიმე დამატებითი დოკუმენტი (მაგალითად, ვიზა) ან ნებართვა.

ამდენად, საქართველოში თავისუფლად შემოსვლა არის მხოლოდ საქართველოს მოქალაქის პრეროგატივა (განსაკუთრებული უფლება) და სწორედ ამიტომაც განსახილველ ნორმაში ამ უფლების დარღვევა ცალკე გამოყოფილი. რაც შეეხება თავისუფალი გადაადგილების, საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევის ან საქართველოდან თავისუფლად გასვლის უფლებას, იგი თანაბრად აქვს მინიჭებული არა მარტო საქართველოს მოქალაქეს, არამედ საქართველოში კანონიერად მყოფ ნებისმიერ პირს (უცხოელსა და მოქალაქეობის არმქონეს).

როგორც აღინიშნა, დანაშაულის შემადგენლობა სახეზეა მხოლოდ მაშინ, თუ ამ უფლებათა განხორციელებაში უკანონო ხელის შეშლამ გამოიწვია მნიშვნელოვანი ზიანი. თუ ასეთი ზიანი არ დადგა, სახეზეა ადმინისტრაციული ან დისციპლინური გადაცდომა. თუ რა უნდა ჩაითვალოს მნიშვნელოვან ზიანად, ეს ფაქტის საკითხია. ასეთ ზიანად შეიძლება ჩაითვალოს მნიშვნელოვანი მატერიალური ზიანი (ხელი შეეშალა სამეწარმეო საქმიანობაში), მორალური ზიანი (ოჯახი დაეზარა, ვერ მოუსწრო მშობლის დაკრძალვას), პირადი ზასიათის ზიანი (ვერ ჩაიტარა აუცილებელი მკურნალობა, რადგანაც არ მისცეს საშუალება დროულად მისულიყო შესაბამის სამედიცინო დაწესებულებაში) და ა.შ. აუცილებელია, დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა (უკანონოდ ხელის შეშლა) და დამდგარ მნიშვნელოვან ზიანს შორის. ამ მუხლის 1-ლი ნაწილი არ გულისხმობს დანაშაულის ისეთ ხერხსა და საშუალებას, როგორიცაა ძალადობა ან მისი მუქარა.

ამ დანაშაულის სუბიექტია ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი (1-ლი ნაწილი). ასევე ამ მუხლის მე-2 ნაწილით სახეზეა სპეციალური სუბიექტი – ვინც იყენებს სამსახურებრივ მდგომარეობას.

სუბიექტური მხრივ სსკ 152-ე მუხლით გათვალისწინებულია დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს განზრახ. უკანონო ქმედების ჩამდენი შეიძლება მოქმედებდეს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. ორივე შემთხვევაში მან პასუხი უნდა აგოს ამ მუხლით, სსკ მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის შინაარსიდან გამომდინარე, ამ დანაშაულის გაუფრთხილებლობით ჩადენა შეუძლებელია.

როგორც წესი, ქმედების კვალიფიკაციისათვის მოტივსა და მიზანს შნიშვნელობა არა აქვს. იგი მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნისას. უკეთუ დამნაშავე მოქმედებს იმ მიზნით, რომ მტრობა ან განხეთქილება ჩამოაგდოს ერებსა ან რასებს შორის, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 142¹-ე მუხლით. ანდა, თუკი იგი ქმედებას სჩადის (მაგალითად, საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევაში უკანონოდ ხელის შეშლით) ეროვნული, რასობრივი თუ სხვა ნიშნით, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 142-ე მუხლით.

განსახილველი ნორმა უნდა განვასხვაოთ თავისუფლების უკანონო აღკვეთისაგან (სსკ 143-ე მუხლი):

1. თავისუფლების უკანონო აღკვეთის დროს დაზარალებული შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი. მათ შორის ისიც, ვინც უკანონოდ იმყოფება საქართველოში. 2. თავისუფლების უკანონო აღკვეთისას პირს საერთოდ წართმეული აქვს თავისუფალი გადაადგილების შესაძლებლობა, ხოლო განსახილველ შემთხვევაში პირს ეკრძალება კონკრეტულ ტერიტორიაზე ყოფნის უფლება (მაგალითად, ხელს უშლიან შევიდეს აჭარის ტერიტორიაზე), ხოლო სხვაგან მას შეუძლია თავისუფლად იმოძრაოს.

სსკ 152-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება ჩადენილი ძალადობით ან ძალადობის მუქარით.

ძალადობაში იგულისხმება გაკოჭვა, ცემა, ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება და სხვა. ამგვარმა ძალადობამ არ უნდა გამოიწვიოს ჯანმრთელობის თუნდაც ნაკლებად მძიმე დაზიანება, თუ ეს ან სხვა უფრო მძიმე შედეგი დადგა, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

ძალადობის მუქარაში იგულისხმება ნებისმიერი ძალადობის გამოყენების მუქარა, მათ შორის, მოკვლის მუქარაც.

ადგილსამყოფელის თავისუფლად არჩევის უფლების ხელყოფა უნდა განვასხვაოთ იძულებისაგან (150-ე მუხლი). ძირითადი განსხვავება შემდეგშია: 1. იძულება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერი პირის მიმართ (მათ შორის, საქართველოში უკანონოდ მყოფის მიმართაც) 2. იძულების დროს ძალადობით ან მუქარით პირს აიძულებენ თვითონვე თქვას უარი რაიმე ქმედებაზე, რომლისგანაც თავის შეკავება მისი უფლებაა. ხოლო სსკ 152-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემთხვევაში ძალადობით ან ძალადობის მუქარით პირს ფაქტობრივად წართმეული აქვს შესაძლებლობა შეასრულოს რაიმე მო-

ქმედება (მაგალითად, ვერ ახერხებს გასვლას სხვა ქალაქში, ვერ გადის საქართველოდან და ა.შ.).

სიტყვის თავისუფლების ხელყოფა (მუხლი 153-მ)

სიტყვის თავისუფლება მიეკუთვნება საქართველოს კონსტიტუციითა და სხვა კანონებით გარანტირებულ მოქალაქისათვის მინიჭებულ პოლიტიკურ უფლებას. იგი გულისხმობს ადამიანის შესაძლებლობას, უზრუნველყოს თავისი პოლიტიკური თვითგამორკვევა და თავისუფლება.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლში მითითებულია, რომ ყოველ ადამიანს აქვს სიტყვის თავისუფლება. ამავე დროს ხაზგასმულია, რომ დაუშვებელია ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის გამო, აგრეთვე მისი იძულება, გამოთქვას თავისი შეხედულება; ხოლო 24-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია, გამოთქვას და გაავრცელოს თავისი აზრი ზეპირად, წერილობით ან სხვაგვარი საშუალებით.

საქართველოს პარლამენტის მიერ 2004 წლის 24 ივნისს მიღებულ კანონში სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ მითითებულია, რომ სახელმწიფო ცნობს და იცავს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებას, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ფასეულობას. გამოხატვის თავისუფლება გულისხმობს აზრის აბსოლუტურ თავისუფლებას; პოლიტიკური სიტყვისა და დებატების თავისუფლებას; ნებისმიერი ფორმის ინფორმაციისა და იდეების მოძიების, მიღების, შექმნის, შენახვის, დამუშავებისა და გავრცელების უფლებას; ნებისმიერ ენაზე მეტყველების, დამწერლობის გამოყენების უფლებას; მხილების თავისუფლებასა და მამხილებელთა დაცვას და სხვა.

ამ დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გამოიხატება სიტყვის თავისუფლების ანდა ინფორმაციის მიღების ან გავრცელების უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში.

კანონმდებელი ხაზს უსვამს ხელის შეშლის უკანონობას, ვინაიდან ზოგჯერ, კანონით დადგენილი წესით, შეიძლება შეიზღუდოს სიტყვის, ინფორმაციის მიღებისა და გავრცელების თავისუფლება. ეს ხდება მაშინ, როდესაც განსაკუთრებით აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში სახელმწიფო უშიშროების, ტერიტორიული მთლიანობის ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; დანაშაუ-

ლის თავიდან აცილება; სხვათა უფლებებისა და ღირსების დაცვა; კონფიდენციალურად აღიარებული ინფორმაციის გამჟღავნება, თავიდან აცილება ან სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფა.

დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობა ღებება იმ შემთხვევაში, თუ ზემოაღნიშნული უფლების შეზღუდვამ მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია. რაც შეეხება მნიშვნელოვან ზიანს, იგი შეფასებითი ცნებაა. მასში უნდა ვიგულისხმოთ პირისათვის უკანონოდ თავისუფლების შეზღუდვა, სამსახურში მოწყობაზე უარის თქმა, ინფორმაციის მიღებაზე უარის გამო მისი ან სხვა პირთა უფლების შეზღუდვა და სხვა.

კოდექსის 153-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული მატერიალურ შემადგენლობას გულისხმობს. იგი დამთავრებულია მნიშვნელოვანი ზიანის დადგომის მომენტიდან.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, დანაშაულის ობიექტურ შემადგენლობაში შედის მითითებულ ქმედებათა ჩადენა სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით (მაგალითად, გაზეთის რედაქტორის მიერ მოქალაქისათვის უსაფუძვლოდ უარის თქმა ისეთი სტატიის გამოქვეყნებაზე, რომელშიც გაკრიტიკებულია მაღალი რანგის ხელისუფლების წარმომადგენლის საქმიანობა; სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე მეცნიერისათვის საკუთარი პოზიციის დაფიქსირებისათვის სიტყვის მიუცემლობა და სხვა).

სიტყვის ანდა ინფორმაციის მიღების ან გავრცელების უფლების ხელყოფა განზრახ დანაშაულს ქმნის. იგი შეიძლება გამოიხატოს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვის სახით; როცა სახეზეა მატერიალური შემადგენლობა; დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი თავისი მოქმედებით ხელს უშლის მოქალაქეს კონსტიტუციური უფლების განხორციელებაში და სურს იგი, ან არ სურს, მაგრამ შეგნებულად უშვებს, ან გულგრილად ეკიდება უფლების დარღვევას და მნიშვნელოვანი ზიანის დადგომას.

ჟურნალისტიკისათვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლა (მუხლი 154-ე)

განსახილველი დანაშაულის საშიშროება იმაში მდგომარეობს, რომ ჟურნალისტზე ზეგავლენის მეშვეობით, რაც მიზნად ისახავს მის პრო-

ფესიულ საქმიანობაში ჩარევას, ხდება კონსტიტუციით აღიარებული ინფორმაციის მიღებისა და გავრცელების თავისუფლების შეზღუდვა.

საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გავრცელოს ინფორმაცია. მასში ასევე ხაზგასმულია, რომ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები თავისუფალია და ცენზურა დაუშვებელია.

ჟურნალისტიკა ის პირი, რომელიც კრებს ინფორმაციას და ამზადებს მასალას მასობრივი ინფორმაციის საშუალებისათვის, რომელთა ანაც იგი დაკავშირებულია შრომითი ან სხვა სახელშეკრულებო ურთიერთობით, ან კიდევ ეწევა ამგვარ საქმიანობას მასმედიის მიერ უფლებამოსილების მინიჭების საფუძველზე.

დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გულისხმობს ჟურნალისტიკისათვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლას, რაც, თავის მხრივ, ვლინდება, ერთი მხრივ, მის იძულებაში, გავრცელოს ინფორმაცია, ხოლო, მეორე მხრივ, მისი გავრცელებისაგან თავის შეკავებაში.

კანონიერი ჟურნალისტური საქმიანობისათვის ხელის შეშლა გამოიხატება როგორც თვითონ ჟურნალისტზე, ასევე სხვა პირებზე ზეგავლენაში, რათა ჟურნალისტს მოუსპონ შესაძლებლობა, განახორციელოს თავისი კანონიერი პროფესიული საქმიანობა. აიძულონ ისინი გავრცელონ ცრუ ინფორმაცია ან დამალონ ნამდვილი ინფორმაცია. ხელის შეშლაა ჟურნალისტის მიერ შეგროვებული ინფორმაციის განადგურება, ჟურნალისტური საქმიანობის შეწყვეტის მოთხოვნა და სხვა. ხელის შეშლა მდგომარეობს ცენზურის განხორციელებაში, რედაქციის პროფესიული დამოუკიდებლობისათვის დაბრკოლების შექმნაში; მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა გავრცელების უკანონო შეჩერებაში; ტირაჟის მთლიანად ან ნაწილობრივ ამოღებასა და განადგურებაში; ჟურნალისტთან კონტაქტის დამყარებისა და ინფორმაციის გადაცემის შეზღუდვაში (გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ეს დაკავშირებულია სახელმწიფო, კომერციულ ან სხვა სპეციალურად დაცულ საიდუმლოებასთან და სხვ.).

ჟურნალისტის იძულება, გავრცელოს ინფორმაცია ან თავი შეიკავოს მისი გავრცელებისაგან, ნიშნავს მის ნებაზე სხვადასხვა ხერხით ზემოქმედებას, გარდა ძალადობისა, რამდენადაც იგი ამძიებს პასუხისმგებლობას და მითითებულია 154-ე მუხლის მე-2 ნაწილში. ზემო-

ქმედების საშუალება შეიძლება იყოს შანტაჟი, სამსახურში დაწინაურება ან, პირიქით და პრაგმატიკული სხვა.

ჟურნალისტიკისათვის რჩევის მიცემა, არ გამოაქვეყნოს მისთვის ცნობილი ფაქტები, დანაშაულის შემადგენლობას არ ქმნის.

აღნიშნული დანაშაული დამთავრებულია ჟურნალისტზე იძულების განხორციელების მომენტიდან, იმისდა მიუხედავად, მიაღწია თუ არა დამნაშავემ მისთვის სასურველ მიზანს.

154-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ მისი მოქმედება მართლსაწინააღმდეგოა და სურს მისი ჩადენა. დანაშაულის ჩადენის მიზანია მასობრივი ინფორმაციის საშუალების თავისუფლებისათვის ხელის შეშლა და თავის სასარგებლოდ წარმართვა. მოტივი შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს და იგი კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს.

154-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით დანაშაულის სუბიექტს წარმოადგენს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული შერაცხადი პირი.

აღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილით დამძიმებულია პასუხისმგებლობა, თუ იგივე ქმედება ჩადენილია ძალადობის მუქარით ან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. თუ ძალადობის მუქარა განხორციელდა, სახეზე გვექნება დანაშაულთა ერთობლიობა ან კვალიფიკაცია განხორციელდება 154-ე მუხლის მე-2 ნაწილით და დამდგარი მავნე შედეგის მიხედვით.

თუ თანამდებობის პირი ხელს შეუშლის ჟურნალისტს პროფესიულ საქმიანობაში სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, ქმედება დაკვალიფიცირდება 154-ე მუხლის მე-2 ნაწილით და დამატებითი კვალიფიკაცია სამსახურებრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების მუხლით საჭირო აღარ არის. ამ შემთხვევაში დამნაშავე იყენებს იმ შესაძლებლობას, რომელიც გამომდინარეობს მისი სამსახურებრივი მდგომარეობიდან ან სამსახურებრივი კავშირიდან.

რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა (მუხლი 155-ე)

საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლში აღნიშნულია, რომ ყოველ ადამიანს აქვს სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლება. დაუშვებელია ადამიანის ღირსი სიტყვის, აზრის, აღმსარებლობის ან რწმენის გამო, აგრეთვე მისი იძულება, გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ შესახებ.

აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის კოდექსში 155-ე მუხლის არსებობა წარმოადგენს ამ კონსტიტუციური დებულების ცხოვრებაში გატარების ერთ-ერთ გარანტიას.

დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გამოიხატება ღვთისმსახურების ან სხვა რელიგიური წესისა თუ ჩვეულების აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში ძალადობით ან ძალადობის მუქარით, ანდა თუ მას ახლდა მორწმუნის ან ღვთისმსახურის რელიგიური გრძნობის შეურაცხყოფა.

რელიგიური წესის აღსრულებისათვის ხელის შეშლა შეიძლება გულისხმობდეს რელიგიური ორგანიზაციის საქმიანობის, წესისა და ჩვეულების აღსრულებისათვის დაბრკოლების შექმნას, გამოხატულს ფიზიკური ზემოქმედებით, მუქარით, ღვთისმსახურების განმახორციელებელი შენობის (ეკლესია, მეჩეთი, სინაგოგა და სხვ.) დარბევით, დაკეტვით და სხვა ისეთი მოქმედებით, რომელიც ხელს უშლის ნათლობის, ქორწინების რიტუალისა და სხვა რელიგიური წესის თუ ჩვეულების აღსრულებას.

დანაშაულის ობიექტურ შემადგენლობას, ამასთან ერთად, ქმნის ასევე ღვთისმსახურის ან მორწმუნის რელიგიური გრძნობის შეურაცხყოფა, როგორც მოქმედების თანმდევი შედეგი. იგი გულისხმობს ამა თუ იმ რელიგიური მომღვრების დაკნინებას, დაცინვას, მის მიმართ შეურაცხმყოფელ გამოთქმებს და სხვა.

სისხლისსამართლებრივი დაცვის ქვეშ იმყოფება მხოლოდ ისეთი რელიგიური დაწესებულება და წეს-ჩვეულების აღსრულება, რომელიც კანონით აკრძალული არ არის. ამიტომ კოდექსის 252-ე მუხლით სისხლის სამართლის წესით დასჯად ქმედებად ითვლება ისეთი რელიგიური გაერთიანების შექმნა, რომლის საქმიანობას თან ერთვის ძალადობა ადამიანის მიმართ, ასევე ასეთი გაერთიანების ხელმძღვანელობა ან მასში მონაწილეობა.

კოდექსის 155-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია ძალადობის ან მისი მუქარის გამოხატვის, ან კიდევ მორწმუნის ან ღვთისმსახურის რელიგიური გრძნობის შეურაცხყოფის მომენტიდან. ძალადობა გულისხმობს ცემას ან პირისათვის ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანების მიყენებას. თუ ძალადობა უფრო საშიშია და გამოიწვია ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება ან ძალადობის მუქარა რეალურად განხორციელდა, სახეზე გვექნება დანაშაულთა ერთობლიობა.

დანაშაულის სუბიექტური შემადგენლობა პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი მართლსაწინააღმდეგოდ მოქმედებს და ძალადობის გამოყენებით თუ მისი მუქარით ხელს უშლის რელიგიური წესისა და ჩვეულების აღსრულებას ან თავისი ქმედებით შეურაცხყოფს მორწმუნესა და ღვთისმსახურს და სურს ამგვარი მოქმედების განხორციელება.

კოდექსის 155-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენის მოტივი სხვადასხვაგვარია (მაგალითად, შურისძიება, რელიგიური შეუწყნარებლობა, შუღლი, ხულიგნური ქვენაგრძნობა და სხვა), თუმცა იგი დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს.

დანაშაულის სუბიექტად მუხლის 1-ლი ნაწილით გვევლინება ყველა შერაცხადი ფიზიკური პირი, რომელსაც თითხმეტი წელი შეუვსრულდა. მუხლის მე-2 ნაწილი მაკვალიფიცირებელ გარემოებას გულისხმობს. პასუხისმგებლობა უფრო მკაცრდება, თუ იგივე ქმედება ჩადენილია სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. აქ იგულისხმებიან ის თანამდებობის პირები, რომელთაც თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობით შეუძლიათ უკანონოდ ხელი შეუშალონ ღვთისმსახურების განხორციელებას.

დმ36ა (მუხლი 156-მ)

საქართველოს კონსტიტუციის 38-ე მუხლის საფუძველზე საქართველოს მოქალაქენი თანასწორნი არიან სოციალურ, ეკონომიკურ, კულტურულ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში განურჩევლად მათი ეროვნული, ეთნიკური, რელიგიური თუ ენობრივი კუთვნილებისა. კონსტიტუციის მე-19 მუხლში კი ხაზგასმულია, რომ დაუშვებელია ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის, აღმსარებლობის ან რწმენის გამო, აგრეთვე მისი იძულება, გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ შესახებ.

კონსტიტუციით აღიარებული თანასწორუფლებიანობის დაცვისა და ამ პრინციპით ადამიანის დევნის დაუშვებლობის ერთ-ერთ გარანტიას წარმოადგენს სისხლის სამართლის კოდექსის 156-ე მუხლი, რომლის თანახმადაც ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობის, რწმენის ან მრწამსის გამო, ანდა მის პოლიტიკურ, საზოგადოებრივ, პროფესიულ, რელიგიურ ან მეცნიერულ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით დანაშაულია და ისჯება სისხლის სამართლის წესით.

დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გულისხმობს დევნას ზემოაღნიშნულ კონსტიტუციურ უფლებათა და თავისუფლებათა განხორციელების გამო. დაზარალებულის დევნა შეიძლება განხორციელდეს სხვადასხვა გზით: მისთვის სამუშაოდ მიღებაზე უარის თქმით, სამუშაოდან უკანონო დათხოვნით, მეცნიერულ მოღვაწეობაში დაბრკოლებათა შექმნით, პროფესიული საქმიანობის უკანონოდ აკრძალვით, პრემიის მიუცემლობით, დაწინაურებაზე უარის თქმით, სამსახურში ცრუ ბრალდების შეთითხნით და მრავალი ხერხით. უკეთეს ცრუ ბრალდება შეთხზულია სპეციალური სუბიექტის მიერ (პროკურორი, გამოძიებელი), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 146-ე მუხლით (უდანაშაულო პირის მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებაში) ანდა სამოხელეო დანაშაულის შესაბამისი მუხლით.

კოდექსის 156-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული ფორმალურ შემადგენლობათა რიცხვს მიეკუთვნება. იგი დამთავრებულია დევნის განხორციელების მომენტიდან. სავალდებულო არ არის, რომ დაზარალებულის დევნას რაიმე არასასურველი შედეგი მოჰყვეს.

აღნიშნული დანაშაული მხოლოდ პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს, რამდენადაც დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა და სურს დაზარალებულის მიმართ დევნის განხორციელება. რაც შეეხება დანაშაულის ჩადენის მოტივს, იგი მრავალგვარია: დამნაშავეს შეიძლება ამოძრავებდეს რელიგიური თუ ეთნიკური შეუწყნარებლობის მოტივი, შურისძიება, შუღლი, პოლიტიკური პოზიცია და სხვა.

156-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება ყველა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული შერაცხადი პირი.

აღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილში უფრო გამკაცრებულია პასუხ-

ისმგებლობა, თუ ადამიანის დევნა ჩადენილია ძალადობით ან მისი მუქარით; სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, ასევე რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

დევნის განხორციელებისას ძალადობის გამოყენებად უნდა ჩაითვალოს დაზარალებულის ცემა ან ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი და ზიანების მიყენება; ხოლო ძალადობის მუქარა გვექნება მაშინ, როდესაც იგი დაკავშირებულია მის საქმიანობის განხორციელებასთან, იქნება ეს პროფესიული, რელიგიური, მეცნიერული თუ პოლიტიკური საქმიანობა. ეს მუქარა თავის თავში მოიცავს დაზარალებულის საქმიანობისათვის დაბრკოლებათა შექმნას.

აღნიშნული დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა შეიძლება განხორციელდეს დამნაშავე პირის მიერ თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, რაც, ცხადია, უფრო ზრდის მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის საშიშროებას.

მნიშვნელოვანი ზიანის ცნება შეფასებითი ხასიათისაა და სასამართლო ვალდებულია გაითვალისწინოს საქმის ყველა კონკრეტული გარემოება, რათა სწორედ იყოს დადგენილი მნიშვნელოვანი ზიანის არსებობა (მაგალითად, უმუშევრობა და ამით გამოწვეული ოჯახის წევრების მძიმე მატერიალური მდგომარეობა, დაზარალებულის მძიმე ნერვული დაავადება და სხვა). კოდექსის 156-ე მუხლის ამ ნაწილით დანაშაული უკვე მატერიალური შემადგენლობისაა და იგი დამთავრებულად ითვლება მხოლოდ მაშინ, თუ მან მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

პირადი ან ოჯახური საიდუმლოების ხელყოფა (მუხლი 157-მ)

საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლში ჩაწერილია, რომ ყოველი ადამიანის პირადი ცხოვრება ხელშეუხებელია. აღნიშნული უფლების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშეც, კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას. ამასთან, კონსტიტუციის 41-ე მუხლში ხაზგასმულია, რომ ოფიციალურ ჩანაწერებში არსებული ინფორმაცია, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის ჯანმრთელობასთან, მის ფინანსებთან ან სხვა კერძო საკითხებთან არავისთვის არ უნდა იყოს ხელმისაწვდომი თვით ამ ადამიანის თანხმობის გარეშე, გარდა კანონით დადგენილი შემთხ-

ვევებისა, როდესაც ეს აუცილებელია სახელმწიფო უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, ჯანმრთელობის, სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად.

პირადი ცხოვრების ან ოჯახური საიდუმლოების ხელყოფის სისხლისსამართლებრივი აკრძალვა ამ უფლების რეალურად განხორციელების ერთ-ერთი გარანტიაა. პირად ან ოჯახურ საიდუმლოებას წარმოადგენს ისეთი ცნობა, რომლის გახმაურებაც თვით იმ პირის თანხმობის გარეშე, ვისაც ეს ეხება, არ შეიძლება. მაგრამ საიდუმლოებას არ წარმოადგენს ის ცნობა, რომელიც ადრე უკვე გამოქვეყნებული ან სხვაგვარი ხერხით იყო გახმაურებული.

პირად და ოჯახურ საიდუმლოებას წარმოადგენენ ცნობები, რომლებიც, დაზარალებულის აზრით, არ უნდა იქნეს გახმაურებული. პირადი ცხოვრების საიდუმლოება შეიძლება ეხებოდეს მის ჯანმრთელობას, ცხოვრების წესს, სექსუალურ ორიენტაციას, შემოქმედებით გეგმებს და სხვა. თუ ხდება ისეთი ცნობის გახმაურება, რომელიც წარმოადგენს კანონით დაცულ საიდუმლოებას, პასუხისმგებლობა დგება სპეციალური ნორმით ნორმათა კონკურენციის საფუძველზე (მაგალითად, კოდექსის 175-ე მუხლით გათვალისწინებული შეილაღ აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნება).

157-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის ობიექტური შემადგენლობა ვლინდება პირადი ან ოჯახური საიდუმლოების უკანონოდ მოპოვებაში, შენახვაში ან გავრცელებაში. ყველა ეს მოქმედება უკანონოა იმის გამო, რომ ისინი ხორციელდება იმ პირის თანხმობის გარეშე, ვისაც იგი ეხება.

საიდუმლოების უკანონოდ მოპოვება გულისხმობს სხვადასხვა ხერხითა და საშუალებით კონკრეტული პირის თუ ოჯახის კერძო ცხოვრების შესახებ ცნობების მოძიებასა და შეგროვებას. ინფორმაცია შეიძლება იკრიფებოდეს საიდუმლოდ ან ღიადაც ორგანიზაციის დაწესებულებებში დოკუმენტების გაცნობის გზით, ნათესავებთან, მეზობლებთან საუბრით, ცნობების გატაცებით და სხვა.

პირადი ან ოჯახური საიდუმლოების შეკრება შეიძლება გამოიხატოს პირადი მიმოწერის ან საფოსტო გზავნილის, ტელეფონით ან სხვა საშუალებით მიღებული ან გადაცემული შეტყობინების საიდუმლოების უკანონოდ დარღვევითაც. ამ შემთხვევაში ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით (კოდექსის 157-ე და 159-ე მუხლები).

საიდუმლოების შემცველი ცნობების შენახვაში ნაგულისხმევია უკვე მოპოვებული ინფორმაციის ფლობა მათი შენახვის ადგილსამყოფელის მიუხედავად უმეტეს შემთხვევაში იგი მისი გავრცელების წინაპირობას ან დაზარალებულის შანტაჟის საშუალებას წარმოადგენს.

საიდუმლოების შემცველი ცნობების გამოყენება შესაძლოა მოხდეს მისი გავრცელების გარეშეც, როდესაც დამნაშავე ამ ცნობებს იყენებს დაზარალებულის ნებაზე ზემოქმედების მიზნით, ხოლო ცნობების გავრცელებად კი ითვლება მისი შინაარსის შეტყობინება სხვა პირისა ან პირთა ჯგუფისათვის.

კოდექსის 157-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია ერთ-ერთი ზემოაღნიშნული მოქმედების ჩადენის მომენტიდან. იგი ფორმალურ შემადგენლობათა რიცხვს მიეკუთვნება და მისი დამთავრებულად ცნობისათვის მანვე შედეგის დადგომა აუცილებელი არ არის.

157-ე მუხლის მე-2 ნაწილის ობიექტური შემადგენლობა დასჯადად აცხადებს პირადი ან ოჯახური საიდუმლოს უკანონოდ გამოყენებას ანდა გავრცელებას ამა თუ იმ ხერხით გავრცელებულ ნაწარმოებში, მასობრივი მაუწყებლობით ან სხვა საჯარო გამოსვლისას. საიდუმლოების შემცველი ცნობების გამოყენება შესაძლოა მოხდეს მისი გავრცელების გარეშეც, როდესაც დამნაშავე მათ იყენებს დაზარალებულის ნებაზე ზემოქმედების მიზნით, ხოლო კერძო პირის საიდუმლოების გავრცელება შეიძლება გამოიხატოს, მაგალითად, კრებასა ან მიტინგზე, კონფერენციაზე გამოსვლაში, საჯაროდ წარდგენილ ნაწარმოებსა (მაგალითად, ვიდეოკასეტით) ან მასობრივი ინფორმაციის საშუალების მეშვეობით (პრესა, რადიო, ტელევიზია). ყველა ზემოაღნიშნული მოქმედებით ხდება პირთა მნიშვნელოვანი ჯგუფისათვის პირის კერძო ცხოვრების შესახებ ცნობების შეტყობინება.

157-ე მუხლის მე-3 ნაწილით დამნაშავეს პასუხისმგებლობა უფრო დამძიმებულია, თუ იგი ჩადენილია ანგარებით, არაერთგზის; იმის მიერ, ვისაც სამსახურებრივი მდგომარეობის, პროფესიული საქმიანობის ან სხვა გარემოებათა გამო ევალებოდა ამ საიდუმლოების დაცვა; ასევე რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

მოქმედება ანგარებით იქნება ჩადენილი, თუ პირი სხვის პირად ან ოჯახურ საიდუმლოებას ამჟღავნებს მატერიალური გამორჩენის მიღების მიზნით. ცხადია, რომ ეს ქმედება ზრდის დანაშაულის საშიშროე-

ბას და ამძიმებს მისთვის პასუხისმგებლობას (მაგალითად, პარლამენტში არჩევის მიზნით დამნაშავე თავის სასარგებლოდ უარს ათქმევინებს პირს არჩევნებში მონაწილეობაზე პირადი საიდუმლოების გამოქვეყნების მიუქართ; ან კიდევ მუსიკალურ თუ ლიტერატურულ კონკურსში მონაწილეობაზე და სხვა). ანგარებას ადგილი აქვს მაშინაც, როდესაც დამნაშავე გარკვეული საზღაურის მიღებით ავრცელებს ან ყიდის ცნობებს პირის კერძო ცხოვრების შესახებ.

რაც შეეხება არაერთგზისი დანაშაულის ცნებას, მისი განმარტება მოცემულია სისხლის სამართლის კოდექსის მე-15 მუხლში.

იმ პირებში, რომლებსაც საიდუმლოების დაცვა ევალებოდა თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის, პროფესიული საქმიანობის ან სხვა გარემოებათა გამო, იგულისხმებიან, მაგალითად, მოსამართლეები, რომელთა მეშვეობითაც ხდება შეილაღ აყვანა; ექიმი, რომელსაც არა აქვს უფლება გაახმაუროს პაციენტის ჯანმრთელობის მდგომარეობა ან კიდევ მღვდელმსახური, რომელსაც ასევე ეკრძალება აღსარების შედეგად მიღებული ცნობების გახმაურება და სხვა.

თუ პირადი ან ოჯახური საიდუმლოების ხელყოფამ მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, ეს უკვე დანაშაულის მატერიალურ შემადგენლობას ქმნის. აქაც მნიშვნელოვანი ზიანის ცნება შეფასებით მომენტს შეიცავს და იგი ყველა შემთხვევაში საბოლოოდ სასამართლომ უნდა დაადგინოს. ზიანი შეიძლება იყოს მატერიალური (სამუშაოდ მიღებაზე უარის თქმა, უფრო ნაკლებადანაზღაურებად სამუშაოზე გადაყვანა, მატერიალურად მომგებიანი გარიგების ჩაშლა და სხვა). ზიანს შეიძლება მორალური სახეც ჰქონდეს (ოჯახის დაშლა, გარშემოცოფთა მიერ დაზარალებულისადმი უნდობლობა, საქმიანი რეპუტაციის შელახვა და სხვა).

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტური შემადგენლობა განზრახი ბრალით გამოიხატება. ამ დროს განზრახვა შეიძლება იყოს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი, დანაშაულის სუბიექტს გაცნობიერებული აქვს, რომ თავისი მოქმედებით არღვევს კანონს, როდესაც ავრცელებს პირად ან ოჯახურ საიდუმლოებას და სურს, მიაყენოს ზიანი მოქალაქის უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს ან გულგრილად ეკიდება მის დადგომას. განზრახვა ყოველთვის პირდაპირია მაშინ, როდესაც დამნაშავეს ამოძრავებს ანგარების მოტივი და მიზანი.

დანაშაულის ჩადენის მოტივი სხვადასხვაგვარია. იგი შეიძლება

გამოიხატოს პირის კომპრომეტირების სურვილში, დაზარალებული-სადმი მტრულ დამოკიდებულებაში, შურისძიებაში და სხვა. დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილი დანაშაულის ერთ-ერთ მოტივს წარმოადგენს ანგარება.

კოდექსის 157-ე მუხლის სამივე ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყველა შერაცხადი, თოთხმეტი წლის ასაკს მიღწეული ფიზიკური პირი, ხოლო მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტით კი – მხოლოდ სპეციალური სუბიექტი: მოსამსახურე, პროფესიული ან სხვა საქმიანობის განმზოვრებული პირი.

პირადი საუბრის საიდუმლოების დაარღვევა (მუხლი 158-მ)

საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლით გათვალისწინებულია, რომ ყოველი ადამიანის საუბარი სატელეფონო და სხვა სახის ტექნიკური საშუალებით, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებით შეტყობინება ხელშეუხებელია.

სისხლის სამართლის კოდექსის 158-ე მუხლი წარმოადგენს პირადი ცხოვრების ხელშეუვალობის ერთ-ერთ სახეს. ამ მუხლით დასჯად ქმედებად ითვლება კერძო საუბრის უკანონოდ ჩაწერა ან მიყურადება ტექნიკური საშუალების გამოყენებით.

მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ ობიექტურ შემადგენლობას ქმნის კერძო საუბრის უკანონოდ ჩაწერა ან მიყურადება ტექნიკური საშუალების გამოყენებით. იგი გულისხმობს ამ საუბრის შინაარსის ჩაწერას იმ პირის თანხმობის გარეშე, რომელიც საუბრობს და, მეორე მხრივ, ამგვარი საუბრის მოსმენას კანონიერი საფუძვლის გარეშე. ადამიანის ზემოაღნიშნული უფლების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშე, კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას.

სპეციალურ ტექნიკურ საშუალებას მიეკუთვნება ისეთი ხელსაწყო, რომელიც ადვილად მისაწვდომს ხდის საუბრის მოსმენასა და ჩაწერას. მაგალითად, „super Velly“ – პროგრამულ-აპარატული კომპლექსი, რომელიც სხვა მოქმედებასთან ერთად იწერს საუბარს. ამგვარი საშუალების გამოყენება მოპოვებული ინფორმაციის უკანონოდ გამოყენებისა და გავრცელების ყველაზე საშიში ხერხია. კერძო საუბარი

შესაძლებელია როგორც კერძო პირთან, ისე ორგანიზაცია-დაწესებულებების წარმომადგენელთან. დანაშაული დამთავრებულია საუბრის უკანონოდ ჩაწერის ან ტექნიკური საშუალების გამოყენებით მიყურადების მომენტიდან. სპეციალური ტექნიკური საშუალების გამოყენება ზრდის ინფორმაციის სრული მიღების შესაძლებლობას, დანაშაულის სუბიექტის მტკიცე გადაწყვეტილებას, დაარღვიოს მოქალაქისათვის მინიჭებული საუბრის საიდუმლოების დაცვის კონსტიტუციური უფლება. ასეთ შემთხვევაში ტექნიკური საშუალების გამოყენება, აღნიშნული დანაშაულის ჩადენის საშუალებას წარმოადგენს. ამა თუ იმ მკვნე შედეგის დადგომა სცილდება 158-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ფარგლებს.

განსახილველი დანაშაულის ჩადენისათვის პასუხისმგებლობას ამაძიებს კერძო საუბრის ტექნიკური საშუალებით მიღებული ჩანაწერის ანდა ტექნიკური საშუალებით მოპოვებული ინფორმაციის უკანონოდ გამოყენება ან გავრცელება.

მუხლის ამ ნაწილით დანაშაულის ობიექტურ შემადგენლობას ქმნის მოპოვებული ინფორმაციის უკანონოდ გამოყენება ან გავრცელება. გამოყენება შეიძლება მიზნად ისახავდეს შანტაჟს, პირის რეპუტაციის შელახვას და სხვა. ხოლო ინფორმაციის გავრცელებაში უნდა ვიგულისხმოთ დაზარალებულის საუბრის შინაარსის სხვა, თუკინდ ერთი პირისათვის გადაცემა, ასევე ინფორმაციის მიწოდება მასმედიისათვის და სხვა.

კოდექსის 158-ე მუხლის მე-3 ნაწილი ითვალისწინებს ზემოაღნიშნულ ქმედებათა ჩადენას ანგარებით; არაერთგზის; რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია; სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. ყველა ეს დამამძიმებელი გარემოება განხილულია 157-ე მუხლის კომენტარებისას.

აღნიშნული დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით, დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი სჩადის აკრძალულ ქმედებას და სურს უკანონოდ დაარღვიოს კერძო საუბრის საიდუმლოება. დანაშაულის ჩადენის მოტივი შეიძლება იყოს ცნობის-მოყვარეობა, ეჭვიანობა, შურისძიება, ანგარება და სხვა. მოტივი მაკვალ-იფიცირებელ გარემოებას არ წარმოადგენს, მაგრამ გათვალისწინებული იქნება სასჯელის ზომის განსაზღვრისას.

კერძო საუბრის საიდუმლოების დამრღვევი შეიძლება იყოს ყველა

კერძო პირი, გარდა 158-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ პუნქტით გათვალისწინებული სპეციალური სუბიექტისა. ამ შემთხვევაში დამნაშავედ გვევლინება მოსამსახურე, რომელიც იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას დანაშაულის ჩასადენად. მოსამსახურეს გააჩნია დამატებითი შესაძლებლობა თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით გაეცნოს კერძო საუბარს თუ ტექნიკური საშუალებით მიღებულ ჩანაწერს ან ინფორმაციას და უკანონოდ გამოიყენოს ან გაავრცელოს იგი.

პირადი მიმოწერის, ტელეფონით საუბრის ან სხვაგვარი ხერხით შეტყობინების საიდუმლოების დარღვევა (მუხლი 159-ე)

საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლი ხაზს უსვამს, რომ ყოველი ადამიანის პირადი ცხოვრება, პირადი საქმიანობის ადგილი, პირადი ჩანაწერი, მიმოწერა, სატელეფონო და სხვა სახის ტექნიკური საშუალებით საუბარი, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებით მიღებული შეტყობინება ხელშეუხებელია. აღნიშნული უფლების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშე, კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას.

კონსტიტუციის ეს მნიშვნელოვანი დებულება პირადი ცხოვრების ხელშეუვალობის დარღვევის ერთ-ერთი სახეა და იგი გარანტირებულია სისხლის სამართლის კოდექსში სპეციალური მუხლის შეტანით.

ამ დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა ხორციელდება პირადი მიმოწერის ან საფოსტო გზავნილის, ტელეფონით ან სხვა ტექნიკური საშუალებით საუბრის ანდა ტელეგრაფით, ფაქსით ან სხვა ტექნიკური საშუალებით მიღებული ან გადაცემული შეტყობინების საიდუმლოების უკანონოდ დარღვევით. კანონმდებელი ამომწურავად არ ჩამოთვლის ყველა ტექნიკურ საშუალებასა და ტელეკომუნიკაციებს, რამდენადაც, გარდა ჩამოთვლილისა იგი სხვაც შეიძლება იყოს (ტელეტაიპი, კომპიუტერული კავშირი, ელექტრონული ფოსტა). კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს პირადი მიმოწერა თუ საუბარი ხდება მოქალაქეებს შორის, თუ მოქალაქეს, ორგანიზაციასა და დაწესებულებას შორის.

მიღებული ან გადაცემული შეტყობინების საიდუმლოების უკანონო

დარღვევაში იგულისხმება მოქალაქის ნებართვის გარეშე მისი კორესპონდენციის გაცნობა, ასევე სხვადასხვა ტექნიკური საშუალებით მიღებული საუბრის შემდგომ გავრცელება.

პირადი მიმოწერის ან საფოსტო გზავნილისა და სხვათა გაცნობის კანონიერი შემთხვევებია, როდესაც კორესპონდენცია ამოიღება სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისას ჩადენილი დანაშაულის გასახსნელად, დამნაშავეს აღმოსაჩენად და დასაკავებლად, თუ საფრთხე ექმნება სახელმწიფოს სამხედრო, ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ უშიშროებას და სხვა.

159-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია იმ მომენტიდან, როდესაც დამნაშავემ დაიწყო კორესპონდენციის გაცნობა ან მიღებულ შეტყობინებას გადასცემს თუგინდ ერთ პირს დაზარალებულის თანხმობის გარეშე. მნიშვნელობა არა აქვს მოჰყვა თუ არა ამ მოქმედებას რაიმე ზიანი.

აღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილით გამკაცრებულია პასუხისმგებლობა, თუ იგივე ქმდება ჩადენილია ანგარებით; არაერთგზის, სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია (ყველა ეს დამამძიმებელი გარემოება ჩვენ მიერ განხილულია 157-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის დახასიათებისას).

კოდექსის 159-ე მუხლში მითითებული დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით, დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი არღვევს პირის კონსტიტუციურ უფლებას, სახელდობრ, პირადი მიმოწერისა და საუბრის საიდუმლოების შესახებ უფლებას და სურს მისი განხორციელება. ამ დანაშაულის ჩადენის მოტივი სხვადასხვა შეიძლება იყოს: ცნობისმოყვარეობა, ეჭვიანობა, შურისძიება და ა.შ.

დანაშაულის სუბიექტია როგორც კერძო პირი, ისე 159-ე მუხლის მე-2 ნაწილით კვალიფიკაციისას – სპეციალური სუბიექტი. სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით აღნიშნული დანაშაული შეიძლება ჩაიდინოს ფოსტა-ტელეგრაფის მუშაკმა, ასევე სხვა კომუნიკაციის მოსამსახურე პირმა. სამსახურებრივი მდგომარეობა მათ უადვილებს 159-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენას.

**ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის
დარღვევა (მუხლი 160-მ)**

საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლში აღნიშნულია, რომ არავის არა აქვს უფლება შევიდეს საცხოვრებელ ბინაში და სხვა მფლობელობაში მფლობელ პირთა ნების საწინააღმდეგოდ, აგრეთვე ჩაატაროს ჩხრეკა, თუ არ არის სასამართლოს გადაწყვეტილება ან კანონით გათვალისწინებული აუცილებლობა.

კონსტიტუციური დებულებიდან გამომდინარე და მისი შესრულების უზრუნველსაყოფად სისხლის სამართლის კოდექსის 160-ე მუხლი კრძალავს ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის დარღვევას.

აღნიშნული დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა ითვალისწინებს ბინაში ან სხვა მფლობელობაში მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ უკანონო შესვლას, უკანონო ჩხრეკას ან სხვა ქმედებას, რომელიც არღვევს ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობას.

ბინისა და მფლობელობის ცნებაში იგულისხმება არა მარტო სახლი თუ საცხოვრებელი ბინა, არამედ სასტუმროს ნომერი, ოთახი საერთო საცხოვრებელში, სარდაფი, გარაჟი და სხვა.

უკანონო შესვლად ჩაითვლება სხვა პირის ბინასა თუ სხვა მფლობელობაში სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე გამოჩენა და ყოფნა. შესვლა უკანონოა იმ შემთხვევაში, თუ იგი ჩადენილია კანონმდებლობის დარღვევით (მაგალითად, ბინის გამოყენება მეპატრონის დროებითი არყოფნისას). სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დასადგენად აუცილებელია ზუსტად და ნათლად იყოს გამოხატული ბინის მეპატრონის ნება მასში სხვა პირის არასასურველი ყოფნის შესახებ.

ბინის ხელშეუხებლობის დარღვევა იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი ნაკარნახევია გადაუდებელი აუცილებლობით (მაგალითად, ხანძრის თავიდან ასაცილებლად, დანაშაულის აღსაკვეთად და სხვა), მართლსაწინააღმდეგო ქმედებად არ ითვლება და დანაშაულის შემადგენლობას არ ქმნის. ამგვარი ქმედება, თუმცა ფორმალურად არღვევს ბინის ხელშეუხებლობას, სასარგებლოა აუცილებელი მოგერიებისა თუ უკიდურესი აუცილებლობის გარემოებათა ძალით.

გარდა ამისა, კანონი კრძალავს უკანონო ჩხრეკასა და სხვა მსგავს მოქმედებას. სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით ბინაში ჩხრეკისა და სხვა მოქმედებათა ჩასატარებლად (მაგალითად,

ამოღება) სავალდებულოა სასამართლოს ბრძანება, რომლითაც პირს ზემოაღნიშნული მოქმედების განხორციელების უფლება ეძლევა.

კოდექსის 160-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული ფორმალურ შემადგენლობათა ჯგუფს მიეკუთვნება; იგი დამთავრებულად ითვლება უკანონო შესვლის ან უკანონო ჩხრეკის თუ სხვა მოქმედების ჩატარების მომენტიდან.

აღნიშნული დანაშაულის სუბიექტური შემადგენლობა პირდაპირ განზრახვაში ვლინდება. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა და სურს უკანონოდ შევიდეს ბინაში თუ სხვა მფლობელობაში ან უკანონოდ განახორციელოს ჩხრეკა. დანაშაულის ჩადენის მოტივი კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს. იგი შეიძლება გამოიხატოს ხულიგნურ ქვენაგრძნობაში, შურისძიებაში, არასწორად გაგებულ სახელმწიფო ინტერესში და სხვა. მოტივს ყურადღება ექცევა სასჯელის დანიშვნის დროს.

ადამიანისათვის კონსტიტუციით მინიჭებული უფლების დანაშაულებრივი დარღვევის სუბიექტია ყველა პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული შერაცხადი პირი.

კოდექსის 160-ე მუხლს ახლავს მაკვალიფიცირებული გარემოებები. მუხლის მე-2 ნაწილით პირის პასუხისმგებლობა მძიმდება, თუ ქმედება ჩადენილია ძალადობით ან ძალადობის გამოყენების შუქარით; ასევე, თუ ქმედებამ მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია. ძალადობა გულისხმობს ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი დაზიანების მიყენებას ან ცემას. თუ ძალადობას ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება მოჰყვა, ქმედება დანაშაულთა ერთობლიობით დაკვალიფიცირდება. რაც შეეხება მნიშვნელოვან ზიანს, იგი შეფასებით მომენტს გულისხმობს და სასამართლოს მიერ დადგინდება საქმის ყველა გარემოების შესწავლისა და შეფასების შემდეგ. მნიშვნელოვანი ზიანი დანაშაულის მატერიალურ შემადგენლობას ქმნის და იგი დამთავრებულია სწორედ ზიანის დადგომის მომენტიდან. აღნიშნული ზიანი შეიძლება გამოიხატოს როგორც მატერიალურ, ისე მორალურ ზიანში.

აღნიშნული დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობა კიდევ უფრო მძიმდება, თუ იგი ჩადენილია ჯგუფურად ან სამსახურებრივი მდგომარეობის, ან იარაღის გამოყენებით. (ჯგუფური დანაშაულის ცნება მოცემულია სისხლის სამართლის კოდექსის 27-ე მუხლში). სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენება კი გულისხმობს, მაგალითად,

პოლიციელის მიერ სათანადო ნებართვის გარეშე ბინაში შესვლასა და ჩხრეკის ჩატარებას, საერთო საცხოვრებლის ღირებულების უკანონო შესვლას სხვის ოთახში და სხვა. გამოირიცხული არ არის, რომ საჯარო მოხელის მიერ აღნიშნული ქმედების უკანონოდ განხორციელებამ დანაშაულთა ერთობლიობა მოგვცეს და აღნიშნულ მუხლთან ერთად მოხელის სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადაშეტებაშიც გამოიხატოს.

რაც შეეხება იარაღის გამოყენებას, მას უფრო ძალადობის გამოყენების მუქარის ხასიათი აქვს. თუ იარაღის გამოყენებას მავნე შედეგი მოჰყვა, მოქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით, დანაშაულით მიყენებული ზიანის გათვალისწინებით.

კოდექსის 160-ე მუხლის იმ ნაწილით, სადაც საუბარია სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის დარღვევაზე, დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია.

შეპრების ან მანიფესტაციის უფლების ხელყოფა (მუხლი 161-მ)

საქართველოს კონსტიტუციის 25-ე მუხლის საფუძველზე ყველას, გარდა იმ პირებისა, რომლებიც არიან სამხედრო ძალების, პოლიციისა და უშიშროების სამსახურის შემადგენლობაში, უფლება აქვს წინასწარი ნებართვის გარეშე შეიკრიბონ საჯაროდ და უიარაღოდ, როგორც ჭერქვეშ, ისე გარეთ. კანონით შეიძლება დაწესდეს ხელისუფლების წინასწარი გაფრთხილების აუცილებლობა, თუ შეკრება ან მანიფესტაცია ხალხისა და ტრანსპორტის სამოძრაო ადგილას იმართება. ხელისუფლებას შეუძლია შეკრების ან მანიფესტაციის შეწყვეტა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მან კანონსაწინააღმდეგო ხასიათი მიიღო.

საქართველოს კონსტიტუციის ამ დებულების საფუძველზე 1997 წლის 12 ივნისს მიღებულ იქნა კანონი შეკრებისა და მანიფესტაციის შესახებ, რომელიც აწესრიგებს პირებისათვის საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული უფლების განხორციელებას – წინასწარი ნებართვის გარეშე შეიკრიბონ საჯაროდ და უიარაღოდ როგორც ჭერქვეშ, ისე გარეთ. ამ კანონით გათვალისწინებულია ხელისუფლების წინასწარი გაფრთხილების აუცილებლობა, თუ შეკრება ან მანიფესტაცია ხალხისა და ტრანსპორტის სამოძრაო ადგილას იმართება.

სისხლის სამართლის კოდექსში აისახა ნორმა, რომელიც აწესებს პასუხისმგებლობას აღნიშნული უფლების ხელყოფისათვის. ამ დანაშაულის საშიშროება განისაზღვრება საქართველოს კონსტიტუციით მოქალაქეთათვის მინიჭებულ უფლებათა შეზღუდვაში გამოხატონ თავისი აზრი ქვეყანაში მიმდინარე ამა თუ იმ მოვლენის შესახებ შეკრებისა ან მანიფესტაციის მოწყობის საშუალებით.

აღნიშნული დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გამოიხატება შეკრების ან მანიფესტაციის მოწყობის ანდა მასში მონაწილეობის უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში, თუ იგი განხორციელებულია ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით.

შეკრება – ეს არის მოქალაქეთა ჯგუფის თავშეყრა ჭერქვეშ ან გარეთ, მიტინგი – საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში სოლიდარობის ან პროტესტის გამოხატვის მიზნით. მანიფესტაცია კი გულისხმობს მოქალაქეთა დემონსტრაციას, მასობრივ საჯარო გამოსვლას, ქუჩაში მსვლელობას სოლიდარობის ან პროტესტის გამოხატვის მიზნით, ან მსვლელობას პლაკატების, ლოზუნგების, ტრანსპარანტებისა და სხვა სახითი საშუალების გამოყენებით.

შეკრების ან მანიფესტაციისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა ნიშნავს აღნიშნულ ღონისძიებათა კანონის საწინააღმდეგოდ აკრძალვას ან სხვაგვარი წინააღმდეგობის შექმნას; კერძოდ, შეკრების ორგანიზატორებსა და მონაწილეებს ფიზიკური ზემოქმედების ან ასეთი ზემოქმედების მუქარის შემოვლით. უკანონოდ ხელის შეშლას ხშირად ადგილი აქვს პოლიტიკური ან სოციალური აქციების განხორციელების დროს.

ამგვარ შეკრებათა აუცილებელ პირობას წარმოადგენს მათი მშვიდობიანი ხასიათი და იარაღის უქონლობა, ანუ, როდესაც იგი ტარდება როგორც კანონით ნებადართული ღონისძიება.

კოდექსის 161-ე მუხლით გათვალისწინებული ობიექტური შემადგენლობა შეიძლება გამოიხატოს როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაშიც (მაგალითად, საჯარო მოხელის მიერ ამა თუ იმ ღონისძიების ჩატარების უკანონო აკრძალვა, შეკრების ჩატარებისათვის შენობის მიცემაზე უარის თქმა და ა.შ.).

მუხლში მითითებული ძალადობა ან მისი მუქარა წარმოადგენს მოქალაქის კანონიერ უფლებათა რეალიზაციისათვის ხელის შეშლის

ფორმას. იგი შეიძლება გამოიხატოს ჯანმრთელობის მსუბუქ დაზიანებაში, ცემაში ან მათი მიყენების მუქარაში. თუ ძალადობას მოჰყვა ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

ზემოაღნიშნულის გარდა, დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის აუცილებელ ელემენტს წარმოადგენს მითითებულ ქმედებათა ჩადენა დანაშაულის მიერ თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით (მაგალითად, როდესაც ქალაქის მერს შესაძლებლობა აქვს ბოროტად ისარგებლოს თავისი მდგომარეობით და კანონის საწინააღმდეგოდ ხელი შეუშალოს მოქალაქეებს მათი კონსტიტუციური უფლების განხორციელებაში). დანაშაული დამთავრებულია შეკრების ან მანიფესტაციის ძალადობით ან მისი გამოყენების მუქარით უკანონოდ ხელის შეშლის მომენტიდან.

დანაშაულის სუბიექტური შემადგენლობა განზრახვით ხასიათდება. მას პირდაპირი განზრახვის სახე აქვს, ვინაიდან დანაშაულებს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი თავისი ქმედებით უკანონოდ უშლის ხელს შეკრების ან მანიფესტაციის უფლების განხორციელებას და სურს მისი დაშლა. დანაშაულის ჩადენის მოტივი და მიზანი სხვადასხვაგვარია და ისინი კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენენ. მოტივი შეიძლება იყოს ხულიგნური, პოლიტიკური, ამა თუ იმ საზოგადოებრივი მოძრაობის იდეების მიუღებლობა და სხვა.

დანაშაულის სუბიექტია კერძო პირი ან სპეციალური სუბიექტი, რომელიც იყენებს თავის სამსახურებრივ უფლებამოსილებას. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, საქმის გარემოებიდან გამომდინარე, თუ მაგალითად, მოხელე პოლიტიკური აქციის ხელის შეშლის მიზნით გამოიყენებს ძალადობას, შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს დანაშაულთა ერთობლიობას. ქმედება დაკვალიფიცირდება ზემოაღნიშნული მუხლით და მუხლით სამოხელეო დანაშაულის თავიდან (მუხ. 332-ე პუნქტი „ა“ ან 333-ე მუხლის პუნქტი „ბ“).

კოდექსის 161-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედებისათვის პასუხისმგებლობა მკაცრდება, თუ იგი ჩადენილია იარაღის გამოყენებით ან თუ ქმედებამ მასობრივი არეულობა, სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი გამოიწვია. როგორც კოდექსის 160-ე მუხლის განხილვისას აღვნიშნეთ, იარაღის გამოყენებას უფრო ძალადობის გამოყენების მუქარის ხასიათი აქვს (მაგალითად, გასროლა ჰაერში), თუმცა

შეიძლება მისი გამოყენება პირდაპირი დანიშნულების გარეშე (იარაღის თავში ჩარტყმა). თუ იარაღის გამოყენებამ მძიმე შედეგი გამოიწვია (ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება), იგი ასევე 161-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დაკვალიფიცირდება.

შეკრების ან მანიფესტაციის მოწყობის ანდა მასში მონაწილეობის უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა, თუ მან მასობრივი არეულობა გამოიწვია, გულისხმობს სისხლის სამართლის კოდექსის 225-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენას, ანუ ისეთი მოქმედების განხორციელებას, რასაც თან ახლავს ძალადობა, რბევა, ცეცხლის წაქიფება, იარაღის ან ასაფეთქებელი მოწყობის გამოყენება ანდა ხელისუფლების წარმომადგენლისადმი შეიარაღებული წინააღმდეგობის გაწევა. ასეთ შემთხვევაში მოქმედება აუცილებლად უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

მაკვალიფიცირებული გარემოებაა ასევე კონსტიტუციური უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლის შედეგად სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგის გამოწვევა. ამ დროს დამდგარი შედეგის მიმართ დანაშაულები გაუფრთხილებლობით მოქმედებს.

არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა (მუხლი 162-მ)

საქართველოს კონსტიტუციის 28-ე მუხლის საფუძველზე ყოველ მოქალაქეს თვრამეტი წლის ასაკიდან აქვს რეფერენდუმში, სახელმწიფო და თვითმმართველობის ორგანოების არჩევნებში მონაწილეობის უფლება. უზრუნველყოფილია ამომრჩეველთა ნების თავისუფალი გამოვლინება. კონსტიტუციაში ასევე დათქმულია, რომ არჩევნებსა და რეფერენდუმში მონაწილეობის უფლება არა აქვს მოქალაქეს, რომელიც სასამართლომ ცნო ქმედუნარიოდ ან სასამართლოს განაჩენით იმყოფება სასჯელის აღსრულების დაწესებულებაში.

არჩევნების, რეფერენდუმისა და პლებისციტის ჩატარებისას მოქალაქენი გარანტირებული არიან თავისუფლად და ყოველმხრივ განიხილონ დეპუტატობის კანდიდატთა პოლიტიკური, საქმიანი და პირადი თვისებები, აგიტაცია გაუწიონ თავის რჩეულს შეკრებაზე, პრესაში, ტელევიზიითა და რადიოთი, ასევე დამოუკიდებლად გადაწყვიტონ პლებისციტით გადასაჭრელი საკითხები. მოქალაქის ნების განხორ-

ციელებისათვის ხელის შეშლა ისჯება სისხლის სამართლის წესით.

აღნიშნული ქმედების საშიშროება მნიშვნელოვანწილად განპირობებულია იმით, რომ მოქალაქეთათვის ხელის შეშლა უშუალოდ ან წარმომადგენელთა მეშვეობით აქტიურად მონაწილეობდნენ ქვეყნის მართვა-გამგეობაში, აფერხებს ჩვენს ქვეყანაში სამართლებრივი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას.

დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გულისხმობს არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში მოქალაქის ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლას. კანონმდებელი მუხლის 1-ლ ნაწილში არ მიუთითებს დანაშაულის ჩადენის ხერხზე, იგი სხვადასხვა საშუალებით შეიძლება განხორციელდეს. ხელის შეშლა შეიძლება გამოიხატოს წინასაარჩევნო კამპანიაში მონაწილეობისაგან ჩამოშორებაში, საარჩევნო სიის გაცნობისათვის წინააღმდეგობის შექმნაში, სიაში შეტანის თაობაზე განცხადების მიღებაზე უარის თქმაში და სხვა.

რაც შეეხება რეფერენდუმსა და პლებისციტში მონაწილეობისათვის მოქალაქეებისათვის ხელის შეშლას, იგი ასევე შეიძლება გამოიხატოს მათი უფლების უკანონო შეზღუდვაში. იმ შემთხვევაში, თუ ადგილი აქვს უფლების შეზღუდვას ეროვნული თუ ეთნიკური კუთვნილების, სოციალური მდგომარეობის, რწმენისა და სხვა ნიშნით, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით (142-ე მუხლით – აღამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა და 162-ე მუხლით), ვინაიდან აქ არ არსებობს ნორმათა კონკურენცია, არამედ სახეზეა დანაშაულთა რეალური ერთობლიობა.

162-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია ხელის შეშლის ფაქტის დადგენიდან, იმისდა მიუხედავად, რეალურად დაირღვა თუ არა მოქალაქის უფლებები.

მუხლის მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობა მძიმდება, თუ იგი ჩადენილია სამსახურებრივი მდგომარეობის ან იარაღის გამოყენებით, ასევე მოტყუებით, ძალადობით ან ძალადობის მუქარით ან ჯგუფურად (1-ლი ორი გარემოების შესახებ წინა მუხლებში გვქონდა საუბარი).

მოტყუება გულისხმობს პირის შეცდომაში შეყვანას ამა თუ იმ მოქმედების ან მოვლენის ნამდვილი თვისების, დანიშნულებისა და მიზნის შესახებ (მაგალითად, მოქალაქის შეცდომაში შეყვანა დეპუტატობის კანდიდატის მონაცემების შესახებ). მოტყუება, როგორც არჩევნებში, რეფერენდუმსა ან პლებისციტში ნების განხორციელებისათვის

ხელის შეშლის საშუალება ორი სახისაა: აქტიური მოტყუება გულისხმობს პირის წინასწარი განზრახვით შეცდომაში შეყვანას ცრუ ცნობების შეტყობინებით (მაგალითად, საარჩევნო უბნის ადგილმდებარეობის, ბიულეტენის შევსების წესის შესახებ, ყალბი დოკუმენტის მიწოდებით) და სხვა მოქმედებით, რომელიც მოქალაქეს არასწორ წარმოდგენას უქმნის პრეზიდენტობის, დეპუტატობის კანდიდატზე ან რეფერენდუმის თუ პლებისციტის თაობაზე.

პასიური მოტყუება შეიძლება გამოიხატოს იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დამალვაში (კერძოდ, კანდიდატის პიროვნების, მისი პარტიული კუთვნილების შესახებ; არჩევნების, რეფერენდუმის ან პლებისციტის ჩატარების ადგილის ან დროის შესახებ და სხვა).

ძალადობის გამოყენება ვლინდება პირის სხეულზე ზემოქმედებით, რამაც გამოიწვია ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება ან გამოიხატა ცემაში, ან თავისუფლების უკანონო აღკვეთაში. თუ ძალადობას ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება მოჰყვა, ქმედება დანაშაულთა ერთობლიობით უნდა დაკვალიფიცირდეს. ძალადობის გამოყენების მუქარა შეიძლება შეეხებოდეს ცემას, ჯანმრთელობის დაზიანებას, სიცოცხლის მოსპობას. იგი უნდა იყოს რეალური. მისი რეალიზაციის მომენტი შეიძლება იყოს იმწუთიერი ან მომავლისაკენ მიმართული.

კოდექსის 151-ე მუხლისაგან განსხვავებით (მუქარა), აქ მუქარა წარმოადგენს მოქალაქის კონსტიტუციური უფლების განხორციელებისათვის ხელის შეშლის საშუალებას და იგი საშიშროების უფრო მაღალი ხარისხით ხასიათდება.

მუხლის მე-2 ნაწილში მითითებული ყველა მოქმედება დამთავრებულია მისი ჩადენის მომენტიდან, მიუხედავად იმ შედეგის დადგომისა, რომლის მისაღწევადაც იგი იყო ჩადენილი.

162-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით, დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი ხელს უშლის მოქალაქის მიერ კონსტიტუციური უფლების განხორციელებას და სურს ამ ქმედების ჩადენა. დანაშაულის ჩადენის მოტივს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი ზეგავლენას ახდენს მხოლოდ სასჯელის ზომაზე. მოტივი შეიძლება იყოს როგორც პირადი (შურისძიება, ეჭვიანობა), ასევე პოლიტიკური (არ იყოს წამოყენებული კანდიდატი სხვა პარტიიდან) და სხვა.

დანაშაულის სუბიექტია ყველა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული შერაცხადი პირი. სპეციალური სუბიექტია მხოლოდ ის პირი, რომელიც იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას აღნიშნული დანაშაულის ჩასადენად (მაგალითად, ცენტრალური ან საოლქო საარჩევნო კომისიის წევრი).

საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლა (163 მუხ.)

განსახილველი დანაშაული ახლო დგას კოდექსის 162-ე მუხლით აღწერილ ქმედებით შინაარსთან, რამდენადაც ორივე შემთხვევაში ადგილი აქვს საქართველოს კონსტიტუციით გათვალისწინებული იმ ძირითადი პოლიტიკური უფლების განხორციელებისათვის ხელის შეშლას, რომელიც არჩევნებთან არის დაკავშირებული.

დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გულისხმობს საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლას, რამაც არჩევნების, რეფერენდუმის ან პლებისციტის ანდა საარჩევნო უბანში ხმის მიცემის პროცედურის ჩაშლა გამოიწვია. ხელის შეშლა შეიძლება გამოიხატოს საარჩევნო კომისიისათვის შენობის მიუცემლობაში, შენობის ბლოკირებაში, საარჩევნო კომისიის წევრისათვის სხდომაზე დასწრების თუ ხმების დათვლაში მონაწილეობის აკრძალვაში და სხვა.

კოდექსის 163-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია, თუ ხელის შეშლამ არჩევნების, რეფერენდუმის ან პლებისციტის ანდა საარჩევნო უბანში ხმის მიცემის პროცესის ჩაშლა გამოიწვია.

დანაშაულის სუბიექტური შემადგენლობა განზრახვაში გამოიხატება. დანაშაულის გაცნობიერებული აქვს თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, იცის, რომ მისმა ქმედებამ შეიძლება ხმის მიცემის პროცესის ჩაშლა გამოიწვიოს და სურს ამ შედეგის დადგომა, ან გულგრილად ეკიდება მას. რაც შეეხება დანაშაულის ჩადენის მოტივს, მას მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა არა აქვს, თუმცა გათვალისწინებულ იქნება სასჯელის დადგენისას. დანაშაულის მოტივად შეიძლება მოგვევლინოს პოლიტიკური მოტივი, შურისძიება, ზულიანური მოტივი და სხვა.

დანაშაულის სუბიექტია სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ყველა შერაცხადი პირი. თუ არჩევნებს, რეფერენ-

დუმს ან პლებისციტს ჩაშლის პირი თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, ეს დანაშაულის კვალიფიკაციას არ შეცვლის, თუმცა აისახება სასჯელის ზომაზე.

ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევა, ხმების არასწორად დათვლა ან არჩევნების შედეგების არასწორად შეჯამება (მუხლი 164-ე)

საქართველოს კონსტიტუციაში მითითებულია, რომ საქართველოში არჩევნები ტარდება საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლების საფუძველზე ფარული კენჭისყრით. აღნიშნული პრინციპიდან გამომდინარე და საარჩევნო კოდექსზე დაყრდნობით სისხლის სამართლის კოდექსის 164-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ხელყოფს მოქალაქეთა პოლიტიკურ უფლებას კანონით განსაზღვრული ხმის მიცემის წესით მონაწილეობა მიიღონ არჩევნებში, რეფერენდუმსა და პლებისციტში.

დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა შემდეგი სახის ქმედებაში ვლინდება: 1) არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში მონაწილის ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევაში; 2) საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის წევრის ან ასეთ კომისიაში რწმუნებულად ან მეთვალყურედ დანიშნულის მიერ საარჩევნო, სარეფერენდუმო ან საპლებისციტო დოკუმენტის გაყალბებაში; 3) ხმების განზრახ არასწორად დათვლაში; 4) არჩევნების შედეგების განზრახ არასწორად შეჯამებაში და რეფერენდუმის ან პლებისციტის შედეგების განზრახ არასწორად დადგენაში.

საქართველოს საარჩევნო კოდექსის მე-8 მუხლის თანახმად, საქართველოში არჩევნები ტარდება ფარული კენჭისყრით. აკრძალულია ნებისმიერი ზემოქმედება, რომელიც ზღუდავს ამომრჩევლის ნების თავისუფალ გამოვლენასა და მასზე კონტროლს. კენჭისყრის ფარულობა გარანტირებულია იმით, რომ საარჩევნო ბიულეტენის შევსებისას აკრძალულია სხვა პირის დასწრება. ამომრჩეველს, რომელსაც არ შეუძლია დამოუკიდებლად შეავსოს საარჩევნო ბიულეტენი, უფლება აქვს ფარული კენჭისყრის კაბინაში დახმარებისათვის მიიწვიოს ნებისმიერი პირი, გარდა საარჩევნო კომისიის წევრისა, კანდიდატისა, საარჩევნო სუბიექტის წარმომადგენლისა და დამკვირვებლისა.

ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს, მაგალითად, საარჩევნო უბნის დატოვებაში კაბინების გარეშე, დაუნომრავი ბიულეტენის გაცემაში, ხმის მიცემისას კაბინაში ზემოაღნიშნულ პირთა დასწრებაში და სხვა.

რაც შეეხება, საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის წევრის ან ასეთ კომისიაში რწმუნებულად ან მეთვალყურედ დანიშნულის მიერ საარჩევნო, სარეფერენდუმო ან საპლებისციტო დოკუმენტების გაყალბებას, იგი გულისხმობს ამგვარ დოკუმენტებში ცრუ ცნობების შეტანას, ნამდვილი დოკუმენტის შინაარსის შეცვლას, ტექსტის ნაწილის შესწორებას, სხვა რიცხვით დათარიღებას, ასევე ყალბი შინაარსის ახალი დოკუმენტის შექმნას (მაგალითად, საარჩევნო სიაში მკვდარი სულების ან ისეთი პირების შეყვანას, რომელთაც არა აქვთ საარჩევნო უფლება). საარჩევნო დოკუმენტს მიეკუთვნება საარჩევნო ბიულეტენი, ამომრჩეველთა სია, კენჭისყრის ოქმი და სხვა.

ხმების განზრახ არასწორად დათვლა გამოიხატება ხმის მიცემის შედეგის განზრახ დამახინჯებაში, ამა თუ იმ კანდიდატის სასარგებლოდ ხმის მიმცემთა რაოდენობის შემცირებასა თუ გაზრდის გზით, ხოლო რეფერენდუმსა და პლებისციტში კი – ამა თუ იმ საკითხის გადაწყვეტისას.

არჩევნების შედეგების განზრახ არასწორად შეჯამება და განზრახ არასწორად დადგენა, განსხვავებით ხმების არასწორი დათვლისაგან, გულისხმობს ხმის დათვლის საბოლოო ეტაპს და მის გამოქვეყნებას, როდესაც ხდება ცრუ, არასწორი შედეგის გამოცხადება (მაგალითად, არსებული სინამდვილის საწინააღმდეგოდ ესა თუ ის კანდიდატი ცხადდება არჩეულად, ან რეფერენდუმის შედეგი გაუქმებულიად და სხვა).

კოდექსის 164-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია ჩამოთვლილ მოქმედებათაგან თუგინდ ერთი მოქმედების ჩადენის შემდეგ და მიუხედავად იმისა, მოჰყვა თუ არა მას რაიმე შედეგი, გაყალბდა თუ არა საბოლოოდ არჩევნებისა თუ რეფერენდუმის შედეგები.

განსახილველი დანაშაული პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი თავისი მოქმედებით არღვევს ხმის მიცემის ფარულობას, აყალბებს დოკუმენტს, წინასწარი განზრახვით არასწორად თვლის ბიულეტენებს და სხვა, და სურს ამის განხორციელება.

ჩადენილი დანაშაულის მოტივი და მიზანი სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს. ჩვეულებრივ იგი განპირობებულია გარკვეული შედეგის მისაღწევად პირის დაინტერესებით, ეს შეიძლება იყოს არასწორად გაგებული სახელმწიფო ინტერესი, ანგარება, პოლიტიკური მოტივი და სხვა. მოტივი დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია. ეს შეიძლება იყოს საარჩევნო, სარეფერენდუმო ან საპლებისციტო კომისიის წევრი ან ასეთ კომისიაში რწმუნებულად ან მეთვალყურედ დანიშნული პირი. სხვა თანამდებობის პირები, რომელთაც პირდაპირი ან არაპირდაპირი კავშირი აქვთ არჩევნების, რეფერენდუმისა და პლებისციტის ჩატარებასთან, პასუხს აგებენ სამოხელეო დანაშაულთა თავში გათვალისწინებული სათანადო მუხლით.

გაფიცვის უფლების ხელყოფა (მუხლი 165-ე)

საქართველოს კონსტიტუციის 33-ე მუხლით გაფიცვის უფლება აღიარებულია. ამ უფლების განხორციელების წესი განისაზღვრება კანონით „კოლექტიური შრომითი დავის მოწესრიგების წესის შესახებ“, რომელიც მიღებული იყო 1998 წლის 30 ოქტომბერს. ეს კანონი სხვა საკითხებთან ერთად განსაზღვრავს გაფიცვის უფლების რეალიზაციის წესს და ვრცელდება ყველა მუშაკზე, დამსაქმებელზე, მუშაკთა და დამსაქმებელთა გაერთიანებასა და მათ მიერ უფლებამოსილ ორგანოებზე, აგრეთვე ყველა საწარმოზე, დაწესებულებაზე და ორგანიზაციაზე მათი საკუთრებისა და ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის მიუხედავად.

ზემოაღნიშნული კანონი გაფიცვას განმარტავს, როგორც კოლექტიური შრომითი დავის მოწესრიგების მიზნით მუშაკთა ღროებით, ნებაყოფლობით უარს შრომითი მოვალეობის მთლიანად ან ნაწილობრივ შესრულებაზე: საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს გაფიცვის უფლება შეიძლება შეზღუდოს საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტით.

კოდექსის 165-ე მუხლით გათვალისწინებული გაფიცვის უფლების ხელყოფა ობიექტური ნიშნით გულისხმობს გაფიცვის უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლას ძალადობით ან ძალადობის მუქარით, ანდა მატერიალური, სამსახურებრივი ან სხვაგვარი დამოკიდებულების გამოყენებით პირის იძულებას თავი შეეკავოს გაფიცვისაგან.

ძალადობა შეიძლება გამოიხატოს ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი

ან ნაკლებად მძიმე დაზიანების მიყენებაში. ხოლო თუ ძალადობის გამოყენებამ გამოიწვია ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სხვა მავნე შედეგი, სახეზე გვექნება დანაშაულთა ერთობლიობა.

იძულების ყველა ხერხი კანონში ჩამოთვლილი არ არის. იგი შეიძლება იყოს დამნაშავესაგან მატერიალური, სამსახურებრივი ან სხვაგვარი დამოკიდებულება. მატერიალური დამოკიდებულების მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ შვილის დამოკიდებულება მშობელთან, ან მომგებიანი შეკვეთის მიღების სურვილი. სამსახურებრივი დამოკიდებულება გვექნება, თუ ზემდგომი თანამდებობის პირი აიძულებს ხელქვეითს უარი თქვას კონსტიტუციით მინიჭებული გაფიცვის უფლების განხორციელებაზე, ვინაიდან წინააღმდეგ შემთხვევაში მას სამუშაოდან გაათავისუფლებს. სხვაგვარი დამოკიდებულება შეიძლება გამოიხატოს მეგობრულ ურთიერთობაში, როდესაც პირი დაეკადრება მეგობრისაგან და იძულებულია მისი თხოვნით თავი შეიკავოს გაფიცვისაგან.

გაფიცვის უფლების ხელყოფა დამთავრებულია მისი განხორციელების მომენტიდან და მავნე შედეგის დადგომას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

დანაშაული პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს, ვინაიდან პირს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი ხელს უშლის მოქალაქის კონსტიტუციური უფლების განხორციელებას და სურს ხელყოს ეს უფლება. აღნიშნული დანაშაულის ჩადენის მოტივი შეიძლება იყოს არასწორად გაგებული სახელმწიფო ინტერესი, შურისძიება, ანგარება და სხვა, თუმცა იგი მაკვალიფიცირებელ გარემოებას არ წარმოადგენს.

კოდექსის 165-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყველა თოთხმეტი წლის ასაკს მიღწეული შერაცხადი პირი. თუ გაფიცვის უფლებას ხელყოფს თანამდებობის პირი, მას არსებული სანქციის ფარგლებში უფრო მკაცრი სასჯელი დაეკისრება.

პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შემადგენლის ან მისი საქმიანობისათვის ხელის შეშლა (მუხლი 166-ე)

საქართველოს კონსტიტუციის 26-ე მუხლის თანახმად, ყველას აქვს საზოგადოებრივი გაერთიანების, მათ შორის პროფესიული კავშირის შექმნისა და მათში გაერთიანების უფლება.

საქართველოს მოქალაქეებს უფლება აქვთ ორგანული კანონის შესაბამისად შექმნან პოლიტიკური პარტია, სხვა პოლიტიკური გაერთიანება და მონაწილეობა მიიღონ მის საქმიანობაში.

კონსტიტუციაში ხაზგასმულია, რომ დაუშვებელია ისეთი საზოგადოებრივი და პოლიტიკური გაერთიანების შექმნა და საქმიანობა, რომლის მიზანია საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დამხობა ან ძალადობით შეცვლა, ქვეყნის დამოუკიდებლობის ხელყოფა, ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა, ან რომელიც ეწევა ომის ან ძალადობის პროპაგანდას, აღვივებს ეროვნულ, კუთხურ, რელიგიურ ან სოციალურ შუღლს.

დაუშვებელია საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ გაერთიანებათა მიერ შეიარაღებული ფორმირების შექმნა.

საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ გაერთიანებათა საქმიანობის შეჩერება ან მათი აკრძალვა შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ორგანული კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით.

საქართველოს ორგანულ კანონში „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანების შესახებ“, რომელიც მიღებული იყო 1997 წლის 31 ოქტომბერს, ხაზგასმით აღინიშნა, რომ პარტიის აკრძალვა შეიძლება მხოლოდ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით. ხოლო, რაც შეეხება რელიგიური გაერთიანების შექმნისა და მისი საქმიანობისათვის უკანონოდ ხელის შეშლას, სისხლის სამართლის კოდექსის 166-ე მუხლი წარმოადგენს კონსტიტუციით აღიარებული თავისუფლების განხორციელების გარანტიას.

დანაშაულის ობიექტური ნიშანია ზემოაღნიშნული ორგანიზაციების შექმნისა ან საქმიანობისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით.

ხელის შეშლა შეიძლება გულისხმობდეს პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შექმნისა და საქმიანობისათვის დაბრკოლების შექმნას (მაგალითად, უკანონო უარს პოლიტიკური პარტიის თუ რელიგიური ორგანიზაციის დაარსებაზე და მის რეგისტრაციაში გატარებაზე; უარს პარტიის არჩევნებში მონაწილეობაზე; ან კიდევ, რელიგიური ორგანიზაციის მიერ რელიგიური წესის აღსრულებისათვის დაბრკოლების შექმნას და სხვა).

ობიექტური შემადგენლობის აუცილებელი ნიშანია საზოგადოე-

ბრივი ორგანიზაციის შექმნისა ან მისი საქმიანობისათვის ხელის შეშლა ძალადობით ან მისი გამოყენების მუქარით, ან კიდევ სამსახურე-ბრივი მდგომარეობის გამოყენებით. ძალადობა ან მისი მუქარა წარმოადგენს მოქალაქის კანონიერ უფლებათა რეალიზაციისათვის ხელის შეშლის ერთ-ერთ ფორმას. იგი გულისხმობს ფიზიკურ ზემოქმედებას ან ასეთი ზემოქმედების მუქარას – ცემას, ჯანმრთელობის მსუბუქ დაზიანებას ან მის მუქარას. თუ ძალადობას მოჰყვა ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

დანაშაული დამთავრებულია პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების წარმოშობის ან საქმიანობისათვის დაბრკოლების შექმნის მომენტიდან, როდესაც გამოყენებულია ძალადობა ან მისი განხორციელების მუქარა. ძალადობით დამდგარი შედეგი სცილდება დანაშაულის შემადგენლობის ფარგლებს.

დანაშაულის სუბიექტური შემადგენლობა განზრახვით ხასიათდება, მას პირდაპირი განზრახვის სახე აქვს, ვინაიდან დამნაშავე აცნობიერებს, რომ თავისი მოქმედებით უკანონოდ ხელს უშლის საზოგადოებრივი ორგანიზაციების შექმნას ან საქმიანობას ძალადობის გამოყენებით ან მისი მუქარით და სურს განახორციელოს იგი.

დანაშაულის ჩადენის მოტივი და მიზანი სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს და ისინი კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენენ. მოტივს შეიძლება წარმოადგენდეს პოლიტიკური მიკერძოება, იყოს დაკავშირებული რელიგიურ შეუწყნარებლობასთან, შურისძიებასთან და სხვა.

აღნიშნული დანაშაულის სუბიექტია როგორც კერძო პირი, ისე სპეციალური სუბიექტიც – თანამდებობის პირი, რომელიც იყენებს რა თავის სამსახურებრივ უფლებამოსილებას, ხელს უშლის პარტიულ თუ სხვა საზოგადოებრივი ორგანიზაციების შექმნასა და საქმიანობას. უკანასკნელ შემთხვევაში შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს დანაშაულთა ერთობლიობას: კოდექსის 166-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულსა და სამოხელეო დანაშაულის სათანადო მუხლს (332-ე მუხლის პუნქტი „ბ“ ან 333-ე მუხლის პუნქტი „ბ“).

ინფორმაციის გაცნობაზე უარის თქმა ან არასწორი ინფორმაციის წარდგენა (მუხლი 167-მ)

საქართველოს კონსტიტუციის 41-ე მუხლში პირველად იყო დაფიქსირებული ყოველი მოქალაქის უფლება კანონით დადგენილი წესით გაეცნოს სახელმწიფო დაწესებულებაში მასზე არსებულ ინფორმაციას, აგრეთვე იქ არსებულ ოფიციალურ დოკუმენტებს, თუ ისინი არ შეიცავენ სახელმწიფო, პროფესიულ ან კომერციულ საიდუმლოებას. კონსტიტუციაში ასევე მითითებულია, რომ ოფიციალური ინფორმაცია, დაკავშირებული ადამიანის ჯანმრთელობასთან, ფინანსებთან ან სხვა კერძო საკითხთან არავისთვის არ უნდა იყოს ხელმისაწვდომი, გარდა კანონით დადგენილი შემთხვევებისა, როდესაც ეს აუცილებელია სახელმწიფო უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, ჯანმრთელობის, სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად.

საქართველოს ზოგად ადმინისტრაციულ კოდექსში, რომელიც მიღებული იყო 1999 წლის 23 ივლისს, აღნიშნულია ადმინისტრაციულ ორგანოში არსებული საჯარო ინფორმაციის გაცნობისა და მათი ასლების მიღების წესი. პირს არ შეიძლება უარი ეთქვას იმ საჯარო ინფორმაციის გაცემაზე, რომელიც იძლევა ამ პირის იდენტიფიცირების შესაძლებლობას. პირს უფლება აქვს გაეცნოს მის შესახებ საჯარო დაწესებულებაში არსებულ პერსონალურ მონაცემებს.

ინფორმაციის ცნების ქვეშ იგულისხმება ის მასალები და დოკუმენტები, რომლებიც შეკრებილია კანონით დადგენილი წესით და შეიცავს ცნობებს, რომელიც აინტერესებს მოქალაქეს იმის გამო, რომ ისინი შეეხება მის უფლებებსა და თავისუფლებებს. დადგენილი წესით შეგროვილი მასალები კი გულისხმობს, რომ თანამდებობის პირს გააჩნია ეს ინფორმაცია კანონისა და მის მიერ განხორციელებული პროფესიული ფუნქციის შესაბამისად.

დანაშაულის ობიექტური ნიშნები მდგომარეობს: 1) პირისათვის უკანონოდ უარის თქმაში მასზე არსებული ინფორმაციის ან ოფიციალური დოკუმენტის გაცნობას ანდა იმ დოკუმენტის ან მასალის წარდგენაზე, რომელიც უშუალოდ შეეხება მის უფლებებსა და თავისუფლებებს; 2) ასეთი ინფორმაციის, დოკუმენტის ან მასალის არასრულად ან დამახინჯებულად წარდგენაში; 3) ცნობების გასაცნობად

სხვაგვარად ხელის შემლაში. ყველა ზემოაღნიშნული ქმედება იწვევს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას მხოლოდ მაშინ, თუ მან მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

უარი უკანონო იქნება, თუ იგი კანონს ან სხვა ნორმატიულ აქტს ეწინააღმდეგება. იგი შეიძლება გამოთქმული იყოს როგორც ზეპირსიტყვიერად, ისე წერილობითი ფორმით.

არასრული ინფორმაციის წარდგენა ნიშნავს პირისათვის მის ნაწილობრივ გაცნობას, ანუ, რომ მას არ გააცნეს ყველა დოკუმენტი ან მასალა, რომელსაც მნიშვნელობა აქვს მოქალაქის უფლებებისა და თავისუფლებების უზრუნველსაყოფად. დამახინჯებული ინფორმაციის წარდგენა კი გულისხმობს ისეთი ცნობების წარდგენას, რომელიც სინამდვილეს არ შეესაბამება.

აღნიშნული დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობითაც. მაგალითად, დაზარალებულის კანონიერი მოთხოვნის უგულებელყოფა, ინფორმაციის მიწოდების გახანგრძლივება, იმ სხვა პირისათვის გადამისამართება, რომელიც ასეთ ინფორმაციას არ ფლობს. ამასთან, საჭიროა დადგინდეს, რომ სწორედ ეს პირი ფლობდა სათანადო ინფორმაციას და ვალდებული იყო მიეწოდებინა იგი.

დანაშაული დამთავრებულად ითვლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ზემოაღნიშნულმა ქმედებამ დაზარალებულს მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა. ზიანი იმდენად სხვადასხვაგვარია, რამდენადაც მრავალგვარია მოქალაქეთა უფლებები და თავისუფლებები. იგი შეიძლება გამოიხატოს როგორც ქონებრივ, ისე მორალურ ზიანში. მაგალითად, ხელფასის, პენსიის გადაუხდელობაში და სხვა. მნიშვნელოვანი ზიანი შეფასებით ნიშნავს მიეკუთვნება და ამიტომ სასამართლომ ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში, საქმის ყველა მასალის შესწავლისა და შეფასების შედეგად უნდა დაადგინოს ეს ზიანი. ცხადია, რომ ზიანი მიზეზობრივად დაკავშირებული უნდა იყოს აღნიშნულ ქმედებასთან.

კოდექსის 167-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული განზრახი ბრალით ხსიათდება, ამასთან, განზრახვა შეიძლება იყოს როგორც პირდაპირი (უარის თქმა არსებული ინფორმაციის გაცნობაზე ანდა დოკუმენტების დამახინჯებულად წარდგენა), ასევე არაპირდაპირი (არასრული ინფორმაციის მიწოდება, როდესაც თანამდებობის პირი თავს არ იწუხებს დოკუმენტებისა და მასალების ძებნით და გულგ-

რილად ეკიდება თავისი მოქმედების შედეგს). დანაშაულის ჩადენის სხვადასხვა მოტივი არსებობს (მტრული დამოკიდებულება, შურისძიება, ეჭვიანობა და სხვა).

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია. იგი შეიძლება იყოს მხოლოდ თანამდებობის პირი, რომელიც თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამო ფლობს ისეთ ინფორმაციას, რომელიც შეეხება კონკრეტული მოქალაქის უფლებებსა და თავისუფლებებს.

შრომის თავისუფლების ხელყოფა (მუხლი 168-ე)

საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლის საფუძველზე საქართველოში შრომა თავისუფალია. სახელმწიფო ვალდებულია ხელი შეუწყოს თავისუფალი მეწარმეობისა და კონკურენციის განვითარებას. აკრძალულია მონოპოლიური საქმიანობა.

საქართველოს კანონმდებლობით დაცულია შრომითი უფლებები, შრომის სამართლიანი ანაზღაურება და უსაფრთხო, ჯანსაღი პირობები, ასევე არასრულწლოვანისა და ქალის შრომის პირობები. სახელმწიფო ხელს უწყობს უმუშევრად დარჩენილ საქართველოს მოქალაქეს დასაქმებაში.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, განსახილველი დანაშაულის ობიექტური ნიშანი გამოიხატება შრომის თავისუფლების ხელყოფაში, ე.ი. ნებისმიერი სახის კანონიერ შრომითი საქმიანობისათვის ხელის შეშლაში ძალადობით ან ძალადობის მუქარით. ხელის შეშლა გულისხმობს მოქალაქის კონსტიტუციური უფლების – შრომის თავისუფლებისათვის წინააღმდეგობის გაწევას, მისთვის ხელოვნურად დაბრკოლებათა შექმნას, მის საქმიანობაში უკანონოდ ჩარევასა და სხვა.

კოდექსის 168-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ფორმალურ შემადგენლობათა ჯგუფს მიეკუთვნება. იგი დამთავრებულია ძალადობის ან მისი მუქარის წარმოთქმის მომენტიდან. ძალადობა ან მისი მუქარა წარმოადგენს მოქალაქის კანონიერი უფლების რეალიზაციისათვის ხელის შეშლის ერთ-ერთ ფორმას. იგი შეიძლება გამოიხატოს ჯანმრთელობის მსუბუქ დაზიანებაში, ცემაში ან მათი მიყენების მუქარაში. თუ ძალადობას მოჰყვა ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

აღნიშნული დანაშაული პირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი არღვევს მოქალაქის კონსტიტუციურ უფლებას შრომის თავისუფლების შესახებ და თავისი მიზნის მისაღწევად ახორციელებს აღნიშნულ ქმედებას ძალადობით ან ძალადობის გამოყენება მუქარით.

დანაშაულის ჩადენის მოტივი შეიძლება იყოს შურისძიება, მტრობა, არასწორად გაგებული სახელმწიფო ინტერესი, თუმცა მას კვალიფიკაციაზე გავლენის მოხდენა არ შეუძლია. იგი გათვალისწინებულ იქნება დამნაშავესათვის სასჯელის განსაზღვრის დროს.

168-ე მუხლში მითითებული დანაშაულის სუბიექტი ძირითადად კერძო პირია, თუმცა გამორიცხული არ არის, რომ დანაშაული ჩადინოს თანამდებობის პირმაც, რომელსაც სამსახურებრივად ევალება მოქალაქის შრომის უფლების დაცვა. ამ შემთხვევაში ადგილი ექნება დანაშაულთა ერთობლიობას (კოდექსის 168-ე და 332-ე მუხლის მე-3 ნაწილის პუნქტი „ბ“ ან 333-ე მუხლის მე-3 ნაწილის პუნქტი „ბ“).

შრომის კანონმდებლობის დარღვევა (მუხლი 169-ე)

აღნიშნული დანაშაულის საშიშროება მდგომარეობს საქართველოს კონსტიტუციით განმტკიცებული შრომის უფლების დარღვევაში. მოქმედი შრომის კანონმდებლობა ითვალისწინებს მყარ გარანტიებს მოქალაქეთა სამუშაოდ მიღების, დათხოვნისა და აღდგენის უზრუნველსაყოფად.

დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გამოხატულია მოქალაქის სამუშაოდან უკანონო დათხოვნაში, სამუშაოზე აღდგენის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობაში ან შრომის კანონმდებლობის სხვა არსებით დარღვევაში. ყველა ამ მოქმედების საეალღებულო ნიშანს წარმოადგენს უკანონო, დაუსაბუთებელი, კანონით დაკისრებული ქმედების შეუსრულებლობა.

სამუშაოდან უკანონო დათხოვნა ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი განხორციელებულია შრომის კანონთა კოდექსში მითითებული ნორმების საწინააღმდეგოდ, როდესაც არ არსებობს ობიექტური პირობები და საკმარის საფუძველი ამგვარი გადაწყვეტილების მისაღებად (მაგალითად, ორსული ქალის დათხოვნა შტატების შემცირების დროს, შრომისუუნარობის ფურცელზე მყოფი მუშა-მოსამსახურის დათხოვნა და სხვა).

სისხლის სამართლის კოდექსი ამომწურავად არ ჩამოთვლის ყველა

იმ გარემოებას, რომელიც შრომის კანონმდებლობის არსებით დარღვევას მიეკუთვნება და რაც სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას იწვევს. გარდა ჩამოთვლილისა, ეს შეიძლება იყოს, მაგალითად, მცირეწლოვანი ბავშვის დედისათვის უკანონოდ უარის თქმა სამუშაოდ მიღებაზე და სხვა. სწორედ იმის გამო, რომ შრომის კანონმდებლობის არსებითი დარღვევის ფაქტი სასამართლოს დასადგენია, მან ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში ზედმიწევნით უნდა შეისწავლოს და შეაფასოს საქმის ყველა გარემოება და ამის საფუძველზე დაადგინოს, ადგილი ჰქონდა თუ არა შრომის კანონთა კოდექსის არსებით დარღვევას.

ზემოაღნიშნული დანაშაული დამთავრებულია უკანონო მოქმედების განხორციელების მომენტიდან. დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის შედეგის დადგომას მნიშვნელობა არა აქვს. უკანონო დათხოვნა დამთავრებულად ითვლება დათხოვნის დოკუმენტის ხელმოწერის შემდეგ, ვინაიდან იქამდე, სანამ დათხოვნა დადგენილი წესით არ არის გაფორმებული, ითვლება, რომ მოქალაქე მუშაობს.

რაც შეეხება სამუშაოზე აღდგენის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობას, იგი დამთავრებულია სასამართლო გადაწყვეტილების ძალაში შესვლის შემდეგ.

კოდექსის 169-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ბრალის ფორმის მიხედვით განზრახვას გულისხმობს. იგი შეიძლება მხოლოდ პირდაპირი იყოს. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი უკანონოდ და უსაფუძვლოდ სამსახურიდან ითხოვს დაზარალებულს ან არ ასრულებს სასამართლოს გადაწყვეტილებას ან სხვაგვარად არღვევს შრომის კანონმდებლობას და სურს მისი ჩადენა.

დანაშაულის ჩადენის მოტივი სხვადასხვა შეიძლება იყოს (მაგალითად, დამნაშავეს არ სურს სამუშაოზე ჰყავდეს პატარა ბავშვების დედა, ვინაიდან ბავშვები ხშირად ავადმყოფობენ და დედა ვერ ცხადდება სამუშაოზე; ან დამნაშავეს პირადი მტრული დამოკიდებულება აქვს დაზარალებულთან; ან დაზარალებულის მიერ მისი საქმიანობის კრიტიკა და სხვა).

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია. იგი შეიძლება იყოს მხოლოდ ორგანიზაცია-დაწესებულების წარმომადგენელი, რომელსაც მოქალაქეების სამუშაოდ მიღებისა და დათხოვნის უფლებამოსილება გააჩნია. ამასთან, მნიშვნელობა არა აქვს დამნაშავე თანამდებობის პირია თუ ასრულებს სამეწარმეო ან სხვა კერძო ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობით, წარმომადგენლობით ან სხვა სპეციალურ უფლებამოსილებას.

შრომის დაცვის წესის დარღვევა (მუხლი 170-მ)

საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლში ხაზგასმულია, რომ შრომითი უფლებების დაცვა, უსაფრთხო, ჯანსაღი პირობები დაცულია საქართველოს კანონმდებლობით. განსაზღვრული პირობების არსებობისას ამ უფლების დარღვევამ შეიძლება გამოიწვიოს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა.

აღნიშნული დანაშაული ორობიექტიანია. მე-2, სავალდებულო ობიექტს წარმოადგენს ადამიანის სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა.

დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გამოიხატება უსაფრთხოების ტექნიკის ან შრომის დაცვის სხვა წესის დარღვევაში.

170-ე მუხლის დისპოზიცია ბლანკეტურია. პირის ქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის დასადგენად აუცილებელია გაირკვეს უსაფრთხოების ტექნიკის ან შრომის დაცვის რომელი კონკრეტული წესი იყო დარღვეული. შრომის დაცვის სხვა წესებში იგულისხმება საწარმოო ჰიგიენისა და სანიტარიის, არასრულწლოვანთა სამუშაოდ დაშვებისა და მრავალი სხვა წესი.

ტექნიკის უსაფრთხოებისა და შრომის დაცვის სხვა წესები მრავალფეროვანია. ისინი შეიძლება დაიყოს საერთო და სპეციალურ წესებად. საერთოა ის წესები, რომლებიც სავალდებულოა ყველა სხვა საწარმო-დაწესებულებისათვის, ხოლო სპეციალურია ის წესები, რომლებიც ეხება მრეწველობის, სოფლის მეურნეობისა და სხვა ცალკეულ დარგებს.

უსაფრთხოების ტექნიკის წესის დარღვევისათვის პასუხისმგებლობა დგება მიუხედავად საწარმო-დაწესებულების საკუთრების ფორმისა.

დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. იგი მატერიალურ შემადგენლობას განეკუთვნება და დამთავრებულია კანონში მითითებული შედეგის დადგომის მომენტიდან. იგი მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს შრომის დაცვის წესის დარღვევასთან. ამგვარ შედეგს წარმოადგენს ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება (170-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი); ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა (მე-2 ნაწილი); ორი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა (მე-3 ნაწილი).

დანაშაული გაუფრთხილებელი ბრალით ხასიათდება. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედება, ვინაიდან იცის, რომ არღვევს ტექნიკის უსაფრთხოებისა და შრომის

დაცვის სხვა წესს, ითვალისწინებს 170-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგის დადგომის შესაძლებლობას (ჯანმრთელობის დაზიანებას ან სიცოცხლის მოსპობას), მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებს, რომ ამ შედეგს თავიდან აიცილებს ან არ ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა ამის გათვალისწინება მას ევალებოდა და შეეძლო კიდევ.

თუ პირი განზრახ არღვევს უსაფრთხოების ტექნიკის ან შრომის დაცვის სხვა წესს, ასევე ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგს და სურს იგი ან უშვებს მის დადგომას, იგი პასუხს აგებს ადამიანის სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულისათვის.

დანაშაულის სუბიექტს წარმოადგენს პირი, რომელიც პასუხისმგებელია უსაფრთხოების ტექნიკის ან შრომის დაცვის სხვა წესის დაცვისათვის. დანაშაულის სუბიექტის დამახასიათებელი ნიშანია ის, რომ მას ეკისრება ვალდებულება დაიცვას აღნიშნული წესები თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის ძალით ან სპეციალური განკარგულების საფუძველზე.

თავი VII

დანაშაული ოჯახისა და არასრულწლოვანის წინააღმდეგ

§1. ოჯახისა და არასრულწლოვანის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ზოგადი დახასიათება

საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის კოდექსით ადამიანის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა კარში ცალკე თავდაა გამოყოფილი დანაშაული ოჯახისა და არასრულწლოვანის წინააღმდეგ. საქართველოს კონსტიტუციის 36-ე მუხლის თანახმად, სახელმწიფო ხელს უწყობს ოჯახის კეთილდღეობას, დედათა და ბავშვთა უფლებები დაცულია კანონით. ოჯახისა და მოზარდის ინტერესების დაცვას ემსახურება ასევე სხვადასხვა საერთაშორისო სამართლებრივი აქტი.¹

განსახილველი დანაშაულებისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის სახეობითი ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, რომლებიც უზრუნველყოფენ არასრულწლოვანის ნორმალურ ზნეობრივ, ფიზიკურ განვითარებას, ასევე ოჯახის კანონიერი ინტერესების დაცვას.

ამდენად, ამ თავით გათვალისწინებული დანაშაულები შეიძლება დაიყოს ორ ჯგუფად:

1. დანაშაული მიმართული ოჯახის წინააღმდეგ; და
2. დანაშაული არასრულწლოვანის წინააღმდეგ (თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგჯერ ერთი და იგივე დანაშაული მიმართულია როგორც ოჯახის, ისე არასრულწლოვანის წინააღმდეგ (მაგალითად, სსკ 172-ე, 174-ე და 175-ე მუხლები).

დაზარალებული რიგ შემთხვევაში შეიძლება იყოს მხოლოდ არასრულწლოვანი (სსკ 171-ე და 172-ე მუხლები).

ობიექტური მხრივ ამ თავში შემავალ დანაშაულთა უმეტესი ნაწილი გამოიხატება მოქმედებაში (მაგალითად, 171-ე, 172-ე, 172¹-ე და ა.შ.).

იშვიათ შემთხვევაში სახეზეა უმოქმედობით ჩადენილი დანაშაუ-

ლიც (სსკ 176-ე მუხლი). ზოგიერთი მათგანი შეიძლება ჩადენილი იყოს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით (სსკ 173-ე მუხლი). ამ დანაშაულთა ნაწილის დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისია კანონში აღნიშნული ქმედების ჩადენა და შედეგს მნიშვნელობა არა აქვს (სსკ 171-ე, 172-ე, 172¹-ე, 174-ე მუხლები, 175-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის, 176-ე მუხლი), ხოლო ზოგიერთი მათგანი მატერიალური შემადგენლობისაა (სსკ 173-ე, 175-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი).

განსახილველ დანაშაულთა სუბიექტი უმეტეს შემთხვევაში არის 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი. იშვიათ შემთხვევაში სახეზეა სპეციალური სუბიექტი (სსკ 173-ე მუხ., 175-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი, 176-ე მუხლი).

სუბიექტური მხრივ ამ დანაშაულთა უმეტესობა განზრახია. იშვიათია ისეთი დანაშაული, რომლის ჩადენა შეიძლება როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით (მაგალითად, სსკ 173-ე მუხლი).

არასრულწლოვანის ჩაბგამ ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში (სსკ 171-ე მუხლი)

საქართველოს სისხლის სამართლის სადღეისოდ მოქმედ კანონმდებლობაში არ არსებობს სპეციალური ნორმა, რომელიც დააწესებდა პასუხისმგებლობას არასრულწლოვანის ჩაბმისათვის დანაშაულებრივ ქმედებაში. არასრულწლოვანის დაყოლიება დანაშაულში განიხილება, როგორც წაქეზება დანაშაულის ჩადენაში, ანდა როგორც შუალობითი ამსრულებლობა (თუ დანაშაულში ჩაბმულია 14 წელს მიუღწეველი პირი).

სსკ 171-ე მუხლი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას არასრულწლოვანის ჩაბმისათვის სხვადასხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში, რომელიც არ წარმოადგენს დანაშაულს. საქმე ისაა, რომ არასრულწლოვანი ჯერ კიდევ ჩამოუყალიბებელია ზნეობრივი და ბიოლოგიური თვალსაზრისით. ამდენად, მისი დაყოლიება ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში ადვილია და თანაც, ეს ანტისაზოგადოებრივი ქმედება გაცილებით უარყოფითად მოქმედებს არასრულწლოვანზე, ვიდრე სრულწლოვანზე. სწორედ ეს გარემოება გაითვალისწინა საქართველოს კანონმდებელმა, როცა სს კოდექსში შემოიღო 171-ე მუხლით გათვალისწინებული ნორმა.

განსახილველი დანაშაულის სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია

¹ 1948 წლის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია; 1989 წლის 20 ნოემბრის კონვენცია ბავშვთა უფლებების დაცვის შესახებ; 1993 წლის 29 მაისის კონვენცია ბავშვთა დაცვისა და ბავშვთა საერთაშორისო გაშვილების შესახებ და სხვა.

არასრულწლოვანის ნორმალური ზნეობრივი და ფიზიკური განვითარება. დამატებითი ობიექტი შეიძლება იყოს არასრულწლოვანის ჯანმრთელობა (171-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

დაზარალებული არის არასრულწლოვანი, ე.ი. 18 წელს მიუღწევ-
ლი პირი.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება მოქმედებაში. თუმ-
ცა მისი ჩადენა შესაძლებელია უმოქმედობითაც. ეს ქმედებებია:

1. არასრულწლოვანის დაყოლიება მათხოვრობაზე ან სხვა ანტისა-
ზოგადოებრივ ქმედებაზე; 2. არასრულწლოვანის ჩაბმა გამაბრუებელ ან
სამკურნალო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში (მე-2 ნაწ.);
და 3. არასრულწლოვანის ჩაბმა პროსტიტუციაში ძალადობის, ძალა-
დობის მუქარის ან მოტყუების გარეშე (მე-3 ნაწ.).

„დაყოლიებას“ ორგვარი გაგება ახასიათებს: 1. როცა პირი აიძუ-
ლებს სხვას დაჰყევს მას; ან 2. დაითანხმებს რაიმე ქმედების ჩადენაში.¹
ამდენად, დაყოლიების 1-ლი გაგება გულისხმობს იმას, რომ პირი სხვას
აიძულებს რაიმე ქმედების ჩადენას, ე.ი. უკვე ჩააბამს მას ამ ქმედებაში.

დაყოლიების მე-2 ნაირი გაგება კი გულისხმობს იმას, რომ პირი
მხოლოდ დაითანხმებს სხვას რაიმე ქმედების ჩადენაში.

სსკ 171-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით დაყოლიებაში იგულისხმება ის
შემთხვევა, როცა პირი აიძულებს არასრულწლოვანს დაიწყოს მათხო-
ვრობა ან სხვა ანტისაზოგადოებრივი ქმედება. ასეთი დასკვნის საფუძ-
ველს იძლევა სსკ 171-ე მუხლის მთლიანი შემადგენლობის ანალიზი.
კერძოდ, ამ მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილში ქმედების ობიექტური
მხარე გამოიხატება არასრულწლოვანის ჩაბმაში შესაბამის ქმედებაში.
„ჩაბმას“ კი ადგილი აქვს მაშინ, როცა პირი სხვა პირს მონაწილეობას
მიაღებინებს, ჩარევს რამეში.² არასრულწლოვანის ჩაბმა გამაბრუებელ
ან სამკურნალო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში (მე-
2 ნაწ.) ანდა პროსტიტუციაში (მე-3 ნაწ.) უფრო საზიანოა, ვიდრე
მისი ჩაბმა მათხოვრობაში. აქედან გამომდინარე, არანაირი გამართლე-
ბა არ შეიძლება მოეძებნოს იმ აზრს, რომ არასრულწლოვანის დაყო-
ლიება მათხოვრობაზე დამთავრებულ დანაშაულად ჩაითვალოს ამ
ქმედებაზე არასრულწლოვანის დათანხმების მომენტიდან, ხოლო პროს-

¹ იხ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ერთტომეული. ნაკვ. პირველი (ა-ლ),
მთ. რედ. არნ. ჩიქობავა. თბ., 1990, გვ. 382.
² იხ. იგივე ლექსიკონი, გვ. 1102.

ტიტუციაში ჩაბმა კი მხოლოდ მაშინ ჩაითვალოს დამთავრებულად,
როცა არასრულწლოვანი რეალურად შეუდგება ამ ქმედების ჩადენას.

ამდენად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს კანონმდებელი
„დაყოლიებას“ და „ჩაბმას“ ერთი და იმავე მნიშვნელობით ხმარებს.

რაც შეეხება მათხოვრობას, მასში იგულისხმება უცხო ადამიანებ-
ისაგან ფულის, ტანსაცმლის, პროდუქტებისა თუ სხვა ნივთების სისტემა-
ტური თხოვნა. ამდენად, დამნაშავე არასრულწლოვანს დაიყოლიებს
იმას, რომ ამ უკანასკნელმა სხვა პირებისაგან სისტემატურად ითხო-
ვოს სხვადასხვა მატერიალური ფასეულობის გადაცემა. თუ არასრულ-
წლოვანის დაყოლიება მათხოვრობაზე ხდება მისი ექსპლუატაციის მიზნით
(რათა მათხოვრობით შეგროვილი თანხის მნიშვნელოვან ნაწილს დაეუ-
ფლოს დამნაშავე), ქმედება დამატებით უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ
143²-ე მუხლით – არასრულწლოვანით ვაჭრობა, ოღონდ იმ პირობით,
თუ ეს დამნაშავე არაა არასრულწლოვანის მშობელი.

როდესაც არასრულწლოვანის მშობელი უკიდურესი მატერიალური
გაჭირვების გამო დაიყოლიებს შვილს მათხოვრობაზე, ასეთი ქმედება
საერთოდ არ შეიძლება ჩაითვალოს მართლსაწინააღმდეგოდ, ვინაიდან
იგი მიმართულია ელემენტარული სასიცოცხლო მოთხოვნების დასაკ-
მაყოფილებლად.

არასრულწლოვანის დაყოლიება სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედება-
ზე გულისხმობს ლოთობაში, აზარტულ თამაშში (ფულზე კარტის,
ნარდისა და ა.შ.), მაწანწალობაში (სხვადასხვა ადგილზე უსაფუძვლო
მოკლევადიანი ხეტიალი) არასრულწლოვანის ჩაბმას.

დაყოლიება შეიძლება განხორციელდეს არასრულწლოვანის ფსი-
ქიკაზე სხვადასხვაგვარი ზემოქმედებით (ჩიჩინით, ავითაცით, მოსყიდ-
ვით, მუქარით, ცემით). დაყოლიება შეიძლება უმოქმედობითაც, მაგალ-
ითად, არასრულწლოვანს მამინაცვალს ურჩევს დაიწყოს მათხოვრობა.
უარის მიღების შემდეგ კი იგი ხელს იღებს მის რჩენაზე, რათა ამით
აიძულოს გერი დაიწყოს მათხოვრობა.

სსკ 171-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული
დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი შეძლებს ჩააბას არასრულწლოვანი
მათხოვრობაში ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში. მოჰყვება თუ
არა ამას რაიმე მძიმე შედეგი, კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა
აქვს.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი 18 წელს მიღ-

წეული შერაცხადი პირი. თუმცა პრაქტიკაში უფრო მეტად ასეთ დანაშაულს სჩადიან სრულწლოვანები.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, იგი მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნისას.

არასრულწლოვანის ჩაბმა გამაბრუებელ ან სამკურნალწამლო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში გულისხმობს მოზარდის ჩაბმას ისეთ სამკურნალო ან ტექნიკური თუ საყოფაცხოვრებო დანიშნულების ნივთიერებების არასამედიცინო მოხმარებაში, რომელიც იწვევს არასრულწლოვანის ფსიქიკისა და ქცევის არსებითად შეცვლას, სერიოზულად აზიანებს ჯანმრთელობას და შეიძლება გამოიწვიოს სიკვდილიც კი. ასეთ ნივთიერებებს მიეკუთვნება: სხვადასხვა ალკოჰოლური ნივთიერების ნარევი, დიმედროლისა და ალკოჰოლის ნარევი, ქლოროფორმი, ქლორეთილი, ეთერი, სხვადასხვა გამხსნელი, ტოქსიკური ნივთიერებანი და ა.შ. ეს ნივთიერებები არ მიეკუთვნებიან ნარკოტიკულ ან ფსიქოტროპულ საშუალებას (ამ შემთხვევაში პასუხისმგებლობა დაკისრებულია სსკ 272-ე მუხლით).

სამკურნალწამლო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებას ადგილი აქვს მაშინ, როცა არასრულწლოვანი მას იყენებს არა ექიმის დანიშნულებით, არამედ თვითნებურად, არა სამკურნალო მიზნით, არამედ გასაბრუებლად.

არასრულწლოვანის ჩაბმა პროსტიტუციაში გულისხმობს 18 წელს მიუღწეველი პირის (როგორც გოგონას, ისე ბიჭის) ჩაბმას სექსუალურ კონტაქტში ნებისმერ მსურველთან გარკვეული საზღაურის მიღების მიზნით. პროსტიტუცია ნიშნავს სხეულით ვაჭრობას, რასაც სისტემატური ხასიათი აქვს. თუ არასრულწლოვანის პროსტიტუციაში ჩაბმას წინ უძღვის დაშნაშავის მიერ მასთან გარყვნილი ქმედების ჩადენა ან ნებაყოფლობითი სექსუალური კავშირი (თუ არასრულწლოვანი არ იმყოფება უმწეო მდგომარეობაში), ქმედება სსკ 171-ე მუხლიდან ერთად უნდა დაკვალიფიცირდეს შესაბამისად სსკ 141-ე ან 140-ე მუხლით. არასრულწლოვანის ჩაბმა პროსტიტუციაში შეიძლება განხორციელდეს ჩაგონებით, ავითაცით, დაპირებით, მოსყიდვით და ა.შ. თუ ჩაბმის ხერხად გამოყენებულია ძალადობა (ვთქვათ, ცემა), ძალადობის მუქარა (მაგალითად, მოკვლის მუქარა) ან მოტყუება, ქმედება დაკვალიფიცირდება არა სსკ 171-ე მუხლით, არამედ 253-ე მუხლის მე-2 ნაწილით.

არასრულწლოვანის პროსტიტუციაში ჩაბმა, თუნდაც შეგნებით იმ-

იტომ ითვლება მართლსაწინააღმდეგო ქმედებად, რომ ჯერ ერთი, არასრულწლოვანის დაყოლიება პროსტიტუციაში უფრო ადვილია, ვიდრე სრულწლოვანის. მე-2ც, პროსტიტუციაში ჩაბმა არასრულწლოვანის ზნეობრივ და ფიზიკურ განვითარებაზე უფრო დამლუპველად მოქმედებს, ვიდრე სრულწლოვანზე. პროსტიტუციაში არასრულწლოვანის ჩაბმის დროს, სწორედ ამიტომ, მნიშვნელობა არა აქვს იმას, ვინ ჩააბამს მას პროსტიტუციაში (შშობელი თუ სხვა პირი), ოჯახის უკიდურესი გაჭირვებით იყო გამოწვეული ეს ჩაბმა თუ არა და ა.შ.

როდესაც ადგილი აქვს არასრულწლოვანის გადაბირებას, რათა პროსტიტუციაში ჩაბმით ექსპლუატაცია გაუწიონ მას, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 171-ე მუხლის მე-3 ნაწილით და 143²-ე მუხლით.

არასრულწლოვანის მიმართ უკანონო გარიგების განხორციელება შვილად აყვანის მიზნით (სსკ 172-ე მუხლი)

ამ დანაშაულის სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია არასრულწლოვანის ხელშეუხებლობა, მისი უფლება – ჰქონდეს ნორმალური აღზრდისა და განვითარების პირობები საკუთარ ოჯახში, ღვიძლ შშობლებთან.

არასრულწლოვანის შვილად აყვანა დაშვებულია საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობით, მაგრამ ეს უნდა მოხდეს კანონის მოთხოვნის შესაბამისად. არ შეიძლება არასრულწლოვანი იქცეს ყიდვა-გაყიდვის ობიექტად, თუნდაც ეს ჩადენილი იყოს მისი შვილად აყვანის მიზნით.

არასრულწლოვანის ეს უფლება გარანტირებულია როგორც საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობით, ისე სხვადასხვა საერთაშორისო კონვენციით (მაგალითად, 1993 წლის 29 მაისის კონვენცია ბავშვთა დაცვისა და მათი საერთაშორისო გაშვილების შესახებ; 1989 წლის 20 ნოემბრის კონვენცია ბავშვთა უფლებების დაცვის შესახებ და სხვ.).

დაზარალებულად განსახილველ დანაშაულში გვევლინება არასრულწლოვანი, ე.ი. 18 წელს მიუღწეველი პირი.

სსკ 172-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება:

ა) არასრულწლოვანის ყიდვაში; ან ბ) მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებაში. ამდენად, ობიექტური მხარე გამოიხატება მოქმედებაში.

არასრულწლოვანის ყიდვა ნიშნავს მის შეძენას გარკვეული ფასის გადახდით, ასევე სხვა ნივთში გაცვლით, ვალში ჩათვლით. არასრულწლოვანის ყიდვას ადგილი არა აქვს მისი გაჩუქების დროს. ამდენად, არასრულწლოვანის ყიდვას ადგილი არა აქვს მაშინ, როცა მშვილბეული ნაშვილების ღვიძლ მშობლებს წინასწარ შეთანხმების გარეშე მადლიერების გამოხატვის მიზნით გარკვეულ თანხას გადასცემს საკუთარი სურვილით.

არასრულწლოვანის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება გულისხმობს არასრულწლოვანის შეძენას სხვა პირისაგან, როცა შემძენი ჰპირდება არასრულწლოვანის გამსხვისებელს, რომ სანაცვლოდ ზელს შეუწყობს სამეწარმეო საქმიანობის წამოწყებაში, მოაწყობს საშუალოზე, დაეხმარება საზღვარგარეთ გამგზავრებაში, იზრუნებს იმაზე, რომ მის მიმართ აღძრული სისხლის სამართლის საქმე შეწყდეს და ა.შ. ამდენად, სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება გულისხმობს არასრულწლოვანის გამყიდველისათვის სასარგებლო მოქმედების განხორციელებას ან მისი განხორციელების პირობის მიცემას.

განსაზილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე, განსხვავებით სსკ 143²-ე მუხლის ობიექტური მხარისაგან, არ მოიცავს არასრულწლოვანის გაყიდვას. ზომ არ ნიშნავს ეს იმას, რომ არასრულწლოვანის გამყიდველმა ამ შემთხვევაში პასუხი უნდა აგოს როგორც არასრულწლოვანის ყიდვის ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების თანამონაწილემ (დამხმარემ), რადგან ყიდვა და სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება გულისხმობს აუცილებელ თანამონაწილეობას. სსკ 172 და 143¹ (ასევე 143) მუხლების შემადგენლობების ანალიზი მიგვიყვანს იმ უცილობელ დასკვნამდე, რომ ასეთი დასკვნის გაკეთება საფუძველს მოკლებულია. 143¹ მუხლის ობიექტური მხარე მოიცავს არასრულწლოვანის გაყიდვასაც (იგივე მდგომარეობაა სსკ 143-ე მუხლში). ამდენად, სსკ 143 და 143¹ მუხლებში ნათლადაა გამოკვეთილი კანონმდებლის ნება — პასუხისმგებლობა დააკისროს არასრულწლოვანის გამყიდველს, რასაც ვერ ვიტყვით 172-ე მუხლზე. ეს იმას ნიშნავს, რომ პირი, რომელმაც არასრულწლოვანი გაყიდა (მაგალითად, მშობელმა) და ამ გზით გააშვილა, (ე.ი. დარწმუნებულია, რომ მიჰყიდა შვილად ამყვანს), სისხლის სამართლის წესით პასუხს არ აგებს.¹

¹ საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა არ მიგვაჩნია მართებულად, მშობელი, რომელიც ყიდის თავის შვილს, როგორც ნივთს, თუნდაც იმ პირზე, ვისაც შვილად აყვანის მიზანი ამოძრავებს, უნდა დაისაჯოს.

სსკ 171-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი იყიდის არასრულწლოვანს ან უკვე განაზოცილებს მის მიმართ სხვაგვარ უკანონო გარიგებას და ეს არასრულწლოვანი გადავა მის მფლობელობაში.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი როგორც საქართველოს მოქალაქე, ისე უცხოელი ან მოქალაქეობის არმქონე პირი.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ ყიდულობს არასრულწლოვანს ან მის მიმართ აზოცილებს სხვა უკანონო გარიგებას და სურს ეს.

დანაშაულის სუბიექტური მხარისათვის, გარდა პირდაპირი განზრახვისა, აუცილებლად დამახასიათებელია სპეციალური მიზანი. ესაა არასრულწლოვანის შვილად აყვანის მიზანი. ამდენად, დანაშაულის ამსრულებელს (ვინც ყიდულობს არასრულწლოვანს ან მის მიმართ აზოცილებს სხვა უკანონო გარიგებას) უნდა ამოძრავებდეს შვილად აყვანის მიზანი. თუკი მას არასრულწლოვანის ექსპლუატაციის მიზანი ამოძრავებს, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 143²-ე მუხლით.

რაც შეეხება დანაშაულის მოტივს, მას ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. ძირითადად ასეთი მოტივი შეიძლება იყოს მოზარდი თაობისადმი (ბავშვისადმი) სიყვარული, ოჯახის სიმყარის ინტერესი და ა.შ.

**შვილად აყვანის მიზნით უხეში ძალადობის
წინასწარი შერჩევა და მშობიარობისათვის
საქართველოს ფარგლებს გარეთ გაყვანის
შესაძლებლობის შეჩვენა ან ასეთი გაშვილებაში
ხელშეწყობა (სსკ 172¹-ე მუხლი)**

ეს ნორმა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში სრულიად ახალია. ამ ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროება მდგომარეობს შემდეგში: შვილად აყვანის მიზნით ორსული ქალების წინასწარ შერჩევას და საზღვარგარეთ გაყვანას შედეგად მოსდევს ის, რომ ახალშობილის გაშვილება ხდება საზღვარგარეთ და ამის გამო საქართველო კარგავს თავისი მოქალაქეების ნაწილს.

განსაზილველი დანაშაულის სისხლის სამართლებრივი დაცვის ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რომელიც აწესრიგებს ბავშვთა

საერთაშორისო გაშვილებას. საერთოდ, ბავშვთა გაშვილების საკითხი მოწესრიგებულია როგორც საქართველოს ეროვნული კანონმდებლობით, ისე შესაბამისი საერთაშორისო კონვენციით (1993 წლის 29 მაისის კონვენცია ბავშვთა დაცვისა და ბავშვთა საერთაშორისო გაშვილების შესახებ, რომელიც საქართველოსთვის ძალაში შევიდა 1999 წლის 1 აგვისტოს).

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება შემდეგ ქმედებებში:

1. ფეხმძიმე ქალების წინასწარი შერჩევა და მშობიარობისათვის საქართველოს ფარგლებს გარეთ გაყვანის შესაძლებლობის შექმნა,

2. ასეთ გაშვილებაში ხელშეწყობა.

ამ ორიდან ერთ-ერთი ქმედების ჩადენა საკმარისია დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის და მნიშვნელობა არა აქვს რეალურად მოხდა თუ არა ბავშვის გაშვილება საზღვარგარეთ. ამდენად, სახეზეა ფორმალური შემადგენლობა. როგორც კანონის ტექსტიდან ჩანს, წინასწარ შერჩეული უნდა იყოს არა ერთი, არამედ ორი ქალი მაინც (ქალები)¹, თანაც ეს ქალები უკვე ორსულები უნდა იყვნენ. ამდენად, არ მოგვცემს დანაშაულის შემადგენლობას იმ ქალების წინასწარი შერჩევა და საზღვარგარეთ გაყვანისათვის შესაძლებლობის შექმნა, რომლებიც ჯერჯერობით არ არიან ორსული. თუ ეს ქალები საზღვარგარეთ ყოფნისას დაორსულდებიან და გაჩენილ ბავშვს იქვე გააშვილებენ, სსკ 172¹-ე მუხლის შემადგენლობა არ არსებობს. ამასთანავე, აუცილებელია, ორსული ქალების საზღვარგარეთ გაყვანის შესაძლებლობის შექმნა მიმართული იყოს იქითკენ, რომ ამ ქალებმა იმშობიარონ საზღვარგარეთ, რათა გააშვილონ საზღვარგარეთ გაჩენილი ბავშვი.

აქედან გამომდინარე, განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა არა გაქვს, როცა წინასწარ შეარჩევენ ორსულ (ფეხმძიმე) ქალებს, რომლებიც იმშობიარებენ საქართველოში და ამის შემდეგ მოხდება ბავშვთან ერთად მათი საქართველოს ფარგლებს გარეთ გაყვანის შესაძლებლობის შექმნა, რათა ამ ქალებმა საზღვარგარეთ გააშვილონ ბავშვები.

სსკ 172¹-ე მუხლის ობიექტური მხარის ეს 1-ლი ნიშანი სახეზეა როცა დამნაშავე არა მარტო წინასწარ შეარჩევს ორსულ ქალებს, არამედ მშობიარობისათვის საქართველოს ფარგლებს გარეთ მათი გაყვანის შესაძლებლობასაც შექმნის. თუ მან ასეთი შესაძლებლობის შექმნა

¹ მიგვაჩნია, რომ საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა არამართებულია. დანაშაულის შემადგენლობას უნდა ქმნიდეს თუნდაც ერთი ორსული ქალის წინასწარი შერჩევა და საზღვარგარეთ გაყვანის შესაძლებლობის შექმნა.

ვერ მოასწრო ან ვერ შეძლო, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულის მცდელობით (მე-19, 172¹-ე მუხ.). როდესაც დანაშაულს სჩადის რამდენიმე თანამსრულებელი, შეიძლება ერთმა შეარჩიოს ორსული ქალები, ხოლო მეორემ პირობები შექმნას მათი საზღვარგარეთ გაყვანისათვის მშობიარობის მიზნით. ასეთ შემთხვევაში დანაშაულის შემადგენლობა სახეზეა (სსკ 172¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

ორსული ქალების შერჩევა გულისხმობს ქალების გამოძებნას, მათთან მოლაპარაკებასა და გადმოხირებას (მაგალითად, ფულის დაპირებით) და ა.შ. ხოლო საზღვარგარეთ გაყვანისათვის შესაძლებლობის შექმნა შეიძლება გამოიხატოს სათანადო დოკუმენტის გაფორმებაში, ამ დოკუმენტის (მათ შორის, ყალბისაც) გამოყენებით ქალების საზღვარგარეთ გაყვანის მცდელობაში. ამასთან, დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის არაა აუცილებელი, პირმა მოახერხოს ორსული ქალების გაყვანა საზღვარგარეთ. მთავარია, მან შექმნას საამისო შესაძლებლობა. თუ ორსული ქალების საზღვარგარეთ გაყვანა მოხდა საქართველოს სახმელეთო ან საჰაერო საზღვრის უკანონო გადაკვეთით (სსკ 344-ე მუხლის მე-2 ნაწ.), ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

დანაშაულის შემადგენლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს ორსული ქალები საქართველოს მოქალაქეები არიან, მოქალაქეობის არმქონენი თუ უცხოელები, რომლებიც მუდმივად ცხოვრობენ საქართველოში. მთავარია, ორსული ქალების შერჩევა მოხდეს საქართველოს ტერიტორიაზე და საქართველოდან გაყვანისათვის შეექმნას სათანადო შესაძლებლობა.

დანაშაულის შემადგენლობა არ გვექნება, როცა წინასწარ შერჩეულია უცხოელი ქალები, რომლებიც საქართველოში იმყოფებიან დროებით (მაგალითად, სამოგზაუროდ ან გასტროლებზე), ვინაიდან ამ შემთხვევაში საქართველოს გენოფონდს საფრთხე არ ემუქრება.

დანაშაულის ობიექტური მხარის შემდეგი ნიშანია ასეთ გაშვილებაში ხელშეწყობა, რომელიც შეიძლება გამოიხატოს მშვილელის კანდიდატურის გამოძებნაში, გამშვილელისა და მშვილელის შეხვედრისა და მოლაპარაკების ორგანიზებაში, შვილებისათვის საჭირო დოკუმენტაციის შექმნასა და სხვაგვარი დახმარების გაწევაში.

თუ ამ დახმარებას თან ახლავს ახალშობილის ყიდვა ან სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 172¹-ე და 172-ე მუხლებით.

დანაშაული დამთავრებულია ერთ-ერთი ამ ქმედების ჩადენიდან და მნიშვნელობა არა აქვს რაიმე მძიმე შედეგის დადგომას.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი, მათ შორის, მოხელეც, რომელიც იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას სათანადო დოკუმენტის გაფორმებისას.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით ამასთანავე, როგორც წესი, აუცილებელია სპეციალური მიზანი — შვილად აყვანის მიზანი. ასეთი მიზნის არარსებობა ნაწილობრივ გამორიცხავს კვალიფიკაციას სსკ 172¹-ე მუხლით. შვილად აყვანის მიზანი არ ახლავს თან ასეთ გაშვილებაში ხელშეწყობას.

ამდენად, შვილად აყვანის მიზანი ამოძრავებს იმ პირს, ვინც ახდენს ფეხმძიმე ქალების წინასწარ შერჩევას და ქმნის შესაძლებლობას მათი საზღვარგარეთ გაყვანისათვის.

როცა პირი ამ ქმედებას სჩადის არა შვილად აყვანის, არამედ ბავშვების სხვა პირებზე გაშვილების მიზნით, მისი ქმედება დაკვალიფიცირდება, როგორც ასეთ გაშვილებაში ხელშეწყობა.

დანაშაულის მოტივს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სსკ 172¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელ გარემოებად გათვალისწინებულია იგივე ქმედება, ჩადენილი განმე-2ბით ან პირთა ჯგუფის მიერ. ამ დამამძიმებელ გარემოებათა არსი ჩვენ მიერ განხილულია ადრე, სხვა მუხლების (მაგალითად, სსკ 142¹-ე მუხ.) ანალიზისას და, ამდენად, მათზე არ შეეჩერდებით.

შვილად ან შვილობილად აყვანის წესის დარღვევა (სსკ 173-ე მუხლი)

ამ დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რაც დაკავშირებულია შვილად ან შვილობილად აყვანის წესების შესრულებასთან, რომელიც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს არასრულწლოვანის (რიგ შემთხვევაში სრულწლოვანის) ნორმალურად აღზრდასა და განვითარებას, ასევე ცხოვრების ნორმალური პირობების შექმნას.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება:

ა) შვილად ან შვილობილად აყვანის წესის დარღვევაში; ბ) მძიმე

შედეგში; და გ) მიზეზობრივ კავშირში აღნიშნული წესის დარღვევასა და მძიმე შედეგს შორის. ამდენად, სახეზეა მატერიალური დანაშაული.

შვილად აყვანისა და შვილობილად მიღების წესი მოცემულია საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობით, კერძოდ, საოჯახო სამართლის ნორმებით. ხოლო შვილად აყვანის წესი დეტალურადაა დაკონკრეტებული საქართველოს 1997 წლის 17 ოქტომბრის კანონში „შვილად აყვანის წესის შესახებ“. ამდენად, სსკ 173-ე მუხლი ბლანკეტური ნორმაა.

შვილად აყვანის ან შვილობილად მიღების წესის დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში. მაგალითად, დადგენილია, რომ, როცა ბავშვი შვილად აპყავს ერთ-ერთ მეუღლეს, რომელსაც ერთ წელზე მეტია შეწყვეტილი აქვს საქორწინო ურთიერთობა მე-2 მეუღლესთან, მე-2 მეუღლის თანხმობა შვილად აყვანაზე საჭირო არ არის. ამის მიუხედავად, სასამართლომ მოითხოვა მე-2 მეუღლის (რომელთანაც განქორწინებული იყო ერთ წელზე მეტი ხნის განმავლობაში) თანხმობა შვილად აყვანაზე. ხოლო, როცა უარი მიიღო მისგან, შვილის ამყვან მეუღლეს უარი უთხრა შვილად აყვანაზე. ამას მოჰყვა მძიმე შედეგი (მაგალითად, ფსიქიკური ტრავმის გამო ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ანდა მნიშვნელოვანი მატერიალური ზიანი). მოცემულ შემთხვევაში სასამართლომ შვილად აყვანის წესი დაარღვია მოქმედებით. უმოქმედობით ამ დანაშაულის ჩადენის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ შემთხვევა, როცა სასამართლომ არ გაარკვია 10 წელს გადაცილებული ბავშვი თანახმა იყო თუ არა გაშვილებაზე, რასაც კანონი კატეგორიულად მოითხოვს, თუკი შვილად აყვანის შესახებ განცხადების შეტანამდე ბავშვი არ ცხოვრობდა მშვილებლის ოჯახში. სასამართლომ ამ საკითხის გარკვევის გარეშე მიიღო გადაწყვეტილება შვილად აყვანის შესახებ. ბავშვმა კი, რომელსაც კატეგორიულად არ სურდა ამ პირებზე გაშვილება, სერიოზული ფსიქიკური ტრავმა მიიღო.

საერთოდ, შვილად აყვანის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო მშვილებლის ან შვილად ასაყვანის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით მას შემდეგ, რაც მიიღებს დასკვნას მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოდან. გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან ერთი თვის განმავლობაში სასამართლომ ამის შესახებ უნდა აცნობოს სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოს (გადაწყვეტილების გამოტანის ადგილის მიხედვით). შვილება ნამდვილად ითვლება სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან (და

არა სარო-ში რევისტრაციის დღიდან). მშვილბელი არ შეიძლება იყოს ის პირი, რომელსაც ჩამორთმეული აქვს მშობლის უფლება ან, თუ ადრე ჰყავდა ნაშვილები, მაგრამ შვილება გაუქმდა მის მიერ მშვილბელის მოვალეობის არაჯეროვანი შესრულების გამო. მშვილბელი არ შეიძლება იყოს ის პირიც, რომელსაც ავადმყოფობის (მაგალითად, არის I კატეგორიის ინვალიდი), მორალური (მაგალითად, ეტანება ნარკოტიკულ საშუალებებს) ან სხვა პირადი თვისებების გამო არ შეუძლია განახორციელოს მშობლის უფლება. მშვილბელი შეიძლება აყვანილზე 16 წლით მაინც უნდა იყოს უფროსი. პატივსაღები მიზეზის არსებობისას სასამართლოს შეუძლია შეამციროს ასაკობრივი სხვაობა.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი მუხლის თანახმად, შეიძლება აყვანა შესაძლებელია მხოლოდ არასრულწლოვანი ბავშვის კეთილდღეობისა და ინტერესებისათვის, თუკი მოსალოდნელია, რომ მშვილბელსა და ნაშვილებს შორის წარმოიშობა ისეთივე ურთიერთობა, როგორიცაა მშობელსა და შვილებს შორის. სრულწლოვანი პირის შვილება შესაძლებელია მაშინ, როცა მშვილბელსა და შეიძლება ასაყვანს შორის უკვე არსებობდა მშობლისა და შვილის ფაქტობრივი ურთიერთობა და თუ იგი არ ეწინააღმდეგება მშვილბელის ან შეიძლება ასაყვანის ინტერესებს და თუ შვილება ზნეობრივად გამართლებულია.

შეიძლება აყვანის შესახებ ამ და სხვა წესის დაუცველობა წარმოადგენს შეიძლება აყვანის წესის დარღვევას.

როგორც აღინიშნა, ეს დანაშაული მატერიალური შემადგენლობისაა. იგი დამთავრებულად ითვლება არა შესაბამისი წესის დარღვევის მომენტიდან, არამედ მაშინ, თუ ამ წესის დარღვევამ გამოიწვია მძიმე შედეგი. თუკი მძიმე შედეგი არ დადგა, წესის დამრღვევი პასუხს აგებს დისციპლინური ან ადმინისტრაციული წესით.

მძიმე შედეგი შეიძლება გამოიხატოს მორალურ ზიანში (ხანგრძლივი ძლიერი ემოციური განცდა, შვილის ფაქტობრივი დაკარგვა, ოჯახის დანგრევა), ფიზიკურ ზიანში (ჯანმრთელობის დაზიანება), გამორიცხული არაა მატერიალური ზიანიც.

სსკ 173-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია. ესაა ის პირი, ვისაც სამსახურებრივად ევალება ამ წესის დაცვა. ასეთები არიან: მოსამართლე, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს თანამშრომელი, სარო-ს თანამშრომელი. აქედან გამომდინარე, გაუმართლებლად უნდა ჩაითვალოს განსახილველი მუხლის

მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოების არსებობა: იგივე ქმედება, სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. უნდა ვივარაუდოთ, რომ აქ იგულისხმება ის შემთხვევა, როცა მოხელე იყენებს რა სამსახურებრივ მდგომარეობას, შეგნებულად არღვევს კანონით დადგენილ წესს. რაც შეეხება იმ ზემდგომ თანამდებობის პირს (მოხელეს), რომლის ბრძანებითაც ქვემდგომი მოხელე არღვევს შვილად აყვანის წესს, მისი ქმედება არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს სსკ 173-ე მუხლით, რადგანაც ეს ზემდგომი მოხელე თვითონ უშუალოდ არ არღვევს დადგენილ წესს, იგი ბოროტად იყენებს სამსახურებრივ მდგომარეობას (სსკ 332-ე მუხლი). მაგალითად, იუსტიციის სამინისტროს ერთ-ერთმა თანამდებობის პირმა მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს თანამშრომელს უკანონო დასკვნის შედგენა უბრძანა შვილებასთან დაკავშირებით, რაც ამ უკანასკნელმა შეასრულა. ამას კი მოჰყვა მძიმე შედეგი. იუსტიციის სამინისტროს თანამდებობის პირის ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სამოხელეო დანაშაულის შესაბამისი მუხლით (მაგალითად, სსკ 332-ე მუხლი).

განსახილველი დანაშაული სუბიექტური მხრივ შეიძლება იყოს როგორც განზრახი, ისე გაუფრთხილებელი, თავისთავად წესის დარღვევა არ წარმოადგენს დანაშაულს (იგი, როგორც წესი, დისციპლინური გადაცდომაა), იგი ასეთად გადაიქცევა მხოლოდ მაშინ, თუ დადგა მძიმე შედეგი. ამდენად, აქ ზედმეტია საუბარი ე.წ. ორმაგ ბრალზე (როთულ, აქედან გამომდინარე, სსკ მე-11 მუხლზეც).

ბავშვის შეცვლა (მუხლი 174-ე)

ბავშვის შეცვლის გვარეობითი ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რომელიც უზრუნველყოფს არასრულწლოვანთა ნორმალურ განვითარებასა და აღზრდას. აქედან გამომდინარე, ბავშვის შეცვლის დანაშაულის უშუალო ობიექტს წარმოადგენს ბავშვის თავისუფლება, აგრეთვე მისი მშობლების უფლებები და კანონიერი ინტერესები, რომლებიც გათვალისწინებულია და დაცულია სამოქალაქო კოდექსით. დანაშაულით ზიანი შეიძლება მიადგეს ასევე ბავშვის ფიზიკურ და სულიერ განვითარებას. რაც შეეხება დაზარალებულს, იგი შეიძლება იყოს როგორც მშობლის საკუთარი, ისე სხვისი შვილიც. შეცვლა ხდება მხოლოდ ახალშობილის ან ჩვილი ბავშვისა.

კოდექსის 174-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა გამოიხატება ერთი ბავშვის მე-2თი შეცვლაში, მაშინ, როდესაც მშობელს ჯერ არა აქვს შესაძლებლობა გააცნობიეროს ბავშვის შეცვლის ფაქტი (მაგალითად, ახალშობილი ბავშვის შეცვლა სამშობიარო სახლში, ან კიდევ ჩვილის უშეთვალყურეოდ დატოვება საბავშვო ეტლში ქუჩასა თუ მალაზიაში), დანაშაული ფორმალურ დანაშაულთა შემადგენლობას მიეკუთვნება და იგი დამთავრებულია ბავშვის შეცვლის მომენტიდან.

დანაშაულის სუბიექტური შემადგენლობა პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს: დანაშაულს გააცნობიერებული აქვს, რომ ახდენს თავისი ან სხვისი ბავშვის შეცვლას და სურს ამის გაკეთება (მაგალითად, ბავშვის დედა, რომელსაც სამი ქალიშვილი ჰყავს, მე-4 გოგონას ცვლის სხვის ვაჟზე). სუბიექტური შემადგენლობისათვის აუცილებელია, რომ მოქმედება განხორციელდეს ანგარების მოტივით ან სხვა ქვენა გრძნობით. ანგარების მოტივად გვევლინება, მაგალითად, ბავშვის შეცვლით დაინტერესებული მედლის მხრიდან ანაზღაურების მიღება. გარდა ამისა, სხვა ქვენაგრძნობის გამოვლენა იქნება ბავშვის მშობლების მიმართ შურისძიება, ზულიგნური მოტივის არსებობა და სხვა. თუ სამშობიარო სახლში ბავშვის შეცვლა სამედიცინო პერსონალის გაუფრთხილებლობით მოხდა, მათ მიმართ სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისადმი გულგრილი დამოკიდებულების გამო დისციპლინური დევნა განხორციელდება. თუ ბავშვის შეცვლა არ ხდება მე-2 ბავშვით, მაშინ სახეზე იქნება სრულიად სხვა დანაშაული (მაგალითად, 143-ე, 143²-ე ან 144-ე მუხლებით გათვალისწინებული ქმედება).

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყველა შერაცხადი 14 წელს მიღწეული ფიზიკური პირი, ძირითადად, სამედიცინო პერსონალი, ასევე მშობლები იმ შემთხვევაში, თუ რაიმე მიზეზის გამო (მაგალითად, ბავშვის ფიზიკური ნაკლის გამო) შეცვლიან თავის შვილს სხვაზე.

შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნება (მუხლი 174-ე)

საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლის თანახმად ყოველი ადამიანის პირადი ცხოვრება ხელშეუხებელია. ამასთან, 24-ე მუხლში, სადაც საუბარია ყოველი ადამიანის უფლებაზე, თავისუფლად მიიღოს

და გაავრცელოს ინფორმაცია, ზაზგასმულია, რომ ეს უფლება შესაძლებელია კანონით შეიზღუდოს ისეთი პირობით, რომელიც აუცილებელია სხვათა უფლებებისა და ღირსების დასაცავად, კონფიდენციალად აღიარებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად, ხოლო 41-ე მუხლში კი ასევე მითითებულია, რომ ოფიციალურ ჩანაწერებში არსებული ინფორმაცია, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის ჯანმრთელობასთან, მის ფინანსებთან ან სხვა კერძო საკითხებთან, არავისთვის არ უნდა იყოს ხელმისაწვდომი თვით ამ ადამიანის თანხმობის გარეშე.

შვილად აყვანის ინსტიტუტი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია, რომელიც მიმართულია ოჯახის განმტკიცებისა და ბავშვის ინტერესების დასაცავად. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1263-ე მუხლის თანახმად, შვილად აყვანის შესახებ ცნობების შეკრება და გამოქვეყნება მშვილბელის თანხმობის გარეშე აკრძალულია. ის პირი, რომელიც მშვილბელის ნება-სურვილის გარეშე გაამჟღავნებს შვილად აყვანის ფაქტს, პასუხს აგებს კანონით დადგენილი წესით. სწორედ სისხლის სამართლის კოდექსის 175-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედების დასჯადობა წარმოადგენს აღნიშნული დებულების რეალიზაციას.

ამ დანაშაულის ობიექტია მშობლისა და ბავშვის უფლებები და კანონიერი ინტერესი. შვილად აყვანის საიდუმლოების დაცვა აუცილებელია ოჯახის ნორმალური არსებობისათვის და არასრულწლოვანის ნორმალური განვითარებისათვის.

ობიექტური შემადგენლობის მიხედვით ქმედება გულისხმობს შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებას მშვილბელის სურვილის გარეშე, რომელიც შეიძლება განხორციელდეს შვილად აყვანილის ან სხვა პირისათვის ზეპირი ან წერილობითი ფორმით შეტყობინების მეშვეობით; შეიძლება მოხდეს როგორც ერთი პირისათვის შეტყობინებით, ისე ყველანაირი ინფორმაციის საშუალების გამოყენებით.

დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია, იგი დამთავრებულია კოდექსის 175-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული მოქმედების განხორციელების მომენტიდან. დანაშაულის შემადგენლობა სახეზე არ იქნება, თუ შვილების ფაქტის გახმაურება მოხდა მშვილბელის თანხმობით; ამიტომ ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში დადგენილ უნდა იქნეს, არსებობდა თუ არა ამაზე მშვილბელის ნება. კოდექსის მუხლის დისპოზიციიდან გამომდინარე, მშვილბელის ნების ქვეშ უნდა ვიგულისხმეთ ორივე მშობლის ნების არსებობა. თუ ერთი მშობლის ნებართვის

გარეშე მე-2 მშობელმა გაამჟღავნა შვილების საიდუმლო, იგი უნდა დაისჯოს როგორც შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებელი.

აღნიშნული დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს პირდაპირი განზრახვით, როდესაც დანაშაულებს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი არღვევს შვილად აყვანის საიდუმლოებას და სურს ეს ფაქტი სხვებისთვის ცნობილი გახადოს მშვილდების ნების გარეშე. დანაშაულის ჩადენის მოტივი სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს (მაგალითად, ანგარება, შურისძიება ან სხვა ქვენა გრძნობა). იგი კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს, თუმცა გათვალისწინებულ იქნება სასჯელის დანიშვნის დროს.

კოდექსის 175-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება ყველა კერძო პირი, რომელსაც კანონით არ ევალება დაიცვას შვილად აყვანის საიდუმლოება, როგორც სამსახურებრივი ან პროფესიული საიდუმლოება.

აღნიშნული დანაშაული მძიმდება დანაშაულის სუბიექტის მიხედვით, როდესაც შვილად აყვანის საიდუმლოებას ამჟღავნებს ის პირი, ვისაც აკისრია სამსახურებრივი ან პროფესიული ვალდებულება დაიცვას შვილად აყვანის საიდუმლოება. ეს შეიძლება იყოს მოსამართლე, რომელმაც გამოიტანა გადაწყვეტილება შვილად აყვანის შესახებ, ან ის სახელმწიფო მოხელე, რომელმაც განახორციელა შვილად აყვანის სახელმწიფო რეგისტრაცია, ან მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს წარმომადგენელი. ამ შემთხვევაში პასუხისმგებლობა მძიმდება დანაშაულის ჩადენის მოტივაციის მიუხედავად.

მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა ასევე, თუ შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებამ მძიმე შედეგი გამოიწვია. ცხადია, ეს დანაშაული უკვე მატერიალურ შემადგენლობათა ჯგუფს მიეკუთვნება. მძიმე შედეგის ცნება შეფასებით მომენტს შეიცავს და მისი დადგენა სასამართლოს გადასაწყვეტია. მძიმე შედეგში შეიძლება ვიგულისხმოთ შვილების საიდუმლოების გამჟღავნების შედეგად შვილად აყვანილის მძიმე ფსიქიკური ტრავმა, ოჯახის დანგრევა და სხვა.

რაც შეეხება შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნების მუქარას, დაკავშირებულს მშვილდებისათვის ნივთის ან ქონებრივი უფლების გადაცემის ან ქონებრივი სარგებლობის მოთხოვნასთან, რასაც თან ერთვის დაზარალებულის მიმართ ისეთი ცნობის გავრცელების მუქარა, რამაც შეიძლება არსებითად დააზიანოს მისი უფლება, დანაშაული უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც გამოძალვა (მუხლი 181-ე).

ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდება (მუხლი 176-ე)

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1212-ე მუხლის თანახმად, მშობლები მოვალენი არიან არჩინონ თავიანთი არასრულწლოვანი შვილები, აგრეთვე შრომისუნარიო შვილები, რომლებიც დახმარებას საჭიროებენ. 1216-ე მუხლში კი მითითებულია, რომ საბავშვო დაწესებულებაში მოთავსებული შვილების შესანახი ხარჯები შეიძლება გადახდეს მშობლებს ამ დაწესებულების სასარგებლოდ. სამოქალაქო კოდექსში ასევე ხაზგასმულია, რომ სრულწლოვანი შრომისუნარიანი შვილები მოვალენი არიან არჩინონ შრომისუნარიო მშობლები, რომლებსაც დახმარება სჭირდებათ. შვილები შეიძლება გათავისუფლდნენ მშობლების რჩენის მოვალეობისაგან, თუ სასამართლო დაადგენს, რომ მშობლები თავს არიდებდნენ მშობლის მოვალეობის შესრულებას. მშობელს, რომელსაც ჩამორთმეული აქვს მშობლის უფლება, კარგავს შვილებისაგან ალიმენტის მოთხოვნის უფლებას (მუხლი 1218-ე, ნაწილი მე-2, მე-3, მე-4). სამოქალაქო კანონმდებლობით ასევე განსაზღვრულია დაძმის ურთიერთრჩენის მოვალეობა, შვილიშვილის საალიმენტო მოვალეობა შრომისუნარიო პაპისა და ბებულის მიმართ, პაპისა და ბებულის საალიმენტო მოვალეობა შვილიშვილების მიმართ და სხვა. სწორედ სამოქალაქო კოდექსის ნორმებზე დაყრდნობით სისხლის სამართლის კოდექსის 176-ე მუხლი განსაზღვრავს პასუხისმგებლობას ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდების შემთხვევაში.

დანაშაულის ობიექტია როგორც ბავშვის ნორმალური განვითარება, ისე მშობლის, დაძმისა და კანონით გათვალისწინებულ სხვა პირთა ჯანმრთელობა. დაზარალებულად გვევლინება ყველა ის პირი, რომელთათვისაც ალიმენტის გადახდა დადგენილია სამოქალაქო კანონმდებლობით.

კოდექსის 176-ე მუხლით გათვალისწინებული ობიექტური შემადგენლობა შეიძლება გამოიხატოს როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში. ალიმენტის გადახდისაგან ჯიუტად თავის არიდებაში უნდა ვიგულისხმოთ არა მარტო პირდაპირი უარი ალიმენტის გადახდაზე, არამედ პირის მიერ თავისი ნამდვილი შემოსავლის დაფარვა, საცხოვრებელი ან საშუალო ადგილის შეცვლა, რათა თავიდან აიცილოს საალსრულებო ფურცლით სასამართლოს მიერ დაკისრებული ალიმენტის გადახდა. ალიმენტის გადახდისაგან თავის არიდებად ითვლება დანაშაულის მიერ

არა მარტო თავისი ძირითადი ხელფასის თანხის დაფარვა, არამედ შეთავსებით მუშაობით მიღებული შემოსავლის დაფარვაც. ალიმენტის ოდენობას სასამართლო განსაზღვრავს გონივრული და სამართლიანი შეფასების საფუძველზე.

აღნიშნული დანაშაული ფორმალურ შემადგენლობათა ჯგუფს მიეკუთვნება. იმის დადგენა, არის თუ არა ალიმენტის გადაუხდელობა ჯიუტი, წყდება ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში ალიმენტის გადაუხდელობის ხანგრძლივობის, მიზეზებისა და საქმის სხვა გარემოებათა გათვალისწინებით. ჯიუტად გადაუხდელობას შეიძლება მოწმობდეს, მაგალითად, ანალოგიური დანაშაულის გაშეორება, ალიმენტის სისტემატური გადაუხდელობა, პირზე ძეხვის გამოცხადება ალიმენტის გადაუხდელობის გამო, საცხოვრებელი ბინის დატოვება, შემოსავლის შესახებ ფიქციური დოკუმენტების წარდგენა და სხვა.

კოდექსის 176-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დენადია. იგი დამთავრებულია კანონში მითითებული ქმედების ჩადენის მომენტიდან და გრძელდება დამთავრებული დანაშაულის სტადიით იქამდე, სანამ არ შეწყდება დანაშაული (მაგალითად, ბრალის აღიარებით გამოცხადება, ძეხნილი პირის აღმოჩენა და სხვა), ან იმ გარემოების დადგენა, როდესაც პირს უწყდება ალიმენტის გადახდის ვალდებულება (მაგალითად, მშობლის სიკვდილი, ვის სარჩენადაც დადგენილი იყო ალიმენტის გადახდა ან ბავშვის მიერ თვრამეტი წლის ასაკს მიღწევა და სხვა). უკანასკნელ შემთხვევაში პირის პასუხისმგებლობაში მიცემა შეიძლება, თუ არ არის გასული ამ დანაშაულისათვის დადგენილი ხანდაზმულობის ვადა.

დანაშაულის სუბიექტური შემადგენლობა პირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ მიუხედავად სასამართლოს გადაწყვეტილებისა, იგი ჯიუტად თავს არიდებს ალიმენტის გადახდის მოვალეობას და სურს ასე მოიქცეს. ამ დანაშაულის მოტივი შეიძლება სხვადასხვა იყოს. იგი კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს, მაგრამ გათვალისწინებულ იქნება სასჯელის დანიშვნის დროს.

დანაშაულის სუბიექტია ყველა ის პირი, რომელიც მითითებულია სამოქალაქო კოდექსის მეხუთე წიგნის მე-2 კარის მე-3 და მე-4 თავებში და რომელიც ეხება მშობლებისა და შვილების საალიმენტო მოვალეობებს. ეს სუბიექტები არიან: მშობელი, შვილი, და-ძმა, შვილიშვილი, პაპა და ბებია, მამინაცვალი და დედინაცვალი, გერი და სხვა.

ეკონომიკური დანაშაული

(შესავალი)

საბაზრო ეკონომიკამ იმთავითვე მოითხოვა სამეურნეო საქმიანობის სფეროში არსებული სისხლისსამართლებრივი ნორმების გადახედვა და მისი ახლებურად რეგლამენტაცია. ამის გამო, ჯერ კიდევ 1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსში სათანადო ცვლილებების შეტანის შედეგად გაერთიანდა და ნაწილობრივ შეიცვალა საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ორი თავი; ასევე სამეურნეო დანაშაულის თავში შევიდა მთელი რიგი ახალი ნორმები, რომლებსაც დაეკისრათ მართლწესრიგის დაცვის ფუნქცია კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში. ეს დროული და აუცილებელი ცვლილება იყო, ვინაიდან საკუთრების ინსტიტუტისა და საბაზრო ეკონომიკის განვითარება განპირობებულია სახელმწიფოს მიერ კონსტიტუციით აღიარებული საკუთრებისა და სამეწარმეო საქმიანობის უფლების დაცვით.

სამოქალაქო და სამეწარმეო კანონმდებლობის რეფორმის კვალობაზე ამ ნორმებმა სისხლის სამართლის ახალ კოდექსში სისტემურად პოვა ასახვა გადაუშვადებული და განახლებული სახით იმ კარში, რომელსაც ეკონომიკური დანაშაული ეწოდა. ახალ კოდექსში ასეთი დანაშაულის წინააღმდეგ მიმართული ნორმების რაოდენობა მრავალრიცხოვანია. კარი რამდენიმე თავისაგან შედგება, რომელშიც გამოკვეთილია დანაშაული საკუთრების წინააღმდეგ და სამეწარმეო დანაშაულისათვის მიძღვნილი რამდენიმე თავი.

აღნიშნული სახის დანაშაულის შემადგენლობათა ნიშნების დადგენისას გადამწყვეტი იყო ის პრინციპი, რომ მაქსიმალურად ყოფილიყო დაცული სახელმწიფოს ჩარევისაგან კონსტიტუციით აღიარებული ფიზიკური და იურიდიული პირების საკუთრების უფლება, სამეწარმეო საქმიანობა, პატიოსანი მეწარმე და მისი უფლებები; შენარჩუნებულიყო ჯანსაღი კონკურენცია ბაზარზე; მომხდარიყო კრედიტორის ინტერესების უზრუნველყოფა და სხვა.

სამეწარმეო საქმიანობის ლიბერალიზაციის და დერეგულაციის საპირწონედ აღებული იქნა მომხმარებელთა უფლებების დაცვა. სამწუხაროდ, ბოლო პერიოდში საქართველოში სამეწარმეო საქმიანობის ლიბერალიზაციას აშკარად აკლია სისტემური მიდგომა, რაც პირველყოფისა მომხმარებელთა უფლებების იგნორირებაში გამოიხატება.

დანაშაული საკუთრების წინააღმდეგ

ადრე მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსით საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული, საკუთრების ფორმის მიხედვით კოდექსის სხვადასხვა თავში იყო მოცემული. სოციალიზმის ეპოქაში ეს განპირობებული იყო სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საკუთრების პრიორიტეტული მდგომარეობით პირადი საკუთრების წინაშე.

საქართველოს კონსტიტუციასა და სამოქალაქო სამართლის კოდექსის დებულებებზე დაყრდნობით ახალმა კოდექსმა უარყო საკუთრების სხვადასხვა ფორმის მიხედვით დანაშაულთა დაჯგუფება და საკუთრებაზე ყოველგვარი ზღუდოვა კოდექსის ერთ თავში მოათავსა.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულად ჩაითვლება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული განზრახი ან გაუფრთხილებელი ქმედება, რომელიც მიმართულია საკუთრების უფლების დარღვევისაკენ, ე.ი. შესაკუთრისათვის ქონებრივი ზიანის მიყენების ან მისი მიყენების საფრთხის შექმნისაკენ.

ეკონომიკურ სფეროში ჩადენილ დანაშაულთა შორის საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული მისი ერთერთი ავტონომიური ნაწილია. საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ამ ჯგუფს თავისი სპეციფიკა გააჩნია. აქედან გამომდინარე, საჭიროა მისი როგორც გვარეობითი, ისე უშუალო ობიექტების განსაზღვრა.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა გვარეობით ობიექტს წარმოადგენს საკუთრების ურთიერთობა მთლიანად; იგი მოიცავს როგორც ყველა შესაკუთრის მიერ თავისი ქონების მფლობელობის, სარგებლობისა და განკარგვის უფლებას, ასევე ქონების სხვა კანონიერი მფლობელის უფლებასაც. რაც შეეხება ზღუდოვის უშუალო ობიექტს, იგი ისეთი ქონებრივი ურთიერთობაა, რომელიც დაკავშირებულია კონკრეტული საკუთრების ან ქონების ფლობასთან.

სამოქალაქო კანონმდებლობით ყოველგვარი ქონება შეიძლება იყოს საკუთრების უფლების ობიექტი.

საკუთრებაში შეიძლება იყოს საწარმო, მიწის ნაკვეთი, შენობა-ნაგებობა, ნედლეული, სხვადასხვა მასალა, ფული, ფასიანი ქაღალდები და სხვა სამომხმარებლო, სოციალური, კულტურული ან სხვაგვარი

დანიშნულების ქონება, ასევე ინტელექტუალური და შემოქმედებითი შრომის პროდუქტი.

მოქმედ სამოქალაქო კანონმდებლობაში მითითებულია ცალკეული სახის ისეთი ქონება, რომელიც არ შეიძლება ეკუთვნოდეს მოქალაქეებსა და იურიდიულ პირებს. მაგალითად, სახელმწიფოს განსაკუთრებული საკუთრებაა საქართველოს სახელმწიფო ზაზინა, ოქროს მარაგი, ალმასისა და სავალუტო ფონდი, სახელმწიფო ბიუჯეტის საშუალება, სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის კულტურული და ისტორიული ფასეულობა და ზოგიერთი სხვა.

საკუთრება, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური კატეგორია, ყოველთვის ნივთთან არის დაკავშირებული, ამიტომ საკუთრების უფლება სანივთო უფლებას წარმოადგენს. საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული მიეკუთვნება დანაშაულთა იმ ჯგუფს, რომელშიც ყოველთვის არსებობს დანაშაულის საგანი. ამგვარი დანაშაული თავის გამოხატულებას პოულობს მატერიალური სამყაროს ნივთებზე მართლსაწინააღმდეგო ზემოქმედებაში (მაგალითად, ნივთის ამოღება, დაუფლება, სარგებლობაში მოქცევა და სხვ.).

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა საგანს ყოველთვის აქვს ბუნებრივი ფიზიკური პარამეტრები (რიცხვი, რაოდენობა, წონა, მოცულობა და ა.შ.), ამიტომ ამ დანაშაულის საგანი არ შეიძლება იყოს ბუნებრივი რესურსები და ისეთი საგნები, რომელიც არ წარმოადგენს ადამიანის შრომის ნაყოფს.

დანაშაულის საგანს შეიძლება ჰქონდეს დამოუკიდებელი მნიშვნელობა, ან იყოს ძირითადი ქონების შემადგენელი ნაწილი. ზოგჯერ საგანს გააჩნია ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნიშნები, ზოგჯერ კი გვარეობით თვისებებს ფლობს.

ამ დანაშაულთა საგნის განსასაზღვრავად უნდა დავადგინოთ მისი არსობრივი ეკონომიკური თვისება. ეკონომიკურმა თეორიამ გამოიშუშავა სტაბილური, დროისა და კონიუნქტურული ცვლილებებისაგან დამოუკიდებელი მეცნიერულად დასაბუთებული კრიტერიუმი მატერიალური სამყაროს საგნების ქონებრივი კატეგორიის მიკუთვნებისათვის. როგორც ზემოთ აღინიშნა, მისი საფუძველია საზოგადოებრივად აუცილებელი შრომა, რაც საგნებს ეკონომიკურ თვისებას ანიჭებს, კერძოდ კი, გაცვლითსა და მასთან დაკავშირებულ სამომხმარებლო ღირებულებას და მის ფულად გამოხატულებას — ფასს.

ამრიგად, საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგანი შეიძლება იყოს მხოლოდ სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობა მისი ყველანაირი სახითა და მდგომარეობით, რომელსაც აქვს ღირებულების ეკონომიკური თვისება, ასევე ფული, როგორც ღირებულების საყოველთაო ეკვივალენტი, განსაკუთრებული საქონელი, რომელიც გამოხატავს ქონების ყველა სხვა სახის ფასს.

საკუთრებაზე ხელყოფის განხორციელებისას დანაშაულის საგანს, ჩვეულებრივ, წარმოადგენს ე.წ. მოძრავი ქონება, თუმცა ზოგჯერ მისი საგანი შეიძლება იყოს უძრავი ქონებაც. უძრავ ქონებად სამოქალაქო სამართლის კოდექსი მიიჩნევს მიწას, წიაღისეულსა და ყველაფერ იმას, რაც მჭიდროდ არის დაკავშირებული მიწასთან, ე.ი. იმ ობიექტებს, რომელთა გადაადგილება, მათი დანიშნულებისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების გარეშე, შეუძლებელია. მათში იგულისხმება ნარგავები, შენობა-ნაგებობანი, ფერმერული სამეურნეო ნაგებობანი და სხვა.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში უძრავ ქონებად ჩაითვლება კერძო საწარმოები, როგორც ქონებრივი კომპლექსები, რომლებიც გამოიყენება სამეწარმეო საქმიანობისათვის.

დანაშაული საგანი შეიძლება იყოს განუყოფელი და რთული საგნები, მთავარი ნივთი და მისი კუთვნილება, ნაყოფი, პროდუქცია, შინაური ცხოველები, მოსავალი და სხვა.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგანს, ფულის გარდა, წარმოადგენს ფასიანი ქაღალდებიც, რომლებშიც იგულისხმება ქონებრივი უფლების დამადასტურებელი დოკუმენტები. ფასიან ქაღალდებს მიეკუთვნება: ობლიგაცია, თამასუქი, ჩეკი, დეპოზიტური და შემნახველი სერტიფიკატი, კონოსამენტი, აქცია და სხვა.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული საგანი არ შეიძლება იყოს ის, რომელიც არ შეიცავს რაიმე ქონებრივ უფლებას ან წარმოადგენს ვალუტის სუროგატს, მაგალითად, ანგარიში, რომელიც გადახდილ უნდა იქნეს, სასაქონლო ჩეკი, ზედნაღები, ქვითარი და ა.შ.

თუ ამგვარი დოკუმენტების გაყალბებით დამნაშავე მომავალში ეცდება მათი მოტყუებითი გამოყენებით ქონებრივი ფასეულობის მიღებას, დანაშაულებრივი ქმედება უნდა დაკვალიფიციროს როგორც თაღლითობის მომზადება. ანალოგიურად უნდა დაკვალიფიციროს ლივიტიმაციური ნიშნების: ფეტონის, ნომრის ქურდობა, რომელიც თავისთავად არ წარმოადგენს დანაშაულის საგანს, მაგრამ გამოყენებულია როგორც დანაშაულის ჩადენის საშუალება.

ფასიანი ქაღალდების თავისებური სახეა ერთიანი სამგზავრო ბილეთები, აბონემენტები და სხვა, რაც განსაზღვრულ ქონებრივ უფლებას იძლევა, მაგალითად, ქალაქის ტრანსპორტით, რკინიგზით, წყლისა თუ ზღვის ტრანსპორტით უფასო მგზავრობის უფლება. ამიტომ სამგზავრო ბილეთების უკანონოდ დაუფლება, როდესაც მათში შეტანილია დამატებითი ცნობები, უნდა დაკვალიფიციროს, როგორც ქურდობის მომზადება, ხოლო მათი ნაწილობრივი ან სრული რეალიზაციის შემთხვევაში, როგორც მცდელობა ან დამთავრებული დანაშაული. ამ შემთხვევებში დანაშაულის საგანია სამგზავრო ბილეთების გაყიდვის შედეგად მიღებული ფული.

დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ბილეთების გაყალბება და მათი წარდგენა სატრანსპორტო ორგანიზაციაში ფულის დასაბრუნებლად მგზავრობაზე უარის თქმის მოტივით, ან ასეთი ბილეთების გასაღება, უნდა დაკვალიფიციროს დანაშაულთა ერთობლიობით, როგორც დოკუმენტების გაყალბება და თაღლითობა.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგანს დასადაგენად და მის გასამიჯნად ეკოლოგიური დანაშაულისაგან, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ბუნების მატერიალური ობიექტების მდგომარეობას: არიან თუ არა ისინი ბუნებრივ მდგომარეობაში (მაგალითად, ოქრო და ძვირფასი ქვები, ზღვის ცხოველები, გარეული ცხოველები, მერქანი და სხვა); თუ მათზე არ არის დახარჯული საზოგადოებრივად აუცილებელი შრომა, ისინი არ წარმოადგენენ ქონებას და ამიტომ არ შეიძლება ჩაითვალოს საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგნად.

მართალია, საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობით დადგენილია ნიხრი ბუნებრივ მდგომარეობაში მყოფი ობიექტების მოპოვების, დაზიანებისა ან განადგურებისათვის, მაგრამ მათ არაფერი საერთო არა აქვთ საქონლის ღირებულების ეკონომიკურ კატეგორიასთან.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ოქროსა და სხვა ძვირფასი ლითონების თუ ქვების დანაშაულებრივი მისაკუთრების სისხლისსამართლებრივი ასპექტი. ეს ნივთები შეიძლება იყოს ბუნებრივ მდგომარეობაში, ან არ იყოს მოცული საწარმოო პროცესით და ამიტომ მათ არ ჰქონდეთ სასაქონლო ღირებულება. მაგრამ ის ოქრო, რომელიც საწარმოო ზონის ტერიტორიაზეა, უკვე ბუნებრივ სიმდიდრეს აღარ წარმოადგენს, ვინაიდან დაკავშირებულია ტექნოლოგიურ და საწარმოო პროცესებთან.

აქედან გამომდინარე, ასეთი ოქროს დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მითვისების მიზნით უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგანს შეიძლება წარმოადგენდეს როგორც თავისუფალ სამოქალაქო ბრუნვაში არსებული, ისე ნაწილობრივ ან მთლიანად სამოქალაქო მიმოქცევიდან ამოღებული საგანი, ამიტომ ბირთვული მასალის, რადიაქტიური ნივთიერების ან მაიონებული გამოსხივების სხვა წყაროს გატაცება, ასევე იარაღის, საბრძოლო მასალის, ფეთქებად ნივთიერებათა ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის თუ ნარკოტიკული საშუალების ან მისი ანალოგის, პრეკურსორის, ფსიქოტროპული ნივთიერების ან მისი ანალოგის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება ქმნის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელ საფუძველს.

ნივთი, როგორც საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგანი, დამნაშავეს არ უნდა ეკუთვნოდეს. სხვისია ის ქონება, რომელიც არ არის დამნაშავეს საკუთრებაში ან მართლზომიერ მფლობელობაში. ამ დებულებიდან გამომდინარე, საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგანი არ შეიძლება იყოს ის ქონება, რომელიც ეკუთვნის პირს საერთო საკუთრების (წილობრივი ან თანასაკუთრების) საფუძველზე; მაგალითად, მეუღლეთა, ოჯახის წევრთა და სხვა იმ პირთა ქონება, რომლებიც ერთობლივად ახორციელებენ სამეურნეო საქმიანობას,

თავისებური ნიშნებით ხასიათდება იმ ქონების სამართლებრივი ბუნება, რომელიც გარდაცვლილს ეკუთვნოდა ან იყო მასთან. გარდაცვლილის დასაფლავებამდე ამ ქონების მესაკუთრე განისაზღვრება მექვიდრობის უფლების საფუძველზე და ამიტომ ეს ქონება შეიძლება იყოს საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგანი; ხოლო გარდაცვლილის დასაფლავების შემდეგ, როდესაც ნათესავებმა ან სხვა მექვიდროებმა ნებაყოფლობით ამორიცხეს გარდაცვლილზე ან მასთან არსებული ნივთები თავისი ქონების შემადგენლობიდან, საკუთრებაზე ხელყოფა შეუძლებელია. საფლავში ან საფლავზე არსებული ნივთების მითვისება უნდა დაკვალიფიცირდეს, როგორც დანაშაული საზოგადოებრივი ზნეობის წინააღმდეგ, სახელდობრ, მიცვალებულისადმი უპატივცემულობა.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის ობიექტური მხარე, პირველ რიგში, ხასიათდება მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით ან უმოქმედობით. უმეტეს შემთხვევაში, ეს დანაშაული ხორციელდება მო-

ქმედებით (მაგალითად, ქურდობა, ქონების განადგურება ან დაზიანება და სხვა). უფრო იშვიათად დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს უმოქმედობითაც (მაგალითად, სხვისი ნივთის დაზიანება ან განადგურება ჩადენილი ცეცხლთან ან მომეტებული საფრთხის წყაროსთან გაუფრთხილებელი მოპყრობით).

დანაშაული საკუთრების წინააღმდეგ, ძირითადად, მატერიალურ შემადგენლობას მიეკუთვნება და მისი დამთავრება დაკავშირებულია მავნე შედეგის დადგომასთან (მაგალითად, სხვისი ქონების მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლება სხვადასხვა ხერხითა და საშუალებით, ქონებრივი ზიანი ნივთის განზრახ განადგურების ან დაზიანებისას, გაუფრთხილებლობით ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგის გამოწვევა და სხვა).

მხოლოდ ყაჩაღობის, გამოძალვის, ავტომობილისა და სხვა მექანიკური სატრანსპორტო საშუალების მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლება მისაკუთრების მიზნის გარეშე, კანონმდებლის მიერ კონსტრუირებულია როგორც ფორმალური შემადგენლობები. ამ დანაშაულთა დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისია სისხლის სამართლის კანონში გათვალისწინებული მოქმედების განზოციელება.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია სხვისი ქონების დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მითვისების მიზნით. ამ საერთო წესიდან გამონაკლისს წარმოადგენს სსკ-ის 184-ე მუხლი — ავტომობილის ან სხვა მექანიკური სატრანსპორტო საშუალების მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლება მისაკუთრების მიზნის გარეშე, როდესაც მისი დაუფლება ზდება დროებითი გამოყენების მიზნით, ასევე ნივთის დაუფლება ან განადგურება როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით.

მართლწინააღმდეგობა გულისხმობს, რომ პირი არ არის მესაკუთრე ან მისი კანონიერი მფლობელი და ამიტომ მის მიერ ქონების დაუფლება უკანონოა.

აქედან გამომდინარე, საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულად ვერ დაკვალიფიცირდება ისეთი დანაშაული, როდესაც პირს ამოღებული ქონების მიღებაზე კანონიერი საფუძველი გააჩნია, მაგრამ მან დაარღვია ამ ქონების მიღების წესი. მაგალითად, დამნაშავე თვითნებურად ითვისებს სხვა პირის ქონებას, შეცდომით თვლის რა, რომ ამ ქონებაზე მას საკუთრების უფლება გააჩნია. ასეთ შემთხვევაში დამნაშავეს მო-

ქმედებაში არის თვითნებობის დანაშაულის ნიშნები (იხ. სსკ-ის მუხლი 360-ე), რომელიც მმართველობის დადგენილ წესს ეწინააღმდეგება.

მესაკუთრისათვის ქონებრივი ზიანის მიყენება აცდენილი სიკეთის სახით, არ წარმოადგენს ქონების დაუფლებას სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით. გარკვეულ შემთხვევაში იგი უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც ქონებრივი დაზიანება მოტყუებით (იხ. სსკ-ის მუხლი 185-ე).

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული ქონებაზე ხელყოფით სხვადასხვა ხერხითა და საშუალებით ხორციელდება. სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ძირითადად, სწორედ დანაშაულის ჩადენის ხერხითა და საშუალებით ასხვავებს ამ დანაშაულებს ერთმანეთისაგან (მაგალითად, ნივთის მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლება ქურდობით, ძარცვით, თაღლითობით, ყაჩაღობით და სხვა).

სისხლის სამართლის კოდექსის ამ თავში მოცემულ ტერმინში — „სხვისი ნივთის უკანონო დაუფლება“ — ზუსტად არის გამოხატული ქონებაზე ხელყოფის გარეგანი პროცესი და, ამასთან ერთად, ზიანის მიყენების მექანიზმი.

ნივთის დაუფლება ტიპურია ისეთი დანაშაულისათვის, როგორცაა, მაგალითად, ქურდობა, ძარცვა, თაღლითობა, როდესაც მისი დამთავრება დაკავშირებულია ხელყოფის საგნის ფაქტობრივ დაუფლებასთან. ტერმინ „დაუფლების“ გარდა, კანონმდებელი დანაშაულის შემადგენლობის გადმოცემისას, ზოგიერთ შემთხვევაში ხმარობს ტერმინს „მოთვისება“ (მაგალითად, დანაშაულის სუბიექტის მართლზომიერ მფლობელობაში არსებული ქონების თავისი ან სხვა პირთა სასარგებლოდ მოთვისება).

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა უმრავლესობა მატერიალური შემადგენლობისაა. დანაშაულებრივი შედეგი გულისხმობს მესაკუთრისათვის რეალური მატერიალური ზიანის მიყენებას. სხვაგვარი ზიანი, გამოხატული აცდენილ სიკეთეში, რეალურ მატერიალურ ზიანში არ შედის.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული ზოგიერთი დანაშაულისათვის ქონების მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლებისას მისი ოდენობა მაკვალიფიცირებელ გარემოებას წარმოადგენს.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ სხვადასხვა ხერხითა და საშუალებით ჩადენილ დანაშაულთა უმრავლესობისათვის სავალდებულოა დადგენილ იქნეს აუცილებელი მიზეზობრივი კავშირი დანაშაულებრივ ქმედებასა და ღამდგარ მავნე შედეგს შორის, ანუ მესაკუთრის ან სხვა

კანონიერი მფლობელისათვის რეალურად მიყენებულ ქონებრივ ზარალს შორის. სასამართლო პრაქტიკაში მისი დადგენა არ უნდა იყოს რთული მისი აშკარა ხასიათის გამო. სხვისი ქონების დაუფლება და ამის შედეგად პირისათვის ქონებრივი ზიანის მიყენება საკმარის საფუძველს ქმნის მიზეზობრივი კავშირის არსებობის დასასაბუთებლად.

სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლება მესაკუთრების მიზნით, დამთავრებულია მისი დაუფლების მომენტიდან. ეს ნიშნავს, რომ დამნაშავეს ეძლევა შესაძლებლობა ფლობდეს და განკარგოს სხვისი ქონება, როგორც საკუთარი. იმისათვის, რომ დანაშაული დამთავრებულია ჩაითვალოს, არ არის სავალდებულო დამნაშავეს მიერ ქონების ფაქტობრივად გამოყენება. საკმარისია, რომ მას ჰქონდეს ამისი შესაძლებლობა, მაგრამ, თუ დანაშაულის სუბიექტს არა აქვს რეალური შესაძლებლობა ისარგებლოს ან განკარგოს ეს ქონება, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს, როგორც სხვისი ქონების უკანონოდ დაუფლების მცდელობა.

სხვისი ქონების უკანონოდ დაუფლების დანაშაულთან ცალკე უნდა გამოვეყოთ ყაჩაღობა, რომელიც საკანონმდებლო კონსტრუქციით ფორმალურ დანაშაულთა შემადგენლობას მიეკუთვნება და დამთავრებულია თავდასხმის განხორციელების მომენტიდან.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს და იგი უმეტეს შემთხვევაში პირდაპირია: დამნაშავეს გათვითცნობიერებული აქვს, რომ მართლსაწინააღმდეგოდ ეუფლება სხვის ქონებას, ასევე ითვალისწინებს, რომ მესაკუთრეს მისი დანაშაულებრივი ქმედებით მიაღება მატერიალური ზიანი და სურს ამგვარი შედეგის დადგომა.

განზრახვის შინაარსში აუცილებლად უნდა შედიოდეს დანაშაულის ჩადენის ხერხი, ხოლო სათანადო შემთხვევაში — მაკვალიფიცირებელი გარემოებაც. ამასთან, ქმედების განხორციელებისას დამნაშავეს ამოძრავებს ანგარების მოტივი და მიზანი. მხოლოდ ქონების დანაშაულებრივი განადგურება ან დაზიანება შეიძლება ჩადენილ იქნეს ამ მოტივისა და მიზნის გარეშე. ამასთან, ბრალის ფორმა შეიძლება იყოს როგორც განზრახი, ისე გაუფრთხილებელიც. რაც შეეხება ქონების განზრახ განადგურებას ან დაზიანებას, რომელმაც გაუფრთხილებლობით ადამიანის სიკვდილი ან სხვა მძიმე შედეგი გამოიწვია, იგი ბრალის ორმაგი ფორმით ხასიათდება.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის სუბიექტია თითხმუტი წლის ასაკს მიღწეული ფიზიკური შერაცხადი პირი. ზოგიერთ დანაშაულთა სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ სპეციალური პირი (მაგალითად, მითვისება-გაფლანგვის დროს).

ქურდობა (მუხლი 177-მ)

ქურდობა ხელყოფს საკუთრების უფლებას. მისი ობიექტური მხარე აქტიურ მოქმედებაში გამოიხატება. იგი სხვისი მოძრავი ნივთის ფარული დაუფლებაა და გულისხმობს პირის სურვილს, დანაშაულის ჩადენის დროს თავი აარიდოს როგორც ქონების მესაკუთრესთან, ისე სხვა პირებთან უშუალო კონტაქტსა და შეხებას.

ქურდობისას დამნაშავეს შეიძლება არ გააჩნდეს არავითარი უფლებამოსილება მოპარულ ქონებაზე, მაგრამ არც ის არის გამორიცხული, რომ დამნაშავეს ჰქონდეს რაიმე კავშირი ამ ქონებასთან დაკისრებული სამუშაოს გამო.

ქურდობა საკმაოდ გავრცელებული დანაშაულია. იგი, სხვისი მოძრავი ქონების სხვა მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებისაგან განსხვავებით, შედარებით ნაკლები საშიშროების შემცველია, დამნაშავე არ იყენებს ფიზიკურ თუ ფსიქიკურ ძალადობას, თავის სამსახურებრივ უფლებამოსილებას და სხვა.

ქურდობის ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია მისი ფარული ხასიათი. მისი ჩადენა შეუძნეველი რჩება სხვა პირებისათვის. ქურდობის ობიექტური კრიტერიუმში გულისხმობს, რომ ქონების მესაკუთრეს ან სხვა კანონიერ მფლობელს არა აქვს გააზრებული ის ფაქტი, რომ დამნაშავე მართლსაწინააღმდეგოდ ეუფლება სხვის საკუთრებას.

ყველაზე ხშირად ქურდობა ხორციელდება მესაკუთრისა და სხვა ადამიანთა დაუსწრებლად (მაგალითად, ღამით დაუცველი საწყობის გაქურდება, ბინის გაქურდება მაშინ, როდესაც პატრონი სახლში არ არის და სხვ.); ზოგჯერ კი ქურდობა ხორციელდება მესაკუთრის თანდასწრებით, მაგრამ მისგან მალულად, როდესაც დაზარალებული ვერ იღებს, რომ მას ქურდავენ (მაგალითად, ფულის ჯიბიდან, ჩანთიდან ამოცლა და ა.შ.).

ობიექტური კრიტერიუმიდან გამომდინარე, უნდა დავასკვნათ, რომ სხვისი ნივთის ფარულ დაუფლებას ადგილი ექნება მაშინაც, როდესაც

დამნაშავე ეუფლება ქონებას მესაკუთრის თანდასწრებით, მაგრამ ეს უკანასკნელი სხვადასხვა მიზეზის გამო მოკლებულია შესაძლებლობას აღიქვას ქურდობის ფაქტი (მაგალითად, სიმთვრალის, გონების დაკარგვის გამო და სხვ.); ასევე, როდესაც ქურდობა ხდება იმ პირთა თანდასწრებით, რომელთაც თავისი ასაკობრივი თუ ფსიქიკური მდგომარეობის გამო არ ძალუძთ აღიქვან ქურდობის ფაქტი (მაგალითად, ქურდობა მცირეწლოვანის ან სულთ ავადმყოფის თვალწინ).

ობიექტურ კრიტერიუმზე დაყრდნობით ქურდობად უნდა დაკვალიფიცირდეს ისეთი შემთხვევა, როდესაც დამნაშავე ეუფლება ქონებას სხვა პირთა თანდასწრებით, მაგრამ მათ მიერ ეს ფაქტი მართლზომიერ ქცევად აღიქმება (მაგალითად, ვაგონის გადმოტვირთვისას დამნაშავე მუშის როლში გამოდის და ქონებას ეუფლება).

რაც შეეხება სუბიექტურ კრიტერიუმს, იგი მდგომარეობს თვით დამნაშავეს სურვილში — დანაშაული ფარულად ჩაიდინოს და იმის შეგნებაში, რომ ქონების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება ხდება სხვებისაგან შეუძნეველად, თუმცა სინამდვილეში მისი მოქმედება აშკარა ხასიათს ატარებს. ეს შემთხვევაც ქურდობად უნდა დაკვალიფიცირდეს (მაგალითად, ჯიბიდან ფულის ამოცლისას დაზარალებულის გვერდზე მდგომი ხელავს ქურდობის ფაქტს, რაც დამნაშავესათვის ცნობილი არ არის).

ქურდობა თავისი საკანონმდებლო კონსტრუქციით მატერიალურ შემაღვწელობათა რიცხვს მიეკუთვნება. მისი ობიექტური მხარე სავალდებულო ნიშნად მიიჩნევა მანე შედეგის დადგომას ქონებრივი ზიანის სახით. ამიტომ ქურდობა დამთავრებულად ითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც დამნაშავე დაეუფლა სხვის ქონებას და რეალური შესაძლებლობა აქვს განეკარგოს ეს ქონება თავისი შეხედულებით, იმისდა მიუხედავად, მოახერხა თუ არა მან ამ შესაძლებლობის რეალიზება.

ქურდობის სუბიექტური მხარე პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ მართლსაწინააღმდეგოდ ეუფლება სხვის ნივთს, ითვალისწინებს, რომ თავისი მოქმედების შედეგად ზიანს აყენებს მესაკუთრეს ან ქონების მფლობელს და მაინც სურს მიაყენოს მას ეს ზიანი.

დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი ფიზიკური პირი.

ქურდობას აქვს მთელი რიგი დამამძიმებელი გარემოებები. სისხლის

სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელ გარემოებად ითვლება ქურდობა, ჩადენილი წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ, რაც არსებითად ზრდის ქურდობის საშიშროებას და ამიტომ ქმნის ობიექტურ საფუძველს ქურდობის ყველა უშუალო მონაწილის პასუხისმგებლობის გაზრდისათვის.

წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ ქონების დაუფლების ცნებაში იგულისხმება ქურდობა, რომელშიც მონაწილეობს ორი ან მეტი პირი, წინასწარშეთანხმებული ქურდობის ჩასადენად. მასში არ იგულისხმება ამსრულებლისათვის ხელის შეწყობა, დანაშაულის ჩადენის საშუალებათა შოვნა, ასევე საცავში მატერიალურ ფასეულობათა ადგილსამყოფელის შესახებ ცნობების მიწოდება და სხვა.

წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფში შედიან მხოლოდ თანამსრულებლები, ამიტომ როდელი თანამონაწილეობა არ ქმნის ზემოაღნიშნულ მაკვალიფიცირებელ გარემოებას. ქურდობისას თითოეული თანამონაწილე პასუხს აგებს თავისი ფუნქციის შესრულების მიხედვით (ამსრულებელი, ორგანიზატორი, წამქეზებელი და დამხმარი).

ქურდობის დამამძიმებელი გარემოებაა ასევე მისი ჩადენის არაერთგზისობა. არაერთგზისობა დანაშაულის სიმრავლის, როგორც სისხლის სამართლის ინსტიტუტის, სახესხვაობაა და მოცემულია სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგადი ნაწილის მე-15 მუხლში.

თუ საერთო წესით არაერთგზისობა გულისხმობს კოდექსის ერთი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაულის ჩადენას, გამონაკლისის სახით ეს მუხლი არაერთგზისად მიიჩნევა არა მარტო იგივე, არამედ სხვა ერთგვაროვანი დანაშაულის ჩადენასაც იმ შემთხვევაში, თუ ამის შესახებ მითითებულია კოდექსის შესაბამის მუხლში. სწორედ ამ მხრივ უნდა მივუდეთ არაერთგზისობის ცნებას, რომელიც მოცემულია ქურდობის მუხლის შენიშვნაში.

177-ე მუხლის შენიშვნის მე-2 პუნქტის თანახმად, სისხლის სამართლის კოდექსის 177-186-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაული არაერთგზისად ითვლება, თუ მას წინ უსწრებს ამ და 224-ე, 231-ე, 237-ე და 264-ე მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაულის ჩადენა.

არაერთგზისობის ნიშნის დადგენისას მნიშვნელობა არა აქვს დამნაშავე იყო თუ არა ადრე ნასამართლევი წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის, თუ პასუხისმგებლობა პირველად შეერაცხა. მეორე შემთხვევაში

თითოეულ დამოუკიდებელ დანაშაულს, რომელიც არაერთგზისობას ქმნის, სისხლისსამართლებრივი შეფასება ცალ-ცალკე უნდა მიეცეს, მით უმეტეს, თუ პირველი დანაშაული უფრო მძიმეა, ვიდრე მეორე, ამასთან, მეორე დანაშაული უნდა დაკვალიფიცირდეს, როგორც არაერთგზის ჩადენილი. მაგალითად, თუ დამნაშავემ ჯერ ბანდიტიზში ჩაიდინა, ზოლო შემდეგ კი – ქურდობა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ორივე მუხლით. აქ სახეზეა, როგორც არაერთგზისობა, ისე ორ დამოუკიდებელ დანაშაულთა რეალური ერთობლიობა. ამ საკითხის სხვაგვარი გადაწყვეტა, რაც ეფუძნება არაერთგზისობის ნიშნის მიერ ერთობლიობის ნიშნის შთანთქმას, არსებითად, უფრო მძიმე დანაშაულს სამართლებრივი შეფასების გარეშე დატოვებდა.

არაერთგზისობას არ ექნება ადგილი, თუ დამნაშავე ახორციელებს ერთიან განგრილობად ქურდობას ან სხვის ქონებას სხვაგვარად ეუფლება. ერთი და იმავე დანაშაულებრივი მოქმედების ჩადენა, რასაც საფუძვლად უდევს ერთიანი განზრახვა და მიზანი – ერთ დანაშაულს წარმოადგენს (მაგალითად, მინდორში მომუშავე პირის მიერ ყოველდღიურად სიმინდის მოპარვა).

არაერთგზის ჩადენილად ჩაითვლება დამნაშავეს ისეთი მოქმედება, როდესაც მის მიერ განხორციელებული თითოეული დანაშაული ქმნის დამოუკიდებელი დანაშაულის შემადგენლობას და მათი ჩადენა ერთმანეთისაგან გარკვეული დროით არის დაცილებული. ამასთან, ყველა ახალი დანაშაულის ჩასადენად დამნაშავეს უნდა აღედრას დამოუკიდებელი განზრახვა.

სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს კიდევ ერთ დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილ ქურდობას. ეს ისეთი ქურდობაა, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

ამ დანაშაულებრივი ქმედების სწორი კვალიფიკაციისათვის ყურადღება უნდა მიექცეს იმ სპეციფიკას, რაც ახასიათებს მოქალაქისათვის ქურდობით მიყენებულ მნიშვნელოვან ზიანს.

ვინაიდან სისხლის სამართლის კოდექსი მნიშვნელოვანი ზიანის ცნება არ არის ფორმალისტული და მას შევასებთ მნიშვნელობა აქვს, მისი განსაზღვრა სასამართლოს შეხედულებაზეა დატოვებული. ამიტომ, ქმედების ზუსტი კვალიფიკაციისათვის, მოქალაქის საკუთრებისათვის მიყენებული მნიშვნელოვანი ზიანის დასადგენად საჭიროა როგორც ობიექტური, ისე სუბიექტური ფაქტორების ერთობლივი გათვალისწინება.

ობიექტურად მნიშვნელოვანი ზიანის განსაზღვრავად ყურადღება უნდა მიექცეს უკანონოდ დაუფლებული ქონების ღირებულებას, მის რაოდენობასა და მნიშვნელობას, ხოლო სუბიექტურ ფაქტორში იგულისხმება დაზარალებულის მატერიალური მდგომარეობა, მისი შემოსავალი, კმაყოფილება არსებულ პირთა რაოდენობა და ყველა სხვა გარემოება, რაც მოწმობს, რომ მოქალაქისათვის მიყენებული ქონებრივი დანაკლისი მნიშვნელოვნად აუარესებს მის მატერიალურ მდგომარეობას. მაგრამ, ამასთან ერთად, კანონის არსიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანი ზიანის ფულადი გამოზატულება არ უნდა იყოს იმაზე მეტი, რაც გათვალისწინებულია ამ მუხლის მე-3 ნაწილში — „დიდი ოდენობის“ ცნების ქვეშ და დაკონკრეტებულია ქურდობის მუხლის შენიშვნის 1-ლ პუნქტში.

მიყენებული ქონებრივი ზიანის ოდენობა განისაზღვრება ნივთის ღირებულებით, რაც ფასშია გამოზატული. ქონების ღირებულების განსაზღვრისას საჭიროა დანაშაულის ჩადენის დროს არსებულ სახელმწიფო, საცალო, საბაზრო ან საკომისიო ფასებზე დაყრდნობა. თუ ფასი ვერ დადგინდა, ქონების ღირებულება განისაზღვრება საექსპერტო დასკვნის საფუძველზე.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლის მე-3 ნაწილში მოცემულია ქურდობის განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებები. პირველ რიგში, ეს არის ქურდობა, ჩადენილი ორგანიზებული ჯგუფის მიერ.

ცნობილია, რომ ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი დანაშაული ჯგუფური დანაშაულის ყველაზე მძიმე სახეა.

კოდექსის 27-ე მუხლიდან გამომდინარე, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ორგანიზებული ჯგუფის მოწყობისა და ხელმძღვანელობისათვის დაეკისრება იმას, ვინც შექმნა ორგანიზებული ჯგუფი ან ხელმძღვანელობდა მას. ქურდული ორგანიზაციის ორგანიზატორი და ხელმძღვანელი პასუხს აგებს როგორც ამსრულებელი ყველა იმ ქურდობისათვის, რაც ჩადენილია პირთა ჯგუფის მიერ, მიუხედავად იმისა, მონაწილეობდა თუ არა იგი უშუალოდ მათ ჩადენაში, მაგრამ თუ ამას მოიცავდა მისი განზრახვა, ხოლო ორგანიზებული ჯგუფის სხვა მონაწილენი პასუხს აგებენ ჯგუფში მონაწილეობისათვის, აგრეთვე იმ დანაშაულისათვის, რომლის მოშავდებაში ან ჩადენაშიც მონაწილეობდნენ.

ორგანიზებული ჯგუფის რიგითი მონაწილის პასუხისმგებლობისათვის

საკმარისი არ არის ამ დაჯგუფების სხვა წევრების მიერ ჩადენილი ქურდობის ფაქტის ცოდნა, საჭიროა მასში უშუალო მონაწილეობა.

ქურდობის განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებას მიეკუთვნება ასევე ქურდობა ჩადენილი დიდი ოდენობით. იგი, განსხვავებით ქურდობისაგან, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, რეგლამენტირებულია თვით კანონში. დიდ ოდენობად ითვლება ნივთი, რომლის ღირებულება აჭარბებს ათი ათას ლარს.

დამნაშავე, როდესაც ჩადის რამდენიმე, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელ ქურდობას, რაშიც რეალიზებულია მისი რამდენიმე, ცალ-ცალკე წარმოშობილი განზრახვა, ფულში გამოზატული ზიანის შეჯამება და დიდ ოდენობად დაკვალიფიცირება სწორი არ არის. გამონაკლის წარმოადგენს ერთიანი განგრძობადი დანაშაული, სადაც ქურდობის ცალკეული ეპიზოდი მოცულია დამნაშავეს ერთიანი განზრახვით და დაუფლებული ქონების ჯამში. დიდ ოდენობას ქმნის.

წინასწარი შეთანხმებით პირთა ჯგუფის ან ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი ქურდობით მიყენებული ზიანის ოდენობა შეიძლება შეჯამებულ იქნეს. ამ დროს ქურდობით მოპოვებული ქონების თითოეული დამნაშავეს წილი შეიძლება დიდ ოდენობას არ აღწევდეს, მაგრამ მისი ქმედება მაინც დაკვალიფიცირდება, როგორც ქურდობა, ჩადენილი დიდი ოდენობით, ვინაიდან სახეზეა ჯგუფური დანაშაული. ეს განპირობებულია იმით, რომ ყველა დამნაშავე ქურდობის თანაამსრულებელია, ცხადია, იმ შემთხვევაში, თუ ყველას განზრახვა მოიცავს იმის შეგნებას, რომ ჯგუფის მიზანს დიდი ოდენობით ქონების დაუფლება წარმოადგენს.

ქურდობის, ისევე, როგორც ძარცვისა და ყაჩაღობის კიდევ ერთ დაკვალიფიცირებელ გარემოებას წარმოადგენს ქურდობა ბინაში, სადგომში ან სხვა საცავში უკანონო შეღწევით. შეღწევა უკანონოა, თუ იგი ხორციელდება დადგენილი აკრძალვის მიუხედავად, იმ პირის მიერ, რომელსაც ამის უფლება არა აქვს.

ზემოაღნიშნული დამამძიმებელი გარემოების არსებობა განპირობებულია იმით, რომ დამნაშავე შეღწევისას დამატებით, ზოგჯერ საკმაოდ მნიშვნელოვან ძალასა და ხერხს იყენებს, რომ გადალახოს წინააღმდეგობა და დაეუფლოს ქონებას (მაგალითად, კარის, საკეტის შემტრევა, კედლის განგრევა, სეიფის გატეხვა და სხვა).

შელწევა ძირითადად გულისხმობს წინააღმდეგობის გადალახვით ბინაში,

სადგომსა თუ სხვა საცავში შესვლას ქურდობის, ძარცვისა და ყაჩაღობის მიზნით. ამიტომ შეღწევა ხდება არა მარტო ფარულად, როგორც, მაგალითად, ქურდობისას, არამედ აშკარადაც, ადამიანთა წინააღმდეგობის გადალახვით.

ზოგჯერ შეღწევად ჩაითვლება შენობაში მოჭყუებით შესვლა (მაგალითად, დეპეშის გადაცემის სახით, მეზობლისათვის ამანათის გადასაცემად და სხვა).

ასევე შეღწევად უნდა დაკვალიფიცირდეს დამნაშავეს ისეთი მოქმედება, როდესაც იგი ბინასა თუ სადგომში შეუსვლელად ეუფლება ქონებას (მაგალითად, მაგნიტის, თოკის თუ სხვა ტექნიკური საშუალების გამოყენებით).

იმისათვის, რომ დამნაშავეს მოქმედება სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტით დაკვალიფიცირდეს, აუცილებელია გაირკვეს, თუ რა მიზნით აღმოჩნდა პირი სხვის ბინაში, სადგომსა თუ სხვა საცავში და როდის წარმოიშვა ქონების დაუფლების განზრახვა (მაგალითად, თუ პირი მეგობრის ღია ბინაში შევიდა დანაშაულებრივი მიზნის გარეშე და მერე წარმოეშვა ეს მიზანი, მის ქმედებაში ზემოაღნიშნული მაკვალიფიცირებელი გარემოების არსებობა გამორიცხულია).

ბინა ისეთი ნაგებობაა, რომელიც გამიზნულია ადამიანთა მუდმივ ან დროებით საცხოვრებლად (ინდივიდუალური სახლი, ბინა, აგარაკი, ოთახი სასტუმროში, სანატორიუმში და ა.შ.). ბინის შემადგენელი ნაწილებია ქონების შესანახად ან ადამიანთა სხვა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად გამოყოფილი სათავსები. ბინად ვერ მივიჩნივთ მატარებლის კუპეს, გემის კაიუტას, მანქანის მისაბმელს და სხვა.

სადგომის ცნების ქვეშ იგულისხმება შენობა-ნაგებობანი, რომლებიც ადამიანთა და ფასეულობათა განსათავსებლად არის გამიზნული. ეს შეიძლება იყოს ფაბრიკა-ქარხანა, მუზეუმი, მაღაზია, თეატრი, სასწავლო დაწესებულება და სხვა.

სხვა საცავი კი არის ასევე მატერიალური ფასეულობის მუდმივ ან დროებით შესანახად განკუთვნილი ტერიტორიის ნაწილი, რომელიც შემოღობილია ან უზრუნველყოფილია მისი სხვაგვარად დაცვა, მაგალითად, სეიფი, რკინის კარადა, კონტეინერი, ავტორეფრეგერატორი, დაცული რკინიგზის ვაგონები და ა.შ. საცავს უნდა მივაკუთვნოთ პირუტყვის სადგომისათვის შემოღობილი ეზო, დაცული სასოფლო-სამეურნეო საწარმოში მარცვლეულის შესანახი ტერიტორია და სხვა.

ორივე გარემოება — ქურდობა ბინაში შეღწევითა და წინასწარი შეთანხმებით პირთა ჯგუფის მიერ, სასამართლო განაჩენში ცალ-ცალკე აისახება, თუმცა, იგი დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას ვერ მოახდენს. იგი მხოლოდ დამნაშავეისათვის სასჯელის ზომის განსაზღვრაზე იმოქმედებს.

სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ კიდევ ერთ განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებას ქმნის ქურდობა, ჩადენილი იმის მიერ, ვინც ორჯერ ან მეტჯერ იყო ნასამართლევი სხვისი მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებისათვის ან გამოძალვისათვის. მუხლის ამ ნაწილით ფაქტობრივად აღიარებულია ერთგვაროვან დანაშაულთა საშიში რეციდივი. კანონი სწორედ ამ პრინციპით აძლიერებს ასეთ პირთა პასუხისმგებლობას.

პარცვა (მუხლი 178-მ)

ძარცვის ობიექტი იგივეა, რაც საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული ყველა დანაშაულისა, მაგრამ იმის გამო, რომ ძარცვის დროს შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ისეთი ძალადობა, რომელიც საშიში არ არის ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის, იგი ორობიექტიან დანაშაულს წარმოადგენს. საკუთრებითი ურთიერთობების გარდა, ამ დანაშაულით საფრთხე ექმნება ადამიანის სხეულის ზელშეუხებლობას.

ობიექტური მხრივ ძარცვა აქტიურ მოქმედებაში გამოიხატება. ამ დროს ხდება სხვისი მოძრავი ქონების აშკარა მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება. ამრიგად, ძარცვისათვის დამახასიათებელია მისი აშკარა ხასიათი და ზოგჯერ ადამიანზე ფიზიკური ან ფსიქიკური ზემოქმედება, რაც, ცხადია, ამ დანაშაულს უფრო საშიშს ხდის საზოგადოებისათვის.

ძარცვის აშკარა ხასიათი იმაში მდგომარეობს, რომ სხვისი ქონების ანგარებით დაუფლება ხდება თვალნათლივ, როგორც იმ პირისათვის, ვის საკუთრებაში, მფლობელობასა ან სარგებლობაში იმყოფება ნივთი, ასევე სხვა ადამიანებისათვისაც. ცხადია, დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ დამსწრეთ გააზრებული აქვთ მისი მოქმედების დანაშაულებრივი ხასიათი.

ამიტომაც არის, რომ ძარცვისას დამნაშავე უფრო საშიშია, მას შინაგანად გათვითცნობიერებული აქვს, რომ თავისი მიზნის მისაღწევად და წინააღმდეგობის გადასალახავად შეუძლია მიმართოს ძალადობას.

სასამართლო პრაქტიკაში არცთუ იშვიათად ქურდობა გადაიზრდება

ხოლმე ძარცვაში, როდესაც დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ დაზარალებულისა და სხვა პირებისათვის შესაძრევია მისი დანაშაულებრივი მოქმედება, მაგრამ მაინც განაგრძობს მას ქონების დაუფლების მიზნით. ეს ხდება მაშინ, როდესაც მოქმედება, როგორც ქურდობა, ჯერ დამთავრებული არ არის, დამნაშავე ვერ დაუფლა ქონებას და შესაძლებლობა არა აქვს განკარგოს იგი თავისი შეხედულებით; ხოლო, იმ შემთხვევაში კი, თუ ქურდი შეწყვეტს დაწყებულ დანაშაულს და შეეცდება მიმალვას, მისი მოქმედება დაკვალიფიცირდება როგორც ქურდობის მცდელობა.

ამრიგად, იმისათვის, რომ განისაზღვროს, თუ რა ხერხით ხდება სხვისი ქონების დაუფლება, ყურადღება უნდა მიექცეს ობიექტურ და სუბიექტურ კრიტერიუმებს.

ობიექტური კრიტერიუმი გულისხმობს ქონების მესაკუთრის, მფლობელის ან სხვა პირის შეგნებას, რომ ისინი ზედავენ და აღიქვამენ პირის მოქმედების დანაშაულებრივ ხასიათს; ხოლო სუბიექტური კრიტერიუმი კი მდგომარეობს იმაში, რომ თვით დამნაშავესაც შეგნებული აქვს სხვათათვის მის მიერ სხვისი ქონების დაუფლების აშკარა ხასიათი.

ძარცვა დანაშაულის მატერიალურ შემადგენლობას მიეკუთვნება; იგი დამთავრებულია ქონების ფაქტობრივი დაუფლების მომენტიდან, რომლის შედეგაც დამნაშავეს ეძლევა შესაძლებლობა თავისი შეხედულებით გამოიყენოს ან განკარგოს სხვისი ქონება. ამ შესაძლებლობის ფაქტობრივი რეალიზაცია ძარცვის ობიექტური მხარის ფარგლებს სცილდება.

ძარცვის ობიექტური მხარეში შედის ასევე მიზეზობრივი კავშირის დადგენა დამნაშავეს მართლსაწინააღმდეგო ქმედებასა და დამდგარ მანევრს შორის.

ძარცვის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვასა და მისაკუთრების მიზნის არსებობას გულისხმობს. დამნაშავეს გათვითცნობიერებული აქვს, რომ იგი აშკარად, სხვათა თანდასწრებით ეუფლება ქონებას, რომელზეც არავითარი უფლება არ გააჩნია, ითვალისწინებს მესაკუთრისა ან სხვა კანონიერი მფლობელისათვის ზიანის მიყენების შესაძლებლობას და სურს ამ შედეგის დადგომა.

ძარცვის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული ფიზიკური პირი.

სისხლის სამართლის კოდექსის 178-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია ძარცვის დამამძიმებელი გარემოებები, როგორიცაა: მისი

ჩადენა წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ, არაერთგზის და რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

ეს დამამძიმებელი გარემოებები არსებითად არაფრით არ განსხვავდება ქურდობის დამამძიმებელი გარემოებისაგან.

რაც შეეხება ძარცვის ისეთ მაკვალიფიცირებელ ნიშანს, როგორიცაა: ძარცვა, ჩადენილი ძალადობით, რომელიც საშიში არ არის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის, ან ასეთი ძალადობის მუქარით, ეს, ცხადია, ქურდობის შემადგენლობას არ შეიძლება შეიცავდეს. ფაქტობრივად, აქ ლაპარაკია ისეთ ძალადობაზე, რომელიც არ ქმნის სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე, ნაკლებად მძიმე ან მსუბუქი დაზიანების დანაშაულის შემადგენლობას, ვინაიდან ამ დროს არ ხდება ჯანმრთელობის ხანმოკლე მოშლა ან საერთო შრომის უნარის უმნიშვნელო არამყარი დაკარგვაც კი (იხ. მუხლები 117-ე, 118-ე, 120-ე).

ფიზიკური ძალადობა შეიძლება გამოიხატოს ცემაში ან სხვაგვარ ძალადობაში, რომელიც დაზარალებულს ტკივილს განაცდევინებს, მაგალითად, ხელის გადაგრეხა, კარატესა და სხვა მტკივნეული ილეთის გამოყენება, ფეხის გამოღებით პირის წაქცევა, ქალისათვის საყურის მოგლეჯა და სხვა.

სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა ცემისათვის გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის 125-ე მუხლში, მაგრამ, რამდენადაც აღნიშნული ფიზიკური ძალადობა ძარცვის მაკვალიფიცირებელი შემადგენლობის ალტერნატიულ-სავალდებულო ნიშანს წარმოადგენს, იგი შთაინთქმება ძარცვის შემადგენლობით და კოდექსის 125-ე მუხლით დამატებით კვალიფიკაციას აღარ მოითხოვს. განხორციელებული ძალადობა ყოველთვის სხვისი ქონების დაუფლების საშუალებას უნდა წარმოადგენდეს.

ძარცვის დროს ძალადობა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც ქონების მესაკუთრის, სხვა კანონიერი მფლობელის მიმართ, ისე სხვა პირების მიმართაც, რომლებიც რეალურად წინ აღუდგებიან დანაშაულის ჩადენას ან, დამნაშავეს აზრით, შეეძლოთ ხელი შეეშალათ მისთვის ქონების უკანონოდ დაუფლებისათვის.

რაც შეეხება ფსიქიკურ ძალადობას, იგი გულისხმობს პირის დაშინებას, მუქარას — გამოიყენოს ისეთი ძალადობა, რაც საშიში არ არის ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის, ფსიქიკური ძალ-

აღობა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც ქონების დაუფლების, ისე უკვე დაუფლებული ქონების შენარჩუნების საშუალება.

ძალადობის ხარისხის განსაზღვრავად სავალდებულოა სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის ჩატარება, ვინაიდან სწორედ ძალადობის ხარისხია განმსაზღვრელი ძარცვისა და ყაჩაღობის დანაშაულთა გასამიჯნად.

სისხლის სამართლის კოდექსის 178-ე მუხლის მე-3 ნაწილში გათვალისწინებული განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებები ისეთივეა, როგორც ქურდობის ჩადენისას (იხ. მუხლი 177-ე), მაგრამ ბინაში, სადგომსა ან სხვა საცავში შეღწევით ძარცვის დროს უნდა დადგინდეს, ჰქონდა თუ არა დამნაშავეს ბინაში შეღწევაზე ქონების აშკარად დაუფლების განზრახვა.

ყაჩაღობა (მუხლი 179-ე)

ყაჩაღობის საშიშროება მეტად მაღალია. იგი არა მარტო ქონების ხელყოფაში გამოიხატება, არამედ თვით ამ ხელყოფის ხასიათში — თავდასხმასა და ისეთი ძალადობის გამოყენებაში, რომელიც საშიშია ადამიანის სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის, ანდა ასეთი ძალადობის გამოყენების მუქარაში.

ყაჩაღობა ორობიექტიანი დანაშაულია. იგი ერთდროულად ხელყოფს როგორც ადამიანის საკუთრების უფლებას, ისე მის ჯანმრთელობას. ყაჩაღობის შემადგენლობაში ეს ორივე ობიექტი ძირითადია. ის, რომ ყაჩაღობა საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავშია შეტანილი, იმით არის განპირობებული, რომ ადამიანის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულს, როგორც სისხლის სამართლით დაცულ ყველაზე მნიშვნელოვან ობიექტს, ცალკე თავი აქვს დათმობილი, სადაც სათანადოდ არის რეგლამენტირებული როგორც მისი სიცოცხლის, ისე ჯანმრთელობის დაცვის საკითხები. ამიტომ ყაჩაღობის შემადგენლობაში საკუთრებითი ურთიერთობის ობიექტს პრიორიტეტული მნიშვნელობა ენიჭება.

ობიექტური მხრივ ყაჩაღობა გამოიხატება თავდასხმაში სხვისი მოძრავი ქონების დასაუფლებლად, რასაც თან ერთვის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობა ანდა ასეთი ძალადობის მუქარა.

თავდასხმის ცნებაში უნდა ვიგულისხმოთ დაზარალებულისათვის დამნაშავეს უცარი, აგრესიული მოქმედება, რომელიც დაკავშირებულია

ღია ძალადობასთან. თუმცა, მოულოდნელობის მიუხედავად, როგორც წესი, თავდასხმის ფაქტი, რომელსაც თან ერთვის ფიზიკური ძალადობა, კარგად არის გათვითცნობიერებული დაზარალებულის მიერ. მაგრამ ზოგჯერ შეიძლება თავდასხმის ფაქტი მის მიერ არც იყოს გააზრებული (მაგალითად, დანის ჩარტყმა ზურგში, მალულად სროლა და ა.შ.). თავდასხმა შეიძლება გამოიხატებოდეს ნერვულ-პარალიტიკური, ტოქსიკური ან სხვა გამაბრუებელი საშუალებით, რათა მან გონება დაკარგოს და დამნაშავემ დაზარალებულის უმწეო მდგომარეობის გამოყენებით განახორციელოს დანაშაულებრივი საქმიანობა.

ამგვარი ხასიათის ზემოქმედება ხშირად არ აღიქმება დაზარალებულის მიერ, მაგრამ იგი მაინც თავდასხმად უნდა იყოს მიჩნეული.

ყაჩაღობას ექნება ადგილი ისეთი ძალადობის დროსაც, რაც გამოყენებულია არა მესაკუთრის ან ქონების სხვა კანონიერი მფლობელის მიმართ, არამედ იმ პირების მიმართაც, რომლებსაც, დამნაშავეს შეხედულებით, შეუძლიათ წინ აღუდგნენ ქონების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებას.

თავდასხმა და მის შედეგად უშუალოდ განხორციელებული ძალადობა ორი განუყოფელი აგრესიული აქტის ერთიანობაა. ამიტომ თავდასხმაზე, როგორც ყაჩაღობის ობიექტურ ნიშანზე, შეიძლება მხოლოდ პირობითად ვილაპარაკოთ, ვინაიდან ძალადობის გარეშე იგი კარგავს სისხლისსამართლებრივ მნიშვნელობას. თუ თავდასხმას არ ახლავს ფიზიკური ან ფსიქიკური ძალადობა, იგი არ შეიძლება იყოს დაზარალებულის წინააღმდეგობის გადასალახავად გამოყენებული ქონების დაუფლების საშუალება.

ფიზიკური ძალადობა, გამოყენებული ყაჩაღობის დროს, საშიში უნდა იყოს ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის; დაზარალებულის სიკვდილი, როგორც მისდამი გამოყენებული ძალადობის შედეგი, ყაჩაღობის შემადგენლობას სცილდება და იგი დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით, როგორც ყაჩაღობა და მკვლელობა, ცხადია, მისი ბრალის ფორმის, ხერხისა და საშუალების გათვალისწინებით.

თუ ყაჩაღობას თან ახლავს სხეულის მძიმე დაზიანება, ქმედება დანაშაულთა ერთობლიობას ქმნის. ამ შემთხვევაშიც, დანაშაულის დასაკვალიფიცირებლად ყურადღება უნდა მიექცეს ბრალის ფორმასა და სხეულის დაზიანების ხარისხს.

დამნაშავეს მიერ გამოყენებული ძალადობის ხარისხის განსაზღვრა-

ვად, მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული არა მარტო ჯანმრთელობისათვის მიყენებული დაზიანების შედეგი, არამედ მისი ხანგრძლივობა, ინტენსივობა, დანაშაულის ჩადენის იარაღი, საშუალება და სხვა.

აქედან გამომდინარე, ყაჩაღობად უნდა იქნეს დაკვალიფიცირებული ისეთი შემთხვევა, როდესაც ყაჩაღობას შედეგად მოჰყვა სხეულის მსუბუქი დაზიანება ან მას საერთოდ არ მოჰყოლია ჯანმრთელობისათვის არავითარი ზიანი, მაგრამ მიყენების მომენტში ქმნიდა საშიშროებას დაზარალებულის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის. ასეთი ძალადობის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ დაზარალებულის არაერთგზისი ჩაშვება წყლით საცე აბაზანაში, თავზე პოლიეთილენის ჩამოცმა, მისი გადმოგდება მოძრავი მატარებლიდან და სხვა ძალადობითი მოქმედება.

ყაჩაღობის დროს ფსიქიკური ძალადობა უმეტესწილად მიმართულია ქონების მესაკუთრის ან მისი მფლობელის მიმართ, მაგრამ გამორიცხული არ არის, რომ ძალადობის გამოყენების მუქარა მიმართული იყოს სხვა პირებისაკენ, რომლებიც ცდილობენ ზელი შეუშალონ დანაშაულის განხორციელებას.

ყაჩაღობის დროს მუქარა უნდა იყოს იმშუთიერი და რეალური. მისი გამოვლენის ფორმას არა აქვს პრინციპული მნიშვნელობა. იგი შეიძლება გამოიხატოს სიტყვიერად, ჟესტით, კონკლუდენტური მოქმედებით (მაგალითად, ცეცხლსასროლი ან ცივი იარაღის დემონსტრირებით).

დაზარალებული დარწმუნებული უნდა იყოს ან ყოველ შემთხვევაში, საფუძვლიანი ეჭვი უნდა ჰქონდეს იმისა, რომ ეს მუქარა რეალიზებულ იქნება, თუ იგი ქონების გადაცემის მოთხოვნას არ დააკმაყოფილებს. ამიტომ მუქარის მიზანია დაზარალებულის ნების პარალიზება ან დროებით მისი დათრგუნვა და ამით ძალადობრივი გზით ქონების დაუფლება.

ქმედების იურიდიული არსის შეფასებისას მნიშვნელოვან მომენტად ითვლება თვით დაზარალებულის მიერ მის მიმართ გამოთქმული მუქარის ხასიათის შეგნება. თუ დანაშაულის ჩადენის მთელი ვითარება მოწმობს, რომ არსებობს ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის რეალური საფრთხე, მაშინ მუქარის განუსაზღვრელი ხასიათის დროსაც კი, ქმედება ყაჩაღობის შემადგენლობას ქმნის.

დამნაშავის მიერ ქონების დასაუფლებლად იარაღის იმიტაციის გამოყენება, რომელსაც გარეგნული მსგავსება აქვს იარაღის ანალოგთან, მაგრამ არ შეიძლება სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენება, მაინც ძალადობაც უნდა მივიჩნიოთ, თუ ეს იარაღი მსხვერპ-

ლის მიერ ნამდვილ იარაღად აღიქმება. სათანაშო იარაღის დემონსტრირებაც კი უარყოფითად მოქმედებს დაზარალებულზე, მას ეუფლება შიშის გრძნობა და იგი იძულებულია დათმოს ქონება.

ზოგჯერ დანაშაულებრივი ქმედება დაწყებული ქურდობით ან ძარცვით, მისი ჩადენის პროცესში შეიძლება გადაიზარდოს ყაჩაღობად, თუ ფიზიკური ან ფსიქიკური ძალადობა ამა თუ იმ გარემოებათა გამო ინტენსიფიცირებულ და მიყვანილ იქნა ძალადობის იმ ხარისხამდე, რაც დამაზიარებელია ყაჩაღობისათვის.

თუ ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიშ ძალადობას დამნაშავე იყენებს ქურდობის ან ძარცვის დამთავრების შემდეგ, რათა თავიდან აიცილოს შეპყრობა და დამნაშავის მიზანს არ წარმოადგენს ამ გზით დაუფლებული ქონების მითვისება, იგი არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს ყაჩაღობად. იგი ქმნის ადამიანის წინააღმდეგ მიმართულ ერთ-ერთ დანაშაულს ან მმართველობის წესის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულს.

ყაჩაღობის საშიშროებიდან გამომდინარე, ყაჩაღობა ფორმალური დანაშაულის შემადგენლობათა რიცხვს მიეკუთვნება. იგი დამთავრებულია ყაჩაღური თავდასხმის მომენტიდან, იმისდა მიუხედავად, შეძლო თუ არა დამნაშავემ სხვისი ქონების დაუფლება. დაზარალებულისათვის ქონებრივი ზიანის მიყენება ამ დანაშაულის ობიექტური მხარის ფარგლებს გარეთ რჩება. დანაშაულის დამთავრების განსაზღვრა თავდასხმის მომენტით შეუძლებელს ხდის ყაჩაღობის მცდელობის სტადიის არსებობას.

ყაჩაღობის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება, დამნაშავეს გათვითცნობიერებული აქვს თავისი მოქმედების საშიშროება და ის ზიანი, რაც შეიძლება მიაღგეს დაზარალებულს და სურს მართლსაწინააღმდეგოდ დაეუფლოს მის ქონებას.

ყაჩაღობის დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი ფიზიკური პირი.

სისხლის სამართლის კოდექსის 179-ე მუხლის მე-2 ნაწილში ჩამოთვლილია ყაჩაღობის ისეთი დამამძიმებელი გარემოებები, რომელთა კომენტარი მოცემულია ქურდობისა და ძარცვის დანაშაულთა განხილვისას. სახელდობრ, ყაჩაღობა, ჩადენილი ჯგუფურად; არაერთგზის; ბინაში, სადგომში ან სხვა საცავში უკანონო შეღწევით; ღიდი ოდენობით ნივთის დაუფლების მიზნით; იმის მიერ, ვინც ორჯერ ან მეტჯერ იყო ნასა-

მართლმადიდებელი სხვისი მოძრაობის ნიშნის მართლმადიდებელი მისაკუთრებისა ან გამოძალვისათვის.

ყაჩაღობის შემადგენლობაში თავისებურად არის ჩამოყალიბებული მისი ისეთი დამამძიმებელი გარემოება, როგორიცაა ყაჩაღობა ჩადენილი ჯგუფურად. ამ მაკვალიფიცირებელ გარემოებაში იგულისხმება ყაჩაღობის ჩადენა როგორც ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებით, ისე მისი ჩადენა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ.

თუ ყაჩაღობა ჩადენილია ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებით, არ არის სავალდებულო, რომ ყველა თანამსრულებელმა გამოიყენოს ისეთი ძალადობა, რომელიც საშიშაა ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის. საკმარისია, რომ მათგან თუკინდ ერთმა მიმართოს ამგვარ ძალადობას და ეს ფაქტი სხვა თანამონაწილეთა განზრახვითაც იყოს მოცული. წინააღმდეგ შემთხვევაში სახეზე გვექნება ამსრულებლის ექსცესი.

ჯგუფური ყაჩაღური თავდასხმა, განხორციელებული შეიარაღებული დამნაშავეების მიერ, უნდა გავმიჯნოთ ბანდიტიზმისაგან. ბანდის აუცილებელ ნიშანს, რითაც იგი განსხვავდება ყაჩაღობისაგან, წარმოადგენს ჯგუფის სიმყარე. ბანდის სიმყარე ხასიათდება მისი შემადგენლობისა და ორგანიზაციული სტრუქტურის სტაბილურობით, მისი წევრების მტკიცე შეკავშირებით, დანაშაულებრივი საქმიანობის დამახასიათებელი ფორმითა და მეთოდებით. ამას გარდა, ჯგუფური შეიარაღებული ყაჩაღობისაგან განსხვავებით, ბანდის შეიარაღება გულისხმობს მისი წევრების აღჭურვას მხოლოდ ცეცხლსასროლი ან ცივი იარაღით და, რაც მთავარია, ბანდა იქმნება რამდენიმე განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩასადენად, მაშინ, როდესაც ჯგუფური ყაჩაღობა ერთჯერადი დანაშაულებრივი აქტის განხორციელებას გულისხმობს.

ყაჩაღობას, ჩადენილს დიდი ოდენობით ნივთის დაუფლების მიზნით, გარკვეული სპეციფიკა ახასიათებს. ქურდობისა და მარცვისას დიდი ოდენობა გულისხმობს ქონების მითვისების უკვე შემდგარ ფაქტს, როდესაც დამნაშავე დაუფლავს ქონებას და მისი განკარგვის შესაძლებლობა აქვს, ხოლო ყაჩაღობის დროს შეიძლება დიდი ოდენობით ნივთის დაუფლების მხოლოდ მიზანი არსებობდეს, ვინაიდან ეს უკანასკნელი ფორმალურ შემადგენლობათა რიცხვს განეკუთვნება. ყაჩაღობა დამთავრებულია მაშინ, როდესაც თავდასხმა განხორციელდა. მთავარია, დადგენილ იქნეს განზრახვა, რომ ყაჩაღობა მიმართული იყო დიდი ოდენობით ნივთის დაუფლებისაკენ.

თაღლითობა (მუსლი 180-მ)

თაღლითობამ, როგორც სხვისი ქონების მართლმადიდებელი დაუფლებამ, ფართო გავრცელება პოვა საბაზრო ეკონომიკისა და თავისუფალი მეწარმეობის სფეროში. მისი ობიექტია საკუთრებითი ურთიერთობები, ხოლო საგანს წარმოადგენს სხვისი უძრავი ან მოძრავი ქონება, ასევე სხვის ქონებაზე უფლება, როგორც იურიდიული კატეგორია. ეს უფლება შეიძლება სხვადასხვა დოკუმენტით იყოს აღიარებული (მაგალითად, ანდერძით, დაზვევის პოლისით, ამა თუ იმ ქონების მიღების მინდობილობითა და სხვა). ზშირად დოკუმენტები სხვადასხვა თაღლითური ოპერაციის საგანია.

ობიექტური მხრივ თაღლითობის თავისებურება მისი ჩადენის ხერხში მდგომარეობს. საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ სხვა დანაშაულთაგან განსხვავებით, რომელთათვისაც დამახასიათებელია დანაშაულის განხორციელების ფიზიკური ხერხი, თაღლითობისას დამნაშავეს მოქმედებას ინფორმაციული ხასიათი აქვს ან კიდევ გამოყენებულია დამნაშავესა და დაზარალებულს შორის არსებული ნდობის ფაქტორი.

ქონების დაუფლების ან ქონებაზე უფლების მიღების საშუალებად მოტყუება. ცხადია, მოტყუება თავისთავად არ გულისხმობს სხვისი ქონების დაუფლებას, მაგრამ მისი დახმარებით ხდება ძირითადი მოქმედების შესრულების უზრუნველყოფა. ამიტომაცაა, რომ მოტყუება, როგორც დანაშაულის ჩადენის ხერხი, შედის თაღლითობის დანაშაულის შემადგენლობაში. სწორედ ეს ზემოაღნიშნული ურთიერთდაკავშირებული აქტები შეადგენს თაღლითობის ობიექტური მხარის ნიშნებს.

თაღლითობის სპეციფიკა იმაშიც პოულობს თავის გამოხატულებას, რომ გარეგნულად ქონების გადაცემა დამნაშავესათვის ხდება ნებაყოფლობით თვით მესაკუთრის მიერ, რომელიც შეცდომაშია შეყვანილი.

ამრიგად, მოტყუება ეს არის ჭეშმარიტების განზრახ დამახინჯება ან გარკვეულ გარემოებათა განზრახ დაფარვა ქონების მესაკუთრის შეცდომაში შეყვანის მიზნით. იგი გულისხმობს კონტრაგენტის ღებინფორმაციას, მის წინასწარი შეცნობით შეცდომაში შეყვანას. ამიტომ, თუ დადგენილი არ იქნება რეალობის დამახინჯების ან შეტყობინების წინასწარი განზრახვა, ქმედებას თაღლითობად ვერ დავაკვალიფიცირებთ.

მოტყუების, როგორც სხვისი ქონების მართლმადიდებელი დაუფლების ორი სახე არსებობს: აქტიური მოტყუება გულისხმობს წინასწარი

შეცნობით პირის შეცდომაში შეყვანას ცრუ მონაცემების შეტყობინების საფუძველზე; პასიური მოტყუება კი გულისხმობს თურთმითი მნიშვნელობის ფაქტების დაფარვას, რომლის შეტყობინება დაზარალებული-სათვის საგადასახადო იყო. ამით დაზარალებული შეცდომაშია შეყვანილი ქონების გადაცემის კანონიერი საფუძვლის არსებობის შესახებ.

თაღლითობის დროს დამნაშავეს მიერ მიწოდებული ტყუილი ცნობა შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს; ზოგჯერ იგი ეხება დამნაშავეს პიროვნებას, მის უფლებებსა და უფლებამოსილებას; მეორე შემთხვევაში — თურთმითი ფაქტებს და ა.შ.

მოტყუება შეიძლება გამოიხატოს როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით.

თაღლითობა ხშირად დაკავშირებულია ყალბი დოკუმენტების წარდგენასთან, რაც თითქოსდა კანონიერ საფუძველს ქმნის დამნაშავესათვის ქონების გადასაცემად. ამ შემთხვევაში ყალბი დოკუმენტის გამოყენება, როგორც მოტყუების ერთ-ერთი სახე, წარმოადგენს თაღლითობის კონსტრუქციულ ელემენტს და დამატებით კვალიფიკაციას სისხლის სამართლის კოდექსის 362-ე მუხლით — „ყალბი დოკუმენტის, ბეჭდის, შტამპის ან ბლანკის დამზადება ან გამოყენება“ — არ საჭიროებს; ხოლო თაღლითის მიერ ყალბი დოკუმენტის დამზადება, ძირითად დანაშაულთან ერთად, დამატებით კოდექსის 362-ე მუხლითაც უნდა დაკვალიფიკირდეს.

რაც შეეხება ყალბი საბანკო ბილეთის, ლითონის მონეტის, ფასიანი ქაღალდის ან ვალუტის დამზადებას გასაღების მიზნით, აგრეთვე გასაღებას, იგი სრულად არის მოცული კოდექსის 212-ე მუხლის დისპოზიციით და დამატებით კვალიფიკაციას თაღლითობის მუხლით არ საჭიროებს. ყალბი ლატარიის ბილეთით მოგების მიღება უკვე თაღლითობის დანაშაულის შემადგენლობას იძლევა, ვინაიდან იგი არ შეიცავს სახელმწიფოს ან კომერციული ორგანიზაციის საკრედიტო მოვალეობას — გადაუხადოს ბილეთის პატრონს მისი ღირებულება.

თაღლითობის მეორე, უფრო ნაკლებად გავრცელებულ მოტყუების ხერხს წარმოადგენს ნდობის ბოროტად გამოყენება. ფაქტობრივად იგი მოტყუების სახესხვაობაა.

ნდობის ბოროტად გამოყენება, როგორც თაღლითობის ჩადენის ხერხი, ჩვეულებრივ გამოიხატება დამნაშავეს მიერ სპეციალური უფლებამოსილების ან პირადი ნდობის ბოროტად გამოყენებაში. დაზარალებუ-

ლის ნდობა, როგორც წესი, ეფუძვნება ხელშეკრულებიდან გამომდინარე სამოქალაქო-სამართლებრივ ან შრომით ურთიერთობებს (მაგალითად, პირი, რომელმაც შრომის ხელშეკრულების საფუძველზე სამუშაოს შესასრულებლად მიიღო ფული, წინასწარი განზრახვით არ ასრულებს ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებას ან კიდევ არ უბრუნებს ვალს დაზარალებულს და სხვა).

სასამართლო პრაქტიკა თაღლითობად აკვალიფიცირებს კერძო პირის მიერ განზრახ პენსიისა თუ დახმარების უკანონოდ მიღებას.

თაღლითობაა გარიგების დადებისას (ნასყიდობის, იჯარის და სხვა) დაზარალებულის მოტყუება, როდესაც მას გადასცემენ წუნდებულ საქონელს, უფრო მცირე ღირებულების ნივთს და სხვა.

ბოლო წლებში ფართო გავრცელება პოვა თაღლითობით ჩადენილი დანაშაულის სხვაგვარადა გამოვლენამაც. სახელდობრ, იგი არ არის დაკავშირებული სხვისი ქონების უშუალო დაუფლებასთან, არამედ გულისხმობს მოტყუებით მასზე უფლების მოპოვებას; მაგალითად, დამნაშავეს აქვს რა წინასწარგანზრახული, რომ არ შეასრულოს ნაკისრი ვალდებულება, მოხუც მართლმადიდებელს ადამიანთან დებს ფიქტიურ ხელშეკრულებას სამიღვანელო რჩენის შესახებ, მისი ბინის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების მიზნით.

ბოლო ხანს ასევე გავრცელდა თაღლითობის ისეთი შემთხვევები, როგორიცაა: სხვისი ქონების ან სხვის ქონებაზე უფლების მიღება კომპიუტერის გამოყენებით, ავანსის მიღებით საქონლის მიცემის საბაბით და ა.შ.

სასამართლო პრაქტიკაში ზოგჯერ ისეთ შემთხვევებს ვაწყდებით, როდესაც დანაშაულის სწორი კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია თაღლითობისა და ქურდობის დანაშაულთა გამიჯვნა. ქურდობის დროსაც შეიძლება დამნაშავემ მოტყუებით შეაღწიოს ბინაში. მაგრამ ამ დროს მოტყუება წარმოადგენს იმ პირობას, რომელიც შემდგომში აადვილებს ქონების ფარულად დაუფლებას, ხოლო თაღლითობის დროს კი მოტყუება დამნაშავესათვის ქონების გადაცემის ძირითადი საფუძველია. ამ ორი დანაშაულის გასამიჯვნად უნდა გვახსოვდეს, რომ ქურდობის დროს დამნაშავე დაზარალებულის ნების გარეშე ფარულად ეუფლება ქონებას, ხოლო თაღლითობისას კი პირი „ნებაყოფლობით“ გადასცემს ქონებას დამნაშავეს.

მოტყუება, რომელიც არ წარმოადგენს ქონების უშუალოდ დაუფლების საშუალებას, არამედ გულისხმობს მისი დაუფლების გაად-

ვილებას და თაღლითობის შემადგენლობას არ მოიცავს. მაგალითად, პირი, რომელიც შედის ბინაში, ვითომდა წყლის ონკანის შეკეთების მიზნით და ბინის მუპატრონისაგან ფარულად ითვისებს ნივთს, ქურდობად იქნება დაკვალიფიცირებული.

თაღლითობის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება. დამნაშავეს გათვითცნობიერებული აქვს, რომ იგი თაღლითობით მართლსაწინააღმდეგოდ უფლება სხვის ქონებას, რითაც ზიანს აყენებს მის მესაკუთრეს და სურს ამ შედეგის დადგომა.

თაღლითობის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი ფიზიკური პირი.

თაღლითობის მაკვალიფიცირებელი გარემოებები, რომელიც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის 180-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებში ძირითადად ემთხვევა ქურდობის სათანადო მაკვალიფიცირებელ გარემოებებს (იხ. მუხლი 177-ე), მაგრამ ქურდობისაგან განსხვავებით, თაღლითობის ერთ-ერთ მაკვალიფიცირებელ გარემოებად მოცემულია თაღლითობა, ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. აქ დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს არა მარტო სახელმწიფო მოხელე, არამედ კომერციული სტრუქტურის წარმომადგენელიც, რომელიც სხვის ნივთს მოტყუებით დაეუფლება.

გამოძალვა (მუხლი 181-ე)

საკუთრებითი ურთიერთობების გარდა, რომელიც გამოძალვის ძირითად ობიექტს წარმოადგენს, ამ დანაშაულის დამატებითი ობიექტი შეიძლება იყოს როგორც ადამიანის ჯანმრთელობა, ასევე მისი პატივი და ღირსება.

გამოძალვის საგანს წარმოადგენს როგორც ქონება, ისე ქონებაზე უფლება (ხელწერილი, ხელშეკრულება ან სხვა დოკუმენტი), რომლის თანახმადაც განსაზღვრული ქონებრივი უფლება ან ქონებით სარგებლობა დამნაშავეზე გადადის.

ობიექტური მხრივ გამოძალვა გამოიხატება დამნაშავეს მიერ ქონების მესაკუთრისადმი ან ქონების მფლობელისადმი მიმართულ მოთხოვნაში, გადასცეს მას ნივთი ან მასზე უფლება, ასევე ქონებით სარგებლობის უფლება.

დანაშაულის კონსტრუქციიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ქონებ-

ის უკანონო მოთხოვნა გულისხმობდეს მის გადაცემას დამნაშავესათვის სასურველი სხვა პირისათვის. ამასთან, ამ მოთხოვნას თან ერთვის დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ მუქარა.

ამ მოთხოვნათა დასაკმაყოფილებლად დაზარალებულის იძულება მუქარის სხვადასხვა სახით გამოიხატება: მუქარა შეიძლება შეიცავდეს ძალადობის გამოყენებას; სხვისი ქონების განადგურებას; დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ სახელგამტეხი ცნობის გახმაურებას; სხვა ისეთი ცნობების გავრცელებას, რომელიც, თუმცა სახელის გამტეხი არ არის, მაგრამ მისმა გავრცელებამ შეიძლება არსებითად ხელყოს დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის უფლებები.

დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ გამაწილებელი ცნობის გახმაურება შეიძლება შეეხებოდეს მათ პირად ცხოვრებას, ჯანმრთელობას, ბიოგრაფიის სამარცხვინო ფაქტს, ასევე ჩადენილ სამართალდარღვევას და სხვა.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ახლო ნათესავებში იგულისხმებიან კოდექსის 109-ე მუხლის შენიშვნაში მითითებული პირები: მშობელი, შვილად ამყვანი, შვილი, შვილობილი, პაპა, ბებია, შვილიშვილი, და, ძმა, მეუღლე.

ის ცნობები, რომელთა გავრცელებითაც დამნაშავე იმუქრება, შეიძლება სინამდვილეს არ შეესაბამებოდეს და გამოგონილი იყოს, მაგრამ აუცილებლად დაზარალებულის ან ახლო ნათესავის სახელის გამტეხი უნდა იყოს.

ამასთან, როგორც აღინიშნა, გამოძალვისას მუქარა შეიძლება ეხებოდეს ისეთი ცნობების გავრცელებასაც, რომელიც, თუმცა სახელის გამტეხი არ არის, მაგრამ შეუძლია ზიანი მიაყენოს დაზარალებულს ან მის ახლო ნათესავს (მაგალითად, კომერციული საიდუმლოების შემცველი ცნობების, ოჯახური ან პირადი საიდუმლოების გახმაურება და სხვა).

გამოძალვისას დამნაშავეს მიერ განხორციელებული შანტაჟი შეიძლება გულისხმობდეს დაზარალებულისათვის არასასურველი ცნობების გადაცემას საზოგადოების გარკვეული ჯგუფისათვის (მაგალითად, თანამშრომლებისათვის) ან თუგინდ ერთი პირისათვის (მაგალითად, მეუღლისათვის).

დანაშაულის გამოძალვით კვალიფიკაციისათვის მუქარის გამოხატვის ფორმას მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება გამოხატული იყოს

როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით, ტელეფონითა და სხვა; როგორც უშუალოდ დაზარალებულისათვის, ისე სხვათა მეშვეობით; პირდაპირ ან შენიღბული ფორმით. ყველა შემთხვევაში აუცილებელია, რომ დაზარალებულის მიერ მუქარის შინაარსი ერთმნიშვნელოვნად იყოს აღქმული.

გამოძალვის დანაშაულის შემადგენლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს დამნაშავე რეალურად აპირებდა მუქარის განხორციელებას თუ არა, როგორც აღინიშნა, მთავარია დაზარალებულის მიერ ეს მუქარა რეალურად აღიქმებოდა. გამოძალვისათვის დამახასიათებელ თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ ძალადობის გამოყენების მუქარა ხორციელდება არა უმაღლეს, არამედ გარკვეული დროის გავლის შემდეგ.

ძალადობრივი ძარცვისა და ყაჩაღობისაგან განსხვავებით, როდესაც ძალადობის გამოყენების მუქარა ქონების დაუფლებასთან ერთად რეალიზდება, გამოძალვის დროს ეს მუქარა მომავლისკენაა მიმართული. ამიტომაც ქონების დაუფლებაც მაშინვე კი არ ხდება, როგორც ძარცვისა და ყაჩაღობის დროს, არამედ გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ.

რაც შეეხება სხვისი ნივთის განადგურების ან დაზიანების მუქარას, იგი შეიძლება იმწუთიერი ზიანის მიყენებასაც გულისხმობდეს.

ვინაიდან გამოძალვა ფორმალურ დანაშაულთა შემადგენლობას მიეკუთვნება და იგი დამთავრებულ დანაშაულად გვევლინება დაზარალებულისათვის მოთხოვნის წაყენების მომენტიდან, მუქარის რეალური განხორციელების შედეგი ყოველთვის დანაშაულთა ერთობლიობით დაკვალიფიცირდება.

თუ გამოძალგების მიერ მუქარა რეალურად განხორციელდა, ადგილი ექნება დანაშაულთა ერთობლიობას: მაგალითად, ქონების განადგურებისას – გამოძალგასა და ნივთის განზრახ განადგურებას.

როგორც აღინიშნა, ძალადობის ფაქტობრივი გამოყენება, რომლითაც დამნაშავე იმუქრებოდა, ამ დანაშაულის შემადგენლობით არ არის მოცული და ამიტომ გამოყენებული ძალადობის ხარისხის მიხედვით იგი უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით: გამოძალგითა და ადამიანის ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის სათანადო მუხლით, თუ გამოძალგას თან ახლდა განზრახი ან გაუფრთხილებელი მკვლელობა, ქმედება კვლავ დანაშაულთა ერთობლიობით დაკვალიფიცირდება.

თუ დამნაშავემ მუქარის მიუხედავად, ვერ მიაღწია საწადელს და დაზარალებულს ქონება ვერ გამოსძალა, ხოლო შემდგომ ძალადობის გამოყენებით მაინც დაუფლდა ქონებას, მაშინ, ასეთ შემთხვევაში, საქმე გვექნება დანაშაულთა რეალურ ერთობლიობასთან: გამოძალგა და ძარცვა, ან ყაჩაღობა.

გამოძალგის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება. დამნაშავემ იცის, რომ უკანონოდ მოითხოვს სხვისი ნივთის ან ქონებრივი უფლების გადაცემას ან ქონებრივი სარგებლობის მიღებას და სურს იგი. იმავდროულად იგი მოქმედებს ანგარებითი მოტივით.

დანაშაულის სუბიექტია თითხმეტ წელს მიღწეული შერაცხადი ფიზიკური პირი. აღნიშნულ დანაშაულის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენისას მე-3 ნაწილით პასუხისმგებლობა მძიმდება, თუ იგი ჩადენილია რეკეტორის მიერ. დაზარალებულად ითვლება არა მარტო ის პირი, ვისაც ქონებას სძალავენ, არამედ მისი ახლო ნათესავიც.

სისხლის სამართლის კოდექსის 181-ე მუხლის თითქმის ყველა დამამძიმებელი გარემოება განხილულია ქურდობის მუხლის კომენტარში (იხ. მუხლი 177-ე); მაგრამ აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ, ვინაიდან გამოძალგა, როგორც ფორმალური დანაშაული, დამთავრებულია მოთხოვნის წაყენების მომენტიდან, დიდი ოდენობით ქონების მიღების მიზანი გამოძალგის სუბიექტურ ნიშანში ვლინდება. მიაღწია თუ არა დამნაშავემ დიდი ოდენობით ქონების დაუფლებას, ამას გამოძალგის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. კვალიფიკაციისათვის განმსაზღვრელია ის, რომ დამნაშავეს ეს მიზანი გააჩნდა.

სისხლის სამართლის კოდექსის 181-ე მუხლს დამატა მე-3 ნაწილი, რომლის საფუძველზეც დამნაშავეს პასუხისმგებლობა მძიმდება, თუ ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება ჩადენილია რეკეტორის მიერ. კოდექსის ზოგადი ნაწილის 17¹ მუხლის თანახმად, რეკეტორი არის პირი, რომელიც დამოუკიდებლად ან სხვა პირთან (პირებთან) ერთად წარმართავს რეკეტული დაჯგუფების საქმიანობას, ან სხვაგვარად მონაწილეობს რეკეტული დაჯგუფების საქმიანობაში და მისთვის ცნობილია, რომ ეს დაჯგუფება რეკეტული დაჯგუფებაა, აგრეთვე უკანონოდ წვეტს ან მონაწილეობს რეკეტულ დაჯგუფებათა ან რეკეტულ დაჯგუფებასა და სხვა პირთა შორის დაგების გადაწყვეტაში.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საკუთრებითი ურთიერთობები. ობიექტური მხარე გამოიხატება სხვისი ქონების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებაში როგორც მითვისების, ისე გაფლანგვის ფორმით.

ამ მუხლში გაერთიანებულია ორი დამოუკიდებელი დანაშაულის მითვისება და გაფლანგვა.

მითვისებისა და გაფლანგვისათვის დამახასიათებელია ის, რომ დანაშავე უფლებამოსილია ჰქონდეს ქონება მართლზომიერ მფლობელობაში ან გამგებლობაში. ამიტომ ამ მუხლით დაკვალიფიცირდება დანაშავის მოქმედება, მიმართული ამ ქონების მართლსაწინააღმდეგოდ მითვისების ან გაფლანგვისაკენ.

დამნაშავე ქონების მართლზომიერ მფლობელობას ან გამგებლობას ახორციელებს სამსახურებრივი მოვალების, სახელშეკრულებო ურთიერთობისა თუ სპეციალური დავალების სახით. ამგვარი უფლებამოსილება აქვთ, მაგალითად, მომარაგების აგენტებს, მოლარეს, გამყიდველს და სხვა. ამიტომ იმათი მოქმედება, ვისაც ამგვარი უფლებამოსილება არ გააჩნიათ, მაგრამ სამუშაოს სპეციფიკის გამო, ან სამსახურებრივი მოვალების შესრულებისას აქვთ შეხება ამ ქონებასთან, უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც ქურდობა.

მითვისება და გაფლანგვა მჭიდროდ არის დაკავშირებული ერთმანეთთან. საერთო მათ შორის ისაა, რომ ამ დანაშაულთა სუბიექტს ახასიათებს სპეციალური ნიშანი — ფაქტობრივი შესაძლებლობა განახორციელოს ამ ქონების განკარგვის, მართვის, დაცვის, რემონტის, გადაზიდვის, დროებითი სარგებლობისა და ა.შ. უფლებამოსილება.

მითვისება გულისხმობს აქტიურ მოქმედებას, რომელიც გამოიხატება სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობათა ამოღებაში მისი კანონიერი მესაკუთრისაგან და მის უკანონო დაუფლებაში როგორც თავის, ისე სხვა პირთა სასარგებლოდ.

როდესაც დამნაშავე მისთვის მინდობილ ქონებას ეუფლება თავის სასარგებლოდ გამოყენების მიზნით, წინასწარ საჭიროა მესაკუთრის ქონებრივი ფონდიდან ამ ქონების განცალკევება, გადანაცვლება სივრცეში და მისი პირად ქონებასთან გაერთიანება.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, დამნაშავემ ჯერ უნდა ამოიღოს ხელყოფის საგანი და შემდეგ თავის სარგებლობაში მოაქციოს იგი. ამიტომ.

ფართოდ გავრცელებული აზრის საწინააღმდეგოდ, მითვისება ეს არ არის მხოლოდ ნივთის დაკავება ან დაუბრუნებლობა, რომელიც თავისი შინაარსით ყოველთვის ადამიანის პასიურ მოქმედებას გულისხმობს. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ ქონების დაუფლება უმოქმედობით როგორც თეორიულად, ისე პრაქტიკულად შეუძლებელია. მითვისება ყოველთვის აქტიური მოქმედებით ხორციელდება.

მითვისების დროს დანაშაული დამთავრებულია იმ მომენტიდან, როდესაც დამნაშავისათვის კანონიერად მინდობილი ქონება მისმა მოქმედებამ უკანონოდ გადააქცია, ანუ როდესაც სხვის ქონებას დამნაშავე საკუთარ ქონებას უერთებს მისი, როგორც საკუთარის განკარგვის მიზნით. დამნაშავის შემდგომი მოქმედება, მიმართული მისაკუთრებული ქონების არამართლზომიერად გამოყენებისაკენ, ამ დანაშაულის ფარგლებს სცილდება, მაგრამ იგი გაფლანგვად არ გადაიქცევა. ასე რომ არ იყოს, მაშინ უნდა ვაღიაროთ მითვისებისა და გაფლანგვის დანაშაულთა ერთობლიობა, ხოლო გაფლანგვა კი არაერთგზის ჩადენილად მივიჩნიოთ.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე გულისხმობს პირდაპირ განზრახვას: დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ მითვისებს ან ფლანგავს სხვის ქონებას, რომელიც მას აქვს მინდობილი, ითვალისწინებს, რომ თავისი მოქმედებით ზიანს აყენებს ქონების მესაკუთრეს და სურს კიდევაც ზიანის მიყენება. ამ დროს იგი ხელმძღვანელობს ანგარებითი მოტივით და მიზნად ისახავს უკანონო შემოსავლის მიღებას სხვის ხარჯზე.

მას შემდეგ, რაც ახალმა სისხლის სამართლის კოდექსმა ყველა სახის დანაშაულებრივი ხელყოფისათვის თანაბარი პასუხისმგებლობა დააწესა, ზემოაღნიშნული მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად თითხმეტ წელს მიღწეული კერძო პირი გვევლინება, რომელსაც მესაკუთრემ მფლობელობაში ან გამგებლობაში გადასცა მოძრავი ნივთი. ამ დანაშაულის სუბიექტი არ შეიძლება იყოს თანამდებობის პირი. თუ მიმთვისებელი თანამდებობის პირია, მისი მოქმედება დაკვალიფიცირდება 182-ე მუხლის მე-2 ნაწილით, სადაც ლაპარაკია მითვისებაზე სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით.

სწორედ სამსახურებრივ საქმიანობასთან დაკავშირებით აღმოჩნდა ეს ქონება მის მართლზომიერ მფლობელობაში თუ გამგებლობაში. უნდა შევნიშნოთ, რომ სამსახურებრივი საქმიანობა გულისხმობს არა მარტო თანამდებობის პირის, არამედ რიგითი მუშაკების საქმიანობასაც, რომლებიც ახორციელებენ მათთვის მინდობილ ქონებასთან დაკავშირებულ უფლებამოსილებას.

გაფლანგვა, როგორც დამოუკიდებელი დანაშაული, გულისხმობს დამნაშავის მართლზომიერ მფლობელობასა და გამგებლობაში არსებული ქონების დახარჯვას, მის გაყიდვას ან სხვაგვარად გასხვისებას.

გაფლანგვა არ არის მითვისების შემდგომი დანაშაულებრივი საქმიანობის ეტაპი. იგი არ შეიძლება განხილული იყოს როგორც მითვისების კერძო შემთხვევა, ვინაიდან ერთიანი მოქმედების — სხვისი ქონების ანგარების მიზნით გასხვისების — ხელოვნურად დანაწევრება ორ დამოუკიდებელ დანაშაულად არ შეიძლება. ამას უნდა დაემატოთ, რომ ერთი და იგივე ნივთი არ შეიძლება ერთდროულად მითვისონ და გაფლანგონ.

გაფლანგვის სპეციფიკა იმაშია, რომ მითვისებისაგან განსხვავებით, დამნაშავის მიერ ქონების მფლობელობასა და მის უკანონო განკარგვას შორის არ არსებობს დროის ინტერვალი.

გაფლანგვა დამთავრებულად ითვლება სხვისი მოძრავი ნივთის უკანონო განკარგვის მომენტიდან, ანუ როდესაც დამთავრდება მისი სრული გასხვისების პროცესი (მაგალითად, დახარჯვა, გაყიდვა, სხვა პირთათვის გადაცემა და ა.შ.).

ყველაზე ხშირად გაფლანგვის დაწყება და დამთავრება ერთიან აქტშია შერწყმული. მაგალითად, ბითუმად მოვაჭრე საწყობის გამგემ მოქალაქეებს უკანონოდ მიჰყიდა მისთვის მიბარებული მატერიალური ფასეულობა; ან კიდევ ელექტრონიკის მაღაზიაში უფროსი გამყიდველი ანაზღაურების გარეშე გადასცემს მაგნიტოფონს თავის ნათესავს და სხვა.

მითვისება და გაფლანგვა უნდა განვასხვაოთ ქურდობისაგან, ძირითადი განმასხვავებელი ნიშანი გამოიხატება დანაშაულის სუბიექტის დამოკიდებულებაში სხვისი ქონების დაუფლების მიმართ. მითვისებისა და გაფლანგვის დროს სხვისი ქონება არა მარტო დამნაშავის მართლზომიერ მფლობელობაში იმყოფება, არამედ ამ ქონების მიმართ მას განსაზღვრული უფლებამოსილებაც გააჩნია. ქურდობის დროს კი დამნაშავეს ან საერთოდ არავითარი კავშირი არა აქვს ამ ქონებასთან, ან მის მიმართ ისეთი წმინდა ტექნიკური, საწარმოო ხასიათის ფუნქცია გააჩნია, რომელიც მას არ ანიჭებს უფლებამოსილებას ამ ქონების მფლობელობის, სარგებლობის, განკარგვის ან დაცვის სფეროში.

სისხლის სამართლის კოდექსის 182-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული პირველი სამი დამამძიმებელი გარემოება ისეთივეა, რაც ქურდობის მუხლის მე-2 ნაწილში მოცემული დანაშაულები (იხ. მუხლი 177-ე), ხოლო, რაც შეეხება მითვისებასა და გაფლანგვას სამსახურე-

ბრივი მდგომარეობის გამოყენებით, იგი ამ მუხლის კომენტარებისას უკვე განხილულია.

სისხლის სამართლის კოდექსის 182-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული მაკვალიფიცირებული გარემოებები ზუსტად ემთხვევა ქურდობის განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებებს (იხ. მუხლი 177-ე).

განსაკუთრებული ისტორიული, კულტურული, მცენიერული ან ეროვნული ღირებულების ნივთის ან დოკუმენტის დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით (მუხლი 183-ე)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საკუთრებითი ურთიერთობა. მისი ცალკე დანაშაულად გამოყოფა განპირობებულია დანაშაულის საგნის განსაკუთრებული მნიშვნელობით.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ სხვა დანაშაულთაგან განსახილველი დანაშაული გამოირჩევა ხელყოფის საგნის განსაკუთრებული თვისებებით. იმისათვის, რომ დავადგინოთ ამ ნივთებისა თუ დოკუმენტების განსაკუთრებული ღირებულება, სავალდებულოა ექსპერტის დასკვნა და არა მარტო მათი ღირებულების ფულადი გამოხატულების დასადგენად, არამედ ამ ნივთების ქვეყნისათვის ისტორიული, მეცნიერული, კულტურული და ეროვნული მნიშვნელობის დასადგენადაც.

ზემოაღნიშნული დანაშაულის ხელყოფის საგანი შეიძლება იყოს არა მარტო ცალკეული ნივთი, არამედ ეროვნულ ღირებულებათა კოლექცია, რომელსაც მასში შემავალი ცალკეული ნივთის ღირებულების მიუხედავად, ერთიანად აღებულს, აქვს ისტორიული, კულტურული, მეცნიერული თუ ეროვნული მნიშვნელობა. მაგალითად, სურათების, ხატების, უნიკალური და იშვიათი მუსიკალური ინსტრუმენტების, საფოსტო მარკების, ძველებური მონეტებისა და სხვათა კოლექცია.

განსაკუთრებული ისტორიული, მეცნიერული, კულტურული და ეროვნული ღირებულების მქონე ნივთების ჩამონათვალი, რაც შეიძლება ამ დანაშაულის საგნად იყოს ცნობილი, მოცემულია საქართველოს კანონში „კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“, რომელიც მიღებული იყო 1999 წლის 25 ივნისს.

ამ კანონის საფუძველზე მათ მოეკუთვნება როგორც უძრავი ძეგლები, ისევე მოძრავი ძეგლის შემდეგი სახეობები:

ა) ნებისმიერი მასალითა და ტექნიკით შესრულებული სახვითი ხელოვნების ნიმუში;

ბ) ნებისმიერი მასალითა და ტექნიკით შესრულებული დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნების ნიმუში;

გ) ისტორიულ მოვლენებთან ან ისტორიულ პირთა მოღვაწეობასთან დაკავშირებული ნივთები;

დ) არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებული ან კულტურულ ფენებში შემთხვევით აღმოჩენილი ნივთები ან/და მათი ფრაგმენტები;

ე) ნებისმიერი მასალითა და ტექნიკით შესრულებული საკულტო დანიშნულების ნივთი;

ვ) ხელნაწერები, ინკუნაბულები, სიგელები, გუჯრები და ბეჭდვითი გამოცემები, რომელთაც აქვთ ისტორიული, მხატვრული და სამეცნიერო ღირებულება;

ზ) ეროვნული საარქივო ფონდის დოკუმენტები, მათ შორის, ფოტო-, ფონო-, კინო-, ვიდეომასალები;

თ) ეთნოგრაფიული ნივთები;

ი) უნიკალური ავეჯი და მუსიკალური ინსტრუმენტები;

კ) მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარებასთან დაკავშირებული ძეგლები;

ლ) სხვა გადაადგილებადი ნივთები, რომლებსაც აქვთ ისტორიული, მხატვრული, სამეცნიერო ან სხვა ღირებულება, მათ შორის, ისტორიული მნიშვნელობის მქონე არქიტექტურული ნაზახები, სახვითი ხელოვნების ნიმუშების ასლები, აგრეთვე თანამედროვე წარმოების ტირაჟირებადი ნივთები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გულისხმობს ზემოაღნიშნული ნივთების ან დოკუმენტების დაუფლებას მისი მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით.

კანონმდებელი დანაშაულის განხორციელების ხერხს მის კვალიფიკაციას არ უკავშირებს. განსაკუთრებული ისტორიული, კულტურული, მეცნიერული ან ეროვნული ღირებულების ნივთის ან დოკუმენტის დაუფლება მისაკუთრების მიზნით შეიძლება მოხდეს როგორც ქურდობით, ისე ძარცვით, თაღლითობით, ყაჩაღობითა და სხვა. ამიტომ თუ დისპოზიციაში ჩამოთვლილი ნივთის ან დოკუმენტის დაუფლება მოხდა თავდასხმით და სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალა-

დობით ან ასეთი ძალადობის გამოყენების მექანიზმით, მას დამატებითი კვალიფიკაცია — ყაჩაღობა არ სჭირდება.

უფრო რთული გადასაწყვეტია საკითხი იმის შესახებ, თუ როდის უნდა ჩაითვალოს ეს დანაშაული დამთავრებულად, როდესაც იგი ჩადენილია ყაჩაღური თავდასხმის გზით — თავდასხმის მომენტიდან, რომლის მიზანია ამ ნივთის თუ დოკუმენტის დაუფლება, თუ მისი ფაქტობრივად დაუფლების მომენტიდან.

განსაკუთრებული ღირებულების ნივთის ან დოკუმენტის ყაჩაღური თავდასხმის გზით დაუფლება მისაკუთრების მიზნით დამთავრებულად უნდა ჩაითვალოს მხოლოდ იმ აუცილებელი პირობის დაცვით, რომ სუბიექტი ფაქტობრივად დაეუფლა და თავის ან სხვა პირთა სარგებლობაში მოაქცია ეს ნივთები; ხოლო თუ ყაჩაღური თავდასხმა არ დამთავრდა ნივთის დაუფლებით, იგი უნდა დაკვალიფიციერდეს, როგორც სისხლის სამართლის კოდექსის 183-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის მცდელობა და არა დამთავრებული დანაშაული.

სუბიექტური მხრივ აღნიშნული დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით ამასთან, დანაშაულის განზრახვა, თუნდაც ზოგადად მაინც, უნდა მოიცავდეს იმ ფაქტს, რომ მის მიერ მისაკუთრების მიზნით დაუფლებული ნივთი ან დოკუმენტი ქვეყნისათვის ღირებულებას წარმოადგენს.

განზრახვის ამგვარი საგნობრივი შინაარსი განპირობებულია ბრალის პრინციპით, ანუ, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, დანაშაულის შეგნება უნდა მოიცავდეს არა მარტო იმას, რომ იგი მართლსაწინააღმდეგოდ ეუფლება სხვის ნივთს, არამედ, რომ იგი იტაცებს მეცნიერული თუ ეროვნული ღირებულების ნივთებს.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყველა თოთხმეტ წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სისხლის სამართლის კოდექსის 183-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ადგენს უფრო მაღალ პასუხისმგებლობას, თუ ეს დანაშაული ჩადენილია ჯგუფურად ან არაერთგზის. ეს ცნებები კომპლექტირებული უნდა იყოს ქურდობის განხილვის დროს (იხ. მუხლი 177-ე).

**ავტომობილის ან სხვა მიქანიკური სატრანსპორტო
საშუალების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება
მისაკუთრების მიზნის გარეშე (მუხლი 184-ე)**

განსახილველი დანაშაულის ძირითადი ობიექტია საკუთრებითი ურთიერთობა, დამატებითი ობიექტი კი – დაზარალებულის სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანი ავტომობილი და სხვა სახის სატრანსპორტო საშუალებაა, რომლის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებისაკენ მიისწრაფვის დამნაშავე მისი დროებითი გამოყენების მიზნით.

ანალოგიური მოქმედება, განხორციელებული სხვა მოძრავი ქონების მიმართ, ასეთ დაშაულად არ ჩაითვლება.

დანაშაულის საგანი, ავტომობილის გარდა, შეიძლება იყოს სხვა სატრანსპორტო საშუალებაც, საპაეო ან წყლის ხომალდისა და რკინიგზის მოძრავი შემადგენლობის გარდა, ვინაიდან მათი მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება გატაცების მიზნით ან გატაცება ქმნის დამოუკიდებელ დანაშაულს საზოგადოებრივი უშიშროების წინააღმდეგ (მუხლი 227-ე).

რაც შეეხება ამ სახის სატრანსპორტო საშუალებათა დაუფლებას დროებითი სარგებლობის მიზნით, იგი ამ დანაშაულის შემადგენლობას არ გვაძლევს.

ტერმინ „სატრანსპორტო საშუალების“ დასაზუსტებლად უნდა მივმართოთ სისხლის სამართლის კოდექსის 276-ე მუხლს, რომელიც ავტომობილის გარდა, სატრანსპორტო საშუალებად მიიჩნევს ტრამვაი-ტროლეიბუსს, ტრაქტორსა და სხვა მექანიკურ სატრანსპორტო საშუალებას. მასში იგულისხმება ისეთი თვითმავალი მანქანები, როგორიცაა: გრეიდერი, ბულ-დოზერი, ასფალტის დამგები და სხვა საგზაო მანქანები, ასევე მოტოციკლი და სხვა, რომელთაც გააჩნიათ შიდაწვის ძრავა ან ელექტროძრავა და მათი მოძრაობა მოწესრიგებულია საგზაო მოძრაობის წესებით. მაგალითად, ველოსიპედი არ წარმოადგენს ამ დანაშაულის საგანს, ვინაიდან იგი არ განეკუთვნება მექანიკურ სატრანსპორტო საშუალებას.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ისეთ მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებაში, რომელიც არღვევს მესაკუთრის ან ტრანსპორტის სხვა კანონიერი მფლობელის უფლებებს; დამნაშავის მიერ სატრანსპორტო საშუალების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება გულისხმობს მის ფაქტობრივ ფლობასა და სარგებლობას.

აქ მთავარია ის, რომ დამნაშავე არა მარტო არ არის მესაკუთრე, არამედ სატრანსპორტო საშუალებით სარგებლობის არავითარი სხვაგვარი უფლებამოსილებაც არ გააჩნია.

ოჯახის რომელიმე წევრის ან ახლობლის მიერ მესაკუთრის ნებართვის გარეშე ავტომობილის თვითნებური გამოყენება, თუგინდ დაზარალებულს ამ პირისათვის ადრე ავტომობილით სარგებლობა აეკრძალა, დანაშაულის შემადგენლობას არ ქმნის.

ასევე ზემოაღნიშნული მუხლით არ დაკვალიფიცირდება ავტოსატრანსპორტო საშუალებით დროებითი სარგებლობის ისეთი შემთხვევა, როდესაც მძღოლი მესაკუთრის ნებადართულად პირადი მიზნისათვის იყენებს იმ მანქანას, რომელიც სამსახურებრივად მასზეა გაპირიონებული.

ავტოსატრანსპორტო საშუალების დაუფლება შეიძლება როგორც ფარულად, ისე აშკარად, მართლსაწინააღმდეგო ან მოტყუებითი მოქმედებით.

ეს დანაშაული დამთავრებულია მართლსაწინააღმდეგო ქცევის განხორციელების მომენტიდან, ანუ ტრანსპორტის ამოძრავების თუ სხვა ხერხით მისი დაძვრის მომენტიდან (მაგალითად, მისი დაძვრა ბუქსირით, ტრაილერით გადატანა და სხვა); ხოლო ტრანსპორტის უკანონო დაუფლების თვით ფაქტი მისი შემდგომი გამოყენების მიზნით (მაგალითად, მანქანის დაქოქვის მცდელობა, მანქანაში შეღწევა), უნდა განხილულ იქნეს როგორც ამ დანაშაულის ჩადენის მცდელობა.

ავტოსატრანსპორტის უკანონო დაუფლების ხანგრძლივობას დიდი მნიშვნელობა ეძლევა სასჯელის ზომის განსაზღვრისას. ამ მუხლის შენიშვნის საფუძველზე, თუ დამნაშავე 24 საათის განმავლობაში ნებაყოფლობით და, ამავე დროს, უვნებლად დააბრუნებს სატრანსპორტო საშუალებას, მას სასჯელი გაუნაზღვრდება.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ მართლსაწინააღმდეგოდ ეუფლება სხვის სატრანსპორტო საშუალებას და სურს მისი დაუფლება დროებითი გამოყენების მიზნით. ამასთან, როგორც წესი, ის მოქმედებს ანგარებითი მოტივით – თავის სასარგებლოდ გამოიყენოს სხვისი ავტოსატრანსპორტი. აღნიშნულ მუხლში ხაზგასმულია, რომ დამნაშავეს არ ამოძრავებს სხვისი ნივთის მისაკუთრების მიზანი. დამნაშავე შეიძლება იყენებდეს სხვის ტრანსპორტს კომფორტულად გადაადგილების

მიზნით, სასეირნოდ, პრესტიჟული მანქანით თავის მოწონების მიზნით და სხვა.

თუკი ავტომანქანის დაუფლება ხდება ტრანსპორტის ცალკეული აგრეგატისა თუ დეტალის მისაკუთრების მიზნით, დანაშაულებრივი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს, როგორც სხვისი მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლება მისაკუთრების მიზნით; ხოლო თუ დამნაშავეს არა აქვს ავტომობილის მისაკუთრების მიზანი, მაგრამ მართლსაწინააღმდეგოდ ეუფლება მასში არსებულ ნივთებს, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით, როგორც ავტოტრანსპორტის დაუფლება მისაკუთრების მიზნის გარეშე და სხვისი მოძრავი ქონების ქურდობა.

სასამართლო პრაქტიკას ზოგჯერ უჭირს ავტოტრანსპორტის მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლებისას დროებითი სარგებლობისა თუ მისაკუთრების მიზნის დადგენა. ამიტომ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ყურადღება უნდა მიექცეს, ხომ არ გადაძალა დამნაშავემ მანქანა ან დაამზადა ყალბი საბუთები, გადაღება იგი და სხვა.

თუ დადგენილ იქნება ავტომანქანის მისაკუთრების მიზანი, მაშინ ქმედების დამატებით 184-ე მუხლით კვალიფიკაცია საჭირო აღარ არის, ვინაიდან ავტომანქანის დაუფლება ამ შემთხვევაში წარმოადგენს მისი მართლსაწინააღმდეგოდ მისაკუთრების ერთ-ერთ ხერხს.

თუ ავტომანქანის დაუფლებისას დამნაშავეს მიზანი არ იყო მისი მისაკუთრება, არამედ მას სურდა ავტოტრანსპორტის გამოყენება ქურდობის, ძარცვის ან ყაჩაღური თავდასხმის ჩასადენად, დამნაშავეს მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — 184-ე მუხლით და საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის სათანადო მუხლით.

როგორც წესი, განსახილველი დანაშაულის მოტივსა და მიზანს პირადული ხასიათი აქვს. მაგრამ ამ მუხლით პასუხისმგებლობა შეიძლება დადგეს იმ შემთხვევაშიც, თუ დამნაშავე სხვა პირის ინტერესით მოქმედებდა.

დანაშაულის სუბიექტია თითხმეტ წელს მიღწეული შერაცხადი ფიზიკური პირი.

ამ მუხლის მაკვალიფიცირებელი გარემოებები, გათვალისწინებული მისი მე-2 და მე-3 ნაწილებით, საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა სათანადო შემადგენლობის ანალოგიურობა და მათი კომენტარი სათანადო ადგილზე უკვე გაკეთდა.

ქონებრივი დაზიანება მოტყუებით (მუხლი 185-მ)

ამ დანაშაულის ობიექტია საკუთრებითი ურთიერთობები. დაზარალებული, მესაკუთრის გარდა, შეიძლება იყოს ქონების ყველა კანონიერი მფლობელი, მაგალითად, ის პირები, რომელთაც აქვთ მეურნეობის წარმართვის, ოპერატიული მმართველობისა და სხვა საფუძველით ქონებით სარგებლობის უფლება. ეს უფლებამოსილება პირს მინიჭებული უნდა ჰქონდეს კანონით ან ხელშეკრულებით.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება მოტყუებაში, რის შედეგადაც მესაკუთრეს ან ქონების სხვა მფლობელს ქონებრივი ზიანი ადგება. ამასთან, კანონმდებელი ხაზს უსვამს, რომ დამნაშავეს ქმედებაში არ უნდა იყოს თაღლითობის მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნები, ვინაიდან განსახილველი დანაშაულის ობიექტურ მხარეს გარკვეული მსგავსება აქვს თაღლითობის გზით სხვისი ქონების დაუფლებასთან. ორივე შემთხვევაში გამოიყენება დანაშაულის ჩადენის ერთი და იგივე ხერხი — მოტყუება.

ამასთან, ამ ორ დანაშაულს შორის არსებობს განსხვავებაც: თაღლითობის დროს მოტყუება გამოყენებულია, როგორც მესაკუთრის მფლობელობაში არსებული ქონების დაუფლების საშუალება, ხოლო ქონებრივი ზიანის გამოწვევის დროს კი მოტყუება გამოიყენება მესაკუთრისათვის სათანადო ქონების მიღებას. ამასთან, დამნაშავე ან უკანონოდ იყენებს მისთვის მინდობილ ქონებას, ითვისებს იმ შემოსავალს, რომელიც მესაკუთრისათვის უნდა გადაეცა, ან თავს არიდებს მის გადაცემას (მაგალითად, დამნაშავე არ გადასცემს ორგანიზაცია-დაწესებულებას იმ მატერიალურ სიკეთეს, რისი გადაცემაც მის ვალდებულებას წარმოადგენდა) — ამ მოქმედებათა შედეგად მესაკუთრეს ადგება ზარალი, ეწ. აქციონი სიკეთის სახით.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ეს ორი დანაშაული განსხვავდება ქონებრივი სარგებლის უკანონოდ მიღების მექანიზმით. თუ თაღლითობის დროს მოტყუებითი ხერხის გამოყენებით ხდება სხვისი კუთვნილი მოძრავი ნივთის დაუფლება მისაკუთრების მიზნით, ქონებრივი ზიანის მიყენებისას ნივთის ამ გზით ამოღება არ ხორციელდება. მესაკუთრის ან კანონიერ მფლობელობაში არსებული ქონება არ მცირდება.

განსახილველი მუხლის თავისებურება სწორედ იმაშია, რომ დამნაშავე თავის სასარგებლოდ იყენებს ფულად სახსრებს ან სხვა ქონებას,

რომელიც შესაკუთრემ ვერ მიიღო, თუმცა, ნორმატიული აქტის საფუძველზე ქონება შეტანილი უნდა ყოფილიყო შესაკუთრის ან სხვა კანონიერი მფლობელის ფონდში.

ამრიგად, აღნიშნული დანაშაულის განხორციელებისას ქონებრივი ზიანი არ არის გამოხატული პირდაპირ ზიანში, არამედ გულისხმობს სარგებლის მიუღებლობას.

აღნიშნული ხერხით ქონებრივი ზიანის მიყენება შეიძლება გამოიხატოს სხვადასხვა ფორმით, მაგალითად, ქონებით უფასო სარგებლობით ფაქტობრივი ნასყიდობის გარიგების დაფარვის მიზნით; ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას მიწის ნაკვეთის ან სხვა უძრავი ქონების ფაქტობრივი ღირებულების შემცირებით; რკინიგზის ვაგონების გამცილებლის, ავტობუსისა და სხვა სატრანსპორტო საშუალების მძღოლისაგან უბილეთო მეზავრებისაგან ფულის მიღებით და სხვა.

დაზარალებულისათვის ქონებრივი ზარალის მიყენება შეიძლება მოხდეს დამნაშავეს მიერ დამზადებული ყალბი დოკუმენტის მეშვეობით (იგი მოტყუების ხერხია და ამ ქმედების ნიშანი). აღნიშნული შემთხვევა უნდა დაკვალიფიცირდეს სისხლის სამართლის კოდექსის 185-ე და 362-ე მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულთა ერთობლიობით.

კოდექსის 185-ე მუხლით დაკვალიფიცირდება დამნაშავეს მიერ ელექტროენერგიის, გაზის, გათბობისა და სხვა კომუნალური გადასახადის სრული ან ნაწილობრივი გადაუხდელობა, დაკავშირებული მრიცხველის მონაცემის გაყალბებით და სხვა.

ამასთან, მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ სხვა პირის დაკვეთის შესრულებისას დამნაშავეს მიერ იმ მასალების გამოყენება, რომელიც საწარმო-შესაკუთრეს ეკუთვნის, მართლაც ამ მუხლით არ დაკვალიფიცირდება, არამედ დამატებით — გაფლანგვით ან ქურდობითაც.

ზემოაღნიშნული დანაშაული მატერიალური შემადგენლობისაა. იგი დამთავრებულია არა მოქმედების ჩადენის მომენტიდან, არამედ ქონების შესაკუთრისა ან სხვა კანონიერი მფლობელისათვის ფაქტობრივი ქონებრივი ზარალის მიყენების მომენტიდან. დანაშაულის ანგარიშითი ზასითის მიუხედავად, მისი დამთავრებულად ცნობისათვის არ არის საკვალდებულო, რომ დამნაშავემ რეალურად მიიღოს ქონებრივი სარგებელი. მაგალითად, პირი, რომელმაც ვერ შეძლო მიეღო სხვისთვის გაწეული მომსახურებისათვის გასამრჯელო, პასუხს აგებს დამთავრებული დანაშაულისათვის, ვინაიდან დამნაშავემ დაზარადა ამა თუ იმ ორგანიზაცია-

დაწესებულების სამუშაო დრო, არ აანაზღაურა ავტოტრანსპორტის ექსპლუატაციის ხარჯები და სხვა.

ცხადია, რომ დამნაშავეს მართლსაწინააღმდეგო ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის დადგენილ უნდა იქნეს მიზეზობრივი კავშირი.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული პირდაპირი განზრახვითა და ანგარების მიზნით არის ჩადენილი. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ ატყუებს ქონების შესაკუთრეს მისთვის ცრუ ცნობების მიწოდებით ან რეალურად არსებული ფაქტების შეუტყობინებლობით, ითვალისწინებს იმ გარემოებას, რომ დაზარალებულს ქონებრივი ზიანი მიაღება და სურს მისთვის ამ ზიანის მიყენება.

სისხლის სამართლის კოდექსის 185-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია მხოლოდ შერაცხადი კერძო პირი, რომელმაც თოთხმეტი წლის ასაკს მიაღწია. თუ ეს ქმედება ჩადენილია თანამდებობის პირის მიერ თავისი სამსახურებრივი უფლებამოსილების გამოყენებით სამსახურებრივი ინტერესების საწინააღმდეგოდ, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინებით, როგორც სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება ან ქრთამის აღება (იხ. სისხლის სამართლის კოდექსის 332-ე და 338-ე მუხლები).

185-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებით გათვალისწინებული მაკვალიფიცირებელ გარემოებათა შინაარსი განხილულია სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლის კომენტარებისას.

წინასწარი შემცნობით დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ნივთის შიშვანა ან გასაღება (მუხლი 186-მ)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საკუთრებითი ურთიერთობა. მის საგანს წარმოადგენს ის ქონება, რომელიც დანაშაულებრივი გზით არის მოპოვებული, ანუ შეძენილია დანაშაულის ჩადენის შედეგად.

ობიექტური მხრივ დანაშაული მდგომარეობს მართლსაწინააღმდეგო გზით მოპოვებული ქონების შეძენასა ან გასაღებაში. ნივთის შეძენა ნიშნავს მის ფაქტობრივ დაუფლებას ან მასზე უფლების მოპოვებას. უნდა აღინიშნოს, რომ ქონების შეძენა შეიძლება როგორც ანაზღაურების მიღებით, ისე მის გარეშე.

გასაღების ცნების ქვეშ იგულისხმება ანაზღაურების მიღებით ან მის გარეშე ყველანაირი საშუალებით ქონების სხვა პირისათვის გადაცემა.

დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონების შეძენა, ამავე დროს, გულისხმობს მის შენახვას ანუ ამ ქონების ფლობას. წინასწარ შეუპირებული შენახვა, ამ დანაშაულის შემადგენლობას ქმნის მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მის მიზანს ამ ქონების გასაღება წარმოადგენს; ამიტომ დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ნივთის შეძენა გასაღების მიზნით და იმავე მიზნით მისი შენახვა დანაშაულებრივი გასაღების პირობების შექმნას გულისხმობს და დროში ყოველთვის წინ უსწრებს მას.

კოდექსის 186-ე მუხლის ობიექტური მხარე ისეა ჩამოყალიბებული, რომ მასში მითითებულ მოქმედებათა განხორციელების ფაქტი, იმისდა მიუხედავად, დადგა თუ არა მათე შედეგი, ქმნის დანაშაულის დამთავრებულ შემადგენლობას.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ნივთის შეძენის ან გასაღების მართლსაწინააღმდეგო ხასიათი და სურს მისი ჩადენა.

„წინასწარი შეცნობა“ ამ შემთხვევაში ნიშნავს დამნაშავეს მიერ იმ ფაქტის შეგნებას, რომ მის მიერ შეძენილი ან გასაღებული ქონება მოპოვებული იყო დანაშაულის ჩადენის შედეგად, იმას, რომ ქონება მოპოვებულია დანაშაულებრივი გზით, შეიძლება მოწმობდეს ნივთის თავისებურება, მისი რაოდენობა, ვითარება, რომელშიც იგი შეიძინეს, ფასი, შეძენის წინადადების მიმცემის პიროვნება და ა.შ.

გამორიცხული არ არის, რომ დამნაშავემ არც იცოდეს, თუ რა დანაშაულის ჩადენის შედეგად არის მოპოვებული ესა თუ ის ნივთი. ეს გარემოება დანაშაულის კვალიფიკაციას ვერ შეცვლის, თუმცა გათვალისწინებულ იქნება სასჯელის ზომის დადგენისას. მაგრამ, თუ კონკრეტული დანაშაულის ფაქტი ცნობილია დამნაშავესათვის, მისი მოქმედება შეიძლება დაკვალიფიცირდეს როგორც კოდექსის 186-ე მუხლით, ისე სისხლის სამართლის კოდექსის იმ მუხლებით, რომლებიც აწესებენ პასუხისმგებლობას ამა თუ იმ დანაშაულის დაფარვის ან განუცხადებლობისათვის.

წინასწარი შეცნობით დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ნივთის შეძენის ან გასაღების დანაშაულის სუბიექტი ამ მუხლით არის შერაცხადი ფიზიკური პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენის დღისათვის შეუსრულდა თოთხმეტი წელი.

წინასწარი შეცნობით დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ნივთის შეძენას ან გასაღებას შეიძლება ჰქონდეს თანამონაწილეობის ფორმა, ეს

მაშინ, როდესაც დამნაშავე ან უშუალოდ მონაწილეობს ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მოპოვებაში, ან წინასწარ იყო შეპირებული, რომ შეიძენდა ან გაასაღებდა ქონებას, ხოლო, თუ ასეთი შეთანხმება არ არსებობდა, ეს დანაშაული დამოუკიდებელ ხასიათს იღებს.

ამრიგად, დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონების შეძენა თანამონაწილეობად ჩაითვლება, თუ იგი დამნაშავესათვის დანაშაულის ჩადენამდე, დანაშაულის ჩადენისას ან სხვა გარემოებათა გამო წინასწარ იყო ცნობილი. მაგალითად, როდესაც მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას სისტემატური ხასიათი ჰქონდა, რაც დამნაშავეს აძლევდა საფუძველს ევარაუდა, რომ იგი დახმარებას უწევდა ამსრულებელს.

რაც შეეხება კოდექსის აღნიშნული მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებებს, მათი შინაარსი კომენტირებულია საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა განხილვის დროს.

მაგრამ დამატებით უნდა შევნიშნოთ, რომ დამნაშავეს მიერ სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ნივთის შეძენა მისი შემდგომი რეალიზაციის მიზნით, თუ იგი წინასწარ იყო შეპირებული ან სისტემატურად ხორციელდებოდა, დაკვალიფიცირდება როგორც სამსახურებრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენება და იმ დანაშაულში თანამონაწილეობა, რის შედეგადაც იყო შეძენილი ეს ქონება.

ასევე ამ მუხლის თავისებურებაა ის, რომ მის მე-2 ნაწილში გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენს დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ავტომობილის შეძენა ან გასაღება, ავტომობილის, როგორც დანაშაულის საგნის, ცალკე გამოყოფა ნაკარნახევია ამ დანაშაულის გავრცელების ხასიათით.

ნივთის დაზიანება ან განადგურება (მუხლი 187-მ)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საკუთრებითი ურთიერთობა. იგი მიეკუთვნება ქონებაზე არაანგარებით ხელყოფას. ეს დანაშაული არ ისახავს მიზნად დამნაშავეს გამდიდრებას, მაგრამ მესაკუთრეს სერიოზულ ზიანს აყენებს, ვინაიდან მოქალაქეები, სახელმწიფო, კერძო და სხვა ორგანიზაციები ვანიცდიან მნიშვნელოვან მატერიალურ ზარალს ან მოკლებული არიან შესაძლებლობას, გამოიყენონ თავისი ქონება მიზნობრივი დანიშნულების მიხედვით და სარგებელი მიიღონ მისგან.

ამ დანაშაულის საგანი შეიძლება იყოს ყოველგვარი ქონება, რასაც

მატერიალური ღირებულება გააჩნია. განსხვავებით ქონებრივი დანაშაულის ზოგიერთი სხვა სახისაგან, დანაშაულებრივი ხელყოფის საგანი შეიძლება იყოს უძრავი ქონებაც (მაგალითად, შენობა-ნაგებობა).

ობიექტური მხრივ დანაშაული გულისხმობს სხვისი ქონების დაზიანებას ან განადგურებას, თუ ამ ქმედებამ მნიშვნელოვანი ზარალი გამოიწვია.

განადგურება გულისხმობს ნივთზე იმგვარ გარეგან ზემოქმედებას, რის შედეგადაც წყდება მისი ფიზიკური არსებობა ან იგი გამოუსადეგარი ხდება მიზნობრივი დანიშნულებით გამოყენებისათვის. განადგურება შეიძლება გამოისატოს შენობა-ნაგებობის დანგრევაში ან მისი ისეთ მდგომარეობაში ჩაგდებაში, როდესაც იგი კარგავს თვისებრივ განსაზღვრულობასა და სასარგებლო თვისებებს.

ქონების განადგურების თავისებურება იმაშია, რომ იგი არ შეიძლება აღდგენილ იქნეს რემონტის ან რესტავრაციის საშუალებით.

ნივთის დაზიანებაში იგულისხმება ქონების თვისებრიობის ისეთი შეცვლა, რომლის დროს არსებითად უარესდება მისი მდგომარეობა, ხდება ქონების სამეურნეო ღირებულების შემცირება, იკარგება სასარგებლო თვისებათა მნიშვნელოვანი ნაწილი და მთლიანად ან ნაწილობრივ გამოუსადეგარი სამეურნეო ან სხვა მიზნობრივი გამოყენებისათვის.

განადგურებისაგან განსხვავებით, როდესაც ნივთი ფაქტობრივად ისპობა, დაზიანებისას, მართალია, ხდება მისი თვისებრივი გაუარესება, მაგრამ ნივთის აღდგენა შეიძლება რესტავრაციის, რემონტისა და სხვა საშუალებით.

დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება განხორციელდეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობითაც. ნივთის განადგურება ან დაზიანება შესაძლებელია მასზე მექანიკური ან სხვა სახის ზემოქმედებით. დანაშაული მატერიალურ შემადგენლობათა რიცხვს მიეკუთვნება. მის აუცილებელ ნიშანს წარმოადგენს ნივთის მესაკუთრის ან სხვა კანონიერი მფლობელისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენება. მნიშვნელოვანი ზიანის ცნებას კანონმდებელი არ განმარტავს, იგი შეფასებით კატეგორიას მიეკუთვნება და დადგენილ უნდა იქნეს ყველა ფაქტობრივ გარემოებათა გათვალისწინებით.

მოქალაქის ქონებისათვის მიყენებული მნიშვნელოვანი ზიანის ოდენობა განისაზღვრება არა მარტო განადგურებული თუ დაზიანებული ქონების ღირებულებიდან გამომდინარე, არამედ დაზარალებულის მატე-

რიალური მდგომარეობისა და ოჯახის წევრთათვის ამ ნივთის მნიშვნელობის გათვალისწინებით.

რაც შეეხება იურიდიული პირისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენებას, იგი ფასდება როგორც ქონების ღირებულების, ისე საწარმო-ორგანიზაციის სამეურნეო და სხვა საქმიანობის საფუძველზე.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება როგორც პირდაპირი ისე არაპირდაპირი განზრახვით. დამნაშავეს გაცნობიერებული აქვს, რომ მართლსაწინააღმდეგოდ აზიანებს ან ანადგურებს სხვის ქონებას, ითვალისწინებს მის მართლსაწინააღმდეგოდ შედეგს და სურს მისი დადგომა, ან ითვალისწინებს ამ შედეგს – მნიშვნელოვანი ზარალის მიყენებას, არ სურს, მაგრამ შეგნებულად უშვებს ან გულგრილად ეკიდება მის დადგომას.

კოდექსის 187-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყველა კერძო, შერაცხადი და თოთხმეტ წელს მიღწეული პირი.

ნივთის დაზიანების ან განადგურების მაკვალიფიცირებელ გარემოებად აღიარებული სხვისი ქონების განადგურება ან დაზიანება ცეცხლის წაქიდებით, აფეთქებით ან სხვა საყოველთაოდ საშიში საშუალებით, კანონმდებლის მიერ ცალკე გამოყოფილი ზერხის გარდა, გულისხმობს მის განხორციელებას ისეთი საშუალებით, როგორიცაა: რადიაქტიურ ნივთიერებათა გამოყენება, წყლით დატბორვა და სხვა, ე.ი. რაც საშიშროებას უქმნის ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას.

ზემოაღნიშნულ საშუალებათა გამოყენებით ამ დანაშაულის ჩადენა მას ორობიექტიან დანაშაულად აქცევს, სადაც დამატებით ობიექტად ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა გვევლინება.

თუ ქონების განადგურებას ან დაზიანებას გაუფრთხილებლობით ადამიანის სიკვდილი მოჰყვა, იგი ამ მუხლის მე-3 ნაწილით დაკვალიფიცირდება; ხოლო თუ დამნაშავე ამ შედეგის მიმართ არაპირდაპირი განზრახვით მოქმედებდა, მაშინ სახეზეა დანაშაულთა ერთობლიობა: კოდექსის 187-ე მუხლი და 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტი (მკვლელობა ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას).

განსახილველი მუხლით გათვალისწინებულ სხვა მძიმე შედეგში იგულისხმება ადამიანის ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენება, მისი დასნეულება, მოწამვლა და სხვა. მძიმე შედეგს შეიძლება ეკონომიკური ხასიათიც ჰქონდეს, მაგალითად, განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე

ნივთის განადგურება, საწარმო-დაწესებულების მუშაობის შეჩერება, სახელშეკრულებო ვალდებულებათა შეუსრულებლობა და ა.შ.

ნივთის დაზიანება ან განადგურება გაუფრთხილებლობით (მუხლი 188-ე)

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სხვისი ნივთის გაუფრთხილებლობით დაზიანების ან განადგურებისათვის დეგება მხოლოდ მაშინ, თუ დამნაშავეს მოქმედებამ მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, მნიშვნელოვანი ზიანის ცნება შეფასებით კატეგორიას განეკუთვნება და საქმის ყველა გარემოებათა გათვალისწინებით წყდება.

დანაშაულის ობიექტური მხარე განხილულია კოდექსის 187-ე მუხლის კომენტარებისას. დანაშაული მატერიალურ შემადგენლობას ქმნის, იგი დამთავრებულია მხოლოდ მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების მომენტიდან.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე, როგორც თვით დისპოზიციაშია მოცემული, ხასიათდება გაუფრთხილებლობით, როდესაც პირს გაცნობიერებული ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული მოქმედების მართლსაწინააღმდეგო ხასიათი, ზოგადად ითვალისწინებდა მისი შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებდა, რომ ამ შედეგს (ამ შემთხვევაში, სხვისი ნივთის განადგურებას ან დაზიანებას) თავიდან აიცილნდა; ან პირს გაცნობიერებული არ ჰქონდა ამგვარი შედეგის დადგომის შესაძლებლობა, თუმცა ამის გათვალისწინება მას ევალებოდა და შეეძლო კიდევ.

დანაშაულის სუბიექტია ყველა შერაცხადი ფიზიკური პირი, რომელმაც თოთხმეტი წლის ასაკს მიაღწია.

ქმედების დამამძიმებელ გარემოებაში გათვალისწინებული მომეტებული საფრთხის წყაროს ქვეშ, ცეცხლის გარდა, იგულისხმება სხვადასხვა მანქანები, მექანიზმები, ელექტროხელსაწყოები, ელექტრომოწყობილობა და ა.შ. მათთან გაუფრთხილებელი მოპყრობა გულისხმობს მათ ექსპლუატაციას უსაფრთხოების ტექნიკის წესების დაუცველობით, წინდახედულობის ნორმების სხვა დარღვევას და ა.შ.

ამ მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულია ადამიანისათვის გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა, ზოლო სხვა მძიმე შედეგში კი ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენება, ეკონომიკური ხასიათის განსაკუთრებით მძიმე ზარალი და სხვა.

საავტორო, მომიჯნავე უფლების მფლობელისა და მონაცემთა ბაზის დამამუშავებლის უფლების ხელშეშობა (მუხლი 189-ე)

საქართველოს კანონი – „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ მიღებული 1999 წლის 22 ივნისს, აწესრიგებს იმ ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშობა მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებთა შექმნისა და გამოყენების დროს (საავტორო უფლებები), აგრეთვე ზოგიერთ მათ მომიჯნავე უფლებას, დაკავშირებულს შემსრულებლებთან, ფონოგრამის, ვიდეოგრამისა და მონაცემთა ბაზის დამამუშავებლებსა და მაუწყებლობის ორგანიზაციებთან (მომიჯნავე უფლებები).

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დარღვევისათვის საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს სამოქალაქო, სისხლისსამართლებრივ და ადმინისტრაციულ პასუხისმგებლობას,

საავტორო უფლება ვრცელდება მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებზე, ასევე გამოგონებაზე, სასარგებლო მოდელზე ან სამრეწველო ნიმუშზე, რომლებიც წარმოადგენენ ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგს, ნაწარმოების დანიშნულების, ავტორიანობის, ჟანრის, მოცულობის, გამოხატვის ფორმისა და სხვათა მიუხედავად.

საავტორო უფლება არსებობს როგორც გამოუქვეყნებულ, ისე ობიექტური ფორმით არსებულ გამოუქვეყნებელ ნაწარმოებზე.

საავტორო უფლება არ ვრცელდება იდეებზე, მეთოდებზე, პროცესებზე, სისტემებზე, საშუალებებზე, კონცეფციებზე, პრინციპებზე, აღმოჩენებსა და ფაქტებზე, მაშინაც კი, თუ ისინი გამოხატულია, აღწერილია, ახსნილია, ილუსტრირებულია ან ხორცშესხმულია ნაწარმოებში.

ავტორს პირადი არაქონებრივი უფლებები გააჩნია. მას მიეკუთვნება ნაწარმოების ავტორად აღიარების უფლება, მისი გამოყენებისა თუ გამოქვეყნების უფლება, მაგრამ ამგვარი სამართლებრივი ურთიერთობები არ წარმოადგენს სისხლისსამართლებრივი განსჯის საგანს.

ავტორის ქონებრივ უფლებებს მიეკუთვნება ნაწარმოების ასახვა, მისი გავრცელება, დემონსტრირება, შესრულება და ა.შ. ამიტომაც სისხლის სამართლის კოდექსმა ინტელექტუალური საკუთრების უფლების ხელყოფა საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თვით მოათავსა. ეს სიახლე იმით არის განპირობებული, რომ ავტორობის უფლებაზე ხელყოფის ერთ-ერთი ძირითადი მიზანი სწორედ ქონებრივი გამორჩენის მიღებას გულისხმობს.

სისხლის სამართლის წესით დაცულ ინტერესს წარმოადგენს ინტელექტუალურ-საკუთრებითი ურთიერთობები, რომელიც წარმოიშობა საავტორო და მომიჯნავე უფლებების განხორციელებასთან დაკავშირებით.

აღნიშნული დანაშაულის საგანია სხვადასხვა სამეცნიერო, ლიტერატურული, მუსიკალური ან მხატვრული ნაწარმოები, ლიტერატურულ ნაწარმოებთა რიცხვში შედის მონაცემთა ბაზები და კომპიუტერული პროგრამები. მონაცემთა ბაზა საინფორმაციო ცნობების სისტემატიზებულ კრებულს წარმოადგენს, ამიტომაც ლიტერატურულ ნაწარმოებად არის მიჩნეული. რაც შეეხება კომპიუტერულ პროგრამას მისი ლიტერატურულ ნაწარმოებად აღიარება ეფუძნება იმას, რომ ის წარმოადგენს მანქანური წესით წასაკითხი სიმბოლოებით გამოხატულ წერილობით ნაშრომს, რომლის გადაყვანა ადამიანისათვის წასაკითხ ფორმაში სავსებით შესაძლებელია. ამიტომაც იგი შეიძლება განხილულ იქნეს მეცნიერულ ნაწარმოებად, რომელიც ლიტერატურული ნაწარმოების ნაირსახეობაა. აღსანიშნავია ისიც, რომ 189 მუხლში ხაზგასმულია მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის უფლების ხელყოფა, მაგრამ არაფერია თქმული კომპიუტერულ პროგრამაზე.

189-ე მუხლში მითითებული დანაშაულისაგან დაზარალებულნი შეიძლება იყვნენ როგორც ნაწარმოების ავტორები და საავტორო უფლების სხვა მფლობელები, ასევე მომიჯნავე უფლებების მფლობელები, როგორიც არიან, მაგალითად: შემსრულებლები, ფონოგრამის მწარმოებლები, ეთერის ან საკაბელო მაუწყებლობის ორგანიზაციები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე ვლინდება საავტორო უფლების ობიექტზე ავტორობის მითვისებაში ან თანავტორობაზე იძულებაში.

საავტორო უფლების ანდა მომიჯნავე უფლების მითვისებაში იგულისხმება სხვისი ნაწარმოების სრული მოცულობით ან მისი ნაწილის გამოცემა თავისი სახელით, ანდა სხვა თანავტორებთან შექმნილი ნაწარმოების მხოლოდ თავისად აღიარება სხვა ავტორთა გვარების მითითების გარეშე და სხვა.

რაც შეეხება იძულებას თანავტორობაზე, იგი გულისხმობს ავტორზე ზეგავლენას სხვადასხვა საშუალებით. ეს ზეგავლენა მიმართულია ავტორისაგან თანხმობის მისაღებად, რათა შეიყვანოს თანავტორად დამნაშავე ან მისთვის სასურველი სხვა პირი, რომელსაც არ მიუღია მონაწილეობა ნაწარმოების, სხვა საავტორო უფლების ობიექტის შექმნაში. (მაგალითად, თანავტორად შეიყვანოს ინსტიტუტის

ხელმძღვანელი ან განყოფილების გამგე, თანამდებობრივად დაქვეითების, შესრულებული სამუშაოსათვის ანაზღაურებაზე უარის თქმის მუქარითა და სხვა). ამრიგად, თანავტორობაზე იძულება გულისხმობს ფიზიკურ ან ფსიქიკურ ზემოქმედებას საავტორო უფლების ობიექტზე თანავტორად აღიარებისათვის.

ობიექტური მხრივ დანაშაული ფორმალურ შემადგენლობათა რიცხვს მიეკუთვნება და დამთავრებულია ზემოაღნიშნული ერთ-ერთი მოქმედების შესრულების მომენტიდან, მაგნე შედეგის დადგომისაგან დამოუკიდებლად.

საავტორო უფლების ხელყოფის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ამ დანაშაულის მოტივი და მიზანი შეიძლება იყოს ანგარება, შურიანობა, პატივმოყვარეობა, სიძულვილი, არასწორად გაგებული ინტერესი და სხვა.

სუბიექტია კერძო შერაცხადი პირი, რომელმაც მიაღწია თოთხმეტი წლის ასაკს. თანამდებობის პირი, რომელიც დაარღვევს საავტორო უფლებას ანგარებით ან სხვა პირადი მოტივით, პასუხს აგებს სამოხელეო დანაშაულისათვის.

189 მუხლის მეორე ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას არაერთგზისი ქმედების ჩადენის სახით.

189 მუხლის მესამე ნაწილით გათვალისწინებულია შემოსავლის მიღების მიზნით ნაწარმოების, ფონოგრამის, ვიდეოგრამის ან მონაცემთა ბაზის უკანონო რეპროდუცირება ან „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად, მათი კონტრაფაქციული ასლების უკანონო შექმნა, იმპორტი, შენახვა, გაყიდვა, გაქირავება ან სხვა უკანონო გამოყენება, ან/და საავტორო, მომიჯნავე უფლების მფლობელისა და მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის უფლების სხვა ხელყოფა, ჩადენილი დიდი ოდენობით შემოსავლის მიღების მიზნით.

189-ე მუხლის შენიშვნის მიხედვით, მესამე ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება დიდი ოდენობით შემოსავლის მიღების მიზნით ჩადენილად ითვლება, თუ ნაწარმოების, ფონოგრამის, ვიდეოგრამის, მონაცემთა ბაზის ასლების ღირებულება ან საავტორო, მომიჯნავე უფლების მფლობელის და მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის უფლებების კანონიერი გამოყენების შემთხვევაში საავტორო, მომიჯნავე უფლების მფლობელის ან მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის მიერ მისაღები შემოსავალი აღემატება ხუთი ათას ლარს.

189-ე მუხლის მეოთხე ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებები, სახელდობრ, მესამე ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება ჩადენილი განსაკუთრებით დიდი ოდენობით შემოსავლის მიღების მიზნით, (რომელშიც იგულისხმება ზემოაღნიშნული საავტორო უფლების ობიექტების კონტრაფაქტიული ასლების ღირებულება ან შემოსავალი ათი ათასი ლარის ზევით) ან წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ.

სამრეწველო საკუთრების უფლების ხელყოფა (მუხლი 189¹)

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსს 2005 წლის 23 ივნისს დაემატა.

გაუგებარია რა მოსაზრებას დაემყარა კანონმდებელი როდესაც 189-ე და 189¹-ე მუხლებით, აბსოლუტურად იდენტური სანქციებით, ღიფერენცირებული პასუხისმგებლობა დაადგინა საავტორო-შემოქმედებითი ჯგუფის ობიექტების დასაცავად. ორივე დანაშაულის შემადგენლობა მიზნად ისახავს საავტორო-შემოქმედებითი ანუ ინტელექტუალურ ქმნილებათა ჯგუფს მიკუთვნებული ობიექტების დაცვას. ამ ინტერესთა (უფლებათა) ხელყოფისათვის წლების მანძილზე პასუხისმგებლობა ინტეგრირებული იყო დანაშაულის ერთ შემადგენლობაში და ამით სასამართლო პრაქტიკას პრობლემები არასოდეს შექმნიდა.¹

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია სამრეწველო საკუთრება. უფრო კონკრეტულად კი, ხელყოფის საგანია სამრეწველო საკუთრების ისეთი ობიექტები, როგორიცაა გამოგონება, სასარგებლო მოდელი, სამრეწველო ნიმუში, ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგია, სელექციური მიღწევა.

გამოგონება ისეთი განხორციელებადი საგამომგონებლო იდეაა, რომელიც მზადაა პრაქტიკული რეალიზაციისათვის. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი იცავს მხოლოდ განსახიერებად ტექნიკურ იდეას, რომელიც საგამომგონებლო შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგია.

¹ ჩვენთვის გასაგებია, რომ სსკ 189 და 189¹ მუხლებით გათვალისწინებული ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტები თავისი ბუნებით განსხვავებულია და შესაბამისად განსხვავდება ამ უფლებათა გამოყენების(განხორციელების) ფორმებიც. მაგალითად, საავტორო უფლების ობიექტის(ნაწარმოების) ასლის დამზადება შეიძლება, ხოლო გამოგონების – წარმოებაში დანერგვა.

სასარგებლო მოდელი განიხილება „მცირე გამოგონებად“. მას უფრო დაბალი შემოქმედებითი დონის განმსაზღვრელი კრიტერიუმი ახასიათებს. სხვა დანარჩენში გამოგონებასა და სასარგებლო მოდელს ერთი და იგივე კრიტერიუმები – სიახლე და სამრეწველო გამოყენებადობა აქვს.

სამრეწველო ნიმუში – ინტელექტუალური საკუთრების ისეთი ობიექტია, რომელიც იქმნება ერთდროულად მხატვრული და ტექნიკური შემოქმედების შედეგად. იგი შეიძლება წარმოდგენილი იყოს მხატვრულ-ტექნიკური იდეის ან კონკრეტული ნაწარმის სახით და უნდა პასუხობდეს ისეთ კრიტერიუმებს, როგორიცაა სიახლე ან ორიგინალობა. სამრეწველო ნიმუში არის ნაწარმის დეკორატიული ან ესთეტიკური შთაბეჭდილების გამოწვევი გარეგანი სახე. საქართველოს საპატენტო კანონით სამრეწველო ნიმუში განმარტებულია, როგორც სამრეწველო წესით დამზადებული ნაკეთობის (ნივთის) მხატვრულ-კონსტრუქციული გარეგნული სახე.

ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგია – ეს არის ელექტრონული ელემენტების შედგენილი, ნახევარგამტარიან კრისტალის ზედაპირზე ან მის შიგნით განლაგებული მინიატურული ელექტრონული სქემა. დაცვის საგანი კრისტალურ ზედაპირზე განლაგებული მიკროსქემა ანუ მატერიალურ მატარებელზე აღბეჭდილი ტოპოგრაფია (ხილული კონფიგურაცია), რომლის განმეორებაც ასლის სახით შესაძლებელია.

სელექციური მიღწევა შეიძლება განიმარტოს როგორც ბიოლოგიური არსების ახალი ჯიში. სელექციური მიღწევების დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის მიხედვით, ინტელექტუალური ქონება არის მცენარის ან ცხოველის ახალი ჯიში, რომელიც მიზანმიმართული სამეურნეო საქმიანობის შედეგია, სელექცია საავტორო შემოქმედებად განიხილება. სელექციონერის შემოქმედება სასურველი თვისებების მქონე ისეთი ჯიშების შერჩევაშია, რომლებიც ერთმანეთთან თავსებადია და შეჯვარებას ექვემდებარება. სელექციური მიღწევის დაცვის საგანია ერთგვაროვნებითა და სტაბილურობით განმტკიცებული ახალი ჯიში ფიზიკურად.¹

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე 189¹ მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით გამოიხატება გამოგონების, სასარგებლო მოდე-

¹ სამრეწველო საკუთრების შემადგენელი ძირითადი ობიექტების განმარტებები აღებულია დ. ძამუკაშვილის წიგნიდან „ინტელექტუალური უფლებები“, თბ., 2006.

ლის, სამრეწველო ნიმუშის, ინტეგრალური მიკროსკოპის ტოპოლოგიის, სელექციური მიღწევის ავტორობის მითვისებაში ან თანავტორობაზე იძულებაში.

ზემოაღნიშნული ინტელექტუალური საქმიანობის შედეგების მითვისება ან მათ თანავტორობაზე იძულება იმავე მნიშვნელობით უნდა გავიგოთ როგორც 189-ე მუხლით აღწერილ დანაშაულის შემადგენლობაში.

189¹ მუხლის პირველი ნაწილით აღწერილი დანაშაულის შემადგენლობისათვის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად მეორე ნაწილით გათვალისწინებულია იგივე ქმედების ჩადენა არაერთგზის, რომლის შინაარსი სსკ მე-15 მუხლის მნიშვნელობით უნდა გავიგოთ.

189¹ მუხლის მესამე ნაწილით გათვალისწინებულია წინასწარი, შეცნობით სხვისი გამოვლენის, სასარგებლო მოდელის, სამრეწველო ნიმუშის, ინტეგრალური მიკროსკოპის ტოპოლოგიის, სელექციური მიღწევის შემოსავლის მიღების მიზნით უკანონო გამოყენება. მასში შეიძლება ვიგულისხმოთ აღნიშნული ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგების წარმოებაში დანერგვა, ტექნოლოგიური პროცესის გაუმჯობესება, ან სხვაგვარი სამრეწველო გამოყენებადობა, რაც ნიშნავს მათი დამზადების ან სარგებლობის შესაძლებლობას სამეურნეო საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში (მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, ჯანმრთელობის დაცვა და სხვა).

189¹ მუხლის მესამე ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობისათვის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენს მისი ჩადენა წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ (მეოთხე ნაწილი) რომლის შინაარსი სსკ 27-ე მუხლის მნიშვნელობით უნდა გავიგოთ.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი. რაც შეეხება ქმედების სუბიექტურ შემადგენლობას, იგი პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. მოტივი შეიძლება იყოს პატივმოყვარეობა, შური და სხვა. 189¹ მუხლის მესამე ნაწილში ცალსახად გამოკვეთილია ანგარების მოტივი, ვინაიდან სხვისი ინტელექტუალური საკუთრების უკანონო გამოყენება ხდება შემოსავლის მიღების მიზნით.

თავი IX

დანაშაული სამეწარმეო ან სხვა ეკონომიკური საქმიანობის წინააღმდეგ

კანონმდირი სამეწარმეო საქმიანობისათვის ხელის შეშლა (მუხლი 190-ე)

საქართველოს ახალმა სამოქალაქო კანონმდებლობამ მეწარმეობის თავისუფლება გამოაცხადა. კანონით ყველას აქვს უფლება მისდევდეს მეწარმეობას. უფრო მეტიც, სამოქალაქო კოდექსის მე-10 მუხლის თანახმად, სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილეებს შეუძლიათ განახორციელონ კანონით აუკრძალავი, მათ შორის კანონით პირდაპირ გაუთვალისწინებული ნებისმიერი მოქმედება. ეს დებულება ასახულია საქართველოს კანონში „მეწარმეთა შესახებ“, რომელმაც „სამეწარმეო იურიდიულ პირებს უფლება მისცა განახორციელონ ნებისმიერი საქმიანობა, რომელიც პირდაპირ ან არაპირდაპირ ემსახურება საზოგადოების მიზნებს და აკრძალული არ არის კანონით. ამით სამეწარმეო ორგანიზაციები გათავისუფლდნენ ზედმეტი, დაუსაბუთებელი ზედამხედველობისაგან, რასაც საკონტროლო ორგანოები ახორციელებდნენ მათ მიმართ“¹

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაწესება, კანონიერი სამეწარმეო საქმიანობის ხელის შეშლისათვის, მიზნად ისახავს დამატებითი გარანტიების შექმნას მეწარმეობის თავისუფლებისათვის. ამ დანაშაულის სოციალური მავნეობა იმით განისაზღვრება, რომ იგი ზიანს აყენებს არა მარტო სამეწარმეო საქმიანობის სუბიექტებს, არამედ სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოთა ავტორიტეტსაც, რომელთა კომპეტენციაშიც შედის საბაზრო ეკონომიკაზე ორიენტირებული ქვეყნის ეკონომიკური საქმიანობის რეგულირება. განსახილველი დანაშაული თავისი იურიდიული ბუნებით სამსახურებრივი მფლობელობის ბოროტად გამოყენების სპეციალური სახეა. თანამდებობის პირები შეიძლება წარმოადგენდნენ სანებართვო, მაკონტროლებელი, ფისკალური და სხვა ფუნქციების განმახორციელებელ სახელმწიფო ორგანოებს.

დანაშაულის ობიექტია თავისუფალი სამეწარმეო საქმიანობის უფლება, ასევე სახელმწიფო ორგანოთა ავტორიტეტი.

¹ იხ. ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, თბ., 1998, გვ. 38.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება კანონიერი სამეწარმეო საქმიანობისათვის ხელის შეშლაში შემდეგი ფორმებით: დაუსაბუთებელი უარი საწარმოს რეგისტრაციაზე ან სპეციალური ნებართვის (ლიცენზიის) გაცემაზე, ეკონომიკური საქმიანობის უფლების ან თავისუფლების შეზღუდვა, საწარმოს საქმიანობაზე კონტროლის კანონმდებლობის დარღვევით განხორციელება, მის საქმიანობაში ჩარევა. ეს დანაშაული თავისი შემადგენლობით მატერიალურია და დამთავრებულად ითვლება მაშინ, თუ მოხელის ზემოაღნიშნულმა ქმედებამ მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

უარი საწარმოს რეგისტრაციასა ან ლიცენზიის გაცემაზე დანაშაულად მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება, როცა მოხელის სამსახურებრივ კომპეტენციაში შედიოდა ასეთი რეგისტრაციის ან ლიცენზიის გაცემის უფლება. მეწარმეთა რეგისტრაციის წესები მოცემულია საქართველოს კანონში „მეწარმეთა შესახებ“. ამ კანონის თანახმად, საწარმოს რეგისტრაციას ახორციელებს სასამართლო, სამეწარმეო რეესტრში სათანადო ჩანაწერებით. რეგისტრაცია, ერთი მხრივ, არის ფაქტის აღნიშვნა, ხოლო, მეორე მხრივ, მას გადამწყვეტი იურიდიული ფაქტის მნიშვნელობა აქვს. საწარმო კანონით გათვალისწინებული უფლებებისა და მოვალეობების სუბიექტი მხოლოდ რეგისტრაციის მომენტიდან ზდება, ხოლო სპეციალური ნებართვის (ლიცენზიის) გაცემა მოწესრიგებულია კანონითა და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით „ლიცენზირების შესახებ“, რომელიც განსაზღვრავს ლიცენზიით ნებადართული საქმიანობის სახეებსა და ლიცენზიის გაცემაზე უფლებამოსილ ორგანოებს.

უარი საწარმოს რეგისტრაციასა ან ლიცენზიის გაცემაზე, უარის თქმის მოტივის მიუხედავად, დაუსაბუთებელია თუ: სარეგისტრაციო პირს დაცული აქვს სამეწარმეო ორგანიზაციის შექმნის წესი, სადამფუძნებლო დოკუმენტები შეესაბამება კანონს და დაცულია სამეწარმეო საქმიანობის მარეგულირებელი სხვა ნორმატიული აქტების მოთხოვნები. ცალკეული სახის საქმიანობის ლიცენზირების წესები კი დადგენილია შესაბამისი ნორმატიული აქტებით. ლიცენზიის გაცემაზე უარი უკანონოა, თუ კანონით დადგენილი წესით რეგისტრირებული მეწარმე, სალიცენზიო ორგანოში წარადგენს საჭირო დოკუმენტებს, ეს უკანასკნელი კი უარს იტყვის მის გაცემაზე. უარი რეგისტრაციასა ან ლიცენზიის გაცემაზე უნდა იყოს კონკრეტული, აშკარად გამოხატული. „მეწარმეთა შესახებ“ კანონის შესაბამისად, მოხელის მიერ საჭიროა წერილობით უარი რეგისტრაციაზე. უარი უკანონო უნდა იყოს, ე.ი. უნდა არსებობ-

დეს ყველა საფუძველი რეგისტრაციისათვის ან ნებართვის გაცემისათვის, ხოლო მოსამართლე ან მოხელე, რომლის კომპეტენციაშიც შედის აღნიშნული მოქმედების შესრულების მოვალეობა, უარს უნდა ამბობდეს მასზე. ეს შეიძლება გამოიხატოს უმოქმედობაში, მოხელის ან მოსამართლის მიერ შემოსული მასალების განუხილველობაში, გადაწყვეტილების მიუღებლობაში, ან მოქმედებაში – არასაჭირო დოკუმენტაციის გამოთხოვაში და სხვა.

განსახილველი დანაშაული ობიექტური მხრივ შეიძლება აგრეთვე გამოიხატოს მეწარმის ეკონომიკური საქმიანობის უფლების ან თავისუფლების შეზღუდვაში, საწარმოს საქმიანობაზე კონტროლის კანონმდებლობის დარღვევით განხორციელებაში, აგრეთვე მის საქმიანობაში ჩარევით. სამეწარმეო საქმიანობისათვის ხელის შეშლის ეს ფორმა შეიძლება გამოიხატოს კონკრეტულ მოქმედებაში, მოთხოვნებში, მითითებებში, აკრძალვებში და ა.შ. მაგალითად, მოსამართლე სამეწარმეო ორგანიზაციის რეგისტრაციის დროს მოითხოვს წესდებიდან ამოღებულ იქნეს სამეწარმეო საქმიანობის ესა თუ ის ძირითადი სახე, რომელიც კანონით აკრძალული არ არის; ან კიდევ მეწარმის იძულება სხვადასხვა თანამდებობებზე განსაზღვრულ პირთა დანიშვნასა, ან მათ შეყვანაზე დამფუძნებლად, ან სამეწარმეო ორგანიზაციის ხელმძღვანელ ორგანოებში; მოხელის მიერ უკანონო ფორმით კონტროლის დაწესება მეწარმის საქმიანობაზე; ეკონომიკური სანქციებით მუქარა და სხვა. მეწარმის საქმიანობაში ჩარევა შეიძლება გამოიხატოს მოხელის ნებისმიერ მოქმედებაში, თუ ის ბოროტად იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას ან ამეტებს სამსახურებრივ უფლებამოსილებას. აღნიშნული ფორმით განსახილველი დანაშაულის ჩადენისას მთავარია დადგინდეს მეწარმის რომელი უფლება ან რომელი კანონიერი ინტერესი შეილახა და კონკრეტულად რაში გამოიხატა იგი. რა სამსახურებრივი უფლებამოსილება გამოიყენა მოხელემ ამისათვის.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია – საჯარო მოხელე ან მოსამართლე, რომლის კომპეტენციაში შედის მეწარმის რეგისტრაცია, ლიცენზიის გაცემა, საკონტროლო-საზედამხებელო მოქმედებათა ჩატარება და სხვა, ან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენება იმგვარად, რომ თავისი კომპეტენციის საფუძველზე არასამართლებრივი ინტერესებით ან სახელმწიფო ორგანოს ავტორიტეტის გამოყენებით ხელი შეუშალოს სამეწარმეო საქმიანობას.

საჯარო მოსამსახურის ცნება მოცემულია საქართველოს კანონში – „საჯარო მოსამსახურის შესახებ“. კანონის 1-ლი მუხლის შესაბამისად, საჯარო მოხელეა ის, ვინც საქმიანობს სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის სახაზინო (საბიუჯეტო) დაწესებულებაში – საჯარო ხელისუფლების ორგანოებში.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება. დანაშაულის შეგნებული აქტს, რომ სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, თავისი ქმედებით ხელს უშლის კანონიერ სამეწარმეო საქმიანობას და სურს ეს. მოტივსა და მიზანს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნის დროს. მოტივი შეიძლება იყოს შურისძიება, არასწორად გაგებული სამსახურებრივი ინტერესი, ანგარება და სხვა.

აღნიშნული მუხლი კონკურენციას უწევს ზოგად სამოხელეო დანაშაულებს. თუ რეგისტრაციის ან ლიცენზიის გაცემაზე უარს თან ახლავს ქრთამის მოთხოვნა, მაშინ დანაშაულთა ერთობლიობასთან გვაქვს საქმე.

მიწასთან დაკავშირებული გარიგების უკანონო რეგისტრაცია (მუხლი 191-მ)

ეს ახალი მუხლია საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში.

ცნობილია, რომ მიწა არის ადამიანთა ძირითადი მოთხოვნილების დაკმაყოფილების შეუცვლელი საფუძველი. მიწის სიმცირე და მისი შეუცვლელობა განაპირობებს მიწათსარგებლობის დაგეგმვისა და მისი შეზღუდვების აუცილებლობას, რისი ერთ-ერთი გამოხატულებაცაა საჯარო კონტროლი¹.

მიწის ნაკვეთზე საკუთრების უფლების წარმოშობა ხდება მხოლოდ კანონით დადგენილი წესით, რეგისტრაციის შემდეგ. რეგისტრაციის მეშვეობით შესაძლებელია ყველა იმ გარიგების კონტროლი, რომელიც საერთოდ დადებულია მოცემული მიწის ნაკვეთის შესახებ. ამასთანავე, რეგისტრაცია გარანტიას იმისათვის, რომ მხარეებმა არ დაუშვან შეცდომები მიწის გასხვისების გარიგებათა გაფორმებისას და ამით თავიდან აიცილონ ის უარყოფითი შედეგები, რაც შეიძლება ამგვარ მოქმედებებს მოჰყვეს.

¹ იხ. ლ. ჭანტურია, უძრავი ნივთების საკუთრება, თბ., 1994, გვ. 144.

მიწასთან დაკავშირებული გარიგებების სამართლებრივი რეგლამენტაცია მოცემულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში, საქართველოს კანონში „სასოფლო სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების უფლების შესახებ“ (1996 წ. 22.03), საქართველოს კანონში „მიწის რეგისტრაციის შესახებ“ (1996 წ. 14.11) და სხვა ნორმატიულ აქტებში. მიწაზე უკანონო გარიგებებმა შეიძლება გამოიწვიოს მიწის სასოფლო-სამეურნეო ბრუნვიდან ამოღება, ერთი პირის ხელში მიწების უკანონო კონცენტრაცია, მიწის გადაქცევა არამართლზომიერი სპეკულაციის საგნად, მიწის შესაკუთრება (მფლობელთა) კანონიერი უფლებებისა და ინტერესების შელახვა და სხვა.

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია ურთიერთობები მიწათსარგებლობისა და მიწათმფლობელობის სახელმწიფოებრივი რეგულირების სფეროში.

191-ე მუხლი ითვალისწინებს ამ დანაშაულის ჩადენის სამ ფორმას, რომელთაც აქვთ საერთო ნიშნებიც, მაგრამ განსხვავდებიან ობიექტური მხრივ. მათთვის საერთოა ის, რომ დანაშაულის ჩადენი სუბიექტი სპეციალურია – მოხელე; დანაშაულის ჩასადენად იგი იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას. დანაშაული პირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი, ანგარებით ან სხვა პირადი მოტივით. ეს შემადგენლობა ფორმალურია და დანაშაული დამთავრებლად ითვლება კანონში მითითებული მოქმედების ჩადენისთანავე.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მიწასთან დაკავშირებული უკანონო გარიგების რეგისტრაციაში, სახელმწიფო მიწის გადასატრის სააღრიცხვო მონაცემის დამახინჯებაში, აგრეთვე მიწის გადასახადის შემცირებაში.

როგორც აღინიშნა, ამ დანაშაულის ჩადენის ერთ-ერთი ფორმა არის მიწასთან დაკავშირებული უკანონო გარიგების რეგისტრაცია. მიწასთან დაკავშირებულ გარიგებათა რეგისტრაციის წესი განსაზღვრულია სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი ნორმებითა და საქართველოს კანონით „მიწის რეგისტრაციის შესახებ“. მიწის რეგისტრაციის მიზანია მიწის ნაკვეთისა და მასთან უძრავად დაკავშირებული ქონების მიმართ უფლებათა წარმოშობის, გადაცემის, შეზღუდვის ან შეწყვეტის აღიარება და დადასტურება სახელმწიფოს მიერ. მიწის რეგისტრაციას საჯარო რეესტრში ახორციელებს მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტი და მისი ტერიტორიული ორგანოები ადგილებზე, გარიგების ნამდვილობის

პირობები განსაზღვრულია სამოქალაქო კოდექსით. მიწასთან დაკავშირებული უკანონო გარიგება შეიძლება ეხებოდეს ნასყიდობას, იჯარას და სხვა. მოხელის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებაში მისაცემად საჭიროა დადგინდეს, კონკრეტულად, რაში გამოიხატება გარიგების უკანონობა (მაგალითად, ნაკრძალი მიწების გაცემა იჯარით, კომერციული მიზნებით). დანაშაული დამთავრებულია მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტის შესაბამისი მოხელის მიერ ასეთი გარიგების რეგისტრაციისთანავე.

დანაშაულის ჩადენის შემდეგი ფორმაა სახელმწიფო მიწის კადასტრის სააღრიცხვო მონაცემის დამახინჯება.

სახელმწიფო მიწის კადასტრი — ოფიციალური დოკუმენტია, რომელიც შეიცავს მონაცემებს მიწების ბუნებრივი, სამეურნეო, სამართლებრივი რეჟიმის შესახებ. ნებისმიერი ამ მონაცემის დამახინჯება ქმნის განსაზღვრული დანაშაულის ობიექტურ მხარეს. სახელმწიფო მიწის კადასტრს აწარმოებს მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტი. დანაშაული დამთავრებულია მითითებულ დოკუმენტში ყალბი მონაცემების შეტანის მომენტიდან. მიწის კადასტრის სააღრიცხვო მონაცემები, უმრავლეს შემთხვევაში, საფუძველია მიწაზე კონკრეტული გარიგების დასაბუთებად, აგრეთვე მიწის გადასახადის ოდენობის განსაზღვრისათვის.

მოხელის მიერ მიწის კადასტრში ყალბი მონაცემების შეტანა შესაძლოა მიზნად ისახავდეს შემდგომში მიწაზე უკანონო გარიგების რეგისტრაციას, შესაბამის მიწის ნაკვეთზე გადასახადის შემცირებას. როგორც აღინიშნა, განსახილველი დანაშაული შეიძლება, აგრეთვე გამოიხატოს მიწის გადასახადის შემცირებაში. საქართველოში მიწათსარგებლობა ფასიანია. მიწის მესაკუთრეები და მოსარგებლეები იხდიან მიწის გადასახადს; მიწის გადასახადის ოდენობა განსაზღვრულია საქართველოს საგადასახადო კოდექსით. გადასახადის განსაზღვრის საფუძველია მიწის ფართობის საკუთრების ან სარგებლობის დამადასტურებელი დოკუმენტი. მიწის გადასახადი დიფერენცირებულია მიწის ხარისხისა და ადგილმდებარეობის მიხედვით. გადასახადის გადასახდელთა რეგისტრაციისა და გადასახადის თანხის განსაზღვრის მიზნით, მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტის ადგილობრივი ორგანოები, ყოველ საანგარიშო წელს, საგადასახადო ორგანოებს წარუდგენენ გადასახდელთა სიებს მიწის ფართობისა და გადასახადის განაკვეთის ჩვენებით. ამიტომაცაა, რომ მიწის გადასახადის შემცირება ერთ შემადგენლობადაა გათვალისწინებული მიწასთან დაკავშირებული უკანონო გარი-

გების რეგისტრაციასა და მიწის კადასტრის სააღრიცხვო მონაცემის დამახინჯებასთან.

მოცემული შემადგენლობა საზეზე იქნება მიწის გადასახადის უკანონო შემცირების ნებისმიერ შემთხვევაში. ეს შეიძლება იყოს მიწის ნაკვეთზე საიჯარო გადასახადის არსებითი შემცირება, მიწის ნაკვეთის ღირებულების შემცირება მისი ყიდვა-გაყიდვისას, და სხვა კანონიერი გადასახადის შემცირება. დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის საჭიროა, რომ მოქმედება ჩადენილ იყოს, ე.ი. მიწის გადასახადის შემცირება დოკუმენტურად გაფორმებული იყოს.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვითა და ანგარებითი ან სხვა პირადი მოტივით. მოხელეს შეგნებული აქვს, რომ სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით ახდენს მიწასთან დაკავშირებული უკანონო გარიგების რეგისტრაციას, სახელმწიფო მიწის კადასტრის სააღრიცხვო მონაცემების დამახინჯებას ან მიწის გადასახადის შემცირებას და მას სურს ეს.

სუბიექტი სპეციალურია — საჯარო მოხელე. მიწასთან დაკავშირებული უკანონო გარიგების რეგისტრაციისას ან მიწის გადასახადის შემცირებისას, მოხელე ბოროტად იყენებს ან აჭარბებს თავის სამსახურებრივ უფლებამოსილებას, ხოლო მიწის კადასტრის სააღრიცხვო მონაცემის დამახინჯება სამსახურებრივი სიყალბის სპეციალური სახეა. ამასთანავე, ხსენებული მონაცემის დამახინჯება შეუძლია მხოლოდ იმ მოხელეს, რომლის სამსახურებრივ კომპეტენციაში შედის მითითებულ ოფიციალურ დოკუმენტზე მუშაობა.

უკანონო სამეწარმეო საქმიანობა (მუხლი 192-მ)

ჩვენი სახელმწიფო, რომელიც საბაზრო ეკონომიკაზეა ორიენტირებული, ერთი მხრივ, ხელს უწყობს სამეწარმეო საქმიანობას, მაგრამ, მეორე მხრივ, განსაზღვრულ კონტროლსაც ახორციელებს მასზე, რაც აუცილებელია საზოგადოების უშიშროების, ადამიანთა სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის, ბუნებისა და კულტურულ ფასეულობათა დასაცავად. ამ მიზნით, კანონმა შეიძლება აკრძალოს სამეწარმეო საქმიანობის ესა თუ ის სახე, ან სხვადასხვა ხასიათის საჯარო-სამართლებრივი შეზღუდვები დააწესოს მასზე, სახელმწიფო კონტროლი სამეწარმეო საქმიანობაზე აუცილებელია ასევე მეწარმეთა დასაბეგრად, რაც სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსების მნიშვნელოვანი

წყაროა. ამ მიზნების მიღწევას ემსახურება მეწარმეთა რეგისტრაციის დადგენილი წესი და ამა თუ იმ სახის სამეწარმეო საქმიანობაზე სპეციალური ნებართვის (ლიცენზიის) მიღების აუცილებლობა.

„მეწარმეთა შესახებ“ კანონი სამეწარმეო საქმიანობად მიიჩნევს მართლზომიერ და არაერთგვარად საქმიანობას, რომელიც ხორციელდება მოგების მიზნით, დამოუკიდებლად და ორგანიზებულად.

ფიზიკური და იურიდიული პირების სამეწარმეო საქმიანობა ექვემდებარება სავალდებულო სახელმწიფო რეგისტრაციას, რამდენადაც რეგისტრაციას კონსტიტუციური მნიშვნელობა აქვს, „მეწარმეთა შესახებ“ კანონი ზუსტად განსაზღვრავს რეგისტრაციის პირობებს. რაც შეეხება სამეწარმეო საქმიანობის ლიცენზირებას, საქართველოს პარლამენტმა 1999 წლის 14 მაისს მიიღო კანონი „სამეწარმეო საქმიანობის ლიცენზირების შესახებ“. მასში განსაზღვრულია ლიცენზიით ნებადართული საქმიანობის სახეები და ლიცენზიის გაცემაზე უფლებამოსილი ორგანოები. ისეთი სახის სამეწარმეო საქმიანობის უფლება, რომელზედაც სავალდებულოა ლიცენზია, წარმოიშობა ნებართვის მიღების მომენტიდან და შეწყდება მისი მოქმედების ვადის გასვლის შემდეგ.

განსაზღვრული დანაშაულის ობიექტია ის ურთიერთობები, რომელიც აწესრიგებს სამეწარმეო საქმიანობას, აგრეთვე სახელმწიფოს ფინანსური ინტერესები, რადგანაც იგი ვერ ღებულობს მეწარმეთა რეგისტრაციისათვის დადგენილ ბაჟს, ლიცენზიის გაცემისათვის – გადასახადს, ასევე სამეწარმეო საქმიანობისათვის დადგენილ შესაბამის გადასახადებს. უკანონო საბანკო საქმიანობა კი ასევე ზიანს აყენებს საბანკო სისტემის სტაბილურობასა და საიმედოობას.

დანაშაულის ობიექტური მხარე სამი ნიშნით ხასიათდება: ქმედება, მძიმე შედეგი, რაც გამოიხატება მნიშვნელოვან ზიანში ან დიდი ოდენობით უკანონო შემოსავლის მიღებაში და მიზეზობრივი კავშირით ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული შესაძლებელია შემდეგ ფორმებში გამოიხატოს: 1. სამეწარმეო საქმიანობა რეგისტრაციის გარეშე; 2. სამეწარმეო საქმიანობა საჭირო ნებართვის (ლიცენზიის) გარეშე; 3. სამეწარმეო საქმიანობა ლიცენზირების პირობის დარღვევით.

მაშასადამე, ამ დანაშაულის ჩადენის პირველი ფორმა სამეწარმეო საქმიანობა რეგისტრაციის გარეშე. მეწარმის სტატუსის შეძენა ხდება რეგისტრაციის შემდეგ. ასეთი მოქმედება სამოქალაქო კანონმდებლობის

იმპერატიული მოთხოვნაა. ამ მომენტიდან სამეწარმეო საქმიანობა იძენს კანონიერ ხასიათს. ამდენად, უკანონოდ ჩაითვლება სამეწარმეო საქმიანობა ან საერთოდ რეგისტრაციის გარეშე, ან კიდევ რეგისტრაციამდე განხორციელებული საქმიანობა.¹

თუ რა ჩაითვლება სამეწარმეო საქმიანობად – განსაზღვრულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით, „მეწარმეთა შესახებ“ კანონით, „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ კანონით, „ეროვნული ბანკის შესახებ“ კანონითა და სხვა ნორმატიული აქტებით.

მეორე ფორმა სამეწარმეო საქმიანობა საჭირო ნებართვის (ლიცენზიის) გარეშე. როგორც აღინიშნა, მეწარმეს შეუძლია განხორციელოს ნებისმიერი საქმიანობა, რაც აკრძალული არ არის კანონით, მაგრამ არსებობს გამოთვლითი. კერძოდ, საქმიანობის ზოგიერთი სახე საჭიროებს სპეციალურ ნებართვას. ასეთ შემთხვევაში სამეწარმეო საქმიანობა დასაშვებია მხოლოდ შესაბამისი ლიცენზიის მიღების შემდეგ. ლიცენზიით ნებადართული საქმიანობის სახეებს განსაზღვრავს კანონქვემდებარე აქტები ლიცენზირების შესახებ. კერძოდ, ლიცენზირებას საჭიროებს საგანმანათლებლო დაწესებულებათა საქმიანობა, საბანკო საქმიანობა, იარაღითა და საბრძოლო მასალებით ვაჭრობა და სხვა. საგანმანათლებლო-სააღმწერდლო დაწესებულებათა ლიცენზირებას ახორციელებს განათლების სამინისტრო, საბანკო ლიცენზიას იძლევა საქართველოს ეროვნული ბანკი და ა.შ.

მეგალითად, საბანკო საქმიანობა ეროვნული ბანკის მიერ გაცემული საბანკო საქმიანობის განხორციელების ნებართვის გარეშე ჩაითვლება უკანონოდ.

მესამე ფორმა – სამეწარმეო საქმიანობა ლიცენზირების პირობის დარღვევით სახეზეა მაშინ, როცა განსაზღვრული სახის საქმიანობაზე ლიცენზიის მქონე პირი ეწევა სხვა სახის ლიცენზირებად საქმიანობას. ეს შეიძლება გამოიხატოს საქმიანობაში არა იმ პროფილით, რომელიც ლიცენზიაშია მითითებული. ლიცენზირების პირობის დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს ასევე სამეწარმეო საქმიანობაში არა იმ ადგილას, სადაც ეს ნებადართულია ლიცენზიით ან კიდევ ვადაგასული ლიცენზიით საქმიანობა.

საბანკო საქმიანობაში ლიცენზირების პირობა დარღვეულ იქნება,

¹ სსკ 192-ე მუხლში რეგისტრაცია ფართოდ უნდა გაიგოს, მასში იგულისხმება არა მარტო სასაქონლო რეგისტრაცია, არამედ საგადასახადო სამსახურში აღრიცხვა. მაგალითად, ინდუსტრიულ სასაქონლო რეგისტრაცია არ სჭირდება, თუმცა საგადასახადო სამსახურში აღრიცხვაზე უნდა იყოს.

თუ კომერციული ბანკის დამფუძნებელი ან მმართველი, რომელსაც საჭირო საწესდებო კაპიტალი არ გააჩნია, უკანონო გზით მიიღებს შესაბამის ლიცენზიას და დაიწყებს საბანკო საქმიანობას.

დანაშაული დამთავრებულად ითვლება ფიზიკური ან იურიდიული პირებისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების ან დიდი ოდენობით შემოსავლის მიღების მომენტიდან. მნიშვნელოვან ზიანსა და დიდი ოდენობის შემოსავალს სასამართლო განსაზღვრავს.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს 16 წლის ასაკს მიღწეული პირი.

ქმედების სუბიექტური შემაღგენლობა განზრახვას გულისხმობს. მოტივი, როგორც წესი, ანგარებითია.

მეორე ნაწილში მოცემულია პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებები:

ა) უკანონო სამეწარმეო საქმიანობა ჯგუფურად;

ბ) არაერთგზის;

გ) იგივე ქმედება ჩადენილი იმ პირის მიერ, რომელიც ადრე იყო მსჯავრდებული ასეთი დანაშაულისათვის.

ჯგუფური და არაერთგზისი დანაშაულის ცნება მოცემულია სსკ მე-15 და 27-ე მუხლებში, რაც შეეხება ნასამართლობას, როგორც ვხედავთ, აქ სპეციალურ რეციდივთან გვაქვს საქმე და მას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა ექნება მაშინ, თუ წინა ნასამართლობა გაქარწყლებული ან მოხსნილი არ იქნება კანონით დადგენილი წესით.

ცრუ მხარამოვბა (მუხლი 193-მ).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ის ურთიერთობები, რომელიც არეგულირებს სამეწარმეო და სხვა კომერციულ საქმიანობას. დამატებითი ობიექტია მოქალაქეთა, ორგანიზაციებისა და სახელმწიფოს ინტერესები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ფორმალურად ლეგიტიმური სამეწარმეო ორგანიზაციის შექმნაში, რომელიც მიზნად ისახავს ბაზარზე კონტრაგენტების, აგრეთვე მაკონტროლებელი სახელმწიფო ორგანოების მოტყუებას. კერძოდ, კანონის ტექსტიდან გამომდინარე, ასეთი ორგანიზაციის შექმნა შეიძლება მიზნად ისახავდეს კრედიტის მიღებას, გადასახადისაგან გათავისუფლებას, ან სხვაგვარი ქონებრივი სარგებლის მიღებას, აგრეთვე აკრძალული საქმიანობის დაფარვას.

ცრუ მხარამოვბის ობიექტური მხარე მოიცავს სამეწარმეო ორგანიზაციის შექმნას; სამეწარმეო საქმიანობის განზრახვის არარსებობას; მნიშვნელოვან ზიანს; მიზეზობრივ კავშირს ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

192-ე მუხლის განხილვისას ჩვენ უკვე შევეხეთ სამეწარმეო იურიდიული პირის შექმნის წესს, რომელიც განსაზღვრულია „მეწარმეთა შესახებ“ კანონით. განსახილველი დანაშაული მოიცავს სადამფუძნებლო დოკუმენტების მომზადებას რეგისტრაციისათვის, ლიცენზიის მიღებისათვის, შემდეგ კანონით დადგენილი წესით სამეწარმეო ორგანიზაციის დაფუძნებას. ამით ორგანიზაციის გარეგნულად კანონიერი საქმიანობა მთავრდება. შემდეგში ცრუ მხარამოვბები სწაღიან ისეთ მოქმედებას, რაც ზიანს აყენებს მოქალაქეებს, ორგანიზაციებს ან სახელმწიფოს: იღებენ სესხებს, მოქალაქეებისა და ორგანიზაციებისაგან კრეფენ ფულად სახსრებს ან იწყებენ აკრძალულ საქმიანობას.

სამეწარმეო საქმიანობის განზრახვის არარსებობა მაშინაა სახეზე, როცა მოწვევებით იქმნება სამეწარმეო საზოგადოება, ე.ი. როცა არ არსებობს სუბიექტის განზრახვა, შეასრულოს ის მოქმედებები, რომელიც გამომდინარეობს იურიდიული პირის სადამფუძნებლო დოკუმენტებიდან.

კრედიტის მიღების ან სხვაგვარი ქონებრივი სარგებლის მიღების მიზანი მიიღწევა უკანონო მოქმედებების ჩადენით, ე.ი. შეღავათების, უპირატესობის მიღებით, რომლის უფლებაც სამეწარმეო საზოგადოებას არ ჰქონდა მისი წესდებიდან გამომდინარე, ხოლო აკრძალული საქმიანობის დაფარვა მდგომარეობს სისტემატურად მოწვევებითი გარიგებების დადებაში, რასაც სულ სხვა შედეგები მოსდევს, ვიდრე ამას სადამფუძნებლო დოკუმენტები ითვალისწინებდა. თავისი კონსტრუქციით ეს შემაღგენლობა მატერიალურია. დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის საჭიროა მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენება ფიზიკური ან იურიდიული პირისათვის. მნიშვნელოვანი ზიანი შეფასებითი კატეგორიაა და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში იგი საბოლოოდ სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი 16 წელს მიღწეული პირი, რომელიც ქმნის ან აფუძნებს სამეწარმეო ორგანიზაციას.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული პირდაპირი განზრახვითა და სპეციალური მიზნით ხასიათდება. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ ქმნის ან აფუძნებს ორგანიზაციას სამეწარმეო საქმიანობის განზრახვის გარეშე,

ითვალისწინებს მოქალაქეებისათვის, ორგანიზაციებისათვის ან სახელმწიფოსათვის ქონებრივი ზიანის მიყენების შესაძლებლობას ან გარდუვალობას და მას სურს ეს.

დანაშაულის მიზანია მოგების მიღება უკანონო ხერხებით. თანაც ეს მიზანი უნდა არსებობდეს სამეწარმეო საზოგადოების შექმნის მომენტში, ე.ი. კონკრეტული პირი შესაბამისი სამეწარმეო ორგანიზაციის შექმნისას მიზნად ისახავდა არა სამეწარმეო საქმიანობას, არამედ კრედიტის მიღებას ან სხვაგვარი ქონებრივი სარგებლის მიღებას, აგრეთვე აკრძალული საქმიანობის დაფარვას. თუ ასეთი სპეციალური მიზანი სამეწარმეო ორგანიზაციის შექმნის მომენტში არ არსებობდა, მაშინ ამ დანაშაულის შემადგენლობაც არ გვექნება სახეზე.

უკანონო ზემოსავლის ლეგალიზაცია (მუხლი 194-მ)

განსახილველი ქმედების კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს ქვეყნის ეკონომიკური სისტემის და, უპირველეს ყოვლისა, ფულად-საკრედიტო სისტემის დაცვას დიდი მოცულობის არაკონტროლირებად ფულადი სახსრების შემოსვლისაგან, ამას მოითხოვს აგრეთვე ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლის ინტერესები.

1990 წლის 8 ნოემბერს სტრასბურგში ევროპის საბჭოს წევრმა ქვეყნებმა მიიღეს კონვენცია დანაშაულებრივი საქმიანობიდან მიღებული შემოსავლების გამოვლენის, ამოღებისა და კონფისკაციის შესახებ. ამავე საკითხზე მიღებულია ვენის კონვენცია. 2003 წლის 6 ივნისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის აღკვეთის ხელშეწყობის შესახებ, რომელშიც უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაცია განმარტებულია როგორც უკანონო შემოსავლისათვის კანონიერი სახის მიცემა (შეძენა, გამოყენება, გადაცემა ან სხვა მოქმედება), აგრეთვე მისი ნამდვილი წარმოშობის, მესაკუთრის ან მფლობელის ან/და ქონებრივი უფლებების დამალვა ან შენიღბვა.

უკანონო შემოსავლის მიღების წყარო შეიძლება იყოს ნარკოტიკებით და იარაღით ვაჭრობა, სათამაშო და პორნობიზნესი, მექრთამეობა, უკანონო სამეწარმეო და სხვა სახის არალეგალური საქმიანობა, რომლიდან მიღებული შემოსავლის ლეგალიზებასაც, ანუ კანონიერი სახის მიცემას ცდილობენ დანაშაულები.

სპეციალურ ლიტერატურაში შენიშნულია, რომ დანაშაულებრივი

გზით მიღებული ფულადი სახსრების დიდი ნაწილი ხმარდება კრიმინალური მეწარმეობის განვითარებას, უძრავი ქონების შეძენას. ამგვარი შემოსავლების მნიშვნელოვანი ნაწილის ლეგალიზება ხდება ვალუტაზე გადაცვლითა და საზღვარგარეთ გადარიცხვით.

დანაშაულის უშუალო ობიექტია ეკონომიკური სისტემა, უფრო კონკრეტულად კი ფინანსური სისტემა. დანაშაულის საგანია დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონება.

დანაშაულის ობიექტური მხარე ორი ფორმით შეიძლება გამოიხატოს: პირველი უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციაში ე.ი. დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონებისათვის კანონიერი სახის მიცემაში – შეძენა, ფლობა, სარგებლობა, კონვერსია, გადაცემა ან სხვა მოქმედება მისი უკანონო წარმოშობის დაფარვის მიზნით. კანონი სანიმუშოდ ჩამოთვლის უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის ხერხებს. ეს გამართლებულიცაა, ვინაიდან შემოსავლების გათეთრების ხერხები მეტად მრავალფეროვანია. მაგალითად, ნაღდი ფული გარდაიქმნება სხვა ღირებულებად – საბანკო ანაბრად ან უძრავ ქონებად. უძრავი ქონება შემდგომ იყიდება და მიღებული შემოსავალი კანონიერად გამოიყურება; ან კიდევ „ჭუჭყიანი“ ფულის ინტეგრირება ზორციელდება ქვეყნის შიდა საფინანსო სისტემაში ან მისი ექსპორტირება ხდება ლიბერალური საფინანსო სისტემის მქონე ქვეყნებში და სამშობლოში ბრუნდება კანონიერი გადარიცხვების ფორმით და სხვა. ექსპერტები თვლიან რომ ტიპური ფინანსური ოპერაციების გარდა (დაკრედიტება, ანაბრის დეპონირება, ვალუტისა და ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვა, ფინანსური მომსახურება და მისთ.) შემოსავლის ლეგალიზაციისათვის შეიძლება გამოყენებული იქნეს სხვა ოპერაციებიც. მაგალითად, კაზინოში, ლატარიაში, ტოტალიზატორში, ქსელურ თამაშში მოგების მიღება. შემოსავლების ლეგალიზაციის ერთ-ერთი გავრცელებული ხერხია მათი დაბანდება უკვე არსებულ სამეწარმეო სტრუქტურებში, ანდა გამოყენება ახალი კომერციული ორგანიზაციების, საქველმოქმედო ფონდების შესაქმნელად და მისთ.

უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაცია როგორც წესი რამდენიმე ოპერაციისაგან შედგარი პროცესია. არსებობს ფულის გათეთრების ორსაფეხურიანი, სამსაფეხურიანი, ოთხსაფეხურიანი მოდელები. ორსაფეხურიანი მოდელი მოიცავს ფულის „გარეცხვას“ და ბრუნვაში დაბრუნებას, სამსაფეხურიანი მოდელი გულისხმობს: 1) განთავსებას ე.ი. არალეგალური წყაროდან ფულის გადატანა ლეგალურში (მაგალითად,

საბანკო გადარიცხვა სხვა რომელიმე ქვეყანაში), 2) „კვალის წაშლას“ ე.ი. შესაბამისი დოკუმენტებით გამყარებული ლეგალური თანხით გათვრების შენიღბვა (მაგალითად, მრავალჯერადი ფინანსური ოპერაციები ერთი ქვეყნიდან მეორეში), 3) ინტეგრაციას, მრავალჯერადი ფინანსური ოპერაციების შემდეგ ლეგალიზებული საშუალებების დაბრუნება ოფიციალურ ეკონომიკურ ციკლში (მაგალითად, ფულის ეკონომიკაში განთავსება ან უძრავ ქონებაში დაბანდება). გაეროს ექსპერტები გამოყოფენ ფულის გათვრების 4 სტადიას: ნაღდი ფულისაგან გათავისუფლება, ნაღდი ფულადი საშუალებების განაწილება, კვალის წაშლა და ფულადი მასის ინტეგრაცია.¹

ყოველგვარი ფინანსური ოპერაცია დანაშაულებრივი გზით მოპოვებულ ქონებასთან დაკავშირებით ლეგალიზაციის (გათვრების) ნებისმიერ სტადიაზე დანაშაულებრივია და დაკვალიფიცირდება როგორც დამთავრებული დანაშაული, ვინაიდან მიზნით დაფუძნებულ დელიქტთან გვაქვს საქმე. ამასთანავე თუკი ამ ფინანსურ ოპერაციებს ერთსა და იმავე ლეგალიზებად ქონებასთან მიმართებაში ახორციელებს ერთი პირი, მაშინ ქმდება უნდა შეფასდეს როგორც ერთიანი განგრძობადი დანაშაული. დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება თუნდაც ვერ იქნეს მიღწეული ქონების უკანონო წარმოშობის დაფარვის მიზანი.

194-ე მუხლის დისპოზიციიდან გამომდინარე, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ კანონი კრძალავს უკანონოდ მიღებული ფულადი სახსრების ლეგალურ ბრუნვაში გაშვებას, ნებისმიერ ფინანსურ ოპერაციასა და გარიგებას უკანონო გზით მიღებული შემოსავლებიდან ან კიდევ მათ გამოყენებას სამეწარმეო ან სხვაგვარ ეკონომიკურ საქმიანობაში.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარის მეორე ფორმა — უკანონო შემოსავლის ნამდვილი ბუნების, წარმოშობის წყაროს, ადგილმდებარეობის, განთავსების, მოძრაობის, მასზე საკუთრების ან/და მასთან დაკავშირებული სხვა უფლებების დამალვა ან შენიღბვა. ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება განხორციელდეს როგორც მოქმედებით (მაგალითად, დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონების ახლო ნათესაებზე გადაფორმებით ანდა მისი შენიღბვა კერძო კომპანიების ან ფონდების მექანიზმით), ისე უმოქმედობით (მაგალითად, დეკლარაციის შევსების დროს ამა თუ იმ ქონებაზე უფლების დამალვა).

¹ Кернер Х.Х. Дах. Э. Отмывание денег. М., 1996, с.58-63; Волженкин Б.В. Преступления в сфере Экономической деятельности. СПб., 2002, с. 232.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს 14 წლის ასაკს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება. პირს შეგნებული აქვს, რომ სჩადის მოქმედებას, რომელიც მიმართულია უკანონო გზით მიღებული შემოსავლის ლეგალიზაციაზე და მას სურს ეს ქმედება. მოტივი ანგარებითია, დამნაშავეს ამოძრავებს შემოსავლის უკანონო წარმოშობის დაფარვის მიზანი.

194-ე მუხლის მე-2 ნაწილში პასუხისმგებლობა დამძიმებულია, თუ იგივე ქმდება ჩადენილია ჯგუფურად, არაერთგზის, ან რასაც თან ახლდა დიდი ოდენობით შემოსავლის მიღება. დანაშაული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ მის განხორციელებაში წინასწარ შეთანხმებულად ერთობლივად მონაწილეობდა ორი ან მეტი ამსრულებელი. არაერთგზისი დანაშაული უნდა გაევიგოთ სსკ მე-15 მუხლის მნიშვნელობით. რაც შეეხება შემოსავლის დიდ ოდენობას, ასეთ შემოსავლად ითვლება 30000 ლარიდან 50000 ლარამდე შემოსავალი.

სსკ 194-ე მუხლის მესამე ნაწილით პასუხისმგებლობის განსაკუთრებით დამძიმებული გარემოებებია იგივე ქმედების ჩადენა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ, სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით ან რასაც თან ახლდა განსაკუთრებით დიდი ოდენობით შემოსავლის მიღება.

ორგანიზებული ჯგუფი განსაზღვრულია 27-ე მუხლის მეშვიდე პუნქტით. ამასთანავე, ჯგუფის მონაწილედ ამ დანაშაულთან მიმართებაში ჩაითვლება ყველა პირი ვინც ამა თუ იმ ფორმით უშუალოდ მონაწილეობდა ფინანსური ოპერაციების ან სხვა გარიგების განხორციელებაში დანაშაულებრივი გზით მოპოვებულ ქონებასთან დაკავშირებით როგორც უკვე ითქვა ფულის გათვრების პროცესი ზოგჯერ საკმაოდ ხანგრძლივია, მოიცავს მრავალ ფინანსურ ოპერაციას და გარიგებას. წინასწარი შეთანხმების არსებობის შემთხვევაში ამ ოპერაციების ყველა მონაწილე პასუხს აგებს ერთიანი ჯგუფური დანაშაულისათვის, თუნდაც ზოგიერთ მათგანს მონაწილეობა ჰქონდეს მიღებული ფულის გათვრების ერთ-ერთ სტადიაში, ისე რომ არც იცოდეს რაიმე სხვა ეტაპების შესახებ. ორგანიზებული ჯგუფის ხელმძღვანელი პასუხს აგებს ამ ჯგუფის მიერ ჩადენილ ყველა დანაშაულზე, თუ მათ მოიცავდა მისი განზრახვა. ჯგუფის სხვა მონაწილენი პასუხს აგებენ იმ დანაშაულისათვის რომლის განხორციელებაშიც ისინი მონაწილეობდნენ.

სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებას მაშინ აქვს ადგილი

როცა უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის პროცესში ჩართულია სახელმწიფო ხელისუფლების ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს მოხელე, აგრეთვე პირი რომელიც სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობით ან წარმომადგენლობით ფუნქციას ასრულებს. ისინი შეიძლება იყვნენ ბანკების, სადაზღვევო კომპანიების მოსამსახურეები, საგადასახადო სამსახურის მუშაკები, მონიტორინგის განმასხვრციელებელი პირები და სხვა.

194-ე მუხლის შესაბამის ნაწილში განსაკუთრებით დიდი ოდენობის შემოსავლად ითვლება, შემოსავალი 50000 ლარის ზევით.

მონოპოლიური საქმიანობა და კონკურენციის შეზღუდვა (მუხლი 195-ე)

იურიდიულ ლიტერატურაში შენიშნულია, რომ საბაზრო ეკონომიკა, უპირველეს ყოვლისა, ბაზრის თვითრეგულირების კანონების მოქმედებაა. ასეთ ვითარებაში კეთილსინდისიერი კონკურენციის კანონის მოქმედება ბაზრის ფუნქციონირებისა და განვითარების აუცილებელი პირობაა.

ნ. კუზნეცოვას მართებული შენიშვნით, საბაზრო ეკონომიკას ორი მტერი ჰყავს. ერთი მხრივ, მონოპოლიზმი, მონოპოლიური საქმიანობა მიმართული კონკურენციის აღკვეთის ან შეზღუდვისაკენ და, მეორე მხრივ, არაკეთილსინდისიერი კონკურენცია¹.

სწორედ ეს განაპირობებს სახელმწიფოს ჩარევის აუცილებლობას კონკურენტულ ურთიერთობებში, მისი სამართლებრივი რეგლამენტაციისა და შენარჩუნების მიზნით.

სამეწარმეო საქმიანობის ხელშეწყობისა და კონკურენტული გარემოს შექმნისათვის, ასევე მომხმარებელთა უფლებების დასაცავად კანონი კრძალავს მეწარმე სუბიექტის მიერ მონოპოლიური მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებას, არაკეთილსინდისიერ კონკურენციასა და სხვა ქმედებას, რაც იწვევს ან შეუძლია გამოიწვიოს კონკურენციის შეზღუდვა ან აღკვეთა ბაზარზე. მეწარმე სუბიექტს ეკრძალება მონოპოლიური საქმიანობა, რომელსაც შესაძლებელია შედეგად მოჰყვეს წარმოების შემცირება ან შეწყვეტა, საქონლის დეფიციტის შექმნა, ფასების აწევა და სხვა.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შემოღება მონოპოლიური საქმიანობისა და კონკურენციის შეზღუდვისათვის მიზნად ისახავს

სასაქონლო ბაზრის ეფექტურად ფუნქციონირების წესების დაცვას, მონოპოლიური საქმიანობისა და არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის თავიდან აცილებას, რაც ხელს უშლის სხვა სამეწარმეო სუბიექტებს განახორციელონ თავიანთი უფლებები და შესაძლებლობები, ასევე ცალკეულ მოქალაქეთა უფლებებისა და ინტერესების დაცვას.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია მეწარმეობის თავისუფლება და მომხმარებელთა ინტერესები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე ორი ფორმით შეიძლება გამოიხატოს:

ა) მონოპოლიური საქმიანობაში მონოპოლიურად მაღალი ან მონოპოლიურად დაბალი ფასების დაწესებით, და. 2) კონკურენციის შეზღუდვაში.

მონოპოლიურად მაღალი ან დაბალი ფასი ეწოდება ისეთ ფასს, რომელიც გარკვეული დროის განმავლობაში მნიშვნელოვნად განსხვავდება პროდუქციის წარმოებასა და რეალიზაციაზე გაწეული დანახარჯებისაგან. ამგვარი მოქმედება, კონკურენტების დისკრიმინაციის ერთ-ერთი ხერხია, ვინაიდან ბაზრის მონაწილეს თავს ახვევენ შესყიდვის ან გაყიდვის შეუსაბამოდ მაღალ ან დაბალ ფასებს.

მონოპოლიურად მაღალი ან დაბალი ფასების დაწესება გულისხმობს საბითუმო ან საცალო ფასების აწევას ანდა შენარჩუნებას ისეთ დონეზე, რომელიც ობიექტური ფაქტორების, კერძოდ, საწარმოო ხარჯებით, საქონლის ხარისხითა და ბაზრის კონიუნქტურით კი არაა განპირობებული, არამედ სამეწარმეო სუბიექტის მონოპოლიური საქმიანობის შედეგს წარმოადგენს, რომელსაც ბაზარზე პრიორიტეტული მდგომარეობა უკავია. მაშასადამე, ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაულის ეს ფორმა მოიცავს გადაწყვეტილების მიღებას ფასის ოდენობის შესახებ, ფასის გამოცხადებასა და მის შეთავაზებას მყიდველისათვის, დადგენილი ფასის გაგრძელებას შესაბამისი სასაქონლო ბაზრის ფარგლებში, მოცემული ფასის რეალურად გამოყენებას, აგრეთვე დომინირებული (პრიორიტეტული) მდგომარეობის არსებობას სასაქონლო ბაზარზე. ხსენებული ფორმით დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის რაიმე შედეგის დადგომა საჭირო არ არის. დანაშაული დამთავრებულია მონოპოლიურად მაღალი ან დაბალი ფასის დადგენის მომენტში.

სისხლის სამართლის კოდექსის 195-ე მუხლი კრძალავს კონკურენციის შეზღუდვას ისეთი გზებით, როგორიცაა: ბაზრის გაყოფა, ბაზარზე გაყიდვის შენარჩუნება ან ეკონომიკური საქმიანობის სხვა სუბიექტების ბაზრიდან გაძევება, ერთიანი საბაზრო ფასის დადგენა ან შენარჩუნება.

¹ Кузнецова Н. Новое уголовное право России. М., 1996, стр. 163.

კონკურენციის შეზღუდვა ბაზრის გაყოფის გზით შეიცავს შემთავსებულ მოქმედებებს მიმართულს ბაზარზე ფიქსირებული წილის დასადგენად ტერიტორიული კრიტერიუმით, ან სარეალიზაციო საქონლის ასორტიმენტის, ანდა გამყიდველთა და მყიდველთა წრის მიხედვით; შედეგს — ბაზრის გაყოფის სახით, სადაც გაბატონებული მდგომარეობა უკავია განსაზღვრულ სუბიექტს და მიზეზობრივ კავშირს სუბიექტების მოქმედებასა და ბაზრის მდგომარეობას შორის, რაც მის გაყოფაში გამოიხატება. ბაზრის გასაყოფად მიმართული მოქმედებები შეიძლება გამოიხატოს სხვა სამეწარმეო სუბიექტებისათვის დისკრიმინაციული პირობების შექმნაში, ახალი სამეწარმეო სუბიექტების შექმნის აკრძალვაში; საქონლის (მომსახურების) სახეების განაწილებაში შეთანხმების მონაწილეებს შორის და სხვა.

ბაზრის გაყოფას, თავის მხრივ, შეუძლია არსებითად შეზღუდოს ეკონომიკური საქმიანობის სხვა სუბიექტების შეღწევა ბაზარზე. კონკურენტების ბაზრიდან გასაძევებლად შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს ფიზიკურ წინააღმდეგობას, დაუსაბუთებელი აკრძალვების შემოღებას, საქმიანობის არახელსაყრელი რეჟიმის შექმნას, დაუსაბუთებელი შემოწმების ჩატარებას, საქონლის იძულებით შესყიდვასა და არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის სხვადასხვა ფორმის გამოყენებას. ყოველივე ამას შედეგად მოსდევს სასაქონლო ბაზარზე სხვა სუბიექტების საქმიანობის შეწყვეტა ან შეჩერება. მეწარმეები შეიძლება შეთანხმდნენ და დაადგინონ კონკრეტული სახის საქონელს ან მომსახურებაზე ერთიანი ფასები, რომელიც ობიექტური ფაქტორებით კი არ არის განსაზღვრული, არამედ ბაზრიდან უფრო სუსტი კონკურენტების გაძევების ან ბაზარზე არდაშვების სურვილითაა განპირობებული. ეს შეიძლება იყოს აშკარად დაბალი ფასები, რომელიც მეწარმეთა ჯგუფს შეუძლია შეინარჩუნოს განსაზღვრული პერიოდის მანძილზე, რაც აუცილებელია იმისათვის, რომ განიმტკიცოს თავისი მდგომარეობა ბაზარზე და გააძევოს კონკურენტების ნაწილი. ფასების დაწევა საშიშია იმით, რომ შესაძლოა შეარყიოს ბაზარზე ჯანსაღი კონკურენცია და გამოიწვიოს ბაზრის მონოპოლიზაცია, რასაც აუცილებლად მოჰყვება ფასების მკვეთრი აწევა. ერთიანი ფასის შენარჩუნება შესაძლებელია ბაზარზე საქონლის შეზღუდვით, ყალბი რეკლამით და სხვა. საბოლოო ჯამში, ასეთი მოქმედებებით ირღვევა საბაზრო ეკონომიკის საფუძვლები და მომხმარებელთა უფლებები.

დანაშაული დამთავრებულად ითვლება კანონში მითითებული მო-

ქმედებების ჩადენის მომენტიდან. თავისი კონსტრუქციით მას ფორმალური შემადგენლობა აქვს.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება და მიზნად ისახავს კონკურენციის შეზღუდვას ან აღკვეთას ბაზარზე, უკანონო ზემოქმედებას კონკურენტებზე. მოტივი, როგორც წესი, ანგარებითია (მოგების, გამორჩენის მიღება).

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ ეკონომიკური საქმიანობის სუბიექტი — მეწარმეები ან სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების მქონე პირები.

მე-2 ნაწილში დამამძიმებელ გარემოებებად მიჩნეულია იმავე ქმედების ჩადენა ჯგუფურად ან არაერთგზის, ხოლო მე-3 ნაწილში მოცემულია განსაკუთრებული დამამძიმებელი გარემოებები, კერძოდ, 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენა ძალადობით ან ძალადობის მუქარით, აგრეთვე სხვისი ნივთის დაზიანებით ან განადგურებით, ანდა მისი დაზიანების ან განადგურების მუქარით, თუ არ არსებობს გამოძალვის ნიშნები (ე.ი. ქონების ან ქონებაზე უფლების გადაცემის მოთხოვნა). აღნიშნული ზერხით ღვინდება მონოპოლიური ფასები ან იზღუდება კონკურენცია, ძალადობა ან მისი მუქარა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც თვით ეკონომიკური საქმიანობის სუბიექტის, ისე მისი ნათესავებისა და ახლობლების მიმართ. ანალოგიურ სიტუაციას შეიძლება ჰქონდეს ადგილი ქონების დაზიანების ან განადგურებისას, ამასთან, გამოყენებული ძალადობის ან მისი მუქარის ხასიათს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს და მხედველობაში მიიღება მხოლოდ სასჯელის დანიშვნისას.

სასაქონლო ნიშნის ან სხვა კომერციული აღნიშვნის მართლსაწინააღმდეგოდ გამოყენება (მუხლი 196-მ)

სისხლის სამართლის კოდექსის 196-ე მუხლში ასახული ნორმაც არსებითად მიმართულია არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის წინააღმდეგ და მიზნად ისახავს ბაზარზე ჯანსაღი კონკურენციისა და მომხმარებელთა ინტერესების დაცვას. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში კონკურენტუნარიანობის მნიშვნელოვანი ფაქტორია საწარმოს საქმიანი რეპუტაცია, მისი სახელი. თუმცა, სასაქონლო ნიშანი და სხვა კომერციული აღნიშვნები ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებსაც წარმოადგენენ.

სასაქონლო ნიშნებზე უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო შეთანხმებებია პარიზის კონვენცია „სამრეწველო საკუთრების დაცვის შესახებ“ და მადრიდის კონვენცია „სასაქონლო ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ“. 1999 წლის 5 თებერვალს მიღებულ იქნა საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ. საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობა იურიდიული პირის, პროდუქციის, შესრულებული სამუშაოს ან მომსახურების ინდივიდუალიზაციის საშუალებებს (სასაქონლო ნიშანი, საფირმო სახელწოდება, მომსახურების ნიშანი და მისთ.) სამრეწველო საკუთრებას მიაკუთვნებს.

სამეწარმეო ურთიერთობებში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სხვადასხვა სახის კომერციულ აღნიშვნებს, რომელთა დამახასიათებელი თვისება ის არის, რომ მეწარმეს უადვილებს მომხმარებელად მიღწევას და საქმიანობის სარფიანად და კონკურენტულ გარემოში წარმართვას. სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნისა, საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელების, გეოგრაფიული აღნიშვნის ან საფირმო სახელწოდების უფლების სამართლებრივი დაცვა ხორციელდება კანონით დადგენილი წესით, მათი რეგისტრაციის საფუძველზე. თუმცა რეგისტრაციით უფლებათა მოპოვება მაინც მოითხოვს რეალური გამოყენებით გამყარებას ანუ რეგისტრაციით მინიჭებულ განსაკუთრებულ უფლებას გამოყენებით სჭირდება დასაკუთრება. უფრო მეტიც, საქართველოში საყოველთაოდ ცნობილი სასაქონლო ნიშნები დაცულია რეგისტრაციის გარეშეც.

სისხლის სამართლის კოდექსის 196-ე მუხლი პასუხისმგებლობას ადგენს დიდი ოდენობით სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნის, საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელების ან გეოგრაფიული აღნიშვნის უკანონო დამზადებისათვის ან მათი სხვაგვარი უკანონო გამოყენებისათვის, აგრეთვე სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნით, საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებით ან გეოგრაფიული აღნიშვნით, რეგისტრირებული საფირმო სახელწოდებით უკანონოდ ნიშანდებული (მარკირებული) საქონლის წარმოებისა ან სამოქალაქო ბრუნვაში შეტანისათვის, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

დანაშაულის გვარობითი ობიექტი სამეწარმეო საქმიანობის საფუძვლებია, ხოლო უშუალო ობიექტი – სამართლებრივი ურთიერთობები, რომელიც აწესრიგებს კეთილსინდისიერ კონკურენციასა და სასაქონლო ნიშნით სარგებლობას. თუ ზიანი მიაღდება მომხმარებელთა ინტერესებს, მაშინ ფაქულტატური ობიექტიც გვექნება სახეზე. დანაშაულის საგანი

არის – სასაქონლო (მომსახურების) ნიშანი, საფირმო სახელწოდება, საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელება, გეოგრაფიული აღნიშვნა.

სასაქონლო (მომსახურების) ნიშანი – ეს არის საქონელზე ან შეფუთვაზე მოთავსებული ნიშანდება საქონლის ან მისი მწარმოებლის (გამყიდველის) ინდივიდუალიზაციისათვის. იგი შეიძლება გამოიხატოს სიტყვებით ან ციფრებით, ნახატით, გრაფიკული სიმბოლოებით, ფერთა შეხამებით და მისთ. მეწარმეთა კანონის მიხედვით სასაქონლო ნიშანი ასრულებს საქონლის რეკლამისა და მისი ხარისხის გარანტიის ფუნქციას.¹

საფირმო სახელწოდება არის სახელი, რომლითაც საქმიანობს საწარმო. საფირმო სახელწოდების ელემენტები სხვადასხვაა იმისდა მიხედვით, თუ რა სახის მეწარმესთან, რომელი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის სამეურნეო ერთეულთან გვაქვს საქმე. ზოგადად, საფირმო სახელწოდება შეიძლება შეიცავდეს დამფუძნებლის სახელს, საწარმოს საქმიანობის საგანსა და ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმას, სამეურნეო ერთეულის საფირმო სახელწოდება განისაზღვრება მისი წესდების დამტკიცების დროს. ფირმის რეგისტრაციას კი ახდენს სასამართლო, მეწარმეები ეკონომიკურ ბრუნვაში მონაწილეობენ საკუთარი სახელწოდებით. სახელწოდებათა მეშვეობით ხორციელდება მეწარმეთა, ერთი მხრივ, იდენტიფიკაცია, მეორე მხრივ, ინდივიდუალიზაცია, ანუ ერთი სამეურნეო ერთეულის განსხვავება მეორისაგან.

საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელება – ეს არის ქვეყნის, დასახელებული პუნქტის, ადგილმდებარეობის ან სხვა გეოგრაფიული ობიექტის დასახელება, რომელიც გამოიყენება იმ საქონლის აღნიშვნისათვის, რომლის განსაკუთრებული თვისებებიც უმთავრესად განისაზღვრება მოცემული გეოგრაფიული ობიექტისათვის დამახასიათებელი ბუნებრივი პირობებით.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მოქმედებაში, სახელდობრ დიდი ოდენობით სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნის, საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელების ან გეოგრაფიული აღნიშვნის უკანონო დამზადებაში ან მათ სხვაგვარ უკანონო გამოყენებაში, აგრეთვე, სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნით,

¹ სასაქონლო ნიშანდ მიიჩნევენ ნებისმიერ ხილვად აღნიშვნას, რომლის მეშვეობითაც ერთი საწარმოს საქონელი შეიძლება განსხვავებული იქნეს მეორე, კონკურენტი საწარმოს საქონლისაგან. სასაქონლო ნიშნის უმნიშვნელოვანესი ფუნქციებია: საქონლის ინდივიდუალიზება, კონკრეტულ საწარმოთა საქონლის განსხვავება, მოცემული საქონლის დამახასიათებელი ხარისხის შესახებ გარანტირებული ინფორმირება, საქონლის გასაღების ხელშეწყობა, ვაჭრობის წახალისება. იხ. დაწერილებით, დ. ძაბუაშვილი, ინტელექტუალური უფლებები, თბ., 2006.

საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებით ან გეოგრაფიული აღნიშვნით, რეგისტრირებული საფირმო სახელწოდებით უკანონოდ ნიშანდებული (მარკირებული) საქონლის წარმოებაში ან სამოქალაქო ბრუნვაში შეტანაში, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნის, საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელების ან გეოგრაფიული აღნიშვნის უკანონო დამზადება გულისხმობს საქონლის ნიშანდებისათვის (მარკირებისათვის) ვარგისი ნიშნის (სხვა კომერციული აღნიშვნის) დაბეჭდვას ან სხვა გზით გამოშვებას მისი შესაკუთრის ნებართვის გარეშე.

სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნის (ან სხვა კომერციული აღნიშვნის) სხვაგვარ უკანონო გამოყენებაში შეიძლება ვიგულისხმოთ სარგებლობა საქონლის ნიშანდებისას (მარკირებისას), რეკლამაში, ნაბეჭდ გამოცემებში, ოფიციალურ ბლანკებზე და სხვა.

სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნით (ან სხვა კომერციული აღნიშვნით) უკანონოდ ნიშანდებული (მარკირებული) საქონლის წარმოება გულისხმობს მათ სერიულ გამოშვებას, ხოლო სამოქალაქო ბრუნვაში შეტანა – სავაჭრო ქსელში შეტანას ან შეთავაზებას ანდა სხვაგვარად სამეურნეო ბრუნვაში გაშვებას.

დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება, თუ სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნის (ან სხვა კომერციული აღნიშვნის) დამზადებას დიდი ოდენობით ჰქონდა ადგილი ან თუ 196-ე მუხლის პირველ ნაწილში აღნიშნულმა ქმედებებმა მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია. სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნის, საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელების ან გეოგრაფიული აღნიშვნის უკანონო დამზადებას დიდი ოდენობით ადგილი აქვს, მაშინ როდესაც მათი საერთო რაოდენობა აღემატება 1000 ცალს, ხოლო მნიშვნელოვანი ზიანის გამოწვევად ჩაითვლება დანაშაული თუ წარმოებული ან სამოქალაქო ბრუნვაში შეტანაში იმ საქონლის ღირებულება, რომელიც სხვისი სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნით (ან სხვა კომერციული აღნიშვნით) არის უკანონოდ ნიშანდებული (მარკირებული) აღემატება 5000 ლარს. აღნიშნული მატერიალური ნიშნებით ეს დანაშაული ემიჯნება ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 158-ე მუხლით გათვალისწინებულ გადაცდომას. თუმცა ისიც აღსანიშნავია, რომ სხვისი სასაქონლო ნიშნის სხვაგვარი უკანონო გამოყენება მნიშვნელოვანი ზიანის გარეშე კოლიზიაშია ადმინისტრაციულ გადაცდომასთან. ამ კუთხით 196-ე მუხლის კონსტრუქცია დახვეწას საჭიროებს.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული მხოლოდ პირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება. დანაშაულს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ იყენებს სხვის სასაქონლო (მომსახურების) ნიშანს, ან სხვა კომერციულ აღნიშვნას და სურს მისი ჩაღწა. ამ დანაშაულის მოტივი და მიზანი შეიძლება სხვადასხვა იყოს: ანგარება, კონკურენტულ მეტოქეობაში გამარჯვებისაკენ სწრაფვა, კონკურენტის საქმიანი რეპუტაციის შელახვა, მისი ბაზრიდან გაძევება და სხვა.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი. ძირითადად ესენი არიან მეწარმეები, რომლებიც სამეწარმეო ან სხვა ეკონომიკურ საქმიანობას ეწევიან როგორც კანონიერ საფუძველზე ისე უკანონოდ.

196-ე მუხლის მე-2 ნაწილი პასუხისმგებლობას ამძიებს დანაშაულის საგნით, კერძოდ, არარეგისტრირებულ სასაქონლო (მომსახურების) ნიშანთან, საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებასთან ან გეოგრაფიულ აღნიშვნასთან ერთად გამაფრთხილებელი აღნიშვნის ყალბი მითითებისათვის.

სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნის, გეოგრაფიული აღნიშვნის ან ადგილწარმოშობის სარგებლობის უფლების მფლობელს შეუძლია სამოქალაქო ბრუნვაში შეტანილ საქონელზე დაიტანოს გამაფრთხილებელი აღნიშვნა. სასაქონლო ნიშნისათვის გამოიყენება (R) ან (®) ან ტექსტი – მაგალითად, „სასაქონლო ნიშანი რეგისტრირებულია საქართველოში“!

გამაფრთხილებელი აღნიშვნა სასაქონლო ნიშანთან და სხვა განმასხვავებელ აღნიშვნასთან ერთად გამოიყენება ნებაყოფლობით და აფრთხილებ მომხმარებელს, რომ ეს სასაქონლო ნიშანი (და სხვა განმასხვავებელი აღნიშვნები) რეგისტრირებულია და მასზე უფლება წარმოშობილია. ფაქტობრივად, გამაფრთხილებელი აღნიშვნა დამატებითი გარანტიაა სასაქონლო ნიშნის (და სხვა განმასხვავებელი აღნიშვნის) დასაცავად.

გამაფრთხილებელი აღნიშვნის ყალბი მითითებით, ძირითადად, მომხმარებელი ზარალდება, რადგანაც მას სამაძულო საქონლის იმპორტულისაგან გარჩევის შესაძლებლობას უსპობენ, თუმცა ეს მოქმედება არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის ფორმაც არის.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გამაფრთხილებელი აღნიშვნის ყალბი

¹ ხ. ჯორბენაძე, ინტელექტუალური საკუთრების განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., 1997, გვ. 37-38.

მითითებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაწესება, ყოველგვარ საზიანო შედეგზე მითითების გარეშე, მეტიმეტი სიმკაცრეა, მსგავსი ქმედებისათვის, ალბათ, აღმინისტრაციული პასუხისმგებლობაც საკმარისი იქნებოდა.

196-ე მუხლის მე-3 ნაწილი განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად თვლის 1-ლ ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებათა ჩადენას ა) არაერთგზის, ბ) ასეთი დანაშაულისათვის მსჯავრდებული პირის მიერ და გ) წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ.

ფალსიფიკაცია (მუხლი 197-მ)

ფალსიფიკაცია ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს რაიმე ნამდვილის, ჭეშმარიტის შეცვლას მცდართ, ყალბით; რისაზე გაყალბებას, რისაზე ხარისხის გაუარესებას¹.

ანალოგიური დანაშაული გათვალისწინებული იყო საქართველოს 1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსითაც, მაგრამ განსაზღვრულმა ნორმამ უფრო შეავიწროვა პასუხისმგებლობის საზღვრები.

ფალსიფიკაციისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა მიზნად ისახავს დამატებითი გარანტიების შექმნას საქართველოს ერთიან სასაქონლო ბაზარზე მეწარმე სუბიექტების საქმიანობისათვის, საერთაშორისო ეკონომიკური თანამშრომლობისა და საერთაშორისო ვაჭრობაში მონაწილეობისათვის, აგრეთვე, სახელმწიფოს საფინანსო ინტერესების დაცვას, როცა ფალსიფიკაცია ბიუჯეტში შესატანი თანხების შესამცირებლად ხდება, მომხმარებელთა დაცვას პროდუქციის დამამზადებლის (გამყიდველის) არაკეთილსინდისიერებისაგან, პროდუქციის წარმოების სტანდარტ-იზაციისა და სერტიფიკაციის წესების დაცვას.

აქედან გამომდინარე, ვფიქრობთ, რომ ამ დანაშაულის უშუალო ობიექტი არა მხოლოდ სამეწარმეო ურთიერთობებია, არამედ, აგრეთვე სახელმწიფოს საფინანსო ინტერესები და მომხმარებელთა ინტერესები.

დანაშაულის საგანი შეიძლება იყოს როგორც სამრეწველო, ისე სასურსათო ნივთები (საქონელი).

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მოტყუებით ნივთის თვისებრიობის შეცვლაში.

¹ უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბ., 1964.

ასეთი რედაქციის ნორმა კვალიფიკაციის დროს გარკვეულ სიძნელეს უქმნის სამართალდამცავ ორგანოებს.

სასამართლო პრაქტიკის შესწავლით დაერწმუნდით, რომ ის არაერთგვაროვანია, რასაც განაპირობებს, ერთი მხრივ, 197-ე მუხლის დისპოზიციის აბსტრაქტულობა და, მეორე მხრივ, სათანადო ნორმატიული ბაზის არქონა. საკითხავია, რა არის გადამწყვეტი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისათვის — ის, რომ ესა თუ ის პროდუქტია სტანდარტებთან, ტექნიკურ პირობებთან, თუ კანონით დადგენილ სხვა მოთხოვნებთან შეუსაბამოა, თუ ის, რომ დადგენილ და სავარაუდო მოთხოვნებთან შეუსაბამობის გამო პროდუქტია თვისებრივად შეცვლილია? 197-ე მუხლში გამოყენებული ტერმინი „თვისობრიობა“ ჰუმანიტარულ ელფერს ატარებს. ზუსტ მეცნიერებაში ხელმძღვანელობენ სტანდარტით დაშვებული ნორმებით. თუ პროდუქტი აკმაყოფილებს სტანდარტის ყველა მოთხოვნას, იგი ითვლება ხარისხიან პროდუქტად, თუ პროდუქტი არ აკმაყოფილებს სტანდარტის თუნდაც ერთ მოთხოვნას — იგი ითვლება უხარისხოდ. აქედან გამომდინარე, გაუგებარია ფალსიფიკაციის ობიექტური შემადგენლობის ნიშნების ჩამოყალიბებისას კანონმდებელმა რატომ გადაიტანა აქცენტი ისეთ საორჭოვო და არაზუსტ ტერმინზე, როგორც ნივთის თვისებრიობის შეცვლა, მაშინ, როცა ექსპერტები თავიანთ დასკვნებში ეყრდნობიან სტანდარტებს, ტექნოლოგიურ ინსტრუქციებს, შესაბამისობის სერტიფიკატებსა და სხვა დოკუმენტებს. სინამდვილეში სამართალშემფარდებელი ორგანოებიც ამ დოკუმენტებთან პროდუქციის შესაბამისობას უნდა ამტკიცებდნენ და არა იმას, რომ მეწარმისაგან ამოღებული პროდუქტია თვისებრივად შეცვლილია თუ არა. მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ პროდუქციის წარმოების სტანდარტის დარღვევა ყოველთვის არ ნიშნავს მისი თვისობრიობის შეცვლას. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა კი სწორედ ამ უკანასკნელს უკავშირდება 197-ე მუხლით.

აღნიშნული წინააღმდეგობის დასაძლევად მიზანშეწონილია 197-ე მუხლის დისპოზიციის შეცვლა იმგვარად, რომ ფალსიფიკაციისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობას საფუძვლად დაედოს არა მხოლოდ ნივთის თვისებრიობის შეცვლა, არამედ მისი ხარისხის განზრახ დაქვეითება ან შეცვლა. მით უფრო, რომ ეტიმოლოგიურად ფალსიფიკაცია გულისხმობს რისაზე ხარისხის გაუარესებას. საგულისხმოა ისიც, რომ საქართველოს კანონში „სურსათისა და თამბაქოს შესახებ“ ფალსიფიკაცია განმარტებულია, როგორც პროდუქციის წარმოებისას

ანდა რეალიზაციისას მისი გაყალბება, ჭეშმარიტი (ნამდვილი) პროდუქციის შეცვლა ყალბით. ამავე კანონის მე-8 მუხლის თანახმად, სურსათი და თამბაქო ფალსიფიცირებულად ითვლება, თუ თანდართულ შესაბამის დოკუმენტებში მითითებული ხარისხი არ შეესაბამება სურსათისა და თამბაქოს რეალურ ხარისხს, შეცდომაში შეჰყავს მომხმარებელი და საზიფათო მისი ჯანმრთელობისათვის.

როგორც ვხედავთ, კანონი ხაზს უსვამს პროდუქტის სტანდარტით დადგენილი და რეალური ხარისხის შესაბამისობის აუცილებლობას. ცხადია, დაუშვებელია, რომ სასურსათო პროდუქციის მიმართ ფალსიფიკაციის ერთი გაგება გვქონდეს და სხვა სახის პროდუქციის მიმართ განსხვავებული.¹

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარის, სახელდობრ, ნივთის თვისებრიობის შეცვლა-არშეცვლის საკითხის გადაწყვეტისას სასამართლო უნდა ამოვიდეს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში იქიდან, თუ რა სახის ნივთთან (საქონელთან, პროდუქციასთან) აქვს საქმე. ამასთანავე, ამ საკითხის გადაწყვეტა სპეციალურ ცოდნას მოითხოვს და ჩატარებულ უნდა იქნეს საქონელმცოდნეობის ან სხვა სახის ექსპერტიზები.

ზემოთ ხსენებული სურსათისა და თამბაქოს შესახებ კანონის გარდა, დღეისათვის ამ სფეროში უმნიშვნელოვანეს ნორმატიულ აქტებს წარმოადგენს კანონები სტანდარტიზაციის შესახებ და პროდუქციისა და მომსახურების სერტიფიკაციის შესახებ.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. სუბიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია მოტივი – ანგარება.

დანაშაულის სუბიექტია ნივთის მწარმოებელი ან გამსაღებელი.

197-ე მუხლის მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებაა ფალსიფიკაციის არაერთგზის ჩადენა (მუხლი მე-15).

მე-3 ნაწილი ითვალისწინებს განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებებს, კერძოდ, ფალსიფიკაცია, რამაც საფრთხე შეუქმნა ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. ამ ნიშნით ქმედების კვალიფიკაციისათვის საკმარისია თუნდაც ერთი ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შექმნა.

ადამიანის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში პროდუქციის დამზადება, შემოტანა ან რეალიზაცია (მუხლი 198-ე)

ეს დანაშაული სამართალმემკვიდრეა საქართველოს 1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის 161-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისა – უხარისხო პროდუქციის გამოშვება. თუმცა, ამ უკანასკნელისაგან განსხვავებით, სადაც სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა მხოლოდ და მხოლოდ მძიმე შედეგების დადგომას უკავშირდებოდა, ახალი ნორმა პასუხისმგებლობას ადგენს ადამიანის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში პროდუქციის დამზადების, შემოტანის ან რეალიზაციისათვის, ანდა ასეთ პროდუქტიაზე ეტიკეტის უკანონოდ გამოყენებისათვის ყოველგვარი შედეგების გარეშე; მძიმე შედეგი კი მეორე ნაწილში მხოლოდ პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენს.

ამგვარი ქმედებისათვის პასუხისმგებლობის გაფართოება განაპირობა იმან, რომ საქართველოში გახშირდა ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში პროდუქციის დამზადების, შემოტანისა და რეალიზაციის შემთხვევები. იგი მიზნად ისახავს მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვას.

ჩვენი შეხედულებით, ამ დანაშაულის უშუალო ობიექტია პროდუქციის წარმოების სტანდარტიზაციისა და სერტიფიკაციის სამართლებრივი საფუძვლები, ასევე მომხმარებელთა ინტერესები. დამატებითი ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა და სიცოცხლე, რომელსაც საფრთხე ექმნება.

დანაშაულის საგანია დადგენილ სტანდარტებსა და მოთხოვნებთან შეუსაბამო პროდუქტია, რაც შეიძლება იყოს როგორც სამაშულო, ისე იმპორტული წარმოების, სამრეწველო ან სასურსათო პროდუქტია, რომელზეც დადგენილია მომხმარებელთა უსაფრთხოების მოთხოვნები. განსახილველი დანაშაულის საგანი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ უხარისხოდ წარმოებული, არამედ სტანდარტების შესაბამისად შექმნილი პროდუქტაც, რომელიც შემდგომ გაფუჭდა შენახვის, ტრანსპორტირების, უტილიზაციის და ა.შ. შედეგად.

ხარისხი – პროდუქციის ის მახასიათებელია (სტანდარტებითა და ნორმებით განსაზღვრული მაჩვენებლების ერთობლიობა), რომელიც აკმაყოფილებს დადგენილ და სავარაუდო მოთხოვნებს.

¹ იხ. დაწერილობით ამ საკითხზე სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკის კომენტარი. ეკონომიკური დანაშაული, თბ., 2004.

ყველა მწარმოებლისა და გამსაღებლისათვის პროდუქციის ხარისხის ზოგადი მოთხოვნები განსაზღვრულია ისეთ კანონებში, როგორიცაა: კანონი „სტანდარტიზაციის შესახებ“, კანონი „პროდუქციისა და მომსახურების სერტიფიკაციის შესახებ“, კანონი „სურსათისა და თამბაქოს შესახებ“, „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ და სხვა.

სტანდარტი არის უფლებამოსილი ორგანოს მიერ რეგისტრირებული საყოველთაო და მრავალჯერადი გამოყენებისათვის განკუთვნილი დოკუმენტი, რომელიც პროდუქციისთვის და მასთან დაკავშირებული წარმოების მეთოდებისთვის აღგენს წესებს, ზოგად პრინციპებს და მახასიათებლებს. სტანდარტი ასევე შეიძლება მოიცავდეს ტერმინოლოგიის, სიმბოლოების, შეფუთვის, ნიშანდების, ეტიკეტირების პროცესის ან წარმოების მეთოდებისადმი არსებულ მოთხოვნებს.

პროდუქციის სერტიფიკაცია დადგენილ მოთხოვნებთან პროდუქციის შესაბამისობის დადასტურებაა.

პროდუქციის წარმოების სტანდარტიზაცია და სერტიფიკაცია მიზნად ისახავს პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, პროდუქციის უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, მისი ხარისხის მაჩვენებლების დადასტურებას და სხვა. თუ სტანდარტიზაციისა და სერტიფიკაციის შესახებ კანონები პროდუქციის ხარისხის უზრუნველყოფა ზოგად მოთხოვნებს აღგენენ, საქართველოს სხვა საკანონმდებლო აქტები, ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მოთხოვნებს უფრო ნიშანდობლივად განსაზღვრავენ.

საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს პროდუქციის სავალდებულო სერტიფიკაციის შემთხვევებს და განსაზღვრავს სავალდებულო სერტიფიკაციას დაქვემდებარებული პროდუქციის ნუსხას.

დადგენილი მოთხოვნებისადმი პროდუქციის შესაბამისობის დასადასტურებლად სერტიფიკაციის ორგანო გასცემს სერტიფიკატს და შესაბამისობის ნიშანს.

საქართველოს ტერიტორიაზე პროდუქციის რეალიზაციისას სავალდებულო სერტიფიკაციას დაქვემდებარებული პროდუქციის დამამზადებელი (გამყიდველი) ვალდებულია ამ პროდუქციის რეალიზაცია მოახდინოს მხოლოდ უფლებამოსილი ორგანოს მიერ გაცემული ან აღიარებული შესაბამისობის სერტიფიკატით; უზრუნველყოს სარეალიზაციო პროდუქციის შესაბამისობა ნორმატიული დოკუმენტების იმ მოთხოვნებთან, რომელთა შესაბამისობის დასადასტურებლად იყო ეს პროდუქცია სერ-

ტიფიცირებული და დადგენილი წესით ნიშანდებული შესაბამისობის ნიშნით.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ისეთ მოქმედებებში, როგორიცაა: ადამიანის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში პროდუქციის დამზადება, შემოტანა ან რეალიზაცია, ანდა ასეთ პროდუქციაზე ეტიკეტის უკანონოდ გამოყენება.

პროდუქციის დამზადება შეიძლება მოახდინოს მეწარმეთა შესახებ კანონით გათვალისწინებულმა ნებისმიერი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმომ. დამზადება გულისხმობს პროდუქციის მომზადებას მომხმარებლისათვის მისაწოდებლად, რესურსებისა და საქმიანობის ერთობლიობას, სამრეწველო გადაამუშავებას.

რეალიზაცია – სურსათის შესახებ კანონით ეს არის გაყიდვის ან სხვა სახით გასაღების მიზნით მზა პროდუქციის საღად შენახვა და ნებისმიერი ფორმით სხვა პირისათვის გადაცემა, პროდუქტის რეალიზაცია, რომელიც არ შეესაბამება დადგენილ მოთხოვნებს, შეიძლება განხორციელოს როგორც თვით მისმა მწარმოებელმა, ისე სხვა საწარმომ, აგრეთვე ინდივიდუალურმა მეწარმემ. რეალიზაცია გულისხმობს ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებას იმ პროდუქციაზე, რომელიც მომხმარებლის პირადი მოხმარებისათვის არის განკუთვნილი.

რაც შეეხება პროდუქციაზე ეტიკეტის უკანონოდ გამოყენებას, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეს არის შესაბამისობის ნიშანი, ანუ დადგენილი წესით დაცული ნიშანი, რომელსაც ადებენ პროდუქციას იმის საჩვენებლად, რომ მან გაიარა სერტიფიკაცია. ასეთი ნიშნის გამოყენების უფლება აქვს მხოლოდ იმ მეწარმე-სუბიექტს, რომლის პროდუქციაც სერტიფიცირებულია კანონით დადგენილი წესით. ამ წესების დაუცველად პროდუქციის ნიშანდება უსაფრთხოების დადგენილი მოთხოვნებისა და შესაბამისობის ნიშნით უკანონო იქნება.

198-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით პასუხისმგებლობისათვის საკმარისია კანონში მითითებული ერთ-ერთი მოქმედების ჩადენა, ყოველგვარი შედეგის მიუხედავად, ე.ი. შემაღვლნობა ფორმალურია.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვით ხასიათდება. მოტივებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი 14 წლის ასაკს მიღწეული შერაცხადი პირი როგორც საქართველოს მოქალაქე, ისე უცხოელი და მოქალაქეობის არმქონე პირი.

198-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს დამამძიმებელ ვარემოებას, კერძოდ, იმავე ქმელბას, რომელმაც მძიმე შედეგი გამოიწვია. შედეგის სიმძიმის შეფასების დროს მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული დამაზღვრელი, შემოტანილი ან რეალიზებული პროდუქციის რაოდენობა, მათ შემადგენლობაში ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიშ ნივთიერებათა შემცველობა და სხვა გარემოებები. მძიმე შედეგი შეიძლება გამოიხატოს, მაგალითად, ზემოაღნიშნული მოქმედებით ადამიანის ჯანმრთელობაზე ნებისმიერ ნეგატიურ ზემოქმედებაში, სიმძიმის ხარისხის მიუხედავად. ამასთანავე, დადგენილ უნდა იქნეს მიზეზობრივი კავშირი ზემოთ მითითებულ მოქმედებებსა და დამდგარ შედეგს შორის.

ეკომარკით უკანონოდ სარგებლობა (მუხლი 199-ე)

1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსით ეკომარკით უკანონოდ სარგებლობისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ადმინისტრაციულ პრედიკას უკავშირდებოდა. ახალი სისხლის სამართლის კოდექსი — ეკომარკით უკანონოდ სარგებლობას დანაშაულად მხოლოდ იმ შემთხვევაში თვლის, თუ მან მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

თუ სადავოდ არ გაეხდით აღნიშნული მოქმედების კრიმინალიზაციის აუცილებლობას, ალბათ, მიზანშეწონილი იყო ცალკე თავი დათმობოდა მომხმარებელთა უფლებების საწინააღმდეგო დანაშაულებს და იქ მოთავსებულიყო ეს ნორმა, ვინაიდან, ჯერ ერთი, ეკომარკირება ნებაყოფლობით საწყისებზე ხორციელდება, მეორეც, ეკომარკირება მიზნად ისახავს მომხმარებელთა უკეთ ორიენტირებას და შესაბამისი პროდუქციის წარმოების სტიმულირებას.

ვფიქრობთ, რომ დანაშაულის უშუალო ობიექტია მომხმარებელთა ინტერესები. დამატებით ობიექტად გარემოს დაცვის ინტერესები შეიძლება მივიჩნიოთ. დანაშაულის საგანია ეკომარკა. ეკომარკა წარმოადგენს ნიშანს — გრაფიკულ გამოსახულებას, რომელიც მიენიჭება საქართველოში წარმოებულ ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციას და რომელიც დაიტანება საბოლოო პროდუქციის (შეფუთვის ჩათვლით) გარე, თვალსაჩინო ადგილას.

ეკომარკა ენიჭება მხოლოდ იმ პროდუქციას, რომელიც საბოლოო მომხმარებლისათვის არის განსაზღვრული.

დანაშაულის ობიექტური მხარე მოიცავს მოქმედებას — ეკომარკით

უკანონოდ სარგებლობა, შედეგს — მნიშვნელოვანი ზიანის სახით და მიზეზობრივ კავშირს მოქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

ეკომარკის მინიჭების, მისი მოქმედებისა და სარგებლობის წესი განსაზღვრულია დებულებაში „ეკომარკირების შესახებ“, რომელიც დამტკიცებულია საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის მინისტრის ბრძანებით 1999 წლის 15 იანვარს.

უკანონო არის თუ არა ეკომარკით სარგებლობა, უნდა დადგინდეს სწორედ ზემოაღნიშნული დებულების საფუძველზე (ე.ი. დისპოზიცია ბლანკეტურია).

ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციას ეკომარკას ანიჭებს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან არსებული ეკომარკირების საუწყებატაშორისო კომისია. ეს კომისია წარმოადგენს საეკომარკო პროდუქციის დამდგენ, ნებართვის პირობების მიმღებ, შემცვლელ, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციაზე ეკომარკის მიმნიჭებელ, შემწვევტ, შემაჩერებელ და ჩამოშორმევ ორგანოს.

ეკომარკის მინიჭების შესახებ განცხადების გაკეთება შეუძლია ნებისმიერ მეწარმე ფიზიკურ ან იურიდიულ პირს, რომელიც პროდუქციას საქართველოში ამზადებს. განაცხადი ეკომარკის მინიჭების შესახებ შეიძლება გაკეთდეს მხოლოდ პროდუქციის სარეალიზაციოდ გამზადების შემდეგ, პროდუქციის შეფასების საფუძველზე ეკომარკირების საუწყებატაშორისო კომისია წყვეტს ეკომარკის მინიჭების საკითხს. ეკომარკა პროდუქციას ენიჭება სამ წლამდე ვადით.

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსა და განმცხადებელს შორის დგება კონტრაქტი ეკომარკით სარგებლობის შესახებ, ეკომარკირების საუწყებატაშორისო კომისიის გადაწყვეტილების საფუძველზე.

ეკომარკით სარგებლობის წესების დარღვევის შემთხვევაში კომისიას შეუძლია მეწარმეს ჩამოართვას ეკომარკით სარგებლობის უფლება.

თუ რა უნდა ჩაითვალოს ეკომარკით უკანონოდ სარგებლობის შედეგად გამოწვეულ მნიშვნელოვან ზიანად, ეს სასამართლომ უნდა დაადგინოს საქმის კონკრეტულ გარემოებებზე დამოკიდებულებით.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახვას გულისხმობს. მოტივებს დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი. როგორც წესი, ეს ის პირები არიან, რომლებიც სამეწარმეო საქმიანობას ეწევიან.

**მარკირებას დაქვემდებარებული აქციზური საქონლის
აქციზური მარკის გარეშე გამოშვება, შენახვა,
რეალიზაცია ან გადაზიდვა (მუხლი 200-ე)**

აქციზი (ფრანგ. accise) – არაპირდაპირი გადასახადია ფართო მოხმარების საგნებზე, როგორცაა: არაყი, თამბაქო და სხვა.

„საქართველოში ალკოჰოლიანი სასმელების, ლუდისა და თამბაქოს ნაწარმის წარმოებაზე, იმპორტსა და რეალიზაციაზე აქციზური მარკების შემოღების შესახებ“ საქართველოს პრეზიდენტის 1998 წლის 28 მაისის ბრძანებულებით 1999 წლის 1 თებერვლიდან აიკრძალა მარკირებას დაქვემდებარებული ალკოჰოლიანი სასმელების, ლუდისა და თამბაქოს ნაწარმის წარმოება და იმპორტირება, ხოლო 1 მარტიდან მათი რეალიზაცია – აქციზური მარკების გარეშე.

აქციზური მარკების რეალიზაციას ახორციელებს საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო, მასვე შემუშავებული აქვს აქციზური მარკების აღრიცხვის, რეალიზაციისა და კონტროლის, აგრეთვე ალკოჰოლიანი სასმელებისა და თამბაქოს ნაწარმის აქციზური მარკებით ნიშანდების წესები.¹ ფინანსთა სამინისტრო ახორციელებს ასევე აქციზური მარკების მომხმარებელთა რეგისტრაციას და გასცემს შესაბამის მოწმობას.

საქართველოს ტერიტორიაზე აქციზური მარკებით ნიშანდების მდგომარეობის საკითხზე სამართალდამცავი ორგანოების მიერ ბოლო დროს ჩატარებულმა ღონისძიებებმა გამოავლინა აქციზური მარკებით ნიშანდების გარეშე აქციზური საქონლის (ალკოჰოლიანი სასმელები, თამბაქოს ნაწარმი) რეალიზაციის მრავალი ფაქტი. ამგვარი მოქმედებებით ქვეყანა უზარმაზარ საბიუჯეტო შემოსავლებს კარგავს.

ამრიგად, განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტი ქვეყნის საფინანსო ინტერესებია.

დანაშაულის საგანია მარკირებას დაქვემდებარებული აქციზური საქონელი – ალკოჰოლიანი სასმელები, ლუდი და თამბაქოს ნაწარმი.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება აქციზური მარკის სავალდებულო დართვას დაქვემდებარებული საქონლის აქციზური მარკის გარეშე გამოშვებაში, შენახვაში, რეალიზაციასა ან გადაზიდვაში.

¹ საქართველოს ფინანსთა მინისტრის 2005 წლის 10 ივნისის ბრძანება №404 „საქართველოში აქციზური მარკების აღრიცხვის რეალიზაციისა და კონტროლის წესის შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“, და 2005 წლის 11 თებერვლის ბრძანება №77 „აქციზის დეკლარაციის ფორმისა და მისი შევსების წესის შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“

ამ მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დგება მაშინ, როდესაც აქციზური მარკის სავალდებულო დართვას დაქვემდებარებული საქონლის ღირებულება ორიდან ლარს აღემატება.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახვას გულისხმობს. განზრახვა, როგორც წესი, პირდაპირია, ხოლო მოტივი – ანგარებითი. თუმცა მოტივს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

რაც შეეხება სუბიექტს, პასუხისმგებლობა ალკოჰოლიანი სასმელების, ლუდისა და თამბაქოს ნაწარმის აქციზური მარკებით მარკირებისათვის ეკისრებათ საქართველოში წარმოებული აღნიშნული აქციზური საქონლის მწარმოებლებს, ხოლო საქართველოში იმპორტირებული აქციზური მარკებით მარკირებას დაქვემდებარებული აქციზური საქონლისათვის – იმპორტიორებს. მასასადამე, აქციზური მარკის სავალდებულო დართვას დაქვემდებარებული საქონლის აქციზური მარკის გარეშე გამოშვებისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრება სპეციალურ სუბიექტს – მხოლოდ მწარმოებელს, ხოლო ასეთი საქონლის შენახვის, რეალიზაციის ან გადაზიდვისათვის როგორც სპეციალურ სუბიექტს (მწარმოებელს ან იმპორტიორს), ისე ნებისმიერ სხვა პირს.

მე-200 მუხლის მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენს იმავე ქმედების ჩადენა არაერთჯერ ან დიდი ოდენობით, დიდ ოდენობად ითვლება საქონლის ღირებულება ხუთი ათასი ლარის ზევით.

მე-200 მუხლის მე-3 ნაწილი პასუხისმგებლობის განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად თვლის 1-ლი და მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებას ჩადენილს განსაკუთრებით დიდი ოდენობით. განსაკუთრებით დიდ ოდენობად ითვლება საქონლის ღირებულება ათი ათასი ლარის ზევით.

**ყალბი აქციზური მარკების დამზადება, გასაღება
ან/და გამოყენება (მუხლი 200-ე-მ)**

როგორც მე-200 მუხლის ანალიზის დროს აღენიშნეთ, საქართველოში 1999 წლიდან ალკოჰოლიანი სასმელების, ლუდისა და თამბაქოს ნაწარმის წარმოება, იმპორტირება და რეალიზაცია ხორციელდება აქციზური მარკების ნიშანდებით. ყალბი აქციზური მარკების გამოყენება არსებით ზიანს აყენებს ქვეყნის საფინანსო ინტერესს, ვინაიდან სახელმწიფო ბიუჯეტი

მნიშვნელოვან შემოსავლებს კარგავს. განსახილველი ქმედების კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს დამატებითი გარანტიების შექმნას ამ ინტერესების დასაცავად. ამრიგად, მე-200¹ მუხლით გათვალისწინებული ქმედებისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ქვეყნის საფინანსო ინტერესები, ასევე კეთილსინდისიერი სამეწარმეო საქმიანობის ინტერესი.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ყალბი აქციზური მარკების დამზადებაში, გასაღებაში ან/და გამოყენებაში.

აქციზური საქონლის აქციზური მარკებით ნიშანდებისათვის საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს შემუშავებული აქვს აქციზური მარკების აღრიცხვის, რეალიზაციისა და კონტროლის წესები.

აქციზური მარკა ყალბად ჩაითვლება, თუ ის ფორმით, ზომით, ფერით და სხვა რეკვიზიტებით განსხვავდება ორიგინალისაგან, ანუ დადგენილი ნიმუშის არ არის, ანდა შესაბამისი ორგანოს მიერ არ არის გაცემული.

აქციზური მარკის დამზადება გულისხმობს აქციზური საქონლის ნიშანდებისათვის ვარგისი მარკების დაბეჭდვას ან სხვა გზით გამოშვებას.

აქციზური მარკების გასაღება ნიშნავს მის გადაცემას ნებისმიერი პირისათვის სასყიდლოთ ან უსასყიდლოდ, ხოლო გამოყენება – აქციზური საქონლის ნიშანდებას ყალბი აქციზური მარკებით.

დანაშაულს ფორმალური შემადგენლობა აქვს და დამთავრებულად ჩაითვლება თავისთავად ყალბი აქციზური მარკების დამზადების, გასაღების ან გამოყენების მომენტიდან.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი,

ქმედების სუბიექტური შემადგენლობა პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს, მოტივი, როგორც წესი, ანგარებითია, თუმცა მას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

მე-200¹ მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებებს, სახელდობრ, იგივე ქმედების ჩადენას არაერთ-გზის, წინასწარი შეთანხმებით პირთა ჯგუფის მიერ და დიდი ოდენობით.

მე-200¹ მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ და „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოების შინაარსი მე-15 და 27-ე მუხლების მიხედვით უნდა გავიგოთ, რაც შეეხება დიდ ოდენობას მე-200¹ მუხლის შენიშვნის მიხედვით დიდ ოდენობად ითვლება 1000 ცალზე მეტი ყალბი აქციზური მარკის დამზადება, გასაღება ან გამოყენება.

მე-200¹ მუხლის მე-3 ნაწილი პასუხისმგებლობის განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად თვლის იგივე ქმედების ჩადენას ორგანიზებული ჯგუფის მიერ, სახელმწიფო მოხელის მიერ სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, განსაკუთრებით დიდი ოდენობით, იმ პირის მიერ, ვინც ორჯერ ან მეტჯერ იყო ნასამართლევია ამ თავით გათვალისწინებული ქმედებისათვის.

მე-200¹ მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით ქმედების კვალი-ფიკაციისათვის საჭიროა დადგინდეს, რომ მოხელემ თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობა გამოიყენა ყალბი აქციზური მარკების დასამზადებლად, გასაღებლად ან/და გამოსაყენებლად.

ყალბი აქციზური მარკების განსაკუთრებით დიდი ოდენობა განმარტებულია მე-200¹ მუხლის შენიშვნაში, სახელდობრ, განსაკუთრებით დიდ ოდენობად ითვლება 5000 ცალზე მეტი ყალბი აქციზური მარკის დამზადება, გასაღება ან გამოყენება.

მე-200¹ მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ პუნქტთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ კანონმდებელმა სამეწარმეო საქმიანობის ინტერესის წინააღმდეგ (თავი 26-ე) ჩადენილი დანაშაულისათვის ნასამართლობა, ანუ ერთგვაროვანი რეციდივი, პასუხისმგებლობის განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად აღიარა.

აქციზური მარკების მფორადი გამოყენების მიზნით გასაღება, შექმნა და გამოყენება ან/და მათი სხვა პირისათვის გადაცემა (მუხლი 200²-ე)

განსახილველი ნორმა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსს 2004 წლის 29 დეკემბერს დაემატა. აღნიშნული ქმედების კრიმინალიზაციის მიზანშეწონილობა ეჭვს ბადებს, ვინაიდან მსგავს სამართალდარღვევასთან ბრძოლა აღმინისტრაციული სახელის ზომებითაც საკმარისი იქნებოდა.

განსახილველი ქმედებისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ქვეყნის საფინანსო და სამეწარმეო საქმიანობის ინტერესები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება აქციზური მარკების მეორადი გამოყენების მიზნით გასაღებაში, შექმნასა და გამოყენებაში ან/და სხვა პირისათვის გადაცემაში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც აქციზური მარკებით ნიშანდებას დაქვემდებარებული აქციზური

საქონლის იმპორტიორის მიერ აქციზური მარკები საქონელზე დასატანად გადაეცემა იმპორტირებული აქციზური საქონლის მწარმოებელს.

აქციზური მარკების მეორად გამოყენებად ითვლება მათი ნიშანდებული საქონლიდან აძრობა და სხვა ანალოგიური სახეობის არამარკირებულ საქონელზე დატანა.

მე-200² მუხლით გათვალისწინებული ქმედების ობიექტური შემადგენლობის ნიშნები იმავე მნიშვნელობით უნდა გავიგოთ, როგორც მე-200¹ მუხლით გათვალისწინებულ შემადგენლობაში, რომელზეც ზემოთ გვქონდა საუბარი.

მე-200² მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებებს, რომლებიც შინაარსობრივად ემთხვევა მე-200¹ მუხლით გათვალისწინებულ კვალიფიციურ გარემოებებს, ამიტომ მათ დახასიათებაზე აღარ შევჩერდებით.

ყალბი რეკლამა (მუხლი 201-მ)

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შემოღება ყალბი რეკლამისათვის მიზნად ისახავს არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთას და მომხმარებელთა ინტერესების დაცვას. საბაზრო ეკონომიკის ერთ-ერთი აუცილებელი ატრიბუტია ეკონომიკური საქმიანობის სუბიექტების მიერ საქონლისა და მომსახურების რეკლამირება, სადაც ვლინდება კეთილსინდისიერი კონკურენციის კანონის მოქმედება. ყალბი რეკლამა კი არაჯანსაღი კონკურენციის ერთ-ერთი ფორმაა. მაშასადამე, განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია – ის ურთიერთობები, რომელიც არეგულირებს სამეწარმეო სუბიექტების ჯანსაღ კონკურენციას, დამატებითი ობიექტია მომხმარებელთა ინტერესები.

ობიექტური მხარე მოიცავს მოქმედებას, შედეგს – მნიშვნელოვანი ზიანის სახით და მიზეზობრივ კავშირს მოქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის. დისპოზიციაში არ არის მოცემული ყალბი რეკლამის ხერხები. საქართველოს კანონი „რეკლამის შესახებ“ რეკლამას შემდგენიერად განსაზღვრავს: ეს არის საქონელზე, მომსახურებასა და სამუშაოზე, ფიზიკურ და იურიდიულ პირებზე, იდეასა და წამოწყებაზე, ნებისმიერი საშუალებითა და ფორმით გავრცელებული ინფორმაცია, რომელიც გამიზნულია პირთა განუსაზღვრელი წრისათვის და ემსახურება ფიზიკური და იურიდიული პირების, საქონლის, იდეისა და წამოწყებისადმი ინტერ-

ესის ფორმირებასა და შენარჩუნებას, აგრეთვე, საქონლის, იდეისა და წამოწყების რეალიზაციის ხელშეწყობას.

აშკარად ყალბია რეკლამა, რომლის მეშვეობითაც რეკლამის დამკვეთს (რეკლამის მწარმოებელს, გამავრცელებელს) განზრახ შეჰყავს შეცდომაში მომხმარებელი. აქედან გამომდინარე, განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება – რეკლამაში შეგნებულად ყალბი ინფორმაციის გამოყენებაში საქონლის, სამუშაოს, მომსახურების, იდეის, წამოწყების შესახებ, ანდა მათი მწარმოებლების, შემსრულებლების, გამყიდველთა შესახებ. ეს ინფორმაცია შეიძლება შეეხებოდეს საქონლის, სამუშაოს, მომსახურების ხარისხს, მათ უსაფრთხოებას, ადგილწარმოებას და ა.შ. ცრუ რეკლამაში შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვისი სასაქონლო ნიშანიც, ასეთ შემთხვევაში ადგილი ექნება დანაშაულთა ერთობლიობას.

ყალბი რეკლამისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დადგება მხოლოდ მაშინ, თუ მან მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია. ზიანი შეიძლება მიადგეს საქონლისა და მომსახურების მომხმარებელს (რეკლამის მომხმარებელს), ეკონომიკური საქმიანობის სხვა სუბიექტებს, თუ ყალბი რეკლამის შედეგად დაზარალდა მათი საქმიანი რეპუტაცია, შემცირდა მოთხოვნილება მათ პროდუქციაზე, მომსახურებაზე და მისთ. თავისი კონსტრუქციით ყალბი რეკლამის შემადგენლობა მატერიალურია.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირი განზრახვით და, როგორც წესი, ანგარების მოტივით ხასიათდება. პირს შეგნებული აქვს, რომ რეკლამაში იყენებს ყალბ ინფორმაციას, ითვალისწინებს მომხმარებლის ან სხვა პირებისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების შესაძლებლობას ან გარდუვალობას და სურს ასეთი შედეგები მოგების (შემოსავლის) მისაღებად. დანაშაულის სუბიექტები არიან: რეკლამის დამკვეთი, რეკლამის მწარმოებელი და გამავრცელებელი.

კომერციული ან საბანკო საიდუმლოების უპატივცემულო ინფორმაციის უკანონოდ გავრცელება ან გაზიარება (მუხლი 202-მ) *

ინფორმაცია სამოქალაქო უფლებათა ერთ-ერთ ობიექტად არის აღიარებული. ინფორმაცია, რომელიც სამსახურებრივ ან კომერციულ საიდუმლოს წარმოადგენს, დაცულია კანონით, ხოლო კომერციული ან საბანკო საიდუმლოს შემცველი ინფორმაციის უკანონოდ მიღება ან გავრცელე-

ბა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას იწვევს. კომერციული საიდუმლოების დაცვის საჭიროებას სამეწარმეო საქმიანობისათვის კეთილსინდისიერი კონკურენციის პირობების შექმნა განაპირობებს. განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია ინტელექტუალურ-საკუთრებითი ურთიერთობები, რომელიც უზრუნველყოფს კომერციული ან საბანკო საიდუმლოების დაცვას.

დანაშაულის საგანია კომერციული ან საბანკო საიდუმლოს შემცველი ინფორმაცია. კომერციული საიდუმლო – ეს არის ინფორმაცია, რომელსაც რეალური ან პოტენციური კომერციული ღირებულება აქვს იმის გამო, რომ მესამე პირებისათვის უცნობია, სხვისთვის კანონიერ საფუძველზე ხელმოუწვდომელია და რომლის მფლობელიც ზომებს იღებს მისი კონფიდენციალობის დასაცავად.

კომერციული საიდუმლოს შემცველი ინფორმაციის შინაარსსა და მოცულობას, მისი დაცვის წესს განსაზღვრავს თვით მეწარმე. კომერციული საიდუმლო, უპირველეს ყოვლისა, დაცულია მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევების დანერგვის სფეროში (ნოუ-ჰაუ). სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ კომერციული საიდუმლოება შეიძლება წარმოდგენილი იყოს სამრეწველო ტექნოლოგიით, ნივთიერების ქიმიური ფორმულით, მასალათა თვისების შენარჩუნების ხერხით, მანქანა-დანადგარების კვანძით, ანდა მომხმარებელთა სიით. დაცვის ღირსი კომერციული საიდუმლოება არის ისეთი ტექნოლოგიური, ეკონომიკური ან მმართველობითი ინფორმაცია, რომლის დანიშნულებაც ზანგრძლივი ბიზნეს-გამოყენება. ამავე დროს, კომერციულ საიდუმლოს შეიძლება წარმოადგენდეს სამეწარმეო სუბიექტების სხვა ინფორმაციაც, როგორიცაა: მონაცემები წარმოების შესახებ, საწარმოს განვითარების გეგმებზე, ფინანსებზე, პარტნიორებზე, ბაზრის მდგომარეობაზე და სხვა. კომერციული საიდუმლოს შემცველი ინფორმაცია შეიძლება მატერიალიზებული იყოს დოკუმენტებში, ნახაზებში, მოდელებში, დისკეტებში, სამრეწველო ნიმუშებში, რეცეპტურებში და სხვა.

საბანკო საიდუმლოება კომერციული საიდუმლოს სპეციალური სახეა. „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-17 მუხლი საბანკო საიდუმლოებას მიაკუთვნებს ცნობებს იურიდიული და ფიზიკური პირების ოპერაციებისა და ანგარიშების შესახებ. ამავე მუხლის თანახმად, არაეის არა აქვს უფლება დაუშვას ვინმე კონფიდენციალურ ინფორმაციასთან, გათქვას და გაავრცელოს ასეთი

ინფორმაცია ან გამოიყენოს პირადი სარგებლობისათვის. ამავე ვალდებულებას შეიცავს სამოქალაქო კოდექსის 863-ე მუხლი. თუმცა არსებობს გამონაკლისიც. კერძოდ, კანონი უშვებს კომერციული საიდუმლოების შემცველი ცნობების გაცემის შესაძლებლობას სამართალდამცავი ორგანოებისათვის მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით. ამას მოითხოვს დანაშაულობასთან ბრძოლის ინტერესები.

202-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ე.წ. სამრეწველო ჯაშუშობაში – კომერციული ან საბანკო საიდუმლოების შემცველი მონაცემების უკანონოდ შეგროვებაში, მისი უკანონოდ გახმაურების ან უკანონოდ გამოყენების მიზნით. დანაშაული ფორმალური შემადგენლობისაა და შედეგის დადგომა გათვალისწინებული არ არის. დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს სხვადასხვა მოქმედებებში, რომელიც გაერთიანებულია ერთი საერთო ცნებით – „უკანონო შეგროვება“. იგი მოიცავს დოკუმენტის დაუფლებას, კომერციული საიდუმლოს მფლობელის მოსყიდვას, მუქარას (შანტაჟს), ინფორმაციის დაუფლებას კავშირგაბმულობის საშუალებებით, მოსასმენი მოწყობილობებისა და სხვა სპეციალური ტექნიკური საშუალებების გამოყენებას, კომპიუტერულ ქსელში შეღწევასა და სხვა უკანონო საშუალებებს. ცხადია, რომ ობიექტური მხარის გასარკვევად დიდი მნიშვნელობა აქვს დანაშაულის ჩადენის ხერხს, რომლის მეშვეობითაც აღნიშნული მონაცემების შეგროვება ხდება, ვინაიდან დასჯადია თავისთავად კომერციული (საბანკო) საიდუმლოს შემცველი ინფორმაციის შესაგროვებლად მიმართული მოქმედებები იმისგან დამოუკიდებლად, დადგა თუ არა რაიმე შედეგი. მთავარია, დანაშავეს შეგნებული ჰქონდეს, რომ ინფორმაცია, რომელსაც ის აგროვებს, წარმოადგენს დაცულ კომერციულ (საბანკო) საიდუმლოს.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება. პირს შეგნებული აქვს, რომ უკანონო გზით ეუფლება კომერციულ საიდუმლოს და სურს ეს. შემადგენლობის საკვალდებულო ნიშანია აღნიშნულ უკანონო მოქმედებათა ჩადენის მიზანი – კომერციული საიდუმლოს უკანონოდ გახმაურება ან უკანონოდ გამოყენება. რაც შეეხება მოტივს, ეს შეიძლება იყოს შური, ანგარება, შურისძიება და სხვა. მოტივს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს 14 წლის ასაკს მიღწეული პირი, რომელიც არ არის კომერციული (საბანკო) საიდუმლოს მფლობე-

ლი და არც ხელი მიუწვდება მასზე პროფესიულად ან სამსახურებრივად.

202-ე მუხლის მე-2 ნაწილი პასუხისმგებლობას აწესებს კომერციული ან საბანკო საიდუმლოების შემცველი ინფორმაციის უკანონოდ გახმაურებისათვის ან გამოყენებისათვის, ანგარებით ან სხვა პირადი მოტივით. ამ ნაწილში შემადგენლობა მატერიალურია, ამიტომ ობიექტურ მხარეში მითითებულ მოქმედებებთან ერთად შედის შედეგი – მნიშვნელოვანი ზიანის სახით და მიზეზობრივი კავშირი. მე-2 ნაწილის ტექსტიდან ჩანს, რომ დამნაშავე კანონიერად, ე.ი. თავისი უფლებამოსილებით ან სხვა საფუძველით ფლობს კომერციულ ან საბანკო საიდუმლოებას, მაგრამ არა აქვს ამ ინფორმაციის გახმაურების ან გამოყენების ნებართვა. კომერციული (საბანკო) საიდუმლოს გახმაურების ან გამოყენების ზერხები სხვადასხვაგვარია, მაგრამ ყველა შემთხვევაში ამ მოქმედების ჩამდენმა იცის, რომ გახმაურებული ან გამოყენებული მონაცემები კომერციული (საბანკო) საიდუმლოა. ზიანი შეიძლება მიადგეს როგორც ინფორმაციის მფლობელს, ისე სხვა პირს, რომლის კანონიერი უფლებები და ინტერესებიც ილახება. ზიანის მნიშვნელოვანი ოდენობის განსაზღვრა სასამართლოს კომპეტენციაა საქმის გარემოებებზე დამოკიდებულებით. დიდი ზიანი მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს კომერციული (საბანკო) საიდუმლოს უკანონო გახმაურებასთან ან გამოყენებასთან. ზიანი შეიძლება გამოიხატოს დიდ მატერიალურ დანაკარგებში, კონკურენტულ მეტოქეობაში, წარმოების შემცირებაში, მომხმარებლის შემცირებაში და ა.შ.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება, ანგარებით ან სხვა პირადი მოტივით. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ კომერციულ ან საბანკო საიდუმლოს ახმაურებს ან იყენებს, ითვალისწინებს ამ მოქმედებით მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების შესაძლებლობას ან გარდუვალობას და სურს იგი. ანგარება ან სხვა პირადი დაინტერესება შეიძლება მდგომარეობდეს გასამრჯელოს მიღებაში, შურისძიებაში, კონკურენტის მდგომარეობის გაუარესებაში და მისთ.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, მათ შორის თანამდებობის პირიც, რომელსაც ხელი მიუწვდება კომერციულ ან საბანკო საიდუმლოს შემცველ ინფორმაციაზე.

პროფესიული სპორტული შეჯიბრის ანდა კომპრომიტაციის სანახაობითი კონკურსის მონაწილის ან ორგანიზატორის მოსყიდვა (მუხლი 203-ე)

ზემოაღნიშნული ნორმა ახალია საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში და მიზნად ისახავს პროფესიული სპორტული შეჯიბრისა და კომერციულ-სანახაობითი კონკურსის ჩატარების წესის დაცვას, მათი შედეგების ფალსიფიკაციის თავიდან აცილებას. რამეთუ პროფესიული სპორტის ჩამოყალიბებასა და ე.წ. შოუბიზნესის კომერციალიზაციასთან ერთად ამ საქმიანობისადმი ინტერესი გაუზრდოდა არა მარტო მეწარმეებს, რომლებიც მასში დიდ თანხებს აბანდებენ, არამედ აგრეთვე ორგანიზებულ-დანაშაულებრივ ჯგუფებსაც.

იურიდიული ტექნიკის თვალსაზრისით, ეს ნორმა აგებულია ქრთმის აღებ-მიცემის პრინციპის შესაბამისად, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ ამ შემთხვევაში ორი მოქმედება (მოსყიდვა და უკანონო გასამრჯელოს მიღება) ერთ მუხლშია გაერთიანებული, რაც, ჩვენი შეხედულებით, გამართლებულიცაა, ვინაიდან აუცილებელ თანამონაწილეობასთან გვაქვს საქმე.

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომელიც არეგულირებს პროფესიული სპორტული შეჯიბრისა და კომერციულ-სანახაობითი კონკურსის ორგანიზაციასა და ჩატარებას. დანაშაულის საგანია ფული, ფასიანი ქაღალდი და სხვა ქონება ან ქონებრივი ხასიათის მომსახურება.

203-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება სპორტული შეჯიბრის მონაწილის, მსაჯის, მწვრთნელის, გუნდის ხელმძღვანელის ან ორგანიზატორის, აგრეთვე კომერციულ-სანახაობითი კონკურსის ორგანიზატორის ან ჟიურის წევრის მოსყიდვაში, ე.ი. მათთვის უკანონო გასამრჯელოს მიცემასა ან გადაცემაში (თუ შუამავლის მეშვეობით სრულდება მოქმედება) იმ მიზნით, რომ ზევალენა მოახდინოს შეჯიბრის ან კონკურსის შედეგზე. შემადგენლობა ფორმალურია და დანაშაული დამთავრებულად ითვლება დამნაშავის მიერ გასამრჯელოს, თუნდაც ნაწილის მიღების მომენტიდან.

მოსყიდვის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ უკანონო გასამრჯელოს გადასცემს დისპოზიციაში მითითებულ რომელიმე პირს და სურს მისი მოსყიდვა, იმ

მიზნით, რომ ზეგავლენა მოახდინოს შეჯიბრის ან კონკურსის შედეგზე. ამ მიზნის დასაღველად უნდა გაირკვეს, კონკრეტულად, რა მოქმედება (უმოქმედობა) უნდა ჩაიდინოს მოსყიდულმა პირმა.

მე-2 ნაწილში მოსყიდვის დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია მისი არაერთგზის ან ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენა.

მე-3 ნაწილი ითვალისწინებს პროფესიული სპორტული შეჯიბრის მონაწილის მიერ უკანონოდ ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან სხვა ქონების მიღებას, ანდა ქონებრივი მომსახურებით სარგებლობას შეჯიბრის ან კონკურსის შედეგზე ზეგავლენის მიზნით.

203-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება პროფესიული სპორტული შეჯიბრის მსაჯის, მწვრთნელის, გუნდის ხელმძღვანელის ან ორგანიზატორის, აგრეთვე კომერციულ-სანახაობითი კონკურსის ორგანიზატორის, ან ჟიურის წევრის მოსყიდვაში, ე.ი. მათთვის უკანონო გასამრჯელოს მიცემას ან გადაცემაში (თუ შუამავლის მეშვეობით სრულდება მოქმედება) იმ მიზნით, რომ ზეგავლენა მოახდინოს შეჯიბრის ან კონკურსის შედეგზე. შემადგენლობა ფორმალურია და დანაშაული დამთავრებულად ითვლება დამნაშავის მიერ გასამრჯელოს, თუნდაც ნაწილის მიღების მომენტიდან.

მოსყიდვის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ უკანონო გასამრჯელოს გადასცემს დისპოზიციაში მითითებულ რომელიმე პირს და სურს მისი მოსყიდვა, იმ მიზნით, რომ ზეგავლენა მოახდინოს შეჯიბრის ან კონკურსის შედეგზე. ამ მიზნის დასაღველად უნდა გაირკვეს, კონკრეტულად, რა მოქმედება (უმოქმედობა) უნდა ჩაიდინოს მოსყიდულმა პირმა.

მე-2 ნაწილში მოსყიდვის დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია მისი არაერთგზის ან ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენა.

მე-3 ნაწილი ითვალისწინებს პროფესიული სპორტული შეჯიბრის მონაწილის მიერ უკანონოდ ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან სხვა ქონების მიღებას, ანდა ქონებრივი მომსახურებით სარგებლობას შეჯიბრის, ან კონკურსის შედეგზე ზეგავლენის მიზნით.

203-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება პროფესიული სპორტული შეჯიბრის მსაჯის, მწვრთნელის, გუნდის ხელმძღვანელის ან შეჯიბრის ორგანიზატორის, აგრეთვე კომერციულ-სანახაობითი კონკურსის ორგანიზატორის

ან ჟიურის წევრის მიერ უკანონოდ ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან სხვა ქონების მიღებაში, ან ქონებრივი ხასიათის მომსახურებით სარგებლობაში. ეს შემადგენლობაც ფორმალურია და დამთავრებულად ითვლება დისპოზიციაში მითითებული გასამრჯელოს, თუნდაც ნაწილის მიღების ან მომსახურებით სარგებლობის დაწყების მომენტიდან (მოგზაურობა საექსკურსიო ლაინერით, შენობის მიცემა დასასვენებლად და მისთ.). მნიშვნელობა არა აქვს, შესრულდა თუ არა დაპირება, მოახდინა თუ არა მოსყიდვამ ზეგავლენა შეჯიბრის ან კონკურსის შედეგზე.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ იღებს გასამრჯელოს ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან სხვა ქონების, ანდა ქონებრივი ხასიათის მომსახურების სახით, რომ ეს გასამრჯელო შეჯიბრის ან კონკურსის შედეგზე ზეგავლენის მოსახდენად გადაეცემა და სურს მისი მიღება. გასამრჯელოს გადაცემის მიზნის არცოდნა გამორიცხავს ქმედების დანაშაულებრიობას.

რაც შეეხება განსაზღვრული დანაშაულის სუბიექტს – 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობის სუბიექტი შეიძლება იყოს 14 წლის ასაკის მიღწეული პირი, ხოლო მე-3 და მე-4 ნაწილებში (უკანონო გასამრჯელოს მიღება) სპეციალურ სუბიექტთან გვაქვს საქმე. ესენი არიან: პროფესიული სპორტული შეჯიბრის მონაწილე, მსაჯი, მწვრთნელი, გუნდის ხელმძღვანელი, შეჯიბრის ორგანიზატორი ან ჟიურის წევრი. კოდექსი ზემოჩამოთვლილ პირთა პასუხისმგებლობის დიფერენციაციას ახდენს. სპორტსმენი 203-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობის სუბიექტია და მის მიერ უკანონო გასამრჯელოს მიღება შედარებით მკაცრად ისჯება, ვიდრე მე-4 ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობის სუბიექტის მიერ.

203-ე მუხლს აქვს წამახალისებელი ნორმა, კერძოდ, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლება ის, ვინც ნებაყოფლობით განუცხადებს ხელისუფლების ორგანოს, რომ ამ მუხლის 1-ლ ნაწილში მითითებულ რომელიმე პირს გადასცა ფული, ფასიანი ქაღალდი ან სხვა ქონება, ანდა გაუწია მას ქონებრივი მომსახურება.

საბუღალტრო წიგნის წარმოების წესის დარღვევა
(მუხლი 204 -მ)

სამეწარმეო და სხვა ეკონომიკური საქმიანობის კანონიერად წარმოებისა და მასზე საჯარო კონტროლის განხორციელების ერთ-ერთი ძირითადი წინაპირობაა სწორი საბუღალტრო აღრიცხვა. სწორედ ამიტომაც კანონმდებელმა ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში შემოიტანა ზოგადი შემადგენლობა საბუღალტრო წიგნის წარმოების წესის დარღვევისათვის.

დანაშაულის უშუალო ობიექტია ის სამეწარმეო ურთიერთობები, რომელიც ეკონომიკური საქმიანობის გაძლიერისა და მისი ბუღალტრული აღრიცხვის წესებს არეგულირებს.

დანაშაულის საგანია – საბუღალტრო დავითრები, საღაროს წიგნები, ნებისმიერი სააღრიცხვო ფორმები და ცხრილები, სხვა საბუღალტრო დოკუმენტები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ეკონომიკური საქმიანობის ამსახველი საბუღალტრო წიგნის ან აღრიცხვის სხვა დოკუმენტის წარმოების წესის დარღვევაში, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია. საქართველოში საბუღალტრო აღრიცხვის წესები დადგენილია საქართველოს კანონით „ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების რეგულირების შესახებ“.

დანაშაული მატერიალური შემადგენლობისაა და დამთავრებულად ჩაითვლება მნიშვნელოვანი ზიანის დადგომის შემთხვევაში, რა ჩაითვალოს მნიშვნელოვან ზიანად, ეს სასამართლოს გადასაწყვეტი საკითხია.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს. მოტივებს კვალიფიკაციისათვის კანონმდებელი მნიშვნელობას არ ანიჭებს.

სუბიექტი – სპეციალურია, ეს არის საწარმოს, დაწესებულების, ორგანიზაციის ხელმძღვანელი, მისი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის მიუხედავად, და მთავარი ბუღალტერი (ბუღალტერი), რომელთაც ევალებათ ეკონომიკური საქმიანობის ამსახველი საბუღალტრო წიგნის ან აღრიცხვის სხვა დოკუმენტის წარმოება.

უკანონო ქმედება გაკოტრებისას (მუხლი 205-მ)

გაკოტრების სამართლის აღდგენამ მისი სისხლისსამართლებრივი რეგულირების პრობლემა წარმოშვა. ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის ეკონომიკური დანაშაულის კარმა „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ საქართველოს 1996 წლის 25 ივნისის კანონის შესაბამისად, სამი შემადგენლობა გაითვალისწინა, რომლებიც აღდგენენ პასუხისმგებლობას გაკოტრებასთან დაკავშირებული დანაშაულისათვის: უკანონო ქმედება გაკოტრებისას (მუხლი 205-ე), საბუღალტრო წიგნის წარმოების წესის დარღვევა გაკოტრებისას (მუხლი 206-ე) და განცხადების შეუტანლობა გაკოტრებისას (მუხლი 207-ე).

კერძო სამართლის ფიზიკური და იურიდიული პირების საქმიანობასთან ახლავს ეკონომიკური და ფინანსური სიმწიფეები, რომელსაც, არცთუ იშვიათად, შედეგად მოსდევს მათი გაკოტრება. კერძო სამართლის სუბიექტები, რომელთაც უნარი არ შესწევთ დააკმაყოფილონ კრედიტორთა მოთხოვნები, სასამართლომ კანონით დადგენილი წესით შეიძლება გამოაცხადოს გაკოტრებულად. სისხლის სამართალში ისეთი ნორმის შემოტანით, როგორიცაა უკანონო ქმედება გაკოტრებისას, კანონმდებელი ისახავს შემდეგ მიზანს: კრედიტორთა ინტერესების თანაბარზომიერი დაკმაყოფილება და მოვალის გადარჩენის პრინციპის გატარება. კანონის მეშვეობით სახელმწიფო ცდილობს საგაკოტრებო ურთიერთობების მიმდინარეობის პროცესს ზედამხედველობა გაუწიოს, გაკოტრებასთან დაკავშირებული კანონსაწინააღმდეგო ქმედებებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დადგენით.

დანაშაულის უშუალო ობიექტია კრედიტორთა კანონიერი ინტერესები, დანაშაულის საგანი შეიძლება იყოს ქონება (როგორც მოძრავი, ისე უძრავი) ან მისი ნაწილი.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მოვალის მიერ გაკოტრების წინა პერიოდში (გადახდისუუნარობის ან ზედავალიანების დადგომისას) ქონების ან მისი ნაწილის განკარგვაში, დამალვას ან დაზიანებაში, გაუვარვისებას ან განადგურებაში იმ მიზნით, რომ გაკოტრების წარმოების გახსნის შემთხვევაში აღნიშნული ქონება არ მოექცეს გაკოტრების მასაში, რომელიც შემდგომში გამოყენებულ იქნება კრედიტორთა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. გაკოტრების მასა გაკოტრების კანონის მე-15 მუხლის მიხედვით არის მოვალის ქონება, რომელიც მას ეკუთვნის

საქმისწარმოების გახსნის მომენტიდან საქართველოში და საზღვარგარეთ (იმ ნიუთებისა და მოთხოვნების გარდა, რომლებიც არ ექვემდებარება დამოუკიდებელ იძულებით აღსრულებას).

ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია ვითარება, რომელშიც ეს დანაშაულია ჩადენილი. ეს არის მოსალოდნელი გაკოტრების ვითარება, როცა პირს ზედავალიანებისა და გადახდისუუნარობის გამო აღარ შეუძლია დააკმაყოფილოს კრედიტორთა მოთხოვნები.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს. პირს შეგნებული აქვს, რომ გაკოტრების წინა პერიოდშია, ე.ი. კერძო სამართლის სუბიექტს, რომელიც ფლობს საკმარის ქონებას, დაუდგა გაკოტრების წარმოების მატერიალური წინაპირობა, რასაც გაკოტრების საფუძველი ჰქვია და მოიცავს გადახდისუუნარობასა და ზედავალიანებას და, ამდენად, სურს ან შეგნებულად უშვებს ამგვარი ქმედებით კრედიტორთათვის დაბრკოლების შექმნას, რომ ქონება არ მოექცეს გაკოტრების მასაში, რათა არ დაკმაყოფილდნენ კრედიტორები. მოტივი ანგარებითაა (გამორჩენის მიღება), ასევე შესაძლოა იყოს სხვა პირადი ინტერესები (მაგალითად, სხვა კრედიტორთა საზარალოდ ვალი დაუბრუნა ახლო ურთიერთობაში მყოფ პირებს, ოჯახის წევრებს, ნათესავებს და ა.შ.). მოვალეს შეგნებული აქვს, რომ იმყოფება მოსალოდნელი გაკოტრების ვითარებაში და იცის, რომ არამართლზომიერად მოქმედებს და სურს ან შეგნებულად სჩადის ამგვარ ქმედებას.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია, ეს შეიძლება იყოს კერძო სამართლის სუბიექტი ფიზიკური პირი ან იურიდიული საზოგადოების ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების მქონე პირი. ასეთი შეიძლება იყოს როგორც სამეწარმეო, ისე არასამეწარმეო, როგორც საქართველოს, ისე სხვა ქვეყნის ფიზიკური პირი ან იურიდიული საზოგადოების ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების მქონე პირი.

საბუღალტრო წიგნის წარმოების წესის დარღვევა ბაპოტრამისას (მუხლი 206-მ)

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სამეწარმეო ან სხვა ეკონომიკური საქმიანობის სწორად და კანონიერად წარმოების ერთ-ერთ ძირითად საფუძველად აღრიცხვის მოწესრიგებაა მიჩნეული. ამიტომ არის, რომ კანონმდებელმა სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილში შეიტანა ზოგადი

შემადგენლობა ეკონომიკური საქმიანობის ამსახველი საბუღალტრო წიგნის აღრიცხვის წესის დარღვევის შესახებ და ასევე სპეციალური შემადგენლობა იმ კერძო სამართლის სუბიექტებისათვის, რომლებიც გაკოტრების წინა პერიოდში იმყოფებიან და სწორ საბუღალტრო აღრიცხვას მისი ქონებრივი მდგომარეობის შეფასებისათვის გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

დანაშაულის უშუალო ობიექტია კრედიტორთა ინტერესები და ნაწილობრივ გაკოტრების სასამართლოს ინტერესებიც, რომელმაც გაკოტრების წარმოების გახსნის შესახებ სწორი გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს.

დანაშაულის საგანია საბუღალტრო წიგნები და აღრიცხვის სხვა დოკუმენტები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მოვალის მიერ გაკოტრების წინა პერიოდში გადახდისუუნარობის ან ზედავალიანების დადგომისას საბუღალტრო აღრიცხვის წესის, კერძოდ, საბუღალტრო წიგნის წარმოების წესის დარღვევაში, რათა გაკოტრების მასის მოცულობა კონკრეტული მომენტისათვის აისახოს არაზუსტად და მოვალის ქონება შემცირებული ზომით მოხვდეს გაკოტრების მასის შემადგენლობაში ან ფაქტების, ხდომილებების, ურთიერთობების დამახინჯება და არაორგანიზებულად წარმოება საბუღალტრო დოკუმენტაციის მეშვეობით. თავისი კონსტრუქციით ეს დანაშაული მატერიალურია, ამიტომ კანონში მითითებულ ქმედებებს შედეგად უნდა მოჰყვეს რეალური ქონებრივი მდგომარეობის შეფასების გართულება, რასაც არსებითი და გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს გაკოტრების საქმისწარმოების გახსნისა და საგაკოტრებო მასის დადგენისათვის.

სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს. პირს შეგნებული აქვს, რომ იმყოფება გაკოტრების წინა პერიოდშია და სჩადის დისპოზიციაში მითითებულ უკანონო ქმედებებს და სურს ან შეგნებულად უშვებს ამგვარი ქმედებით რეალური ქონებრივი მდგომარეობის სურათის შეფასების გართულებას (დანაშაულის სუბიექტის შესახებ იხ. 205-ე მუხლის კომენტარი).

განცხადების შეშუტანლობა ბაპოტრამისას (მუხლი 207-მ)

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კერძო სამართლის სუბიექტის საქმიანობას ხშირად თან სდევს გადახდისუუნარობა და ზედავალიანება, რაც იწვევს გაკოტრების წარმოების ფორმალური წინაპირობის მოვალეობას –

განცხადების შეტანის ვალდებულებას. გაკოტრების კანონი გამოყოფს როგორც განცხადების შეტანის უფლებას, ისე განცხადების შეტანის ვალდებულებას. სისხლის სამართლის კანონისათვის საინტერესოა განცხადების შეტანაზე ვალდებული პირები, რომლებსაც, თავის მხრივ, „მეწარმეთა შესახებ“ კანონი განსაზღვრავს. აღნიშნული კანონის თანახმად, შეზღუდული პასუხისმგებლობის ან სააქციო საზოგადოების ღირებულებით ვალდებულია, გაკოტრების ერთ-ერთი საფუძვლის არსებობისას, შეიტანოს გაკოტრების განცხადება გადახდისუნარიობის ან ზედავალიანების დადგომიდან არა უგვიანეს სამი კვირის განმავლობაში. ამრიგად, მეწარმეთა კანონი განცხადების შეტანის ვალდებულებას აკისრებს თვით მოვალეს, ანუ საზოგადოებას. საზოგადოების შიგნით აღნიშნული პასუხისმგებლობა ეკისრება ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების მქონე პირს.

ახალ სისხლის სამართლის კოდექსის მიღებამდე საწარმოს ხელმძღვანელს გაკოტრების განცხადების დადგენილ ვადაში შეუტანლობის გამო ეკისრებოდა სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რასაც პრაქტიკული გამოყენება ღლეშე არ ჰქონია. ამჟამად, გერმანიის კანონმდებლობის მსგავსად, საწარმოს ღირებულების უმოქმედობა სისხლის სამართლებრივ დასჯად ქმედებად განიხილება. მაშასადამე, დანაშაულის ობიექტური მხარე უმოქმედობაში გამოიხატება, გადახდისუნარიობის ან ზედავალიანების დროს განცხადების შეუტანლობაში გაკოტრების წარმოების გაზნის შესახებ.

დანაშაულის ობიექტი, ცხადია, აქაც კრედიტორთა კანონიერი ინტერესებია.

სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს. მოტივებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

რაც შეეხება სუბიექტს, იგი სპეციალურია. ეს არის სამეწარმეო საზოგადოების ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების მქონე პირი ან ლიკვიდატორი.

თავი X

დანაშაული ფულად-საკრედიტო სისტემაში

კრედიტის უპანონოდ მიღება (მუხლი 208-ე)

საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყნების სისხლის სამართალში სხვადასხვა საშუალებებია გათვალისწინებული მოვალეთა უკანონო მოქმედებისაგან კრედიტორთა უფლებების დასაცავად. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ასეთი ნორმა ახალია და მიზნად ისახავს ქვეყნის საფინანსო სისტემისა და ეკონომიკური ბრუნვის ცალკეულ მონაწილეთა კანონიერი ინტერესების დაცვას.

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია ის ურთიერთობები, რომელიც აწესრიგებს ბანკებისა და სხვა საკრედიტო ორგანიზაციების საკრედიტო საქმიანობას. კრედიტი – ფულადი საშუალებაა, რომელსაც ბანკი ან სხვა საკრედიტო ორგანიზაცია (კრედიტორი) აძლევს მსესხებელს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ოდენობითა და პირობებით. ბანკების მიერ კრედიტის გაცემას აწესრიგებს სამოქალაქო კოდექსის 867-ე მუხლი, რომლის თანახმადაც, საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებით კრედიტის გამცემი აძლევს ან მოვალეა მისცეს მსესხებელს სასყიდლიანი კრედიტი სესხის ფორმით.

სსკ 208-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე ორი ფორმით შეიძლება განხორციელდეს:

1) ბანკის ან სხვა კრედიტორისათვის ყალბი ცნობის მიწოდება სამეურნეო ან ფინანსური მდგომარეობის შესახებ კრედიტის მიღების, ან მისი ოდენობის გაზრდის, ან შეღავათიანი კრედიტის მიღების მიზნით, და

2) მიზნობრივი კრედიტის არადანიშნულებისამებრ გამოყენება, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

სამეურნეო ან ფინანსური მდგომარეობის შესახებ ცნობა შეიცავს მონაცემებს, რომელიც მოქმედი ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტებითა და დამკვიდრებული პრაქტიკით გამოიყენება დაკრედიტების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას და გავლენას ახდენს კრედიტორის ნებაზე. სახელდობრ, ეს არის მონაცემები ძირითადი საშუალებებისა და მთლიანად საკუთრების, ქონებრივი უფლებებისა და ვალდებულებების, ბალანსის, მოგებისა და ზარალის, კრედიტის დაფარვის გარანტიების შესახებ და სხვა. ამ მონაცე-

მების სიყალბე მდგომარეობს იმაში, რომ ბანკში ან სხვა საკრედიტო ორგანიზაციაში წარმოდგენილ ოფიციალურ დოკუმენტში შეგნებულად არ არის შეტანილი სწორი ინფორმაცია, ანდა ასახულია არასრული ფაქტობრივი ხასიათის ცნობები, რომელიც ამახინჯებს ინფორმაციის შინაარსს. მაშასადამე, ამ დანაშაულის ჩადენის ხერხია ოფიციალური დოკუმენტის გამოყენება, რომელიც ყალბ მონაცემებს შეიცავს.

დანაშაული დამთავრებულია კრედიტორისათვის სამეურნეო ან ფინანსური მდგომარეობის შესახებ ყალბი ცნობის მიწოდების მოქმეტიდან.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული განზრახვას გულისხმობს, მისი სავალდებულო ნიშანია სპეციალური მიზანი — კრედიტის მიღება ან მისი ოდენობის გაზრდა, ანდა შეღავათიანი კრედიტის მიღება.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ინდივიდუალური მეწარმე ან ამა თუ იმ ორგანიზაციის ხელმძღვანელი.

რაც შეეხება განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარის მეორე ფორმას — მიზნობრივი კრედიტის არადანიშნულებისამებრ გამოყენებას, აქ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველია კრედიტის გამოყენება არაპირდაპირი დანიშნულებით, რამეთუ ასეთი კრედიტის გაცემის დროს მისი გამოყენება საგანგებოდ დათქმული მიზნისათვის დაკრედიტების საფუძველს წარმოადგენს. ამასთანავე, პასუხისმგებლობისათვის, ობიექტური მხარის წინა ფორმისაგან განსხვავებით, აუცილებელია მიზნობრივი კრედიტის არადანიშნულებისამებრ გამოყენებამ მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვიოს, ე.ი. ეს შემადგენლობა მატერიალურია. მნიშვნელოვანი ზიანი, უპირველეს ყოვლისა, შეიძლება მიადგეს ბანკს ან სხვა საკრედიტო ორგანიზაციას, თუმცა არაა გამორიცხული მნიშვნელოვანი ზიანი თვით მოვალემ განიცადოს.

მნიშვნელოვანი ზიანის მოცულობისა და ხასიათის დადგენას კანონმდებელი სასამართლოს პრეროგატივად ტოვებს.

დანაშაულის სუბიექტი და სუბიექტური მხარის შინაარსი იგივეა, რაც ამ დანაშაულის წინა ფორმის დროს.

208-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია სახელმწიფო მიზნობრივი კრედიტის უკანონოდ მიღება, ან მისი არადანიშნულებისამებრ გამოყენება, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

ამ შემადგენლობაში შეცვლილია დანაშაულის საგანი — სახელმწიფო მიზნობრივი კრედიტი. ესაა კრედიტის განსაკუთრებული სახე, რომელსაც ფინანსთა სამინისტრო გასცემს ზუსტად განსაზღვრული საჭიროები-

სათვის საბიუჯეტო თანხების ხარჯზე, აგრეთვე უცხოური საინვესტიციო პროგრამების რეალიზაციის გზით. ამგვარი კრედიტი შესაძლებელია გაცემულ იქნეს ფულადი საშუალებების ან გვარობითი ნიშნებით განსაზღვრული ნივთების სახით ანდა სხვა უფლებებისა და უპირატესობათა სახით, კანონით დადგენილი წესით.

კრედიტის მიზნობრივი დანიშნულება განისაზღვრება ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტებსა და გადაწყვეტილებაში ამ კრედიტის გაცემის შესახებ.

საქართველოს მთავრობის მიერ დაფინანსების საფუძველები, წესი და ზოგადი პირობები განისაზღვრება შესაბამისი წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ კანონით.

სახელმწიფო მიზნობრივი კრედიტის მიღების უკანონობა კანონში ახსნილი არ არის. ამიტომ უნდა ვივარაუდოთ, რომ ამ კრედიტის უკანონოდ მიღებას ადგილი ექნება იმ შემთხვევაში, როცა კრედიტის მიმღები განზრახ დაარღვევს შესაბამისი ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტებით დადგენილ წესებს, რომელიც განსაზღვრავს მოცემული კრედიტის მიღების მატერიალურ-სამართლებრივ საფუძველებს. აქ ნაგულისხმევია ამ მუხლის 1-ლ ნაწილში მითითებული კრედიტის უკანონოდ მიღების გარემოებებიც.

სახელმწიფო მიზნობრივი კრედიტის არადანიშნულებისამებრ გამოყენება წარმოადგენს მოქმედებას მიღებული საშუალებების განსაკარგავად იმ პირობების საწინააღმდეგოდ, რომელიც ჩამოყალიბებულია გადაწყვეტილებაში სახელმწიფო მიზნობრივი კრედიტის მიცემის შესახებ, ანდა ამ საშუალებების შუალედურად გამოყენებას მოგების მისაღებად.

მნიშვნელოვანი ზარალი, როგორც სახელმწიფო მიზნობრივი კრედიტის უკანონოდ მიღების შედეგი, ადგება კრედიტის გამცემ სუბიექტს. ზარალის მოცულობას განსაზღვრავს სასამართლო, გაცემული კრედიტის ოდენობის მიხედვით.

სუბიექტური მხარე აქაც განზრახვაში გამოიხატება. ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის სხვა ნიშნები კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს.

სუბიექტი სპეციალურია — კრედიტის მიმღები ან განმკარგულებელი.

**პკირფასი ლითონის სინჯის აღმნიშვნელი
სახელმწიფო დამღის დამზადების ან გამოყენების
ფისის დარღვევა (მუხლი 209-ე)**

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია ის ურთიერთობები, რომელიც ძვირფასი ლითონებისა და მათ ნაკეთობათა წარმოების სახელმწიფო რეგულირების სფეროშია. ეს საქმიანობა საქართველოში მონოპოლიზებულია სახელმწიფოს მიერ და მას კონტროლს უწევს ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექცია.

დანაშაულის საგანია ძვირფასი ლითონის სინჯის აღმნიშვნელი სახელმწიფო დამღა. ეს არის სპეციალური ნიშანი, რომელიც ადასტურებს ნაკეთობაში ძვირფასი ლითონის შემცველობას. საქართველოს 1998 წლის 17 სექტემბრის კანონი „ძვირფასი ლითონებისა და ძვირფასი ქვების სახელმწიფო კონტროლის, ანალიზისა და დადამღვის შესახებ“ სახელმწიფო დამღას განმარტავს როგორც კონკრეტული ლითონისა და სინჯის აღმნიშვნელი დადგენილი კონფიგურაციის დამღას, რომელიც დამზადებულია სპეციალური დაკვეთით, ტექნიკური პირობების დაცვით და რომელსაც იყენებს საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექცია ძვირფასი ლითონების ნაწარმის სინჯით მონიშვნისას.

ყოველი ძვირფასი ლითონისა და მისგან დამზადებული ნაწარმის სინჯისათვის საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო ადგენს სინჯის აღმნიშვნელი სახელმწიფო დამღების სურათს, კონტურს, სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექციისა და მისი რეგიონული სამსახურების შიფრებსა და საკონტროლო ნიშნებს.

ძვირფასი ლითონისა და მისგან დამზადებული ნაწარმის სინჯისათვის საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო ადგენს სინჯის აღმნიშვნელი სახელმწიფო დამღების სურათს, კონტურს, სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექციისა და მისი რეგიონული სამსახურების შიფრებსა და საკონტროლო ნიშნებს.

ძვირფასი ლითონების შენადნობების ზარისხი, რომლისგანაც დამზადებულია ნაწარმი, განისაზღვრება სინჯით, რომელიც გამოხატავს ძვირფას ლითონის წონით ერთულის რაოდენობას შენადნობის ათასეულ წონით ერთულში. ზემოაღნიშნული კანონი განსაზღვრავს, თუ რა ნაწარმი ექვემდებარება სავალდებულო სასინჯო კონტროლს. საიუველირო და

საყოფაცხოვრებო ნაკეთობებისათვის დადგენილია შემდეგი სინჯები: პლატინა – 950, 999; ოქრო – 375, 585, 750, 958, 999; ვერცხლი – 830, 875, 925, 960, 990 და ა.შ.

საქართველოში სინჯის აღმნიშვნელი სახელმწიფო დამღის გამოყენების უფლება აქვს მხოლოდ სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექციას.

საქართველოს ტერიტორიაზე ძვირფასი ლითონებისაგან დამზადებული ყველა საიუველირო და სხვა საყოფაცხოვრებო ნაკეთობა, რომელიც გასაყიდად არის განკუთვნილი ან შეკვეთით არის დამზადებული, აგრეთვე საზღვარგარეთ არის გასატანი ან შემოდის საზღვარგარეთიდან გასაყიდად უნდა, შეესაბამებოდეს ძვირფასი ლითონის სინჯის აღმნიშვნელ სახელმწიფო დამღებს და დადამღული უნდა იყოს სახელმწიფო დამღით.

ძვირფასი ლითონებისაგან დამზადებული ნაკეთობების დადამღვის წესი, მასთან დაკავშირებულ სამუშაოთა წარმოების წესი, სინჯის საკონტროლო ანალიზის მეთოდები და სხვა, რეგლამენტირებულია სპეციალური ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტებით.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ძვირფასი ლითონის სინჯის აღმნიშვნელი სახელმწიფო დამღის უნებართვო დამზადებაში, გამოყენებასა ან გასაღებაში, აგრეთვე სახელმწიფო დამღის გაყალბებაში. დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია და იგი დამთავრებული იქნება ერთ-ერთი მითითებული მოქმედების ჩადენის მომენტიდან.

სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. სუბიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია ანგარება ან სხვა პირადი მოტივი. ანგარება შეიძლება მდგომარეობდეს გასამრჯელოს მიღების სურვილში სახელმწიფო დამღის უნებართვო დამზადებისათვის ან მისი გაყალბებისათვის, ან ძვირფასი ლითონების უკანონო დადამღვისათვის. პირადი მოტივი შეიძლება იყოს საკუთარი პრესტიჟის ამაღლება, პროფესიული ამოცანების გადაწყვეტა და სხვა.

დანაშაულის სუბიექტი ნებისმიერი 14 წლის ასაკს მიღწეული შერაცხადი პირია.

მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობა მძიმდება იმავე მოქმედებების არაერთგზის ან ჯგუფურად ჩადენისათვის.

ყალბი საკრედიტო ან საანგარიშსწორებო ბარათის დამზადება, გასაღება ან გამოყენება (მუხლი 210-ე)

ეს ნორმა ახალია საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში და მიზნად ისახავს საანგარიშსწორებო ურთიერთობის მონაწილე ფიზიკური და იურიდიული პირების ქონებრივი ინტერესების, აგრეთვე, უნაღლო ანგარიშსწორების განხორციელების ზოგადი წესების დაცვას.

ყალბი საკრედიტო ან საანგარიშსწორებო ბარათების ან სხვა საგადასახადო დოკუმენტების გამოყენება მატერიალურ ზიანს აყენებს ნამდვილი საანგარიშსწორებო დოკუმენტების მფლობელთ და ძირს უთხრის საკრედიტო სისტემაზე დამყარებულ საქონელბრუნვას.

დანაშაულის უშუალო ობიექტია საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომელიც აწესრიგებს საგადასახადო დოკუმენტების ბრუნვაში გამგებასა და გამოყენებას.

დანაშაულის საგანია – საკრედიტო ან საანგარიშსწორებო ბარათი, სხვა საგადასახადო დოკუმენტი, აგრეთვე ქონებრივი უფლებამოსილების დამადასტურებელი ისეთი დოკუმენტი, რომელიც არ არის ფასიანი ქაღალდი.

საკრედიტო ან საანგარიშსწორებო ბარათები წარმოადგენენ სახელობით საგადასახადო დოკუმენტებს, რომლებსაც ამზადებენ ბანკები და მოცემულ ბანკში ანგარიშის მქონე მოქალაქეებზე გასცემენ. ამგვარი ბარათის წარდგენა მის მფლობელს უფლებას ანიჭებს შეიძინოს საქონელი კრედიტით, ისარგებლოს მომსახურებით, მისი შემდგომი გადახდის პირობით საკრედიტო ბარათის გამცემი ბანკის მეშვეობით. სხვა საგადასახადო დოკუმენტი შეიძლება იყოს საგადასახადო დავალება, ჩეკი, ვადიანი ვალდებულება და სხვ.

ქონებრივი უფლებამოსილების დამადასტურებელ დოკუმენტს, რომელიც ფასიანი ქაღალდი არ არის, მიეკუთვნება: საკუთრების უფლების მოწმობა, ავტომანქანის ტექნიკური პასპორტი, სატრანსპორტო ზედღებულის, ინვოისი და სხვა.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ზემოთ ჩამოთვლილი საგადასახადო დოკუმენტების დამზადებაში, გასაღებას ან გამოყენებაში.

ყალბი დოკუმენტების დამზადებაში იგულისხმება როგორც მათი ნაწილობრივი გაყალბება, ისე მთლიანად ყალბი დოკუმენტის დამზადება, მაგალითად, ყალბი იქნება ყველა საგადასახადო დოკუმენტი, დამოწ-

¹ დაწვრილებით ობიექტური მხარის ნიშნებზე იხ. 212-ე მუხლის კომენტარი.

მებული ყალბი ბეჭდითა და ხელმოწერით; ხოლო ხსენებული დოკუმენტების გასაღება მდგომარეობს როგორც მათ უშუალოდ გამოყენებაში ნებისმიერ საანგარიშსწორებო ოპერაციაში, ასევე მათ გადაცემაში ნებისმიერი პირისათვის სასყიდლით თუ უსასყიდლოდ¹. დანაშაული დამთავრებულია მითითებული მოქმედებების ჩადენის მომენტიდან, ე.ი. აქვს ფორმალური შემადგენლობა.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვითა და სპეციალური მიზნით. დანაშაულს შეგნებული აქვს, რომ ამზადებს ყალბ საგადასახადო დოკუმენტებს ან ქონებრივი უფლებამოსილების დამადასტურებელ ისეთ დოკუმენტს, რომელიც არ არის ფასიანი ქაღალდი და სურს მათი დამზადება გასაღების მიზნით, ანდა შეგნებული აქვს, რომ ასაღებს ან იყენებს ყალბ საგადასახადო დოკუმენტებს და სურს ეს ქმედება.

დანაშაულის სუბიექტი ყველა 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი შეიძლება იყოს.

210-ე მუხლის მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებებს წარმოადგენს აღნიშნულ მოქმედებათა ჩადენა არაერთგზის ან ჯგუფურად.

ჩეკის ან საკრედიტო ბარათის ბოროტად გამოყენება (მუხლი 211-ე)

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია საკრედიტო ურთიერთობები.

დანაშაულის საგანია ჩეკი ან საკრედიტო ბარათი¹.

ჩეკის შესახებ საქართველოს 1997 წლის 30 სექტემბრის კანონით, ჩეკი – დადგენილი ფორმის ფასიანი ქაღალდია, რომელიც შეიცავს ჩეკის გამცემის წერილობით დავალებას საბანკო დაწესებულებისადმი გაანაღდოს ჩეკში აღნიშნული თანხა.

კანონი აწესრიგებს ჩეკის გაცემის, მოქმედების, ინდოსირების, თავდებობის, გადახდისა და, აქედან გამომდინარე, შედეგების, აგრეთვე მასთან დაკავშირებული პრეტენზიების წარდგენის წესს. მაშასადამე, განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარის შინაარსის ასახსნელად უნდა მიემართოთ ხსენებულ კანონსა და სხვა ნორმატიულ აქტებს,

¹ საკრედიტო ბარათის შესახებ იხ. 210-ე მუხლის კომენტარი.

რომელიც ჩეკის ან საკრედიტო ბარათის გამოყენების წესებს აღგენს (ე.ი. ბლანკეტურ ნორმასთან გვაქვს საქმე).

ჩეკის ან საკრედიტო ბარათის გაყალბება დამოუკიდებელ ფორმალურ შემადგენლობად არის გათვალისწინებული 210-ე მუხლით, ხოლო ჩეკის ან საკრედიტო ბარათის ბოროტად გამოყენება, რამაც გამწვანებული მნიშვნელოვნად დააზიანა, 211-ე მუხლით არის გათვალისწინებული.

ჩეკის ან საკრედიტო ბარათის ბოროტად გამოყენება შეიძლება გამოიხატოს ყალბი ჩეკით ან საკრედიტო ბარათით სარგებლობაში, ან სხვისი ჩეკის თუ საკრედიტო ბარათის გამოყენებაში და მისთ.

ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია ჩეკის ან საკრედიტო ბარათის გამწვანებლისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენება.

ჩეკი და საკრედიტო ბარათი მკაცრი აღრიცხვის დოკუმენტებია, რომელსაც ბანკი გასცემს მასთან ანგარიშის მქონე ფიზიკურ და იურიდიულ პირებზე. ბანკი, როგორც გამწვანებელი, ვალდებულია შეამოწმოს ჩეკის ან საკრედიტო ბარათის სინამდვილე შესაბამისი რეკვიზიტების მეშვეობით, თუ მან ეს არ გააკეთა და გასცა თანხა, მაშინ იგი დაზარალდება, ვინაიდან ნამდვილი მესაკუთრის წინაშე იგი კვლავ ვალდებული რჩება. რა ჩაითვლება გამწვანებლისათვის მნიშვნელოვან ზიანად, ეს სასამართლომ უნდა დაადგინოს გაცემული თანხის ოდენობისა და საქმის სხვა გარემოებათა მიხედვით.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს, მოტივს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სუბიექტი — ზოგადია, ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

ყალბი ფულის ან ფასიანი ქაღალდის დამზადება ან გასაღება (მუხლი 212-მ) *

ეს დანაშაული საერთაშორისო სისხლისსამართალდარღვევათა რიგს მიეკუთვნება. იგი მომეტებულ საშიშროებას იძენს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, ძირს უთხრის ფულის სიმყარეს და ართულებს ფულის მიმოქცევის რეგულირებას. ყალბი ფულის ან ფასიანი ქაღალდების დამზადების ან გასაღების წინააღმდეგ საბრძოლველად უმნიშვნელოვანეს საერთაშორისო შეთანხმებას წარმოადგენს 1929 წლის 20 აპრილის კონვენცია ფულადი ნიშნების გაყალბებასთან ბრძოლის შესახებ. კონვენციის თანახმად, მისმა მონაწილე სახელმწიფოებმა პასუხისმგე-

ბლობა დაადგინეს ამ ქვეყნების მიმოქცევაში არსებული ფულის გაყალბებისათვის.

დანაშაულის უშუალო ობიექტი საქართველოს ფულად-საკრედიტო სისტემაა. დანაშაულის საგანია სახელმწიფო ბანკის ბილეთი, ლიონის მონეტა, ფასიანი ქაღალდი ან ვალუტა. საქართველოში ფულის ერთეულს წარმოადგენს ლარი, რომლის ემისიასაც აწარმოებს საქართველოს ეროვნული ბანკი. ფასიანი ქაღალდი არის დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს საკუთრების უფლებას ან სასესხო დამოკიდებულებას დოკუმენტის გამომშვევ პირსა და მის მფლობელს შორის, ფასიან ქაღალდებს მიეკუთვნება აქციები, ობლიგაციები, თამასუქები და სხვა.

უცხოური ვალუტა შედგება ქაღალდის ფულადი ნიშნებისა და ლიონის მონეტისაგან.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მოქმედების ჩადენაში შემდეგი ფორმებით: ყალბი ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან ვალუტის დამზადება, შეძენა, შენახვა გასაღების მიზნით ან გასაღება.

დამზადება გულისხმობს ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან ვალუტის როგორც ნაწილობრივ, ისე მთლიან გაყალბებას. იგი შეიძლება განხორციელდეს როგორც ხელით, ისე ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით. ამასთანავე, დამზადებული ფული, ფასიანი ქაღალდი ან ვალუტა გაყალბებულად ჩაითვლება თუ ისინი ფორმით, ზომით, ფერითა და სხვა რეკვიზიტებით არსებითად ჰგავს ორიგინალს, ე.ი. მიმოქცევაში მყოფ ფულს, ფასიან ქაღალდს ან ვალუტას. უხეში გაყალბება (აშკარა განსხვავება ორიგინალისაგან), რაც გამორიცხავს მის მიმოქცევაში მონაწილეობას, შესაბამისი ნიშნების არსებობის შემთხვევაში შეიძლება დაკვალიფიკირდეს როგორც თაღლითობა. ყალბი ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან ვალუტის დამზადება დამთავრებულ დანაშაულად ითვლება გასაღების მიზნის განხორციელების მიუხედავად, თუ დამზადებულია თუნდაც ერთი ფულის ნიშანი, ფასიანი ქაღალდი ან ვალუტა.

შეძენა გულისხმობს ყალბი ფულის ან ფასიანი ქაღალდის მოპოვებას სხვადასხვა გზით — ყიდვით, გაცვლით, პოვნით და სხვ. შენახვა გულისხმობს ყალბი ფულისათვის ან ფასიანი ქაღალდისათვის ამა თუ იმ ფორმით ადგილსამყოფელის მიჩენას — ბინაში, სარდაფში, სპეციალურ საცავში და სხვა.

შეძენა ან შენახვა დანაშაულად მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება, თუ მას გასაღების მიზანი აქვს.

ყალბი ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან ვალუტის გასაღება გულისხმობს მათ მიმოქცევაში გაშვებას, ე.ი. მათ გამოყენებას როგორც ნებისმიერ საანგარიშსწორებო ოპერაციაში, ისე ქონებრივი უფლებების უშუალოდ განხორციელებაში, აგრეთვე მათ გადაცემაში ნებისმიერი პირისათვის სასყიდლოთ ან უსასყიდლოდ, ეს შეიძლება გამოიხატოს ისეთ მოქმედებებში, როგორიცაა: რაიმეს ყიდვა, ვალუტის გაცვლა, ფულის დახურდავება, სესხის გაცემა, ჩუქება და მისთ.

ყალბი ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან ვალუტის გასაღება დამთავრებული დანაშაულია მათი ერთჯერადი გამოყენების ან გადაცემის მომენტიდან, ე.ი. შემადგენლობა აქაც ფორმალურია.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ ამზადებს, იძენს ან ინახავს ყალბ ფულს, ფასიან ქაღალდს ან ვალუტას და სურს მისი გასაღება ან ასაღებს. გასაღების მიზანი დანაშაულის სავალდებულო ნიშანია.

სუბიექტი ზოგადაა, შერაცხადი, 14 წელს მიღწეული პირი.

მე-2 ნაწილი შეიცავს დამამძიმებელ გარემოებებს, კერძოდ, ყალბი ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან ვალუტის დამზადებას დიდი ოდენობით ან ამ დანაშაულისათვის ადრე ნასამართლების მიერ.

დიდი ოდენობად ითვლება ყალბი ლითონის მონეტა, ფასიანი ქაღალდი ან ვალუტა, რომლის რაოდენობრივი მაჩვენებელი აღემატება ათი ათას ლარს.

რაც შეეხება ნასამართლობას, აქ სპეციალურ რეციდივთან გვაქვს საქმე. წლების მანძილზე ეს დამამძიმებელი გარემოება ჩამოყალიბებული იყო ამ დანაშაულის ხელობის სახით ჩადენის ფორმით, რაც შემოსავლის ძირითადი წყარო იყო დამნაშავეისათვის, ცხადია, ეს საფრთხე დღესაც არ გაქრალა, მაგრამ, რამდენადაც ახალმა კოდექსმა უარი თქვა სიმრავლის ისეთ ფორმაზე, როგორიც ხელობაა, ამდენად, ახლა სპეციალური რეციდივი დაამძიმებს პასუხისმგებლობას.

მე-3 ნაწილით პასუხისმგებლობა მძიმდება, თუ 1-ლი და მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებას ჩაიდენს ორგანიზებული ჯგუფი. დანაშაული ორგანიზებული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, როდესაც იგი განახორციელა პირთა მყარმა ჯგუფმა, რომლებიც წინასწარ შეკავშირდნენ რამდენიმე დანაშაულის ჩასადენად.

მე-4 ნაწილში მოცემულია ახალი დამოუკიდებელი შემადგენლობა

და „ეროვნული ბანკის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, კრიმინალიზებულია ყალბი ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან ვალუტის დასამზადებელი ნებისმიერი სახის საბეჭდი ფორმის, მატრიცის, ქაღალდის, საღებავის და სხვა საგნის ან ნივთიერების გასაღების მიზნით უკანონო დამზადება, შენახვა, შეძენა ან გადაზიდვა ანდა გასაღება.

აქ დანაშაულის საგანია ყალბი ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან ვალუტის დასამზადებელი საბეჭდი ფორმა, მატრიცა, ქაღალდი, საღებავი, აგრეთვე სხვა საგანი ან ნივთიერება მათ დასამზადებლად.

დანაშაულის საგანთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ კანონმდებელმა ისეთი საგნების დამზადების (მატრიცა, საბეჭდი ფორმა და სხვ.) კრიმინალიზაცია მოახდინა, რომელიც პოლიგრაფიაში გავლილ საფეხურს წარმოადგენს და არაფერი თქვა ბეჭდვის ისეთ თანამედროვე საშუალებებზე, როგორიცაა: ფერადი ბეჭდვის ქსეროქსები, კომპიუტერები ლაზერული პრინტერებით. თუ სადავოდ არ გავხდით ასეთი შემადგენლობის საჭიროებას, მაშინ ზოგადი მინიმუმება მაინც საჭიროა ბეჭდვის თანამედროვე საშუალებებზეც.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება დისპოზიციაში აღნიშნული საგნების უკანონო დამზადებაში, შენახვაში, შეძენაში, გადაზიდვაში, გასაღებაში. დანაშაული ფორმალურია და დამთავრებულია მითითებულ მოქმედებათა ჩადენისთანავე.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. გასაღების მიზანი აქაც დანაშაულის სავალდებულო ნიშანია.

ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ფშვების დარღვევა (მუხლი 213 -ე)

ამ ქმედების კრიმინალიზაცია განაპირობა საქართველოში ახალი სამართალურითიერების — ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარებამ. მართალია, საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზარი ჯერ მხოლოდ ჩამოყალიბების პროცესშია და არც საზოგადოების დიდი ნაწილია გათვითცნობიერებული მის პრინციპებსა და წესებში, მაგრამ სათანადო საკანონმდებლო ბაზა ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ფორმირებისა და ორგანიზაციისათვის დღეს უკვე არსებობს. სწორედ ასეთი ნორმატიული აქტის არქონამ განაპირობა რამდენიმე წლის წინათ ფულის ბაზარზე

არაჯანსაღი კონკურენციული მეთოდებით ღონისძიებათა ჩატარება ე.წ. სატრასტო, არაკეთილსინდისიერი იურიდიული პირების მიერ, რომელთა სავაზშო საქმიანობაში ჩამბული აღმოჩნდნენ მოსახლეობის ფართო ფენები და რომელთა ფინანსურმა კრახმაც დიდი ზიანი მიაყენა თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებსა და სამეწარმეო საქმიანობის ავტორიტეტს. აუნაზღაურებელი სასესხო ვალდებულებებისაგან გულგატეხილ და აღშფოთებულ საქართველოს მოსახლეობას ინვესტირების ფენომენისადმი რწმენა დაეკარგა. ახალ ეკონომიკურ მოვლენათა შორის, რომელიც სახელმწიფოებრივ მიდგომას საჭიროებს და გააზრებულ უნდა იქნეს ქვეყნის ერთიანი ეკონომიკური პოლიტიკის პოზიციებიდან, უმთავრესია ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ფორმირება და ფუნქციონირება. დღეს საქართველოს ტერიტორიაზე ფასიანი ქაღალდების გამოშვება, მათი სახელმწიფო რეგისტრაცია და მიმოქცევა ხორციელდება კანონით დადგენილი წესით. 1998 წლის 24 დეკემბერს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ“, რომლის მიზანია საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარება, ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე ინვესტორთა ინტერესების დაცვა, ემიტენტთა მიერ ფასიანი ქაღალდების საჯარო შეთავაზებისას მათი ინფორმაციის, აგრეთვე, ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობის საჯაროობის უზრუნველყოფა, ფასიანი ქაღალდებით საჯარო ვაჭრობაში სამართლიანი წესებისა და თავისუფალი კონკურენციის დამკვიდრება.

ფასიანი ქაღალდების ბაზრის წესების დარღვევისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობს შემოღება ერთ-ერთი გარანტიაა ინვესტორთა უფლებების დასაცავად და ფასიანი ქაღალდების ორგანიზებული ბაზრის ნორმალური ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად.

ამგვარად, განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია ის ურთიერთობები, რომლებიც ფასიანი ქაღალდების ბაზარს არეგულირებენ. დანაშაულის საგანია ფასიანი ქაღალდების ემისიის პროსპექტი. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ კანონის თანახმად, ემისიის პროსპექტი — ეს არის წერილობითი შეტყობინება ან შეტყობინება ელექტრონული თუ ბეჭდვითი საინფორმაციო საშუალებებით, რომლის მიზანია ფასიანი ქაღალდების გასაყიდად შეთავაზება. მოთხოვნები ემისიის პროსპექტისადმი, მისი დამტკიცების წესი, ფასიანი ქაღალდების საჯარო შეთავაზების პროცედურა და სხვა საკითხები, რომელიც დაკავშირებულია ფასიანი ქაღალდების გამოშვებასთან, დაწვრილებით არის რეგლამენ-

ტირებული კანონით „ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ“ (ე.ი. ბლანკეტური დისპოზიციის მქონე ნორმასთან გვაქვს საქმე).

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება: 1) სათანადო ნებართვის მიუღებლად ფასიანი ქაღალდების საჯარო შეთავაზებაში ემისიის პროსპექტის გარეშე ან 2) შეჩერებული ემისიის პროსპექტით. მითითებულმა მოქმედებებმა მნიშვნელოვანი ზიანი უნდა გამოიწვიოს, რომ დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვალოს. მაშასადამე, თავისი კონსტრუქციით ეს დანაშაული მატერიალურია და საჭიროა მიზეზობრივი კავშირის დადგენა აღნიშნულ მოქმედებებსა და დამდგარ შედეგს შორის.

ფასიანი ქაღალდების ემისიაზე ნებართვას გაცემს და ფასიანი ქაღალდების ემისიის პროსპექტს ამტკიცებს საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ეროვნული კომისია.

ფასიანი ქაღალდის საჯარო შეთავაზება გულისხმობს გამოშვებული ან გამოსაშვები ფასიანი ქაღალდის ან მასზე საკუთრების უფლების გაყიდვის, ან ანაზღაურებით გასხვისების ნებისმიერ ცდას. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ კანონის მე-3 მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, ფასიანი ქაღალდების საჯარო შეთავაზება არის წინადადება ემიტენტის სახელით ფასიანი ქაღალდების პირდაპირი ან არაპირდაპირი გაყიდვის შესახებ არანაკლებ 100 პირისათვის ან პირთა დაუზუსტებელი რაოდენობისათვის.

თუ ემიტენტი ან მისი სახელით საბროკერო კომპანია არღვევს ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ კანონის შესაბამის მოთხოვნებს, ან ემისიის პროსპექტში მათ მიერ წარდგენილი ინფორმაცია არსებითად არასწორი ან არასრულია, საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ეროვნული კომისია უფლებამოსილია შეაჩეროს დამტკიცებული პროსპექტის მოქმედება ან განსაზღვროს ვადა ამგვარი დარღვევების გამოსასწორებლად. თუ დარღვევები განსაზღვრულ ვადაში არ გამოსწორდება, მაშინ კომისიას შეუძლია დამტკიცებული პროსპექტის მოქმედების გაუქმება. თუ კომისია შეაჩერებს ან გააუქმებს ემისიის დამტკიცებული პროსპექტის მოქმედებას, ფასიანი ქაღალდების საჯარო შეთავაზება აკრძალულია.

ფასიანი ქაღალდების საჯარო შეთავაზება ემისიის პროსპექტის გარეშე ან შეჩერებული ემისიის პროსპექტით მხოლოდ მაშინ გამოიწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, თუ მან მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა ინვესტორებს. მნიშვნელოვანია თუ არა ზიანი, ამას სასამართ-

ლო განსაზღვრავს საქმის კონკრეტულ გარემოებებზე დამოკიდებულებით. მნიშვნელოვან ზიანად ჩაითვლება, მაგალითად, ინვესტორთა ეკონომიკური მდგომარეობის არსებითად გაუარესება.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახი ბრალით ხასიათდება, მოტივებსა და მიზნებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სუბიექტი სპეციალურია – ეს არის ემიტენტი, ე.ი. პირი, რომელიც უშვებს ფასიან ქაღალდებს ან ბროკერი, რომელიც ახორციელებს ფასიან ქაღალდებთან დაკავშირებულ გარიგებებს ანდა ეწევა მასთან დაკავშირებულ სხვა მომსახურებას.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ემისიის პროსპექტში არსებითი ფაქტის ან მოვლენის განზრახ გამოტოვებისათვის, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

საქართველოს კანონი ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ არსებით ფაქტს ან მოვლენას ასე განმარტავს: ფაქტი ან მოვლენა, რომელსაც კეთილგონიერების ფარგლებში, მნიშვნელოვნად მიიჩნევს ინვესტორი ან პოტენციური ინვესტორი ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვასთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებათა მიღებისას.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მოთხოვნები ემისიის პროსპექტისადმი დაწვრილებით არის რეკლამენტირებული ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ კანონით. ამავე კანონით ემიტენტი პასუხისმგებელია საჯარო შეთავაზებით გაყიდული ფასიანი ქაღალდების შემქმნ პირთა წინაშე იმ ზარალისათვის, რომელიც წარმოიქმნა შეძენის შედეგად და გამოწვეულია დამტკიცებული ან საბოლოო პროსპექტში არსებითი მოვლენის არაზუსტად გადმოცემით ან განუცხადებლობით.

ემიტენტი, აგრეთვე მისი ფასიანი ქაღალდების გამოშვების გარანტი (თუ ასეთი არსებობს) და ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შუამავალი, რომელიც აწარმოებს ფასიანი ქაღალდების საჯარო გაყიდვას (ემიტენტის დავალებით) ვალდებული არიან ყოველი მყიდველი უზრუნველყონ ემისიის პროსპექტის გაცნობის შესაძლებლობით, რომელიც შეიცავს გასაყიდად შეთავაზებული ფასიანი ქაღალდების აღწერას, მათი განთავსების პროექტს და ინვესტორებისათვის მნიშვნელოვან სხვა ინფორმაციას. ეს არის დოკუმენტი, რომელშიც მოცემული ინფორმაცია გამოიყენება ანდერაიტერთა (აგენტთა) დასაინტერესებლად და ფასიანი ქაღალდების პოტენციური მყიდველების გამოსარკვევად. საბოლოო პროს-

პექტი ინვესტორებს მიეწოდება საჯაროდ შეთავაზებული ფასიანი ქაღალდების გაყიდვის დაწყებამდე ან დაწყებისთანავე.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველია ემისიის პროსპექტში მხოლოდ არსებითი ფაქტის ან მოვლენის განზრახ გამოტოვება. ინფორმაციის გაყალბება ემისიის პროსპექტში მიზნად ისახავს ინვესტორთა მოზიდვას. ემისიის პროსპექტი შეიცავს ემიტენტის ფინანსური მდგომარეობის დახასიათებას, მის დებიტორულ და კრედიტორულ დავალიანებებს, რომელთა გაყალბება შესაძლებელია მოჩვენებითი ფინანსური სიძლიერის საჩვენებლად, შეიძლება გამოტოვებულ იქნეს და გაყალბდეს მონაცემები საკონტროლო პაკეტის შესახებ ინვესტორთა შეცდომაში შესაყვანად და ა.შ. რეკლამის მიზნით ემიტენტმა ნებისმიერი მონაცემი შეიძლება გააყალბოს ემისიის პროსპექტში არსებითი ფაქტის (მონაცემის) გამოტოვებით. ემიტენტის რეკლამა ის არის, რაც მის ემისიის პროსპექტშია წარმოდგენილი. ამიტომ არავინ არ უნდა მოატყუოს არაკეთილსინდისიერი რეკლამით ინვესტორი. კანონი სავალდებულოდ თვლის საბოლოო ემისიის პროსპექტის მიწოდებას ინვესტორებისათვის საჯაროდ შეთავაზებული ფასიანი ქაღალდების გაყიდვის დაწყებამდე ან დაწყებისთანავე, რათა ინვესტორმა გაარკვოს, რაში დებს ფულს, დივიდენდის აღების რა პერსპექტივა აქვს.

ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია მნიშვნელოვანი ზიანის დადგომა. ამით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ემიჯნება ადმინისტრაციულს, სადაც ისჯება საბოლოო პროსპექტში არსებითი მოვლენის არასწორად გადმოცემა შედეგის გარეშე.

სუბიექტი აქაც სპეციალურია. ამ დანაშაულის შესაძლო სუბიექტი შეიძლება იყოს ემიტენტი, უფროსი აღმასრულებელი პირი, სამეთვალყურეო საბჭოს თავმჯდომარე და ყველა წევრი, რომლებმაც პროსპექტს მოაწერეს ხელი; აგრეთვე ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ კანონის მე-4 მუხლის მე-13 და მე-14 პუნქტებით განსაზღვრული პირები.

დანაშაული საზღვარის საზღვარის სფეროში

საბაჟო წესის დარღვევა (მუხლი 214-მ)

საქართველოს ძველი სისხლის სამართლის კანონმდებლობა განსაზღვრულ დანაშაულს კონტრაბანდის სახელწოდებით, ტრადიციულად, სახელმწიფო დანაშაულებს მიაკუთვნებდა და მას განიხილავდა, როგორც საგარეო ვაჭრობის მონოპოლიის ხელყოფას. მაგრამ მას შემდეგ, რაც საგარეო ვაჭრობაზე გაუქმდა სახელმწიფო მონოპოლია და საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის ლიბერალიზაცია მოხდა, ამ დანაშაულის სოციალური არსიც შეიცვალა. საქართველოს სისხლის სამართლის ახალმა კოდექსმა ეს დანაშაული — საბაჟო წესების დარღვევის სახელწოდებით, ეკონომიკურ დანაშაულებს მიაკუთვნა და საფინანსო საქმიანობის სფეროში ჩადენილ დანაშაულთა შორის პირველი ადგილი დაუთმო. მართლაც, ამ დანაშაულის სოციალური მავნეობა იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ზიანს აყენებს სახელმწიფოს ეკონომიკურ ინტერესებს, ვინაიდან ბიუჯეტში არ შედის საბაჟო გადასახადები და მოსაკრებლები. ამ დანაშაულით შესაძლებელია ზიანი მიადგეს ასევე საზოგადოებრივ უშიშროებას, როცა მის საგანს წარმოადგენს იარაღი, საბრძოლო მასალა, რადიაქტიური ნივთიერება და თავისუფალი სამოქალაქო ბრუნვიდან ამოღებული სხვა საგნები.

დანაშაულის უშუალო ობიექტია სახელმწიფოს ეკონომიკური, უფრო კონკრეტულად, ფინანსური ინტერესები. მას შესაძლოა ჰქონდეს დამატებითი უშუალო ობიექტი: ეს არის საზოგადოებრივი უშიშროება — იარაღის კონტრაბანდისას, აგრეთვე მოსახლეობის ჯანმრთელობა — მომწამლაკი, შხამიანი, რადიაქტიური და სხვა ძლიერმოქმედი ნივთიერებების კონტრაბანდისას. მაშასადამე, საბაჟო წესების დარღვევა წარმოადგენს არა მხოლოდ ეკონომიკური ხასიათის დანაშაულს, არამედ, აგრეთვე ხელყოფს საქართველოს უშიშროებას, არღვევს მის ეკოლოგიურ, კულტურულ და სხვა ინტერესებს.

განსახილველი დანაშაულის საგნები შეიძლება ღაცოთ ორ ჯგუფად:

1. თავისუფალ სამოქალაქო ბრუნვაში მყოფი საგნები, რომელთა

გადატანა ან გადმოტანა საბაჟო საზღვარზე დასჯადია, თუ ეს დიდი ოდენობით მოძრავ ნივთს ეხება და კანონში მითითებული არალეგალური ხერხებით ხდება.

2. საგნები, რომლებიც ამოღებულია თავისუფალი სამოქალაქო ბრუნვიდან და მათი გადაადგილება საბაჟო საზღვარზე აკრძალულია 214-ე მუხლში მითითებული სხვა გარემოებების მიუხედავად. ასეთ საგნებზე დადგენილია საბაჟო საზღვარზე გადატანა-გადმოტანის სპეციალური წესები (ეს ეხება იარაღს, რადიაქტიურ, შხამიან და მე-4 ნაწილში მითითებულ სხვა საგნებს).

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოისატება საქართველოს საბაჟო საზღვარზე დიდი ოდენობით მოძრავი ნივთის გადატანას ან გადმოტანაში: ა) საბაჟო კონტროლის გვერდის ავლით ან მისგან მალულად; ბ) დოკუმენტის ან საბაჟო იდენტიფიკაციის საშუალების მოტყუებითი გამოყენებით; გ) დეკლარაციაში ყალბი მონაცემის შეტანით.

მაშასადამე, დანაშაულის ობიექტური მხარე მოიცავს მოქმედებას — კონტრაბანდის საგნის გადატანა, ან გადმოტანა, დანაშაულის ჩადენის ადგილს — საქართველოს საბაჟო საზღვარი, ხერხს, რომლის მეშვეობითაც ხდება ნივთების გადატანა ან გადმოტანა საბაჟო საზღვარზე; გადაადგილებული ნივთების ოდენობას (დიდი ოდენობა).

საქართველოს საბაჟო კოდექსში განსაზღვრულია, თუ რა არის საბაჟო საზღვარი, საბაჟო ტერიტორია, დოკუმენტები და საბაჟო იდენტიფიკაციის საშუალებები, საბაჟო რეჟიმი, გადასატანი ნივთების დეკლარირების წესები და სხვ.

ნივთების გადატანა ან გადმოტანა საბაჟო კონტროლისაგან გვერდის ავლით შეიძლება მოხდეს საქართველოს საბაჟო ორგანოების მიერ განსაზღვრული ადგილების მიღმა ან არა იმ დროს, როცა საბაჟო გაფორმება წარმოებს, ხოლო ნივთების გადაადგილება საბაჟო კონტროლისაგან მალულად გულისხმობს სამალავებისა და სხვადასხვა საშუალებების გამოყენებას, რაც აძნელებს მათ აღმოჩენას და სხვ.

დოკუმენტის ან საბაჟო იდენტიფიკაციის საშუალების მოტყუებით გამოყენებაში ჩაითვლება საბაჟო კონტროლისათვის ყალბი დოკუმენტის წარდგენა, დოკუმენტის წარდგენა გაყალბებული მონაცემებით, აგრეთვე უკანონოდ მიღებული, შევსებული ან დამოწმებული დოკუმენტის წარდგენა; საბაჟო იდენტიფიკაციის საშუალებების მოტყუებითი გამოყენება იქნება ბეჭდის, შტამპის ან მარკირების სხვა საშუალებების გაყალბება,

მსგავსი ფალსიფიცირებული საიდენტიფიკაციო ნიშნების დასმა საბაჟო საზღვარზე გადასატან ნივთებზე. დეკლარაციაში ყალბი მონაცემის შეტანა ნიშნავს ერთ-ერთ ძირითად საბაჟო დოკუმენტში – საბაჟო დეკლარაციაში გადასატანი ნივთების შესახებ არასწორი მონაცემების შეტანას. საბაჟო საზღვარზე გადაადგილებული ნივთის ოდენობას (დიდი ოდენობა) განსაზღვრავს 214-ე მუხლის შენიშვნა. სახელდობრ, დიდ ოდენობად ითვლება ნივთი, რომლის საბაჟო ღირებულების თანხა აჭარბებს სამი ათას ლარს.

ქმედების სუბიექტური მხარე პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ საბაჟო წესების დარღვევით გადაადგილებს დიდი ოდენობით ნივთებს საბაჟო საზღვარზე და სურს ეს.

სუბიექტი – 14 წლის ასაკს მიღწეული. შერაცხადი პირია.

214-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა საბაჟო წესის დარღვევით განსაკუთრებით დიდი ოდენობით ნივთის გადატანისა ან გადმოტანისათვის („იგივე ქმედება, ჩადენილი განსაკუთრებით დიდი ოდენობით“). განსაკუთრებით დიდ ოდენობად ითვლება ნივთი, რომლის საბაჟო ღირებულების თანხა აჭარბებს თხუთმეტი ათას ლარს.

214-ე მუხლის მე-3 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას საქართველოს საბაჟო საზღვარზე საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი კულტურის ძეგლის ან ძეგლის ნიშნის მქონე ობიექტის, ძვირფასი ლითონისაგან დამზადებული საიუველირო ნაკეთობის ან ნაკეთობის ჯარის წესის დარღვევით გადატანისა ან გადმოტანისათვის.

ქმედების მე-3 ნაწილით კვალიფიკაციისათვის საჭიროა მიემართოთ შესაბამის სპეციალურ ნორმატიულ აქტებს, რადგანაც ბლანკეტურ დისპოზიციასთან გვაქვს საქმე. ამ სფეროში მნიშვნელოვანი ნორმატიული აქტებია კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“, „კულტურულ ფასეულობათა საზღვარგარეთ გატანისა და საქართველოში შემოტანის შესახებ“, კანონი „ძვირფასი ლითონებისა და ძვირფასი ქვების სახელმწიფო კონტროლის, ანალიზისა და დადამტკიცების შესახებ“ და სხვ.

214-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა საქართველოს საბაჟო საზღვარზე შხამიანი, მოწამლავი, რადიოაქტიური ან ფეთქებადი ნივთიერების, შეიარაღების, ასაფეთქებელი მოწყობილობის, ცეცხლსასროლი იარაღის, იმ მასალის ან მოწყობილობის,

რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მასობრივი განადგურების იარაღის შესაქმნელად, სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ნედლეულის წესის დარღვევით გადატანისა ან გადმოტანისათვის.

214-ე მუხლის მე-4 ნაწილი უფრო მკაცრ პასუხისმგებლობას ადგენს საბაჟო საზღვარზე ისეთი საგნების გადაადგილებისათვის, რომელიც საფრთხეს წარმოადგენს საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისათვის და სახელმწიფოს ეკონომიკური ინტერესებისათვის და რომელთა ბრუნვის მიმართ სპეციალური წესებია დადგენილი. აღნიშნული საგნების ჩამონათვალი და სხვადასხვა საბაჟო რეჟიმებში მათი გადაადგილების წესები სპეციალური ნორმატიული აქტებით არის განსაზღვრული.

214-ე მუხლის მე-5 ნაწილი ითვალისწინებს 1-ლი, მე-2 და მე-3 ნაწილის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებებს, სახელდობრ, იგივე ქმედების ჩადენას: ა) არაერთგზის. ბ) მოხელის ან მისთან გათანაბრებული პირის მიერ სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. გ) საბაჟო კონტროლის განმხორციელებლის მიმართ ძალადობით.

არაერთგზისი დანაშაულის ცნება განსაზღვრულია სსკ მე-15 მუხლში.

რაც შეეხება საბაჟო წესების დარღვევას მოხელის მიერ სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, ამ ნიშნით პირის პასუხისმგებლობაში მისაქცემად ორი პირობა უნდა იყოს სახეზე: იგი მოხელე უნდა იყოს და თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობა უნდა გამოიყენოს საბაჟო საზღვარზე ნივთის გადაადგილებისას. ამ მუხლის მიზნებისათვის მოხელეს უნდა მივაკუთვნოთ ის პირები, რომელთა სამსახურებრივი მდგომარეობა მათ უფლებას აძლევს გადაიტანონ ტვირთი საბაჟო შემოწმების გარეშე ან თვითონ ახორციელებენ საბაჟო კონტროლს. პრაქტიკულად ესენი შეიძლება იყვნენ საბაჟოს მუშაკები (მაგალითად, ინსპექტორები, კონტროლიორები), სასაზღვრო ჯარების თანამდებობის პირები, დიპლომატიური წარმომადგენლობების თანამდებობის პირები და სხვა.

ძალადობა საბაჟო კონტროლის განმხორციელებლის მიმართ გულისხმობს როგორც ფიზიკურ, ისე ფსიქიკურ ძალადობას, მაგალითად, ცემა, იარაღის მუქარა და მისთ.

214-ე მუხლის მე-6 ნაწილით პასუხისმგებლობის განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენს საბაჟო წესის დარღვევა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ. ორგანიზებული ჯგუფის ცნება მოცემულია სსკ 27-ე მუხლში.

საზღვარგარეთ გატანილი საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი კულტურის ძეგლის ან ძეგლის ნიშნის მქონე ობიექტის საქართველოში დაუბრუნებლობა (მუხლი 215-მ)

ეს ახალი მუხლია საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში და მიზნად ისახავს კულტურულ ფასეულობათა შემოტანისა და გატანის წესის დაცვას და მათი დაკარგვის თავიდან აცილებას, საკუთრების ფორმის მიუხედავად.

დანაშაულის უშუალო ობიექტია საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი კულტურული ფასეულობის საზღვარგარეთ გატანისა და შემოტანისთან დაკავშირებით აღმოცენებული ურთიერთობები.

დანაშაულის საგანია – საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი კულტურის ძეგლი ან ძეგლის ნიშნის მქონე ობიექტი.

მთელ რიგ ქვეყნებში კულტურულ ფასეულობათა შემოტანისა და გატანის წესები სპეციალური კანონებით არის რეგლამენტირებული; იქვე განსაზღვრულია იმ საგნების კატეგორია, რომელიც კულტურულ ფასეულობას შეადგენს (სურათი, სკულპტურა, უძველესი წიგნები და ა.შ.).

საქართველოში დღესდღეობით მოქმედებს 1999 წლის 25 ივნისის კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“, რომელიც მიზნად ისახავს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას და ამ სფეროში წარმოშობილი სამართლებრივი ურთიერთობების მოწესრიგებას, კერძოდ, ძეგლის სტატუსის მინიჭების, ძეგლთა სახელმწიფო აღრიცხვის, ძეგლთა სახელმწიფო რეესტრის წარმოების, ანტიკვარული საგნებით ვაჭრობასა და სხვა საკითხების რეგულირებას. მოძრავი ძეგლისა და ძეგლის ნიშნის მქონე ობიექტის საზღვარგარეთ გატანისა და საქართველოში შემოტანის პროცესს აკონტროლებს საქართველოს კულტურის სამინისტრო.

ხსენებული კანონის საფუძველზე, 2001 წლის 22 ივნისს, მიღებულ იქნა კანონი „კულტურულ ფასეულობათა საზღვარგარეთ გატანისა და საქართველოში შემოტანის შესახებ“.

დანაშაულის ობიექტური მხარე უმოქმედობაში გამოიხატება, კერძოდ, საზღვარგარეთ გატანილი საქართველოს კულტურის ძეგლის ან ძეგლის ნიშნის მქონე ობიექტის საქართველოსათვის დადგენილ ვადაში დაუბრუნებლობაში. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დეგრა მხოლოდ მაშინ,

თუ მითითებული საგნების საქართველოში დაბრუნება სავალდებულოა მოქმედი კანონმდებლობით და ეს რეალურად შესაძლებელია. დამთავრებულია ეს დანაშაული მაშინ, როცა მითითებული საგნების დაბრუნების დადგენილი ვადა გავა. დანაშაულს ფორმალური შემაღენლობა აქვს.

კულტურულ ფასეულობათა დაბრუნების ვადა დგინდება ამა თუ იმ პირისათვის მათი დროებითი გატანის უფლების მინიჭებისას უკან დაბრუნების ვალდებულებით. კულტურულ ფასეულობათა დროებით გატანა ხორციელდება სახელმწიფო ორგანოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებისა და კულტურული ფასეულობების გატანის უფლების მოწმობის საფუძველზე.

კულტურულ ფასეულობათა დროებითი გატანის ნებართვაში დგინდება მოცემული საგნის დაბრუნების ვალდებულება. ეს ვალდებულება შეიცავს დაბრუნების ვადას, მითითებას პირზე, ვინც მოვალეა დააბრუნოს შესაბამისი ნივთი, დაბრუნების პირობებს, დაბრუნების გარანტიებსა და სამართლებრივ საფუძველებს.

კულტურულ ფასეულობათა დროებითი გატანა შეიძლება მოხდეს ხელშეკრულების საფუძველზე, გატანის მიზნისა და მათი უკან დაბრუნების ვადის მითითებით. მათი გატანა შეიძლება განპირობებული იყოს, მაგალითად, გამოფენის ჩატარებით, გამოსაკვლევად ან რესტავრაციით.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირი განზრახვით ხასიათდება. მოტივებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სუბიექტი სპეციალურია – პირი, რომელსაც ევალებოდა დადგენილ ვადაში კულტურულ ფასეულობათა დაბრუნება საქართველოსათვის.

საქართველოს ტერიტორიაზე მიმოქცევაში არსებული ეროვნული ძეგლის გადმოღების ფაქტის დარღვევა (მუხლი 216-მ)

1995 წლის 2 ოქტომბრიდან საქართველოს ტერიტორიაზე ერთადერთი საგადასახადო საშუალება ლარია.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა საქართველოს ტერიტორიაზე მიმოქცევაში არსებული ეროვნული ძეგლის გამოყენების წესების დარღვევისათვის ძველი კანონმდებლობითაც იყო გათვალისწინებული, მაგრამ მას წინ უსწრებდა ადმინისტრაციული ზემოქმედების ღონისძიებათა გამოყენება.

სისხლის სამართლის ახალმა კოდექსმა ადმინისტრაციულ პრეუდიციაზე უარი თქვა და ეროვნული ვალუტის გამოყენების წესების დარღვევისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაადგინა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის მნიშვნელოვან ზიანს გამოიწვევს.

დანაშაულის უშუალო ობიექტი სახელმწიფოს ფინანსური ინტერესებია.

ობიექტური მხარე — გამოიხატება ეროვნული ვალუტის გამოყენების წესების დარღვევაში.

216-ე მუხლის დისპოზიცია ბლანკეტურია და, აქედან გამომდინარე, მისი ობიექტური მხარის შინაარსის გასაგებად უნდა მიემართო შესაბამის ნორმატიულ აქტებს, რომელიც საქართველოს ტერიტორიაზე მიმოქცევაში არსებულ ეროვნული ვალუტის გამოყენების წესებს ადგენს.

ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია მნიშვნელოვანი ზიანი, რომლის დადგენასაც კანონმდებელი სასამართლოს პრეროგატივად ტოვებს.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახვით.

სუბიექტი — 14 წელს მიღწეული ნებისმიერი პირია.

პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებებია ეროვნული ვალუტის გამოყენების წესის დარღვევა იმ პირის მიერ, ვინც წინათ მსჯავრდებული იყო ამ დანაშაულისათვის, აგრეთვე ამ დანაშაულის ჯგუფურად ჩადენა.

საზღვარგარეთიდან უცხოურ ვალუტაში თანხების დაუბრუნებლობა (მუხლი 217-მ)

განსახილველი ქმედებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შემოღება მიზნად ისახავს სავალუტო ოპერაციების განხორციელების წესის, სავალუტო ბაზრის სტაბილურობისა და სახელმწიფოს საფინანსო ინტერესების დაცვას.

დანაშაულის უშუალო ობიექტია საქართველოს საბანკო სისტემაში დამყარებული ურთიერთობები; უფრო კონკრეტულად კი, საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის სახელმწიფოებრივი რეგულირების სფეროში წარმოშობილი ურთიერთობები, რომლებზეც ანგარიშსწორება უცხოურ ვალუტაში ხდება.

დანაშაულის საგანია — ფულადი სახსრები უცხოურ ვალუტაში.

უცხოური ვალუტა — ესაა ფულადი ერთეული, რომელიც საფუძვლად

უდევს სხვა სახელმწიფოთა ფულად სისტემას: აშშ დოლარი, ევრო და ა.შ. ეს სახსრები განსახილველი დანაშაულის საგანი შეიძლება გახდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი საზღვარგარეთ იმყოფება და სავალდებულოა მათი გადმორიცხვა საქართველოს უფლებამოსილი ბანკის ანგარიშზე.

მოცემული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება უმოქმედობაში, კერძოდ, საზღვარგარეთიდან უცხოურ ვალუტაში სახსრების დაუბრუნებლობაში, როცა სავალდებულოა მათი გადმორიცხვა საქართველოს უფლებამოსილი ბანკის ანგარიშზე, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია. თანხის დაუბრუნებლობა, როგორც უმოქმედობის სახე, მდგომარეობს უფლებამოსილ ბანკში სახსრების უცხოურ ვალუტაში გადარიცხვის მოვალეობის შეუსრულებლობაში ისეთი გზებით, როგორიცაა: განკარგულების გაუცემლობა გადარიცხვის შესახებ, საბანკო დოკუმენტების ხელმოწერაზე უარის თქმა და მისთ. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა შეიძლება დადგეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კონკრეტული პირი ვალდებული იყო დაებრუნებინა ეს სახსრები საქართველოში და ამ მოქმედების ჩადენის რეალური შესაძლებლობა ჰქონდა.

დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება, თუ უფლებამოსილი ბანკის ანგარიშზე საზღვარგარეთიდან უცხოურ ვალუტაში სახსრების დაუბრუნებლობას მნიშვნელოვანი ზიანი მოჰყვა. რა ჩაითვლება მნიშვნელოვან ზიანად, ამას სასამართლო განსაზღვრავს საქმის კონკრეტულ გარემოებებზე დამოკიდებულებით.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახვას გულისხმობს. პირი შეგნებულად თავს არიდებს საზღვარგარეთიდან სავალუტო სახსრების საქართველოში გადმორიცხვას — დაბრუნებას. პირს შეგნებული აქვს, რომ სავალდებულოა საზღვარგარეთიდან საქართველოს უფლებამოსილი ბანკის ანგარიშზე უცხოურ ვალუტაში სახსრების გადარიცხვა და სურს, არ დააბრუნოს ეს სახსრები საქართველოში, გადმორიცხვის, პირადი გამორჩენის მიზნით. თუმცა, კანონი მოტივსა და მიზანს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობას არ ანიჭებს.

სუბიექტი — სპეციალურია, საწარმოს (ორგანიზაციის) ხელმძღვანელი, რომელიც ვალდებულია გადმორიცხოს (გააკონტროლოს გადმორიცხვა) სავალუტო სახსრები საზღვარგარეთიდან.

განსახილველმა შემადგენლობამ შეცვალა სისხლის სამართლის ძველი კოდექსის 160-ე და 160²-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობები (მოგების ან გადასახადით დასაბუთი სხვა ობიექტების დამალვა (შემცირება) და საბაჟო გადასახდელებისაგან თავის არიდება).

დანაშაულის უშუალო ობიექტია სახელმწიფოს საფინანსო ინტერესები. გადასახადების აკრეფით შემოსული სახსრები სახელმწიფო ბიუჯეტისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოთა ბიუჯეტის საშემოსავლო ნაწილის ფორმირების უმნიშვნელოვანესი წყაროა, ამიტომ გადასახადებისა და სხვა სავალდებულო გადასახდელების გადახდისათვის თავის არიდება საკმაოდ საშიში ეკონომიკური დანაშაულია, რომელიც ზიანს აყენებს სახელმწიფოს ფინანსურ ინტერესებს.

საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის კანონმდებლობა (ძველის მსგავსად) პასუხისმგებლობის ღირებულებისა არ ახდენს გადასახადის გადამხდელი ფიზიკური ან იურიდიული პირებისათვის, მაგრამ ფიზიკური პირი სისხლის სამართლის წესით პასუხს აგებს მხოლოდ საშემოსავლო გადასახადის გადახდაზე თავის არიდებისათვის. რაც შეეხება იურიდიულ პირებს, გადასახადით დასაბუთი მათი ობიექტების წრე უფრო ფართოა (მოგება, ქონება, პროდუქციის დამატებითი ღირებულება, საბუთო და მომსახურება და კანონით დადგენილი სხვა ობიექტები).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ამავე შემადგენლობაშია ნაგულისხმები და გათვალისწინებული საბაჟო გადასახადებისაგან თავის არიდება. საბაჟო გადასახდელებს მიეკუთვნება გადასახადები, რომლებიც გადახდილ უნდა იქნეს საქართველოს საბაჟო საზღვარზე გადაადგილებისას, სახელდობრ: ბაჟი, დამატებული ღირებულების გადასახადი, აქციზი, საბაჟო მოსაკრებელი საბაჟო გაფორმებისათვის და სხვა.

218-ე მუხლის დისპოზიცია ბლანკეტურია, ამიტომ საბაჟო და სხვა სახის გადასახადის სახეების, გადასახადის გადამხდელებისა და გადასახადით დასაბუთი ობიექტების დასადგენად უნდა მივმართოთ მოქმედ საბაჟო და საგადასახადო კანონმდებლობას. ასე მაგალითად, „ფიზიკური პირების საშემოსავლო გადასახადების შესახებ“ კანონის თანახმად, ამგვარი გადასახადის გადამხდელები არიან: საქართველოს მოქალაქეები, უცხოელი მოქალაქეები და მოქალაქეობის არმქონე პირები. კანონი ჩამოთვლის ფიზიკური პირების გადასახადით დასაბუთი ობიექტებს. ზოგადად იგი შეიძლება

განისაზღვროს, როგორც კალენდარულ წელიწადში მიღებული ერთობლივი შემოსავალი — ფულადი ან ნატურალური ფორმით ფიზიკური პირები მოვალენი არიან აღრიცხონ მიღებული შემოსავლები, წარადგინონ დეკლარაციები შემოსავლებისა და გასავლების შესახებ დადგენილი ფორმით, თავისდროულად და სრულად შეიტანონ ბიუჯეტში გადასახდელი თანხები.

იურიდიულ პირებს სავალდებულო შესატანები რესპუბლიკურ ან ადგილობრივ ბიუჯეტში, ანდა არასაბიუჯეტო ფონდებში შეაქვთ საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესითა და პირობებით. იურიდიული პირების სავალდებულო შესატანებს მიეკუთვნება გადასახადები და მოსაკრებლები: მიწის, ეკოლოგიური, შემოსავლებზე, მოგების, საწარმოს (დაწესებულების, ორგანიზაციის) ქონების, დამატებული ღირებულების გადასახადი და სხვ.

დაბეგვრის საგანი შეიძლება გახდეს შემოსავლები მოგებიდან, საქონლის ღირებულებიდან, გადასახადის გადამხდელთა კონკრეტული სახის საქმიანობიდან, ფასიან ქალაქებზე ოპერაციებიდან, საწარმოთა ქონებიდან, ქონების გადაცემიდან, პროდუქციის დამატებითი ღირებულებიდან, მომსახურებიდან, აგრეთვე შესაბამის საკანონმდებლო აქტებში მითითებული სხვა ობიექტებიდან.

გადასახადის გადამხდელები მოვალენი არიან გადაიხადონ გადასახადები კანონით დადგენილ ვადებში და საგადასადო განაკვეთების ოდენობით.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება დიდი ოდენობით გადასახადისაგან თავის არიდებაში. გადასახადისაგან თავის არიდების ხერხი სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს — მოქმედებაც და უმოქმედობაც: საბაჟო დეკლარაციაში ცალბე მონაცემების შეტანა, საგადასახადო ინსპექციაში შემოსავლების შესახებ დეკლარაციის დადგენილ ვადაში წარუდგენლობა, მასში დამახინჯებული მონაცემების შეტანა, იურიდიული პირის საბუღალტრო დოკუმენტებში შემოსავლებისა და გასავლების შესახებ მონაცემების გაყალბება, გადასახადით დასაბუთი ობიექტის დამალვა და სხვა.

მაშასადამე, გადასახადისაგან თავის არიდების ხერხები მრავალგვარი შეიძლება იყოს. თავის არიდება ფართოდ უნდა გავიგოთ, თუმცა მათ კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს სასჯელის დანიშვნის დროს.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს გადაუხდელი გადასახადის დიდი ოდენობა. 218-ე მუხლის

შენიშვნის თანახმად, დიდ ოდენობად ითვლება: გადასახდელი გადასახადის თანხა რომელიც აღემატება 25000 ლარს. დანაშაულის დამთავრების კონკრეტული მომენტი სასამართლომ უნდა დაადგინოს საქმის გარემოებებზე დამოკიდებულებით, იმისდა მიხედვით, თუ რომელი გადასახადის გადახდისაგან თავის არიდებასთან აქვს საქმე.

დანაშაული განზრახვა, ე.ი. დამნაშავე შეგნებულად არიდებს თავს გადასახადის გადახდას, რითაც ზიანს აყენებს საქართველოს საფინანსო სისტემას. გადასახადის გადაუხდელობის ფაქტობრივი მიზანი, სურვილი, სუბიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია. დამნაშავე, უმრავლეს შემთხვევაში, ანგარების მოტივით მოქმედებს და ესწრაფვის უკანონო გზით მატერიალური გამორჩენის მიღებას, მაგრამ მოტივი და მიზანი სხვაგვარიც შეიძლება იყოს, რასაც ქმედების კვალიფიკაციისათვის კანონმდებელი მნიშვნელობას არ ანიჭებს.

სუბიექტი სპეციალურია – გადასახადის გადახდელი. იგი შეიძლება იყოს საქართველოს მოქალაქე, მოქალაქეობის არმქონე პირი, უცხოელი, ინდივიდუალური მქონარე, იურიდიული პირის ხელმძღვანელი (დირექტორი, მთავარი ბუღალტერი), პირი, რომელიც ვალდებულია გადაიხადოს გადასახადი (კერძო ან თანამდებობის პირი).

დანაშაულის თანამონაწილენი შეიძლება იყვნენ სახელმწიფო საგადასახადო სამსახურის ან საბაჟო სამსახურის მოხელეები, რომლებიც განზრახ ხელს უწყობენ გადასახადისაგან თავის არიდებას (მაგალითად, მოგების ან გადასახადით დასაბეგრი სხვა ობიექტების გადასახადებით დაბეგვრისაგან დამალვით). ისინი პასუხს აგებენ 218-ე მუხლში თანამონაწილეობისა და შესაბამისი სამოხელეო დანაშაულისათვის.

218-ე მუხლის მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენს ამ ქმედების ჩადენა არაერთგზის ან განსაკუთრებით დიდი ოდენობით. არაერთგზისობის ცნება განსაზღვრულია სსკ მე-15 მუხლით, ხოლო განსაკუთრებით დიდი ოდენობით გადასახადისაგან თავის არიდებად ითვლება, გადაუხდელი თანხა რომელიც აღემატება 75000 ლარს.

218-ე მუხლის შენიშვნაში მოცემულია წამახალისებელი ნორმა, სახელდობრ, ამ მუხლით გათვალისწინებული სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება თუ საგადასახადო შემოწმების შედეგებზე შეტყობინების მიღებიდან 45 სამუშაო დღის ვადაში გადახდილი იქნება გადასახდელად დაკისრებული ძირითადი თანხა.

მომხმარებლის მოტყუება (მუხლი 219-მ)

ეს დანაშაული სამართალმემკვიდრეა სისხლის სამართლის 1960 წლის კოდექსის 169-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისა – „მყიდველთა და დამკვეთთა მოტყუება“.

ეს დანაშაული ხელყოფს ვაჭრობის სფეროში დამყარებულ ურთიერთობებს. მისი უშუალო ობიექტია სამომხმარებლო ბაზარზე ჩამოყალიბებული ურთიერთობები, რომელიც აწესრიგებს სამეწარმეო სუბიექტების საქმიანობას ამ სფეროში (მათი ორგანიზაციის ფორმისა და საკუთრების სახის მიუხედავად) და იცავს მომხმარებელთა უფლებებსა და ინტერესებს. დამატებითი ობიექტია მომხმარებელთა მატერიალური ინტერესები. დანაშაულის საგანია – საქონელი ან მომსახურება.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მომხმარებლის მოტყუებაში. კანონში მითითებულია მოტყუების ხერხები, კერძოდ, მომხმარებლის ზომაში, წონაში, ანგარიშში მოტყუება ან მისი შეცდენა საქონლის სამომხმარებლო თვისების ან ხარისხის შესახებ, ანდა სხვაგვარი მოტყუება მომსახურებისას. დანაშაულის ჩადენის ადგილია იმ ორგანიზაციების შენობები, რომლებიც საქონლის რეალიზაციას ახორციელებენ და მომსახურებას უწევენ მოსახლეობას, სხვა ადგილები, სადაც ეს ორგანიზაციები ემსახურებიან მომხმარებელს, აგრეთვე, ვაჭრობისა და მომსახურების სფეროში ინდივიდუალური სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების ადგილი. მოტყუებითი ქმედების ჩადენის აუცილებელი პირობაა მისი განხორციელება საქონლის რეალიზაციის დროს, ე.ი. ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების დროს ან მომსახურებისას სამეწარმეო საქმიანობის პროცესში.

ზომასა და წონაში მოტყუების დროს მომხმარებელი იღებს გადახდილთან შედარებით ნაკლები რაოდენობის საქონელს. ამ მოქმედებას, შესაძლოა, ადგილი ჰქონდეს როგორც უშუალოდ გაყიდვის პროცესში, ისე წინასწარი დაფასოების დროს. კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, რა ხერხით არის შეცვლილი საქონლის რაოდენობრივი პარამეტრები.

ანგარიშში მოტყუება – ნიშნავს გამყიდველის ან მომსახურების გამწვევი პირის მიერ მომხმარებელთან წინასწარ შეთანხმებული ან გამოცხადებული თანხიდან გადახვევას. ეს არის მომხმარებლის მოტყუება საქონლის ან მომსახურების ფასის გამოთვლის დროს, ან მისთვის

კუთვნილი ზურდის დაბრუნების დროს და სხვა. ანგარიშში მოტყუებად შეიძლება ჩაითვალოს აგრეთვე შეგნებულად ფასის არასწორად მითითება, თუ მისი ოდენობა განსაზღვრულია ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტებით და მომხმარებელთან შეთანხმებით არ ღვინდება.

მომხმარებლის შეცდომაში შეყვანა საქონლის სამომხმარებლო თვისების ან ხარისხის შესახებ ნიშნავს განზრახ დამახინჯებული (არასწორი) ინფორმაციის გადაცემას, მომხმარებლის გადაწყვეტილებაზე ზემოქმედების მიზნით. დამახინჯებულად ჩაითვლება მომხმარებლისათვის გადაცემული ინფორმაციის შეუსაბამობა სარეალიზაციო საქონლის ან გაწეული მომსახურების რეალურ თვისებებთან და ხარისხთან. საქონლის ან მომსახურების სამომხმარებლო თვისებები ან ხარისხი განისაზღვრება სტანდარტით, ნიმუშით, აღწერილობით და წარმოადგენს საქონლის (მომსახურების) ნორმატიულად განსაზღვრულ დახასიათებას, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში კონკრეტდება ხელშეკრულებაში. საქონლის (მომსახურების) სამომხმარებლო თვისებაში ან ხარისხში შეიძლება შედიოდეს საექსპლუატაციო და საგარანტიო ვადა, დამამზადებლის ვალდებულება, უზრუნველყოს საქონლის რემონტი და ტექნიკური მომსახურება და მომხმარებლისათვის მნიშვნელობის მქონე სხვა თვისებები.

გამყიდველი, მწარმოებელი მოვალეა მომხმარებელს მიეძღოს საქონელი, რომელიც შეესაბამება ხარისხზე სტანდარტის, ხელშეკრულების, საქონლის (მომსახურების) შესახებ ინფორმაციის სავალდებულო მოთხოვნებს, ანდა საქონლის (მომსახურების) ხარისხის შესახებ ჩვეულებრივ წყენებულ მოთხოვნებს. თუ იყიდება საქონელი ან ზდება მომსახურება, რომლის ხარისხიც არ შეესაბამება სავალდებულო მოთხოვნებს, ხოლო მომხმარებელი ამის შესახებ ინფორმირებული არ არის, პირიქით, არწმუნებენ ამგვარი შესაბამისობის არსებობაზე, მაშინ ეს მისი შეცდომაში შეყვანაა.

მომხმარებლის სხვაგვარ მოტყუებაში უნდა ვიგულისხმოთ ნებისმიერი სხვა ქმედება, რომელიც მიმართულია მის ღეზორიენტაციაზე, მისთვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე ხელშეკრულების პირობებთან დაკავშირებით (მაგალითად, საქონლის სახელში მიტანა, დაბალი ხარისხის საქონლის მაღალი ხარისხის ფასში მიყიდვა, საქონლის ფალსიფიკაცია და სხვა).

კანონის ტექსტიდან გამომდინარე, დანაშაული დამთავრებულად ითვლება, თუ ზემოაღნიშნულმა ქმედებებმა მომხმარებელი მნიშვნელოვნად

დააზარალა. რა ჩაითვლება მნიშვნელოვან ზიანად, ამას სასამართლო დაადგენს კონკრეტული გარემოებების მიხედვით.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს, დანაშაულზე შეგნებულად ატყუებს მომხმარებელს გამდიდრების, მატერიალური გამორჩენის მიღების მიზნით.

სუბიექტი სპეციალურია — იმ ორგანიზაციების მოსამსახურეები, რომლებიც საქონლის რეალიზაციას ან მოსახლეობის მომსახურებას ახორციელებენ, აგრეთვე ინდივიდუალური მეწარმე ვაჭრობის ან მომსახურების სფეროში, ან ასეთ მეწარმესთან ხელშეკრულებით მომუშავე პირები — გამყიდველი, მძღოლ-ექსპედიტორი და სხვა. მომხმარებლის მოტყუება სხვა პირთა მიერ დაკვალიფიცირდება როგორც თაღლითობა.

პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებებს 219-ე მუხლის მე-2 ნაწილი მიაკუთვნებს: მომხმარებლის მოტყუებას წინასწარი შეთანხმებით პირთა ჯგუფის მიერ, დიდი ოდენობით ან იმის მიერ, ვინც ადრე ნასამართლევი იყო ამ დანაშაულისათვის.

219-ე მუხლში დიდ ოდენობად ითვლება მოტყუებით მიყენებული ზიანის ოდენობა, რომელიც აღემატება მომხმარებლის მიერ გადასხდელი ღირებულების ოც პროცენტს.

თავი XII

დანაშაული სამეფარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში სამსახურის ინტერესის წინააღმდეგ

უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება (მუხლი 220-მ)

ჩვენს ქვეყანაში სოციალური მართვის სფეროში მნიშვნელოვან სიახლეს წარმოადგენს ის, რომ საზოგადოების მომსახურების მოვალეობა და განსაზღვრული უფლებამოსილება საზოგადოების ინტერესებისათვის ხშირად მინდობილი აქვთ იმ პირებს, რომლებიც საჯარო სამსახურში არ იმყოფებიან, ე.ი. სახელმწიფო მოხელეები არ არიან, სწორედ ამან განაპირობა აღნიშნული თავის დამატება ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში და ამით დამატებითი გარანტიების შექმნა სამეფარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების მქონე პირთა მიერ თავიანთი უფლებამოსილების განხორციელებისას ადამიანის, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ინტერესების დასაცავად.

იურიდიული ტექნიკის თვალსაზრისით, 220-ე მუხლი აგებულია 332-ე მუხლის — სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება — მსგავსად, მაგრამ განსხვავდება მისგან დაცული ინტერესითა და სუბიექტით.

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია სამეფარმეო და სხვა ორგანიზაციის როგორც ქონებრივი, ისე სხვა მართლზომიერი ინტერესები (მაგალითად, სამეფარმეო ორგანიზაციის ავტორიტეტი).

დამატებითი ობიექტია მოქალაქეთა, საზოგადოების ან სახელმწიფოს ინტერესები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება სამეფარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობითი, წარმომადგენლობითი ან სხვა სპეციალური უფლებამოსილების გამოყენებაში ამ ორგანიზაციის კანონიერი ინტერესის საწინააღმდეგოდ, ეს შესაძლებელია მოქმედებითაც და უმოქმედობითაც.

პირი ორგანიზაციის კანონიერი ინტერესის საწინააღმდეგოდ იყენებს თავის უფლებამოსილებას, თუ იგი კეთილსინდისიერად და გონივრულად არ ახორციელებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს,

ორგანიზაციის სახელით დადებულ გარიგებებში ჩქმალავს პირად დაინტერესებას, სახელს უტეხს ორგანიზაციის საქმიან რეპუტაციას და მისთ.

კომერციული ორგანიზაციები თვითონ განსაზღვრავენ თავიანთი ინტერესების წრეს, კანონით მინიჭებულ უფლებათა ფარგლებში. აქ იგულისხმება, უპირველეს ყოვლისა, სხვადასხვა პირობები და ფაქტორები, რომლებიც განსაზღვრავენ მოცემული ორგანიზაციის კონკურენტუნარიანობას, გადახდისუნარიანობას და სხვა.

სამეფარმეო ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობითი, წარმომადგენლობითი ან სხვა სპეციალური უფლებამოსილებები განსაზღვრულია შესაბამისი სამეურნეო სუბიექტის დებულებით, წესდებით და ა.შ. ამიტომ კონკრეტულ შემთხვევაში იმის ასახსნელად, იყო თუ არა უფლებამოსილება ბოროტად გამოყენებული, ხსენებულ სამართლებრივ აქტებსაც უნდა მივმართოთ.

უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებამ მნიშვნელოვანი ზიანი უნდა გამოიწვიოს, რომ დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვალოს. მნიშვნელოვანი ზიანი შეფასებითი კატეგორიაა და იგი სასამართლომ უნდა დაადგინოს საქმის კონკრეტულ გარემოებებზე დაყრდნობით. ამასთანავე, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული არა მხოლოდ ზიანის აბსტრაქტული მოცულობა, არამედ, აგრეთვე ორგანიზაციის ქონებრივი მდგომარეობა, დაზარალებულთა რაოდენობა და ა.შ. უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების ტიპურ შედეგს წარმოადგენს ქონებრივი ზიანის მიყენება ორგანიზაციისათვის, რომელშიც დანაშაულს ხელმძღვანელობით, წარმომადგენლობით ან სხვა სპეციალურ უფლებამოსილებას ახორციელებს. ზიანი მნიშვნელოვანი იქნება ასევე, თუ მან გამოიწვია საშუალო ადგილების შემცირება, საფრთხე შეუქმნა ორგანიზაციის გადახდისუნარიანობას, ან თუ მისი აღმოფხვრა დაკავშირებულია დიდ მატერიალურ დანახარჯებთან, მნიშვნელოვანი ზიანი შეიძლება გამოიხატოს მორალურ ზიანშიც, რომელიც ლახავს ორგანიზაციის საქმიან რეპუტაციას.

მაშასადამე, უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების ობიექტური მხარე მოიცავს:

1. ქმედებას, რაც გამოიხატება ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობითი, წარმომადგენლობითი ან სხვა სპეციალური უფლებამოსილების გამოყენებაში ორგანიზაციის კანონიერი ინტერესის საწინააღმდეგოდ.

2. მნიშვნელოვან ზიანს და,

3. მიზეზობრივ კავშირს ქმედებასა და მნიშვნელოვან ზიანს შორის.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება განზრახვითა და სპეციალური მიზნით — თავისთვის ან სხვისთვის გამორჩენის ან უპირატესობის მიღების მიზნით.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია. კერძოდ, ეს არის კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე პირი, რომელიც აღჭურვილია ხელმძღვანელობითი, წარმომადგენლობითი ან სხვა სპეციალური უფლებამოსილებით.

კანონი „მეწარმეთა შესახებ“ ხელმძღვანელობით უფლებამოსილ სუბიექტებს ზედმიწევნით ზუსტად ჩამოთვლის; რამეთუ ისინი კერძო სამართლებრივ ურთიერთობების მართვაში მთავარ როლს ასრულებენ, მათ ნიჭსა და კეთილსინდისიერ მოქმედებაზეა დამოკიდებული საწარმოს ბედი, ისინი პასუხისმგებელნი არიან საწარმოს წინაშე და, ამდენად, სისხლის სამართლის კანონი დანაშაულებრივი ქმედების არსებობის შემთხვევაში მათ აკისრებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას. კანონი ხელმძღვანელობით უფლებამოსილების მქონე პირთა ორ ჯგუფს იცნობს. პირველ ჯგუფში შედიან სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებისა და კომანდიტური საზოგადოების ხელმძღვანელები, ე.ი. პარტნიორები, კერძოდ, სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებაში ყველა პარტნიორი, საიდანაც ერთ-ერთს ღირეულობის დაკისრების შემდეგ, ეწოდება ხელმძღვანელი-პარტნიორი. კომანდიტურ საზოგადოებაში ხელმძღვანელობის უფლებამოსილება მხოლოდ პერსონალურად პასუხისმგებელ პარტნიორს აქვს და მასაც ხელმძღვანელი-პარტნიორი ეწოდება.

მეორე ჯგუფია შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, სააქციო საზოგადოება, კოოპერატივი, სადაც ხელმძღვანელობის ფუნქცია ღირეუტორს აკისრია. ღირეუტორი შეიძლება იყოს როგორც პარტნიორი, ასევე გარეშე პირი.

„მეწარმეთა შესახებ“ კანონის 91-ე მუხლი განსაზღვრავს იმ პირთა წრეს, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან უხელმძღვანელონ საზოგადოებას და, შესაბამისად, იყვნენ დანაშაულის სუბიექტები.

რაც შეეხება წარმომადგენლობით უფლებამოსილებას, ესეც ხელმძღვანელობითი საქმიანობის სფეროა. კერძო სამართლის საზოგადოებების ხელმძღვანელები წარმოადგენენ საზოგადოებას მესამე პირებთან ურთიერთობაში, საზოგადოების სახელით დებენ გარიგებებს, საზოგადოება მესამე პირებთან ურთიერთობაში შეიძლება სხვა პირებთანაც იყოს წარ-

მოდგენილი. მაგალითად, პროკურისტი ან საეკონომიკური წარმომადგენელი.

სხვა სპეციალური უფლებამოსილების განმხორციელებელი პირი შეიძლება იყოს იურიდიული მოქმედებების განმხორციელებელი ნებისმიერი პირი, რომელსაც საზოგადოების მიერ მინიჭებული აქვს სპეციალური უფლებამოსილება (რწმუნებულება).

კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტები არიან ფონდები და კავშირები. სამოქალაქო კოდექსის 36-ე მუხლის შესაბამისად, ფონდებსა და კავშირებში ხელმძღვანელობის უფლება მინიჭებული აქვთ გამგეობის წევრებსა და ცალკეულ შემთხვევებში — სპეციალურ წარმომადგენლებს. საზოგადოების წესდებით განსაზღვრულია ერთი პირის მიერ საქმეების ერთპიროვნულად გადოლის უფლებამოსილება, ანდა ორი ან რამდენიმე პირის ერთობლივი ხელმძღვანელობა, რაც ამ უკანასკნელთა მოვალეობას შეადგენს.

კომერციული მოსყიდვა (მუხლი 221-მ)

ეს ახალი მუხლია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში და იურიდიული ტექნიკის თვალსაზრისით, იგი აგებულია ქრთამის აღებ-მიცემის ანალოგიურად (მუხლი 338-ე-339-ე). ამავე დროს არსებითი განსხვავებაც არის მათ შორის კანონით დაცული ინტერესისა და დანაშაულის ჩამდენი სუბიექტის მიხედვით.

მოცემული ნორმის მიზანია — სამეწარმეო და კერძო სამართლის სხვა სუბიექტების საქმიანობის წესის სისხლისსამართლებრივი დაცვის უზრუნველყოფა. მაშასადამე, კომერციული მოსყიდვა წარმოადგენს დანაშაულს, რომელიც ხელყოფს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სამეწარმეო სუბიექტების საქმიანობის ნორმალურ პირობებს. ნორმალური კომერციული ურთიერთობის პირობები ირღვევა იმ პირთა სასარგებლოდ, რომლებიც უკანონო გასამრჯელოს (ქონებრივ მომსახურებას) იღებენ ან გადასცემენ მას. მოსყიდვის მეშვეობით შეიძლება უკანონო შეღავათიანი კრედიტის მიღება, კომერციული საიდუმლოს გამხელა და ა.შ.

ამგვარად, განსაზღვრული დანაშაულის უშუალო ობიექტია სამეწარმეო ურთიერთობათა სფერო. 221-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობით, წარმომადგენლობით ან სხვა სპეციალური უფლებამოსილების განმხორციელებლისათვის ფუ-

ლის, ფასიანი ქაღალდის ან სხვა ქონების უკანონოდ გადაცემაში ან ქონებრივი მომსახურების უკანონოდ გაწევაში, რათა თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობა გამოიყენოს მომსყიდველის ინტერესისათვის.

კომერციული მოსყიდვის ობიექტური მხარის ასახსნელად შესაძლებელია დავეყრდნოთ სამოხელეო დანაშაულის — მექრთამეობის ობიექტური მხარის ნიშნებს, რომელზეც არაერთი თეორიული გამოკვლევაა მიძღვნილი.

მოსყიდვა ფორმალური შემადგენლობაა და დამთავრებულია ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან სხვა ქონების ფაქტობრივად გადაცემის ანდა ქონებრივი მომსახურების უკანონოდ გაწევის მომენტიდან, იმისდა მიუხედავად, სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციის ხელმძღვანელობითი, წარმომადგენლობითი ან სხვა სპეციალური უფლებამოსილების განმახორციელებელმა გამოიყენა თუ არა თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობა მომსყიდველის ინტერესებისათვის. თუ პირმა, რომლისთვისაც განკუთვნილი იყო აღნიშნული გასამრჯელო, იგი არ აიღო, ადგილი ექნება მოსყიდვის მცდელობას.

221-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, რომელსაც სურს ამ გზით თავისი ინტერესები დაიკმაყოფილოს.

ამავე მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელ გარემოებად ითვლება იგივე ქმედება ჩადენა ჯგუფურად ან არაერთგზის.

221-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულია სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობითი, წარმომადგენლობითი ან სხვა სპეციალური უფლებამოსილების განმახორციელებლის მიერ ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან სხვა ქონების უკანონოდ მიღება ან ქონებრივი მომსახურებით უკანონოდ სარგებლობა, რათა თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობა გამოიყენოს მომსყიდველის ინტერესებისათვის.

კომერციულ საზოგადოებათა ხელმძღვანელების ქმედება უკანონო უნდა იყოს თავისი ხასიათით ანდა მიმართული იყოს სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციის კანონიერი ინტერესების საწინააღმდეგოდ. სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენება გულისხმობს როგორც სამართლებრივი, ასევე ფაქტობრივი შესაძლებლობების გამოყენებას, ე.ი. მოიცავს როგორც მოცემული პირის უფლებამოსილებათა წრეში შემაჯავალ ქმედებებს, ისე მის გარეთ არსებულ შესაძლებლობებსაც, რომელიც ემყარება სამსახურებრივ ავტორიტეტს, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას და ა.შ.

221-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობაც ფორმალურია და დანაშაული დამთავრებულია კომერციული ან სხვა ორგანიზაციის ხელმძღვანელის მიერ ფულის, ფასიანი ქაღალდის ან სხვა ქონების მიღების, ანდა ქონებრივი მომსახურებით სარგებლობის მომენტიდან. რაც შეეხება მოსყიდვით განპირობებული მოქმედების შესრულებას თუ შეუსრულებლობას, იგი დანაშაულის შემადგენლობის ფარგლებს გარეთ არის. მთავარია დადგინდეს, რომ გასამრჯელო თუ მომსახურება მიღებულია მომსყიდველის ინტერესებისათვის თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოსაყენებლად.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვაში გამოიხატება. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ იგი იღებს უკანონო ქონებრივ გასამრჯელოს ან ქონებრივ მომსახურებას და სურს მისი მიღება. მოტივი და მიზანი ანგარებითია.

რაც შეეხება ამ დანაშაულის სუბიექტს, მისი სუბიექტი იგივეა, რაც უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების დროს, ე.ი. სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში ხელმძღვანელობითი, წარმომადგენლობითი ან სხვა სპეციალური უფლებამოსილების განმახორციელებელი პირი¹.

221-ე მუხლის მე-4 ნაწილი მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების დამამძიმებელ გარემოებად თვლის მის ჩადენას ჯგუფურად, არაერთგზის და გამოძალით.

221-ე მუხლს აქვს წამახალისებელი ნორმა, კერძოდ, ის, ვინც ჩაიდენს ამ მუხლის 1-ლ ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებას, თავისუფლდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ მას გამოსძალეს ქონება ან თუ მან ნებაყოფლობით განუცხადა ხელისუფლების ორგანოებს ამის შესახებ.

¹ დანაშაულის სუბიექტის შესახებ იხ. 220-ე მუხლის კომენტარი.

თავი XIII

დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 კარი შედგება ექვსი თავისაგან:

1. თავი XXX – დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ;
2. თავი XXXI – სამუშაოს წარმოებისას უსაფრთხოების წესის დარღვევა;
3. თავი XXXII – დანაშაული მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და საზოგადოებრივი ზნეობის წინააღმდეგ;
4. თავი XXXIII – ნარკოტიკული დანაშაული;
5. თავი XXXIV – სატრანსპორტო დანაშაული;
6. თავი XXXV – კომპიუტერული დანაშაული.

საზოგადოებრივი უშიშროების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები შეიძლება განიმარტოს, როგორც მართლსაწინააღმდეგო, ბრალეულ ქმედებათა ერთობლიობა, რომელიც ხელყოფს იმ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, რაც უზრუნველყოფს საზოგადოებრივი ცხოვრების უსაფრთხოებას.

საზოგადოებრივი ცხოვრების უსაფრთხოება სხვადასხვა სფეროს მოიცავს. ესენია: ადამიანთა ცხოვრებისა და მოღვაწეობის, სხვადასხვა სამუშაოთა წარმოების, მომეტებული საფრთხის წყაროს (მაგალითად, ტრანსპორტის) უსაფრთხოების პირობები და სხვ.

საზოგადოებრივი წესრიგის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები შეიძლება განიმარტოს, როგორც მართლსაწინააღმდეგო ბრალეულ ქმედებათა ერთობლიობა, რომელიც ხელყოფს საზოგადოების ცხოვრების, შრომისა და დასვენების ნორმალურ რიტმს.

სსკ IX კარის დასათაურება – დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ – ფართო გაგებითაა გამოყენებული. ამ კარში ისეთი დანაშაულებიც შედის, რომელიც უშუალოდ საფრთხეს არ უქმნის საზოგადოებრივ უშიშროებასა და წესრიგს (მაგალითად, დანაშაული საზოგადოებრივი ზნეობის წინააღმდეგ). ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ განსახილველი კარისა და მისი პირველი თავის (თავი XXX) დასათაურება ზუსტად ემთხვევა ერთმანეთს, რაც გაუმართლებელია. თუ XXX თავი მთლიანად აწესრიგებს IX კარით მოსაწესრიგებელ საკითხებს, მაშ რა საჭიროა დანარჩენი ხუთი თავი? ამდენად,

უფრო გამართლებული იქნება ამ კარს ეწოდოს „დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის საფუძვლების წინააღმდეგ“.

სსკ IX კარის თავები დალაგებულია საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის ცალკეული სფეროს მიხედვით, რაც ამ დანაშაულთა სახეობით ობიექტს წარმოადგენს.

§1. დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ (ზოგადი დანაწილება)

სსკ XXX თავში გაერთიანებულ დანაშაულთა სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი წესრიგი და უშიშროება.

ობიექტური მხრივ ისინი უმეტესწილად მოქმედებით არიან ჩადენილი. თუმცა, გვხვდება ისეთი დანაშაულებიც, რომლებიც შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. მაგალითად, ჯგუფური მოქმედების ორგანიზება, რომელიც არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს, ან მასში აქტიური მონაწილეობა (სსკ 226-ე მუხ.), ენერგორესურსით სარგებლობის წესების დარღვევა (229-ე მუხ.), ცეცხლსასროლი იარაღის დაუღვევად შენახვა (238-ე მუხ.).

განსახილველ დანაშაულთა უმეტესი ნაწილი ფორმალური შემაღგენლობისაა, ე.ი. მათი დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისია ამა თუ იმ ქმედების ჩადენა და შედეგს მნიშვნელობა არა აქვს (მაგალითად, სსკ 223-ე, 224-ე, 225-ე, 227-ე, 228-ე, 229-ე, 230-ე, 231-ე, 232-ე, 234-ე, 235-ე, 236-ე მუხ.). ზოგიერთი მათგანი კი ეკუთვნის მატერიალურ დანაშაულთა რიცხვს, ე.ი. მათი დამთავრებულად ცნობისათვის საჭიროა ქმედებას მოჰყვეს მძიმე შედეგი (222-ე, 221-ე, 227-ე მუხლის მე-3 ნაწ., 228-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტი, 229-ე მუხლის მე-2 ნაწ., 229-ე, 233-ე, 238-ე, 239-ე მუხლები და სხვა) ან დადგეს ასეთი შედეგის საფრთხე.

XXX თავში გათვალისწინებულ დანაშაულთა სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი როგორც საქართველოს მოქალაქე, ისე უცხოელი და მოქალაქეობის არმქონე პირი. ზოგ შემთხვევაში სახეზეა სპეციალური სუბიექტი. მაგალითად, სსკ 237-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტით გათვალისწინებული სუბიექტი.

სუბიექტური მხრივ განსახილველ დანაშაულთა უმრავლესობა განზრახვა. რიგ შემთხვევაში მიზანს აქვს მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა (224-ე, 228-ე, 234-ე და სხვ.). გვხვდება გაუფრთხილებელი დანაშაულებიც (229-ე და 238-ე მუხლები).

**ტელერადიომაუწყებლობის ან კავშირგაბმულობის
დაწესებულების ანდა სტრატეგიული ან
განსაკუთრებული მნიშვნელობის ობიექტის ხელში
ჩაგდება ან ბლოკირება (მუხლი 222-ე)**

ამ დანაშაულის ობიექტია საზო-გადოებრივი წესრიგი. უშუალო ობიექტია ტელერადიომაუწყებლობის, კავშირგაბმულობის დაწესებულების, სტრატეგიული ან განსაკუთრებული მნიშვნელობის ობიექტის მუშაობის ნორმალური რიტმი.

დანაშაულის საგანია ტელერადიომაუწყებლობის, კავშირგაბმულობის დაწესებულება, ასევე სტრატეგიული ან განსაკუთრებული მნიშვნელობის ობიექტი.

დანაშაულის საგანი შეიძლება იყოს არა მარტო საქართველოს სახელმწიფო ტელევიზიისა და რადიომაუწყებლობის დაწესებულება, არამედ შესაბამისი დაწესებულებანი ადგილებზე (საქართველოს სსრ-ის სხვა მხარეში, ქალაქსა და რაიონში).

კავშირგაბმულობის დაწესებულება არის საქართველოს საფოსტო და სატელეგრაფო დაწესებულება, რომლითაც სწრაფად და ადვილად მყარდება კავშირი ქვეყნის სხვადასხვა ადგილებს შორის. სტრატეგიული ობიექტია ის ობიექტი, რომლის საქმიანობაც დაკავშირებულია სტრატეგიული პროდუქციის (პურპროდუქტების, ნავთობპროდუქტების, ბუნებრივი აირის, ელექტროენერგიის, ძვირფასი ლითონების) წარმოებასთან.

განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ობიექტი, რომელთა საქმიანობა სასიცოცხლოდაა დაკავშირებული მოსახლეობის ნორმალური ცხოვრების პირობებთან (სამედიცინო მომსახურება, მედიკამენტები და სხვ). არის თუ არა ობიექტი განსაკუთრებული მნიშვნელობის, ეს უნდა შეაფასოს სასამართლომ.

დანაშაულებრივი ხელყოფის საგნის სწორედ განსაკუთრებული მნიშვნელობითაა განპირობებული ამ ქმედების კრიმინალიზაციის აუცილებლობა.

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული გამოიხატება: ა) ქმედებაში. ბ) მიმღე შედეგში ან ასეთი შედეგის საფრთხეში და გ) მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და შედეგს ან შედეგის საფრთხეს შორის. ეს დანაშაული უმეტესწილად მოქმედებაში გამოიხატება, თუმცა მისი ჩადენა შეიძლება უმოქმედობითაც (მაგალითად, ბლოკირების). კერძოდ, დანაშაულის ობიექტური მხარეა დაწესებულება-ობიექტის ხელში ჩაგდება ან ბლოკირება.

დასახელებული ობიექტების ხელში ჩაგდება შეიძლება განხორციელდეს ამ ობიექტებში როგორც კანონიერი შესვლის შემდეგ, ისე უკანონო შეღწევის გზით (მაგალითად, მოტყუებით ან ძალადობის გამოყენებით შეღწევა). ეს დაწესებულებები ან ობიექტები ხელში ჩაგდება-ლად ჩაითვლება მაშინ, როცა დამნაშავეს მიეცემა შესაძლებლობა თავისი შეხედულებისამებრ ააშუშაოს ისინი (მაგალითად, გადასცეს ინფორმაცია ტელევიზიით ან რადიოთი) და არ დაემორჩილოს შესაბამისი დაწესებულების ან ობიექტის ხელმძღვანელობას.

თუკი ამ დაწესებულება-ობიექტების ხელში ჩაგდება მოხდა ცეცხლსასროლი ან სხვა იარაღის გამოყენებით, რომლის ტარების უფლება პირს არ ჰქონდა, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით, რადგანაც „ხელში ჩაგდება“ აუცილებლად არ გულისხმობს იარაღის გამოყენებას.

ზემოთ ჩამოთვლილ დაწესებულებათა ბლოკირებას ადგილი აქვს მაშინ, როცა დამნაშავე თავისი ქმედებით შეუძლებელს გახდის ამ ობიექტებში თავისუფალ შესვლა-გამოსვლას ან მის ფუნქციონირებას. ბლოკირება შეიძლება განხორციელდეს უმოქმედობითაც (მაგალითად, პირი არ ჩართავს გამორთულ დანადგარს).

სსკ 222-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია, როცა აღნიშნული დაწესებულებისა და ობიექტის ხელში ჩაგდება ან ბლოკირება: ა) შედეგად მოჰყვა მათი ნორმალური მუშაობის შეფერხება ან ბ) შეეძლო შეეჩერებინა მათი ნორმალური მუშაობა.

პირველ შემთხვევაში საზეზა მიმღე შედეგი, რაც გამოიხატება ნორმალური მუშაობის შეფერხებაში, ე.ი. აქ გვაქვს მატერიალური შემადგენლობა. ამდენად, აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა პირის ქმედებასა და დამდგარ მიმღე შედეგს (ნორმალური მუშაობის შეფერხება) შორის.

ნორმალური მუშაობის შეფერხებად უნდა ჩაითვალოს მუშაობის გარკვეული დროით შეჩერება. მაგალითად, დღე-ღამის განმავლობაში შეწყდა ტელეგადაცემა, ან დაწესებულებებსა თუ მოსახლეობას არ მიეწოდებოდა ელექტროენერგია, წყალი და სხვ.

მეორე შემთხვევაში საზეზე გვაქვს კონკრეტული საფრთხის დელოქტი. ამ დროს აუცილებელია, რომ დაწესებულება-ობიექტების ხელში ჩაგდება ან ბლოკირებამ შექმნას მათი ნორმალური მუშაობის შეფერხების საფრთხე. ამ შემთხვევაშიც აუცილებელია მიზეზობრივი კავ-

შირის დადგენა პირის მიერ ჩადენილ ქმედებასა და დამდგარ საფრთხეს შორის. სახელდობრ, უნდა დადგინდეს პირის მიერ ჩადენილმა რომელმა კონკრეტულმა ქმედებამ გამოიწვია ნორმალური მუშაობის შეფერხების საფრთხე, კონკრეტულად რაში გამოიხატა იგი და რა საშუალებით იქნა თავიდან აცილებული.

თუ ამ დანაშაულის შედეგად მოჰყვა ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება, ანდა სიკვდილი, ქმედება ბრალის ფორმის შესაბამისად (განზრახი იყო იგი ამ შედეგის მიმართ თუ გაუფრთხილებელი) დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი. მნიშვნელობა არა აქვს ეს პირი არის თუ არა ამ დაწესებულება-ობიექტის თანამშრომელი.

სუბიექტური მხრივ განხილული დანაშაული განზრახია. მისი ჩადენა გაუფრთხილებლობით შეუძლებელია. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თუ პირის ქმედებამ გაუფრთხილებლობით გამოიწვია ამ ობიექტების ბლოკირება, 222-ე მუხლით პასუხისმგებლობა გამორიცხებულია.

ქმედება შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ ახდენს ჩამოთვლილ ობიექტთა ხელში ჩაგდებას ან ბლოკირებას, ასევე ითვალისწინებს, რომ ამ ქმედებას მოჰყვება ამ დაწესებულება-ობიექტთა ნორმალური მუშაობის შეფერხება ან შეექმნება ასეთი შეფერხების საფრთხე და სურს ასეთი შედეგი ან შეგნებულად უშვებს მის დადგომას.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება იყოს შურისძიება კონკრეტული თანამდებობის პირის ქმედებაზე და სხვა პირადული მოტივი ან მიზანი. მაგალითად, აიძულონ ტელემაუწყებლობის რომელიმე არხი ეთერში გაუშვას მათთვის სასურველი ინფორმაცია. თუ დანაშაულის მიზანია ამ ქმედებით დააშინოს მოსახლეობა ან ზემოქმედება მოახდინოს ხელისუფლების ორგანოზე, კვალიფიკაცია მოხდება არა 222-ე, არამედ 330-ე მუხლით (სტრატეგიული ან განსაკუთრებული მნიშვნელობის ობიექტის ხელში ჩაგდება ან ბლოკირება ტერორისტული მიზნით). თუ პირის მიზანია საქართველოს დასუსტება, მაშინ – სსკ 318-ე მუხლით (საბოტაჟი), ხოლო, თუ ეს ქმედება ჩადენილია ამბოხების დროს საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების ძალადობით შესაცვლელად, სახელმწიფო ხელისუფლების დასამხობად ან ხელში ჩასაგდებად – სსკ 315-ე მუხლის შესაბამისი ნაწილით.

222-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით დამამძიმებელი გარემოება იგივე ქმედება, ჩადენილი ჯგუფურად.

ჯგუფური დანაშაული სამი სახისაა: წინასწარ შეთანხმებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი, ასევე წინასწარ შეთანხმებით ჯგუფური და ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი. განსახილველ შემთხვევაში ამ სამი სახიდან შეიძლება იყოს ნებისმიერი. ამასთანავე, აუცილებელია 222-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით განსაზღვრულ ქმედებაში უშუალოდ მონაწილეობდეს (აღასრულებდეს) ორი პირი მაინც¹. თუ ერთი პირი არის ამსრულებელი, ხოლო სხვები – თანამონაწილენი (ორგანიზატორი, წამქეზებელი, დამხმარე), ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 222-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი არაერთგზის. ეს იმას ნიშნავს, რომ პირს ადრეც ჰქონდა ჩადენილი სსკ 222-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა ნასამართლევ. ოღონდ არ უნდა იყოს გასული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ხანდაზმულობის ვადა, ასევე არ უნდა იყოს მოხსნილი ან გაქარწყლებული ნასამართლობა. თუ პირს ადრე ჩადენილი ჰქონდა სსკ 222-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, რისთვისაც არ ყოფილა ნასამართლევ, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 222-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით და 1-ლ ნაწილზე მითითება არაა საჭირო. ბრალდების ფორმულირებაში, რა თქმა უნდა, დაფიქსირდება ადრე ჩადენილი დანაშაულის ფაქტი.

სსკ მე-15 მუხლის მე-3 ნაწილის შინაარსის თანახმად, თუ პირს ადრე ეს დანაშაული ჩადენილი ჰქონდა ჯგუფურად (სსკ 222-ე მუხ. მე-2 ნაწ. „ა“ პუნქ.), რისთვისაც არ ყოფილა ნასამართლევ, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 222-ე მუხლის მე-2 ნაწილის როგორც „ა“, ისე „ბ“ პუნქტებით.

სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირება (მუხლი 222-ე)

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი წესრიგი. უშუალო ობიექტია სატრანსპორტო კომუნიკაციების ნორმალური მუშაობა. დამატებით ობიექტად კი გვევლინება საზოგადოებრივი უშიშროება (სსკ 222-ე მუხ. მე-2 ნაწ. „ბ“ პუნქ.) და ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანია სატრანსპორტო კომუნიკაციები. კერძოდ, რკინიგზის, საჰაერო, წყლისა და მაგისტრალურ მილსადენის ტრანსპორტი.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება: ა) მოქმედებაში. ბ) მძიმე შედეგში ან ასეთი შედეგის საფრთხეში და გ) მიზეზობრივ კავშირში მოქმედებასა და შედეგს ან შედეგის საფრთხეს შორის.

კერძოდ, დანაშაულებრივი მოქმედება გამოიხატება იმაში, რომ პირი ორგანიზებას უკეთებს სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირებას, ე.ი. ხელმძღვანელობს ისეთ საქმიანობას, რომელიც მიმართულია სატრანსპორტო კომუნიკაციების თავისუფალი გადაადგილების შეფერხებისაკენ (ბლოკირებისაკენ). ამ მიზნის მისაღწევად იგი იყენებს სხვადასხვა გზას: აწყობს დაბრკოლებებს (მაგალითად, გზებზე სამშენებლო მასალის დაყრა ან სხვა საშუალებით მისი ჩახერგვა), ქმნის საგუშაგოებს, რომელთაც ეძლევათ ფაქტობრივი შესაძლებლობა, შემოწმების გარეშე არ გაატარონ ტრანსპორტი. სხვა მართლსაწინააღმდეგო ხერხში იგულისხმება გზების იმგვარად გაფუჭება, რომ მასზე მოძრაობა დიდ სიძნელესთან არის დაკავშირებული. ასევე საღისეპტეროს მუშაობის იმგვარი მოშლა, რომ დისპეტჩერს არ შეუძლია გადასცეს ინფორმაცია და სხვ.

ამდენად, დანაშაულებრივი ქმედება გამოიხატება როგორც სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირების ორგანიზებაში, ასევე სხვადასხვა დაბრკოლებისა თუ საგუშაგოების მოწყობაში. ამიტომაც აქ ამსრულებლად შეიძლება მოგვევლინოს როგორც ბლოკირების ორგანიზატორი, ასევე დაბრკოლებისა თუ საგუშაგოების უშუალოდ მომწყობი პირი, რომელიც ასრულებს სხვის მითითებას.

სსკ 222¹-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულია არა დაბრკოლებისა თუ საგუშაგოების მოწყობის მომენტიდან, არამედ მაშინ, როცა: ა) ამ ქმედებამ შეაფერხა რკინიგზის, საჰაერო, წყლისა და მაგისტრალური მილსადენი ტრანსპორტის მუშაობა, ან ბ) შეეძლო გამოეწვია მათი ნორმალური მუშაობის შეფერხება.

პირველ შემთხვევაში სახეზეა მძიმე შედეგი, ხოლო მეორე შემთხვევაში — კონკრეტული საფრთხის დელიქტი, მაგრამ მიზეზობრივი კავშირის დადგენა, სსკ მე-8 მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, ორივე შემთხვევაში სავალდებულოა. ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს მატერიალური შემადგენლობა.

დანაშაულის სუბიექტია ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრული დანაშაული განზრახვით. მისი ჩადენა შესაძლებელია როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით.

პირს შეგნებული აქვს, რომ ორგანიზებას უკეთებს სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირებას სხვადასხვა მართლსაწინააღმდეგო ხერხით, ითვალისწინებს, რომ ამას მოჰყვება სატრანსპორტო კომუნიკაციების ნორმალური მუშაობის შეფერხება ან შეიქმნება ასეთი შეფერხების საფრთხე და სურს ეს შედეგი ან შეგნებულად უშვებს მის დადგომას.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის არა აქვს მნიშვნელობა.

თუკი ამგვარი ქმედებით პირი ქმნის მნიშვნელოვანი ქონებრივი ზიანის ან სხვა მძიმე შედეგის საშიშროებას და მისი მიზანია მოსახლეობის დაშინება ან ხელისუფლების ორგანოზე ზემოქმედება, სახეზე გვაქვს ტერორისტული აქტი (323-ე მუხლი). უკეთუ ამგვარი ქმედების განხორციელებით პირი ხელს უშლის სახელმწიფო ან სხვა საწარმო, ორგანიზაცია-დაწესებულების ნორმალურ ფუნქციონირებას საქართველოს დასუსტების მიზნით, სახეზე გვაქვს საბოტაჟი — სსკ 318-ე მუხლი.

სსკ 222¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოება (ჩადენილი არაერთგზის) ზუსტად ემთხვევა სსკ 222-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებას, ამიტომ მის განხილვას არ შევეუდგებით.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, რამაც საფრთხე შეუქმნა ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. ამ შემთხვევაში სახეზეა ე.წ. კონკრეტული საფრთხის დელიქტი. ეს იმას ნიშნავს, რომ აუცილებლად უნდა დამტკიცდეს მიზეზობრივი კავშირი 222¹-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებასა და ამ კონკრეტულ საფრთხეს შორის. კერძოდ, უნდა დადგინდეს დანაშაულის რომელმა კონკრეტულმა ქმედებამ შეუქმნა საფრთხე ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას და რაში გამოიხატა იგი.

ამდენად, როცა სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირება შექმნის ტრანსპორტის ნორმალური მუშაობის შეფერხების საფრთხეს, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 222¹-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით. თუ ამ ქმედებამ საფრთხე შეუქმნა ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას, კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს სსკ 222¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით. თუკი ორივე შედეგის დადგომის საფრთხე შეიქმნა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 222¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით 1-ლ ნაწილზე მითითების გარეშე.

სსკ 222¹-ე მუხლის შემდეგი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა იგივე

ქმედება, რასაც თან სდევს ტვირთის, ბარგის ან დოკუმენტის უკანონო გასინჯვა და შემოწმება. ამ შემთხვევაში მდგომარეობას ამძიმებს ის, რომ დამნაშავე არა მარტო ქმნის დაბრკოლებებსა თუ საგუშაგოებს და აფერხებს ტრანსპორტის ნორმალურ მუშაობას, არამედ უკანონოდ ახდენს ამ ტრანსპორტზე არსებული ტვირთის, ბარგის გასინჯვას ანდა იმ დოკუმენტის შემოწმებას, რომელიც ეკუთვნის ამ სატრანსპორტო საშუალებას, მის მძღოლსა თუ მგზავრებს. თუ ამ შემოწმებას თან ახლავს იარაღის უკანონო ტარება, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

სსკ 222¹-ე მუხლის მე-3 ნაწილით განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებაა ამ მუხლის 1-ლ და მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია ან რასაც მოჰყვა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, ან ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა.

ამ შემთხვევაში სახეზეა თანამდევნი შედეგით კვალიფიცირებული შემადგენლობა. შედეგის მიმართ სახეზე უნდა იყოს არა განზრახი, არამედ გაუფრთხილებელი ბრალი. ამდენად, ეს კვალიფიცირებული შემადგენლობა ხასიათდება ორმაგი ბრალით — განზრახვით 222¹-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების მიმართ და გაუფრთხილებლობით მე-3 ნაწილში გათვალისწინებული შედეგის მიმართ.

თუ რა უნდა ჩაითვალოს მნიშვნელოვან ზიანად, სასამართლომ უნდა განსაზღვროს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში მიყენებული მატერიალური ზარალისა და დაზარალებული ორგანიზაციის ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით. მნიშვნელოვანი ზიანი შეიძლება გამოიხატოს, მაგალითად, რკინიგზის ლიანდაგის გაფუჭებაში, მატარებლის ვაგონის ან საპაერო ხომალდის მწყობრიდან გამოსვლაში, რის შეკეთებასაც სჭირდება ამ ორგანიზაციისათვის მნიშვნელოვანი თანხა და ა.შ. ამასთანავე, აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ქმედებასა და ამ შედეგს შორის.

ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ისევე უნდა იქნეს გაგებული, როგორც სსკ 117-ე მუხლის 1-ლი ნაწილში, ხოლო სიცოცხლის მოსპობა ისე, როგორც 116-ე მუხლში.

უკანონო შეიარაღებული ფორმირების შექმნა ან ხელმძღვანელობა ანდა მასში მონაწილეობა (მუხლი 223-მ)

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება.

საქართველოში შეიარაღებული ფორმირების შექმნა მხოლოდ ცენტრალური ხელისუფლების პრეროგატივაა. სხვა არც ერთ ორგანოს (ავტონომიურ რესპუბლიკაში, ქალაქში, რაიონში) არა აქვს უფლება ჩამოაყალიბოს ან დაიქვემდებაროს შეიარაღებული ფორმირება. მით უმეტეს, ამის უფლება არა აქვს კერძო პირს. რაც არ უნდა კეთილშობილური მიზანი ამოძრავებდეს ასეთ უკანონოდ შექმნილ ფორმირებას, იგი მაინც საფრთხეს უქმნის საზოგადოებრივ უშიშროებას, ვინაიდან არ ემორჩილება სახელმწიფოს კანონებს¹. ასეთი ფორმირებისათვის აღვილია იარაღის თვითნებური გამოყენება².

ობიექტური მხრივ განსაზღვრული დანაშაული გამოიხატება: ა) უკანონო შეიარაღებული ფორმირების შექმნაში ან ბ) ასეთი ფორმირების ხელმძღვანელობაში.

შეიარაღებული ფორმირება (ლაშქარი, გაერთიანება, რაზმი თუ სხვა ჯგუფი) უკანონოდ ჩაითვლება მაშინ, როცა იგი შექმნილია ან არსებობს საქართველოს შესაბამისი კომპეტენტური ორგანოს ან პირის (მაგალითად, პრეზიდენტის, თავდაცვის სამინისტროს, შინაგან საქმეთა სამინისტროს) სათანადო ნებართვის გარეშე.

უკანონო შეიარაღებულ ფორმირებას ახასიათებს შემდეგი ნიშნები: 1. იგი აუცილებლად შედგება პირთა ჯგუფისაგან; 2. მას ჰყავს ხელმძღვანელი, რომლის ბრძანება ფორმირების წევრებისათვის სავალდებულოდ ითვლება; 3. ეს ფორმირება აუცილებლად უნდა იყოს შეიარაღებული (ცეცხლსასროლი, ცივი იარაღით). ამასთანავე, მნიშვნელობა არა აქვს, იარაღი ფორმირების წევრების კანონიერად აქვთ შეძენილი თუ უკანონოდ. მთავარია, რომ თვით ფორმირება უკანონოა (მაგალითად, უკანონო შეიარაღებული ფორმირება შეიძლება შექმნან პოლიციის ან სამხედრო ნაწილის თანამშრომლებმა, რომლებსაც იარაღი კანონიერად აქვთ შეძენილი); 4. მართალია, კანონში არაა პირდაპირი მი-

¹ ეს წესი არ მოქმედებს მაშინ, როცა სახელმწიფოებს შორის მიმდინარეობს ომი.

² მაგალითად შეიძლება მოვეყვანოთ საქართველოში შეიარაღებული დაჯგუფება „მხედრონი“, რომელიც თავიდან პატრიოტული მიზნით შეიქმნა, მაგრამ შემდეგში ბანდის სახე მიიღო.

თითება ამ ფორმირების სიმყარის შესახებ, მაგრამ არ შეიძლება შეიარაღებულ პირთა ჯგუფი ჩაითვალოს ფორმირებად, თუ მისი მიზანია ერთჯერადი საქმიანობა. ამდენად, სიმყარე, ანუ ხანგრძლივი დროით თანამშრომლობა, ამ ფორმირების ერთ-ერთ ნიშნად უნდა ჩაითვალოს.

უკანონო შეიარაღებული ფორმირების შექმნა ნიშნავს ამ ფორმირების წევრების გამოძენას, მათ გადმოხიზვას, იარაღის შეძენას, შეკრების ადგილის მოძიებას, წესდების შექმნას და ა.შ.

ასეთ ფორმირების ხელმძღვანელობა გულისხმობს მის წევრებს შორის ფუნქციის განაწილებას, ბრძანების გაცემას, მის შესრულებაზე კონტროლს, სამოქმედო გეგმის შემუშავებას, ურჩ წევრთა დასჯას და ა.შ. შესაძლებელია, ერთმა პირმა შექმნას შეიარაღებული ფორმირება, ხოლო სხვამ უხელმძღვანელოს მას. ასევე შესაძლებელია ორივე ეს ფუნქცია ერთმა პირმა შეასრულოს. ამ შემთხვევაში მას ბრალად უნდა წარედგინოს როგორც ამ ფორმირების შექმნა, ისე ხელმძღვანელობა, რაც ზეგავლენას მოახდენს სასჯელზე.

ეს დანაშაული თავის თავში მოიცავს იარაღის მართლსაწინააღმდეგო მოპყრობასთან დაკავშირებულ ქმედებას და დამატებითი კვალიფიკაცია სსკ 236-ე მუხლით საჭირო არ არის.

დანაშაული არის ფორმალური შემადგენლობის, იგი დამთავრებულად ითვლება შეიარაღებული ფორმირების უკანონოდ შექმნის მომენტიდან, ან მაშინ, როცა პირი დაიწყებს ასეთი ფორმირების ხელმძღვანელობას. მძიმე შედეგის დადგომა სავალდებულო არ არის.

სსკ 223-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი პირი 14 წლის ასაკიდან.

სუბიექტური მხრივ იგი ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით: პირს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ ქმნის რომელიმე შეიარაღებულ ფორმირებას და სურს ეს. მოტივი და მიზანი არაა ამ დანაშაულისათვის მაკვალიფიცირებელი. თუმცა აქვე უნდა გამოირიცხოს ზოგიერთი მათგანი, კერძოდ, არ შეიძლება უკანონო შეიარაღებული ფორმირების მიზანი იყოს თავდასხმის მოწყობა პირზე ან ორგანიზაციაზე. სწორედ ამ მიზნით განსხვავდება იგი ბანდიტიზმისაგან. ასევე არ შეიძლება მისი მიზანი იყოს ტერორისტული დანაშაულის ჩადენა. ასეთი მიზნის არსებობისას ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 327-ე მუხლით. უკანონო შეიარაღებული ფორმირების შექმნის მიზანი ხშირად შეიძლება არც იყოს კრიმინალური ქმედების ჩადენა, არამედ იგი მიზნად ისახავდეს

საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვას საკუთარი ძალებით, ქვეყნის ფაქტობრივად დაკარგული ტერიტორიის დაბრუნებას, ბრძოლას სეპარატისტების წინააღმდეგ და ა.შ. მოუხედავად იმისა, რომ ეს მიზანი თავისთავად არც დანაშაულებრივია და არც ზნეობის საწინააღმდეგო, მისი მიღწევის ხერხი (უკანონო შეიარაღებული ფორმირების შექმნა) მართლსაწინააღმდეგოა.

უკანონო შეიარაღებული ფორმირების მიზანი შეიძლება იყოს კანონით აკრძალული ქმედების ჩადენაც. მაგალითად, ზეწოლა სახელმწიფო ორგანოზე, რაც გამოიხატება ადგილზე (მაგალითად, ავტონომიურ რესპუბლიკაში) ცენტრალური ხელისუფლების გავლენის შესუსტების მიზანში.

სსკ 223-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა უკანონო შეიარაღებულ ფორმირებაში მონაწილეობისათვის. ასეთ მონაწილეობას ადგილი აქვს მაშინ, როცა პირი გახდება რომელიმე უკანონო შეიარაღებული ორგანიზაციის წევრი, დაიწყებს ხელმძღვანელის დავალების შესრულებას. ამასთანავე, მან ნამდვილად უნდა იცოდეს, რომ ეს ფორმირება უკანონოდ არსებობს და შეიარაღებულია.

ამ მუხლს აქვს წამახალისებელი შენიშვნა, რომელიც პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას ჰპირდება, თუკი დაცული იქნება სამი პირობა: 1. პირმა ნებაყოფლობით უნდა შეწყვიტოს საქმიანობა უკანონო შეიარაღებულ ფორმირებაში. საქმიანობა ნებაყოფლობით შეწყვეტილად ჩაითვლება მაშინ, როცა მას ფაქტობრივი შესაძლებლობა ჰქონდა გაეგრძელებინა იგი. 2. პირმა უნდა ჩააბაროს იარაღი, რომელსაც ფლობს. მართალია, ამ ნორმაში პირდაპირ არაა მითითებული, რომ იარაღი უნდა ჩაბარდეს სახელმწიფო ორგანოებს, მაგრამ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ, თუ პირმა იარაღი ჩააბარა უკანონო ფორმირების ხელმძღვანელს, შენიშვნაში მიცემული პირობა არაა შესრულებული, რადგან იარაღი კვლავ რჩება ამ ფორმირების მფლობელობაში; 3. პირის ქმედებაში არ უნდა იყოს სხვა დანაშაულის ნიშნები. თუ პირის ქმედებაში უკანონო შეიარაღებულ ფორმირებაში მისი მონაწილეობის დღიდან არის რომელიმე დანაშაულის ნიშნები, იგი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან არ გათავისუფლდება.

ეს შენიშვნა ეხება როგორც ამ ფორმირების მონაწილეს, ისე მის შემქმნელსა და ხელმძღვანელს.

ქურდული სამყაროს ფეხრობა, კანონიერი ქურდობა (მუხლი 223¹)

სსკ 223¹ მუხლი სრულიად ახალი ნორმა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში. კანონმდებლის მიზანია ქვეყნად აღმოფხვრას ე.წ. ქურდული სამყაროს და კანონიერ ქურდთა თვითნებობა.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება. მისი ობიექტური მხარე ერთობ უჩვეულოდაა ფორმულირებული. ესაა: ქურდული სამყაროს წევრობა (I ნაწ.) და კანონიერი ქურდობა (II ნაწ.).

ქურდული სამყაროს წევრობის შინაარსის გასარკვევად უნდა განვსაზღვროთ ქურდული სამყაროს არსი. ამისათვის საჭიროა მივმართოთ საქართველოს 2005 წ. 20 დეკემბრის კანონს ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ. ამ კანონის მე-3 მუხლის თანახმად, ქურდული სამყარო არის პირთა ნებისმიერი ერთობა, რომელიც მოქმედებს მათ მიერ დადგენილი/აღიარებული სპეციალური წესების შესაბამისად და რომლის მიზანია დაშინებით, მუქარით, იძულებით, ღუმულის პირობებით, ქურდული გარჩევის გზით, დანაშაულებრივ ქმედებებში არასრულწლოვანთა ჩაბმით, დანაშაულის ჩადენით ან დანაშაულისაკენ წაქეზებით მისი წევრებისათვის ან სხვა პირებისათვის სარგებლის მიღება. ამდენად, ქურდული სამყაროსათვის დამახასიათებელია რამდენიმე ნიშანი: 1. ესაა პირთა ერთობა; 2. მათი მოქმედება (საქმიანობა) შეესაბამება მათ მიერვე დადგენილ ან აღიარებულ (თუმცა სხვის მიერ დადგენილ) სპეციალურ წესებს ანუ ქურდულ კანონებს; 3. ამ სამყაროს მიზანია მისი წევრებისათვის ან სხვა პირებისათვის სარგებლის მიღება საამისოდ სხვადასხვა ზერხის (დაშინება, მუქარა და ა.შ.) გამოყენებით. რაც შეეხება ქურდული სამყაროს წევრს, იგი შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, რომელიც აღიარებს ქურდულ სამყაროს და აქტიურად მოქმედებს ქურდული სამყაროს მიზნების განსახორციელებლად. ამდენად, ქურდული სამყაროს წევრობა ობიექტური მხრივ გამოიხატება შემდეგ ქმედებებში: 1. პირმა უნდა აღიაროს ქურდული სამყარო (ე.ი. ამ სამყაროს მიერ დადგენილი ან აღიარებული სპეციალური წესები და მიზნები) და 2. პირმა აქტიურად უნდა იმოქმედოს ქურდული სამყაროს მიზნების განსახორციელებლად. ამდენად, სსკ 223¹ მუხლის I ნაწილის ობიექტური მხარე არ გვექნება მხოლოდ მაშინ, როცა პირმა აღიარა

(მაგალითად, დადო ფიცი და გახდა ამ სამყაროს წევრი) ქურდული სამყარო. აუცილებელია, მან აქტიურად იმოქმედოს ამ სამყაროს მიზნების განსახორციელებლად. ქურდული სამყაროს პასიური წევრობა არ მოგვცემს განსახილველი ნორმის I ნაწილის შემადგენლობას. ასევე არ გვექნება ქურდული სამყაროს წევრობა, როცა პირს კავშირი არა აქვს ასეთ სამყაროსთან და მოქმედებს დამოუკიდებლად (მაგალითად, ქურდობს).

აქტიური მოქმედება ქურდული სამყაროს მიზნების განსახორციელებლად გულისხმობს ისეთი ქმედებების ჩადენას, როგორიცაა: დაშინება, მუქარა, იძულება, ქურდული გარჩევა, დანაშაულის ჩადენა, პირების გამოძებნა და მათი წაქეზება დანაშაულისაკენ, იმ ობიექტის მოძიება, საიდანაც შეიძლება ქონების ამოღება და ა.შ.

ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლის თანახმად, ქურდული გარჩევა ნიშნავს ქურდული სამყაროს წევრის მიერ ორ ან მეტ პირს შორის არსებული დავის გადაწყვეტას, რომელსაც ახლავს მუქარა, იძულება, დაშინება ან სხვა უკანონო ქმედება.

რაც შეეხება ღუმულის პირობას, მისი არსი არაა განმარტებული აღნიშნულ კანონში, რაც სასამართლო პრაქტიკაში სუბიექტივიზმის გასაქანს იძლევა. აქ უნდა ვიგულისხმოთ ისეთი შემთხვევა, როცა ქურდული სამყაროს წევრი ღუმულის სანაცვლოდ ითხოვს სარგებლის მიღებას.

დანაშაული დაუმთავრებელია ქურდული სამყაროს აღიარებასთან ერთად ერთ-ერთი ქმედების ჩადენისთანავე (მაგალითად, მუქარის, ქურდული გარჩევის და სხვ.) და მნიშვნელობა არა აქვს მიაღწია თუ არა ქურდული სამყაროს წევრმა ამ სამყაროს მიზანს (სარგებლის მიღებას). როდესაც ქურდული სამყაროს წევრი ჩაიდენს კონკრეტულ დანაშაულს ამ სამყაროს მიზნის განსახორციელებლად, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ერთობლიობით. მაგალითად, თუ მან გაქურდა ბანკი, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს, როგორც ქურდობით (სსკ 177-ე მუხ. მე-3 ნაწ. „გ“ პუნქ.), ასევე 223¹ მუხ. I ნაწილით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა არ უნდა ჩაითვალოს მართებულიად, რადგანაც გამოდის, რომ ერთი და იგივე ქმედებას (ამ შემთხვევაში ქურდობას) ორჯერ ეძლევა სისხლისსამართლებრივი შეფასება: 177-ე მუხლით და ასევე 223¹ მუხლის I ნაწილით, რადგან ქურდული სამყაროს წევრობის ობიექტური მხარის ერთ-ერთი აუცილებელი ნიშანი

(აქტიური მოქმედება ქურდული სამყაროს მიზნების მისაღწევად) ამ შემთხვევაში სწორედ ქურდობის ჩადენაში გამოიხატა, იგივე ვითარებასთან გვაქვს საქმე, როცა ქურდული სამყაროს წევრი ჩადის იძულებას, მუქარას (150, 151-ე მუხ.), პირთა წაქეზებას ამა თუ იმ დანაშაულში. აქედან გამომდინარე, სს კოდექსში განსაზღვრული ნორმის შემოღების მიზანშეწონილობა საეჭვო ხდება.

ქურდული სამყაროს წევრობის სუბიექტი (ანუ ქურდული სამყაროს წევრი) შეიძლება იყოს 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ იგი განზრახი დანაშაულია. კერძოდ, მისი ჩადენა შესაძლებელია მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. პირს გაცნობიერებული აქვს, რომ აღიარებს ქურდულ სამყაროს და ასევე გაცნობიერებული აქვს, რომ ჩადის სხვადასხვა მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებებს. პირდაპირ განზრახვასთან ერთად აუცილებელია სპეციალური მიზანი. კერძოდ, ქურდული სამყაროს წევრის მოქმედება მიმართული უნდა იყოს ქურდული სამყაროს წევრებისათვის ან სხვა პირებისათვის სარგებლის მისაღებად.

განსაზღვრული დანაშაულის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა კანონიერი ქურდობისათვის.¹

ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ კანონის მე-3 მუხლის თანახმად, კანონიერი ქურდი არის ქურდული სამყაროს წევრი, რომელიც ქურდული სამყაროს სპეციალური წესების შესაბამისად ნებისმიერი ფორმით მართავს ან/და ორგანიზებას უწევს ქურდულ სამყაროს ან პირთა გარკვეულ ჯგუფს. ამდენად, კანონიერი ქურდობის ობიექტური მხარე გამოიხატება ქურდული სამყაროს ან პირთა გარკვეული ჯგუფის მართვაში ან/და ორგანიზებაში ქურდული სამყაროს სპეციალური წესების შესაბამისად.

ქურდული სამყაროს ორგანიზება ნიშნავს პირთა ერთობის ("მშობა") ჩამოყალიბებას. კერძოდ, წევრების გამოძებნასა და გადმოხიზვას, სპეციალური წესების დადგენას ან სხვის მიერ დადგენილი წესების აღიარებას, მის გაცნობას ქურდული სამყაროს წევრებზე, მათგან პირობის მიღებას, რომ დაემორჩილებიან ამ წესებს, ასევე სამოქმედო გეგმის შემუშავებას და ა.შ.

¹ კანონმდებელი უფრო კორექტურული იქნებოდა, თუ აქ სიტყვას — კანონიერი — ჩასვამდა ბრჭყალებში, რადგან გაუმართლებელია კოდექსში კანონიერება უკანონობის მნიშვნელობით იყოს ნახშირი.

ამდენად, ქურდული სამყარო ორგანიზებულად ჩაითვლება მისი შექმნის, სათანადო მიზნისა და სამოქმედო გეგმის ჩამოყალიბების მომენტიდან. კონკრეტული დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენას ამ ქმედების (ქურდული სამყაროს ორგანიზების) კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, ე.ი. სახეზეა ფორმალური დანაშაული.

რაც შეეხება ქურდული სამყაროს მართვას, იგი გამოიხატება ცალკეული დავალების მიცემაში ამ სამყაროს წევრებისათვის, კონკრეტული დანაშაულის ხელმძღვანელობაში, უღისციპლინო წევრის დასჯაში და ა.შ. ე.წ. კანონიერმა ქურდმა შეიძლება მართოს არა მარტო ქურდული სამყარო, არამედ პირთა გარკვეული სხვა ჯგუფიც, რომლებსაც არ უღიარებია ქურდული სამყარო და არც მისი წევრები არიან მაგრამ შეიძლება „საშველად“ მიმართოს „კანონიერ ქურდს“ ანდა „კანონიერი ქურდი“ იძულებისა თუ მუქარის გამოყენებით ახერხებს მათ მართვას, ე.ი. ახერხებს დაიმორჩილოს ისინი. მართალია, კანონის ტექსტიდან ნათლად არაა გამოკვეთილი, თუ რა იგულისხმება პირთა გარკვეულ ჯგუფში, მაგრამ სადავო არ უნდა იყოს, რომ ესაა კრიმინალური ჯგუფი, რადგანაც „კანონიერი ქურდი“ მათ ქურდული კანონების შესაბამისად მართავს. ე.წ. კანონიერი ქურდის ქმედება შეიძლება გამოიხატოს მხოლოდ მართვაში ან ორგანიზების გაწევაში, ანდა მან შეიძლება ეს ორივე ფუნქცია შეასრულოს.

როგორც კანონიერი ქურდის ცნებიდან ჩანს, აუცილებელია მისი საქმიანობა შეესაბამებოდეს ქურდული სამყაროს სპეციალურ წესებს (და არა მის მიერ ეთპიროვნულად დადგენილ წესებს). აქედან გამომდინარე, პირი რომ პასუხისმგებაში მიეცეს კანონიერი ქურდობისათვის, უნდა დასტურდეს, რომ იგი მოქმედებდა (მართავდა პირებს ან ორგანიზებას უწევდა მათ) სწორედ ქურდული სამყაროს სპეციალური წესების შესაბამისად. ამის დადგენა კი პრაქტიკულად ძალზე რთულია. ამგვარად, „კანონიერი“ ქურდის პასუხისმგებაში მიცემისათვის არაა საკმარისი მხოლოდ ეს ფაქტი, რომ ეს პიროვნება საზოგადოებაში კანონიერი ქურდის სახელითაა ცნობილი, არამედ აუცილებელია მას დაუმტკიცონ, რომ მართავდა ან ორგანიზებას უწევდა ქურდულ სამყაროს ან პირთა გარკვეულ ჯგუფს.

გარდა ამისა, ისმის კითხვა: რით განსხვავდება კანონიერი ქურდობა სსკ 177-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტისაგან (ქურდობა, ჩადენილი ორგანიზებული ჯგუფის მიერ)? სხვაგვარად რომ ვთქვათ, როდის

დაკვალიფიცირდება ქმედება მხოლოდ ამ მუხლის (177) შესაბამისი ნაწილებით და როდის მასთან ერთად სსკ 223¹ მუხლის II ნაწილით? პასუხი შეიძლება იყოს ასეთი: „კანონიერი ქურდობა“ სწორედ სპეციალური წესების შესაბამისი ქმედებით განსხვავდება სსკ 177-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტისაგან.

სსკ 223¹ მუხლის II ნაწილის სუბიექტი არის საერთო. სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაულიც პირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი.

განსახილველი დანაშაული უნდა განვასხვავოთ ბანდიტიზმისაგან: 1. ბანდიტიზმისათვის აუცილებელი ნიშანია შეიარაღება, რაც არაა დამახასიათებელი ჩვენს მიერ განსახილველი დანაშაულისათვის, 2. ბანდის მიზანია თავდასხმების მოწყობა (ე.ი. განგსტერული დანაშაულების ჩადენა), რაც არაა დამახასიათებელი სსკ 223¹ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის. 3. ბანდიტიზმისათვის არაა აუცილებელი სპეციალური წესების შესაბამისად მოქმედება, არამედ ეს წესი შეიძლება უშუალოდ ხელმძღვანელის მიერ იყოს შემოღებული ერთპიროვნულად; 4. ბანდიტიზმისათვის არაა აუცილებელი სარგებლობის მიღების მიზანი (თუმცა ხშირად ეს მიზანი ამოძრავებთ).

აქვე უნდა აღნიშნოს, რომ ამ მუხლის მოქმედება უნდა გავრცელდეს იმ პირებზე, რომლებმაც ჩვენს მიერ განხილული ქმედებანი ჩაიდინეს 223¹ მუხლის ძალაში შესვლის შემდეგ და არა მანამდე.

ბანდიტიზმი (მუხლი 224-მ)

ბანდიტიზმის სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, ხოლო უშუალო ობიექტი შეიძლება იყოს ცალკეული პირის ჯანმრთელობა, სქესობრივი თავისუფლება, ორგანიზაციის ქონება და ა.შ.

ობიექტური მხრივ ბანდიტიზმი გამოიხატება შემდეგი ქმედების ჩადენაში: ა) ბანდის შექმნა; ბ) ბანდის ხელმძღვანელობა; გ) ბანდაში მონაწილეობა ან დ) ბანდის მიერ მოწყობილ თავდასხმაში მონაწილეობა.

ქმედების ბანდიტიზმით კვალიფიკაციისათვის საკმარისია ამ ქმედებათაგან ერთ-ერთის ჩადენა. დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის არაა აუცილებელი მძიმე შედეგის დადგომა.

სანამ განვიხილავთ ზემოთ ჩამოთვლილ ქმედებებს, უნდა ჩამოვაყალი-

ბოთ ბანდისათვის დამახასიათებელი ნიშნები. 1. ბანდა არის მყარი შეიარაღებული ჯგუფი, რომლის მიზანია თავდასხმის მოწყობა პირზე ან ორგანიზაციაზე. ჯგუფის სიმყარე გულისხმობს შემდეგი ნიშან-თვისების არსებობას: ა. ჯგუფიდან არ ხდება წევრთა თავისუფალი დენადობა ბ. ჯგუფისათვის დამახასიათებელია მტკიცე შინაგანი წესრიგი, ხელმძღვანელის ბრძანების უსიტყვო შესრულება; გ. ჯგუფი იქმნება ხანგრძლივი დროით სამოქმედოდ და არა ერთჯერადი თავდასხმის განსახორციელებლად.

2. ბანდა აუცილებლად უნდა იყოს შეიარაღებული. იარაღად შეიძლება იყოს გამოყენებული ცეცხლსასროლი ან ცივი იარაღი. ამასთან, აუცილებელი არაა ბანდის ყველა წევრი იყოს შეიარაღებული. მთავარია, მან იცოდეს, რომ ბანდის სხვა წევრები შეიარაღებულნი არიან. თუ პირთა ჯგუფი აღჭურვილია სამეურნეო დანიშნულების დანებით, ხელკეტებითა და სხვა ნივთებით, იგი ბანდად არ ჩაითვლება. ვინაიდან შეიარაღება ბანდის აუცილებელი ნიშანია, იარაღის უკანონო შეძენა და ტარება ბანდიტიზმის შემადგენელი ნაწილია და დამატებით კვალიფიკაციას არ საჭიროებს.

ბანდის შექმნა გულისხმობს ისეთი მოქმედების ჩადენას, რის შედეგადაც სახეზეა შეიარაღებული მყარი ჯგუფი, რომლის მიზანია პირზე ან ორგანიზაციაზე თავდასხმა. კერძოდ, ბანდის წევრების გამოძებნა და გადმოხიზება, იარაღის გამოძებნა, მისი შეძენა და ბანდის შეიარაღება, „წესდების“ შექმნა და გაცნობა ბანდის წევრებისათვის და ა.შ.

ბანდის ხელმძღვანელობა ნიშნავს ბანდის წევრებისათვის კონკრეტული დავალების მიცემას, მის შესრულებაზე კონტროლს, ბანდის შემდგომ მატერიალურ უზრუნველყოფას, ცალკეული თავდასხმის მომზადებას, მის განხორციელებაზე ზედამხედველობას, ურჩი წევრის დასჯას და ა.შ.

ბანდაში მონაწილეობა ნიშნავს პირის გაწევრიანებას ბანდაში, მონაწილეობის მიღებას იარაღის შეძენაში, თავდასხმის ობიექტის გამოძებნაში, თავდასხმის მომზადებაში და ა.შ. ამდენად, ბანდაში მონაწილეობა შეიძლება გამოიხატოს ყველა იმ ქმედებაში, რომელიც ხორციელდება ბანდის შექმნიდან თავდასხმის უშუალოდ განხორციელებამდე.

ბანდაში მონაწილე შეიძლება იყოს არა მარტო ბანდის წევრი, არამედ სხვა პირიც, ვისაც გაცნობიერებული აქვს, რომ თავისი არაერთჯერადი ქმედებით დახმარებას უწევს ბანდას (მაგალითად, სისტემატურად ამარაგებს მათ იარაღით).

ბანდის მიერ მოწყობილ თავდასხმაში მონაწილეობა ნიშნავს, როგორც

უშუალო მონაწილეობას თავდასხმაში, ასევე ნებისმიერ ქმედებას, რომელიც ბანდას უადვილებს თავდასხმის პროცესს. მაგალითად, შეიარაღებულ ბანდის წევრთა ნაწილი შეიჭრება შემნახველ ბანკში, ხოლო სხვები კი ახდენენ ბანკის შესასვლელის ბლოკირებას, რათა გამორიცხონ გარედან პირთა შესვლა შენობაში.

თავდასხმაში მონაწილე შეიძლება იყოს ის პირიც, ვინც არაა ბანდის წევრი, მაგრამ იცის, რომ ხელს უწყობს ბანდიტური თავდასხმის განხორციელებას. მაგალითად, ბანკის თანამშრომელმა ბანდასთან შეთანხმებით გამორთო სივნალიზაცია, რათა ბანდას გაადვილებოდა თავდასხმის მოწყობა ბანკზე, ანდა იგივე თანამშრომელი უშუალოდ მონაწილეობს ბანდის მიერ მოწყობილ თავდასხმაში.

თავდასხმა ნიშნავს მოულოდნელ, აგრესიულ აქტს, რომელსაც თან ახლავს ძალადობა ან ძალადობის მუქარა. ბანდიტური თავდასხმა იმით განსხვავდება თავდასხმისაგან საერთოდ, რომ იგი ჩადენილია შეიარაღებული ბანდის წევრების მიერ, რაც ქმნის ამ იარაღის გამოყენების საშიშროებას, თუმცა ეს იარაღი კონკრეტულ შემთხვევაში შეიძლება არ იყოს გამოყენებული პრაქტიკულად. მაგალითად, შეიარაღებული ბანდა თავს დაესხა მოქალაქის საცხოვრებელ სახლს, მაგრამ, ვინაიდან ოჯახის წევრები ძლიერი სიმთვრალის გამო უგრძნობ მდგომარეობაში იყვნენ, მათ იარაღის გამოყენება არ დასჭირდათ. ამდენად, შეიარაღება არის არა მარტო ბანდის დამახასიათებელი ნიშანი, არამედ ბანდიტური თავდასხმის ნიშანიცაა. სწორედ ეს ნიშანი ხდის ბანდიტურ თავდასხმას განსაკუთრებით საშიშს. ამასთანავე, აუცილებელია თავდასხმა მოაწყოს ბანდის არა ერთმა წევრმა, არამედ ბანდამ, ე.ი. რამდენიმე წევრმა მაინც.

როდესაც ბანდის მიერ მოწყობილ თავდასხმას თან ახლდა სხვადასხვა ძალმომრეობითი დანაშაულის ჩადენა (დანაშაული ჯანმრთელობის წინააღმდეგ, ძალმომრეობითი სქესობრივი დანაშაული, საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული ძალმომრეობითი დანაშაული, იარაღის ან ნარკოტიკულ საშუალებათა მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება და ა.შ.), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მხოლოდ სსკ 224-ე მუხლით და დამატებით კვალიფიკაცია შესაბამისი მუხლებით საჭირო არ არის. ეს იმიტომ, რომ: 1) „თავდასხმა“ ფართო ცნებაა და მოიცავს ძალმომრეობით დანაშაულთა მთელ წრეს; და

2) 224-ე მუხლის სანქცია უფრო მკაცრია, ვიდრე ჩამოთვლილი

დანაშაულებისა. თუ ბანდიტური თავდასხმის დროს ადგილი ჰქონდა განზრახ მკვლელობაში, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

ბანდიტიზმი ფორმალური დანაშაულია. იგი დამთავრებულად ითვლება ბანდის შექმნის მომენტიდან, თუნდაც მას ჯერ არ ჰქონდეს ჩადენილი არც ერთი თავდასხმა. მიჩნეულია, რომ მყარი შეიარაღებული ჯგუფის არსებობა, რომლის მიზანიც თავდასხმის განხორციელებაა, იმთავითვე ძირს უთხრის საზოგადოების უშიშროებას და სწორედ ამით არის განპირობებული ბანდიტიზმის ესოდენ შეკვეცილი შემადგენლობა.

თუ ბანდის შემქმნელი შემდგომში მისი ხელმძღვანელიც გახდება და თავდასხმებშიც მიიღებს მონაწილეობას, მას ყველა ეს ქმედება უნდა წარედგინოს ბრალად, რაც ზეგავლენას მოახდენს სასჯელის დანიშვნაზე.

ბანდის მიერ კონკრეტული დანაშაულის ჩადენის სერია პირდაპირაა მითითებული კანონში, ესაა თავდასხმა.

ბანდიტიზმი რამდენადმე ჰგავს ყაჩაღობას, ამიტომ საჭიროა მათი ურთიერთგამიჯვნა:

1. ყაჩაღობა შეიძლება ჩაიდინოს ერთმა პირმა, ხოლო ბანდა აუცილებლად გულისხმობს პირთა ჯგუფს;

2. ყაჩაღები შეიძლება არ იყვნენ შეიარაღებული, ხოლო ბანდა აუცილებლად შეიარაღებულია.

3. ჯგუფური ყაჩაღობა შეიძლება გამიზნული იყოს ერთჯერადი თავდასხმის განხორციელებისათვის, ხოლო ბანდის მიზანია რამდენიმე თავდასხმის მოწყობა. ამდენად, ბანდა შეიარაღებულ პირთა მყარი ჯგუფია.

4. ყაჩაღობის მიზანია სხვისი მოძრავი ნივთის დაუფლება თავდასხმის გზით, ხოლო ბანდიტებს მიზნად შეიძლება ჰქონდეთ არა მარტო სხვისი ნივთის დაუფლება თავდასხმის გზით, არამედ სხვა აგრესიული დანაშაულის ჩადენაც (მაგალითად, სქესობრივი დანაშაულის, ადამიანის უკანონო თავისუფლების აღკვეთის და სხვ.).

ამდენად, როცა სახეზეა პირთა მყარი ჯგუფი, რომელიც შეიარაღებულია და გამიზნული აქვს რამდენიმე ძალმომრეობითი დანაშაულის ჩადენა თავდასხმის გზით, სახეზეა ბანდიტიზმის შემადგენლობა. აქედან ერთ-ერთი ნიშნის არარსებობა გამორიცხავს ბანდიტიზმის შემადგენლობას.

ბანდიტიზმის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ ბანდიტიზმი ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ თავდასხმის განხორციელების მიზნით ქმნის შეიარაღებულ დაჯგუფებას ან ხელმძღვანელობს მას. ასევე შეგნებული აქვს, რომ მონაწილეობს ბანდაში ან მის მიერ მოწყობილ თავდასხმაში. თუკი პირი შეცდომით ფიქრობს, რომ მონაწილეობას იღებს ყაჩაღურ თავდასხმაში, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიციროს ყაჩაღობად.

ბანდიტიზმის მოტივს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, რაც შეეხება მიზანს, იგი დაკონკრეტებულია — თავდასხმა პირზე ან ორგანიზაციაზე. ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ არ შეიძლება ბანდის შექმნა ისეთი თავდასხმის მოსაწყობად, რომლის მიზანია სახელმწიფოს კონსტიტუციური წყობილების ხელყოფა ან ტერორისტული ქმედების ჩადენა. ასეთ შემთხვევაში პირთა ჯგუფის ქმედება უნდა დაკვალიფიციროს სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის შესაბამისი მუხლით.

მასობრივი არაულობა (მუხლი 225-მ)

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი წესრიგი და უშიშროება. დამატებით ობიექტად შეიძლება მოგვევლინოს ასევე საკუთრებითი ურთიერთობა და ადამიანის ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ განსაზილველი დანაშაული ხასიათდება სხვადასხვა მოქმედების ჩადენით, მისი დამთავრებულად ცნობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს მძიმე შედეგის დადგომას. ეს მოქმედებებია: მასობრივი არეულობის ორგანიზება ან მისი ხელმძღვანელობა. მასობრივ არეულობად ჩაითვლება მასების მიერ ჩადენილი ქმედება, რასაც თან ახლავს ძალადობა, რბევა, ცეცხლის წაკიდება, იარაღის ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის გამოყენება ანდა ხელისუფლების წარმომადგენლისადმი შეიარაღებული წინააღმდეგობა.

მასობრივი არეულობის ორგანიზება გამოიხატება არეულობის ადგილის შერჩევაში, მასების მოწოდებაში, შეესიონ ამა თუ იმ ობიექტს და დაარბიონ, ცეცხლი წაუკიდონ მას, მასობრივი არეულობის დროისა და მისი ჩადენის ხერხის განსაზღვრაში, მასების თავმოყრაში ამ ადგილას და სხვ.

მასობრივი არეულობის ხელმძღვანელობა კი შეიძლება გამოიხატოს არეულობის დროს მასებისათვის მითითების მიცემაში, თუ კონკრეტულად რა ქმედება ჩაიდინონ მათ, მოწოდებაში, არ შეწყვიტონ არეულობა და ა.შ.

ძალადობა, რომელიც თან ახლავს მასობრივ არეულობას, შეიძლება გამოიხატოს ცემაში, ღაცული ობიექტის კარების შემტვრევასა და იქ ძალდატანებით შეღწევაში, სხვისთვის ჯანმრთელობის მსუბუქ ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებაში.

რბევის დროს მასობრივი არეულობის მონაწილეებმა შეიძლება შენობა-ნაგებობებში ან ქუჩებში განლაგებული ნივთები სტიქიურად მიყარონ ან დააზიანონ.

ცეცხლის წაკიდებას ადგილი აქვს როგორც შენობების ან მასში არსებული ნივთების, ისე ქუჩებსა თუ მოედნებზე არსებული საგნების მიმართ. ამასთან, მნიშვნელობა არა აქვს, განაღვურდება ან დაზიანდება თუ არა ცეცხლწაკიდებული საგანი.

მასობრივ არეულობას შეიძლება თან ახლდეს ცეცხლსასროლი ან ცივი იარაღის გამოყენება როგორც წინააღმდეგობის დაძლევის, მიზნით, ისე შურისძიების მიზნით იმ პირის მიმართ, ვისი ქმედებითაც განაწყენებული არიან მასები. ასაფეთქებელი მოწყობილობა კი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც შენობა-ნაგებობაში შეღწევისათვის, ისე ქონების გასანადგურებლად.

მასობრივ არეულობას შეიძლება თან ახლდეს როგორც ცეცხლსასროლი, ისე ცივი იარაღის გამოყენება ხელისუფლების წარმომადგენლისადმი, რომელიც ასრულებს თავის სამსახურებრივ მოვალეობას. ხელისუფლების წარმომადგენლად ჩაითვლება ის სახელმწიფო მოხელე, რომელსაც უფლება აქვს შესასრულებლად სავალდებულო ბრძანება გასცეს არა მარტო იმ პირებზე, ვინც მას სამსახურებრივად ექვემდებარება, არამედ პირთა სხვა განუსაზღვრელი წრის მიმართაც. ამგვარი წინააღმდეგობის გაწევის შედეგად ხელისუფლების წარმომადგენლებმა შეიძლება ვერ შეძლონ თავიანთი მოვალეობის შესრულება ან მასებმა ისინი გარეკონ შემთხვევის ადგილიდან. ასევე შეიძლება დადგეს ხელისუფლების წარმომადგენელთა ჯანმრთელობის მსუბუქი ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, თუმცა დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის არაა სავალდებულო ამ შედეგის დადგომა. მთავარია, ადგილი ჰქონდეს შეიარაღებული წინააღმდეგობის ფაქტს.

თუ მასობრივ არეულობას შედეგად მოჰყვა ქონების გატაცება, ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სიკვდილი, ქმედება დაკვალიფიცირობა დანაშაულთა ერთობლიობით.

დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული გულისხმობს განზრახვას. კანონში

მითითებული ქმედებების მიმართ. ბრალი გამოიხატება პირდაპირ განზრახვაში, ხოლო იმ შედეგების მიმართ, რაც შეიძლება დადგეს მასობრივი არეულობის დროს (ჯანმრთელობის მსუბუქი ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ქონების განადგურება ან დაზიანება), განზრახვა შეიძლება იყოს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, იგი შეიძლება იყოს შურისძიება რომელიმე სახელმწიფო მოხელის ან ორგანოს ქმედებისათვის (მაგალითად, ორგანიზაციის ხელმძღვანელობა ხელფასს არ აძლევს მუშაკებს და ისინი შურისძიების მიზნით აწყობენ მასობრივ არეულობას) და სხვა პირადი მოტივი, რაც მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნის დროს.

225-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა ამ მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებაში მონაწილეობისათვის. ამდენად, 1-ლი ნაწილით ისჯება მასობრივი არეულობის ორგანიზატორი ან ხელმძღვანელი, ხოლო მე-2 ნაწილით — მასობრივი არეულობის რიგითი მონაწილე.

ეს დანაშაული განსხვავდება ხულიგნობისაგან. ჯერ ერთი, ხულიგნობა შეიძლება ჩაიდინოს ერთმა პირმა, ხოლო განსახილველი დანაშაული კი — მასამ; მეორე, მასობრივი არეულობის მონაწილენი არ გამოხატავენ აშკარა უპატივცემულობას საზოგადოებისადმი, მათი მიზანი არაა საზოგადოებისადმი უპატივცემულობის დემონსტრირება.

ჯგუფური მოქმედების ორგანიზება, რომელიც არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს, ან მასში აქტიური მონაწილეობა (მუხლი 226-ე)

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი წესრიგი.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში (უმოქმედობითაა უმეტესწილად ჩადენილი ხელისუფლების წარმომადგენლისადმი დაუმორჩილებლობა). კერძოდ, დანაშაულებრივი ქმედება გამოიხატება იმაში, რომ პირი ორგანიზებას უკეთებს ჯგუფურ მოქმედებას. ეს მოქმედება კი: ა) უხეშად არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს; ბ) დაკავშირებულია ხელისუფლების წარმომადგენლის კანონიერი მოთხოვნისადმი აშკარა დაუმორჩილებლობასთან; გ) იწვევს ტრანსპორტის, საწარმოს, დაწესებულების ან ორგანიზაციის მუშაობის

შეფერხებას. დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ასევე ზემოთ ჩამოთვლილ ქმედებაში აქტიური მონაწილეობით.

ჯგუფური მოქმედების ორგანიზება სახეზეა, როცა პირი ჩაიდენს კანონში ჩამოთვლილ ჯგუფურ მოქმედებას, კერძოდ, შეკრებს ხალხს, მოუწოდებს პირებს ქმედების ჩადენისაკენ, აძლევს მათ მითითებებს და ა.შ. ამდენად, აქ სახეზეა ამ ქმედების ორგანიზატორი.

საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს ქუჩაში მოძრაობის შეფერხებაში, კონცერტისა თუ სხვა გასართობ-სანახაობითი პროგრამის, კრების, წვეულების ჩაშლაში და ა.შ. ამდენად, ცხოვრების ნორმალური რიტმის შეფერხებაში.

ხელისუფლების წარმომადგენლის კანონიერი მოთხოვნისადმი აშკარა დაუმორჩილებლობის დროს არაა აუცილებელი ადგილი ჰქონდეს საზოგადოებრივი წესრიგის უხეშ დარღვევას. ხელისუფლების წარმომადგენლად ითვლება პირი, ვისაც უფლება აქვს შესასრულებლად საგალდებულო ბრძანება გასცეს იმ პირებზე, რომლებიც მას სამსახურებრივად არ ექვემდებარებიან (პოლიციის, პროკურატურის თანამშრომლები და ა.შ.). ხელისუფლების წარმომადგენლის მოთხოვნა უნდა იყოს კანონიერი (მაგალითად, გაათავისუფლონ უკანონოდ დაკავებული ადგილი), რასაც აშკარად არ ემორჩილებიან ჯგუფური მოქმედების ორგანიზატორი და მონაწილენი. აშკარა დაუმორჩილებლობა შეიძლება გამოიხატოს იმაში, რომ ორგანიზატორი მოუწოდებს ჯგუფური მოქმედების მონაწილეებს, არ შეასრულონ ეს ბრძანება, არ დატოვონ დაკავებული ადგილი და, პირიქით, უფრო მყარად გამაგრდნენ ადგილზე. ამ დაუმორჩილებლობას შეიძლება მოჰყვეს ხელისუფლების წარმომადგენელთა ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება, რაც არ მოითხოვს დამატებით კვალიფიკაციას.

ჯგუფური მოქმედების ორგანიზებამ შეიძლება გამოიწვიოს ტრანსპორტის, საწარმოს, დაწესებულების ან ორგანიზაციის მუშაობის შეფერხება. მაგალითად, შეაფერხოს ქალაქში მიმავალი ტრანსპორტის ნორმალური მსვლელობა. სსკ 226-ე მუხლის შემადგენლობის ეს ნაწილი ემსგავსება 222-ე მუხლის შემადგენლობას, რომელიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირების ორგანიზებისათვის, რამაც შეაფერხა რკინიგზის, საჰაერო, წყლისა და მაგისტრალური მილსადენი ტრანსპორტის ნორმალური მუშაობა. საქმე ისაა, რომ 226-ე მუხლით გათვალისწინებულ „ტრანსპორტის მუშაობაში“ იგულისხმება ყველა სახის ტრანსპორტი, მათ შორის ისიც, რომელიც ჩამოთვლილია 222-ე

მუხლის შემადგენლობაში. ასეთი დამთხვევის მოუხდავად, ამ ორ ნორმას შორის არის განსხვავება და იგი შემდეგია: 1. 222¹-ე მუხლით სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირების ორგანიზების ზერხია დაბრკოლების შექმნა, საგუშაგოების მოწყობა ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო საშუალებების გამოყენება, ხოლო 226-ე მუხლით ტრანსპორტის მუშაობის შეფერხებას იწვევს ადამიანთა ჯგუფური მოქმედება, ე.ი. თვით ადამიანები უშლიან ხელს ტრანსპორტის მუშაობას; 2. 222¹-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედება იწვევს არა ყველა სახის ტრანსპორტის, არამედ მხოლოდ ამ მუხლში ჩამოთვლილი ტრანსპორტის მუშაობის შეფერხებას. 226-ე მუხლით გათვალისწინებული ჯგუფური მოქმედების ორგანიზება კი აფერხებს საერთოდ ტრანსპორტის (მათ შორის ქალაქში მიმავალ) ნორმალურ მუშაობას. ჯგუფური მოქმედების ორგანიზებით ასევე შეიძლება მოქალაქეებმა დაიკაონ სხვადასხვა საწარმო, დაწესებულების ან ორგანიზაციის შესასვლელი ან შენობის შიდა ნაწილი, თანამშრომლებს არ მისცენ თავისუფალი შესვლა-გამოსვლის საშუალება, რითაც შეაფერხონ მისი ნორმალური მუშაობა. ეს დაწესებულება არ უნდა იყოს განსაკუთრებული მნიშვნელობის ობიექტი (სსკ 222-ე მუხ.).

ჯგუფურ მოქმედებაში აქტიური მონაწილეობა ნიშნავს იმას, რომ ჯგუფის წევრი უშუალოდ მონაწილეობს ამ ნორმით გათვალისწინებულ ქმედების ჩადენაში (მაგალითად, საზოგადოებრივი წესრიგის უხეშ დარღვევაში). თუ ჯგუფის წევრი არის პასიური მაყურებლის როლში, იგი სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში არ მიეცემა.

განსახილველი დანაშაული ასევე უნდა განეცხვავთ ზუღიგნობისაგან, რომელიც ასევე უხეშად არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს: 1. ზუღიგნობის ჩადენა შეუძლია ერთ პირსაც, ხოლო განსახილველ დანაშაულს სჩადის პირთა ჯგუფი, რომელსაც ჰყავს ორგანიზატორი; 2. ზუღიგნობი გამოხატავს თავის აშკარა უპატივცემულობას საზოგადოებისადმი, ხოლო განსახილველი დანაშაულის ჩამდენთ ასეთი მიზანი არ ამოძრავებთ; 3. ზუღიგნობა ჩადენილი უნდა იყოს ძალადობით ან ძალადობის მუქარით, რაც 226-ე მუხლით გათვალისწინებულ ქმედებას თან არ ახლავს.

ამდენად, სსკ 226-ე მუხლის ამსრულებელია ამ ქმედების ორგანიზატორი და აქტიური მონაწილე, რომელიც შეიძლება იყოს 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ იგი გამოიხატება განზრახვაში. პირს შეგნებული აქვს, რომ ისეთ ჯგუფურ მოქმედებას უკეთებს ორგანიზებას, რომელიც

უხეშად დაარღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს, ასევე შეგნებული აქვს, რომ ზელისუფლების წარმომადგენლის კანონიერ მოთხოვნას აშკარად არ ემორჩილება, აფერხებს ტრანსპორტის, საწარმო-დაწესებულებათა ან ორგანიზაციათა მუშაობას, ან შეგნებული აქვს, რომ აქტიურად მონაწილეობს ამ ქმედებაში.

მოტივსა და მიზანს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება იყოს განაწევნება ზელისუფლების რომელიმე ორგანოსა თუ კონკრეტული ორგანიზაციის თანამდებობის პირის საქმიანობაზე და სხვ. მიზანი შეიძლება იყოს ის, რომ აიძულონ ზელისუფლება ან კონკრეტული სახელმწიფო მოხელე, მიიღოს მათთვის სასურველი გადაწყვეტილება და ა.შ.

საპაერო ან წყლის ხომალდის ანდა რკინიგზის მოძრაში შემადგენლობის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება (მუხლი 227-ე)

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება. დამატებითი ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა. დანაშაულის საგანია საპაერო ან წყლის ხომალდი, ანდა რკინიგზის მოძრაი შემადგენლობა.

საპაერო ხომალდი არის მფრინავი აპარატი, რომელიც გამიზნულია ადამიანთა გადასაყვანად ან ტვირთის გადასაზიდად. საპაერო ხომალდად ითვლება ასევე სპორტული ხომალდი (საპაერო ბურთი, ღირიყაბლი და სხვ.).

წყლის ხომალდი არის ისეთი საშუალება, რომლითაც ხდება წყალზე ან წყლის ქვეშ ხალხის გადაყვანა ან ტვირთის გადაზიდვა. წყლის ტრანსპორტი მოძრაობს ოკეანეში, ზღვაზე, ტბაზე, მდინარეზე. წყლის ტრანსპორტს მიეკუთვნება გემი, თობავალი, წყალქვეშა ნავი, კატერი, საზღვაო იანტა და სხვ. მას უნდა ჰქონდეს შიდაწვის ძრავა. წყლის ტრანსპორტად არ უნდა ჩაითვალოს ნიჩბიანი ნავი, რადგან მას არ შეუძლია განავითაროს ისეთი სისწრაფე, რითაც საფრთხეს შეუქმნის საზოგადოებრივ უშიშროებას, ამდენად, ეს ნავი არ ექვემდებარება აუცილებელ სახელმწიფო რეგისტრაციას. თუ ადგილი აქვს ნიჩბიანი ნავის დაუფლებას მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებით მიზნით, ქმედება უნდა დაკვალიფიციონდეს საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის შესაბამისი მუხლით.

რკინიგზის მოძრა შემადგენლობად ითვლება მექანიკური ტრანსპორტი,

რომელიც მოძრაობს რელსებზე და განკუთვნილია ადამიანების გადასაყვანად ან ტვირთის გადასაზიდად. მათ მიეკუთვნება ლოკომოტივი, ვაგონები, მათ შორის მეტროპოლიტენის ვაგონიც და სხვ. ტრამვაი არ უნდა ჩაითვალოს ამ დანაშაულის საგნად. იგი არის ქალაქში მოძრავი ტრანსპორტი. თუ ადგილი ექნება ტრამვის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებას მისაკუთრების მიზნის გარეშე, ქმედება უნდა დაკვალიფიციროს სსკ 184-ე მუხლით. ასევე არ ჩაითვლება ამ დანაშაულის საგნად საწარმოს ტერიტორიაზე მოძრავი რკინიგზის ტრანსპორტი, რომელსაც მხოლოდ ამ საწარმოს ტერიტორიაზე გადააქვს ტვირთი.

სსკ 227-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული 184-ე მუხლისაგან ძირითადად სწორედ დანაშაულის საგნით განსხვავდება. დანაშაულის საგნის მომეტებული საფრთხე განაპირობებს ამ ქმედების შეტანას საზოგადოებრივი უშიშროების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავში.

ობიექტური მხრივ სსკ 227-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გამოიხატება ჩამოთვლილ სატრანსპორტო საშუალებათა მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებაში.

დაუფლება მართლსაწინააღმდეგოა მაშინ, როცა პირს არა აქვს მასზე კანონიერი უფლებამოსილება. მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება შეიძლება განახორციელოს როგორც შესაბამისი დაწესებულების თანამშრომელმა (მაგალითად, მატარებლის შემანქანებმა), რომელსაც მოცემულ შემთხვევაში არ ჰქონდა უფლება დაუფლებოდა მას, ასევე სხვა პირმა. დაუფლება შეიძლება განხორციელდეს ფარულად, აშკარად, მათ შორის ისეთი ძალადობის ან მუქარის გამოყენებით, რაც არაა საშიში სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის. დაუფლებისათვის პირმა შეიძლება გამოიყენოს მოტყუება როგორც ყალბი დოკუმენტის გამოყენებით, ისე მის გარეშე. თუ აღნიშნულ ქმედებას თან ახლავს ამ სატრანსპორტო საშუალებაში მყოფ პირთა თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ან მძევლად ხელში ჩაგდება, ქმედება 227-ე მუხლთან ერთად უნდა დაკვალიფიციროს შესაბამისი მუხლებით.

განსახილველი დანაშაული ფორმალური შემადგენლობისაა, იგი დამთავრებულად ითვლება ჩამოთვლილთაგან ერთ-ერთი სატრანსპორტო საშუალების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების მომენტიდან და მძიმე შედეგის დადგომას მნიშვნელობა არა აქვს.

დაუფლებულად სატრანსპორტო საშუალება მაშინ ჩაითვლება, როცა პირი ხელთ იგდებს მას და მიეცემა მასზე კონტროლისა და შეხედ-

ულებისამებრ გადაადგილების შესაძლებლობა (მაგალითად, გატაცების შესაძლებლობა).

დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ სათანადო ნებართვის გარეშე, უკანონოდ ეუფლება საპაერო ან წყლის ხომალდს, ანდა რკინიგზის მოძრავ შემადგენლობას.

მოტივი შესაძლებელია იყოს სხვადასხვა პირადული ხასიათის და მას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

ქმედების 227-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს საპაერო ან წყლის ხომალდის თუ რკინიგზის მოძრავი შემადგენლობის დაუფლება ხდება მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, თუ ასეთი მიზნის გარეშე (მაგალითად, დროებით).

სსკ 227-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ. სსკ 27-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, დანაშაული ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებითაა ჩადენილი, თუ აღნიშნულ სატრანსპორტო საშუალებათა მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების მონაწილენი წინასწარ შეკავშირდნენ დანაშაულის ერთობლივად ჩასადენად. ამდენად, სულ მცირე ორი პირი, წინასწარ შეკავშირდნენ მანამ, სანამ უშუალოდ შეუდგებოდნენ სატრანსპორტო საშუალებათა მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებას. ამასთანავე, შემდეგ ორივე უშუალოდ უნდა იყოს ამ ქმედების (დაუფლების) ამსრულებელი. თუ ერთი პირი უკვე შეუდგა საპაერო ან წყლის ხომალდის, ანდა რკინიგზის მოძრავი შემადგენლობის დაუფლებას და სანამ საბოლოოდ დაუფლებოდა მას, წინასწარ შეთანხმების გარეშე შეუერთდა მეორე პირი, ქმედება არ დაკვალიფიცირდება 227 მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით.

თუ განსახილველი დანაშაული ჩაიდინა შეიარაღებულმა ბანდამ, ქმედება დაკვალიფიცირდება არა 227-ე მუხლით, არამედ ბანდიტიზმით (224-ე მუხ.), რადგანაც ბანდიტური თავდასხმა გულისხმობს სხვადასხვა აგრესიული ძალადობით ქმედებებს და, გარდა ამისა, ბანდიტიზმის სანქცია გაცილებით მკაცრია, ვიდრე სსკ 227-ე მუხლის მე-2 ნაწილისათვის გათვალისწინებული სანქცია.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი არაერთგზის. არაერთგზისობა ისევე უნდა გავიგოთ, როგორც სსკ 222-ე მუხ-

ლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტში. ამდენად, მის განხილვას არ შეუდგება.

შემდეგი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით, ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით. ამ შემთხვევაში პირი დანაშაულის ჩასადენად იყენებს ისეთ ხერხს, რაც დამახასიათებელია ყაჩაღობისათვის. სიცოცხლისათვის საშიშია ძალადობა, რომელიც რეალურ საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლეს და შესაძლებელია გამოიწვიოს სიკვდილი. მაგალითად, პირის გადმოგდება დიდი სიმაღლიდან, თავში მძიმე საგნის ჩარტყმა, თავზე პოლიეთილენის პარკის ჩამოცმა, პირში ჩვრის ჩაჩრა და ა.შ. ჯანმრთელობისათვის საშიშია ისეთი ძალადობა, რომელიც რეალურ საფრთხეს უქმნის ადამიანის ჯანმრთელობას და შეიძლება გამოიწვიოს მისი სხვადასხვა ხარისხით დაზიანება (მაგალითად, ცხელი უთოთი ადამიანის „დაუთოება“, ცემა, სხეულის ისეთ ადგილას დარტყმით და ისეთი სიძლიერით, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ჯანმრთელობის დაზიანება და ა.შ.). ამასთანავე, კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, ასეთ ძალადობას მოჰყვა თუ არა მძიმე შედეგი.

ამდენად, აქ სახეზეა დანაშაულის ფორმალური შემადგენლობა. თუ ამგვარ ძალადობას მოჰყვა ჯანმრთელობის მსუბუქი ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 227-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტით.

ძალადობის მუქარა შეიძლება გამოიხატოს სიტყვიერად („მოგკლავ“, „დაგჭრი“), ასევე იარაღის დემონსტრირებით. ამასთანავე, არაა სავალდებულო მუქარისათვის გამოყენებული იყო ნამდვილი ცეცხლსასროლი ან ცივი იარაღი, ანდა ფეთქებადი ნივთიერება. შესაძლებელია, გამოყენებულ იქნეს იარაღის მაკეტი, რითაც დანაშავე ახდენს იმ პირის ნების პარალიზებას, რომელიც მაკეტს აღიქვამს როგორც ნამდვილ იარაღს.

მუქარის აღრესატები შეიძლება იყვნენ ექიპაჟის წევრები (კაპიტანი, მემანქანე), დაცვა, მომსახურე პერსონალი, მგზავრები ან ნებისმიერი სხვა პირი, რომელიც სატრანსპორტო საშუალებაზე ან მასთან ახლო იმყოფება. მუქარა, ისე როგორც ძალადობა, მიზნად ისახავს რეალური ან მოსალოდნელი წინააღმდეგობის გადალახვას საჰაერო ან წყლის ზომალდზე, ანდა რკინიგზის მოძრავ შემადგენლობაზე უკანონო კონტროლის დაწესების დროს.

თუ ძალადობის ან მუქარისათვის გამოყენებულ იქნა ცეცხლსასრო-

ლი იარაღი ან ფეთქებადი ნივთიერება, რომელსაც დანაშავე უკანონოდ ატარებდა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით, რადგანაც „ძალადობა“ და „ძალადობის მუქარა“ აუცილებლად არ გულისხმობს იარაღის გამოყენებას.

ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ განსხვავებით ყაჩაღობისაგან, განსახილველ შემთხვევაში დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება არა ამგვარი ძალადობის ან მუქარის გამოყენების მომენტიდან, არამედ მაშინ, როცა პირი შეძლებს დაეუფლოს საჰაერო ან წყლის ზომალდს, ანდა რკინიგზის მოძრავ შემადგენლობას.

სსკ 227-ე მუხლის მე-3 ნაწილით განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებაა ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი. ამ შემთხვევაში ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა დანაშაულის გაუფრთხილებლობის შედეგი უნდა იყოს. ამდენად, აქ სახეზეა ორმაგი (რთული) ბრალი. კერძოდ, განზრახვა საჰაერო ან წყლის ზომალდის ანდა რკინიგზის მოძრავ შემადგენლობის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების მიმართ და გაუფრთხილებლობა ადამიანის სიკვდილის მიმართ.

თუ 227-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისას ადგილი აქვს განზრახ მკვლელობას, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 227-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით და მკვლელობის შესაბამისი მუხლით.

სხვა მძიმე შედეგში იგულისხმება ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, ტრანსპორტის მოძრაობის დიდი ხნით შეფერხება, სატრანსპორტო საშუალების განადგურება, დიდი მატერიალური ზარალი და ა.შ. ამ შედეგის მიმართაც ბრალი შეიძლება გამოიხატოს როგორც განზრახვაში, ისე გაუფრთხილებლობაში.

თუ პირის ქმედებაში არის 227-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილის ნიშნები, კვალიფიკაცია მოხდება მხოლოდ მე-3 ნაწილით, რადგან იგი მოიცავს მე-2 ნაწილსაც.

მეოთხედი (მუხლი 228-მ)

ზღვებსა და ოკეანეებში მცურავ საშუალებაზე თავდასხმა განსაკუთრებით გახშირდა XX საუკუნის 30-იანი წლებიდან. მაშინ ამ სახის დანაშაულს, ძირითადად, სამხედრო გემები სჩადიოდნენ. შემდეგში კი მეკობრეობის

ჩამდენნი, ძირითადად, კერძო გეშზე მყოფი პირები იყვნენ. ამ დანაშაულმა თანდათანობით საერთაშორისო ხასიათი მიიღო. მდგომარეობას ართულებს ის ფაქტი, რომ დანაშაულის ჩადენის ადგილი არის ზღვა ან ოკეანის ის ნაწილი, სადაც არ ვრცელდება არც ერთი სახელმწიფოს იურისდიქცია. ამდენად, წყლის ამ მონაკვეთზე მცურავი საშუალების უსაფრთხოება არაფრით იყო დაცული. სწორედ ამ გარემოების გამო სახელმწიფოები იძულებული გახდნენ შეექმნათ ამ ქმედების წინააღმდეგ ბრძოლის სამართლებრივი საფუძველი. ეს საფუძველი მოცემულია ჟენევის 1958 წლისა და გაეროს 1982 წლის კონვენციებში, ასევე რომის 1988 წლის 10 მარტის კონვენციაში „საზღვაო ნაოსნობის უსაფრთხოების წინააღმდეგ მიმართულ უკანონო აქტებთან ბრძოლის შესახებ“.

ამ დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, კერძოდ, წყლის ტრანსპორტისა და მასზე მყოფი ეკიპაჟისა თუ მგზავრის უსაფრთხო გადაადგილების შესაძლებლობა, ასევე საკუთრებითი ურთიერთობა. დანაშაულის დამატებითი ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

მეკობრეობის საგანია წყლის ზომადლი ან სხვა მცურავი საშუალება. წყლის ზომადლი უნდა გავიგოთ ისე, როგორც სსკ 227-ე მუხლშია მოცემული. რაც შეეხება სხვა მცურავ საშუალებას, იგი შეიძლება იყოს არამექანიკურიც, ისეთიც, რომელსაც არა აქვს შიდაწვის ძრავა.

ობიექტური მხრივ განსაზღვრელი დანაშაული გამოიხატება მოქმედებაში, კერძოდ, თავდასხმაში, რომელიც ჩადენილია ძალადობით ან ძალადობის მუქარით.

მცურავ საშუალებაზე თავდასხმა შეიძლება განხორციელდეს სხვა მცურავი საშუალებიდან, ასევე საჰაერო ტრანსპორტიდან. ამ დროს თავდასხმას არ ახორციელებს ამავე გეშზე მყოფი მგზავრი ან ეკიპაჟის წევრი, არამედ სხვა სატრანსპორტო საშუალებაზე მყოფი პირი. თავდასხმას აუცილებლად ახლავს თან ძალადობა ან ძალადობის მუქარა. თავდასხმა შეიძლება გამოიხატოს მცურავი საშუალების აშკარა დევნაში, რომელიც გამოიხატება ძალადობაში (სროლა ცეცხლსასროლი იარაღიდან ან ფეტქებადი ნივთიერების გამოყენება), ან ძალადობის მუქარაში, მისი იძულებით გაჩერებაში გზაზე დაბრკოლების შექმნით; ასევე ძალადობის განხორციელებაში უშუალოდ მცურავ საშუალებაზე (მეკობრეები მოტყეებით გადავიდნენ გეშზე და დაიწყეს ძალადობის გამოყენება).

მეკობრეობის განხორციელებისათვის არაა აუცილებელი იარაღის ან

ასაფეთქებელი ნივთიერების გამოყენება, თუმცა პრაქტიკაში ეს დანაშაული სწორედ იარაღის გამოყენებით ხდება. ამ შემთხვევაში, თუ მეკობრეები მას უკანონოდ ფლობენ, კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

მეკობრეობის დროს ძალადობა შეიძლება არც იყოს საშიში სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის. ასევე შესაძლებელია ძალადობა საშიში იყოს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისთვის.

თავდასხმის დროს გამოყენებულ ძალადობას შეიძლება მოჰყვეს ჯანმრთელობის მსუბუქი ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება. ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება და სიკვდილი სცილდება სსკ 228-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის ფარგლებს.

ძალადობის მუქარა შეიძლება გამოიხატოს ნებისმიერი ძალადობითი მოქმედების მუქარაში, როგორიცაა მოკვლის, ჯანმრთელობის დაზიანების, სქესობრივი დანაშაულის განხორციელების, მძევლად ხელში ჩაგდებისა და სხვაგვარი მუქარა. ამასთანავე, დაზარალებულს უნდა შეექმნას რწმენა, რომ ეს მუქარა რეალურია.

მცურავ საშუალებაზე განხორციელებული თავდასხმა მიმართული უნდა იყოს სხვისი ნივთის დასაუფლებლად მისი მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით. ეს ნივთი შეიძლება იყოს გეშზე არსებული ტვირთი, მასზე მყოფ პირთა პირადი ნივთები, ასევე თვით გემი. ამიტომ მცურავ საშუალებაზე თავდასხმა, თუ მიმართულია თვით გემის დაუფლებისაკენ, უნდა დაკვალიფიცირდეს მეკობრეობით. თუ მცურავ საშუალებაზე თავდასხმა ხორციელდება არა ნივთის დასაუფლებლად, არამედ სხვა მიზნით (მაგალითად, მძევლების ასაყვანად), ქმედება არ დაკვალიფიცირდება მეკობრეობით. ამდენად, საქართველოს კანონმდებელმა, საერთაშორისო კონვენციების შინაარსისაგან განსხვავებით, შეავიწროვა მეკობრეობის ცნება და მასში მხოლოდ ნივთის დაუფლების მიზანი დააფიქსირა. თუ მეკობრეობას თან ახლავს ადამიანთა მკვლელობა ან მათი მძევლად ხელში ჩაგდება, მცურავი საშუალების განადგურება, მისი ჩაძირვა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

ქმედების მეკობრეობით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია, თავდასხმა მოხდეს მცურავ საშუალებაზე (წყლის ზომადლი ან სხვა მცურავი საშუალება). ეს იმას ნიშნავს, რომ თავდასხმის მომენტში კონკრეტული ზომადლი, რომელსაც თავს ესხმიან, უნდა ახორციელებდეს ცურვას წყალში. თუ თავდასხმა მოხდა ისეთ ზომადლზე, რომელიც

ნაპირზე იყო დამაგრებული და არ ცურავდა, ქმედება არ დაკვალიფიცირდება სსკ 228-ე მუხლით, არამედ კვალიფიკაცია მოხდება საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა შესაბამისი მუხლით. ეს იმიტომ, რომ, ჯერ ერთი, როგორც წესი, ზღვისა თუ ოკეანის ნაპირი ეკუთვნის რომელიმე სახელმწიფოს და აქ ვრცელდება მისი იურისდიქცია, მეორე და, რაც მთავარია, ნაპირზე უძრავ მდგომარეობაში მყოფ ხომალდზე თავდასხმა არ უქმნის საფრთხეს საზოგადოებრივ უშიშროებას.

მეკობრეობა არის ფორმალური დანაშაული. იგი დამთავრებულია თავდასხმის მომენტიდან, როცა განხორციელდება ძალადობა ან ძალადობის მუქარა. დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს მოკვება თუ არა თავდასხმას პირის ჯანმრთელობის დაზიანება, ანდა დაუფლება თუ არა მეკობრე სხვის ნივთს.

სსკ 228-ე მუხლში არაა დაფიქსირებული მეკობრეობის ჩადენის ადგილი. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ მცურავ საშუალებაზე თავდასხმა, სადაც არ უნდა განხორციელდეს იგი (რომელიმე სახელმწიფოს კონტინენტური შელფის ტერიტორიაზე, შიდა წყლებსა თუ ღია ზღვაში), ყველა შემთხვევაში გვაძლევს მეკობრეობის შემადგენლობას, რაც ეწინააღმდეგება 1958 წლის უენევისა და გაეროს 1982 წლის კონვენციების შინაარსს. ამ კონვენციათა თანახმად, მეკობრეობა ისეთი აქტია, რომელიც მიმართულია სხვა გემის ან მასზე მყოფი პირებისა თუ ქონების წინააღმდეგ, რაც ხორციელდება ღია ზღვაში ან რომელიმე სახელმწიფოს იურისდიქციის გარეთ არსებულ ტერიტორიაზე.

ამდენად, კონვენციათა შინაარსის თანახმად, ამ დანაშაულზე ვრცელდება უნივერსალური იურისდიქცია და ნებისმიერ სახელმწიფოს უფლება აქვს დააკავოს მეკობრე თუნდაც ზღვისა თუ ოკეანის იმ ნაწილში, სადაც არ ვრცელდება ამ სახელმწიფოს იურისდიქცია. ამასთან, მნიშვნელობა არა აქვს, არის თუ არა მეკობრე ან დაზარალებული მისი სახელმწიფოს მოქალაქე.

რაც შეეხება ისეთ შემთხვევას, როცა თავდასხმა მცურავ საშუალებაზე ხდება რომელიმე სახელმწიფოს ტერიტორიულ წყლებში (მაგალითად, საქართველოს რომელიმე ტბაზე ან მდინარეზე მცურავ საშუალებაზე) ნივთის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების მიზნით, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა მეკობრეობით, არამედ შესაბამისად ყაჩაღობით, ბანდიტიზმით ან ძარცვით.

მეკობრეობის სუბიექტი არის 14 წელს მიღწეული პირი როგორც

საქართველოს მოქალაქე, ისე უცხოელი თუ მოქალაქეობის არმქონე პირი.

სუბიექტური მხრივ მეკობრეობა ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ თავს ესხმის მცურავ საშუალებას და სურს ნივთის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება.

მოტივს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, თუმცა უმეტესად მეკობრეობის ჩადენა ხდება ანგარებით. მიზანი კი, როგორც აღინიშნა, არის სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება.

სსკ 228-ე მუხლის მე-2 ნაწილში მოცემული დამამძიმებელი გარემოებები განხილულ იქნა წინა მუხლების შემადგენლობის ანალიზისას, ამდენად, მათზე არ შევჩერდებით.

აჯმთქმვა (მუხლი 229-მ)

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, ასევე ადამიანის სიცოცხლე, ჯანმრთელობა და სხვისი ქონება.

ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება: ა) მოქმედებაში; ბ) კონკრეტული საფრთხის შექმნაში და გ) მიზეზობრივ კავშირში პირის მოქმედებასა და კონკრეტულ საფრთხეს შორის.

მოქმედება გამოიხატება გაზის, ბენზინის, ნავთის ან სხვა ნებისმიერი ასაფეთქებელი ნივთიერების განზრახ აფეთქებაში სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით. ქმედების 229-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის საკმარისი არ არის მხოლოდ ამ მოქმედების (აფეთქების) ჩადენა. აფეთქება უნდა მოხდეს ისეთ ადგილას და ისეთ ვითარებაში, რომ მან საფრთხე შეუქმნას სხვა ადამიანის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან სხვის ქონებას. თუ ამგვარი საფრთხე არ შექმნილა (მაგალითად, აფეთქება მოხდა ტრიალ მინდორში, სადაც არავინ იმყოფებოდა თვით ქმედების ჩამდენის გარდა, ასევე არ იმყოფებოდა სხვისი ქონება), განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობაც არა გვაქვს სახეზე. განსახილველი დანაშაული წარმოადგენს ე.წ. კონკრეტული საფრთხის დელიქტს. ამდენად, აუცილებელია, დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი პირის ქმედებასა (აფეთქება) და შექმნილ საფრთხეს შორის. კერძოდ, უნდა დასაბუთდეს, რომ პირის ქმედების – აფეთქების გამო შეიქმნა ადამიანის (რომელიც იქვე იმყოფებოდა ან მოძრაობდა) სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საფრთხე, ანდა საფრთხე შეექმნა სხვის ქონებას. მაგალითად, აფეთქე-

ბის დროს იქვე იდგა სხვისი ავტომანქანა ან შენობა-ნაგებობა, რომელსაც შეექმნა საფრთხე.

როდესაც ადგილი აქვს ისეთი ფეთქებადი ნივთიერების გამოყენებას, რომლის შეძენისა და ტარების უფლება პირს არ ჰქონდა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ხასიათდება არაპირდაპირი განზრახვით. პირი განზრახ აფეთქებს ამა თუ იმ ნივთიერებას და შეგნებულად უშვებს სხვისი სიცოცხლისათვის, ჯანმრთელობისათვის ან ქონებისათვის საფრთხის შექმნას. ამდენად, კონკრეტული საფრთხის მიმართ სახეზეა არაპირდაპირი განზრახვა. ასევე არაპირდაპირი განზრახვაა სხვაზე მოსალოდნელი შედეგის (სიკვდილის, ჯანმრთელობის დაზიანების, ქონების დაზიანებისა თუ განადგურების) მიმართაც. თუმცა მოსალოდნელი შედეგის მიმართ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს თვითიმედოვნებასაც, ე.ი. პირს შეგნებული ჰქონდა, რომ აფეთქებით ქმნიდა რეალურ საფრთხეს, მაგრამ რაიმე ობიექტურ გარემოებაზე დაყრდნობით, იმედოვნებდა მძიმე შედეგის თავიდან აცილებას. მოსალოდნელი შედეგის მიმართ დაუდევრობა აქ გამოირიცხება, რაზეც მიუთითებს მუხლის დისპოზიცია: „ამით შეგნებულად სიცოცხლისათვის, ჯანმრთელობისათვის ან ქონებისათვის საფრთხის შექმნა“.

თუკი დადგინდება, რომ გაზის, ბენზინის, ნავთის ან სხვა ნივთიერების განზრახ აფეთქებისას მოსალოდნელი მძიმე შედეგის მიმართ ადგილი ჰქონდა პირდაპირ განზრახვას (თუმცა ეს შედეგი არ დადგა), ქმედება დაკვალიფიცირდება შესაბამისი დანაშაულის (მკვლელობის, ჯანმრთელობის დაზიანების, ქონების დაზიანების ან განადგურების) მცდელობად და არა 229-ე მუხლით სს კოდექსში 229-ე მუხლის შემოღებით აშკარად ჩანს ჩვენი კანონმდებლის პოზიცია, რომ არაპირდაპირი განზრახვით დანაშაულის ჩადენისას მცდელობა გამოირიცხება. ამ ნორმის შემოღების მიზანი ისაა, რომ დაუსჯელი არ დარჩეს პირი, ვინც არაპირდაპირი განზრახვით საფრთხეში აყენებს სხვის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობასა თუ ქონებას.

როდესაც პირის მიერ ჩადენილ ქმედებას (აფეთქებას) არაპირდაპირი განზრახვით (ე.ი. დამნაშავე უშვებდა ამ შედეგს) შედეგად მოჰყვა პირის სიკვდილი, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს განზრახი მკვლელობის შესაბამისი მუხლით (ან 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტით, ან

108-ე მუხლით) და 229-ე მუხლით კვალიფიკაცია საჭირო არ არის.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, თუმცა კატეგორიულად უნდა გამოირიცხოს ტერორისტული მიზანი. ასეთი მიზნის არსებობისას ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ტერორისტული აქტის მუხლით.

განსახილველი დანაშაულის მოტივი შეიძლება იყოს ზულიგნური ქვენაგრძნობა (გართობა), საკუთარი შესაძლებლობის გამოცდა და სხვ. მიზანი შესაძლებელია იყოს კონკრეტული პირის დაშინება, რათა მასზე მოახდინონ ზეგავლენა და ა.შ. თუ აფეთქება მიზნად ისახავს სხვა დანაშაულის ჩადენის გაადვილებას (მაგალითად, ბაზრობაზე აფეთქების მოწყობა და შექმნილ ქაოსში სხვისი ნივთის ფარულად დაუფლება), მაშინ ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

სსკ 229-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი. ამ შემთხვევაში სიცოცხლის მოსპობა უნდა იყოს დამნაშავეს გაუფრთხილებლობის შედეგი.

რაც შეეხება სხვა მძიმე შედეგს, აქ უნდა ვიგულისხმოთ სხვისი ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ასევე სხვისი ქონების დიდი ოდენობით განადგურება, გზების გაფუჭება და ა.შ. ასეთი შედეგის მიმართ სახეზე შეიძლება იყოს გაუფრთხილებლობა. ამ მუხლის მე-2 ნაწილში ჩამოთვლილი შედეგის მიმართ გაუფრთხილებლობა შესაძლებელია გამოიხატოს როგორც თვითიმედოვნებაში, ისე დაუდევრობაში (ამ მუხლის 1-ლი ნაწილისაგან, სადაც საფრთხის მიმართ გაუფრთხილებლობა მხოლოდ თვითიმედოვნებაში გამოიხატება).

ამდენად, განსახილველი ნორმის 1-ლი ნაწილი სუბიექტური მხრივ ხასიათდება თვითიმედოვნებით და არაპირდაპირი განზრახვით. ამავე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული მძიმე შედეგი კი შეიძლება გამოწვეული იყოს გაუფრთხილებლობით – თვითიმედოვნებითა და დაუდევრობით.

ენერგორემსურსით სარგებლობის წესების დარღვევა (მუხლი 229¹-მ)

ეს ნორმა სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში სრულიად ახალია.

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება. დამატებითი ობიექტი არის ადამიანის სიცოცხლე, ჯანმრთელობა ან საკუთრებითი ურთიერთობა.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება ქმედებაში (როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში), შედეგსა და მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და შედეგს შორის. ამდენად, სახეზეა მატერიალური დანაშაული. კერძოდ, ქმედება გამოიხატება ელექტრო ან თბოენერგიით, გაზით, ნავთობით ან ნავთობპროდუქტებით (ბენზინი, დიზელი და ა.შ.) სარგებლობის წესების დარღვევაში. თუ რაში გამოიხატება ეს წესები, განსაზღვრულ ნორმაში არაფერია ნათქვამი. ამის გასარკვევად უნდა მივმართოთ მმართველობის ორგანოების მიერ დადგენილ სპეციალურ წესებს¹. ამდენად, აქ სახეზეა ბლანკეტური დისპოზიცია. სასამართლომ ზუსტად უნდა განსაზღვროს, თუ ამ წესებიდან კონკრეტულად რომელი დაარღვია პირმა და რაში გამოიხატა იგი. წესების დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს როგორც მოქმედებაში (მაგალითად, დაზიანებულ ქსელში ელექტროხელსაწყოთა ჩართვა), ასევე უმოქმედობაში (მაგალითად, პირმა შინიდან გასვლის წინ არ გამორთო ელექტროხელსაწყო).

დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისი არაა მხოლოდ აღნიშნული წესების დარღვევა. არა გვაქვს დანაშაულის შემადგენლობა, თუ ამ წესის დარღვევას არ გამოუწვევია არსებითი ზიანი. ეს ზიანი შეიძლება მიადგეს ფიზიკურ და იურიდიულ პირს. იგი შეიძლება გამოიხატოს ჯანმრთელობის მსუბუქ ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებაში, მნიშვნელოვან მატერიალურ ზიანში. ამასთანავე, აუცილებელია დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი წესების დარღვევის ფაქტსა და დამღვარარსებით ზიანს შორის.

განსაზღვრული დანაშაული უნდა განვასხვაოთ სსკ 240¹-ე და 243-ე მუხლებისაგან. 229¹-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ობიექ-

¹ იხ. სათბო-ენერგეტიკის მინისტრის 1998 წ. 22 მაისის ბრძანება № 27 – „ელექტროენერგიის მოხმარების დროებითი წესები“, „სითბური ენერგიით სარგებლობის წესები“, ასევე საქართველოს ტექნიკური ზედამხედველობის ინსპექციის 2002 წ. 28 მარტის № 8 ბრძანება, „უსაფრთხოების წესი გაზის მეურნეობაში“ და სხვ.

ტური მხრივ გამოიხატება ელექტრო ან თბოენერგიით, გაზით, ნავთობის ან ნავთობპროდუქტებით სარგებლობის წესების დარღვევაში, ხოლო 240¹-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისა – ზემოთ ჩამოთვლილი პროდუქტების ენერგორესურსების წყაროების (ობიექტების), ობიექტის – ენერგორესურსების წყაროების (მაგალითად, ელექტროსადგურის, ბენზინგასამართის და ა.შ.) განლაგების, დაპროექტების, მშენებლობის ან ექსპლოატაციის დროს უსაფრთხოების წესების დარღვევაში. რაც შეეხება 243-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულს, აქ ადგილი აქვს სახანძრო უსაფრთხოების წესის დარღვევას იმ პირის მიერ, ვისაც ამ წესის დაცვა ევალებოდა. ამდენად, აქ სახეზეა სპეციალური სუბიექტი.

სსკ 229¹-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

ეს დანაშაული გაუფრთხილებელია, მისი ჩადენა შესაძლებელია როგორც თვითმედლოვნებით, ისე დაუდევრობით. თვითმედლოვნების დროს პირს შეგნებული აქვს, რომ არღვევს ელექტრო ან თბოენერგიით, გაზით, ნავთობით ან ნავთობპროდუქტებით სარგებლობის წესს, ასევე გათვალისწინებული აქვს, რომ ამ წესის დარღვევას ზოგჯერ მოჰყვება სხვა პირისათვის არსებითი ზიანი, მაგრამ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში იგი იმედს ამყარებს ობიექტურ თუ სუბიექტურ ფაქტორზე და უსაფუძვლოდ ვარაუდობს ასეთი შედეგის თავიდან აცილებას.

დაუდევრობის დროს კი პირს არა აქვს შეგნებული, რომ არღვევს სპეციალურად დადგენილ წესს (დაავიწყდა ელექტროდანადგარის გამორთვა) და არც შედეგს ითვალისწინებს, მაგრამ შეეძლო გაეთვალისწინებინა (თუ გამოიჩენდა სათანადო წინდახედულებას) და ვალდებულ იყო.

თუ დამტკიცდება, რომ პირმა შეგნებულად დაარღვია ეს წესი, რათა მას მოჰყოლოდა სხვისთვის არსებითი ზიანი ან შეგნებულად უშვებდა ასეთ ზიანს, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს შესაბამისი განზრახი დანაშაულით და არა 229¹-ე მუხლით.

სსკ 229¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები ჩვენ მიერ უკვე განხილულია (სსკ 222-ე მუხ. მე-2 ნაწ. „ბ“ პუნქ. და სსკ 222¹-ე მუხლის მე-2 ნაწ. „ბ“ პუნქ.), ამდენად, მათზე არ შეეჩერდებით.

მოკლედ განვიხილავთ მხოლოდ „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებულ

დამამძიმებელ გარემოებას: იგივე ქმდება, ჩადენილი ისეთი საშუალების გამოყენებით, რამაც საფრთხე შეუქმნა ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას.

ამ შემთხვევაში იგულისხმება ისეთი აპარატურისა თუ ხელსაწყო გამოყენება, რომელიც საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. მაგალითად, კუსტარული (ე.ი. არაქარხნული წერით დამზადებული) შეღულების აპარატის გამოყენება. ასევე კუსტარულად დამზადებული გაზის ბალონებით სარგებლობა გაზგასამართ სადგურზე, რომელსაც შეიძლება მოჰყვეს აფეთქება და საფრთხე შეუქმნას ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. თუკი პირი განზრახ იყენებს ასეთ საშუალებას, რათა დადგეს მძიმე შედეგი, ქმდება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა სსკ 229¹-ე მუხლით, არამედ შესაბამისი განზრახი დანაშაულის მცდელობით.

229¹-ე მუხლის მე-3 ნაწილით განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებაა ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმდება, რამაც გამოიწვია ელექტრო ან თბოენერგიის, გაზის, ნავთობის ან ნავთობპროდუქტების ავარია ან რასაც მოჰყვა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, ან ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, ანდა სხვა მძიმე შედეგი.

ავარია შეიძლება გამოიხატოს ცეცხლის წაქიდებასა თუ აფეთქებაში. მაგალითად, გაზით სარგებლობის წესის დარღვევამ გამოიწვია გაზის წნევის ავარიული მომატება. ამის მიუხედავად, იმ პირმა, ვისაც ევალებოდა ამ დროს გაზის გამორთვა, არ გამორთო იგი, რასაც შედეგად მოჰყვა აფეთქება.

სხვა მძიმე შედეგი კი გამოიხატება დიდი ოდენობით მატერიალურ ზიანში, შენობა-ნაგებობის განადგურებაში და ა.შ.

სუბიექტური მხრივ სსკ 229¹-ე მუხლის მე-3 ნაწილიც გაუფრთხილებელი დანაშაულია. ამ შემთხვევაში სახეზე არა გვაქვს ორმაგი (რთული) ბრალი, თუნდაც სპეციალური წესები შეგნებულად იყოს დარღვეული, რადგანაც ჩამოთვლილი წესების დარღვევა სათანადო შედეგის გარეშე არ ითვლება დანაშაულად და არ იწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას.

ბირთვული მასალის ან მოწყობილობის, რადიაქტიური ნარჩენის, რადიაქტიური ნივთიერების ან მაიონვაზი გამოსხივების სხვა წყაროსადმი უპანონო მოპყრობა (მუხლი 230-მ)

ამ დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება. დამატებით ობიექტად გვევლინება ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

ბირთვული მასალის ფიზიკური დაცვის შესახებ 1980 წლის საერთაშორისო კონვენციის შესაბამისად, კონვენციის მონაწილე ქვეყნები ვალდებული არიან გაატარონ ყველა ზომა ბირთვულ მასალაზე მკაცრი კონტროლისათვის.

ამ დანაშაულის მომეტებულ საშიშროებას განაპირობებს მისი საგნისათვის დამახასიათებელი თვისებები. დანაშაულის საგანია ისეთი ნივთიერება, რომელიც უძრავ მდგომარეობაშიც კი სახიფათოა გარშემოწოფათვის. ასეთია ბირთვული მასალა ან მოწყობილობა. ეს ისეთი მასალაა, რომელიც შეიცავს ბირთვულ ნივთიერებას ან შეუძლია აწარმოოს გახლეჩილი ბირთვული ნივთიერებანი, რაც გამოყოფს დიდ ენერგიას. ბირთვული გამოსხივების წყაროა, მაგალითად, ურანი.

ამ დანაშაულის საგანია ასევე რადიაქტიური ნარჩენი, რადიაქტიური ნივთიერება ან მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყარო. რადიაქტიური ნარჩენი არის უკვე გამოყოფილი რადიაქტიური ნივთიერება და ბირთვული მასალა, რომელიც შემდგომი გამოყენებისათვის არაა გამიზნული.

რადიაციული ნივთიერება არის ბუნებრივი ან ხელოვნური ნაერთი, რომელიც დამუხტულია ელექტრომაგნიტური ენერგიით და მისი გამოსხივება და გავრცელება ხდება ამ ნივთიერების ცენტრიდან რადიუსების სახით, სხივურად, იგი ასხივებს ალფა, ბეტა და გამა სხივებს. რაც შეეხება მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყაროს, ეს ნივთიერებანი წარმოადგენს იონიზებული გამოსხივების წყაროს, რადგანაც შეიცავს ისეთ ელემენტებს, რომლებიც ენერგიის სახით გამოყოფენ განსაკუთრებულ სხივებს — იონებს, რაც სპობს ცოცხალ ორგანიზმს. რადიაქტიური ნივთიერება შეიძლება იყოს ხელოვნურად მიღებული ან ბუნებრივი წარმოშობის (რადიუმი, ცეზიუმი, პლუტონიუმი, სტრონციუმი და სხვ.).

დანაშაულის საგნად ჩაითვლება რადიაქტიური ნივთიერება თუ ბირთვული მასალა ან მოწყობილობა ნებისმიერი ფორმითა და სახით, თუნდაც რადიაქტიური ნარჩენის (უკვე გამოყენებული ბირთვული საწვავი), ნები-

სმიერი დანიშნულების მოწყობილობის, დანადგარის, ხელსაწყო ან ნაკეთობის სახით. ამასთანავე, მნიშვნელობა არა აქვს შეფუთულია იგი თუ არა, თხევად, გაზისებრ თუ მყარ მდგომარეობაშია.

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული გამოიხატება სხვადასხვა ქმედების ჩადენაში, მძიმე შედეგის დადგომა საგალობელოდ არაა. ამდენად, სახეზეა ე.წ. აბსტრაქტული საფრთხის დელიქტი.

უკანონო შეძენა ნიშნავს რადიაქტიური ნივთიერების, ბირთვული მასალისა თუ მაიონებელი გამოსხივების სხვა წყაროს მოპოვებას ნებისმიერი ხერხით, როცა პირს არა აქვს საამისო ნებართვა კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოდან. საერთოდ, შეძენა შეიძლება იყოს კანონიერიც. მაგალითად, სამედიცინო-დიაგნოსტიკური აპარატურის შეძენა, რომელსაც ახასიათებს მაიონებელი გამოსხივება (რენტგენის აპარატი). ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ კანონის მე-11 მუხლის თანახმად, საქართველოში ბირთვული და რადიაციული საქმიანობა ხორციელდება შესაბამისი ლიცენზიის საფუძველზე, რომელიც წარმოადგენს ამ საქმიანობის კანონიერების დამადასტურებელ ერთადერთ დოკუმენტს, ზოლო ამ საქმიანობის უწყებრივ მმართველობას ახორციელებს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო. უკანონო შეძენა შეიძლება განხორციელდეს ფულის გადახდით, ნივთში გაცვლით, ვალში ჩათვლით და ა.შ.

უკანონო შენახვა ნიშნავს ამ ნივთიერების მოთავსებას ნებისმიერ ადგილას სათანადო ნებართვის გარეშე. ის შეიძლება იყოს მოთავსებული ფარულ ლაბორატორიაში, მიწისქვეშ, წყლის ქვეშ და ა.შ. უკანონო ფლობა ნიშნავს ამ ნივთიერებებთან ისეთ კავშირს, როცა პირს თავისუფლად შეუძლია მათზე ზემოქმედების მოხდენა, მათი გამოყენება (მაგალითად, ატარებს სატრანსპორტო საშუალებით).

უკანონო განკარგვა ნიშნავს სათანადო ნებართვის გარეშე მათი ფაქტობრივი ან იურიდიული ბედის გადაწყვეტას (განადგურებას, სხვა პირზე მიყიდვას და ა.შ.).

გამოყენება ნიშნავს ამ ნივთიერების თავისი მიზნისათვის გამოყენებას. მაგალითად, პირზე ზეგავლენის მოხდენას ამ ნივთიერების მის მფლობელობაში ყოფნის ფაქტის შეტყობინებით და ა.შ. როდესაც ნივთიერების გამოყენებას ადგილი აქვს მოსახლეობის დაზინების ან ზელისუფლების ორგანოზე ზემოქმედების მიზნით, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 324-ე მუხლით — ტექნოლოგიური ტერორიზმი.

უკანონო გადამუშავება ნიშნავს რადიაქტიური თუ ბირთვული ნივთიერების ან მაიონებელი გამოსხივების სხვა წყაროს შემადგენლობის შეცვლას ან უკვე არსებული შემადგენლობის კონცენტრაციის გაზრდას სათანადო ნებართვის გარეშე.

უკანონო გამოცდა ნიშნავს ამ ნივთიერების, მასალისა თუ წყაროს გამანადგურებელი თვისების პრაქტიკულ შემოწმებას. იგი შეიძლება განხორციელდეს უკაცრიელ ადგილას, მიწისქვეშ, წყლის ქვეშ და, რაც მთავარია, საამისო ნებართვის გარეშე.

უკანონო გადაცემა იმით განსხვავდება უკანონო განკარგვისაგან, რომ გადაცემის დროს ნივთიერება სხვა პირის დროებით მფლობელობაში გადადის.

უკანონო გადაზიდვა ნიშნავს კანონში მითითებული ნივთიერების გადაადგილებას ერთი პუნქტიდან სხვა პუნქტში მისი შენახვის მიზნით, ნებისმიერი სატრანსპორტო საშუალების გამოყენებით (თვითმფრინავი, ვეში, წყალქვეშა ნავი, ავტომანქანა), საამისო ნებართვის გარეშე.

უკანონო ექსპორტ-იმპორტი დაკავშირებულია ამ ნივთიერებების სხვა სახელმწიფოში მცხოვრებ პირზე უკანონო გასხვისებასთან ან, პირიქით, სხვა სახელმწიფოში მცხოვრები პირისაგან მის შეძენასა და საქართველოში შემოტანასთან. ამისათვის სხვადასხვა ქვეყანაში მცხოვრები პირები ფარულ ხელშეკრულებას დებენ რადიაქტიური, ბირთვული თუ მაიონებელი გამოსხივების სხვაგვარი წყაროს სხვა სახელმწიფოში გატანისა თუ, პირიქით, შემოტანის შესახებ. ეს დანაშაული დაკავშირებულია სსკ 214-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების განხორციელებასთან. თუმცა მათ შორის არის განსხვავება. კერძოდ, ჩვენ მიერ განსახილველი დანაშაულის (230-ე მუხ.) სუბიექტი უშუალოდ არ ახდენს ამ ნივთიერებების საქართველოს საბაჟო საზღვარზე გადატან-გადმოტანას. მისი მოქმედება გამოიხატება ექსპორტიორ ან იმპორტიორ პირთან უკანონო გარიგების დადებაში, კანონში მითითებულ ნივთიერებათა საქართველოდან უკანონო გატანისათვის ან შემოტანისათვის პირობების შექმნაში (სათანადო ტრანსპორტის გამოძებნა, ნივთიერების შეფუთვა და ტრანსპორტში მოთავსება, დოკუმენტაციის გამზადება, ფულის გადახდა, საზღვარგარეთიდან ჩამოტანილი ნივთიერების მიღება და სხვ.). თუკი უკანონო ექსპორტიორი ან იმპორტიორი, ამავე დროს, უშუალოდ ახორციელებს ამ ნივთიერების (რადიაქტიური ნივთიერების) საქართველოს საბაჟო საზღვარზე გადატან-გადმოტანას, მისი ქმედება უნდა დაკვალი-

ფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით (სსკ 230-ე და 214-ე მუხ. მე-4 ნაწილით).

ვაჭრობა უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე შეძენა ან გაყიდვა. იგი მოიცავს ორივე ამ პროცესს, ჩადენილს სისტიმატურად. გარდა ამისა, ნივთების შეძენას მათი გაყიდვის მიზნით, ზეპირი თუ წერილობითი უკანონო ხელშეკრულების დადებას, „კლიენტებთან“ შეხვედრის ადგილის მოწყობას, ფასების რეგულირებას და სხვ.

ამ ნივთიერებებისადმი სხვა უკანონო მოპყრობა შეიძლება გამოიხატოს მათი შენახვის წესის დაუცველობაში, მათ დაზიანებაში ან მათ ისეთ ადგილას მოთავსებაში, რომ მომავალში შეუძლებელია მისი მოპოვება და ა.შ. რაც მთავარია, ამ ქმედებას სჩადის პირი, ვისაც საამისო კანონიერი ნებართვა არა აქვს.

მათთან დაკავშირებული სხვა გარიგება განსხვავდება ვაჭრობისაგან. სხვა გარიგების დროს არ ხდება ამ ნივთიერების ყიდვა-გაყიდვა ან გაცემა თუ ვალში ჩათვლა. სხვა გარიგება შეიძლება გამოიხატოს რაიმე მართლსაწინააღმდეგო ქმედების შეკვეთაში რადიაქტიური, ბირთვული თუ მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყაროს უსასყიდლოდ გადაცემის სანაცვლოდ და ა.შ.¹

როგორც უკვე აღინიშნა, სსკ 230-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ფორმალურია, ე.ი. მისი დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისია ამ ქმედებათაგან ერთ-ერთის ჩადენა და არაა საჭირო მძიმე შედეგის დადგომა (აბსტრაქტული საფრთხის დელიქტი).

ობიექტური მხარის ისეთ ნიშნებს, როგორიცაა დანაშაულის ადგილი, დრო, ხერხი და საშუალება, კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ იგი ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ ახორციელებს უკანონო გარიგებას ან უკანონოდ ეპყრობა 230-ე მუხლში ჩამოთვლილ ნივთიერებებს და სურს მისი განხორციელება.

მოტივსა და მიზანს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

¹ ამ სფეროს აწესრიგებს შემდეგი ნორმატიული აქტები: 1998 წ. 30 ოქტომბრის კანონი „ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ“, „რადიაქტიურ ნივთიერებათა გადაზიდვის შესახებ“, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის მინისტრის ბრძანება „რადიაციული უსაფრთხოების ნორმების შესახებ“ და სხვ.

თუ ამ ქმედების ჩადენა ემსახურება აგრესიული ომის მომზადებას, იგი დაკვალიფიცირდება სსკ 404-ე მუხლით, ვინაიდან აგრესიული ომის მომზადება გულისხმობს სხვადასხვა სახის იარაღისა და მასალის (მათ შორის მასობრივი განადგურების ნივთიერების უკანონო შეძენასაც და მის მიმართ სხვა უკანონო მოპყრობასაც). სსკ 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებების არსი ჩვენ მიერ განხილულია სხვა მუხლების ანალიზისას, ამდენად, მათზე არ შეეჩერდებით.

სსკ 230-ე მუხლი განსხვავდება 245-ე მუხლისაგან შემდეგი ნიშნებით: სსკ 245-ე მუხლის სუბიექტს აქვს კანონიერი უფლებამოსილება, დადგენილი წესით მოეპყროს ბირთვულ მასალასა თუ სხვა ნივთიერებას, მაგრამ იგი არღვევს მათდამი მოპყრობის (მაგალითად, შეძენის) წესს. 230-ე მუხლის სუბიექტს კი არ გააჩნია კანონიერი უფლებამოსილება ამ ნივთიერებისადმი განახორციელოს ეს კონკრეტული ქმედება და ამის მიუხედავად სჩადის მას (მაგალითად, ნებართვის გარეშე შეიძენს ამ ნივთიერებას).

ბირთვული მასალის, რადიაქტიური ნივთიერების ან მაიონიზებელი გამოსხივების სხვა წყაროს ხელში ჩაგდება (მუხლი 231-მ)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, ასევე საკუთრებითი ურთიერთობა. დამატებით ობიექტად გვევლინება ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანი ემთხვევა სსკ 230-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის საგანს. ესაა ბირთვული მასალა, რადიაქტიური ნივთიერება ან მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყარო.

სწორედ დანაშაულის საგნის მომეტებული საშიშროების გამო კანონმდებელმა საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა სიიდან ამორიცხა მათი უკანონო დაუფლება თუ ხელში ჩაგდება და ისინი საზოგადოებრივი უშიშროების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავში გადაიტანა.

ობიექტური მხრივ სსკ 131-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გამოიხატება მოქმედებაში, რომელსაც მოჰყვება ბირთვული მასალის, რადიაქტიური ნივთიერებისა თუ მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყაროს ხელში ჩაგდება. დანაშაული დამთავრებულია მაშინ, როცა

პირი ხელთ ივდებს ამ ნივთებს და მიეცემა მათი განკარგვის შესაძლებლობა. ამდენად, სახეზეა მატერიალური დანაშაული.

ამ ნივთების ხელში ჩაგდება შეიძლება განხორციელდეს როგორც ფარულად, ისე აშკარად, მოტყუებით, ასევე იმ პირის მიერ, ვის მართლ-ზომიერ მფლობელობაშიც იგი იყო. ამ მხრივ განსაზღვრული ნორმა ემსგავსება საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დაუფლებით დანაშაულებს (ქურდობა, ძარცვა, თაღლითობა, მითვისება და გაფლანგვა). მაგრამ, გარდა ზემოთ ჩამოთვლილი ზერხებისა, პირმა შეიძლება გამოიყენოს გამოძალვისათვის დამახასიათებელი ზერხიც. სწორედ ამიტომ სსკ 231-ე მუხლის შემადგენლობა მოიცავს ბირთვული მასალის, რადიოაქტიური ნივთიერების ან მაიონებელი გამოსხივების სხვა წყაროს არა დაუფლებას, არამედ მის ხელში ჩაგებას. ხელში ჩაგდებაში იგულისხმება დაუფლებითი ზერხის გარდა, გამოძალვაც. რაც შეეხება ყაჩაღობისათვის დამახასიათებელ ზერხს, მისი გამოყენება გათვალისწინებულია 231-ე მუხლის მე-2 ნაწილში.

ნებისმიერ ზერხის გამოყენებას შედეგად უნდა მოჰყვეს ჩამოთვლილ ნივთიერებათა ხელში ჩაგდება. წინააღმდეგ შემთხვევაში აღვლით ექნება დანაშაულის მცდელობას.

ეს ნივთები ხელში ჩაგდებულად ჩაითვლება მაშინ, როცა დამნაშავეს მიეცემა მისი განკარგვის შესაძლებლობა, ამასთან, მნიშვნელობა არა აქვს ხელში ჩაგებას დროებითი ხასიათი აქვს თუ არა.

თუ პირი ამ დანაშაულის ჩასადენად იყენებს თანამდებობრივ მდგომარეობას ან სჩადის კომპიუტერულ დანაშაულს, ქმდება უნდა დაკვალი იფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრული დანაშაულის ჩადენა შესაძლებელია პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ ხელთ ივდებს სწორედ ბირთვულ მასალას, რადიოაქტიურ ნივთიერებას ან მაიონებელი გამოსხივების სხვა წყაროს.

მოტივსა და მიზანს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. უმეტესად აღვლით აქვს ანგარების მოტივს. როდესაც აღვლით აქვს ამ ნივთიერების ხელში ჩაგებას ტერორისტული მიზნით, ქმდება დაკვალი-იფიცირდება არა სსკ 231-ე მუხლით, არამედ 324-ე მუხლით – ტექნოლოგიური ტერორიზმი. თუ დამტკიცდება, რომ პირი ამ ქმედების ჩადენით ემზადება აგრესიული ომისათვის, ქმდება უნდა დაკვალი-

იფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 231-ე მუხლითა და შესაბამისად 404-ე მუხლით, ვინაიდან ამ ნივთიერების ხელში ჩაგდების დროს საფრთხე აღება კონკრეტული პირის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, ასევე ზიანდება სხვისი საკუთრება, რაც სცილდება სსკ 404-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტს.

რაც შეეხება სსკ 231-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებას – იგივე ქმდება, ჩადენილი სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით, იგი ჩვენ მიერ განხილულია სსკ 227-ე მუხლის ანალიზისას.

ბირთვული იარაღის ან სხვა ბირთვული ასაფეთქებელი მოწყობილობის დამზადება (მუხლი 232-მ)

განსაზღვრული დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება. დანაშაულის საგანია ბირთვული იარაღი ან სხვა ბირთვული ასაფეთქებელი მოწყობილობა.

ბირთვულია ისეთი იარაღი, რომელიც შეიცავს ბირთვულ ნივთიერებას, რაც ბირთვული გამოსხივების წყაროა.

ბირთვული ასაფეთქებელი მოწყობილობა არის ისეთი ტექნიკური ხელსაწყო, მართვადი აპარატი, დანადგარი თუ მანქანა-მექანიზმი, რითაც ხდება ბირთვული მასალის აფეთქება.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება მოქმედებაში, კერძოდ, ბირთვული იარაღის ან სხვა ბირთვული ასაფეთქებელი მოწყობილობის დამზადებაში.

დამზადება ნიშნავს განზრახ მოქმედებას, რომლის შედეგადაც მიიღეს გამოყენებისათვის მზა ბირთვული იარაღი (მაგალითად, ბომბი) ან ბირთვული ასაფეთქებელი მოწყობილობა. დანაშაული დამთავრებულია მაშინ, როცა მიიღება მზა იარაღი ან ასაფეთქებელი მოწყობილობა. თუ პირმა ეს ვერ შეძლო, ქმდება უნდა დაკვალი-იფიცირდეს დანაშაულის მცდელობით (მე-19, 232-ე მუხლით).

საქართველო ეკუთვნის იმ სახელმწიფოთა რიცხვს, რომელსაც არა აქვს ბირთვული იარაღის დამზადების უფლება. ამდენად, საქართველოში მისი დამზადება არ შეიძლება მოხდეს კანონიერად. სსკ 232-ე

მუხლში არაა მითითებული დამზადების უკანონოაზე, რადგანაც ბირთვული იარაღის ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის დამზადება ყველა შემთხვევაში უკანონოა.

დანაშაულის ჩადენის ადგილს, დროს, ხერხსა და საშუალებას ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სსკ 232-ე მუხლის შემადგენლობა ნაწილობრივ ემთხვევა 406-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას. კერძოდ, 406-ე მუხლით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით აკრძალული ქიმიური, ბიოლოგიური ან მასობრივი განადგურების სხვა იარაღის დამზადების, შეძენისა ან გასაღებისათვის. ცხადია, რომ მასობრივი განადგურების იარაღში შედის ბირთვული იარაღიც. ამდენად, ბირთვული იარაღის დამზადებისათვის პასუხისმგებლობა დაწესებულია სსკ ორი მუხლით – 232-ე და 406-ე მუხლებით, რაც კანონის კოლიზიად უნდა ჩაითვალოს. გარდა ამისა, 232-ე მუხლი თავისი შინაარსით უფრო საერთაშორისო დანაშაულია, ვიდრე მიმართული საზოგადოებრივი უშიშროების წინააღმდეგ.

სსკ 232-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრული დანაშაულის ჩადენა შესაძლებელია პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ ამზადებს ბირთვულ იარაღს ან ბირთვულ ასაფეთქებელ მოწყობილობას. თუ იგი შეცდომით ფიქრობს, რომ ამზადებს ფეთქებად ნივთიერებას ან ასაფეთქებელ მოწყობილობას (ეს შესაძლებელია ამ დანაშაულის ჯგუფურად ჩადენისას ჯგუფის ერთ-ერთი წევრის შეცდომაში შეყვანით), ქმდება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ მე-19, 236-ე მუხლებით – ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის დამზადების მცდელობით.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, თუმცა უფრო მოსალოდნელია ანგარების მოტივი.

სსკ 232-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები განხილულია სსკ 222-ე მუხლის ანალიზისას და, ამდენად, მათზე არ შეგერდებით.

როდესაც დამტკიცდება, რომ ამ ქმედების ჩადენით პირი ემზადება აგრესიული ომისათვის, ქმდება დაკვალიფიცირდება სსკ 404-ე მუხლით.

ბირთვულ ან რადიოაქტიურ ობიექტზე ავარიის ან უბედური შემთხვევის შესახებ ინფორმაციის დაფარვა ან დამახინჯება (მუხლი 233-მ)

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, ხოლო დამატებით ობიექტს წარმოადგენს ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანია ინფორმაცია, რომელიც შეეხება ბირთვულ ან რადიოაქტიურ ობიექტზე ავარიისა თუ უბედურ შემთხვევას.

ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება: ა) როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში; ბ) ადამიანის სიცოცხლის მოსპობის ან სხვა მძიმე შედეგის დადგომის საფრთხის შექმნაში; გ) მიზეზობრივ კავშირში პირის ქმედებასა და ასეთი შედეგის გამოწვევის საფრთხეს შორის. ამდენად, სახეზეა ე.წ. კონკრეტული საფრთხის დელიქტი.

ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ კანონის თანახმად, ბირთვული და რადიაციული ობიექტის ექსპლოატაციის ლიცენზიის მფლობელი ვალდებულია დაუყონებლივ შეატყობინოს ბირთვული ავარიის შესახებ უფლებამოსილ სახელმწიფო ორგანოებს, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოს. ასევე იგი ვალდებულია უზრუნველყოს ავარიისა და მისი შედეგისაგან მუშაკთა და მოსახლეობის დაცვის ღონისძიებათა განხორციელება, გაატაროს ზომები დაზარალებულთათვის სამედიცინო დახმარების გასაწევად.

ბირთვული ავარია უთანაბრდება ეკოლოგიურ კატასტროფას. ამდენად, ამ დროს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე ან მის ნაწილში ცხადდება საგანგებო მდგომარეობა და ეს ტერიტორია მიჩნეულ იქნება საგანგებო ეკოლოგიური მდგომარეობის ან ეკოლოგიური უბედურების ზონად. ამ დროს სასწრაფოდ უნდა მოხდეს მოსახლეობის ევაკუაცია ან სხვა საჭირო ზომების მიღება (მათი მომარაგება მედიკამენტებითა და სპეცტანსაცმლით). ზოგჯერ თანამდებობის პირები მალავენ ინფორმაციას ავარიის შესახებ, რათა არ შეიღასოს მათი პრესტიჟი, ან თავი აარიდონ მოსახლეობის დახმარებისათვის საჭირო ხარჯებს.¹

ამ დანაშაულის ჩადენა შესაძლებელია როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. უმოქმედობას ადგილი აქვს მაშინ, როცა პირი ფარავს

¹ უმძიმესი შედეგი გამოიწვია უკრაინაში, ჩერნობილის ატომურ ელექტროსადგურზე მომხდარი ავარიის დაფარვამ.

(არ აცხადებს) ინფორმაციას ავარიის ან უბედური შემთხვევის შესახებ, ხოლო მოქმედებას ადგილი აქვს ასეთი ინფორმაციის დამახინჯების დროს. მაგალითად, რადიაქტიურ ნივთიერებაზე მომუშავე ელექტროსადგურზე მოხდა დიდი ოდენობით რადიაქტიური ნივთიერების გამოფრქვევა. პირი, მართალია, ამ ფაქტს არ მალავს, მაგრამ აცხადებს, რომ გამოფრქვევა იყო ძალიან მცირე დოზით, სწრაფად იქნა ლიკვიდირებული და გარშემომყოფთ საფრთხეს არ უქმნიდა.

დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის არაა საკმარისი ავარიის ან უბედური შემთხვევის შესახებ ინფორმაციის დაფარვა ან დამახინჯება. აუცილებელია, დამტკიცდეს, რომ ამ ქმედების გამო შეიქმნა ადამიანის სიცოცხლის მოსპობის ან სხვა მძიმე შედეგის (ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანების, დიდი ოდენობით მატერიალური ზარალის) დადგომის შესაძლებლობა. ამდენად, ამგვარი შედეგის დადგომის საფრთხე მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს პირის მიერ ჩადენილ ქმედებასთან, ე.ი. უნდა დამტკიცდეს, პირს რომ არ დაეფარა ან არ დაემახინჯებინა ინფორმაცია ავარიისა თუ უბედური შემთხვევის შესახებ, ადამიანის სიცოცხლის მოსპობას ან სხვა მძიმე შედეგის საფრთხე არ შეიქმნებოდა. თუ ამგვარი საფრთხე მაინც შეიქმნებოდა (ანდა ავარიისა თუ უბედური შემთხვევის მოხდენისთანავე შეიქმნა), სსკ 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შემადგენლობა სახეზე არა გვაქვს. ინფორმაცია დროულად მიწოდებულად ჩათვლება მაშინ, როცა მისი მიწოდება მოხდება კონკრეტული საფრთხის შექმნამდე.

სსკ 233-ე მუხლში არაა მითითება სპეციალურ სუბიექტზე, მაგრამ ამ დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ბირთვული ან რადიაქტიური ობიექტის ხელმძღვანელი ან ზემდგომი თანამდებობის პირი, რომელმაც იცის ამ ობიექტზე მომხდარი ავარიისა თუ უბედური შემთხვევის შესახებ და ვალდებულია დროულად გაავრცელოს ეს ინფორმაცია.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც გაუფრთხილებლობით, ისე არაპირდაპირი განზრახვით. პირმა ზუსტად იცის, რომ ბირთვულ ან რადიაქტიულ ობიექტზე მოხდა ავარია ან უბედური შემთხვევა, მაგრამ არ ითვალისწინებს იმას, რომ ამ ინფორმაციის დაფარვა ან დამახინჯება შექმნის ადამიანის სიცოცხლის მოსპობის ან სხვა მძიმე შედეგის საფრთხეს, თუ დროულად არ იქნა გატარებული სათანადო ღონისძიებები, მაგრამ შეეძლო გაეთვალისწინებინა ეს საფრთხე. თუ დადასტურდება, რომ შესაძლო საფრთხის მიმართ პირი მოქმედებდა პირდაპირი განზრახვით (სურდა ეს შედეგი,

მაგრამ იგი არ დადგა), ქმედება უნდა დაკვალიფიკირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 233-ე და მე-19, 108-ე ან მე-19, 109-ე მუხლებით (თუკი სახეზეა უმოქმედობით ჩადენილი დანაშაულისათვის აუცილებელი სამივე პირობა, რაც მოცემულია სსკ მე-8 მუხლის მე-3 ნაწილში).

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. პირს შეიძლება ამოძრავებდეს მისი პროფესიული კარიერის კრახის, შესაბამისი ორგანიზაციის ან საკუთარი პრესტიჟის შელახვის შიში, ზედმეტი ხარჯის თავიდან აცილების მიზანი და ა.შ. თუ პირის მიზანია დაასუსტოს საქართველო, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიკირდეს, როგორც საბოტაჟი, ჩადენილი უმოქმედობით.

სსკ 233-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, რამაც სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი გამოიწვია. ამ შედეგის მიმართ ადგილი აქვს პირის გაუფრთხილებლობას. თუ ეს შედეგი დადგა განზრახ (თუნდაც არაპირდაპირი განზრახვით), ქმედება უნდა დაკვალიფიკირდეს განზრახი დანაშაულის შესაბამისი მუხლით (განზრახი მკვლელობით, ჯანმრთელობის განზრახ დაზიანებით).

სხვა მძიმე შედეგი შეიძლება გამოიხატოს ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებაში, დიდი ოდენობით მატერიალურ ზარალში, ბირთვული ან რადიაქტიური ობიექტის მწყობრიდან გამოყვანაში და სხვ.

საქართველოს ტერიტორიაზე რადიაქტიური, ტოქსიკური სამრეწველო ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენის ტრანზიტი ან იმპორტი (მუხლი 234-მ)

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, ხოლო დამატებითი ობიექტი ადამიანის სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანია რადიაქტიური, ტოქსიკური სამრეწველო ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენი, ასევე სხვა სამრეწველო ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენი. ეს ისეთი ნივთიერებებია, რომლებიც შემდგომი გამოყენებისათვის უვარგისია. კერძოდ, რადიაქტიური ნარჩენია გამოყენების შედეგად მიღებული რადიაქტიური ნივთიერება ან ბირთვული მასალა (მაგალითად, გამოყენებული ბირთვული საწვავი), რომელიც გამოუსადეგარია შემდგომი გამოყენებისათვის, თუმცა, ამის მიუხედავად, მას მაინც შეუძლია ზიანი მოუტანოს ცოცხალ ორგანიზმს.

ტოქსიკური სამრეწველო ნარჩენია სამრეწველო საქონლის წარმოების შედეგად დარჩენილი ნივთიერება, რომელიც იწვევს ცოცხალი ორგანიზმის მოწამვლას.

ტოქსიკური საყოფაცხოვრებო ნარჩენია ყოფითი ცხოვრების შედეგად დარჩენილი ნივთიერება (ნაგავი), რომელიც ასევე მომწამლავია.

სხვა სამრეწველო ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენი ისეთი ნივთიერებაა, რომელიც დარჩენილია წარმოების ან ყოფითი ცხოვრების შედეგად და წარმოადგენს სხვადასხვა ინფექციის წყაროს.

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული გამოიხატება მოქმედებაში. კერძოდ, ჩამოთვლილ ნივთიერებათა ტრანზიტში ან იმპორტში. დანაშაული არის ფორმალური შემადგენლობის და ამ ქმედებათა ჩადენის მომენტიდან (კანონში მითითებული მიზნით) იგი დამთავრებულად ითვლება (აბსტრაქტული საფრთხის დელიქტი).

რადიაქტიური, ტოქსიკური სამრეწველო ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენის ტრანზიტი ნიშნავს ამ ნივთიერების გადატანას ერთი სახელმწიფოდან (მაგალითად, თურქეთიდან) მეორეში (მაგალითად, აზერბაიჯანში) მესამე სახელმწიფოს (ამ შემთხვევაში, საქართველოს) გავლით. ამდენად, ტრანზიტის დროს ტვირთმა უნდა გაიაროს საქართველოს ტერიტორია, რათა გადატანილ იქნეს სხვა სახელმწიფოში. საქართველოში საზოგადოებრივი უშიშროების უზრუნველყოფის მიზნით აკრალულია ზემოთ ჩამოთვლილ ნივთიერებათა ტრანზიტი. ასეთი ტრანზიტი ყველა შემთხვევაში უკანონოა. სწორედ ამიტომ, სსკ 234-ე მუხლში არაა ხაზგასმად მისი უკანონობის შესახებ.

სსკ 234-ე მუხლში ჩამოთვლილ ნივთიერებათა იმპორტი ნიშნავს სხვა ქვეყნიდან მათ შემოტანას საქართველოში. ასეთი იმპორტიც კანონით აკრძალულია.

განსახილველი მუხლის დისპოზიციიდან ჩანს, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე იკრძალება რადიაქტიურ, ტოქსიკურ და საყოფაცხოვრებო ნარჩენის როგორც ტრანზიტი, ასევე იმპორტი. რაც შეეხება სხვა სამრეწველო ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენებს, მათი ტრანზიტი არაა აკრძალული. სსკ 234-ე მუხლით იკრძალება ამ ნივთიერებათა იმპორტი, ე.ი. მათი შემოტანა.

დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ ამ დანაშაულის ჩადენა შესაძლებელია პირდაპირი განზრახვით. კერძოდ, პირს შეგნებული აქვს, რომ საქართველოს ტერი-

ტორიაზე ახორციელებს რადიაქტიური, ტოქსიკური სამრეწველო ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენის ტრანზიტს ან იმპორტს, ან სხვა სამრეწველო, ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენის იმპორტს და სურს მისი განხორციელება. ამასთანავე, ქმედების ამ მუხლით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია, ეს ქმედება ზორციელდებოდეს გარკვეული მიზნით, როგორცაა: უტილიზაციის, გაუვნებელყოფის, გადამუშავების, დამარხვის ან ნებისმიერი სხვა მიზანი.

უტილიზაცია ნიშნავს ამ ნივთიერების გამოყენებას სასარგებლო მიზნით. მაგალითად, ნარჩენის გამოყენება ნედლეულის, სათბობის სახით და სხვ.

გაუვნებელყოფა ნიშნავს ამ ნივთიერებების საზიანო თვისებების მოშორებას, მათ უვნებლად გადაქცევას გარე სამყაროსათვის.

გადამუშავება ნიშნავს ამ ნივთიერებისაგან სხვა სახის ნივთიერების მიღებას.

დამარხვა შეიძლება განხორციელდეს როგორც მიწაში, ისე წყალქვეშ.

ნებისმიერ სხვა მიზანში შეიძლება მოვიპოვოთ მათი გამოყენება სხვადასხვა ექსპერიმენტის ან დაკვირვებისათვის და ა.შ.

რაც შეეხება სხვა სამრეწველო ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენების იმპორტს, იგი უნდა მოხდეს მათი გაუვნებელყოფის, დაწვის ან დამარხვის მიზნით. დაწვა ნიშნავს ამ ნივთიერებათა განადგურებას ცეცხლის წაქიფებით.

განსახილველი დანაშაული რამდენადმე ემსგავსება სსკ 230-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას. კერძოდ, 230-ე მუხლის ერთ-ერთი საგანი ასევე არის რადიაქტიური ნარჩენი და, ამასთანავე, ობიექტური მხარის ერთ-ერთი გამოხატულებაა ამ ნივთიერებათა იმპორტი. ვინაიდან სსკ 230-ე მუხლში ქმედების მიზანი საერთოდ არაა დაფიქსირებული (ამდენად, იგი შეიძლება იყოს ნებისმიერი), ხოლო 234-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედების მიზანი ასევე შეიძლება იყოს ნებისმიერი, ისმის კითხვა: რომელი მუხლით უნდა დააკვალიფიციროს სასამართლომ რადიაქტიური ნივთიერების იმპორტი საქართველოში, რომელიც ჩადენილია რაიმე პირადი მიზნით? ვფიქრობთ, აქ ადგილი აქვს კანონის კოლიზიას.

სსკ 234-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, რამაც გამოიწვია მძიმე შედეგი. ეს შედეგი უნდა დადგეს გაუფრთხილებლობით. მძიმე შედეგში იგულისხმება ადამიანის სიკვდილი

ან ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, წყლის ან ჰაერის მოწამლევა და ა.შ. ამდენად, სსკ 234-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ხასიათდება ე.წ. ორმაგი, ანუ რთული ბრალით — განზრახვით ქმედებისა და გაუფრთხილებლობით მძიმე შედეგის მიმართ.

მასობრივი განადგურების იარაღის, შეიარაღების ან სამხედრო ტექნიკის შესაქმნელი ტექნოლოგიის, მეცნიერულ-ტექნიკური ინფორმაციის ან მომსახურების უკანონო ექსპორტი (მუხლი 235-მ)

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, რაც დაკავშირებულია მასობრივი განადგურების იარაღისა და სამხედრო ტექნიკისადმი მოპყრობის წესის დაცვასთან.

დანაშაულის საგანია მასობრივი განადგურების იარაღი, მისი გადაზიდვის საშუალება, შეიარაღება, სამხედრო ტექნიკის შესაქმნელი ტექნოლოგია, მეცნიერულ-ტექნიკური ინფორმაცია ან მეცნიერულ-ტექნიკური მომსახურება, რომლის მიმართაც დადგენილია სპეციალური საექსპორტო კონტროლი.

მასობრივი განადგურების იარაღის ცნება გაერომ მოგვცა 1948 წელს. მასობრივი განადგურებისაა ისეთი იარაღი, რომელიც მოქმედებს რადიკალური მასალის დაზიანებით ან ნებისმიერი აფეთქების გზით. იგი წარმოადგენს სასიკვდილო ქიმიურ, ბაქტერიოლოგიურ, ტოქსიკურ, ბიოლოგიურ და სხვა იარაღს, რომელსაც აქვს ატომური ბომბის ან სხვა ზემოთ ჩამოთვლილი იარაღის თვისება და სპობს ადამიანებს ან აზიანებს მათ ჯანმრთელობას.

მასობრივი განადგურების იარაღს მიეკუთვნება: ქიმიური, ტოქსიკური, ბაქტერიოლოგიური (ბიოლოგიური), ბირთვული, თერმობირთვული და ნეიტრონული იარაღი.

ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური იარაღის გამოყენება ჯერ კიდევ 1925 წელს იქნა აკრალული სათანადო კონვენციით, ხოლო 1993 წლის კონვენცია სპეციალურად მიემდგვნა ქიმიური იარაღის აკრძალვას.

1972 წელს მიღებული კონვენციის თანახმად, აკრძალულია ბაქტერიოლოგიური (ბიოლოგიური) იარაღის შემუშავება, ასევე უნდა მოხდეს მისი მასალის განადგურება ან იგი გამოყენებულ იქნეს მშვიდობიანი მიზნებისათვის.

შეიარაღება არის ადამიანთა სამხედრო შესაიარაღებლად საჭირო ნივთების ერთობლიობა. კერძოდ: სამხედრო შეიარაღებისათვის საჭირო იარაღი, ტანსაცმელი, რადიოტექნიკური და სატრანსპორტო საშუალება და ა.შ.

სამხედრო ტექნიკის შესაქმნელი ტექნოლოგია არის ის მოწყობილობა, დანადგარი, დაზგა და ტექნიკის სხვა საშუალება, რომლის მეშვეობითაც ხდება სამხედრო ტექნიკის (მაგალითად, ტანკის) დამზადება.

მეცნიერულ-ტექნიკური ინფორმაციაა სხვადასხვა სქემა, ნახაზი, სამხედრო ტექნიკის მოდელი, მაკეტი და ა.შ.

მეცნიერულ-ტექნიკური მომსახურება არის ინფორმაციის მიწოდება სხვადასხვა ტექნიკური საშუალებების შენახვის, დამონტაჟების, გამოყენებისა თუ შეკეთების შესახებ.

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული გამოიხატება ჩამოთვლილ ნივთიერებათა უკანონო ექსპორტში. საქართველოში სსკ 235-ე მუხლში ჩამოთვლილი საგნის ექსპორტის განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ დადგენილი სპეციალური საექსპორტო კონტროლის პირობებში. კერძოდ, ამისათვის საჭიროა კომპეტენტური ორგანოს ნებართვა. გარდა ამისა, აღნიშნული საგნების ექსპორტი უნდა ხდებოდეს სპეციალურად შეფუთულ მდგომარეობაში, სათანადო სატრანსპორტო საშუალებით, გაძლიერებული დაცვის თანხლებით და ამისათვის დადგენილი საბაჟო კონტროლის პუნქტის გავლით.

ექსპორტი ჩაითვლება უკანონოდ, როცა არ არსებობს შეთანხმება საქართველოს კომპეტენტურ ორგანოსა და იმ სახელმწიფოს სათანადო ორგანოს შორის, სადაც ხდება ამ ნივთიერების ექსპორტი, ასევე არაა დაცული ზემოთ ჩამოთვლილი პირობა.

თუკი ის პირი, ვინც ახორციელებს მასობრივი განადგურების იარაღის ან მისი გადაზიდვის საშუალების, შეიარაღების ან სამხედრო ტექნიკის შესაქმნელი ტექნოლოგიის, მეცნიერულ-ტექნიკური ინფორმაციის ან მომსახურების უკანონო ექსპორტს, ამავე დროს, საბაჟო წესის დარღვევით ახდენს მის გადატანას საქართველოს საბაჟო საზღვარზე, ქმდება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით (სსკ 235-ე და 214-ე მუხლები მე-4 ნაწ.).

განსახილველი დანაშაული არის ფორმალური შემადგენლობის და დამთავრებულად ითვლება უკანონო ექსპორტის განხორციელების მომენტიდან, მძიმე შედეგის დადგომა არაა სავალდებულო.

განსახილველი დანაშაული უნდა განეხილავთ სსკ 230-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისაგან. სსკ 235-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ერთ-ერთი საგანია მასობრივი განადგურების იარაღი, ხოლო 230-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისა კი — არა ბირთვული ან რადიაქტიური იარაღი, არამედ ბირთვული მასალა ან მოწყობილობა, რადიაქტიური ნარჩენი, რადიაქტიური ნივთიერება ან მაიონებელი გამოსხივების სხვა წყარო.

სსკ 235-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ ახდენს მასობრივი განადგურების იარაღისა და სხვა საგნების ექსპორტს საქართველოდან და სურს მისი განხორციელება.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. უმეტესად ჩადენილია ანგარების მიზნით.

ცეცხლსასროლი იარაღის (გარდა გლუვლულიანი სანადირო თოფისა), საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო შეძენა, შენახვა, ტარება, დაფარვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება (მუხლი 236-მ)

საქართველო ეკუთვნის იმ სახელმწიფოთა რიცხვს, სადაც იარაღი ამოღებულია თავისუფალი სამოქალაქო ბრუნვიდან. მხოლოდ ცეცხლსასროლი იარაღის ზოგიერთი სახეობის შეძენა შესაძლებელი პოლიტიკის ნებართვით. ამგვარი ნებართვის გარეშე მისი შეძენა მართლსაწინააღმდეგოა და ისჯება სისხლის სამართლის კანონით.

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება.

დანაშაულის საგანია ცეცხლსასროლი იარაღი (გარდა გლუვლულიანი სანადირო თოფისა), საბრძოლო მასალა, ფეთქებადი ნივთიერება ან ასაფეთქებელი მოწყობილობა.

ნებისმიერი ზეოთ ჩამოთვლილი ნივთი დანაშაულის საგნად ჩაითვლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის ვარგისია საბრძოლო მოქმედებისათვის, ე.ი. გამოყენებისათვის.

სსკ 236-ე მუხლის საგანი არ არის ცივი იარაღი.

„ცეცხლსასროლი იარაღის შესახებ“ საქართველოს 1994 წლის 15 მარტის კანონის თანახმად, ცეცხლსასროლია იარაღი, რომელშიც ჭურვი ბიძგს იღებს ღენთის აირის მოქმედების შედეგად.

ეს კანონი აღგენს შემდეგი სახეობისა და დანიშნულების ცეცხლსასროლი იარაღის სამართლებრივ რეჟიმს:

1. სამხედრო-საბრძოლო იარაღი;
2. სამსახურებრივ-სამშატოო იარაღი;
3. სანადირო იარაღი;
4. სასპორტო იარაღი;
5. ჯილდოდ მიღებული იარაღი;
6. საკოლექციო იარაღი.

ცეცხლსასროლი იარაღისათვის კონკრეტული სახეობის მიეკუთვნება ხდება იარაღის სახელმწიფო კადასტრით. სახელმწიფო კადასტრის შედგენის წესი და პირობები განისაზღვრება შესაბამისი საკანონმდებლო აქტებით.

ცეცხლსასროლ იარაღს მიეკუთვნება: ტყვიამფრქვევი, ავტომატი, კარაბინი, პისტოლეტი, ნაგანი, თოფი და სხვ. ეს იარაღი განეკუთვნება ცოცხალი არსების გასანადგურებლად.

საერთოდ, ცივ იარაღთან შედარებით ცეცხლსასროლი იარაღის მომეტებულ საშიშროებას განაპირობებს მისი თვისებები. კერძოდ, ცოცხალი არსების გასანადგურებლად არაა საჭირო მისი ფიზიკური კონტაქტი სამიზნე ობიექტთან, არამედ უნარი აქვს მოსპოს იგი გარკვეული მანძილიდანაც; გასროლის შედეგად საბრძოლო მასალის (მაგალითად, ტყვიის) მოქმედების მანძილი, ძალა და სხვა საზიანო თვისება არაა დამოკიდებული იმ პირის ფიზიკურ მონაცემსა და პროფესიონალიზმზე, ვინც მოახდინა გასროლა; ცეცხლსასროლ იარაღს აქვს უნარი ერთდროულად დააზიანოს რამდენიმე ობიექტი.

ცეცხლსასროლ იარაღს არ მიეკუთვნება სასტარტო, სასიგნალო, სამშენებლო და გაზის პისტოლეტი, რომელიც არაა გამიზნული ცოცხალი არსების გასანადგურებლად და არ შეიცავს გამანადგურებელ ელემენტს.

საქართველოს სს კანონმდებლობა სსკ 236-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის საგნად არ მიიჩნევს გლუვლულიან სანადირო თოფს. ამ თოფიდან ტყვიის გასროლის მანძილი შედარებით ნაკლებია, ვიდრე სხვა ცეცხლსასროლი იარაღიდან. გარდა ამისა, გლუვლულიან

სანადირო თოფს არა აქვს საბრძოლო დანიშნულება. პირი, ვინც დაარღვევს გლუველულიანი სანადირო თოფისადმი მოპყრობის წესს, პასუხს აგებს ადმინისტრაციული წესით.

საბრძოლო მასალა არის ისეთი მასალა ან მოწყობილობა, რომელიც შესაბამისი იარაღიდან გასროლისთვისაა განკუთვნილი (ტყვია, ზელ-წყუმბარა, ნაღმი და ა.შ.). საბრძოლო მასალას არ მიეკუთვნება სანადირო გლუველულიანი თოფის ტყვია, რადგან მას არ ახასიათებს საბრძოლო დანიშნულება.

ფეთქებადი ნივთიერება არის ისეთი ნაერთი, რომელსაც გარკვეული ზემოქმედების შედეგად ახასიათებს სწრაფად გავრცელებადი ქიმიური გარდაქმნა (აფეთქება), რა დროსაც გამოიყოფა დიდი კინეტიკური ენერგია, გაზი და ტემპერატურა, რომლის გამოყენება შეიძლება მექანიკური მოძრაობითი საშუალოს შესასრულებლად ან სხვადასხვა საგნის დასანგრევად (ტროტილი, დინამიტი, ამონალი, პლასტიტი და სხვ.).

ასაფეთქებელი მოწყობილობა წარმოადგენს ფეთქებადი ნივთიერებისა და სპეციალური მოწყობილობის კომბინაციას (მაგალითად, დეტონატორი), რომელიც განკუთვნილია აფეთქების საწარმოებლად.

სსკ 236-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის ობიექტური მხარე გამოიხატება ცეცხლსასროლი იარაღის (გარდა გლუველულიანი სანადირო თოფისა), საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო შეძენაში ან შენახვაში. მართლსაწინააღმდეგო შეძენა ხორციელდება მოქმედებით, ხოლო შენახვა როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით.

ცეცხლსასროლი იარაღის შეძენა იქნება მართლსაწინააღმდეგო, თუ იგი ხორციელდება „ცეცხლსასროლი იარაღის შესახებ“ კანონის მოთხოვნის საწინააღმდეგოდ¹.

იარაღის მართლსაწინააღმდეგო შეძენა გულისხმობს კანონის დარღვევით მის ყიდვას, სხვა ნივთში გაცვლას, ვალში ჩათვლას, ნაპოვნის დაუფლებას. შეძენა დამთავრებულია, როცა პირს მიეცემა ამ იარაღის განკარგვის შესაძლებლობა.

იარაღის მართლსაწინააღმდეგო შენახვა გულისხმობს იარაღისათვის ადგილსამყოფელის მიჩენას იმ პირის მიერ, ვისაც მისი შენახვის კანონიერი უფლება არა აქვს. თუკი პირს აქვს იარაღის შენახვის კანონიერი

უფლება, მაგრამ არღვევს მისი შენახვის წესებს, პასუხისმგებლობა დაეკისრება ადმინისტრაციული წესით.

მართლსაწინააღმდეგო შენახვა შეიძლება მოხდეს საცხოვრებელ ბინაში, სარდაფში, გარაჟში, მიწაში და ა.შ. ამ დროს, მთავარია, პირმა ისეთ ადგილას შეინახოს იარაღი, რომ შეეძლოს მისი გამოყენება, როცა დასჭირდება. შენახვა შეიძლება განხორციელდეს უმოქმედობითაც. მაგალითად, პირის მიმართ, რომელიც კანონიერად ინახავდა იარაღს, გაუქმდა მისი შენახვის ნებართვა, მაგრამ იგი მაინც არ აბარებს მას სათანადო ორგანოებს. შენახვის ხანგრძლივობას ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სსკ 236-ე მუხლის მე-2 ნაწილით მაკვალიფიცირებული გარემოებაა ცეცხლსასროლი იარაღის (გარდა გლუველულიანი სანადირო თოფისა), საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო ტარება.

იარაღის კანონიერი ტარების უფლება აქვს მის მოსარგებლეს. იარაღის მოსარგებლეა პირი, რომელსაც თავისი სამსახურებრივი მოვალეობის გამო უფლება აქვს იქონიოს სამსახურებრივი საშტატო იარაღი მუდმივად ან სამსახურებრივი დავალების შესრულების დროს საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე, გარდა განსაკუთრებული რეჟიმის ადგილისა.

იარაღის მართლსაწინააღმდეგო ტარება გამოიხატება იარაღთან ერთად გადაადგილებაში, როდესაც პირს ამის კანონიერი უფლება არა აქვს. ეს შეიძლება განხორციელდეს ტანსაცმლით, ჩანთით, მანქანით, რომლითაც იგი მოძრაობს და ა.შ. მთავარია, იარაღის ტარება ტრანსპორტით მიზნად არ ისახავდეს მის შენახვას სხვა დასახლებულ პუნქტში. ასეთი მიზნის დადასტურების შემთხვევაში ქმედება დაკვალიფიცირდება, როგორც იარაღის გადაზიდვა.

იარაღის მართლსაწინააღმდეგო ტარება მომეტებული საშიშროების შემცველია, ვიდრე მისი მართლსაწინააღმდეგო შეძენა ან შენახვა. ტარების დროს პირს აქვს ფაქტობრივი შესაძლებლობა დაუყონებლივ გამოიყენოს იგი.

იარაღის მართლსაწინააღმდეგო ტარებად უნდა დაკვალიფიცირდეს შემთხვევა, როცა იარაღს ატარებს ის პირი, ვისაც, მართალია, აქვს მისი შენახვის კანონიერი უფლება, მაგრამ არა აქვს ტარების უფლება.

იარაღის მართლსაწინააღმდეგო ტარებას არ ექნება ადგილი, როცა პირი იარაღით იმყოფება ისეთ ადგილას, სადაც არ შეიძლება საფრთხე

¹ იხ. საქართველოს 1994 წლის 15 მარტის კანონი „ცეცხლსასროლი იარაღის შესახებ“, მუხლი მე-6.

შექმნას საზოგადოებრივ უშიშროებას, მაგალითად, ადამიანმა მართლ-ზომიერად შეიძინა ცეცხლსასროლი იარაღი შენახვის უფლებით. ერთ-ელაც გადაწყვიტა მისი გამოცდა და მის სახლთან ახლოს მდებარე ტყეში წაიღო. იქ მან იარაღი მოიყვანა საბრძოლო მდგომარეობაში და რამდენიმე გასროლა მოახდინა. ვინაიდან ტყე ამ პირის საცხოვრებელ ადგილთან ახლოს მდებარეობდა, მას არ დასჭირვებია იარაღთან ერთად იმ ადგილების გავლა, სადაც იმყოფებიან ადამიანები ან ინახება მათი ქონება. ზოლო ტყეში ყოფნისას საფრთხე არ აღგება საზოგადოებრივ უშიშროებას. პირის მიზანია, იარაღის გამოცდის შემდეგ კვლავ შეინახოს იგი იმ ადგილას, სადაც მისი შენახვის კანონიერი უფლება აქვს. ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში აპრ არსებობს სსკ 236-ე მუხლის შემადგენლობა და პასუხისმგებლობა. სათანადო პირობების არსებობისას შეიძლება დადგეს ადმინისტრაციული წესით.

სსკ 232-ე მუხლის მე-3 ნაწილით მაკვალიფიცირებული გარემოებაა იარაღის მართლსაწინააღმდეგო დამზადება, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება.

იარაღის კანონიერი დამზადების უფლება აქვს სახელმწიფოს. დამზადების შემდეგ იარაღი უნდა იყოს აღრიცხული და რეგისტრირებული. თავდაცვის სამინისტროსა და შს სამინისტროს სარგებლობაში არსებული იარაღის შეკეთება და აღდგენა შესაძლებელია თვით ამ უწყებათა ნორმატიული აქტებით განსაზღვრული წესის შესაბამისად.

დამზადება მართლსაწინააღმდეგოა, როცა იგი ხდება კერძო პირის მიერ კომპეტენტური ორგანოს ნებართვის გარეშე. დამზადება შეიძლება გამოიხატოს მის თავდაპირველ შექმნაში, უკვე დამზადებული იარაღის გადაკეთებაში (მაგალითად, გლუვკულისანი სანადირო თოფისათვის ლულის დამოკლება და გადაკეთება), გამოყენებისათვის უვარგისი (გაფუჭებული) იარაღის გარემონტებაში. დამზადება შესაძლებელია სხვადასხვა ტექნიკური საშუალების გამოყენებით. დამზადებას ადგილი აქვს როგორც იარაღის ერთი ერთეულის შექმნისას, ისე მისი სერიული გამოშვების (წარმოების) დროს. იარაღის დამზადება დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი მიიღებს საბრძოლო მოქმედების განხორციელებისათვის მზა იარაღს (მაგალითად, დამზადდა ტყვია, რომელიც ვარგისია ცეცხლსასროლი იარაღის საბრძოლო მასალად გამოყენებისათვის). თუ პირმა, რომელმაც ყველაფერი გააკეთა იმისათვის, რომ დაემზადებინა გამოყენებისათვის ვარგისი იარაღი, მაგრამ ეს ვერ მოახერხა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს

იარაღის დამზადების მცდელობით (მე-19, 236-ე მუხლები, მე-3 ნაწ.).

საქართველოში კანონით აკრძალულია უნებართვოდ დამზადებული იარაღის რეგისტრაციაში გატარება და მასზე საკუთრებისა და სარგებლობის ნებართვის გაცემა.

იარაღის გადაზიდვა ნიშნავს სათანადო ნებართვის გარეშე მის გადატანას ერთი ადგილიდან საქართველოს სხვა ადგილას მისი შენახვისათვის ნებისმიერი სატრანსპორტო საშუალების გამოყენებით, თვით გადამზიდველის ან ადრესატის მონაწილეობით.

ამდენად, მართლსაწინააღმდეგო გადაზიდვასა და ტარებას შორის ის განსხვავებაა, რომ ტარების დროს პირის მიზანი არაა იარაღის განთავსება საქართველოს სხვა ტერიტორიულ პუნქტში. იარაღის მართლსაწინააღმდეგო გადაზიდვა თავის თავში მოიცავს მართლსაწინააღმდეგო ტარებასაც და დამატებითი კვალიფიკაცია საჭირო არ არის.

როცა ადგილი აქვს იარაღის გადაზიდვას საქართველოს საბაჟო საზღვარზე მისი საქართველოდან გადატანის მიზნით, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 214-ე მუხლის მე-4 ნაწილით – საბაჟო წესის დარღვევა.

იარაღის მართლსაწინააღმდეგო გადაგზავნა ნიშნავს მის ნებისმიერი საშუალებით გადაადგილებას საქართველოს ტერიტორიაზე ტვირთის გამგზავნისა ან ადრესატის დაუსწრებლად. ეს დანაშაული დამთავრებულია ჩაითვლება იარაღის ბარგის ან ამანათის სახით ფოსტაში თუ სხვა დაწესებულებაში ჩაბარების მომენტიდან მისი სხვა ადგილას გადაგზავნის მიზნით.

საქართველოში აკრძალულია იარაღის გადაგზავნა და გადაზიდვა ფოსტით.

იარაღის მართლსაწინააღმდეგო გასაღება ნიშნავს მისი ნებისმიერი საშუალებით გასხვისებას იმ პირის მიერ, რომელსაც ამის კანონიერი უფლება არა აქვს. გასაღება შეიძლება მოხდეს გაყიდვით, გაჩუქებით, სხვა ნივთში გაცვლით, ვალში გადახდით. გასაღება დამთავრებულია, როცა პირი სხვას გადასცემს იარაღს. ამასთანავე, არაა აუცილებელი იარაღი სხვა პირს გადაეცეს უვადოდ. გასაღებად უნდა ჩაითვალოს იარაღის სხვა პირისათვის დროებით სარგებლობაში გადაცემა (თხოვება), ან გადაცემა დროებით შესანახად.

ამდენად, მოცემულ ნორმაში გასაღების ცნება ფართოდაა გაგებული.

სსკ 236-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ფორმალური შემადგენლობისაა. იგი დამთავრებულია ითვლება მასში ჩამოთვლილი ნებისმიერი ქმედების (შემენის, შენახვის, ტარების, დამზადების, გადა-

ზიდვის, გადაგზავნის ან გასაღების) ჩადენისთანავე და მძიმე შედეგის დადგომა არაა საჭირო.

ამ ქმედებათგან ორი — შენახვა და ტარება — არის ღენადი დანაშაული. მათი ჩადენა იწყება მოქმედებით (მაგალითად, პირმა შინიდან გასვლის წინ ჯიბეში ჩაიღო ცეცხლსასროლი იარაღი) ან უმოქმედობით (პირს გაუვიდა იარაღის კანონიერი შენახვის ვადა, მაგრამ არ აბარებს მას სათანადო ორგანოებს) და შემდეგ უწყვეტად ხორციელდება. იარაღის უკანონო შენახვა ან ტარება დამთავრებულია ქმედების შეწყვეტის მომენტით.

თუკი დამტკიცდება, რომ პირის ქმედებაში ერთდროულად არის სსკ 236-ე მუხლის სხვადასხვა ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების ნიშნები, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 236-ე მუხლის შესაბამისი ნაწილებით. მაგალითად, საქმის მასალებით დადგინდა, რომ პირი, რომელმაც მართლსაწინააღმდეგოდ დაამზადა და გაასაღა იარაღი, ამავე დროს, მართლსაწინააღმდეგოდ ინახავს სხვა იარაღს, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 236-ე მუხლის 1-ლი და მე-3 ნაწილებით.

თუ პირი მართლსაწინააღმდეგოდ ფლობს იარაღს და მისი გამოყენებით ჩაიღენს სხვა დანაშაულს (მაგალითად, მკვლელობას), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით. ასეთი ერთობლიობა არაა საჭირო მაშინ, როცა პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის შემადგენლობა მოიცავს იარაღისადმი მართლსაწინააღმდეგოდ დამოკიდებულებას (მაგალითად, ბანდიტიზმი).

სსკ 236-ე მუხლის სუბიექტი შეიძლება იყოს 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახია. პირს შეგნებული აქვს, რომ კანონიერი ნებართვის გარეშე შეიძენს, ინახავს, ატარებს, ამზადებს, გადაზიდავს, გადაგზავნის ან ასაღებს სსკ 236-ე მუხლში ჩამოთვლილ საგნებს.

მოტივსა და მიზანს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება გამოიხატოს თავდაცვის მიზანში, გარკვეულ წრეში თავის მოწონებაში, ანგარებაში (დამზადების ან გასაღების დროს) და სხვ.

თუ პირმა იარაღი შეიძინა კონკრეტული დანაშაულის ჩასადენად, მისი ქმედება შესაძლებელია დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 236-ე მუხლითა და იმ დანაშაულის მომზადებით, რის ჩასადენადაც შეძენილია ეს იარაღი (თუ, რა თქმა უნდა, პირი ემზადება განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩასადენად).

თუ იარაღის შეძენა არის ბანდის შექმნისაკენ მიმართული ქმედება, იგი უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 224-ე მუხლით (შეიარაღებული ბანდის შექმნა) და დამატებითი კვალიფიკაცია სსკ 236-ე მუხლით საჭირო არ არის.

სსკ 236-ე მუხლს აქვს შენიშვნა, რომლის ძალითაც ის, ვინც ნებაყოფლობით ჩააბარებს ამ მუხლში ჩამოთვლილ საგნებს, გათავისუფლდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ მის ქმედებაში არ არის სხვა დანაშაულის ნიშნები. ეს არის წამახალისებელი ნორმა, რომელიც პირს პირდება დაუსჯელობას მას შემდეგაც, როცა დანაშაული უკვე დამთავრებულია, თუკი დაცულ იქნება ორი პირობა: 1. იარაღის ჩაბარება უნდა იყოს ნებაყოფლობითი და 2. პირის ქმედებაში, გარდა სსკ 236-ე მუხლისა, არ უნდა იყოს სხვა დანაშაულის ნიშნები.

იარაღის ჩაბარება სახელმწიფო ორგანოებისადმი ნებაყოფლობითია მაშინ, როცა პირს შეუძლია იგი არ ჩააბაროს, არავინ აიძულებს მის ჩაბარებას, მაგრამ მაინც აბარებს მას. რა მოტივით ხელმძღვანელობს პირი ამ დროს, ამას მნიშვნელობა არა აქვს.

თუ იმ პირის ქმედებაში, ვინც ნებაყოფლობით ჩააბარა იარაღი, არის სხვა დანაშაულის ნიშნები (მაგალითად, ყაჩაღობის), მისი ქმედება დაკვალიფიცირდება როგორც სსკ 236-ე, ისე შესაბამისი მუხლით (ამ შემთხვევაში, 179-ე მუხლით).

იარაღის, საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლება მისაკუთრების მიზნით ან გამოძალკვა (მუხლი 237-ე)

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, ასევე საკუთრებითი ურთიერთობანი, ხოლო დამატებით ობიექტს წარმოადგენს ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

სსკ 237-ე მუხლის 1-ლ და მე-2 ნაწილში ჩამოთვლილი საგნების საზოგადოებისათვის მომეტებული საფრთხიდან გამოძინარე, კანონმდებელმა მათი მართლსაწინააღმდეგოდ დასაუფლებლად ჩადენილი ქმედება ამორიცხა საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავიდან და მოათავსა საზოგადოებრივი წესრიგისა და უშიშროების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავში. ამით ხაზი გაესვა იმას, რომ სისხლის-

სამართლებრივი დაცვის ობიექტებიდან უპირატესი მნიშვნელობა ენიჭება საზოგადოებრივ უშიშროებას, საკუთრებით ურთიერთობასთან შედარებით.

განსახილველი ნორმის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის საგანი თითქმის ემთხვევა სსკ 236-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულის საგანს, ხოლო მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის საგანი — სსკ 235-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის საგანს.

ცეცხლსასროლი იარაღის მკომპლექტებული დეტალი შეიძლება იყოს ლულა, სასხლეტი და სხვა დეტალი, რისგანაც შედგება ცეცხლსასროლი იარაღი და რომლის გარეშეც იარაღი არ იქნება სრულყოფილი და ვარგისი.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება სსკ 237-ე მუხლში ჩამოთვლილი საგნების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებაში ან გამოძალვაში. მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების დროს დანაშაული მაშინაა დამთავრებული, როცა პირი სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით შეძლებს ამ ნივთების ამოღებას სხვისი მფლობელობიდან, დაუფლება მას და მიეცემა მის შეხედულებისამებრ განკარგვის შესაძლებლობა. ამდენად, სახეზეა დანაშაულის მატერიალური შემადგენლობა. გამოძალვის დროს კი დანაშაული დამთავრებულია მოთხოვნის წაყენების მომენტიდან, ე.ი. აქ სახეზეა ფორმალური შემადგენლობა.

მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება ნიშნავს მფლობელის ნების გარეშე ნივთის უკანონო და უსასყიდლო ამოღებას სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით და მის გადასვლას დამნაშავეს ხელში, რითაც მას მიეცემა ამ ნივთის განკარგვის შესაძლებლობა. ასეთი დაუფლება შეიძლება მოხდეს ფარულად (ქურდობით) ან აშკარად, რასაც თან არ ახლავს ძალადობა ან მისი მუქარა, ანდა მოტყუებით. სსკ 237-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების ხერხი არ შეიძლება იყოს ყაჩაღური თავდასხმა, ასევე იარაღის ან სხვა საგნის მითვისება იმ პირის მიერ, ვის მართლზომიერ მფლობელობაშიც იმყოფებოდა ეს იარაღი თუ სხვა საგანი. მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების ეს ხერხები გათვალისწინებულია ამ მუხლის მაკვალიფიცირებელ გარემოებებში. მაკვალიფიცირებელ გარემოებაშია ასევე გათვალისწინებული აშკარა დაუფლება, რასაც თან ახლავს ძალადობა ან მუქარა, რაც არაა საშიში ადამიანის სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის.

იარაღის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება უნდა განვასხვაოთ მისი მართლსაწინააღმდეგო შეძენისაგან. ძირითადი განსხვავება მდგომარეობს შემდგომში: 1. მართლსაწინააღმდეგო შეძენა შეიძლება მოხდეს იმ იარაღის, რომელიც კონკრეტული პირის მფლობელობიდან უკვე გასულია, დაკარგულია, ხოლო მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება უნდა მოხდეს კონკრეტული პირის მფლობელობიდან ამოღების გზით. მაგალითად, ქუჩაში ნაპოვნი იარაღის მითვისება არის მართლსაწინააღმდეგო შეძენა, ხოლო იარაღის ამოღება შესაბამისი საწყობიდან, მისი მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებაა. 2. იარაღის მართლსაწინააღმდეგო შეძენას ადგილი აქვს მფლობელის ნებითა და მასთან შეთანხმებით, მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების დროს კი პირი იარაღის მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ და უსასყიდლოდ ამოიღებს. 3. დაუფლება ხდება არა დროებით, არამედ უვადო მისაკუთრების მიზნით, შეძენა კი შეიძლება იყოს დროებითი.

რაც შეეხება იარაღის გამოძალვას, აქ ის ხერხია ნაგულისხმევი, რაც მითითებულია სსკ 181-ე მუხლში — გამოძალვა. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ განსხვავებით 181-ე მუხლისაგან, განსახილველ შემთხვევაში გამოძალვის საგანი არ შეიძლება იყოს იარაღზე უფლების მიმნიჭებული დოკუმენტი. ამდენად, დამნაშავე სსკ 237-ე მუხლით გათვალისწინებული გამოძალვის დროს ითხოვს ცეცხლსასროლ იარაღს ან ამ მუხლში ჩამოთვლილ სხვა საგნებს და არა იმ დოკუმენტს, რითაც შესაძლებელია ამ ნივთებზე უფლების მოპოვება.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ სსკ 237-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული განზრახია. კერძოდ, ამ შემთხვევაში პირს შეგნებული აქვს, რომ მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლება 237-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში ჩამოთვლილ ნივთებს ან გამოძალვით ცდილობს მათ ხელში ჩაგდებას და სურს იგი.

თუკი პირის განზრახვა იყო — დაუფლებოდა სსკ 237-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში მითითებულ რომელიმე საგანს, მაგრამ შეცდომით დაუფლა სხვა ნივთს (მაგალითად, რომელიმე სამეურნეო დანიშნულების საგანს), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ მე-19, 237-ე მუხლებით, ე.ი. განსახილველი დანაშაულის მცდელობით.

ამ დანაშაულის სუბიექტური მხრისათვის აუცილებელია სპეციალური მიზნის არსებობა. ესაა მისაკუთრების მიზანი. ეს იმას ნიშნავს,

რომ პირის მიზანია იარაღს დაეუფლოს არა დროებით, არამედ საბოლოოდ, თუ დადგინდა, რომ პირი, მართალია, მართლსაწინააღმდეგოდ დაეუფლა იარაღს, მაგრამ არ ჰქონია მისი მისაკუთრების მიზანი, ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს იარაღის მართლსაწინააღმდეგო შეძენით – სსკ 236-ე მუხლის 1-ლ ნაწილით.

მოტივს ქმედების კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. უმეტეს შემთხვევაში სახეზეა ანგარების მოტივი.

სსკ 237-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 ნაწილები ერთმანეთისაგან მხოლოდ დანაშაულის საგნით განსხვავდება. განსახილველი დანაშაულის მე-2 ნაწილი სსკ 231-ე მუხლისაგან ასევე დანაშაულის საგნით განსხვავდება. 231-ე მუხლის საგანია ბირთვული მასალა, რადიოაქტიური ნივთიერება ან მაიონებელი გამოსხივების სხვა წყარო, ხოლო 237-ე მუხლის მე-2 ნაწილის საგანი – ბირთვული, ქიმიური, ბიოლოგიური ან მასობრივი განადგურების სხვა იარაღი (და არა მასალა ან ნივთიერება), ასევე ასეთი იარაღის დასამზადებელი მასალა ან მოწყობილობა.

სსკ 237-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ და „ბ“ პუნქტებით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები (წინასწარ შეთანხმებით ჯგუფის მიერ და არაერთგზის) ჩვენ მიერ განხილულია წინა მუხლების კომენტარებისას. ამჟამად შევჩერდებით „გ“ და „დ“ პუნქტებზე.

სსკ 237-ე მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, სახეზეა მაშინ, როცა, ამ დანაშაულის რომელიმე საგანს მართლსაწინააღმდეგოდ ეუფლება ის პირი, ვისაც კანონიერად მინდობილი აქვს ეს იარაღი მფლობელობაში ან გამგებლობაში. ასეთი პირი შეიძლება იყოს სამხედრო მოსამსახურე, შს ორგანოს თანამშრომელი, საწყობის გამგე, სადაც ინახება იარაღი, იმ სატრანსპორტო საშუალების მძღოლი, რომელსაც სათანადო დოკუმენტით ჩაბარებული აქვს 237-ე მუხლის 1-ლ ან მე-2 ნაწილში ჩამოთვლილი საგანი, ასევე იმ სახელმწიფო ორგანოს მოხელე, ვინც ახდენს საქართველოში იარაღის შემოტანა-გატანაზე, შეძენასა თუ ვაჭრობაზე კონტროლს (მინისტრთა კაბინეტის თანამდებობის პირი, თავდაცვის სამინისტროს ან შს ორგანოს თანამდებობის პირი და სხვ.). ასეთ შემთხვევაში სახელმწიფო მოხელის ქმედების დამატებითი კვალიფიკაცია სსკ 332-ე მუხლით საჭირო არ არის, რადგან „სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენება“ გულისხმობს სწორედ მის ბოროტად გამოყენებას. ამდენად, განსახილველი ქმედება სამსახურებრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების კერძო შემთხვევაა.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა ამ დანაშაულის ჩადენა ძალადობით, რომელიც საშიში არ არის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის, ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით (პუნქ. „დ“).

სსკ 237-ე მუხლის მე-4 ნაწილის „ა“ პუნქტის თანახმად, დამამძიმებელი გარემოებაა ამ მუხლის 1-ლი, მე-2 ან მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი ორგანიზებული ჯგუფის მიერ. სსკ 27-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, დანაშაული ორგანიზებული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ იგი განახორციელა პირთა მყარმა ჯგუფმა, რომლებიც წინასწარ შეკავშირდნენ რამდენიმე დანაშაულის ჩასადენად.

შემდეგი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა სსკ 237-ე მუხლის 1-ლი, მე-2 ან მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით, ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით (პუნქ. „ბ“). ეს დამამძიმებელი გარემოება ემთხვევა 277-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტით გათვალისწინებულ გარემოებას, ამდენად, მასზე დეტალურად არ შევჩერდებით.

როდესაც ამგვარ ძალადობას ან მუქარას თან ახლავს იარაღის გამოყენება, ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს დანაშაულთა ერთობლიობით, თუკი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ან მუქარით განსახილველი დანაშაული ჩაიდინა შეიარაღებულმა ბანდამ, ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს სსკ 224-ე მუხლით – ბანდიტიზმით.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა ამ დანაშაულის ჩადენა იმ პირის მიერ, ვინც ორჯერ ან მეტჯერ იყო ნასამართლევი სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებისათვის ან გამოძალვისათვის. ამ შემთხვევაში სახეზეა სპეციალური სუბიექტი. იგი სულ მცირე ორჯერ უნდა იყოს ნასამართლევი სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებისათვის ან გამოძალვისათვის, თანაც ნასამართლობა არ უნდა იყოს მოხსნილი ან გაქარწყლებული.

სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებაში იგულისხმება საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დაუფლებითი დანაშაულები (177-183-ე), ასევე 227-ე, 231-ე, 250-ე, 264-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულები.

**ცეცხლსასროლი იარაღის (მათ შორის გლუვლულიანი
სანადირო თოფის) დაუდევრად შენახვა
(მუხლი 238-მ)**

ამ დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, ასევე აღ-
ამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანია ყველა სახის ცეცხლსასროლი იარაღი, მათ
შორის გლუვლულიანი სანადირო თოფიც. მისი ცნება განხილულია სსკ
236-ე მუხლის ანალიზისას.

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული გამოიხატება: 1. ცეცხლ-
სასროლი იარაღის დაუდევრად შენახვაში; 2. მძიმე შედეგში; 3. მიზე-
ზობრივ კავშირში ქმედებასა და მძიმე შედეგს შორის. ამდენად, სახ-
ეზეა მატერიალური შემაღენლობა.

საერთოდ, იარაღის შენახვა ნიშნავს მის მოთავსებას ისეთ ადგილას
(შენობაში, სამალავში და ა.შ.), რაც უზრუნველყოფს მის მთლიანობას,
ხელშეუხებლობასა და უსაფრთხოებას. იარაღის დაუდევრად შენახვა
ნიშნავს მისი შენახვის წესის დარღვევას, რითაც იქმნება მისი სხვა
პირის ხელში მოხვედრის, დაკარგვის, გაფუჭების პირობა. ჩვენ მიერ
განსახილველ შემთხვევაში კი შექმნილია პირობა მისი სხვა პირის მიერ
გამოყენებისათვის. მაგალითად, პირი კანონიერად შეძენილ იარაღს ინახ-
ავს კარადაში, სადაც თავისუფლად შეუძლიათ ოჯახის სხვა წევრებს
(ბავშვებს, სტუმრებს) მისი გამოყენება. დაუდევრად შენახვას აქვს
ადგილი, როცა პირი გლუვლულიან სანადირო თოფს ინახავს საბრძო-
ლო მასალასთან ერთად.

თუ იარაღის კანონიერი მესაკუთრე არღვევს ცეცხლსასროლი იარ-
აღის შენახვის წესს ისე, რომ ამით არ იქმნება მისი სხვა პირის მიერ
გამოყენების პირობა, პასუხისმგებლობა დადგება ადამიანისტრაციული
წესით. ასევე ადმინისტრაციული წესით ისჯება ცეცხლსასროლი იარ-
აღის შენახვის წესის დარღვევა საწარმოო-დაწესებულების მუშაკის
მიერ, რომელიც პასუხისმგებელია იარაღის მოვლა-დაცვაზე, თუ ამ
ქმედებას არ გამოუწვევია მძიმე შედეგი.

სსკ 238-ე მუხლში არაა მითითება იმის შესახებ, რომ იარაღს
დაუდევრად ინახავს მისი კანონიერი მესაკუთრე ან მოსარგებლე. აქედან
გამომდინარე, იურიდიულ ლიტერატურაში ეს საკითხი არაერთგვაროვნადაა
გაგებული. უფრო სწორი იქნება, თუ იარაღის დაუდევრად შენახვი-
სათვის პასუხისმგებლობას დავაკისრებთ მის კანონიერ მფლობელს,

რომელსაც გაცნობილი აქვს ეს წესები სათანადო ორგანოების მხრიდან.
რაც შეეხება უკანონო მფლობელს, იგი არაა ვალდებული, იცოდეს ეს
წესები. როცა უკანონო მფლობელი შეგნებულად თუ შეუგნებლად დაარ-
ღვევს იარაღის შენახვის წესს, ეს ქმედება მოიცავს ცეცხლსასროლი
იარაღის მართლსაწინააღმდეგო შენახვის ნიშნებს და დამატებითი კვალ-
იფიკაცია 238-ე მუხლით საჭირო არ არის.

განსახილველი დანაშაული არის მატერიალური შემაღენლობის და
აუცილებელია, რომ დაუდევრად შენახვამ გამოიწვიოს ადამიანის სიც-
ოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი.

სხვა მძიმე შედეგში იგულისხმება ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლე-
ბად მძიმე დაზიანება, ამ იარაღის გამოყენებით თვითშეკლევობა, დანა-
შაულის ჩადენა და ა.შ. მძიმე შედეგად არ უნდა ჩათვალოს ცეცხლ-
სასროლი იარაღის დაკარგვა. ამასთანავე, აუცილებელია, დადგინდეს,
რომ ყველა ეს მძიმე შედეგი მიზეზობრივ კავშირში იყო იარაღის
დაუდევრად შენახვასთან და არა, ვთქვათ, მის დაუდევრად მოპყრობასთან
ან მოვლასთან. მაგალითად, არ გვექნება 238-ე მუხლის შემაღენლობა,
როცა პირი იარაღის წმენდისას არ დაიცავს წინდახედულების ნორმას
და დაღება მძიმე შედეგი (ვთქვათ, სიკვდილი). ასეთი ქმედება უნდა
დაკვალიფიციირდეს ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული შესაბამისი
გაუფრთხილებელი დანაშაულით (მაგალითად, სსკ 116-ე მუხ.).

სსკ 238-ე მუხლის სუბიექტია ის პირი, ვისაც აქვს იარაღის შენახ-
ვის კანონიერი უფლება. ამდენად, იგი უნდა იყოს 18 წლის.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული არის გაუფრთხილებელი. მისი ჩადენა
შესაძლებელია როგორც თვითიმედოვნებით, ისე დაუდევრობით. ამდენად,
„დაუდევარი შენახვა“ არ ნიშნავს იმას, რომ ამ დანაშაულის სუბიექტური
მხარე მხოლოდ დაუდევრობაში გამოიხატება.

თვითიმედოვნებით მისი ჩადენის დროს პირს შეგნებული აქვს, რომ
ცეცხლსასროლი იარაღს ინახავს იმგვარად, რომ არსებობს სხვა პირის
მიერ მისი გამოყენების პირობა, რასაც შეიძლება მოჰყვეს მძიმე შედეგი,
მაგრამ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, ობიექტურ თუ სუბიექტურ ფაქ-
ტორზე დაყრდნობით, უსაფუძვლოდ ვარაუდობს ამ შედეგის თავიდან აც-
ილებას. მაგალითად, ცეცხლსასროლი იარაღი დევს ღია ოთახში მაგიდის
უჯრაში, მაგრამ პირი იმედს ამყარებს იმაზე, რომ ოჯახის ყველა წევრი
კატეგორიულად გააფრთხილა, ხელი არ ახლონ მას. აქედან გამომდინარე,
იგი უსაფუძვლოდ გამორიცხავს მძიმე შედეგის დადგომას.

დაუდევრობის დროს პირს არა აქვს შეგნებული, რომ ცეცხლსასროლ იარაღს ინახავს დაუდევრად (დაავიწყდა მისი შენახვა სათანადო ადგილას), აქედან გამომდინარე, არც მძიმე შედეგი აქვს გათვალისწინებული, მაგრამ წინდახედული რომ ყოფილიყო, შეეძლო ამ შედეგის გათვალისწინება და ვალდებულიც იყო გაეთვალისწინებინა იგი.

სულიგნობა (მუხლი 239-მ)

ხულიგნობისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი წესრიგი. მისი დამატებითი ობიექტია ადამიანის ხელშეუხებლობა, მისი ჯანმრთელობა და საკუთრების უფლება.

საზოგადოებრივი წესრიგი არის იმ საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ერთობლიობა, რაც უზრუნველყოფს საზოგადოებრივ სიმშვიდესა და ცხოვრების ნორმალურ რიტმს. ეს კი გამოხატულებას პოულობს საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილას მოქალაქეთა ღირსეულ ქცევაში, საწარმოო, დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა ნორმალურ მუშაობაში, პიროვნების ხელშეუხებლობაში.

მოქმედმა კანონმდებლობამ შედარებით შეზღუდა ხულიგნობის ცნება და მისი შემადგენლობის საკლდეხელო ნიშნად შეიტანა ძალადობა ან ძალადობის მუქარა.

ობიექტური მხრივ ხულიგნობა არის ქმედება, რომელსაც ახასიათებს შემდეგი ნიშნები: 1. პირმა უხეშად უნდა დაარღვიოს საზოგადოებრივი წესრიგი; 2. ეს ქმედება უნდა გამოხატავდეს საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობას; 3. ქმედება ჩადენილი უნდა იყოს ძალადობით ან ძალადობის მუქარით. ამ ნიშნიდან ერთ-ერთის არარსებობა გამორიცხავს ხულიგნობის შემადგენლობას.

აქედან გამომდინარე, ხულიგნობა გამოიხატება მოქმედებაში, რადგან უმოქმედობით არ შეიძლება ძალადობის ან ძალადობის მუქარის ჩადენა.

ხულიგნობის შემადგენლობის არსებობისათვის საკმარისი არ არის საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევა, არამედ ეს დარღვევა უნდა იყოს უხეში. ეს შეფასებითი ცნებაა, რისთვისაც მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ქმედების ჩადენის ადგილი, ვითარება (მაგალითად, ჩაიშალა თეატრალური წარმოდგენა, კრება, ქორწილი, ქუჩაში შეჩერდა მოძრაობა), მისი ინტენსივობა და ხანგრძლივობა.

ვინაიდან საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევა ამ დანაშაულის

შემადგენლობის აუცილებელი ნიშანია, ხულიგნობის ჩადენას ადგილი აქვს საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილას (ქუჩაში, სტადიონზე, კინოში, თეატრში, ქორწილში და სხვაგან, სადაც იმყოფება საზოგადოება).

ხულიგნობისათვის დამახასიათებელი მეორე ნიშანია საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობის გამოხატვა. ამ შემთხვევაში სახეზეა ორი მომენტი: 1. ხულიგნობის ჩამდენს სურს დაუპირისპიროს თავი საზოგადოებას, დაანახოს ყველას, რომ იგი არაფრად აგდებს საზოგადოებაში გაბატონებულ ზნეობრივ ნორმებს, რომ იგი ყოველთვის იქცევა ისე, როგორც სურს; 2. მისი ამ განწყობის დემონსტრირებისთვის პირი სჩადის ისეთ ქმედებას, რითაც გარშემომყოფთათვის აშკარაა, რომ ეს პიროვნება იგნორირებას უკეთებს საზოგადოებაში დამკვიდრებულ ზნეობრივ ნორმებს.

სწორედ ამიტომ, ხულიგნობას სჩადიან თავშეუკავებელი, უკიდურესად ეგოისტი პირები, რომლებიც ხშირად დაბალი ინტელექტითაც გამოირჩევიან.

აქედან გამომდინარე, არ ჩაითვლება ხულიგნობად, ბინაში პირადი მოტივით ჩხუბის ატეხვა ოჯახის წევრების მიმართ, რასაც ახლდა ძალადობა ან ძალადობის მუქარა, რითაც დაირღვა როგორც ამ ოჯახის, ისევე მეზობლების მყუდროება და ცხოვრების ნორმალური რიტმი. ამ დროს პირს ამოძრავებს პირადი მოტივი და არა იმის სურვილი, რომ დაუპირისპიროს თავი საზოგადოებას, დაამტკიცოს თავისი ყოვლისშემძლეობა, ე.ი. ეს პირი ამ შემთხვევაში არ გამოხატავს აშკარა უპატივცემულობას საზოგადოებისადმი.

ხულიგნობის მესამე ნიშანია ქმედების ჩადენა ძალადობით ან ძალადობის მუქარით.

ძალადობაში იგულისხმება ისეთი აგრესიული ქმედება, რომელსაც შეიძლება მოჰყვეს ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება (მაგალითად, ცემა). თუ ძალადობას მოჰყვა ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ეს სცილდება სსკ 239-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის ფარგლებს.

ხულიგნობისას ადამიანის წინააღმდეგ გამოყენებულ ძალადობას, თუკი გაუფრთხილებლობით მოჰყვა ნივთის დაზიანება ან განადგურება, დამატებითი კვალიფიკაცია 188-ე მუხლით საჭირო არ არის, მაგრამ, როცა პირი ძალადობის დროს განზრახ აზიანებს ან ანადგურებს სხვის ნივთს, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

ძალადობის მუქარა გულისხმობს ყველა სახის მუქარას (მოკვლის,

ჯანმრთელობის დაზიანების, სქესობრივი დანაშაულის ჩადენის, ნივთის განადგურების და სხვ.). ეს ქმედება უნდა განგასხვავოთ სსკ 151-ე მუხლისაგან – მუქარა: 1. ხულიგნობის დროს ძალადობის მუქარა არის საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობის გამოხატვის ფორმა, რაც არ ახასიათებს 151-ე მუხლით გათვალისწინებულ მუქარას; 2. ხულიგნობის დროს ჩადენილ ძალადობის მუქარას შედეგად მოჰყვება საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევა, რასაც მოიცავს დამნაშავეს განზრახვა. ეს კი არ ახასიათებს მუქარას (151-ე მუხ.).

ამდენად, ხულიგნური ქმედება არ გამოიხატება მხოლოდ საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობაში. იგი არც მხოლოდ ძალადობასა და ძალადობის მუქარაში პოვებს გამოხატვას. ხულიგნური ქმედება მოიცავს ორივე ამ ნიშანს – საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობასა და ძალადობას ან ძალადობის მუქარას.

მაგრამ ხულიგნობის დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისი არაა მხოლოდ ამგვარი ქმედების ჩადენა, აუცილებელია მას შედეგად მოჰყვეს საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევა.

თუ პირის ქმედებას არ მოჰყვა საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევა, ხულიგნობის შემადგენლობა არა გვაქვს. ასეთ შემთხვევაში კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის შესაბამისი მუხლით (სსკ 120-ე, 125-ე, 150-ე ან 151-ე და ა.შ.).

ხულიგნობის სუბიექტი არის 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ ხულიგნობა ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ ძალადობით ან მისი მუქარით სჩადის ისეთ ქმედებას, რომლითაც არაფრად აგდებს საზოგადოებას, სურს რა თავისი ყოვლისშემძლეობის დამტკიცება, ასევე შეგნებული აქვს, რომ ასეთ ქმედებას მოჰყვება საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევა და სურს ეს. თუ პირის შეგნება არ მოიცავს საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობის გამოხატვას, ძალადობით ან ძალადობის მუქარით ჩადენილ ქმედებას რომც მოჰყვეს შედეგად საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევა, ხულიგნობას ადგილი არ ექნება. მაგალითად, კინოსენსის მსვლელობისას (ან ხალხმრავალ სუფრასთან) პირმა შენიშნა მისი ოჯახის მტერი, რომელმაც რამდენიმე დღის წინ მის ძმას ჯანმრთელობა მძიმედ დაუზიანა. სენსის მსვლელობისას იგი მიიჭრა მასთან და დაუწყო ცემა, თან ლანძღავდა და ავინებდა, ემუქრებოდა „ციხეში ამოღობით“. ეს ქმედება გაგრძელდა რამდენიმე წუთის განმავლობაში, ხალხი წამოიშალა, მოჩხუბრის დარბა-

ზიდან გაყვანას გარკვეული დრო დასჭირდა, რის გამოც ჩაიშალა კინოს ჩვენება (ან სუფრის მსვლელობა). მართალია, პირის ქმედებას თან ახლდა ძალადობა და საზოგადოებრივი წესრიგიც დაირღვა, მაგრამ ეს ქმედება მაინც ვერ ჩაითვლება ხულიგნობად, რადგან ქმედება ჩადენილი იყო პირადი მოტივით (შურისძიებით).

ხულიგნობის დროს კი აგრესიული ქმედების ჩადენას ადგილი აქვს მაშინ, როცა დაზარალებულს შურისძიებისათვის საბაბი არ მიუცია, ანდა ეს საბაბი იმდენად უმნიშვნელოა (მაგალითად, ცუდი თვალით შეხედვა), რომ ნორმალური ფსიქიკის ადამიანში არ იწვევს შურისძიების გრძნობას.

ხულიგნობის მოტივს წარმოადგენს პირის მისწრაფება, დაუპირისპირდეს საზოგადოებას, დაუმტკიცოს მას აგრესიული ქმედების ჩადენით, რომ არაფრად თვლის გაბატონებულ ზნეობრივ ნორმებს, რაც, მისი აზრით, მის უპირატესობას ადასტურებს საზოგადოების სხვა წევრების მიმართ.

სსკ 239-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოების არსი განხილულია სსკ 227-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტის ანალიზისას.

სსკ 239-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შემდეგი მაკვალიფიცირებელი გარემოება იგივე ქმედება, ჩადენილი ხელისუფლების წარმომადგენლის ან ხულიგნობის აღმკვეთი სხვა პირის მიმართ. საქმე ისაა, რომ ხშირად ხულიგნობის ჩამდენი პირები ამ დანაშაულებრივ ქმედებას აგრძელებენ იმ პირთა მიმართ, ვინც ცდილობს ხულიგნობის აღკვეთას. უწინარეს ყოვლისა, ესენი არიან ხელისუფლების წარმომადგენლები. ხელისუფლების წარმომადგენელია სახელმწიფო მოხელე, ვისაც შეუძლია შესასრულებლად სავალდებულო მითითება მისცეს არა მარტო სამსახურებრივად დაქვემდებარებულ პირს, არამედ იმათაც, ვინც მას არ ექვემდებარება უწყებრივად. ხოლო სხვა პირები, შეიძლება იყვნენ რიგითი მოქალაქენი, რომლებიც ცდილობენ ხულიგნობის აღკვეთას. ამ პირების მიმართ ხულიგნის ქმედება შეიძლება გამოიხატოს ცემაში, ჯანმრთელობის მსუბუქად დაზიანებაში და სხვ. თუ ძალადობას მოჰყვა ამ პირთა ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ეს შედეგი სცილდება 239-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შემადგენლობას.

როდესაც ხულიგნობის ჩამდენი განზრახ კლავს ხულიგნობის აღმკვეთს იმის გამო, რომ მან ხელი შეუშალა ქმედების გაგრძელებაში, ასეთ

შემთხვევაში ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 239-ე და 109-ე მუხლის „გ“ პუნქტით.

შემდეგი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი ხულიგნობისათვის მსჯავრდებულის მიერ. ამ შემთხვევაში პირი ადრე ნასამართლევი უნდა იყოს სსკ 239-ე მუხლის რომელიმე ნაწილით და ნასამართლობა არ უნდა იყოს მოხსნილი ან გაქარწყლებული.

სსკ 239-ე მუხლის მე-3 ნაწილით მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი ცეცხლსასროლი იარაღის ან იარაღად სხვა საგნის გამოყენებით. ამ შემთხვევაში ხულიგნობის ჩამდენი ძალადობის ან ძალადობის მუქარას სჩადის ცეცხლსასროლი იარაღით ან სხვა საგნის გამოყენებით. ცეცხლსასროლი იარაღის ცნება განხილულია სსკ 236-ე მუხლის ანალიზისას. განსახილველ შემთხვევაში იგულისხმება ცეცხლსასროლი იარაღის ყველა სახეობა (მათ შორის გლუვლულაიანი სანადირო თოფიც).

იარაღად გამოყენებული შეიძლება იყოს ნებისმიერი საგანი, რითაც შეიძლება ადამიანი ან ქონება დაზიანდეს. მაგალითად, რკინის ჯოხი, დიდი ქვა, რკინის ჯაჭვი, ფიცარი და სხვ. ამ შემთხვევაში დაზარალებულს შეიძლება ჯანმრთელობა დაუზიანდეს ნაკლებად მძიმედ და 239-ე მუხლის მე-3 ნაწილი მოიცავს ამ შედეგს. თუ დადგა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სიკვდილი, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

თავი XIV

სამუშაოს წარმოებისას უსაფრთხოების წესის დარღვევა

მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარება, წიაღისეულის მოპოვებისა და კაპიტალური მშენებლობის მოცულობის გაფართოება, ენერგიის ახალი წყაროების ათვისება კაცობრიობას გრანდიოზულ შესაძლებლობას უქმნის საზოგადოებრივად სასარგებლო მიზნების მისაღწევად. ამასთანავე, ეს პროცესები წარმოშობენ ისეთ ძალებს, რომელთა გამოყენებაც მომეტებულ საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობასა და სამართლით დაცულ სხვა ინტერესს. ყოველივე ეს პირთა ფართო წრეს ეხება, ამის გამო ისინი მომეტებული საფრთხის წყაროს წარმოადგენენ. მომეტებული საფრთხის წყაროს უარყოფითი შესაძლებლობის გასაჩივრებლად (გაუქმებელყოფისათვის) და სამუშაოთა ცალკეული სახეების საწარმოებლად შემუშავებულია ტექნიკური ზერხები და წესები, რომლებიც უზრუნველყოფენ უსაფრთხოებას მათი გამოყენებისას და სამუშაოთა წარმოებისას. ამ წესების დარღვევამ, შესაძლებელია, სერიოზულად დააზიანოს ფიზიკურ და იურიდიულ პირთა ფართო წრის ინტერესები, ე.ი. საზოგადოებრივი უშიშროება.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საზოგადოებრივი უშიშროება მოიცავს იმ ურთიერთობებსაც, რომლებიც უზრუნველყოფენ მომეტებული საფრთხის წყაროს გამოყენებისა და სხვადასხვა სახის სამუშაოთა წარმოების უსაფრთხოებას. სწორედ ეს ინტერესები წარმოადგენს განსახილველ დანაშაულთა სახეობით ობიექტს. ზოგიერთი დანაშაულისათვის დამახასიათებელია დამატებითი ობიექტი (სიცოცხლე, ჯანმრთელობა). განსახილველ დანაშაულთა დამახასიათებელ თავისებურებას წარმოადგენს ასევე მათი დისპოზიციების ბლანკეტურობა. გვხვდება როგორც ფორმალური, ასევე მატერიალური შემადგენლობები.

XXXI თავით გათვალისწინებულ დანაშაულთა სუბიექტური შემადგენლობა, ძირითადად, გაუფრთხილებლობას გულისხმობს. სხვა ნიშნებს (მოტივს, მიზანს) კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

სამთო, სამშენებლო ან სხვა სამუშაოს წარმოებისას უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხლი 240-ე).

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება სამთო, სამშენებლო და სხვა სამუშაოთა წარმოებისას (უფრო ზუსტად, სამთო, სამშენებლო და სხვა სამუშაოთა წარმოების უსაფრთხოება). სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებითი ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა, ხოლო 240-ე მუხლის მე-2 ნაწილით ალტერნატიული დამატებითი უშუალო ობიექტია სიცოცხლე, ზოგჯერ კი საკუთრებაც.

დანაშაულის ობიექტური მხარე მდგომარეობს სამთო, სამშენებლო ან სხვა სამუშაოთა წარმოებისას უსაფრთხოების წესის დარღვევაში, რამაც გამოიწვია ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება. მაშასადამე, ქმედების ობიექტური შემადგენლობა მოიცავს: ა) მოქმედებას ან უმოქმედობას (სამთო, სამშენებლო ან სხვა სამუშაოს წარმოებისას, უსაფრთხოების წესის დარღვევა); ბ) შედეგს (ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე და მძიმე დაზიანება); გ) მიზეზობრივ კავშირს ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

სამთო სამუშაოებში იგულისხმება სამუშაოთა კომპლექსი, რომელიც დაკავშირებულია სასარგებლო წიაღისეულის ამოღებასთან, მადაროს გაყვანასა და სხვ. სამთო სამუშაოთა წარმოების უსაფრთხოების წესები განსაზღვრულია სხვადასხვა კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტით, ისეთი, როგორიცაა „უსაფრთხოების ერთიანი წესები საბადოების მიწისქვეშა ხერხით დამუშავებისას (შახტები)“; „უსაფრთხოების ერთიანი წესები სასარგებლო წიაღისეულის საბადოების ღია ხერხით (მეთოდით) დამუშავებისას (კარიერი)“; „უსაფრთხოების ერთიანი წესები აფეთქებითი სამუშაოების წარმოებისას“ და სხვ.¹

სამშენებლო სამუშაოთა წარმოება გულისხმობს შენობა-ნაგებობის აღმართვასა და რემონტს. სამშენებლო სამუშაო — ეს არის საქმიანობა დაკავშირებული ნაგებობათა აგებასთან, რეკონსტრუქციასთან, რემონტთან, აგრეთვე, სამშენებლო მანქანებისა და მექანიზმების, სპეციალური ტექნოლოგიური მოწყობილობის ექსპლუატაციასთან. სამშენებლო სამუშაოთა წარმოების წესის დარღვევა შეიძლება ეხებოდეს ბეტონისა და

¹ საქართველოში შესაბამისი ნორმატიული აქტების შემუშავება-დამტკიცებამდე ძალაშია 1992 წლამდე მოქმედი ნორმები და წესები, რომლებიც არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კანონმდებლობას.

რკინაბეტონის, მიწის, დატვირთვა-გადმოტვირთვის სამუშაოებს, კედლების აგებას, დეტალების მონტაჟს, სამშენებლო მექანიზმების ექსპლუატაციასა და სხვ.

საქართველოს ურბანიზაციისა და მშენებლობის მინისტრის 2001 წლის 5 თებერვლის №3/26 ბრძანებით, საქართველოს ტერიტორიაზე ეროვნული სამშენებლო ნორმებისა და წესების, აგრეთვე სხვა ნორმატიული აქტების დამუშავება-დამტკიცებამდე ძალაში დარჩა 1992 წლამდე მოქმედი სამშენებლო ნორმები და წესები, აგრეთვე სხვა ნორმატიული აქტები, რომლებიც არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კანონმდებლობას და იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებას, რომლის მონაწილეც არის საქართველო. დღესდღეობით საქართველოში მოქმედებს. სანიტარული ნორმები და წესები — „ტექნიკური უსაფრთხოება მშენებლობაში 3-4-80“.

სხვა სამუშაოს წარმოებას მიეკუთვნება ისეთი სპეციფიკური სახის სამუშაო (საქმიანობა), რომელიც შეიცავს ადამიანისათვის ზიანის მიყენების საფრთხეს და რომელთა წარმოებისათვისაც დადგენილია ტექნიკური უსაფრთხოების სპეციალური წესები (ძველი შენობების აღება, საგზაო-სარემონტო სამუშაოები, შედუღებისა და ბურღვის სამუშაოები, ჩაძირული ხომალდების ამოღება, წარმოების წესები ქიმიურ მრეწველობაში და სხვ.).

ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში იმის გასარკვევად, თუ რა სახის სამუშაოთა წარმოების წესი დაირღვა და რაში გამოიხატა იგი, უნდა მივმართოთ შესაბამის ნორმატიულ აქტებს.

განსახილველ დანაშაულს მატერიალური შემადგენლობა აქვს და დამთავრებულად ითვლება ზემოაღნიშნული წესების დარღვევის შედეგად ადამიანის ჯანმრთელობისათვის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე ზიანის მიყენების მომენტიდან. დაზარალებული შეიძლება იყოს როგორც სამთო, სამშენებლო თუ სხვა სამუშაოთა მწარმოებელი პირი, ისე გარეშეც.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, რომელიც დაკავშირებულია სამთო, სამშენებლო ან სხვა სამუშაოთა წარმოებასთან, ე.ი. ის, ვინც თავისი თანამდებობრივი მდგომარეობით ან პროფესიული ფუნქციით მოვალეა დაიცვას უსაფრთხოების სპეციალური წესები მითითებულ სამუშაოთა წარმოებისას.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე გაუფრთხილებლობაში გამოიხატება როგორც თვითიმედოვნების, ისე დაუდევრობის ფორმით.

240-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს კვალიფიკურ შემად-

გენლობას, იმავე ქმედებას, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი.

სხვა მძიმე შედეგს შეიძლება მიეკუთვნოს დიდი მატერიალური ზიანი ორგანიზაციისათვის ან მოქალაქეებისათვის, მნიშვნელოვანი ზიანი ბუნებრივი გარემოსათვის და სხვ. მძიმე შედეგი ფაქტის საკითხია და სასამართლომ უნდა დაადგინოს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით. ამ შედეგებისადმი დანაშაულის სუბიექტური დამოკიდებულება შეიძლება გამოიხატოს მხოლოდ გაუფრთხილებლობაში.

სსკ 240-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა სპეციალურია 170-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემადგენლობასთან მიმართებაში. შრომის დაცვის ზოგადი წესების დარღვევის კვალიფიკაცია სსკ 170-ე მუხლით უნდა მოხდეს, როგორც ადამიანის საწინააღმდეგო დანაშაულისა, ხოლო სპეციალური წესების დარღვევა (სამთო, სამშენებლო და სხვ.) – 240-ე მუხლით.

მლქმტრო ან თბოენერგიის, გაზის, ნავთობის ან ნავთობპროდუქტების ობიექტზე უსაფრთხოების ღონისძიებების დარღვევა (მუხლი 240¹-ე).

განსახილველი ქმედების კრიმინალიზაცია განაპირობა მომეტებულმა საფრთხემ, რომელიც ენერგიის აღნიშნული წყაროების ათვისებასა და გამოყენებას ახლავს. ამას ემატება საქართველოს ტერიტორიაზე განხორციელებული საერთაშორისო ეკონომიკური პროექტები (ნავთობსადენი, გაზსადენი, სატრანზიტო ელექტროგადამცემი ხაზები), რომლებიც უსაფრთხოების საგანგებო ზომების მიღებას საჭიროებს. აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლებრივი დაცვის უშუალო ობიექტი საზოგადოებრივი უშიშროებაა ენერგიის აღნიშნული წყაროების დაპროექტების, მშენებლობისა და ექსპლუატაციის დროს. დამატებითი ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა, სიცოცხლე, საკუთრება (240¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ელექტრო ან თბოენერგიის, გაზის, ნავთობის ან ნავთობპროდუქტების ობიექტის განლაგების დაპროექტების, მშენებლობის ან ექსპლუატაციის დროს უსაფრთხოების წესების დარღვევაში, რასაც მოჰყვა ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება, ან რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

ზემოთ ჩამოთვლილ საშუალოთა წარმოებისას უსაფრთხოების სპეციალური წესები განსაზღვრულია სხვადასხვა ნორმატიული აქტით ასე, მაგალითად, სათბობ-ენერგეტიკის მინისტრის 1998 წლის 22 მაისის №27 ბრძანებით დამტკიცებულია ელექტროენერგიის მოხმარების დროებითი წესები, სითბური ენერგიით სარგებლობის წესები, ნავთობისა და გაზნავთობის საბადოების დამუშავების წესი; საქართველოს ტერიტორიაზე ნავთობისა და გაზის ჭაბურღილების მშენებლობის ერთიანი წესი; ნავთობის მიღებისა და ჩაბარების წესები; ძირითადი დებულებები შრომის დაცვის ორგანიზაციის შესახებ ნავთობგაზმომპოვებელ მრეწველობაში და სხვ.

ამრიგად, სსკ 140¹-ე მუხლში ასახულ ნორმას ბლანკეტური დისპოზიცია აქვს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ქმედების ობიექტური შემადგენლობის დასადგენად, საჭიროა სამართლის სხვა დარგის შესაბამისი ნორმატიული აქტის მოშველიება და მითითება, კონკრეტულად, რომელი წესის დარღვევას ჰქონდა ადგილი. ამ წესების დარღვევა შესაძლებელია როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. დანაშაული დამთავრებულია ჩაითვლება მაშინ, როცა კანონში მითითებულ ქმედებას შედეგად მოჰყვება ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება, ანდა მნიშვნელოვანი ზიანი. საჭიროა მიზეზობრივი კავშირის დადგენა წესის დარღვევასა და საზიანო შედეგს შორის.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, ვინც მოვალეა დაცვას დასახელებული წესები კანონში მითითებული თბოენერგეტიკული ობიექტების განლაგების, დაპროექტების, მშენებლობის ან ექსპლუატაციის დროს.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება გაუფრთხილებელი დამოკიდებულებით კანონში მითითებული მართლსაწინააღმდეგო შედეგისადმი, შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს როგორც თვითიმედოვნებას, ისე დაუდევრობას. ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის სხვა ნიშნებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

140¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს კვალიფიციურ შემადგენლობას, იმავე ქმედებას, რასაც მოჰყვა ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი.

სხვა მძიმე შედეგში შეიძლება ვიგულისხმოდ დიდი მატერიალური ზარალი, მნიშვნელოვანი ეკოლოგიური ზიანი და ა.შ. ცხადია, ამგვარი შედეგისადმი სუბიექტური დამოკიდებულება მხოლოდ გაუფრთხილებლობაში შეიძლება გამოიხატოს (თვითიმედოვნებასა ან დაუდევრობაში).

**ატომური ენერგეტიკის ობიექტზე უსაფრთხოების
წყისის დარღვევა (მუხლი 241-ე).**

ატომური ენერგეტიკა არის ენერგეტიკის დარგი, რომელიც ატომურ (ბირთვულ) ენერგიას იყენებს მშვიდობიანი და თავდაცვის მიზნებისათვის. ატომური ენერგეტიკის ობიექტს მიაკუთვნებენ ბირთვულ დანადგარს, რადიაციულ წყაროს, ბირთვული მასალისა და რადიოაქტიური ნარჩენების ჩამარხვის ადგილს. ჩერნობილის კატასტროფის შემდეგ, ალბათ, ზედმეტია იმაზე საუბარი, თუ რა საფრთხის მატარებელია ატომური ენერგეტიკის ობიექტზე უსაფრთხოების წესის დარღვევა.

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია ბირთვული და რადიაციული საქმიანობის უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ურთიერთობები. უფრო კონკრეტულად, სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება ატომური ენერგეტიკის ობიექტის დაპროექტების, მშენებლობისა და ექსპლუატაციის დროს. დამატებითი ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე, ეკოლოგიური უსაფრთხოება.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ატომური ენერგეტიკის ობიექტის განლაგების, დაპროექტების, მშენებლობის ან ექსპლუატაციის დროს უსაფრთხოების წესის დარღვევაში, რასაც შეეძლო გამოეწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან გარემოს რადიოაქტიური დაბინძურება. 241-ე მუხლში ასახულ ნორმას ბლანკეტური დისპოზიცია აქვს, ამიტომ ქმედების ობიექტური შემადგენლობის დასადგენად საჭიროა გაირკვეს, კონკრეტულად, რომელი წესი იქნა დარღვეული¹. ამ წესების დარღვევა შესაძლებელია როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. ასე, მაგალითად, ატომური ენერგეტიკის ობიექტის განლაგების უსაფრთხოების წესის დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს მის მშენებლობაში დიდ ქალაქთან ახლოს ან სეისმურ ადგილას; მშენებლობის დროს უსაფრთხოების წესის დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს არასაიმედო სამშენებლო მასალის, მოწყობილობის გამოყენებაში, პროექტიდან გადახვევაში და სხვ.

241-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობა ფორმალურია, აქ საფრთხის შემქმნელ დელიქტთან გვაქვს საქმე. კონკრეტული შედეგის დადგომა საჭირო არაა და დანაშაული დამთავრებულად

¹ საქართველოში ამ სფეროში მნიშვნელოვანი ნორმატიული აქტია საქართველოს 1998 წლის 30 ოქტომბრის კანონი „ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ“.

ჩაითვლება მაშინ, როდესაც ატომური ენერგეტიკის ობიექტზე უსაფრთხოების წესის დარღვევას შეეძლო გამოეწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან გარემოს რადიოაქტიური დაბინძურება, ე.ი. დანაშაული დამთავრებულია სწორედ ასეთი კონკრეტული საფრთხის აღმოცენების მომენტიდან, თუნდაც ქმედება დენადი ფორმით ზორციელდებოდეს და დროის შუალედი არსებობდეს უსაფრთხოების წესის დარღვევასა და დანაშაულის აღკვეთას (შეწყვეტას) შორის.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია: პირი, რომელსაც სამსახურებრივად დავალებული აქვს ატომური ენერგეტიკის ობიექტზე უსაფრთხოების წესის დაცვა – მისი განლაგების, დაპროექტების, მშენებლობის ან ექსპლუატაციის დროს.

რაც შეეხება დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს, იგი მხოლოდ გაუფრთხილებლობაში გამოიხატება, რაზეც პირდაპირ არის მითითებული კანონში. გაუფრთხილებლობა დასაშვებია როგორც თვითიმედოვნებით, ისე დაუდევრობის ფორმით.

241-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს მატერიალურ, კვალიფიციურ შემადგენლობას – იგივე ქმედება, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, გარემოს რადიოაქტიური დაბინძურება ან სხვა მძიმე შედეგი.

გარემოს რადიოაქტიური დაბინძურება გულისხმობს (ნიშნავს) რადიაციული ფონის ისეთ შეცვლას, რომელიც საფრთხეს უქმნის ადამიანის ჯანმრთელობას, მცენარეთა და ცხოველთა სამყაროს, ჰაერისა და წყლის გარემოს.

სხვა მძიმე შედეგი შეიძლება იყოს დიდი მატერიალური ზიანი, ატომური ენერგეტიკის ობიექტზე უსაფრთხოების წესის დარღვევის შედეგად, საზიანო შედეგის ლიკვიდაციის ხარჯის ჩათვლით, მრავალი ადამიანის ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ატომური ენერგეტიკის ობიექტის გამოყენების შეუძლებლობა მომავალში და ა.შ. მძიმე შედეგი შეფასებითი კატეგორიაა და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, საქმის ფაქტობრივი გარემოების ანალიზის საფუძველზე სასამართლომ უნდა შეაფასოს.

ქმედების სუბიექტი და სუბიექტური შემადგენლობა იგივეა, რაც 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ შემადგენლობაში.

**აფეთქებასაშიშ საწარმოში ან საამქროში
უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხლი 242-ე).**

სისხლისსამართლებრივი დაცვის უშუალო ობიექტია სამუშაოთა წარმოების უსაფრთხოება აფეთქებასაშიშ საწარმოებში, ე.ი. ის ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას აფეთქებასაშიშ ობიექტებზე (საწარმოები, საამქროები). სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებითი ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა და სიცოცხლე, აგრეთვე საკუთრება.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება აფეთქებასაშიშ საწარმოში ან საამქროში საწარმო-ტექნიკური უსაფრთხოების წესის დარღვევაში, რასაც გაუფრთხილებლობით შედეგო გამოეწვია მძიმე შედეგი.

აფეთქებასაშიშ საწარმოს (საამქროს) მიეკუთვნება ისეთი საწარმო, სადაც ტექნოლოგიური წარმოების პირობების მიხედვით გამოიყენება ფეთქებადსაშიშ ნედლეული და მასალები ან იწარმოება ფეთქებადსაშიშ ნივთიერებები. ასეთი შეიძლება იყოს მთელი წარმოება (საწარმო) ან მისი ცალკეული ნაწილი (საამქრო). მათ მიეკუთვნება საწარმოები, რომლებიც იყენებენ ამიაკს, აცეტონს, ბენზინს, სპირტს, გაზსა და სხვა ფეთქებადსაშიშ ნივთიერებებს. აგრეთვე ყველა ის საწარმო, რომელიც აწარმოებს ფეთქებადსაშიშ ნივთიერებებს, მაგალითად, ღვინოს, საბრძოლო მასალებს, პიროტექნიკურ საშუალებებს.

დანაშაულის ობიექტური მხარე ხასიათდება მოქმედებით ან უმოქმედობით — ფეთქებადსაშიშ საწარმოში ან საამქროში საწარმო-ტექნიკური უსაფრთხოების წესის დარღვევა, ამ ქმედების შესაძლო მძიმე შედეგით და მიზეზობრივი კავშირით უსაფრთხოების წესების დარღვევასა და მითითებულ შესაძლო მძიმე შედეგს შორის.

ქმედება გამოიხატება ფეთქებადსაშიშ საწარმოში (საამქროში) უსაფრთხოების სპეციალური წესების დარღვევაში. დისპოზიციაში ნახსენები საწარმო-ტექნიკური უსაფრთხოების წესები არის შესაბამის საწარმოში მოქმედი უსაფრთხოების ტექნიკისა და შრომის დაცვის ზოგადი წესების დამატება, ეს არის სპეციალური წესები, რომლებიც განსაზღვრავენ მუშაობის პირობებს სწორედ ფეთქებადსაშიშ ნივთიერებებსა და მასალებთან. ამიტომ დანაშაულის შემადგენლობის არსებობისათვის აუცილებელია სწორედ უსაფრთხოების ამ სპეციალური წესების დარღვევის ფაქტი, ვინაიდან შრომის დაცვის ზოგადი წესის დარღვევის

კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს სსკ 170-ე-მუხლით. საწარმო-ტექნიკური უსაფრთხოების სპეციალური წესის დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს წარმოების ტექნოლოგიური პროცესის დარღვევაში, სამუშაოდ გარეშე პირთა დაშვებაში და ა.შ. დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს აგრეთვე სიგარეტის მოწევაში, ღია ცეცხლით ან ისეთი საგნებით სარგებლობაში, რომელიც ნაპერწკალს წარმოშობს და ა.შ. აღნიშნულ საწარმოებში უსაფრთხოების წესები რეგლამენტირებულია 1998 წლის 12 მაისის საქართველოს კანონით „სახანძრო უსაფრთხოების შესახებ“, საქართველოს შსს მინისტრის 2001 წლის 12 აპრილის №130 ბრძანებით დამტკიცებული „საქართველოში მოქმედი სახანძრო უსაფრთხოების წესებით“ და სხვ.

როგორც აღვნიშნეთ, ქმედების ობიექტური შემადგენლობის სავალდებულო ნიშანია მძიმე შედეგის საფრთხე, რომელშიც უნდა ვიგულისხმოდეთ ხანძრის, აფეთქების, ადამიანთა ჯანმრთელობისათვის არსებითი ზიანის საფრთხე, მატერიალურ ფასეულობათა დაზიანების ან განადგურების, აგრეთვე დიდი მატერიალური ზიანის, გარემოს მნიშვნელოვნად დაზიანების საფრთხე და ა.შ.

დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება უსაფრთხოების წესების დარღვევის შედეგად მძიმე შედეგის განხორციელების კონკრეტული საფრთხის შექმნის მომენტიდან.

დანაშაულის ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია ქმედების ჩადენის ადგილი — ფეთქებადსაშიშ საწარმო ან საამქრო.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია — პასუხისმგებლობის ასაკის მიღწეული პირი, რომლის თანამდებობრივ ან პროფესიულ მოვალეობაშიც შედის ფეთქებადსაშიშ საწარმოში (საამქროში) უსაფრთხოების სპეციალური წესების დაცვა, ე.ი. პირი, რომლის საქმიანობაც მუდმივად ან დროებით დაკავშირებულია მოცემულ წარმოებასთან. ეს შეიძლება იყოს თანამდებობის პირი ან რიგითი მუშაკი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე კანონის პირდაპირი მითითებით მხოლოდ გაუფრთხილებლობას გულისხმობს როგორც თვითიმედოვნების, ისე დაუდევრობის სახით.

242-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს დანაშაულის კვალიფიციურ სახეს, სახელდობრ, ფეთქებადსაშიშ საწარმოში ან საამქროში საწარმო-ტექნიკური უსაფრთხოების წესის დარღვევას, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი.

მე-2 ნაწილში მოცემულია მატერიალური შემადგენლობა. ადამიანის სიცოცხლის მოსპობის გარდა, სხვა მძიმე შედეგს შეიძლება მიეკუთვნოს ადამიანის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, ქონების განადგურება (მაგალითად, საწარმოს, ქარხნის, სააქროს დანგრევა), მნიშვნელოვანი ეკოლოგიური ზიანი, მოსახლეობის ევაკუაცია და სხვ. მძიმე შედეგი ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა შეფასდეს სასამართლოს მიერ საქმის კონკრეტული გარემოებების მიხედვით.

ქმედების სუბიექტი და სუბიექტური შემადგენლობა იგივეა, რაც 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ შემადგენლობაში.

სახანძრო უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხლი 243-მ).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია სახანძრო უსაფრთხოება, ანუ ის ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ხანძრისაგან ფიზიკურ პირთა სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, აგრეთვე კერძო და სახელმწიფო ქონების დაცვას. სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებითი ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა, სიცოცხლე და საკუთრება.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება სახანძრო უსაფრთხოების წესის დარღვევაში, რამაც გამოიწვია ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება. ამრიგად, 243-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით დანაშაულის ობიექტური მხარის ნიშნებია: 1) მოქმედება ან უმოქმედობა (სახანძრო უსაფრთხოების წესის დარღვევა შესაძლებელია სახანძრო უსაფრთხოების მოთხოვნათა შეუსრულებლობით ან არასათანადოდ შესრულებით); 2) ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება; გ) მიზეზობრივი კავშირი სახანძრო უსაფრთხოების წესის დარღვევასა და მითითებულ საზიანო შედეგს შორის.

243-ე მუხლის დისპოზიცია ბლანკეტურია. სახანძრო უსაფრთხოების წესები რეგლამენტირებულია ისეთი ნორმატიული აქტებით, როგორიცაა 1998 წლის 12 მაისის კანონი „სახანძრო უსაფრთხოების შესახებ“. ამ კანონის საფუძველზე საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის 2001 წლის 12 აპრილის №130 ბრძანებით დამტკიცებულია „საქართველოში მოქმედი სახანძრო უსაფრთხოების წესები“ და სხვ. ამ ნორმატიულ აქტებში განსაზღვრულია ფიზიკურ და იურიდიულ პირთა უფლება-მოვალეობები და პასუხისმგებლობა სახანძრო უსაფრთხოების სფეროში.

243-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობა მატერიალურია. სისხლის სამართლის წესით დასჯადია სახანძრო უსაფრთხოების წესის დარღვევა, რომელსაც შედეგად მოჰყვა ადამიანის ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება.

დანაშაულის სუბიექტი კანონის პირდაპირი მითითებით სპეციალურია, ის, ვისაც სახანძრო უსაფრთხოების წესის დაცვა ევალებოდა საწარმოებსა და დაწესებულებებში. ესენი არიან: სახანძრო უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელ დადგენილი წესით დანიშნული პირები; თანამდებობის პირები მათი კომპეტენციის ფარგლებში, აგრეთვე სხვა პირები, რომლებიც ხანძარსაშიშ საბუთაოს ასრულებენ ან ხელმძღვანელობენ ასეთ სამუშაოს (მაგალითად, ელექტროშემღებლები და ა.შ.). დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სხვა მოქალაქეც (მაგალითად, შენობის მე-საკუთრე, მეწარმე და ა.შ.), რომელსაც სახანძრო უსაფრთხოების წესის შესაბამისად დაკისრებული აქვს კონკრეტული მოვალეობა სახანძრო უსაფრთხოების მოთხოვნათა დასაცავად.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება გაუფრთხილებლობით და შეიძლება გამოიხატოს როგორც თვითიმედობაში, ისე დაუღვევრობაში.

243-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს სახანძრო უსაფრთხოების წესის დარღვევას დამამძიმებელ გარემოებებში. მასში გათვალისწინებულია ორი მაკავალიფიცირებელი ნიშანი – სახანძრო უსაფრთხოების წესის დარღვევა, რამაც გამოიწვია: 1) ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა; 2) სხვა მძიმე შედეგი. სხვა მძიმე შედეგს შეიძლება მიეკუთვნოთ დიდი მატერიალური ზარალი, მნიშვნელოვანი ეკოლოგიური ზიანი, საცხოვრებელი შენობის დანგრევა ან დაზიანება, საწარმოს მუშაობის დიდი ხნით შეჩერება და ა.შ. საბოლოო ჯამში, მძიმე შედეგი შეფასებითი კატეგორიაა და სასამართლომ უნდა განსაზღვროს. დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის უნდა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი წესების დარღვევასა და დამდგარ შედეგს შორის. დამნაშავის სუბიექტური დამოკიდებულება აღნიშნული შედეგებისადმი ხასიათდება გაუფრთხილებლობით. ქონების განზრახ დაზიანება ან განადგურება ცეცხლის წაქიღებით უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 187-ე მუხლის მე-2 ან მე-3 ნაწილით.

243-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა ასევე უნდა გაიმიჯნოს 188-ე მუხლში მოცემული შემადგენლობისაგან – ნივთის დაზიანება ან განადგურება ცეცხლთან გაუფრთხილებელი მოპყრობით. 243-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ის, ვისაც

სახანძრო უსაფრთხოების წესის დაცვა ევალებოდა, 188-ე მუხლის მე-2 ნაწილში ასახული დანაშაულის სუბიექტი კი — ადამიანია, რომელსაც ასეთი ვალდებულება არ აკისრია.

**ფეთქებადი, ადვილად აალებადი, მწვავე ნივთიერების
ან პიროტექნიკური ნაკეთობის აღრიცხვის, შენახვის,
გადაზიდვის, გამოყენების ან გადაზავანის წესის
დარღვევა (მუხლი 244-მ).**

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია საზოგადოებრივი უსაფრთხოება ფეთქებად, ადვილად აალებად, მწვავე ნივთიერებასთან ან პიროტექნიკურ ნაკეთობასთან მოპყრობისას. სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებითი ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა, სიცოცხლე, საკუთრება, ბუნებრივი გარემო. დანაშაულის საგანია ფეთქებადი, ადვილად აალებადი, მწვავე ნივთიერება ან პიროტექნიკური ნაკეთობა.

ფეთქებადი ნივთიერება ეს არის ნაერთი ან ნარევი, რომელსაც შეუძლია მყისიერი ქიმიური გარდაქმნა (აფეთქება) და დიდი კინეტიკური ენერგიის გამოყოფა. ის შეიძლება იყოს მყარ, თხევად ან აირად მდგომარეობაში; მაგალითად, დენთი, დინამიტი, ტროტილი, წყალბადისა და ჟანგბადის ნარევი, ნიტროგლიცერინი და ა.შ.

ადვილად აალებადი ნივთიერება ეს არის მყარი, თხევადი ან აირადი ნივთიერება, რომელსაც აქვს აალების დაბალი წერტილი, შეუძლია თვითაალება ჰაერთან, წყალთან, სითბოს წყაროსთან ხანმოკლე შეხებისას ან სხვა ფაქტორების ზემოქმედებით. ასეთია ბენზინი, ნავთი, სპირტი, პროპანი, ფოსფორი, ეთერი და სხვ.

მწვავე ნივთიერება — უფრო სწორი იქნება თუ ვიტყვით, საშიში ქიმიური ნივთიერება, ვინაიდან კანონი არსებობს საშიში ქიმიური ნივთიერების შესახებ, ისეთი ნივთიერება და პრეპარატი, რომელიც მავნე ზემოქმედებას ახდენს ადამიანის ჯანმრთელობასა და გარემოზე და მიეკუთვნება ტოქსიკურობისა და საშიშროების შესაბამის კლასს. მათი კლასიფიკაცია მოცემულია 2003 წლის 7 აპრილის დებულებაში „საშიში ქიმიური ნივთიერებების კლასიფიკაციის შესახებ“.

პიროტექნიკური ნაკეთობა — ეს არის ნაკეთობა, რომელიც განკუთვნილია ცეცხლოვანი სიგნალიზაციისათვის, ფეიერვერკებისათვის და სხვ. გამოიყენება როგორც მშვიდობიანი, ისე სამხედრო მიზნებისათვის.

ჩამოთვლილი საგნების ბუნებიდან გამომდინარე, ისინი ექვემდებარებიან მკაცრ აღრიცხვას, შენახვასა და ბრუნვას.

დანაშაულის ობიექტური მხარე მოიცავს ქმედებას, მძიმე შედეგსა და მიზეზობრივ კავშირს მათ შორის.

ქმედება გამოიხატება ფეთქებადი, ადვილად აალებადი, მწვავე ნივთიერების ან პიროტექნიკური ნაკეთობის აღრიცხვის, შენახვის, გადაზიდვის ან გამოყენების წესის დარღვევაში, აგრეთვე მის უკანონო გადაზავანაში ფოსტით ან ბარგით. ქმედების ობიექტური შემადგენლობის სავალდებულო ნიშანია მძიმე შედეგი. მას შეიძლება მივაკუთვნოთ აფეთქება, ხანძარი, დიდი მატერიალური ზიანი, უბედური შემთხვევა (ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, სიკვდილი), ტრანსპორტის მუშაობის შეფერხება, საწარმოს, ორგანიზაციის მუშაობის დარღვევა და ა.შ. შემადგენლობა მატერიალურია.

244-ე მუხლის დისპოზიცია ბლანკეტურია, ამიტომ პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად საჭიროა კონკრეტულ ნორმატიულ აქტზე მითითება, რომლის მოთხოვნათა დარღვევასაც ჰქონდა ადვილი. ზემოთ ჩამოთვლილ ნივთიერებებსა და საგნებთან მოპყრობის რეგლამენტაცია მოცემულია საქართველოს 1998 წლის 12 ივნისის კანონში „საშიში ქიმიური ნივთიერებების შესახებ“, საქართველოს ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ბრძანებით 2003 წლის 7 აპრილს დამტკიცებულ დებულებებში „საშიში ქიმიური ნივთიერებების კლასიფიკაციის შესახებ“, „საშიში ქიმიური ნივთიერებების გამოყენების შეზღუდვის ან აკრძალვის წესის შესახებ“, კანონში „სახანძრო უსაფრთხოების შესახებ“ და სხვ.

დანაშაულის სუბიექტი, როცა საუბარია ფეთქებადი, ადვილად აალებადი, მწვავე ნივთიერების ან პიროტექნიკური ნაკეთობის აღრიცხვის, შენახვის, გადაზიდვის ან გამოყენების წესის დარღვევაზე, სპეციალურია, ვის სამსახურებრივ მოვალეობაშიც შედის ასეთი წესების დაცვა, ხოლო ჩამოთვლილი საგნების ფოსტით ან ბარგით უკანონო გადაზიდვის დროს — სუბიექტი ზოგადია, ნებისმიერი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული პირი. აქ იგულისხმება როგორც ის მოსამსახურეები, რომელთა მოვალეობაშიც შედის წესების დაცვა (მაგალითად, ფოსტის, ტრანსპორტის მუშაკები), ისე გარეშე პირები (მაგალითად, მგზავრები).

კანონის შინაარსიდან გამომდინარე, დანაშაულის სუბიექტური მხარე გაუფრთხილებლობას გულისხმობს. შედეგის განზრახ გამოწვევის შემთხვევაში, მისი ხასიათიდან გამომდინარე, დანაშაულთა ერთობლიობასთან გვექნება საქმე.

**ბირთვული მასალის, რადიოაქტიური ნარჩენის,
რადიოაქტიური ნივთიერების ან მაიონებელი
გამოსხივების სხვა წყაროსადმი მოპყრობის ფისის
დარღვევა (მუხლი 245-მ).**

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია საზოგადოებრივი უსაფრთხოება რადიოაქტიურ მასალებთან ან მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყაროსადმი მოპყრობისას. სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებითი ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა, სიცოცხლე, ბუნებრივი გარემო.

დანაშაულის საგანია ბირთვული მასალა, რადიოაქტიური ნარჩენი, რადიოაქტიული ნივთიერება ან მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყარო.

დანაშაულის ობიექტურ მხარეს ქმნის ისეთი ალტერნატიული ქმედება, როგორიცაა რადიოაქტიური მასალის ან მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყაროს შეძენის, შენახვის, დამარხვის, ფლობის, გამოყენების, გადაზიდვის, გაშვების, გამოცდის, გადაცემის, აღრიცხვის, გადაზიდვის, ექსპორტ-იმპორტის ან მისდამი მოპყრობის სხვა წესის დარღვევა. ცხადია, საუბარია ამ სფეროში მოქმედი უსაფრთხოების სპეციალური წესების დარღვევაზე.

დისპოზიცია ბლანკეტურია და ამიტომ მისი შინაარსის ასახსნელად უნდა მივმართოთ ისეთ ნორმატიულ აქტებს, როგორიცაა 1998 წლის 30 ოქტომბრის საქართველოს კანონი „ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ“, „გარემოს დაცვის შესახებ“, საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის მინისტრის ბრძანება „ბირთვული და რადიაციული საქმიანობის ლიცენზირების შესახებ“, „რადიაციული უსაფრთხოების ნორმების შესახებ“, „რადიოაქტიური ნივთიერებებთან და მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყაროებთან მუშაობის ძირითადი სანიტარული წესების შესახებ“, საქართველოს კანონი „რადიოაქტიური ნივთიერებათა გადაზიდვების შესახებ“ და სხვ.

ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ საქართველოს კანონის 21-ე მუხლის მიხედვით, ბირთვული და რადიაციული ობიექტები, ბირთვული მასალები, რადიოაქტიური ნივთიერებები და ნარჩენები, მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყაროები, მათი განთავსების ადგილები, შენახვისა და ექსპლუატაციის პირობები, გადაადგილება, ხარჯვა, ექსპორტი და იმპორტი ექვემდებარება სახელმწიფო აღრიცხვასა და კონტროლს. ბირთვული და რადიაციული ობიექტების, მაიონიზებული გამოსხივების სხვა წყაროების ინვენტარიზაციის საფუძველზე ღებება სახელმწიფო კადასტრი, რომელიც

¹ იხ. დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ. თბ. 2005, გვ. 105

შეიცავს სისტემატიზებულ მონაცემებს მათი მასსიათებლების, შენახვისა და ექსპლუატაციის პირობების, გადაადგილების, ხარჯვის, ექსპორტისა და იმპორტის, შენახვისა და დამარხვის ადგილების შესახებ.

სსკ 245-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში მოცემულია კონკრეტული საფრთხის დელიქტი. დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება რადიოაქტიული მასალებისადმი მოპყრობის ამა თუ იმ წესის დარღვევის მომენტიდან, როცა შეიქმნება ადამიანის სიცოცხლის მოსპობის ან სხვა მძიმე შედეგის დადგომის საფრთხე. მაშასადამე, 1-ლი ნაწილით პასუხისმგებლობისათვის საზიანო შედეგის დადგომა საჭირო არაა.

დანაშაულის სუბიექტია პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი, მათ შორის ისიც, ვისაც რადიოაქტიური მასალა მინდობილი აქვს მის თანამდებობრივ (სამსახურებრივ) მოვალეობებთან ან პროფესიულ საქმიანობასთან დაკავშირებით¹.

რაც შეეხება დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს, იგი შესაძლებელია განხორციელდეს როგორც არაპირდაპირი განზრახვით, ისე გაუფრთხილებლობით. ქმედების სხვა სუბიექტურ ელემენტებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

245-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას დანაშაულის კვალიფიციური სახისათვის, იმავე ქმედებისათვის, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი. სხვა მძიმე შედეგს შეიძლება მივაკუთვნოთ ადამიანთა ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენება (დასხივება), მნიშვნელოვანი მატერიალური ზარალი, გარემოს დაბინძურება, დანაშაულის შედეგის სალიკვიდაციო ხარჯების ჩათვლით, ბირთვული ავარია (სერიოზული ავარია ან კატასტროფა) და ა.შ. ამ ნიშნით დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის საჭიროა მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ქმედებასა და შედეგს შორის. დამნაშაის სუბიექტური დამოკიდებულება ამგვარი მძიმე შედეგებისადმი მხოლოდ გაუფრთხილებლობაში გამოიხატება.

მე-3 ნაწილში მოცემულია განსაკუთრებული დამამძიმებელი გარემოებები, კერძოდ, 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება ჩადენილი ა) ჯგუფურად, ბ) არაერთგზის (ჯგუფური და არაერთგზისი დანაშაულის შესახებ იხ. სსკ 27-ე და მე-15 მუხლის შინაარსი).

¹ ვფიქრობ, რომ სსკ 245-ე მუხლში ასახული შემადგენლობა სპეციალურია 230-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემადგენლობასთან მიმართებით, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ 245-ე მუხლის მიხედვით სუბიექტი სპეციალურია, ის, ვისაც სამსახურებრივად ევალება რადიოაქტიური მასალისადმი მოპყრობის წესების დაცვა. იქ კი სუბიექტი ზოგადია.

თავი XV

დანაშაული მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და საზოგადოებრივი ზნეობის წინააღმდეგ

ჩვენი საზოგადოების განვითარება განუხრელად არის დაკავშირებული ადამიანის სულიერ სიმდიდრეზე, ზნეობრივ სიწმინდესა და ფიზიკურ სრულყოფილებაზე მუდმივ ზრუნვასთან. სწორედ ამის გარანტიაა საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული ყოველი პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება, ინტელექტუალური შემოქმედების თავისუფლება, ადამიანის პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობა, სახელმწიფოს ზრუნვა ქვეყნის მთელი ტერიტორიის თანაბარი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის. კონსტიტუცია ასევე აღიარებს, რომ ყველას აქვს უფლება ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, სარგებლობდეს ბუნებრივი და კულტურული გარემოთი. ყველა ვალდებულია გაუფრთხილდეს ბუნებრივ და კულტურულ გარემოს (კონსტიტუციის 34-ე მუხლი).

ამ კონსტიტუციურ პრინციპებს მოქალაქეთა უმრავლესობა ნებაყოფლობით იცავს, თუმცა ზოგიერთი არღვევს მათ, რითაც არსებით ზიანს აყენებს ჩვენი სოციალური სისტემის ნორმალურ ფუნქციონირებას. სერიოზულ შემოთხუთებას იწვევს ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობა, უსაფრთხოების მოთხოვნებთან შეუსაბამო, უხარისხო საქონლის გამოშვება და რეალიზაცია, პროსტიტუციის მასშტაბების ზრდა, ზნეობრივი ნორმების უგულვებელყოფა.

მსგავს ქმედებათა თავიდან ასაცილებლად და მათთან საბრძოლველად სსკ XXXII თავი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ჯანმრთელობისა და საზოგადოებრივი ზნეობის საწინააღმდეგო დანაშაულისათვის. ამ დანაშაულთა სახეობით ობიექტს წარმოადგენს ურთიერთდაკავშირებული საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოსახლეობის ჯანმრთელობასა და საზოგადოების ზნეობას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სსკ XXXII თავით გათვალისწინებულ ქმედებათა ხელყოფისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ის ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ საზოგადოების ფიზიკური (ფსიქიკური) ჯანმრთელობის დაცვასა და სულიერი კეთილდღეობის შენარჩუნებასა და განმტკიცებას. ხელყოფის უშუალო ობიექტის მიხედვით ეს დანაშაული ორ ჯგუფად

იყოფა: 1) დანაშაული მოსახლეობის ჯანმრთელობის წინააღმდეგ; 2) დანაშაული საზოგადოებრივი ზნეობის წინააღმდეგ.

სისხლის სამართლის კოდექსის XX თავისაგან (დანაშაული ჯანმრთელობის წინააღმდეგ – 117-126-ე მუხლები) განსხვავებით, რომლითაც დაცულია ცალკეული ადამიანის ჯანმრთელობა, როგორც მისი განუყოფელი სიკეთე, მოსახლეობის ჯანმრთელობა უფრო ფართო ცნებაა, იგი მოიცავს ადამიანთა დიდი ჯგუფის ფიზიკურ მდგომარეობას. საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვის მიზანია ადამიანთა ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობის დაცვა, შენარჩუნება და აღდგენა დაავადებათა პრევენციის, კონტროლის, ცხოვრების ჯანსაღი წესის დამკვიდრების, ადამიანთა ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს ჩამოყალიბებისათვის ხელშეწყობის გზით (ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი მე-3).

უკანონო სამქიმო ან ფარმაცევტული საქმიანობა (მუხლი 246-მ).

განსახილველი დანაშაული ხელყოფს მოსახლეობის ჯანმრთელობასა და საექიმო და ფარმაცევტული საქმიანობის კანონით დადგენილ წესს. სისხლისსამართლებრივი დაცვის ძირითადი უშუალო ობიექტი სწორედ მოსახლეობის ჯანმრთელობაა, ხოლო დამატებითი ობიექტი – ცალკეული ადამიანის ჯანმრთელობა და სიცოცხლე.

დანაშაულის ობიექტური მხარე 246-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით მოიცავს სამ სავალდებულო ნიშანს: ქმედებას, რაც გამოიხატება უკანონო სამქიმო ან ფარმაცევტულ საქმიანობაში, შედეგს – ჯანმრთელობის დაზიანების სახით და მიზეზობრივ კავშირს მათ შორის.

246-ე მუხლის დისპოზიცია ბლანკეტურია. საექიმო და ფარმაცევტული საქმიანობა რეგლამენტირებულია საქართველოს კანონით საექიმო საქმიანობის შესახებ, 1997 წლის 17 აპრილის კანონით წამლისა და ფარმაცევტული საქმიანობის შესახებ, 2003 წლის 8 მაისის კანონით სამედიცინო და ფარმაცევტული საქმიანობის ლიცენზირების შესახებ და სხვა ნორმატიული აქტებით.

საქართველოს კანონი საექიმო საქმიანობის შესახებ საექიმო საქმიანობას განმარტავს შემდეგნაირად: მედიცინაში განსწავლული, სათანადო უნარ-ჩვევებისა და პრაქტიკული გამოცდილების მქონე პირის პრო-

ფესიული საქმიანობა, რომლის მიზანია ქვეყანაში აღიარებული სამედიცინო სტანდარტებისა და ეთიკური ნორმების გამოყენებით, აგრეთვე საექიმო ტრადიციების გათვალისწინებით ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვა, შენარჩუნება და აღდგენა, მისთვის ტანჯვის შემსუბუქება.

დამოუკიდებელი საექიმო საქმიანობა — უმაღლესი სამედიცინო განათლებისა და დამოუკიდებელი საექიმო საქმიანობის უფლების დამადასტურებელი სახელმწიფო სერტიფიკატის მქონე პირის პროფესიული საქმიანობაა, რომლის შედეგებზეც ის პასუხს აგებს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

საექიმო საქმიანობის შესახებ კანონში დაწვრილებით არის რეგლამენტირებული უმაღლესი სამედიცინო განათლებამიღებული პირისათვის დამოუკიდებელი საექიმო საქმიანობის უფლების მინიჭების წესი, სახელმწიფო სერტიფიკატის გაცემის წესი. საექიმო საქმიანობაზე სახელმწიფო ზედამხედველობას ახორციელებს ჯანდაცვის სამინისტრო.

კანონი წამლისა და ფარმაცევტული საქმიანობის შესახებ ფარმაცევტულ საქმიანობას განმარტავს შემდეგნაირად: სამკურნალო საშუალებების მიმოქცევის სფეროში დაკავებული ფიზიკური და იურიდიული პირების საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით საქმიანობა.

სამკურნალო საშუალებების მიმოქცევის სფეროში სახელმწიფო მართვას ახორციელებს საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო. მის ფუნქციებში შედის ფარმაციის სპეციალისტების (ფარმაცევტი და ფარმაცევტის თანაშემწე) სერტიფიკაცია, ფარმაცევტული დაწესებულებების ლიცენზირება და სხვ. ფარმაცევტულ საქმიანობას, კანონის თანახმად, ეწევა უმაღლესი (ფარმაცევტი) ან საშუალო (ფარმაცევტის თანაშემწე) ფარმაცევტული განათლების მქონე პირი, რომლის ცენზი დადასტურებულია სახელმწიფო სერტიფიკატით.

ფარმაცევტული საქმიანობა მოიცავს აფთიაქის, აფთიაქის ფილიალის, ფარმაცევტული ბაზის, ფარმაცევტული საწარმოს, წამლის ხარისხის კონტროლის ლაბორატორიის საქმიანობას. თითოეული მათგანი დამოუკიდებელ ლიცენზირებას ექვემდებარება.

სამედიცინო და ფარმაცევტულ საქმიანობაზე ლიცენზიის გაცემას საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო (იხ. ჯანდაცვის კანონი, მუხლი 23-ე).

ამრიგად, მოქალაქეთა ჯანმრთელობის დაცვის კონსტიტუციური უფლების რეალიზაციისათვის კანონი კრძალავს უკანონო საექიმო და

ფარმაცევტულ საქმიანობას. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაწესება უკანონო საექიმო და ფარმაცევტული საქმიანობისათვის ამ უფლების დაცვის ერთერთი გარანტიაა.

სსკ 246-ე მუხლის მიზნებისათვის საექიმო ან ფარმაცევტული საქმიანობა უკანონოდ ჩაითვლება, თუ ის ზორციელდება სახელმწიფო სერტიფიკატის ან/და ლიცენზიის გარეშე. მაშასადამე, საექიმო ან ფარმაცევტული საქმიანობის უფლება აქვს მხოლოდ შესაბამისი სახელმწიფო სერტიფიკატისა და ლიცენზიის მქონე პირებს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ქმედების ობიექტური შემადგენლობის საგალდებულო ნიშანია ადამიანის ჯანმრთელობის დაზიანება. იგი გულისხმობს ჯანმრთელობის ნებისმიერი ხარისხის დაზიანებას. ამასთანავე, საჭიროა მიზეზობრივი კავშირის დადგენა უკანონო საექიმო ან ფარმაცევტულ საქმიანობასა და ჯანმრთელობის დაზიანებას შორის.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს პასუხისმგებლობის ასაკის მიღწეული ნებისმიერი პირი, რომელიც შესაბამისი სერტიფიკატის ან ლიცენზიის გარეშე ეწევა საექიმო ან ფარმაცევტულ საქმიანობას.

რაც შეეხება ქმედების სუბიექტურ შემადგენლობას, იგი გულისხმობს გაუფრთხილებლობას. განზრახვა ჯანმრთელობის დაზიანების ან სიცოცხლის მოსპობის მიმართ უნდა დაკვალიფიციროდეს როგორც სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაული (თავი XIX ან XX). ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის სხვა ნიშნებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

246-ე მუხლის მე-2 ნაწილი უფრო მკაცრ პასუხისმგებლობას ადგენს იმავე ქმედებისათვის, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა. მძიმე შედეგის გარდა, ქმედების ობიექტური და სუბიექტური შემადგენლობის ნიშნები იგივეა, რაც 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ შემადგენლობაში.

სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემთხვევითი გარემოების შესახებ ინფორმაციის დამალვა ან გაყალბება (მუხლი 247-ე).

საქართველოს კონსტიტუციის 37-ე მუხლის მე-5 პუნქტის მიხედვით, ადამიანს უფლება აქვს მიიღოს სრული, ობიექტური და დროული ინფორმაცია მისი სამუშაო და საცხოვრებელი გარემოს მდგომარეობის

შესახებ. ამ კონსტიტუციური უფლების რეალიზაციისათვის სისხლის სამართლის კანონი კრძალავს სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმნელი გარემოების შესახებ ინფორმაციის დამალვას ან გაყალბებას. მოსახლეობისათვის შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება გათვალისწინებულია მთელი რიგი ნორმატიული აქტებით, კერძოდ, კანონით ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ, გარემოს დაცვის შესახებ, ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ და სხვ.

ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის მიხედვით ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფა გულისხმობს შრომის, ყოფა-ცხოვრების, დასვენების, კვების, სწავლების, აღზრდის, რადიაციული და ქიმიური უსაფრთხოების განმსაზღვრელი სანიტარულ-ჰიგიენური წესებისა და ნორმების და სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური წესების დაცვაზე ზედამხედველობას.

ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება ევალება ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს. სწორედ მას ევალება საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვის უზრუნველყოფა, ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფისათვის ხელშეწყობა; ჯანმრთელობის დაცვის სამსახურებისა და მოსახლეობისათვის სათანადო ინფორმაციის მიწოდება და რეკომენდაციების მომზადება ეპიდემიური აფეთქების, ინფექციურ დაავადებათა აღმოცენების მიზეზების, გავრცელებისა და კონტროლის შესახებ, მათზე ფაქტორების არსებობისა და მათი ზეგავლენის თავიდან აცილებისათვის საჭირო ღონისძიებათა შესახებ.

სახელმწიფო პასუხისმგებელია მოქალაქეთა ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების დაცვისათვის სტიქიური უბედურებისა და ტექნიკური კატასტროფის დროს. ჯანმრთელობის დაცვის ცენტრალური და ადგილობრივი ორგანოები მონაწილეობენ მოსალოდნელი კატასტროფების სამედიცინო უზრუნველყოფის პროგრამების შემუშავებასა და განხორციელებაში. მაგალითად, ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ საქართველოს კანონის მიხედვით, ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპია ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის პრინციპი – ინფორმაცია გარემოს რადიაციული დაბინძურების, უბედური ან სხვა საგანგებო შემთხვევების შესახებ ღიაა და ხელმისაწვდომია საზოგადოებისათვის.

აღნიშნული ქმედების კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს სოციალური კონტროლის უზრუნველყოფას ისეთ საქმიანობაზე, რომელმაც თავისი

ხასიათით შეიძლება ზიანი მიაყენოს მოსახლეობის ჯანმრთელობას (მთელ მოსახლეობასაც კი) და ბუნებრივ გარემოს.

ამრიგად, სისხლისსამართლებრივი დაცვის ძირითადი უშუალო ობიექტია მოსახლეობის ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანია ინფორმაცია იმ გარემოების, ფაქტის ან მოვლენის შესახებ, რომელიც საფრთხეს უქმნის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან გარემოს. თავისი შინაარსის მიხედვით ეს ინფორმაცია შეიძლება შეიცავდეს მონაცემებს გარკვეული ტერიტორიის სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის, კვების პროდუქტებისა და სასმელი წყლის ხარისხის, რადიაციული, ქიმიური, ბიოლოგიური, ეკოლოგიური უსაფრთხოების შესახებ – მოსალოდნელი მიწისძვრების, ცუნამისა და სხვა სტიქიური უბედურების შესახებ, ავარიისა და კატასტროფის შედეგად მავნე აირის გაჟონვის ან სითხის დაღვრის, ანდა მშრალი ნივთიერების გაფრქვევის შესახებ, შენობა-ნაგებობების ავარიული მდგომარეობის შესახებ და სხვ.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ალტერნატიულად ორი სახის ქმედების განხორციელებაში: 1) ინფორმაციის დამალვაში ან 2) ინფორმაციის გაყალბებაში.

ინფორმაციის დამალვა ნიშნავს, რომ საერთოდ არ ეცნობება მოსახლეობას მისთვის საფრთხის აღმოცენების შესახებ (ინფორმაციის გასაიდუმლოება, უარი მის გაცემაზე, არადროული (დაგვიანებული) ინფორმირება და ა.შ.).

ინფორმაციის გაყალბება ნიშნავს არასწორი ან არასრული მონაცემების მიწოდებას იმ გარემოების, ფაქტის ან მოვლენის შესახებ, რომელიც საფრთხეს უქმნის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან გარემოს. მაგალითად, ინფორმაციის მიწოდება იმის შესახებ, რომ საწარმოში მომზადარი ავარიის შედეგად ატმოსფეროში გაჟონილი მავნე ნივთიერებები არ აღემატება ზღვრულად დასაშვებ ნორმებს, რაც არ შეესაბამება სინამდვილეს.

ინფორმაციის სისრულე ნიშნავს მედიცინაში ან ეკოლოგიაში სპეციალური ცოდნის არმქონე პირისათვის სრული წარმოდგენის შექმნას გარემოების, ფაქტის ან მოვლენის შესახებ, რომელიც საფრთხეს უქმნის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან გარემოს; ამ საფრთხის ხასიათის, მისი განვითარების პროგნოზის შესახებ, შექმნილ ვითარებაში შესაძლო ქცევის შესახებ, რათა გადაირჩინოს ჯანმრთელობა და სიცოცხლე.

ინფორმაცია დროული იქნება მაშინ, როცა მისი მიწოდება მოხდება შესაძლო მავნე შედეგის დადგომამდე.

სსკ 247-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში ასახული შემადგენლობა ფორმალურია, დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება ინფორმაციის დამალვის ან გაყალბების მომენტიდან, რომელიც საფრთხეს უქმნის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან გარემოს.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია – ის პირი, ვინც ვალდებული იყო მიეწოდებინა აღნიშნული ინფორმაცია მოსახლეობისათვის. ამ დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად აუცილებელია დადგინდეს ევალებოდა თუ არა კონკრეტულ პირს მოსახლეობისათვის შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს, ამასთანავე, განზრახვა პირდაპირია.

247-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს კვალიფიციურ შემადგენლობას. მასში მოცემულია ორი მაკვალიფიცირებელი ნიშანი: 1) იმავე ქმედების ჩადენა მოხელის მიერ და 2) რამაც გამოიწვია ჯანმრთელობის დაზიანება ან სხვა მძიმე შედეგი.

კანონი უფრო მკაცრ პასუხისმგებლობას აკისრებს მოხელეს, რომელმაც დამალა ან გააყალბა ინფორმაცია, რომელიც საფრთხეს უქმნის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან გარემოს.

აღამიანის ჯანმრთელობისათვის მიყენებული ზიანი ნებისმიერი სიმძიმის შეიძლება იყოს. სხვა მძიმე შედეგი, როგორც შეფასებითი ნიშანი, კანონში კონკრეტიზებული არ არის. იგი ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა განსაზღვროს სასამართლომ საქმის ყველა გარემოების მხედველობაში მიღებით. სხვა მძიმე შედეგს შეიძლება მიეკუთვნოს მრავალი აღამიანის ჯანმრთელობის დაზიანება, საცხოვრებელი ადგილიდან მოსახლეობის ევაკუაციის აუცილებლობა, სოციალური ღებორგანიზაცია (პანიკა და უწყესრიგობა), ქონების განადგურება ან დაზიანება, გარემოს დაბინძურება და ა.შ. აღნიშნულ საზიანო შედეგსა და ინფორმაციის დამალვას ან გაყალბებას შორის უნდა არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი.

მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტური შემადგენლობა შეიძლება განხორციელდეს გაუფრთხილებლობით.

სანიტარიულ-ეპიდემიოლოგიური წესის დარღვევა (მუხლი 248-ე).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია მოსახლეობის ჯანმრთელობა. ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის მიხედვით ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფა სახელმწიფოს მოვალეობაა. სანიტარიულ-ჰიგიენურ წესებს, ნორმებსა და ეპიდემიოლოგიური კონტროლის ღონისძიებებს შეიმუშავებს და ამტკიცებს, მათ დაცვაზე ზედამხედველობას ახორციელებს საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრო. ამავე დროს, მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე გარემოსა და სხვა ფაქტორების უარყოფითი გავლენის თავიდან აცილების მიზნით, შემუშავებული და დამტკიცებული სანიტარიულ-ჰიგიენური, სანიტარიულ-ეპიდემიასაწინააღმდეგო წესებისა და ღონისძიებების შესრულება საფალდებულოა ქვეყნის ტერიტორიაზე მცხოვრები ნებისმიერი პირისათვის.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება სანიტარიულ-ეპიდემიოლოგიური წესის დარღვევაში, რამაც გამოიწვია აღამიანთა მასობრივი დაავადება ან მოწამვლა.

სანიტარიულ-ეპიდემიოლოგიური წესები – ეს არის ნორმატივების ერთობლიობა, რომელიც მიმართულია ინფექციური დაავადებების პროფილაქტიკაზე, მათი გავრცელების თავიდან აცილებაზე.

გარდა ზოგადი ნორმატიული აქტებისა, ისეთი, როგორიცაა კანონი ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ, გარემოს დაცვის შესახებ, საქართველოს სანიტარიული კოდექსი და სხვა, არსებობს უამრავი უწყებრივი სანიტარიულ-ჰიგიენური წესები და ნორმები, რომლებიც დამტკიცებულია საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს მიერ.¹

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე მოიცავს: მოქმედებას (უმოქმედობას), რომლითაც ირღვევა სანიტარიულ-ჰიგიენური წესები და ნორმები; შედეგს – აღამიანთა მასობრივი დაავადება ან მოწამვლა, მიზეზობრივ კავშირს ქმედებასა და შედეგს შორის.

სანიტარიულ-ჰიგიენური და სანიტარიულ-ეპიდემიასაწინააღმდეგო წესებისა და ნორმების დარღვევა შესაძლებელია როგორც მოქმედებით (მაგალითად, საზოგადოებრივი კვების ობიექტზე საჭმლის მოსამზადებლად ისეთი პროდუქტების გამოყენება, რომელსაც არ გაუვლია სანიტარიული კონტროლი, ანდა ჭურჭლის არაჯეროვნად გარეცხვა), ისე უმოქმე-

¹ იხ. დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ. თბ. 2005, გვ. 118

დობით (მაგალითად, საკარანტინო ღონისძიებებისათვის თავის არიდება, ინფიცირებული ობიექტის გაუვნებლობისათვის თავის არიდება). 248-ე მუხლით პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად საჭიროა ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში გაირკვეს რომელი სანიტარული წესი იქნა დარღვეული.

დანაშაულს მატერიალური შემაღენლობა აქვს, ამიტომ დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება მაშინ, როცა სანიტარული წესების დარღვევას შედეგად მოჰყვება ადამიანთა მასობრივი დაავადება ან მოწამვლა. ეპიდემიურ დაავადებებს მიეკუთვნება ქოლერა, გრიპი, მუცლის ტიფი, დიზენტერია, შავი ჭირი და ა.შ. საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრო განსაზღვრავს გადაძვლები და განსაკუთრებით გავრცელებული არაგადამდები დაავადებების ნუსხას.

მოწამვლა — ისეთი მწვავე ქრონიკული დაავადებაა, რომელიც განპირობებულია ადამიანის ორგანიზმზე სხვადასხვა წარმომავლობის ტოქსიკური ნივთიერების ზემოქმედებით, ვრცელდება სასუნთქი გზებით, ფიზიკური კონტაქტით, საკვებისა და წყლის მიღებით.

დაავადების მასობრივის შეფასებისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ინფექციის ხასიათი, თუ დაავადება ინფექციურია — მისი მასობრივი გავრცელების უნარი, საშიშროება არა მხოლოდ ავადმყოფისათვის, არამედ სხვა პირთათვის დაავადებულთან კონტაქტის, ანდა ჰიგიენური წესების დაუცველობის შედეგად.

ამასთანავე, უნდა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი კონკრეტული სანიტარული წესის დარღვევასა და მასობრივ დაავადებას ან მოწამვლას შორის.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი, რომელმაც დაარღვია ზოგადი ხასიათის წესები, აგრეთვე ის (საჯარო მოსამსახურე ან სხვა), ვისაც ევალებოდა შესაბამისი სანიტარულ-ჰიგიენური წესებისა და ნორმების დაცვა, თუკი ადგილი აქვს ასეთი სპეციალური სანიტარული წესების დარღვევას. სანიტარულ-ჰიგიენური წესების დაცვის ვალდებულება შეიძლება გამომდინარეობდეს განხორციელებული საქმიანობის ხასიათიდან, სამართლებრივი სტატუსიდან და ა.შ. ასე, მაგალითად, სანიტარული წესების დაცვის ვალდებულება აკისრიათ სანეპიდსადგურის, სამედიცინო დაწესებულების, საზოგადოებრივი კვების, კვების მრეწველობის მუშაკებს.

რაც შეეხება დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს, ის შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ გაუფრთხილებლობით. გამორიცხულია განზრახვა დანაშაულებრივი შედეგისადმი. თუკი ასეთი ფაქტი დადასტურდება, მაშინ შესაბამისი სუბიექტური ნიშნების არსებობის შემთხვევაში საკითხი უნდა დაისვას ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულისათვის, ანდა საბოტაჟისათვის პასუხისმგებლობაზე.

248-ე მუხლის მე-2 ნაწილი პასუხისმგებლობას ადგენს იგივე ქმედებისათვის, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა. აქ სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებითი ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე. კანონის შინაარსიდან გამომდინარე, მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობისათვის საკმარისია სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური წესების დარღვევის შედეგად თუნდაც ერთი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა. ამ შედეგის მიმართ დამნაშაულის სუბიექტური დამოკიდებულება მხოლოდ გაუფრთხილებლობას გულისხმობს.

შხამის ბრუნვის წესის დარღვევა (მუხლი 249-მ).

განსახილველი ქმედების კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვას საშიშ ქიმიურ ნივთიერებასთან (შხამთან) მოპყრობისას და ამით საქართველოს კონსტიტუციით აღირებული ადამიანის უფლების — ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში — დაცვას, ადამიანთა ჯანმრთელობისა და გარემოს დაცვას საშიშ ქიმიური ნივთიერებების მავნე ზემოქმედებისაგან. საშიში ქიმიური ნივთიერების ბრუნვის რეგლამენტაცია მოცემულია საქართველოს 1998 წლის 12 ივნისის კანონში „საშიში ქიმიური ნივთიერებების შესახებ“, აგრეთვე, ამ კანონის საფუძველზე მიღებულ ისეთ კანონქვემდებარე აქტებში, როგორიცაა: საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ბრძანება, „საშიში ქიმიური ნივთიერებების ერთიანი სახელმწიფო რეესტრის შესახებ“, „საშიში ქიმიური ნივთიერებების კლასიფიკაციის შესახებ“, „საშიში ქიმიური ნივთიერებების გამოყენების შეზღუდვის ან აკრძალვის წესის შესახებ“ და სხვ.¹

საშიში ქიმიური ნივთიერებების მართვისა და კონტროლის სფეროში მაკოორდინირებელი ორგანოა საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროსთან არსებული საშიში ქიმიური

¹ იხ. დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ, თბ. 2005, გვ. 121.

ნივთიერებების უსაფრთხო გამოყენების რეგულირების საუწყებოათაშორის საბჭო. სამინისტროს ფუნქციებში შედის საშიში ქიმიური ნივთიერებების სახელმწიფო რეგისტრაცია და გამოყენებაში არსებულ ნივთიერებათა ნუსხის დადგენა, მათი ერთიანი სახელმწიფო რეგისტრის წარმოება, ქვეყნის შიგნით საშიში ქიმიური ნივთიერებების გამოყენების შეზღუდვა ან აკრძალვა და სხვ.

სსკ 249-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის საგანია საშიში ქიმიური ნივთიერებები (შხამი), ანუ ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებიც მავნე ზემოქმედებას ახდენენ ადამიანის ჯანმრთელობასა და გარემოზე და მიეკუთვნებიან ტოქსიკურობისა და საშიშროების სხვადასხვა კლასს. მათი კლასიფიკაცია მოცემულია დებულებაში „საშიში ქიმიური ნივთიერებების კლასიფიკაციის შესახებ“. მათი კლასიფიკაცია ხდება ფიზიკო-ქიმიური, ტოქსიკოლოგიური თვისებების, აგრეთვე ადამიანის ჯანმრთელობაზე ზემოქმედების სპეციფიკური ეფექტის საფუძველზე. შხამიან ნივთიერებებს მიეკუთვნება ტოქსიკური ნივთიერებები და პრეპარატები, რომლებიც ორგანიზმში მცირე ოდენობით მოხვედრისას იწვევენ სიკვდილს, მწვავე ან ქრონიკულ მოწამვლას. ასეთია მეთილის სპირტი, ძმარმჟავას ანჰიდრიდი, ფენოლი, სტრიქნინი, კალიუმის ციანიდი, ვერცხლის წყლის ქლორიდი.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება გასაღების მიზნით შხამის უკანონოდ დამზადებაში, წარმოებაში, შეძენაში, შენახვაში, გადაზიდვაში ან გასაღებაში. 249-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია და იგი დამთავრებულად ჩაითვლება კანონში მითითებული ერთ-ერთი ალტერნატიული მოქმედების ჩადენის მომენტიდან; ამ ქმედებათა კანონიერების თუ უკანონობის შესაფასებლად უნდა დავეყაროთ ზემოთ მითითებულ ბლანკეტურ ნორმებს.

შხამის უკანონო დამზადებაში იგულისხმება ნებისმიერი მოქმედება, რომლითაც შესაბამისი უფლებამოსილების არმქონე პირი ბუნებრივი ან სინთეტიკური ნედლეულისაგან მიიღებს საშიშ ქიმიურ ნივთიერებას, რომელიც შეტანილია ერთიან სახელმწიფო რეგისტრში და მის ბრუნვაზე დაწესებულია სახელმწიფო კონტროლი.

წარმოება ნიშნავს საშიში ქიმიური ნივთიერების (შხამის) სერიულ გამოშვებას. საშიში ქიმიური ნივთიერების წარმოება დასაშვებია, თუ მან გაიარა სახელმწიფო ექსპერტიზა და რეგისტრაცია კანონით დადგენილი წესით და თუ საწარმოს აქვს შესაბამისი ტექნოლოგია, ტექნიკური

საშუალებანი, ჰყავს სპეციალურად მომზადებული მუშაკები, რომლებიც უზრუნველყოფენ საშიში ქიმიური ნივთიერებების შესახებ კანონის, სანიტარო-ეპიდემიოლოგიური წესებისა და ნორმების, აგრეთვე გარემოს დაცვის კანონმდებლობის პირობების შესრულებას.

უკანონო შეძენა გულისხმობს შხამის მოპოვებას სხვადასხვა გზით: ყიდვა, გაცვლა, პოვნა, ჩუქება და სხვ.

უკანონო შენახვა გულისხმობს ნებისმიერ მოქმედებას, რაც უკავშირდება საშიში ქიმიური ნივთიერების ფლობას, მისთვის ადგილსამყოფელის მიჩენას, მაგალითად, ბინაში, სამალავში და სხვ.

უკანონო გადაზიდვა ნიშნავს სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული, საშიში ქიმიური ნივთიერებების (შხამის) გადაადგილებას ერთი ადგილიდან სხვა ადგილას, მისი გამგზავნის ან ადრესატის თანდასწრებით. უკანონო გადაზიდვისას მნიშვნელობა არა აქვს ტრანსპორტის სახეს, ტრანსპორტირების ხერხსა და ნივთის შენახვის ადგილს.

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი მოქმედება ჩადენილ უნდა იქნეს გასაღების მიზნით. თუმცა, ასეთ ნივთიერებათა უკანონო გასაღების ფაქტიც დამთავრებულ დანაშაულს წარმოადგენს. გასაღება ნიშნავს შხამის სხვა პირისათვის უკანონოდ გადაცემის, რეალიზაციის ნებისმიერ ხერხს როგორც სასყიდლით, ისე უსასყიდლოდ (გაყიდვა, გაცვლა, ჩუქება და ა.შ.). უკანონო გასაღება დამთავრებულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როცა გამსაღებელი გაასხვისებს, სხვას გადასცემს შხამს.

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი მოქმედება უკანონოდ ჩაითვლება, თუ ისინი ჩადენილია საშიში ქიმიური ნივთიერებების ბრუნვისათვის დადგენილი წესების დარღვევით.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი.

რაც შეეხება დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს, იგი პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. კვალიფიკაციისათვის გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მოქმედების მიზანს — შხამის გასაღებას. პირს გაცნობიერებული აქვს, რომ უკანონოდ ამზადებს, აწარმოებს, იძენს, ინახავს, გადაადგილებს შხამს და სურს ამ მოქმედების ჩადენა, ვინაიდან ამოძრავებს მისი გასაღების მიზანი.

249-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს სამ მაკვალიფიცირებელ ნიშანს, იმავე ქმედების ჩადენას: ა) ჯგუფურად; ბ) არაერთგზის; გ) დიდი ოდენობით. შხამის ოდენობის განსაზღვრისას მხედველობაში უნდა იქნეს

მიღებული შხამის ფიზიკო-ქიმიური, ტოქსიკოლოგიური თვისებები, აგრეთვე ადამიანის ჯანმრთელობაზე ზემოქმედების სპეციფიკური ეფექტი. რამდენადაც ამ თვისებების იდენტიფიკაცია სპეციალურ ცოდნას მოითხოვს, საჭიროა ჩატარდეს სასამართლო ქიმიური ექსპერტიზა.

249-ე მუხლის მე-3 ნაწილში მოცემულია დამოუკიდებელი დანაშაულის შემადგენლობა, სახელდობრ, შხამის წარმოების, შეძენის, შენახვის, აღრიცხვის, გაცემის, გადაზიდვის ან გადაგზავნის წესის დარღვევა, რამაც ასეთი ნივთიერების უკანონო ბრუნვა ან სხვა მძიმე შედეგი გამოიწვია.

სისხლისსამართლებრივი დაცვის ძირითადი ობიექტი აქაც მოსახლეობის ჯანმრთელობაა, თუმცა დამატებით უშუალო ობიექტად უნდა ჩავთვალოთ: მოსახლეობის ეკოლოგიური უსაფრთხოება, ადამიანის ჯანმრთელობა, საკუთრება.

საშიში ქიმიური ნივთიერების (შხამის) წარმოების, შენახვის, აღრიცხვისა და რეგისტრაციის, ექსპორტისა და იმპორტის, ტრანსპორტირების წესი დაწვრილებით არის რეგლამენტირებული ზემოთ ჩამოთვლილი ნორმატიული აქტებით. მასასადამე, 249-ე მუხლის მე-3 ნაწილის დისპოზიცია ბლანკეტურია.

დანაშაულის მოცემულ სახეს მატერიალური შემადგენლობა აქვს. დანაშაულის ობიექტური მხარე მოიცავს სამ სავალდებულო ნიშანს: 1) მოქმედებას ან უმოქმედობას (შხამის წარმოების, შეძენის, შენახვის, აღრიცხვის, გაცემის, გადაზიდვის ან გადაგზავნის წესის დარღვევა); 2) შედეგს — შხამის უკანონო ბრუნვაში მოქცევის ან სხვა მძიმე შედეგის სახით; 3) მიზეზობრივ კავშირს ხსენებული წესების დარღვევასა და დამდგარ საზიანო შედეგებს შორის.

სხვა მძიმე შედეგში შეიძლება ვიგულისხმოთ საშიში ქიმიური ნივთიერებებით გარემოს დაბინძურება, ადამიანების მოწამვლა, მნიშვნელოვანი მატერიალური ზიანი და ა.შ.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია — ის, ვისაც სამსახურებრივად ევალებოდა საშიშ ქიმიურ ნივთიერებათა ბრუნვის სფეროში სპეციალური წესების დაცვა. ის შეიძლება იყოს როგორც თანამდებობის პირი, ისე სხვა მუშაკი.

მოცემული დანაშაულის სუბიექტური მხარე გულისხმობს როგორც განზრახვას, ისე გაუფრთხილებლობას. ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის სხვა ნიშნებს კანონი კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობას არ ანიჭებს.

შხამის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება ან გაშვება (მუხლი 250-მ).

განსახილველი დანაშაულის ძირითადი ობიექტი — მოსახლეობის ჯანმრთელობა, ხოლო დამატებითი ობიექტი — საკუთრება. მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ კვალიფიციურ შემადგენლობაში სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებითი ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობაც.

დანაშაულის საგანი იგივეა, რაც 249-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემადგენლობაში, რომელიც ზემოთ უკვე დავახასიათეთ.

დანაშაულის ობიექტური მხარე მდგომარეობს შხამის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებაში ან გამოძალვაში.

250-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში არაფერია მითითებული შხამის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების ხერხზე, გარდა გამოძალვისა. მაგრამ კანონის სისტემატური და შედარებითი ანალიზის საფუძველზე უნდა დავასკვნათ, რომ შხამის მისაკუთრების ხერხი შეიძლება იყოს ქურდობა, ძარცვა, თაღლითობა, გამოძალვა, მითვისება. სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების ხერხები დაწვრილებით არის გაანალიზებული საკუთრების საწინააღმდეგო დანაშაულის განხილვის დროს, ამიტომ მათ დახასიათებაზე აღარ შევჩერდებით.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. პირს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ მართლსაწინააღმდეგოდ ეუფლება განსაკუთრებულ კონტროლს დაქვემდებარებულ ნივთიერებას — შხამს, და სურს ეს. ქმედების სხვა სუბიექტური ელემენტები მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული არა დანაშაულის კვალიფიკაციის, არამედ სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

250-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას იმავე ქმედებისათვის, რომელიც ჩადენილია: ა) ჯგუფურად; ბ) არაერთგზის; გ) დიდი ოდენობით; დ) სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით, ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით.

ჯგუფური და არაერთგზისი დანაშაული განმარტებულია სსკ 27-ე და მე-15 მუხლებში. დიდი ოდენობა უნდა გაიგებოდეს იმავე მნიშვნელობით, როგორც 249-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემადგენლობაში, რომელზეც უკვე ვისაუბრეთ. რაც შეეხება შხამის მისაკუთრებას სიც-

ოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით, ანდა ასეთი ძალადობის ბუქარით, აქ არსებითად საუბარია შხამის მისაკუთრებაზე ყაჩაღური ზერხით და მისი შინაარსი იმავე მნიშვნელობით უნდა გავიგოთ როგორც სსკ 179-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემადგენლობაში. თუ შხამის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების შემდეგ მოხდება მისი გასაღება, მაშინ ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით სსკ 249-ე და 250-ე მუხლებით.

უსაფრთხოების მოთხოვნებთან შეუსაბამო, უხარისხო საქონლის გამოშვება ან გაყიდვა ანდა უხარისხო სამუშაოს შესრულება ან უხარისხო მომსახურების გაწევა (მუხლი 251-მ).

განსახილველი დანაშაულის ძირითადი ობიექტია მოსახლეობის ჯანმრთელობა, ხოლო სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებითი ობიექტი – ადამიანის ჯანმრთელობა და სიცოცხლე.

მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ საქართველოს კანონით აღიარებულია ყველა მომხმარებლის უფლება, მოითხოვოს საქონლის, სამუშაოს, სავაჭრო და სხვა სახის მომსახურების სტანდარტთან შესაბამისი სათანადო ხარისხი; პროდუქციის უსაფრთხოება მისი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის. უსაფრთხოების ამგვარი მოთხოვნები განსაზღვრულია (დადგენილია) სტანდარტებით, სანიტარიული ნორმებითა და წესებით, სამშენებლო ნორმებითა და წესებით და სხვა დოკუმენტებით. სტანდარტით განისაზღვრება სავალდებულო მოთხოვნები, რომლებმაც უნდა უზრუნველყოს მომხმარებელთა სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის, გარემოს უსაფრთხოება, აგრეთვე მომხმარებლის ქონებისათვის ზიანის მიყენების თავიდან აცილების აუცილებელი პირობები. პროდუქციის შესაბამისობა უსაფრთხოების ზემოაღნიშნულ მოთხოვნებთან განისაზღვრება სავალდებულო სერტიფიკაციის წესით. საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილია პროდუქციის სავალდებულო სერტიფიკაციის შემთხვევები და სავალდებულო სერტიფიკაციას დაქვემდებარებული პროდუქციის ნუსხა, აგრეთვე სავალდებულო სერტიფიკაციას დაქვემდებარებული მომსახურების სახეები (სავალდებულო სერტიფიკაციას ექვემდებარება კვების პროდუქტები, თამბაქოს ნაწარმი, არაორგანული ქიმიური პროდუქტები, ფეტქებადი ნივთიერ-

ებები, პიროტექნიკური ნაწარმი და სხვ.) აკრძალულია აღნიშნული საქონლის რეალიზაცია, სამუშაოთა შესრულება და მომსახურების გაწევა დადგენილ მოთხოვნებთან პროდუქციის შესაბამისობის დადასტურების (სერტიფიკაციის) გარეშე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის გასარკვევად უნდა დავეყაროთ ისეთ ნორმატიულ აქტებს, როგორიცაა საქართველოს კანონები „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ (1996 წლის 20 მარტი); „სტანდარტიზაციის შესახებ“ (1999 წლის 25 ივნისი); „პროდუქციისა და მომსახურების სერტიფიკაციის შესახებ“ (1996 წლის 6 სექტემბერი); საქართველოს კანონი „სურსათისა და თამბაქოს შესახებ“ (1999 წლის 25 ივნისი); და სხვ.

დანაშაულის საგანია – საქონელი, მომსახურება, სამუშაო, რომელიც არ შეესაბამება ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის უსაფრთხოების სტანდარტით დადგენილ მოთხოვნებს; აგრეთვე, ოფიციალური დოკუმენტები, რომლებიც ადასტურებენ ამ საქონლის, სამუშაოს ან მომსახურების შესაბამისობას უსაფრთხოების მოთხოვნებთან (სერტიფიკატი, ხარისხის მოწმობა, ლიცენზია ან სხვა საწებართვო მოწმობა).

დანაშაულის ობიექტური მხარე შედგება შემდეგი სახის ალტერნატიული მოქმედებებისაგან: 1) უხარისხო საქონლის გამოშვება ან გაყიდვა; 2) უხარისხო სამუშაოს შესრულება; 3) უხარისხო მომსახურების გაწევა; 4) უკანონო გაცემა ან გამოყენება ოფიციალური დოკუმენტისა, რომელიც ადასტურებს საქონლის, სამუშაოს ან მომსახურების შესაბამისობას უსაფრთხოების მოთხოვნებთან.

საქონლის გამოშვება გულისხმობს მწარმოებლის მიერ პროდუქციის დამზადებასა და მიწოდებას სავაჭრო ბაზისათვის, მაღაზიისათვის ან სხვა კლიენტისათვის მომხმარებელზე სარეალიზაციოდ. პასუხისმგებლობისათვის პროდუქციის დამამზადებლის საკუთრების ფორმას მნიშვნელობა არა აქვს. გაყიდვა ნიშნავს მომხმარებლისათვის საქონლის სასყიდლით გადაცემას პროდუქციის გამსაღებლის მიერ.

სამუშაოს შესრულება – ეს არის მოქმედებათა ერთობლიობა პროდუქციის შესაქმნელად, მის გასარემონტებლად ან სხვა სპეციალური სამუშაოს შესასრულებლად. სამუშაოს შესრულების ერთ-ერთი ნაირსახეობაა მომსახურების გაწევა, მაგალითად, საყოფაცხოვრებო ტექნიკის რემონტი, პიკინური მომსახურება, სასტუმროების მომსახურება და სხვ.

აღნიშნული მოქმედებები დანაშაულად რომ ჩაითვალოს, უხარისხო

უნდა იყოს, ე.ი. არ უნდა აკმაყოფილებდეს სტანდარტებითა და ნორმებით დადგენილ და საკარაულო მოთხოვნებს, უზრუნველყოფდეს მომხმარებელთა სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის უსაფრთხოებას. მაგალითად, საკვები პროდუქტების ხარისხისა და უსაფრთხოებისადმი მოთხოვნები დგინდება მისი წარმოების ნორმატიულ და ტექნიკურ დოკუმენტაციაში. დამამზადებელმა საკვები პროდუქტები უნდა გამოუშვას დადგენილი წესით ნიშანდებული და სანიტარიული წესების მოთხოვნების, ნორმატიული და ტექნიკური დოკუმენტაციის შესაბამისად.

პროდუქციის (საქონელი, მომსახურება, სამუშაო) უსაფრთხოების მოთხოვნებთან შესაბამისობის დამადასტურებელი ოფიციალური დოკუმენტის უკანონოდ გაცემას ან გამოყენებას ადგილი ექნება მაშინ, როცა ირღვევა ასეთი დოკუმენტის (სერტიფიკატი, ლიცენზია და ა.შ.) გაცემის ან გამოყენების კანონით დადგენილი წესი. მაგალითად, სამუშაოთა განსაზღვრული სახეობების ჩატარების ნებართვის (ლიცენზიის) გაცემა სათანადო შემოწმების გარეშე; სერტიფიკატის გაცემა პროდუქციის შემოწმებლად, ან არაუფლებამოსილი ორგანოს მიერ, ვადაგასული ან ყალბი სერტიფიკატის ან ლიცენზიის გამოყენება და სხვ.

დადგენილ მოთხოვნებთან პროდუქციის შესაბამისობის დადასტურებას პროდუქციის სერტიფიკაცია ეწოდება. დადგენილ მოთხოვნებთან სერტიფიცირებული პროდუქციის შესაბამისობას ადასტურებს შესაბამისობის სერტიფიკატი, დოკუმენტი, რომელიც გაიცემა სერტიფიკაციის სისტემის წესებით. ამ სფეროში ძირითადი ნორმატიული აქტია საქართველოს კანონი პროდუქციისა და მომსახურების სერტიფიკაციის შესახებ. საქართველოში სერტიფიკაციის სისტემის სამუშაოთა ორგანიზებასა და კოორდინაციას ახდენს საქსტანდარტი.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარის საკალდებულო ნიშანია ადამიანის ჯანმრთელობის დაზიანება. აქედან გამომდინარე, საჭიროა მიზეზობრივი კავშირის არსებობა კანონში მითითებულ მოქმედებასა და დამდგარ საზიანო შედეგს შორის. ამგვარად, დანაშაულს მატერიალური შემადგენლობა აქვს და დამთავრებულად ჩაითვლება, თუნდაც ერთი ადამიანის ჯანმრთელობის დაზიანების მომენტიდან.

251-ე მუხლის მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობა მძიმდება, თუკი იმავე ქმედების ჩადენას ადამიანის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ანდა ორი ან მეტი ადამიანის ჯანმრთელობის დაზიანება მოჰყვება. მე-3 ნაწილში ასევე შედეგით არის პასუხისმგებლობა დამძიმებული, აქ საუბარია 251-ე

მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებაზე, რამაც ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა გამოიწვია.

დანაშაულის სუბიექტია უსაფრთხოების მოთხოვნებთან შეუსაბამო, უხარისხო პროდუქციის მწარმოებელი ან გამსაღებელი როგორც საქართველოს მოქალაქე, ისე უცხოელი თუ მოქალაქეობის არმქონე პირი. რაც შეეხება პროდუქციის ხარისხის შესაბამისობის დამადასტურებელი ოფიციალური დოკუმენტის გამცემს, ის შეიძლება იყოს მხოლოდ სერტიფიკაციის ორგანოს მუშაკი, რომელსაც უფლება აქვს ჩატაროს სერტიფიკაცია და გასცეს სერტიფიკატი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე გულისხმობს გაუფრთხილებლობას. 251-ე მუხლის სამივე ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობები, მხოლოდ გაუფრთხილებლობას გულისხმობს. ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის სხვა ელემენტებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. ისინი მხელველობაში მიიღება სასჯელის ინდივიდუალიზაციისას.

უკანონო გაერთიანების შექმნა ან ხელშეწყობა ანდა მასში მონაწილეობა (მუხლი 252-ე).

საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებულია საზოგადოებრივი გაერთიანებებისა და პოლიტიკური პარტიების შექმნისა და მათ საქმიანობაში მონაწილეობის მიღების თავისუფლება (მუხლი 26-ე). ეს უფლება საზოგადოებაში ადამიანის თვითგანვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პირობაა და სოციალური ჯგუფების თავისუფალი ჩამოყალიბების საფუძველს წარმოადგენს. იგი უზრუნველყოფს ყოველი ადამიანის შესაძლებლობას, სხვა ადამიანებთან ერთად გაერთიანდეს კონკრეტულ საზოგადოებრივ ჯგუფში. ამით მას შესაძლებლობა ეძლევა ძირითადი უფლებები გამოიყენოს არა მხოლოდ როგორც ინდივიდი, არამედ სხვებთან ერთად, გაერთიანების სახით. მაშასადამე, ამ კონსტიტუციური უფლებით დაცული არიან არა მხოლოდ გაერთიანების წევრები, როგორც ცალკეული ინდივიდები, არამედ აგრეთვე როგორც ერთი მთლიანობა — მათი გაერთიანება.

კონსტიტუციის 26-ე მუხლი დაწვრილებით განსაზღვრავს საზოგადოებრივი გაერთიანებებისა და პოლიტიკური პარტიების შექმნისა და მათ საქმიანობაში მონაწილეობის საფუძველებს. სამართლით დაცული სფერო მოიცავს ყოველი გაერთიანების უფლებას შექმნასა და არსებობაზე. ამავე დროს, საზოგადოებრივი გაერთიანებების შექმნისა და მათ

საქმიანობაში მონაწილეობის თავისუფლება არ არის აბსოლუტურად შეუზღუდავი უფლება. კონსტიტუციის 26-ე მუხლივე ადგენს ამ უფლებაში სახელმწიფოს ჩარევის საფუძვლებს, კერძოდ, მე-3 პუნქტის მიხედვით „დაუშვებელია ისეთი საზოგადოებრივი და პოლიტიკური გაერთიანების შექმნა და საქმიანობა, რომლის მიზანია საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დამხობა ან ძალადობით შეცვლა, ქვეყნის დამოუკიდებლობის ხელყოფა, ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა, ან რომელიც ეწევა ომის ან ძალადობის პროპაგანდას, აღვივებს ეროვნულ, კუთხურ, რელიგიურ ან სოციალურ შუღლს“. ამ უფლებაში სახელმწიფოს ჩარევის სამართლებრივი საფუძვლები და პროცედურა მოცემულია კონსტიტუციის 26-ე მუხლის მე-3 პუნქტში, აგრეთვე 1997 წლის 14 ნოემბრის საქართველოს ორგანულ კანონში „საზოგადოებრივ გაერთიანებათა საქმიანობის შეჩერებისა და მათი აკრძალვის შესახებ“, 1997 წლის 31 ოქტომბრის ორგანულ კანონში „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ“. ამ კონსტიტუციური ნორმის დაცვის ერთ-ერთ გარანტს წარმოადგენს სსკ 252-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა, რომელიც კრძალავს ისეთი საზოგადოებრივი გაერთიანების შექმნას, რომლის საქმიანობას თან ახლავს ძალადობა ადამიანის მიმართ. მსგავსი ქმედების კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს მოსახლეობის ფიზიკური, ზნეობრივი და სულიერი სიყვანსალის უზრუნველყოფას (დაცვას). სწორედ ეს ინტერესია სისხლისსამართლებრივი დაცვის ძირითადი ობიექტი. დამატებით ობიექტად შეიძლება ჩავთვალოთ ადამიანის ფიზიკური ზელშეუხებლობა, თავისუფლება.

252-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში მოცემულია ორი ალტერნატიული მოქმედება: ა) ისეთი რელიგიური, პოლიტიკური ან საზოგადოებრივი გაერთიანების შექმნა, რომლის საქმიანობას თან ერთვის ძალადობა ადამიანის მიმართ; ბ) ასეთი გაერთიანების ზელმძღვანელობა.

რელიგიური, პოლიტიკური ან სხვა საზოგადოებრივი გაერთიანების შექმნა გულისხმობს მის ორგანიზაციულ ჩამოყალიბებას, რაც მოიცავს წესდების ან სხვა სახელმძღვანელო დოკუმენტების მომზადებას, წევრების შერჩევას, გადაბირებას, მართვის ცენტრალური ან ტერიტორიული ორგანოების ფორმირებას, შეკრებების ჩატარებასა და სხვა მოქმედებების განხორციელებას, რომლის შედეგადაც ყალიბდება ესა თუ ის საზოგადოებრივი გაერთიანება. საზოგადოებრივი გაერთიანება შეიძლება შეიქმნას და არსებობდეს კერძო სამართლის იურიდიული პირის, მაგალითად, კავ-

შირის ან ფონდის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით. თუმცა კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს საზოგადოებრივი გაერთიანების შექმნა ლეგალიზებული იყო თუ არა.

საზოგადოებრივი გაერთიანების ზელმძღვანელობაში უნდა გავიგოთ მისი საქმიანობის მართვა, რაც შეიძლება გამოიხატოს მის მონაწილეებს შორის ფუნქციების განაწილებაში, მის შესრულებაზე კონტროლში, სხვადასხვა ღონისძიებების დაგეგმვაში, ფინანსურ უზრუნველყოფაში, კულტის მსახურების წარმართვასა და სხვა მოქმედებების შესრულებაში, რაც მის ლიდერობას ადასტურებს.

რელიგიური, პოლიტიკური ან სხვა საზოგადოებრივი გაერთიანების შექმნა ან ზელმძღვანელობა დანაშაულად მაშინ ჩაითვლება, თუ მის საქმიანობას თან ერთვის ადამიანის მიმართ ძალადობა. ძალადობა შეიძლება ატარებდეს როგორც ფიზიკურ, ისე ფსიქიკურ ხასიათს – შიმშილობა, ახლობლებთან კონტაქტის შესაძლებლობის მოსპობა... ეს შეიძლება გამოიხატოს ასევე ცემაში, უკანონოდ თავისუფლების აღკვეთაში, სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობით მოქმედებაში, ჯანმრთელობის მსუბუქ დაზიანებაში, ფიზიკური ტკივილის მიყენებაში, იძულებაში და სხვ¹. ამასთანავე, ადამიანის მიმართ ძალადობას, რომელსაც ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე, მძიმე დაზიანება ან სხვა დანაშაულის ჩადენა ახლდა, დამოუკიდებელი კვალიფიკაცია უნდა მიეცეს. მაგალითად, თუ გაერთიანების საქმიანობას ადამიანის საწინააღმდეგო სხვა დანაშაულის ჩადენა (ვაუპატიურება, თვითმკვლელობამდე მიყვანა) ანდა ნარკოტიკული საშუალებების მოხმარება ახლდა, მაშინ პასუხისმგებლობა დანაშაულთა ერთობლიობის წესით უნდა მოხდეს.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკის მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი. 252-ე მუხლის 1-ელ ნაწილში საუბარია საზოგადოებრივი გაერთიანების შექმნის ორგანიზატორის და ასეთი გაერთიანების ზელმძღვანელის პასუხისმგებლობაზე. მე-2 ნაწილში უფრო მსუბუქი პასუხისმგებლობაა დადგენილი, ვიდრე ამ მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ გაერთიანებაში მონაწილეობისათვის. საზოგადოებრივ გაერთიანებაში მონაწილეობა შეიძლება გამოიხატოს, მაგალითად, მის მიერ მომზადებულ და ჩატარებულ სხვა-

¹ ძალადობა ადამიანის მიმართ, შესაძლებელია, საზოგადოებრივი გაერთიანების წესდებით ან სხვა დოკუმენტებით იყოს გათვალისწინებული ანდა დამკვიდრებული პრაქტიკა იყოს, რასაც საზოგადოების ზელმძღვანელები და წევრები იწონებენ.

დასხვა ღონისძიებებში პრაქტიკულ მონაწილეობაში, გაერთიანების საქმიანობის უზრუნველყოფაში სხვადასხვა საშუალებებით (მაგალითად, ფინანსური დახმარება, შენობითა და ტრანსპორტით უზრუნველყოფა და მისი).

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. პირს გაცნობიერებული აქვს, რომ ქმნის, ხელმძღვანელობს ან მონაწილეობს ისეთ რელიგიურ, პოლიტიკურ ან საზოგადოებრივ გაერთიანებაში, რომლის საქმიანობას თან ერთვის ძალადობა ადამიანის მიმართ და სურს ამგვარი ქმედება. სუბიექტური შემადგენლობის სხვა ნიშნებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, თუმცა სასჯელის ინდივიდუალიზაციისათვის მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული.

პროსტიტუციაში ჩაბმა (მუხლი 253-მ).

ეტიმოლოგიურად პროსტიტუცია ლათინური სიტყვიდან — *prostitutio*, შერცხვენა, წაბილწვა — მომდინარეობს და ნიშნავს სხეულით ვაჭრობას, მეძაობას. ის ჯერ კიდევ ანტიკურ საზოგადოებაში აღმოცენდა, ზოგიერთ ქვეყანაში პროსტიტუცია კანონით არის აკრძალული, ზოგან კი ლეგალიზებულია. საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა თავად პროსტიტუციას არ კრძალავს, თუმცა ის ამორალური და გასაკიცხი ქმედებაა, მაგრამ პასუხისმგებლობას აწესებს პროსტიტუციაში ჩაბმისათვის, აგრეთვე პროსტიტუციისათვის ადგილის ან საცხოვრებლის გადაცემისათვის.

სსკ 253-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ძირითადი უშუალო ობიექტია საზოგადოებრივი ზნეობა, ხოლო სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებითი ობიექტი — ადამიანის პირადი ხელშეუხებლობა, თავისუფლება, პატივი და ღირსება, ჯანმრთელობა, საკუთრება.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება პროსტიტუციაში ჩაბმაში ძალადობით, ძალადობის ან ქონების განადგურების მუქარით, შანტაჟით ან მოტყუებით.

პროსტიტუციაში ჩაბმა გულისხმობს ადამიანის იძულებას (დაყოლიებას, ჩათრევას) სხეულით ვაჭრობაზე მისი ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ, კანონში მითითებული ზემოქმედების ხერხების გამოყენების გზით. სხვა ფორმის, არასაქორწინო სქესობრივი კავშირებისაგან პროსტიტუციას განასხვავებს სისტემატურობა და ანაზღაურებადობა. პროსტიტუციაში ჩაბმა შესაძლებელია ორივე სქესის ადამიანისა, რომლისთვისაც ამგვარი საქმიანობა რეგულარული შემოსავლის წყაროა.

პროსტიტუციაში ჩაბმა ძალადობით შეიძლება განხორციელდეს ადამიანის ორგანიზმზე ფიზიკური ზემოქმედებით — ცემა, ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება, თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთა და სხვ. თუ ფიზიკური ძალადობა განხორციელდება წამებით, თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთით, ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანებით, მაშინ ქმედების კვალიფიკაცია მოხდება დანაშაულთა ერთობლიობით.

პროსტიტუციაში ჩაბმა ძალადობის ან ქონების განადგურების მუქარით გულისხმობს მსხვერპლზე ფსიქიკურ ზემოქმედებას, დაშინებას, რომ გამოყენებულ იქნება ფიზიკური ძალადობა მის მიმართ, ანდა მისი ახლო ნათესავის მიმართ, აგრეთვე განადგურებულ იქნება მათი ქონება. დისპოზიციაში დაზარალებულზე მითითების არარსებობა მიანიშნებს, რომ მუქარის ადრესატი დაზარალებულის გარდა, მისი ახლო ნათესავიც შეიძლება იყოს. ამ საკითხის სხვაგვარად გადაწყვეტა შეავიწროებდა პასუხისმგებლობის საზღვრებს და მის ჩამდენს სასჯელისაგან თავის დაღწევის შესაძლებლობას მისცემდა. ამავე დროს, მუქარა მაშინ იქნება დასჯადი, როდესაც იმას, ვისაც ემუქრებიან, გაუჩნდება მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში.

შანტაჟში უნდა ვიგულისხმოთ სახელგამტეხი ცნობის გახმაურების ან სხვა ისეთი ცნობის გაფრცხვლების მუქარა, რამაც შეიძლება არსებითად დააზიანოს დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის უფლებები.

მოტყუება, როგორც პროსტიტუციაში ჩაბმის ხერხი, გულისხმობს მსხვერპლის შეცდომაში შეყვანას სინამდვილის ფაქტების დამახინჯებით. მაგალითად, სამუშაოზე მიღება ოფიციალტად, შემდეგ კი მისი გამოყენება მეძაოდ. წინადადება სამუშაოზე მოსაწყობად შეიძლება მიზნად ისახავდეს პროსტიტუციაში ჩაბმას. ამგვარ სიტუაციაში ხშირად ვარდებიან ტრეფიკინგის მსხვერპლნი.

დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება მეძაობის (პროსტიტუციის) დაწყების მომენტიდან, ანუ გარკვეული საზღაურის ფასად სქესობრივი კავშირის დამყარებიდან.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი. 253-ე მუხლით აგებს პასუხს სუბტენიორი, რომელმაც ზემოაღნიშნული ხერხით ჩააბა ადამიანი პროსტიტუციაში, ხოლო შემდეგ მეურვეობასა და კონტროლს ახორციელებს მის საქმიანობაზე.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხ-

მობს. როგორც წესი, ამ დანაშაულის მოტივი ანგარებითია, თუმცა მოტივს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ მისი დადგენა აუცილებელია სასჯელის ინდივიდუალიზაციისათვის.

253-ე მუხლის მე-2 ნაწილით პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენს იმავე ქმედების ჩადენა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ან წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის მიმართ.

ორგანიზებული ჯგუფის ცნება მოცემულია სსკ 27-ე მუხლში. რაც შეეხება წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის პროსტიტუციაში ჩაბმას, აქ იგულისხმება 18 წელს მიუღწეველი ორივე სქესის წარმომადგენლის სექსუალური ექსპლუატაციისათვის გამოყენება. აქ ტრანსფორმირებულია ბავშვის უფლებების დაცვის კონვენციის 34-ე მუხლის მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ დაუშვებელია ბავშვთა გამოყენება პროსტიტუციაში ექსპლუატაციის მიზნით ან სხვა უკანონო სექსუალურ პრაქტიკაში.

პროსტიტუციისათვის ადგილის ან საცხოვრებლის გადაცემა (მუხლი 254-მ).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი ზნეობა.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება პროსტიტუციისათვის ადგილის ან საცხოვრებლის გადაცემაში.

პროსტიტუციის ადგილად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა შენობა, ნაგებობა, სადგომი, საცავი. ეს შეიძლება იყოს სტაციონარული ან მოძრავი, საცხოვრებელი ან არასაცხოვრებელი, ჩვეულებრივი ან სპეციალურად მოწყობილი მეძაობისათვის. პროსტიტუციისათვის იყენებენ საცხოვრებელ ბინებს, სამსახურებრივ შენობებს, სპეციალურად მოწყობილ ტექნიკურ და დამხმარე შენობებს, ღამის გასართობ დაწესებულებებს, კაზინოებს, სასტუმროებს და სხვ.

მეძაოთნ სქესობრივი კავშირისათვის ადგილის ან საცხოვრებლის ერთჯერადად გადაცემა, თუნდაც შესაბამისი ანაზღაურებით, არ შეიცავს ამ დანაშაულის შემადგენლობას. დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი შერაცხადი ფიზიკური პირი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. დანაშაულის მოტივი, როგორც წესი, ანგარებაა, თუმცა კვალიფიკაციისათვის მას მნიშვნელობა არ ენიჭება.

პორნოგრაფიული ნაწარმოების ან სხვა საგნის უკანონოდ დამზადება ან გასაღება (მუხლი 255-მ).

ჯერ კიდევ 1923 წლის 12 სექტემბერს ქენევაში მიღებულ იქნა საერთაშორისო კონვენცია პორნოგრაფიული გამოცემების ბრუნვისა და ვაჭრობის აღკვეთის შესახებ. კონვენციას ხელი მოაწერეს ისეთმა ქვეყნებმა, როგორიცაა: ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი, ესპანეთი, ჩინეთი, იაპონია და სხვ. ყოფილი სსრ კავშირი ამ კონვენციას შეუერთდა 1935 წლის 8 ივლისს.

კონვენციამ დასჯადად გამოაცხადა: 1. პორნოგრაფიული ნაწარმოების, ნახატის, გრაფიურის, სურათის, ბეჭდური გამოცემის, აფიშის, კინოფილმისა და სხვა პორნოგრაფიული საგნის დამზადება ან შენახვა მათი გაყიდვის ან გავრცელების მიზნით, ანდა მათი საჯარო გამოფენის მიზნით; 2. პორნოგრაფიული საგნების შეტანა, გატანა, გადაზიდვა ზემოაღნიშნული მიზნებისათვის ან ამა თუ იმ გზით ბრუნვაში გაშვება; 3. პორნოგრაფიული საგნებით ვაჭრობა, მათი გავრცელება, საჯაროდ გამოფენა, ჩაბარება ან გაქირავება ხელობის სახით; 4. პორნოგრაფიული საგნების ბრუნვის ან ვაჭრობის წახალისების, ასევე მათი შეძენის მიზნით ინფორმაციის გავრცელება ან ანონსირება. როგორც ვხედავთ, კონვენციამ აკრძალულ ქმედებათა საკმაოდ ფართო ჩამონათვალი დაადგინა და მიზნად ისახავს პორნოგრაფიული საგნების ბრუნვისა და ამ ნივთებით ვაჭრობის აღკვეთას.

ამრიგად, პორნოგრაფიის გავრცელება საერთაშორისო ხასიათის დანაშაულია. პორნოგრაფიის ინდუსტრიამ წალეკა ბევრი ქვეყანა და სახელმწიფოთა საზღვრებს გადააბიჯა. ამ საერთაშორისო ვალდებულებათა რეალიზაციის გამოძახილია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაწესება პორნოგრაფიული ნაწარმოების ან სხვა საგნის უკანონოდ დამზადებისა ან გასაღებისათვის (მუხ. 255-ე).

განსახილველი დანაშაული ხელყოფს საზოგადოებრივ ზნეობას, პიროვნების ნორმალურ ზნეობრივ და სექსუალურ განვითარებას, საზოგადოებაში აღიარებულ წარმოდგენას ადამიანთა სექსუალური, ინტიმური ცხოვრების სფეროში ნებადართულისა და აკრძალულის შესახებ. ამგვარად, სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი ზნეობა. დანაშაულის საგანია პორნოგრაფიული ნაწარმოები, ნაბეჭდი გამოცემა, ფოტო, კინო, ვიდეოპროდუქცია, ფერწერული ან გრაფიკული გამოსახულება ან პორნოგრაფიული ხასიათის სხვა საგანი, პორნოგრაფიულად უნდა ჩაითვალოს ისეთი ნაწარმოები, მასალა ან

სხვა საგანი, რომელიც აღძრავს არაჯანსაღ სექსუალურ-ეროტიკულ ინტერესს, სქესობრივი ჟინის გარყვნილ ფორმებში დაკმაყოფილების მოთხოვნილებას, იწვევს სქესობრივი ფუნქციის ამოწურვას. პორნოგრაფიული საგნების დამახასიათებელ თავისებურებად თვლიან იმას, რომ მათი შინაარსი სექსუალური ურთიერთობების ანატომიურ და ფიზიოლოგიურ დეტალებს (წვრილმანებს) უხეში ნატურალიზმით გამოხატავს. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამა თუ იმ მასალისა და საგნის პორნოგრაფიულად ჩასათვლელად საჭიროა შესაბამისი ექსპერტიზის ჩატარება, ვინაიდან ხშირად პორნოგრაფიისა და ეროტიკული ხელოვნების გამიჯვნა საკმაოდ რთულია. ასეთ ექსპერტიზაში ჩართულ უნდა იქნენ ხელოვნებათმცოდნეები, ფსიქოლოგები, სექსოლოგები, ლიტერატურათმცოდნეები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს ალტერნატიული ხასიათის ისეთ მოქმედებებში, როგორიცაა: პორნოგრაფიული ნაწარმოების, ნაბეჭდი გამოცემის, გამოსახულების ან პორნოგრაფიული ხასიათის სხვა საგნის უკანონოდ დამზადება, გავრცელება ან რეკლამირება, აგრეთვე ასეთი საგნით ვაჭრობა, ანდა მისი შენახვა გაყიდვის ან გავრცელების მიზნით.

დისპოზიციაში ხაზგასმულია ჩამოთვლილ მოქმედებათა უკანონობა, რაც იმაზე მიგვანიშნებს, რომ კანონის საფუძველზე პორნოგრაფიული საგნების დამზადება ან გავრცელება დაშვებულ უნდა იქნეს. თუმცა დღესდღეობით ამგვარ ქმედებათა რეგლამენტაცია არც ერთ ნორმატიულ აქტში არ არის. ალბათ, საჭიროა სპეციალური ნორმატიული აქტის გამოცემა, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოს პოლიტიკას სექსუალური კულტურის სფეროში. ამგვარ ქმედებათა რეგლამენტაციის აუცილებლობა იმითაც არის განპირობებული, რომ პორნოგრაფიული მასალა, შესაძლებელია, კანონიერი მიზნებითაც იყოს გამოყენებული. მაგალითად, თანამედროვე სექსოლოგია პორნო ვიდეოფილმებს იყენებს თერაპიული მიზნებისათვის ზოგიერთი სექსუალური მოშლილობის მკურნალობის დროს.

პორნოგრაფიული საგნის დამზადება ნიშნავს ლიტერატურული, ფერწერული, ფოტოგრაფიული, ვიდეო და ა.შ. მასალის (პროდუქციის) შექმნას, ანდა უკვე არსებული ნაწარმოების გადაკეთებას, შევსებას.

პორნოგრაფიული საგნის გავრცელება ნიშნავს მის გადაცემას სხვა პირებისათვის, ჩვენებას, გაჩუქებას, გაცვლას, პორნოგრაფიული შოუს ორგანიზებასა და ჩვენებას და ა.შ.

პორნოგრაფიული საგნების რეკლამირება ნიშნავს ნებისმიერი საშუ-

ალებითა და ფორმით მათ შესახებ ინფორმაციის გავრცელებას, რომელიც გამიზნულია პირთა განუსაზღვრელი წრისათვის და ემსახურება პორნოგრაფიული ნაწარმოებისა თუ სხვა მასალებისადმი ადამიანთა ინტერესის ფორმირებასა და შენარჩუნებას, აგრეთვე ამგვარი პროდუქციის რეალიზაციისათვის ხელშეწყობას. რეკლამის ხერხები სხვადასხვაგვარია და ისინი კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენენ.

პორნოგრაფიული საგნით ვაჭრობა, მართალია, მისი გავრცელების ერთ-ერთი ხერხია, მაგრამ კანონმდებელმა ის ცალკე გამოყო. ვაჭრობა ნიშნავს ნივთის სასყიდლოთ გადაცემას. მნიშვნელობა არა აქვს თვითონ დამამზადებელი ყიდის მას თუ სხვა ვინმე. ასევე არა აქვს მნიშვნელობა ვაჭრობა აშკარად ხდება თუ ფარულად, საცალო თუ საბითუმო ქსელში, სისტემატურად თუ ერთჯერადად. ეს გარემოებები მხედველობაში მიიღება მხოლოდ სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

პორნოგრაფიული საგნის შენახვას კანონმდებელი დასჯადად თვლის მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის ხდება გაყიდვის ან გავრცელების მიზნით. პირადი მოხმარება არ ისჯება.

განსახილველ დანაშაულს ფორმალური შემაღვენლობა აქვს და ის დამთავრებულად ჩაითვლება კანონში მითითებული ერთ-ერთი მოქმედების ჩადენის მომენტიდან.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული შერაცხადი პირი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე გულისხმობს პირდაპირ განზრახვას. განსახილველი დანაშაულის ჩამდენს გაცნობიერებული აქვს, რომ მის მიერ დამზადებული, რეკლამირებული, გაყიდული ან სხვა გზით გავრცელებული ნივთი პორნოგრაფიული შინაარსისაა და სურს ეს მოქმედება.

პორნოგრაფიული საგნის შენახვისათვის აუცილებელია გაყიდვის ან გავრცელების მიზანი. ასეთი საგნით ვაჭრობის დროს მოტივი და მიზანი ანგარებულია.

არასრულწლოვანის ჩაბმა პორნოგრაფიული ნაწარმოების ან სხვა საგნის უკანონოდ დამზადებასა და გასაღმავში (მუხლი 255¹-მ).

სსკ 255¹-ე მუხლით გათვალისწინებული შემაღვენლობა სპეციალურია 255-ე მუხლში მოცემულ შემაღვენლობასთან მიმართებაში. ეს

ნორმა 2003 წლის 20 ივნისს შეტანილ იქნა სისხლის სამართლის კოდექსში და ზოგად ნორმასთან (მუხლი 255-ე) შედარებით უფრო მკაცრ პასუხისმგებლობას ადგენს არასრულწლოვანის ჩაბმისათვის პორნოგრაფიული ნაწარმოების ან სხვა საგნის უკანონოდ დამზადებასა და გასაღებაში.

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში აღნიშნულია, რომ ბავშვებს აქვთ განსაკუთრებული ზრუნვისა და დამატების უფლება.

ბავშვის უფლებების შესახებ 1989 წლის კონვენციის 34-ე მუხლის მიხედვით, მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებულია კისრულობენ დაიცვან ბავშვები სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური გარყვნილების ყველა ფორმისაგან. ამ მიზნით ერთ-ერთ ამოცანად დასახულია პორნოგრაფიისა და პორნოგრაფიულ მასალებში ბავშვთა გამოყენების აღკვეთა. ამავე მიზანს ისახავს ბავშვის უფლებების კონვენციის დამატებითი ოქმი „ბავშვებით ვაჭრობის, ბავშვთა პროსტიტუციისა და ბავშვთა პორნოგრაფიის შესახებ“, რომლის რატიფიკაცია საქართველოს პარლამენტმა მოახდინა 2002 წლის 27 სექტემბერს. სწორედ ამ საერთაშორისო ვალდებულების ტრანსფორმაცია მოხდა სსკ 255-ე მუხლში. აღნიშნული ქმედების კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს საზოგადოებრივი ზნეობისა და არასრულწლოვანის ინტერესების დაცვას.

დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს არასრულწლოვანის ჩაბმაში პორნოგრაფიული ნაწარმოების, ნაბეჭდი გამოცემის, გამოსახულების ან პორნოგრაფიული ხასიათის სხვა საგნის უკანონოდ დამზადებაში, გავრცელებაში, რეკლამირებასა და ამგვარი საგნით ვაჭრობაში, აგრეთვე არასრულწლოვანის გამოსახულების ან ხმის გამოყენებაში პორნოგრაფიულ მასალებში.

პორნოგრაფიული ნაწარმოების ან სხვა საგნის უკანონოდ დამზადებასა და გასაღებაში არასრულწლოვანის ჩაბმის ხერხები კანონში დაკონკრეტებული არ არის. ეს შეიძლება მოხდეს იძულებით, მუქარით, შანტაჟით, დაყოლიებით და სხვ. პორნოგრაფიაში ჩაბმის ხერხს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

პორნოგრაფიული ნაწარმოების ან სხვა საგნის უკანონოდ დამზადების, გავრცელების, რეკლამირებისა და ვაჭრობის შესახებ უკვე ვისაუბრეთ 255-ე მუხლის კომენტარში, ამიტომ მასზე აქ აღარ შევჩერდებით.

255-ე მუხლს აქვს შენიშვნა, რომელშიც მოცემულია არასრულწლოვანთა პორნოგრაფიის ღეფინიცია. სახელდობრ, არასრულწლოვანთა

პორნოგრაფიად განსაზღვრულია ნებისმიერი სახის ვიზუალური ან აუდიომასალა, რომელშიც არასრულწლოვანი გამოიყენება სექსუალურ კონტექსტში – ვიზუალურად გამოისახება არასრულწლოვანის მონაწილეობა ნამდვილ ან სიმულირებულ სექსუალურ სცენებში ან მომხმარებლის სექსუალური მოთხოვნების დაკმაყოფილების მიზნით ნაჩვენებია არასრულწლოვანის გენიტალური ორგანოები, აგრეთვე ამგვარი მასალის დამზადება, გავრცელება და მოხმარება.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. მოტივი და მიზანი, როგორც წესი, ანგარებითია, თუმცა მათ კანონი კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობას არ ანიჭებს.

რაც შეეხება დანაშაულის სუბიექტს, ის შეიძლება იყოს როგორც მღვდლობითი, ისე მამრობითი სქესის წარმომადგენელი სრულწლოვანი პირი.

იხმთი ნაწარმოების დამზადება ან გავრცელება, რომელიც პროპაგანდას უწყვეს ძალადობას ან სისასტიკის კულტს (მუხლი 256-ე).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია მოსახლეობის ზნეობრივი და ფიზიკური სიჯანსაღე.

კონსტიტუცია უზრუნველყოფს ადამიანის ინტელექტუალური შემოქმედების თავისუფლებას, მაგრამ ეს ძირითადი უფლება არ არის შეუზღუდავი. კონსტიტუცია გარკვეულ შეზღუდვას აწესებს შემოქმედებითი ნაწარმოების გავრცელების მიმართ. კერძოდ, შემოქმედებითი ნაწარმოების გავრცელება შესაძლებელია შეიზღუდოს ან აიკრძალოს, თუ მისი გავრცელება არღვევს სხვა ადამიანის კანონიერ უფლებებს.

სადავო არ უნდა იყოს ის, რომ საზოგადოებრივ ზნეობას სერიოზულ საფრთხეს უქმნის ისეთი ნაწარმოების გავრცელება, რომელიც ადამიანს უბიძგებს ძალადობისაკენ, სისასტიკისა და აგრესიისაკენ; პროპაგანდას უწევს ისეთ საშიშ ქმედებებს, რომელსაც შეუძლია ზიანი მიაყენოს ადამიანის ჯანმრთელობას ან დემუქროს საზოგადოების უსაფრთხოებას. სწორედ ამიტომაც კრიმინალიზებული მსგავსი ქმედება.

განსახილველი დანაშაულის საგანია კინოფილმი, ვიდეოფილმი ან სხვაგვარი ნაწარმოები, რომელიც პროპაგანდას უწევს ძალადობის ან სისასტიკის კულტს. სხვა ნაწარმოებს შეიძლება მიეკუთვნოს ინფორმაციის ისეთი წყაროები, როგორიცაა: წიგნი, სლაიდი, მაგნიტური ჩანაწერი და ა.შ.

ძალადობისა და სისასტიკის კულტი გულისხმობს ვინმეს მიმართ დაუდობელი, უმოწყალო ფიზიკური იძულების გამოყენებისადმი თავგანისცემას ანდა ყოვლისშემძლეობის გადმერთებას. ძალადობისა და სისასტიკის კულტი მიზნად ისახავს (განაპირობებს) ქვენა გრძნობების აღმოცენებას.

დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს ისეთი კინოფილმის, ვიდეოფილმის ან სხვაგვარი ნაწარმოების დამზადებაში, გავრცელებაში, ჩვენებაში ან შენახვაში, გავრცელებისა და ჩვენების მიზნით, რომელიც პროპაგანდას უწევს ძალადობის ან სისასტიკის კულტს.

ნაწარმოების დამზადება ნიშნავს მის შექმნას, გადაღებას, გამრავლებას და ა.შ.

ნაწარმოების გავრცელება გულისხმობს მის გასხვსებას როგორც სასყიდლოთ, ისე უამისოდ; სხვის სარგებლობაში გადაცემას.

ნაწარმოების ჩვენება ეს არის კინოფილმის ან ვიდეოფილმის დემონსტრირება, ნახატების, სლაიდების, ფოტოების დემონსტრირება და ა.შ.

ნაწარმოების შენახვა დასჯადია მხოლოდ მაშინ, თუ ის მიზნად ისახავს გავრცელებას ან ჩვენებას.

დანაშაულს ფორმალური შემადგენლობა აქვს და დამთავრებულად ჩაითვლება ზემოაღნიშნული ერთ-ერთი მოქმედების ჩადენის მომენტიდან.

დანაშაულის სუბიექტი ზოგადაა — ნებისმიერი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ მსგავსი ქმედება პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. პირს გაცნობიერებული აქვს, რომ ამზადებს, ავრცელებს ან ინახავს, გავრცელებისა და ჩვენების მიზნით, ისეთ ნაწარმოებს, რომელიც პროპაგანდას უწევს ძალადობის ან სისასტიკის კულტს და სურს ეს მოქმედება. ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის სავალდებულო ნიშანია — მიზანი. აღნიშნული ნაწარმოების დამზადების ან შენახვის მიზანია მათი გავრცელება და ჩვენება.

ისტორიის, კულტურის ან ბუნების კმაღლთა დაზიანება ან განადგურება (მუხლი 257-მ).

საქართველოს კონსტიტუციის 34-ე მუხლის მიხედვით, საქართველოს ყოველი მოქალაქე ვალდებულია ზრუნავდეს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა-შენარჩუნებაზე. კულტურულ მემკვიდრეობას სახელმ-

წიფო იცავს კანონით. ამ კონსტიტუციური მოვალეობის დაცვის ერთ-ერთ გარანტს წარმოადგენს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაწესება ისტორიისა და კულტურის ძეგლთა დაზიანებისა ან განადგურებისათვის. მსგავსი ქმედების კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას, რომელიც საზოგადოებრივი ზნეობის განუყრელი ნაწილია. სწორედ ეს ინტერესია სისხლისსამართლებრივი დაცვის ძირითადი უშუალო ობიექტი. სამართლებრივი დაცვის დამატებით ობიექტად ჩაითვლება საკუთრება, ეკოლოგიური უსაფრთხოება, მეცნიერების, ხელოვნების, განათლების ინტერესები.

დანაშაულის საგანია ისტორიის, კულტურის ან ბუნების ძეგლი, ისტორიული ან კულტურული ფასეულობის მქონე საგანი ან დოკუმენტი.

საქართველოს 1999 წლის 25 ივნისის კანონით „კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“, კულტურის ძეგლი არის კულტურული მემკვიდრეობის მატერიალური ერთეული — უძრავი ან მოძრავი ობიექტი, მისი ნაწილი ან ობიექტთა ერთობლიობა, ისტორიული, არქეოლოგიური, ეთნოგრაფიული, არქიტექტურული, მხატვრული, სამეცნიერო, ტექნოლოგიური და სხვა ფასეულობა, რომელსაც კანონით დადგენილი წესით მიენიჭა ძეგლის სტატუსი. მათი კლასიფიკაცია მოცემულია მე-15 და 43-ე მუხლებში. სახელმწიფო აწარმოებს ძეგლთა სარეგისტრაციო ნუსხას — ძეგლთა სახელმწიფო რეესტრს.

ძეგლის სტატუსის მქონე კულტურულ მემკვიდრეობას იცავს სახელმწიფო, იგი უზრუნველყოფს მის მოვლა-პატრონობასა და მომავალი თაობებისათვის გადაცემას.

დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს აღნიშნული საგნების განზრახ დაზიანებასა და განადგურებაში. ამ ქმედებათა შინაარსი იმავე მნიშვნელობით უნდა გავიგოთ, როგორც სსკ 187-ე და 188-ე მუხლებით გათვალისწინებულ შემადგენლობაშია მოცემული (ნივთის დაზიანება და განადგურება).

ისტორიის, კულტურის ან ბუნების ძეგლის დაზიანება ნიშნავს მის ისეთ მდგომარეობაში ჩაყენებას, რაც შეუძლებელს ხდის დანიშნულებისამებრ გამოყენებას დაზიანებული ძეგლის მეცნიერული მეთოდებით აღდგენის — რესტავრაციის ანდა რეკონსტრუქციის, რეგენერაციის გარეშე.

განადგურება ნიშნავს აღნიშნული საგნების ლიკვიდაციას, დანგრევას, მათი, როგორც კულტურული ფასეულობის არსებობის შეწყვეტას. მაგალითად, მოძრავი ძეგლი დაკარგავს კულტურული ფასეულობის

სტატუსს, თუ განადგურების შედეგად მისი აღდგენა შეუძლებელი ან მიზანშეუწონელია.

დანაშაულს მატერიალური შემადგენლობა აქვს და დამთავრებულად ჩაითვლება ისტორიის, კულტურის ან ბუნების ძეგლის დაზიანების ან განადგურების მომენტიდან. ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და დამდგარ საზიანო შედეგს შორის.

დანაშაულის სუბიექტი ზოგადია, პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი შერაცხადი ფიზიკური პირი.

რაც შეეხება დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს, 257-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობა განზრახვას გულისხმობს, რაც პირდაპირ არის მიითთებული დისპოზიციაში. ქმედების მოტივსა და მიზანს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

257-ე მუხლის მე-2 ნაწილში პასუხისმგებლობა დამძიმებულია დანაშაულის საგნით, კერძოდ, აქ საუბარია განსაკუთრებული ღირებულების ობიექტის დაზიანებაზე ან განადგურებაზე.

ისტორიის, კულტურის ან ბუნების კონკრეტული ძეგლის განსაკუთრებული ღირებულება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა გაირკვეს, ამისათვის შესაძლებელია ჩატარდეს ხელოვნებათმცოდნეობის, ეკოლოგიური და სხვა სახის ექსპერტიზები. მაგალითად, განსაკუთრებული ღირებულების ობიექტს შეიძლება მიეკუთვნოთ იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხაში შესული უძრავი ძეგლი, მოძრავი ძეგლი, რომელსაც საქართველოს პრეზიდენტმა განსაკუთრებული მნიშვნელობის კატეგორია მიანიჭა (მაგალითად, ნიკო ფიროსმანის ნახატები, ზახულის ხატი, ანჩისხატის ხელთუქმნელი ხატი, ქართული მინანქრები და სხვ.).

257-ე მუხლის მე-3 ნაწილი ითვალისწინებს ისტორიის, კულტურის ან ბუნების ძეგლის ანდა ისტორიული ან კულტურული ფასეულობის მქონე საგნის ან დოკუმენტის დაზიანებას ან განადგურებას გაუფრთხილებლობით. ეს შემადგენლობა, 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ შემადგენლობისგან მხოლოდ სუბიექტური მხარით განსხვავდება, კერძოდ, ეს უკანასკნელი გაუფრთხილებლობას გულისხმობს.

257-ე მუხლის მე-4 ნაწილი, მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული შემადგენლობის პრივილეგირებულ სახეს ითვალისწინებს. კერძოდ, აქ საუბარია განსაკუთრებული ღირებულების ობიექტის განადგურებაზე ან დაზიანებაზე გაუფრთხილებლობით. ამ ქმედების შინაარსი სსკ 188-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობის მნიშვნელობით უნდა გაეიგოს.

მიცვალებულისადმი უპატივცემულობა (მუხლი 258-მ).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი ზნეობა. სისხლისსამართლებრივი დაცვის დამატებით ობიექტს (ზოგჯერ ფაქულტატურსა და ზოგჯერ აუცილებელს) წარმოადგენს საკუთრება. მსგავსი დანაშაული შეურაცხყოფს მოქალაქეთა მორალურ გრძნობებს, გარდაცვლილის ხსოვნას, რომლის მიმართ საზოგადოებასა და მის თითოეულ წევრს აქვს შეფასების საკუთარი პოზიცია და მნიშვნელოვან როლს აკუთვნებს პირად ცხოვრებაში,

დანაშაულის საგანია ცხედარი, საფლავი, საფლავის ძეგლი ან მისი სხვა მიწისზედა ნაგებობა, აგრეთვე საფლავში ჩატანებული ნივთები.

დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს ცხედრის ან საფლავის წაბილწვაში, საფლავის ძეგლის ან მისი სხვა მიწისზედა ნაგებობის დანგრევაში ან დაზიანებაში.

ცხედრის წაბილწვას ადგილი ექნება მაშინ, როცა ზღუდა ისეთი უზნეო და შეურაცხყოფელი მოქმედებები, როგორიცაა: გარდაცვლილის საფლავიდან ამოთხრა, გვამის დაზიანება, გაშიშვლება, დანაწევრება, ნეკროფილია, გვამის გატაცება და ა.შ. ცხედრის წაბილწვას არ წარმოადგენს გვამის ექსკუპაცია, რომელიც საპროცესო ნორმების დაცვით ხორციელდება.

საფლავის წაბილწვა ნიშნავს ისეთი მოქმედებების ჩადენას, როგორიცაა საფლავზე შეურაცხყოფელი წარწერების, ნიშნების, ნახატებისა და სიმბოლოების გაკეთება, გარდაცვლილის ახლობლების გრძნობებზე ზემოქმედება საფლავზე სხვადასხვა ცინიკური მოქმედების ჩადენით, მაგალითად, დანაგვიანება, ყვავილების დაზიანება ან განადგურება და ა.შ.

საფლავის ძეგლის ან მისი სხვა მიწისზედა ნაგებობის (მესერი, ჯვარი, საყვავილე, საფლავის ქვა, სტელა და სხვ.) დანგრევა ან დაზიანება იმავე მნიშვნელობით უნდა გაეიგოს, როგორც 257-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემადგენლობაში.

ამასთანავე, თუ დაზიანებული ან განადგურებული საფლავი მატერიალური კულტურის ძეგლს წარმოადგენდა, მაშინ ქმედების კვალიფიკაცია მოხდება სსკ 257-ე მუხლით (ისტორიის, კულტურის ძეგლის დაზიანება ან განადგურება).

დანაშაულის დამთავრების მომენტი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სახის მოქმედებათა ჩადენას ჰქონდა ადგილი. ცხედრის ან საფლავის

წაბილწვა ფორმალური დანაშაულია და დამთავრებულია თვით მოქმედების ჩადენისთანავე, საფლავის ძეგლის ან მისი სხვა მიწისზედა ნაგებობის დანგრევა და დაზიანება — მატერიალური დანაშაულია და დამთავრებულია შესაბამისი შედეგის დადგომის მომენტიდან.

დანაშაულის სუბიექტი ზოგადია, პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი, შერაცხადი ფიზიკური პირი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს. ქმედების 158-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით კვალიფიკაციისათვის მოტივსა და სხვა სუბიექტურ ნიშნებს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

258-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია საფლავში ჩატანებული ან საფლავზე არსებული ნივთის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება, რაც გულისხმობს ხსენებული საგნის ფარულ ან აშკარა დაუფლებას, ამოღებას მისი საკუთარი შეხედულებისამებრ განკარგვის მიზნით. გატაცების საგანი შეიძლება იყოს საფლავის ქვა, სტელა, ფილა, საფლავის მესერი, აგრეთვე, ცხედარზე არსებული სხვადასხვა ნივთი — ტანსაცმლი, სამკაულები და სხვა.

258-ე მუხლის მე-3 ნაწილში მოცემულია პასუხისმგებლობის განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებები: იგივე ქმედება ჩადენილი ჯგუფურად, რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო; ძალადობით ან ძალადობის მუქარით.

პირველი ნიშანი რაიმე სპეციფიკური თავისებურებებით არ გამოირჩევა და მისი განმარტება უნდა მოხდეს სსკ 27-ე მუხლის საფუძველზე.

მეორე დამამძიმებელი გარემოება მიეკუთვნება დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს. ამ შემთხვევაში უნდა დადგინდეს, რომ მიცვალებულისადმი უპატივცემულობა, რაც გამოიხატა ცხედრის ან საფლავის წაბილწვაში, საფლავის ძეგლის ან მისი სხვა მიწისზედა ნაგებობის დანგრევაში ან დაზიანებაში, საფლავში ჩატანებული ან საფლავზე არსებული ნივთის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება განპირობებული იყო რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის მოტივით, და ამით სურდა დამნაშავეს გარკვეული ეროვნების, რასის ან კონფესიის პატივისა და ღირსების დამცირება.

მესამე დამამძიმებელი გარემოება დანაშაულის ობიექტურ მხარეს მიეკუთვნება და გულისხმობს ფიზიკური ძალადობის ან ძალადობის მუქარის გამოყენებას იმ პირთა მიმართ, ვინც წარმართავენ, ან იცავენ მიცვალებულის დაკრძალვის ან სულის მოხსენიების ცერემონიას, ანდა

მონაწილეობენ მასში. ამასთანავე, ფიზიკური ძალადობა არ უნდა აღემატებოდეს ჯანმრთელობის მსუბუქი ხარისხის დაზიანების ფარგლებს (ცემა, გათოკვა). უფრო მძიმე ხარისხის დაზიანება დამატებით 117-ე ან 118-ე მუხლებით უნდა დაკვალიფიცირდეს.

მუქარა, როგორც ფსიქიკური ძალადობის ფორმა, ნებისმიერი შინაარსის შეიძლება იყოს, ამავე დროს, ის რეალურიც უნდა იყოს.

ცხოველებისადმი სასტიკი მოპყრობა (მუხლი 259-მ).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი ზნეობა. მსგავსი ქმედების კრიმინალიზაცია მიზნად ისახავს ცხოველებისადმი მოპყრობის ზნეობრივი ნორმების დაცვის უზრუნველყოფას¹. როცა ადგილი აქვს სხვისი ცხოველისადმი სასტიკ მოპყრობას, მაშინ სისხლის-სამართლებრივი დაცვის დამატებითი ფაქტორიატური ობიექტი შეიძლება იყოს საკუთრება.

დანაშაულის საგანია როგორც შინაური, ისე გარეული ცხოველები, იმისგან დამოუკიდებლად, თუ ვის საკუთრებაში იმყოფებიან.

დანაშაულის ობიექტური მხარე შეიძლება გამოიხატოს ცხოველებისადმი სასტიკ მოპყრობაში, რამაც მისი დაღუპვა ან დასახიჩრება გამოიწვია, აგრეთვე ცხოველის წვალეობაში.

ცხოველისადმი სასტიკ მოპყრობად შეიძლება ჩავთვალოთ ცემა, ჭრილობების მიყენება, საჭმლისა და წყლის გარეშე დატოვება, გამოყენება არასამეცნიერო ექსპერიმენტებისათვის, სხვადასხვა სახის ორთაბრძოლებში, რის შედეგადაც ცხოველები იღებენ დასახიჩრებას ან იღუპებიან. სასტიკ მოპყრობად ჩაითვლება აგრეთვე, სამედიცინო ან ბიოლოგიური კვლევის დროს (სამეცნიერო ექსპერიმენტები) გაუმართლებელი წვალეობა, ტანჯვა, ცხოველებზე ნადირობა არაპუშმანური საშუალებებით და სხვ. მსგავსი ქმედება დამთავრებულ დანაშაულად ჩაითვლება, თუ მას შედეგად მოჰყვება ცხოველის დაღუპვა ან დასახიჩრება, ე.ი. დანაშაულს მატერიალური შემადგენლობა აქვს.

¹ უფრო სწორი იქნება თუ ვიტყვით ზნეობრივი და სამართლებრივი ნორმების დაცვის უზრუნველყოფას. სამოქალაქო კოდექსი, რომელიც ცხოველებს ნივთებს უთანაბრებს, უკრძალავს მესაკუთრებს ცხოველებისადმი სასტიკ მოპყრობას, რაც ეწიაღმდეგება პუშმანურობის პრინციპს. ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ კანონი იმპერატიულად მოითხოვს სამედიცინო-ბიოლოგიური კვლევის დროს ლაბორატორიული ცხოველებისადმი პუშმანური დამოკიდებულების პრინციპის დაცვას.

259-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი ქმედების ობიექტური შემადგენლობის მეორე ფორმასაც ითვალისწინებს, სახელდობრ, ცხოველის წვალებას. მასში შეიძლება ვიგულისხმოთ ზოგიერთი ზემოაღნიშნული ქმედება, თუკი მას შედეგად არ მოჰყვება ცხოველის დასახიჩრება ან დაღუპვა.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი, სისხლისამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული, შერაცხადი პირი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე განზრახვას გულისხმობს მისი ორივე სახით. ქმედების მოტივს კანონმდებელი კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობას არ ანიჭებს, თუმცა ის მხედველობაშია მისაღები სასჯელის ინდივიდუალიზაციისას.

259-ე მუხლის მე-2 ნაწილში მოცემულია დანაშაულის კვალიფიციური შემადგენლობა, იგივე ქმედება ჩადენილი: ა) ჯგუფურად; ბ) არაერთგზის; გ) მცირეწლოვანის თანდასწრებით.

პირველი და მეორე მაკვალიფიცირებელი ნიშანი განსახილველ დანაშაულში რაიმე სპეციფიკით არ გამოირჩევა (იხ. სსკ 27-ე და მე-15 მუხლები). რაც შეეხება ცხოველისადმი სასტიკ მოპყრობას არასრულწლოვანის თანდასწრებით, ვფიქრობთ, სავსებით გამართლებულია კანონმდებლის პოზიცია ასეთი დამამძიმებელი გარემოების შემოტანისათვის, ვინაიდან მსგავსი ქმედება წარმოადგენს ჰუმანიზმისა და მორალის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების გამომწვევ (უხეშ) უგულებელყოფას, რომელსაც უარყოფითი კვალის დატოვება შეუძლია არასრულწლოვანის ცნობიერებაში.

თავი XVI

ნარკოტიკული დანაშაული

§1. ნარკოტიკულ დანაშაულთა ზოგადი დახასიათება

საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის კოდექსით, ადრე მოქმედი კოდექსისაგან განსხვავებით, პასუხისმგებლობა ნარკოტიკული დანაშაულისათვის დაწესებულია ცალკე თავით (თავი XXX.III). ეს თავი სსკ მე-9 კარის — დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ — შემადგენელი ნაწილია.

„ნარკოტიკი“ ბერძნული წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს გაშტერებას, გაშეშებას, ე.ი. ნარკოტიკული საშუალების მიღება იწვევს პირის უგონო მდგომარეობას.

სხვადასხვა ნარკოტიკული საშუალება სხვადასხვაგვარად ზემოქმედებს ადამიანის ორგანიზმზე. ზოგი იწვევს სტიმულირებას ან ალგზნებას, ახდენს დამთრგუნველ ზემოქმედებას, ხოლო ნარკოტიკულ საშუალებათა ნაწილი განაპირობებს ჰალუცინაციების წარმოშობას.

ნარკოტიკულ საშუალებას კაცობრიობა უძველესი დროიდან იყენებდა სხვადასხვა მიზნით: გასართობად, რელიგიური რიტუალის ჩასატარებლად, მრეწველობაში (ნარკოტიკული მცენარისაგან ამზადებენ ქალაღს), სამედიცინო დანიშნულებისათვის.

ნარკოტიკული საშუალება მედიცინაში, კერძოდ, ქირურგიაში უძველესი დროიდან გამოიყენება. თანამედროვე მედიცინაში მას იყენებენ თერაპიული მკურნალობის დროსაც, როგორც ტკივილგამაყუჩებელ საშუალებას.

ძირითადი ტკივილგამაყუჩებელი საშუალებაა მორფინის ჯგუფის პრეპარატები (ნარკოტიკული ანალგეტიკები). მათ გარდა, მორფინის ჯგუფს მიეკუთვნება კოდეინი, ომნოპონი, პრომედოლი, ჰალფიუმი და სხვ. ამ ნივთიერებების არაერთგზისი მიღება იწვევს მისდამი ფიზიკურ და ფსიქიკურ შერყევას.

ნარკომანიით გამოწვეული ზიანის ობიექტურად შეფასებისათვის საჭიროა სრულყოფილად იქნეს შესწავლილი, თუ რა ზეგავლენას ახდენს ნარკოტიკული საშუალება ადამიანის ორგანიზმსა და მის ცენტრალურ ნერვულ სისტემაზე.

ნარკოტიკული საშუალების მიღება ადამიანში იწვევს ეიფორიულ მდგომარეობას, ხოლო თანდათანობით იზრდება ტოლერანტობა ამ ნივთიერებისადმი; უფრო მოგვიანებით კი ვითარდება აბსტინენცია, ანუ ნარკოტიკული შიმშილი (ამ ნივთიერებისადმი ფიზიკური დამოკიდებულება)¹.

ნარკოტიკული საშუალების პოტენციური მომხმარებლები არიან უნებისყოფო, სასოწარკვეთილი ადამიანები ან სიამოვნების მაძიებელი ეგოისტები.

ნარკოტიკულმა დანაშაულმა უკვე საერთაშორისო მასშტაბები მიიღო და, ამდენად, მის წინააღმდეგ ბრძოლაც გასცდა ერთი ქვეყნის ფარგლებს. ამის დასტურია არაერთი საერთაშორისო კონვენცია ნარკოტიკული საშუალებისა და ფსიქოტროპული ნივთიერების შესახებ. ეს კონვენციებია: გაეროს 1961 წლის კონვენცია „ნარკოტიკული საშუალების შესახებ“, გაეროს 1971 წლის კონვენცია „ფსიქოტროპული ნივთიერების შესახებ“, გაეროს 1988 წლის კონვენცია „ნარკოტიკული საშუალებებისა და ფსიქოტროპული ნივთიერებების უკანონო ბრუნვის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“. ამ უკანასკნელს დართული აქვს I და II ცხრილი, სადაც ჩამოთვლილია ის ნივთიერებები, რომლებიც ზშირად გამოიყენება ნარკოტიკული და ფსიქოტროპული ნივთიერების უკანონო დამზადებისას და, ამდენად, მათზე საჭიროა კონტროლის დაწესება.

აღნიშნულ კონვენციებზე დაყრდნობით საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „ნარკოტიკული საშუალების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დახმარების შესახებ“ (2002 წ. 5 დეკემბერი).

საქართველოს სსკ XXXIII თავში გათვალისწინებული ნარკოტიკული დანაშაულის სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია მოსახლეობის (საზოგადოების) ზნეობრივი და ფიზიკური ჯანმრთელობა, ასევე ის საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რომელიც უზრუნველყოფს სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების ბრუნვის კანონით დადგენილი წესის დაცვას. ამ დანაშაულთა უმრავლესობას აქვს თავისი საგანი; მაგალითად, ნარკოტიკული საშუალება, მისი ანალოგი ან პრეკურსორი (სსკ 260-ე, 262-ე, 264-ე, 273-ე მუხლები), ასევე ფსიქოტროპული ნივთიერება, მისი ანალოგი ან ძლიერმოქმედი ნივთიერება (სსკ 261-ე, 263-ე, 264-ე) და ყალბი რეცეპტი (სსკ 267-ე, 268-ე მუხლები).

¹ А. Габини, Наркотизм, Тб., 1977, с.13.

ობიექტური მხრივ განსახილველ დანაშაულთა უმრავლესობა აქტიურობითაა ჩადენილი (260-ე, 261-ე, 262-ე, 263-ე, 264-ე, 265-ე, 266-ე, 267-ე, 268-ე, 271-ე, 272-ე, 273-ე მუხლები). ზოგი მათგანის ჩადენა შეიძლება როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით (269-ე და 274-ე მუხლები). ობიექტური მხრივ ამ დანაშაულთა უმრავლესობა ფორმალური შემადგენლობისაა, ე.ი. დამთავრებულია ქმედების ჩადენისთანავე (სსკ 262-ე, 263-ე, 265-ე, 266-ე, 267-ე, 268-ე, 271-ე, 274-ე), ხოლო ზოგ შემთხვევაში აუცილებელია კანონში მითითებული შედეგის დადგომა (264-ე, 269-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 ნაწ. 270-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 ნაწ., 272-ე მუხლი). ობიექტური მხარის ფაქულტატურ ნიშნებს მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა აქვს იშვიათ შემთხვევაში (სსკ 262-ე მუხლი – საქართველოში შემოტანა ან საქართველოდან გატანა; სსკ 264-ე მუხლის მე-2 ნაწ. „ვ“ და მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტები).

ნარკოტიკულ დანაშაულთა სუბიექტი უმრავლეს შემთხვევაში არის ნებისმიერი შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი. მაგრამ გვხვდებიან სპეციალური სუბიექტებიც. კერძოდ ისინი, ვინც ბოროტად იყენებენ სამსახურებრივ მდგომარეობას (სსკ 260-ე მუხლის მე-2 ნაწ. „გ“ პუნქტი; 261-ე მუხლის მე-3 ნაწ. „გ“ პუნქტი; 262-ე, 263-ე, 264-ე, 265-ე მუხლების მე-2 ნაწ. „გ“ პუნქტი და სხვ.), ასევე 269-ე და 270-ე მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულებს სჩადიან სპეციალური სუბიექტები, ხოლო სსკ 274-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ის ნარკომანი, რომელსაც სასამართლოს მიერ დაკისრებული აქვს იძულებითი მკურნალობა.

სუბიექტური მხრივ ნარკოტიკულ დანაშაულთა უმრავლესობა განზრახია.

ბრალეული პასუხისმგებლობის დასაბუთება შესაძლებელია ნარკომანის მიერ სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების უკანონო დამზადების, შეძენისა თუ შენახვისათვის პირადი მოხმარების მიზნით. მართალია, ნარკომანს აქვს დაუძლეველი (ავადმყოფური) სურვილი ნარკოტიკული საშუალების მიღებისა, რისგანაც თავის შეკავება არ შეუძლია, მაგრამ პასუხისმგებლობის საფუძველი, ამ შემთხვევაში, გადატანილია იმ მომენტისათვის, როცა პირი ჯერ კიდევ არ იყო ნარკომანი და ჰქონდა თავისი ქმედების შეფასებისა და მასზე ხელმძღვანელობის უნარი. ამდენად, როცა პირი იწყებს ნარკოტიკული საშუალების უკანონო მოხმარებას, მან იცის, თუ რა შედეგები შეიძლება

მოჰყვეს მის ქმედებას და ამის მიუხედავად, მაინც აგრძელებს ნარკოტიკული საშუალების უკანონო მოხმარებას. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დასაბუთების ამგვარი შემთხვევები იურიდიულ ლიტერატურაში ცნობილია *actio-libera incausa*-ს სახელწოდებით! მაგრამ განსხვავებულ სიტუაციასთან გვაქვს საქმე სომატონარკომანების მიმართ.

სომატონარკოზი არის პირი, რომელიც დაავადებულია ტკივილის სინდრომით მიმდინარე რომელიმე სომატური ავადმყოფობით. მას კანონიერად აქვს დანიშნული ტკივილგამაყუჩებელი ნარკოტიკული საშუალება და მის მიმართ დროთა განმავლობაში ჩამოუყალიბდა ფიზიკური ან/და ფსიქიკური დამოკიდებულება.

როგორც ვხედავთ, სომატონარკოზმანის ბრალი არაა ის, რომ მას განვითარებული აქვს ნარკოტიკების მიღებისადმი დაუძლეველი სურვილი. ამდენად, ნარკოტიკული საშუალების უკანონო მოხმარებისადმი სომატონარკოზმანის ბრალის დასაბუთება შეუძლებელია და არ არსებობს ამ ქმედებისადმი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაწესების საფუძველი.

ერთადერთი, რაშიც შეიძლება ბრალი დავდოთ მას, ესაა იმულებითი მკურნალობისათვის თავის არიდება. აქ უკვე მნიშვნელობა არა აქვს იმას, დავადება „ნარკომანია“ პირის ბრალითაა გამოწვეული თუ ბრალის გარეშე. იგივე შეიძლება ითქვას იმ პირის მიმართ, რომელიც ნარკომანი გახდა იმის გამო, რომ სხვამ ძალადობის გამოყენებითა და არაერთგზის მის ორგანიზმში შეიყვანა ნარკოტიკული საშუალება. ასეთ შემთხვევაში ნარკომანი სხვისი ძალადობის მსხვერპლია.

ნარკოტიკულ დანამაშულებში დანამაშულის მიზანი ზოგჯერ წარმოადგენს მაკვალფიცირებელ გარემოებას (სსკ 266-ე, 267-ე, 268-ე, 271-ე, 273-ე მუხლები).

იშვიათ შემთხვევაში ნარკოტიკულ დანაშაულთა ჩადენა შეიძლება გაუფრთხილებლობითაც (სსკ 269-ე, 270-ე მუხლები).

ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან
პრეპერსორის უკანონო დამზადება, წარმოება, შემენა,
შენახვა, გადაცემა, გადაზიდვა ან გასაღება
(მუხლი 260-ე).

წინამდებარე მუხლი თავისი შემადგენლობით რამდენადმე განსხვავდება ადრე მოქმედი სს კოდექსის შესაბამისი მუხლისაგან. ეს, ძირითადად, გამოიხატება იმაში, რომ ახალი კოდექსი არ ასხვავებს ნარკოტიკულ საშუალებათა მომხმარებლისა და გამსაღებლის პასუხისმგებლობას (თუ მხედველობაში არ მივიღებთ სს კოდექსის 273-ე მუხლს).

აღნიშნული დანაშაულის ობიექტია მოსახლეობის ჯანმრთელობა და ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის ბრუნვის კანონით განსაზღვრული წესი. აღნიშნული წესი დადგენილია როგორც კანონით – „ნარკოტიკული საშუალების, ფსიქოტროპული ნივთიერებისა და პრეკურსორის და ნარკოლოგიური დახმარების შესახებ“, ისე იმ საერთაშორისო კონვენციებით, რომელსაც საქართველო შეუერთდა და რომლებიც აწესრიგებენ ამ საკითხს.

ნარკოტიკული საშუალების ცნება მოიცავს ორ ასპექტს: სამედიცინო და იურიდიულ ასპექტებს. სს კოდექსში იგულისხმება ამ ცნების იურიდიული ასპექტები. კერძოდ, ნარკოტიკულ საშუალებაში იგულისხმება სინთეტიკური ან ბუნებრივი წარმოშობის ნივთიერება, პრეპარატი, მცენარე, რომელიც გაეროს კონვენციის დებულებათა შესაბამისად შეტანილია საქართველოში სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების ჩამონათვალში.

რაც შეეხება პრეკურსორს, ესაა ნივთიერება, რომელიც გამოიყენება სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნარკოტიკული საშუალების ან ფსიქოტროპული ნივთიერების საწარმოებლად, დასამზადებლად, გადამამუშავებლად და გაეროს კონვენციების დებულებათა შესაბამისად შეტანილია სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების¹ ჩამონათვალში.

ნარკოტიკული საშუალების ანალოგებში იგულისხმება საქართველოში ბრუნვისათვის აკრძალული სინთეტიკური ან ბუნებრივი წარმოშობის საშუალებები ან ნივთიერებები, რომლებიც არ არიან შეტანილი კონ-

¹ ԿՈՄՍՈՂՆՈՎ Կ.Կ. ԿՈՄՍՈՂՆՈՎ ԿՈՄՍՈՂՆՈՎՈՎ ԿՈՄՍՈՎ, Կ.Ի, 1902, Կ. 99.

¹ საეკიალოურ კონტროლის დაქვემდებარებულ ნიუთიერებებში იგულისხმება გაეროს კონვენციების, დებულებათა შესაბამისად, საქართველოში ბრუნვაზე კონტროლს დაქვემდებარებული ნარკოტიკული საშუალებები, ფსიქოტროპული ნიუთიერებები ან პრეკურსორები.

ტროლს დაქვემდებარებულ ნივთიერებათა სიებში, მაგრამ მათი ორგანიზმზე ფსიქოაქტიური მოქმედება მსგავსია კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების ჩამონათვალში შეტანილი ნარკოტიკული საშუალების ორგანიზმზე ფსიქოაქტიური მოქმედებისა.

საქართველოს კანონში „ნარკოტიკული საშუალების, ფსიქოტროპული ნივთიერების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დახმარების შესახებ“ ჩამოთვლილია საქართველოში კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების სია:

ა) I სია მოიცავს ნარკოტიკული საშუალებების კრებსით ჩამონათვალს.

ბ) II სია — მკაცრად შეზღუდული ნარკოტიკული საშუალებების ჩამონათვალს; საქართველოში ეს ნივთიერებები სამედიცინო მიზნით გამოყენებისას აკრძალულია. ესენია განსაკუთრებით საშიში ნარკოტიკული საშუალებები, რომელთა გამოყენებაც ნებადართულია მხოლოდ სასწავლო, სამეცნიერო-კვლევითი და საექსპერტო-დიაგნოსტიკური საქმიანობის განხორციელების მიზნით, ასეთი ნარკოტიკული საშუალებაა, მაგალითად: აცეტილირებული ოპიუმი, ჰაშიში (ანაშა), ჰეროინი (დიაცეტილმორფინი), კანამირი (მარიხუანა), ეფედრინი (მეტკატინონი) და სხვ.

გ) III სია — შეზღუდული ნარკოტიკული საშუალებების ჩამონათვალს.

ესენია ის ნარკოტიკული საშუალებები, რომელთა სამედიცინო მიზნით გამოყენება საქართველოში ნებადართულია (მაგალითად, მორფინის ჯგუფის პრეპარატები).

დ) IV სია — ფსიქოტროპული ნივთიერების ჩამონათვალს.

ე) V სია — პრეკურსორების ჩამონათვალს.

ეს სია კანონით დადგენილ შემთხვევაში ცვალებადია.

სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის საგანს წარმოადგენს ნარკოტიკული საშუალება, მისი ანალოგი და პრეკურსორი. ნარკოტიკულ საშუალებებს მიეკუთვნება, მაგალითად: კოკაინი, ოპიუმი, მორფინი, მარიხუანა, ჰეროინი, ჰაშიში, ყაყაჩოს ნაძვა და ა.შ.

საერთოდ, საკითხის გადაწყვეტა — მიეკუთვნება თუ არა ესა თუ ის ნივთიერება ნარკოტიკულ საშუალებებს, ფორმალურ-იურიდიული საკითხია და არა სამედიცინო. ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ დროს სასამართ-

ლომ არ შეიძლება იხელმძღვანელოს ფარმაცევტული ცნობარებით, ან თუნდაც მოცემული ნივთიერების შეფასება მოახდინოს როგორც ნარკოტიკული ან ფსიქოტროპული ნივთიერებისა მათი ქიმიური თუ ფარმაკოლოგიური დახასიათების საფუძველზე. სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს იმ სპეციალური სიით, რომელიც თან ახლავს საქართველოს კანონს „ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ნივთიერების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დახმარების შესახებ“. ე.ი. ნარკოტიკულ საშუალებად უნდა ჩაითვალოს სწორედ ის ნივთიერებები, რაც ჩამოთვლილია ამ სიაში.

განსახილველი ნორმის ობიექტური მხარე გამოიხატება შემდეგ ქმედებებში:

1. მითითებულ ნივთიერებათა უკანონო დამზადება; 2. უკანონო წარმოება; 3. უკანონო შეძენა; 4. უკანონო შენახვა; 5. უკანონო გადაზიდვა; 6. უკანონო გადაგზავნა; 7. უკანონო გასაღება.

ჩამოთვლილ ქმედებათა უკანონობა მდგომარეობს იმაში, რომ ეს ქმედებები ჩადენილია ნარკოტიკული ნივთიერების, მათი ანალოგისა და პრეკურსორის ბრუნვის კანონით დადგენილი წესის დარღვევით და სათანადო ნებართვის გარეშე.

ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონო დამზადებაში იგულისხმება განზრახი მოქმედება, როცა პირი, ვისაც არა აქვს საამისო კანონიერი უფლებამოსილება, ნარკოტიკების შემცველი მცენარისაგან, პრეპარატისგან, ანდა ქიმიური თუ სხვა სახის ნივთიერებისაგან მიიღებს მოხმარებისა ან გამოყენებისათვის მზა ერთ ან რამდენიმე ნარკოტიკულ საშუალებას, მის ანალოგს ან პრეკურსორს, რომელიც შეტანილია სპეციალურ სიაში და მათ ბრუნვაზე დაწესებულია სახელმწიფო კონტროლი. ტერმინი „დამზადება“ უნდა განვასხვაოთ ტერმინ „მოზადებისაგან“. ნარკოტიკული საშუალების მოზადებაში იგულისხმება შესაბამისი ლიცენზიის მქონე აფთიაქში რეცეპტის საფუძველზე სათანადო ტექნოლოგიით ნარკოტიკული სამკურნალო საშუალებისათვის წამლის ფორმის მიცემა. უკანონო დამზადება შეიძლება მოხდეს სხვადასხვა ხერხით: მექანიკური, ფიზიკური თუ ქიმიური მეთოდების გამოყენებით და ამას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

უკანონო დამზადებად ჩაითვლება ასევე მოქმედება, რომლის შედეგადაც მოცემულ ნარკოტიკულ საშუალებაში გაიზარდა ნარკოტიკული

ნივთიერების შემცველობა (კონცენტრაცია) და, ამდენად, ეს ნივთიერება უფრო ძლიერმოქმედი ნარკოტიკული საშუალება გახდა. უკანონო დამზადებად არ უნდა ჩაითვალოს ნარკოტიკების შემცველი მცენარეების მოპოვებისას მისი გაწმენდა სხვადასხვა მინარევისაგან, გასუფთავება, დანაწილება, რათა გამოყენებისათვის უფრო მოხერხებული იყოს. ე.ი. მათი ისეთი გადამუშავება, რა დროსაც არ ხდება ნარკოტიკული საშუალების კონცენტრაციის გაზრდა.

უკანონო დამზადება დამთავრებულ დანაშაულად ჩაითვლება მაშინ, როცა მიღებულ იქნება უკვე გამოყენებისათვის მზა ნივთიერება. თუკი პირი სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით ცდილობდა ნარკოტიკული საშუალების დამზადებას, მაგრამ ვერ მოახერხა გამოყენებისათვის მზა ნივთიერების შექმნა, მაშინ ადგილი ექნება ნარკოტიკული ნივთიერების უკანონო დამზადების მცდელობას და მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ მე-19, 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით.

უკანონო წარმოების დროს ადგილი აქვს არა ერთი ან რამდენიმე ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის მიღებას, არამედ ქიმიური ნივთიერებისაგან, მცენარეებისა ან ბუნებრივი მასალებისაგან ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის სერიულ მიღებას. ამდენად, უკანონო წარმოება უფრო საშიშია თავისი მნიშვნელობით, ვიდრე უკანონო დამზადება, ვინაიდან წარმოება უფრო მასშტაბურია.

წარმოება კანონიერია მაშინ, როცა შესაბამისი ლიცენზიის მფლობელი იურიდიული პირი აწარმოებს: ა) IV სიაში მითითებულ ფარმაცევტული წარმოებისათვის ნებადართულ ფსიქოტროპულ ნივთიერებებს; ან ბ) იმ პრეპარატებს, რომლებიც შეიცავს III სიაში მითითებულ, ფარმაცევტულ საქმიანობაში გამოყენებისათვის ნებადართულ ნარკოტიკულ საშუალებებს. ეს პრეპარატები მზა პროდუქციის სახით არ უნდა იყოს შეტანილი ნარკოტიკულ საშუალებათა ჩამონათვალში.

უკანონო შეძენა გულისხმობს ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის მოპოვებას უკანონოდ, სხვადასხვა გზით: მათი ყიდვა, მათი მიღება გასესხებული ნივთის სანაცვლოდ (მაგ., ფულის გამსესხებელმა ფულის ნაცვლად მოვალისაგან აიღო ნარკოტიკული საშუალება); სხვისთვის გაწეული სამსახურისა ან სამუშაოსათვის ფულის ნაცვლად ნარკოტიკული საშუალების მიღება; სხვა ნივთში გაცვლა; ნაპოვნი ნარკოტიკული საშუალების მითვისება; ველურად აღ-

მოცნებული ნარკოტიკული მცენარეების შეგროვება; ანდა მათი შეგროვება მიწის ისეთ ნაკვეთზე, რომელსაც ჰყავს მესაკუთრე, მაგრამ ეს მცენარეები მესაკუთრის მიერ არაა დათესილი ან მოყვანილი და ისინი ბუნებრივად აღმოცნდნენ. ამ შემთხვევაში ნარკოტიკული საშუალებების მოყვანაზე ადამიანის შრომა არაა დახარჯული და, ამდენად, მათ არა აქვთ მატერიალური ღირებულება, თანაც ისინი არ იმყოფებიან ვინმეს მფლობელობაში. ამიტომ ეს ნარკოტიკული საშუალებები არ წარმოადგენენ სსკ 264-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის საგანს. უკანონო შეძენად უნდა ჩაითვალოს ასევე მოსავლის აღების შემდეგ დაუცველ მინდვრებში დარჩენილი ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარეების შეგროვება. საქმე ისაა, რომ, მართალია, ამ შემთხვევაში ეს მცენარეები მოყვანილ იქნა კანონიერად და მასზე გარკვეული შრომაცაა დახარჯული, მაგრამ მოსავლის აღების შემდეგ იგი ნარჩენის სახით დატოვებულ იქნა დაუცველ ადგილზე თვით მესაკუთრის მიერ. ამდენად, ეს მცენარეები უკვე გამოსულია მესაკუთრის მფლობელობიდან მისივე ნებით და არავის საკუთრებაში არ იმყოფება. ამდენად, აქაც ზედმეტია საუბარი სსკ 264-ე მუხლის შემადგენლობაზე: ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის, ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებაზე.

როგორც ვხედავთ, ხსენებულ ნორმაში შეძენის ცნება ფართო გაგებითაა ნახმარი.

უკანონო შენახვაში იგულისხმება ნებისმიერი განზრახვი ქმედება, რაც გამოიხატება უკანონო მფლობელობაში არსებული ნარკოტიკული საშუალების ადგილსამყოფელის მიჩენაში. მაგალითად, მისი შენახვა ბინაში, გარაჟში, მანქანის საბარგულში იმის მიუხედავად, მანქანას ატარებს ეს პირი, თუ იგი უძრავ მდგომარეობაში იმყოფება: მაგრამ, თუკი აღნიშნული მანქანით პირი ახდენს ამ ნარკოტიკული საშუალების გადაზიდვას ერთი ადგილიდან სხვა ადგილას მისი შენახვის მიზნით, მაშინ ეს ქმედება ჩაითვლება არა უკანონო შენახვად, არამედ უკანონო გადაზიდვად. შენახვა შეიძლება ნარკოტიკული საშუალების თან ტარებით (მაგ., პიჯაკის შიდა ჯიბეში). ამ შემთხვევაშიც, თუ ეს დაკავშირებულია აღნიშნული ნივთიერების გადაზიდვასთან სხვა ადგილას, ქმედება დაკვალიფიცირდება უკანონო გადაზიდვით და არა უკანონო შენახვით.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კვალიფიკაციისათვის არა აქვს მნიშ-

ვნელობა დროს, რომლის განმავლობაშიც უკანონოდ იყო შენახული ნარკოტიკული საშუალება, მისი ანალოგი ან პრეკურსორი. შენახვის ხანგრძლივობა სასამართლოს შეუძლია მხედველობაში მიიღოს მხოლოდ სასჯელის განსაზღვრისას.

სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების შენახვის უფლება აქვს შესაბამისი ლიცენზიის მქონე იურიდიულ პირს, ასევე ინდივიდუალურ მეწარმეს. ამ უკანასკნელს შეუძლია შეინახოს მხოლოდ პრეკურსორი. შენახული ნივთიერება არ უნდა აღემატებოდეს იმ რაოდენობას, რაც საჭიროა მათი საქმიანობისათვის.

რაც შეეხება უკანონო ბრუნვიდან ამოღებულ ნივთიერებებს, მათი შენახვა შეუძლიათ უფლებამოსილ სახელმწიფო დაწესებულებებს. შენახვის უფლება აქვთ ასევე ფიზიკურ პირებს პირადი მოხმარებისათვის, სამკურნალო მიზნით.

უკანონო გადაზიდვას ადგილი აქვს მაშინ, როცა ხდება სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნარკოტიკული საშუალების ნებისმიერი მეთოდით გადაადგილება ერთი ადგილიდან საქართველოს სხვა ადგილას მისი განთავსების მიზნით, ტვირთის გამგზავნის ან ადრესატის თანდასწრებით. უკანონო გადაზიდვისას მნიშვნელობა არა აქვს, ტრანსპორტის რა საშუალება იქნა გამოყენებული. მთავარია, გადაზიდვა ხდებოდეს საქართველოს ტერიტორიაზე.

პრაქტიკაში ნარკოტიკული საშუალების უკანონო გადაზიდვისა და უკანონო შენახვის გასამიჯნავად, ყურადღება უნდა მიექცეს სხვადასხვა გარემოებას: პირის მიზანს — ნარკოტიკულ საშუალებათა გადაადგილება, თუკი ხდება სხვა ადგილას მისი მოთავსების მიზნით, ადგილი აქვს უკანონო გადაზიდვას. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ პირის მიზანი არაა სხვა ადგილას მათი მოთავსება, ადგილი ექნება უკანონო შენახვას. ამ მიზნის დადგენისას მნიშვნელობა ენიჭება ტრანსპორტის სახეს, მასზე მოთავსებული ნარკოტიკული საშუალებების რაოდენობას, ტრანსპორტში მათი განთავსების ადგილსა და სხვა გარემოებებს. ნარკოტიკული საშუალების უკანონო გადაზიდვა თავის თავში მოიცავს უკანონო შენახვასაც და დამატებითი კვალიფიკაცია არაა საჭირო, თუ უკანონო შენახვას ადგილი არ ჰქონდა მის გადაზიდვამდე.

ნარკოტიკულ საშუალებათა კანონიერი გადაზიდვის უფლება აქვთ იურიდიულ პირებს მათ გამოყენებაზე სპეციალური ლიცენზიის არსებო-

ბისას, პოლიციის დაცვის თანხლებით. ზოლო ფიზიკურ პირებს ამის უფლება აქვთ იმ ნარკოტიკული საშუალების მიმართ, რომელიც მათ კანონის დაცვით სამედიცინო დანიშნულების მიზნით აქვთ მიღებული შესაბამის ავთიაქში. ეს ავთიაქები გასცემენ სპეციალურ დოკუმენტს, რომელიც ამტკიცებს ამ ნივთიერებათა მიღების კანონიერებას.

უკანონო გადაგზავნაში იგულისხმება სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების საქართველოს ტერიტორიაზე ნებისმიერი საშუალებით გადაადგილება ტვირთის გამგზავნისა ან ადრესატის დაუსწრებლად. ეს დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება აღნიშნული ნივთიერების ბარგის სახით ფოსტაში ან სხვა დაწესებულებაში ჩაბარების მომენტიდან მისი სხვა ადგილას გადაგზავნის მიზნით.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ პირის მიერ ნარკოტიკულ საშუალებათა მცირე რაოდენობით უკანონო გადაგზავნა პირადი მოხმარების მიზნით, თუნდაც ასეთი ქმედებისათვის აღმინისტრაციული სახელის დადების შემდეგ, არ მოგვცემს განსაზღვრულ ნორმის შემადგენლობას, რადგან 260-ე მუხლით არაა გათვალისწინებული პირადი მოხმარებისათვის მცირე რაოდენობით ამ ნივთიერებათა უკანონო ბრუნვისათვის პასუხისმგებლობა. ასეთი ქმედება არაა გათვალისწინებული არც სს კოდექსის 273-ე მუხლით, ე.ი. ეს ქმედება არაა დანაშაული. რაც შეეხება ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის მცირე რაოდენობით უკანონო გადაზიდვას პირადი მოხმარებისათვის ექიმის დანიშნულების გარეშე, აღნიშნული ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს პირადი მოხმარებისათვის ამ ნივთიერებების მცირე რაოდენობით უკანონო შენახვად, ე.ი. 273-ე მუხლით. ეს იმიტომ, რომ უკანონო გადაზიდვისას აღნიშნული ნივთიერების გადაადგილება ხდება გამგზავნის თანდასწრებით და ნარკოტიკული საშუალება მოთავსებულია ან გადამზიდველის ტანსაცმელში თუ ჩანთაში, ან იმ სატრანსპორტო საშუალებაში, რომლითაც ხდება ამ ნივთიერების გადაზიდვა. ე.ი. აქ ადგილი აქვს ნარკოტიკულ საშუალებათა უკანონო შენახვას.

სუბიექტური მხრივ ჩვენ მიერ განხილული ქმედება (უკანონო დამზადება, წარმოება, შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა და გასაღება) შეიძლება ჩაღწილ იქნეს მხოლოდ განზრახ. თუ პირი გაუფრთხილებლობით სჩადის რომელიმე მითითებულ ქმედებას (მაგ., ინახავს ნარკოტიკულ საშუალებას სათანადო ნებართვის გარეშე და არ იცის, რომ ეს ნივთიერება წარმოადგენს ნარკოტიკულ ან სხვა კონტროლს დაქვემდებარებულ სა-

შუალეხას), მაშინ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სს კოდექსის 260-ე მუხლით გამოიციხეულია.

სს კოდექსის 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენისათვის მაკვალიფიცირებული მნიშვნელობა არა აქვს მიზანს. ეს იმას ნიშნავს, რომ თუ რა მიზნით ჩაიდინა პირმა ზემოთ ჩამოთვლილი ქმედებანი, სასამართლომ უნდა დაადგინოს მხოლოდ სასჯელის ინდივიდუალიზაციის საკითხის გადასაწყვეტად. ამდენად, მიგვაჩნია, რომ ნარკოტიკულ საშუალებათა გამსაღებლის მიმართ პასუხისმგებლობა უნდა განისაზღვროს სსკ 260-ე მუხლის ცალკე ნაწილით როგორც დამამძიმებელი გარემოება.

უკანონო გასაღებაში იგულისხმება ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პროკურსორის სხვა პირისათვის უკანონოდ გადაცემის ნებისმიერი ხერხი როგორც საზღაურით, ისე საზღაურის გარეშე. ეს ხერხებია: გაყიდვა, გაჩუქება, გაცვლა სხვა ნივთში, გასესხება (ნარკოტიკული საშუალების გადაცემა სხვა პირისათვის იმ პირობით, რომ გარკვეული დროის შემდეგ მან უკანვე დაუბრუნოს იმავე სახის ან სხვა ნარკოტიკული საშუალება), ვალის გადახდით (პირს ემართა სხვისი ფული და კრედიტორს ფულის ნაცვლად ვალში მისცა ნარკოტიკული საშუალებები). უკანონო გასაღებაში უნდა ჩაითვალოს ასევე ნარკოტიკული საშუალების სხვის ორგანიზმში შეყვანა პირის თანხმობით, მაგრამ ასეთი ქმედება ვერ დაკვალიფიცირდება უკანონო გასაღებად, თუ ეს ნარკოტიკული საშუალება ეკუთვნის თვით მომხმარებელს ან იმყოფება მომხმარებლისავე მართლზომიერ მფლობელობაში და გამგებლობაში.

უკანონო გასაღება დამთავრებულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როცა გამსაღებელი სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით გაასხვისებს ნარკოტიკულ საშუალებას სხვა პირზე, გადასცემს მას სხვას. წინააღმდეგ შემთხვევაში ადგილი ექნება დანაშაულის ან მომზადებას ან კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინებით, მის მცდელობას (ე.ი. მე-18, 260-ე ან მე-19, 260-ე მუხლები).

სს კოდექსის 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა დამთავრებულია თვით ქმედების დამთავრების მომენტიდან და არაა სავალდებულო რაიმე მძიმე შედეგის დადგომა. მაგალითად, ნარკოტიკულ საშუალებათა დამზადება დამთავრებულია, თუნდაც ერთი ნარკოტიკული საშუალების მზა პროდუქციის მიღებისას;

შეძენა დამთავრებულია, როცა პირი უკანონოდ დაეუფლება შესაბამის ნივთიერებას ან საშუალებას; გასაღება კი მაშინ, როცა ამგვარი ნივთიერება გადაეცემა თუნდაც ერთ პირს.

ნარკოტიკულ საშუალებათა უკანონო გასაღებას სუბიექტური მხრივ არის პირდაპირი განზრახვით ჩადენილი დანაშაული. ე.ი. პირს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ ასაღებს ნარკოტიკულ საშუალებას, მის ანალოგს, ან პროკურსორს და თანაც ისე, რომ არა აქვს ამგვარი ქმედების ჩადენის კანონიერი უფლებამოსილება.

ნარკოტიკულ საშუალებათა უკანონო გასაღებისას სუბიექტის მოტივსა და მიზანს არა აქვს მნიშვნელობა კვალიფიკაციისათვის. იგი მხედველობაში მიიღება მხოლოდ სასჯელის დანიშნისას.

სს კოდექსის 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი როგორც საქართველოს მოქალაქე, ისე მოქალაქეობის არმქონე ან უცხოელი მოქალაქე.

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით დამამძიმებელ გარემოებადაა მიჩნეული იგივე ქმედება, ჩადენილი დიდი ოდენობით. ნარკოტიკული საშუალების ოდენობის განსაზღვრისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული არა მარტო ამ ნივთიერებათა წონა და ოდენობა, არამედ მისი თვისება, მისი ზემოქმედების უნარი ადამიანის ორგანიზმზე. ამიტომ, რომ ოდენობის განსაზღვრისას დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მარტო ნარკოტიკული საშუალების სახეობას, არამედ მის ფიზიკურ მდგომარეობას, ე.ი. იმას, იგი მოცემულია ფხვნილის ან აბის, თუ ამპულაში სითხის სახით, ასევე ნაყენის სახით. 2003 წლის 23 ივლისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო დადგენილება „უკანონო მფლობელობიდან ან ბრუნვიდან ამოღებული ნარკოტიკული საშუალებებისა და ფსიქოტროპული ნივთიერებების მცირე, დიდი და განსაკუთრებით დიდი ოდენობის ნუსხის“ დამტკიცების შესახებ. აღნიშნულ ნუსხაში მოცემულია არაკანონიერ ბრუნვაში ან მფლობელობაში აღმოჩენილ ნარკოტიკულ საშუალებათა, ასევე ფსიქოტროპულ ნივთიერებათა მცირე, დიდი და განსაკუთრებით დიდი ოდენობა.

ზემოხსენებული სიის თანახმად, ნარკოტიკულ საშუალებათა ოდენობის ჩამონათვალი იწყება მცირე ოდენობით. კერძოდ, მე-3 ვერტიკალურ გრაფაში მითითებული ოდენობის ჩათვლით მიჩნეულია მცირე ოდენობად და მასზე დაკისრებულია ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა.

მე-3 ვერტიკალურ გრაფაში მითითებულ ოდენობაზე მეტი მე-4 ვერტიკალურ გრაფაში მითითებული ოდენობის ჩათვლით არის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დასაწყისი. მაგალითად, ნოქსირონის მცირე ოდენობად ჩაითვლება 1 გრამამდე ოდენობა. ხოლო 1 გრამზე მეტი 10 გრამის ჩათვლით ნოქსირონი ჩაითვლება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისათვის საკმარის ოდენობად. ამდენად, პირს ნოქსირონის უკანონო დამზადებისა ან შეძენისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა რომ დაეკისროს, უკანონო ბრუნვაში უნდა აღმოაჩნდეს 1 გრამზე მეტი ოდენობის ნივთიერება, მაგრამ მისი წონა არ უნდა აღემატებოდეს 10 გრამს.

მე-4 ვერტიკალურ გრაფაში მითითებულ ოდენობაზე მეტი მე-5 ვერტიკალურ გრაფაში მითითებული ოდენობის ჩათვლით ითვლება დიდ ოდენობად (მაგალითად, ნოქსირონი 10 გრამზე მეტი 100 გრამის ჩათვლით), ხოლო მე-5 ვერტიკალურ გრაფაში მითითებულ ოდენობაზე მეტი ითვლება განსაკუთრებით დიდ ოდენობად (ნოქსირონი 100 გრამზე მეტი).

ამ სიაში ნარკოტიკული საშუალების ოდენობა მოცემულია სუფთა შემადგენლობის გათვალისწინებით, ე.ი. მათი შემავსებლების (ფქვილი, შაქარი, სახამებელი და ა.შ.) გარეშე.

რაც შეეხება ნარკოტიკულ საშუალებათა კრების ჩამონათვალში სახელობითად შეტანილ კომბინირებულ პრეპარატებს, მათი ოდენობა განისაზღვრება მათ კომბინაციაში შემავალი ნარკოტიკული საშუალების სუფთა ნივთიერების (სუბსტანციის) ოდენობის ჯამი.

იგივე ქმედების ჩადენა წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ მეტი საზოგადოებრივი საშიშროებით ხასიათდება და ამიტომაც იგი ერთ-ერთი დამამძიმებელი გარემოებაა. საქართველოს სს კოდექსის 27-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, დანაშაული ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებითაა ჩადენილი, თუ მასში მონაწილენი წინასწარ შეკავშირდნენ დანაშაულის ერთობლივად ჩასადენად. ე.ი. ქმედების ამ ნორმით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია, სულ მცირე ორი პირი 260-ე მუხლით გათვალისწინებული რომელიმე ქმედების დაწყებამდე შეკავშირდნენ დანაშაულის ერთობლივად ჩასადენად. თუ ერთი პირის მიერ დაწყებულ ქმედებას შეუერთდება მეორე პირი, თუნდაც შემდგომი ურთიერთშეთანხმებით, საქმე არა გვაქვს სს კოდექსის 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტთან. მაგალითად, პირმა დაიწყო ნარკოტიკული

ნივთიერების უკანონო დამზადება. შემდეგ კი მზა პროდუქციის მიღებამდე დაიხმარა სხვა პირი დამზადების პროცესის გასაადვილებლად. ეს ქმედება არ დაკვალიფიცირდება 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით. ამ დროს პირის ქმედება, თუ არ არის სხვა დამამძიმებელი გარემოება, უნდა დაკვალიფიცირდეს 260-ე მუხლის I ნაწილით – უკანონო დამზადებით.

ამასთანავე, უნდა აღვნიშნოთ, რომ წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ ეს დანაშაული მაშინაა ჩადენილი, თუ წინასწარი შეთანხმებით მოქმედებდნენ ამსრულებლები. ე.ი. 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ რომელიმე ქმედების ჩადენაში მონაწილეობდა ორი პირი მაინც. მაგალითად, ორი ან მეტი პირი წინასწარი შეთანხმებით უკანონოდ შეუდგა ნარკოტიკული საშუალების გასაღებას, ანდა ორი ან მეტი პირი სათანადო ნებართვის გარეშე უშუალოდ მონაწილეობს ნარკოტიკული საშუალების გადაზიდვის პროცესში და ა.შ. თუ ამსრულებელია ერთი პირი, რომელიც მოქმედებს ორგანიზატორთან, წამქეზებელთან ან დამხმარესთან წინასწარი შეთანხმებით, ხოლო ეს უკანასკნელნი არ მონაწილეობენ ქმედების ჩადენაში, კვალიფიკაცია მოხდება სსკ 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით, ხოლო თანამონაწილეთა (ორგანიზატორის, წამქეზებლის, დამხმარის) ქმედებანი დაკვალიფიცირდება სსკ 25-ე და 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით.

როცა ადგილი აქვს სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების უკანონო შეძენას ან გასაღებას, ეს ქმედება წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ ჩადენილად ჩაითვლება მხოლოდ მაშინ, თუ ორი ან მეტი პირი უშუალოდ მონაწილეობდა ერთ-ერთი ამ ქმედების ჩადენაში. ხოლო, თუ ერთი პირი იყო გამსაღებელი, მეორე კი უკანონო შემძენი, ქმედების კვალიფიკაცია წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ ჩადენილად გამოირიცხება, რადგან არ არსებობს უკანონო გასაღება უკანონო შეძენის გარეშე.

რაც შეეხება სსკ 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევებს, ქმედება წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ ჩადენილად შეიძლება ჩაითვალოს, როცა პირები წინასწარ შეთანხმდებიან რა ამ დანაშაულის ჩასადენად, გაინაწილებენ ფუნქციებს. მაგალითად, ერთი პირი ახდენს ნარკოტიკული საშუალების უკანონო შეძენას, მეორე მისგან ამზადებს ნარკოტიკულ საშუალებას, მესამე უკანონოდ ინახავს ამ ნივთიერებას, ხოლო მეოთხე პირი ასაღებს მას უკანონოდ.

ამდენად, წინასწარ შეთანხმებით ჯგუფის მიერ ჩადენილად შეიძლება ჩათვალოს ისეთი შემთხვევა, როცა ორი ან მეტი პირი წინასწარ შეკავშირდა სსკ 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული სხვადასხვა ქმედების ჩასადენად.

შემდეგი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით.

ამ შემთხვევაში კანონმდებელი მიუთითებს სპეციალურ სუბიექტზე, რომელიც 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილში მითითებული ქმედების ჩადენისას იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას, ე. ი. კანონით მინიჭებულ უფლებებსა და რწმუნებებს. ასეთი პირები შეიძლება იყვნენ როგორც მოხელეები (თანამდებობის პირები), ასევე ისინი, რომლებიც არ არიან მოხელეები. მაგალითად, მოხელედ ჩაითვლება სპეციალური ავთიქის გამგე, რომელსაც კანონის მოთხოვნათა დაცვით უფლება აქვს გაყიდოს ნარკოტიკული საშუალება, ასევე ონკოლოგიური საავადმყოფოს მთავარი ექიმი, ან განყოფილების გამგე, რომლის კანონიერ მფლობელობაში იმყოფება ნარკოტიკული საშუალება. თუ ეს პირები გამოიყენებენ თავიანთ სამსახურებრივ მდგომარეობას და უკანონოდ გაასაღებენ ნარკოტიკულ საშუალებას იმ პირებზე, ვისაც არა აქვთ მათი შეძენის კანონიერი უფლება, ქმედება დაკვალიფიცირდება სს კოდექსის 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტით.

ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ მოხელის მიერ სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენება მიმართული უნდა იყოს ნარკოტიკული საშუალების უკანონო ბრუნვისაკენ. თუ პირი იყენებს რა სამსახურებრივ მდგომარეობას და არღვევს ნარკოტიკული საშუალების მოპყრობისადმი კანონით დადგენილ წესს ისე, რომ მისი მიზანი არაა ამ ნივთიერების უკანონო ბრუნვაში მოქცევა, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა 260-ე, არამედ 269-ე მუხლით – ნარკოტიკული საშუალების, პრეკურსორის ღამზადების, წარმოების, მიღების, აღრიცხვის გაცემის, შენახვის, გადაზიდვის, გადაგზავნის ან შემოტანის წესის დარღვევა. მაგალითად, საავადმყოფოს მთავარი ექიმი, რომელსაც აქვს სპეციალური ნებართვა ნარკოტიკული საშუალების შენახვისა, სპეციალური საცავში კანონის დაცვით შეძენილ ნარკოტიკულ საშუალებასთან ერთად ინახავს სხვა ნარკოტიკულ საშუალებასაც, რომელთა შენახვაზე მას არა აქვს კანონიერი ნებართვა. ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს ნარკოტიკული საშუალების უკანონო შენახვას სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით – 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტს.

ზოლო, უკეთუ, იგივე პირი, მართალია, ინახავს კანონის მოთხოვნის დაცვით შემოტანილ ნარკოტიკულ საშუალებას, მაგრამ ინახავს მას შენახვისათვის დადგენილი წესის დარღვევით (მაგალითად, კარადაში, რომელსაც რკინის ნაცვლად, შემინული კარები აქვს და მისი ჩამტვრევა ადვილია). ქმედება დაკვალიფიცირდება სს კოდექსის 269-ე მუხლით.

ამ დანაშაულის სუბიექტი სახელმწიფო მოხელესთან ერთად შეიძლება იყოს ინდივიდუალური საწარმოს ხელმძღვანელიც, რომელიც არაა მოხელე. მხედველობაში გვაქვს ის ინდივიდუალური მეწარმე, რომელსაც კანონით მინიჭებული აქვს პრეკურსორის შენახვის უფლება. მას შეუძლია სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით გაასაღოს პრეკურსორი იმ პირზე, ვისაც არა აქვს პრეკურსორის შეძენის უფლება ან ჩაიდინოს 260-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში მითითებული სხვა ქმედება.

მიგვაჩნია, რომ 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტის სუბიექტი შეიძლება იყოს ამა თუ იმ დაწესებულების რიგითი (ტექნიკური) მუშაკიც, რომელიც ხსენებული დანაშაულის ჩადენისას იყენებს სამსახურებრივ მდგომარეობას. მაგალითად, ამა თუ იმ ტრანსპორტის მძღოლი, რომელიც კანონიერი გზით ახდენს ნარკოტიკული საშუალების გადაზიდვას, სარკებლობს თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობით და ამავე ტრანსპორტით ახდენს სხვა ნარკოტიკული საშუალების გადაზიდვას უკანონოდ. ანდა, საავადმყოფოს მედლა, რომელსაც ნარკოტიკული საშუალება გადაცემული აქვს ავადმყოფისათვის საინექციოდ, უკანონოდ ყიდის მას სხვა პირზე, ხოლო ავადმყოფს უკეთებს სხვა წამალს. მედლა ამ შემთხვევაში უკანონოდ ასაღებს ნარკოტიკულ ნივთიერებას იყენებს რა თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას.

არ გვექნება ამ დანაშაულის შემადგენლობა, როცა მოხელე იყენებს არა სამსახურებრივ უფლებამოსილებას, არამედ სამსახურებრივ ავტორიტეტს.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოება, რომელსაც ითვალისწინებს 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „დ“ პუნქტი, არის იგივე ქმედება ჩადენილი არაერთგზის. არაერთგზისი დანაშაულის ცნების გასარკვევად უნდა მიგმართოთ სს კოდექსის მე-15 მუხლს. ამ მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე, 260-ე მუხლში არაერთგზისობა გულისხმობს ამავე მუხლით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაულის ჩადენას. თუ პირს ადრე ჩადენილი ჰქონდა არა ამ მუხლით, არამედ ამ თავით (ნარკოტიკული დანაშაული) გათვალ-

ისწინებული რომელიმე დანაშაული, მისი ქმედება დაკვალიფიცირდება 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ე“ პუნქტით და არა „დ“ პუნქტით.

განსახილველი დანაშაულის არაერთგზისად ცნობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს პირი ადრე ჩადენილი ქმედებისათვის იყო ნასამართლევი თუ არა. მაგრამ დანაშაული არაერთგზის ჩადენილად არ ჩაითვლება, თუ კანონით დადგენილი წესით პირი წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის გათავისუფლებული იყო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ანდა თუ მას წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის ნასამართლობა მოხსნილი ან გაქარწყლებული ჰქონდა.

აქვე უნდა გაირკვეს საკითხი: როგორ უნდა დაკვალიფიცირდეს პირის ქმედება, რომელმაც ორჯერ ჩაიდინა 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება და არც ერთი მათგანისათვის არაა ნასამართლევი. ამ შემთხვევაში პირის ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „დ“ პუნქტით, აქ დამატებითი კვალიფიკაცია იმავე მუხლის 1-ლი ნაწილით საჭირო არ არის. საკითხის ამგვარად გადაწყვეტის საფუძველს იძლევა სსკ მე-15 მუხლის მე-3 ნაწილი, სადაც მითითებულია: „თუ არაერთგზისი დანაშაული ამ კოდექსით გათვალისწინებულია გარემოებად, რომელიც უფრო მკაცრ სასჯელს იწვევს, პირის მიერ ჩადენილი ორი ან მეტი დანაშაული დაკვალიფიცირდება ამ კოდექსის მუხლის შესაბამისი ნაწილით, რომლითაც გათვალისწინებულია სასჯელი არაერთგზისი დანაშაულისათვის“. ვინაიდან 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილი უფრო მკაცრ სასჯელს ითვალისწინებს, ვიდრე 1-ლი ნაწილი, ამდენად, არაა აუცილებელი თითოეულ დანაშაულს ცალკე შეფასება მიეცეს. ე.ი. ქმედება დაკვალიფიცირდება მხოლოდ 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „დ“ პუნქტით, მაგრამ, თუ პირს ადრე ჩადენილი აქვს 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული რომელიმე ქმედება (მაგალითად, უკანონოდ დაამზადა ნარკოტიკული საშუალება დიდი ოდენობით), მაშინ განმეორებით ამ ნარკოტიკული დანაშაულის ჩადენისას კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისი პუნქტებით, მოცემულ შემთხვევაში მე-2 ნაწილის „ა“ და „დ“ პუნქტით. ეს იმიტომ, რომ ამ შემთხვევაში არაერთგზისი დანაშაულის ჩადენისათვის არაა დაწესებული უფრო მკაცრი სასჯელი. 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის პუნქტებისათვის სასჯელი ერთნაირია. ქმედების რამდენიმე პუნქტით კვალიფიკაციისას სასამართლოს შეუძლია მე-2 ნაწილის სანქციის ფარგლებში უფრო მკაცრი სასჯელი

დაინიშნოს, რისი შესაძლებლობაც მას უნდა მიეცეს კიდევ. რა თქმა უნდა, სადავო არ უნდა გახდეს ქმედების კვალიფიკაცია ერთობლიობით, როცა პირს ადრე ჩადენილი ჰქონდა 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება.

შემდეგი მაკვალიფიცირებელი გარემოებაა იგივე ქმედება, ჩადენილი იმის მიერ, ვისაც წინათ ჩადენილი აქვს კოდექსის ამ თავით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაული. ამ პუნქტის სუბიექტია ის პირი, ვისაც წინათ ჩადენილი ჰქონდა არა 260-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედება, არამედ კოდექსის ამ თავით (ნარკოტიკული დანაშაული) გათვალისწინებული სხვა რომელიმე დანაშაული დაწესებული 261-ე მუხლიდან, დამთავრებული 274-ე მუხლით. ქმედების ამ პუნქტით კვალიფიკაციისას მნიშვნელობა არა აქვს იმას, პირი ადრე ჩადენილი დანაშაულისათვის იყო თუ არა ნასამართლევი. მთავარია, რომ მას არ უნდა ჰქონდეს წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის ნასამართლობა მოხსნილი ან გაქარწყლებული, ანდა არ უნდა იყოს კანონით დადგენილი წესით გათავისუფლებული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან. თუ ეს პირობა დაცულია, ქმედების კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს ერთობლიობით, ე.ი. 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ე“ პუნქტითა და ნარკოტიკული დანაშაულის იმ მუხლით, რომლის შემადგენლობაც არსებობს პირის მიერ ადრე ჩადენილ ქმედებაში. აქ უკვე მნიშვნელობა არა აქვს იმას, ადრე ჩადენილი დანაშაულისათვის როგორი სასჯელია დაწესებული – 260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის სანქციით გათვალისწინებულზე მკაცრი თუ მსუბუქი. ეს იმიტომ, რომ ამ შემთხვევაზე არ ვრცელდება სს კოდექსის მე-15 მუხლის მე-3 ნაწილის მოთხოვნები, მე-15 მუხლი ხომ არაერთგზისი ჩადენილი დანაშაულის შემთხვევებს აწესრიგებს.

როცა განსახილველი დანაშაული ჩადენილია ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებით (პუნქტი „ბ“) ან თანამონაწილეობით, მე-2 ნაწილის „ე“ პუნქტი შეეფარდება მხოლოდ იმ პირს, რომელსაც წინათ ჰქონდა ჩადენილი ამ თავით გათვალისწინებული სხვა დანაშაული, ვინაიდან სს კოდექსის 25-ე მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, ამსრულებლის ან თანამონაწილის პიროვნებისათვის დამახასიათებელი პერსონალური ნიშანი შეერაცხება იმ ამსრულებელს ან თანამონაწილეს, რომელსაც იგი ახასიათებს. განსახილველი „ე“ პუნქტი, ჩვენი აზრით, რედაქციულად უფრო გამართული იქნება, თუ ჩამოყალიბდება შემდეგნაირად: „იმის მიერ, ვისაც წინათ ჩადენილი აქვს კოდექსის ამ თავით გათვალისწინებული სხვა რომელიმე დანაშაული“.

ამით ხაზი გაესმის იმას, რომ აქ საუბარია არა ამ თავის ნებისმიერ დანაშაულზე, არამედ 260-ე მუხლის გარდა სხვა დანაშაულზე.

260-ე მუხლის მე-3 ნაწილში გათვალისწინებულია ამ დანაშაულის განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებები. პირველი მათგანია ამ მუხლის პირველი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი განსაკუთრებით დიდი ოდენობით. ისე, როგორც დიდი ოდენობა, განსაკუთრებით დიდი ოდენობაც შეფასებითი ცნებაა და სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს როგორც მოცემული ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის რაოდენობა, ასევე ორგანიზმზე მისი ზემოქმედების ძალა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სასამართლოებმა ოდენობის განსაზღვრისას უნდა იხელმძღვანელონ პარლამენტის მიერ დამტკიცებული სიით, რომელიც დაყოფილია გრაფებად: მე-3, მე-4 და მე-5 გრაფაში მოცემულია შესაბამისად მცირე, დიდი და განსაკუთრებით დიდი ოდენობები.

ამ ნორმის მეორე, განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებაა ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი ორგანიზებული ჯგუფის მიერ. იგი ჯგუფური დანაშაულის ყველაზე საშიში ფორმაა.

როდესაც ორგანიზებული ჯგუფი სჩადის 260-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულს, ჯგუფის ორგანიზატორის ქმედება 27-ე მუხლის მე-4 ნაწილის მიხედვით, კვალიფიცირდება როგორც ამსრულებლისა, სს კოდექსის ზოგადი ნაწილის შესაბამის მუხლზე მითითების გარეშე, თუ მისი განზრახვა მოიცავდა ჯგუფის მიერ ამ კონკრეტული ნარკოტიკული დანაშაულის ჩადენას. აქ უკვე მნიშვნელობა არა აქვს იმას, ორგანიზატორი უშუალოდ მონაწილეობდა თუ არა კონკრეტული ქმედების ჩადენაში. საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა განპირობებულია არა მარტო ორგანიზებული ჯგუფის მომეტებული საშიშროებით, არამედ სხვა მომენტიც: დანაშაული ვერ ჩაითვლება ჩადენილად ორგანიზებული ჯგუფის მიერ, თუ ჯგუფის საქმიანობა არაა ორგანიზებული ორგანიზატორის მიერ. ე.ი. ორგანიზების პროცესი აღმოჩნდა დანაშაულის შემადგენლობაში და, ამდენად, ორგანიზატორიც ამსრულებლად მოგვევინა.

რაც შეეხება ჯგუფის წევრებს, 260-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემთხვევაში, ისინი როგორც ამსრულებლები პასუხს აგებენ, თუკი მონაწილეობდნენ მის მომზადებაში ან ჩადენაში, მაგრამ,

როცა ორგანიზებული ჯგუფის წევრი არ მონაწილეობს 260-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის არც მომზადებაში და არც ჩადენაში, მას არ შეიძლება შეერაცხოს 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტი, თუნდაც იცოდეს, რომ ჯგუფის სხვა წევრების მიერ ჩადენილია ეს დანაშაული. ეს აზრი პირდაპირ გამომდინარეობს სს კოდექსის 27-ე მუხლის მე-4 ნაწილის შინაარსიდან.

ამ დანაშაულის ჩადენა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ უნდა განვასხვაოთ არაერთგზისი დანაშაულისაგან (260-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „დ“ პუნქტი). მათ შორის ძირითადი განსხვავება ისაა, რომ არაერთგზისი დანაშაული შეიძლება ჩაიდინოს როგორც ერთმა, ისე პირთა ჯგუფმა; არაერთგზისი დანაშაულის ჩადენისას პირებს წინასწარვე არა აქვთ გადაწყვეტილი, რომ უნდა ჩაიდინონ რამდენიმე ნარკოტიკული დანაშაული. მათ ახალი დანაშაულის ჩადენის განზრახვა წარმოეშობათ ერთი დანაშაულის ჩადენიდან გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ. ზოლო ორგანიზებულ ჯგუფს შექმნისთანავე განზრახული აქვს ჩაიდინოს არა ერთი, არამედ სს კოდექსის 260-ე მუხლით გათვალისწინებული რამდენიმე დანაშაული.

როდესაც ორგანიზებული ჯგუფი ჩაიდენს 260-ე მუხლით გათვალისწინებულ ქმედებას განსაკუთრებით დიდი ოდენობით, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მე-3 ნაწილის „ა“ და „ბ“ პუნქტებით. მაგრამ თუ პირის ქმედებაში არის 260-ე მუხლის როგორც მე-2, ისე მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები (მაგალითად, ჯგუფმა წინასწარი შეთანხმებით უკანონოდ გაასაღა განსაკუთრებით დიდი ოდენობით ნარკოტიკული საშუალება), ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სს კოდექსის 260-ე მუხლის მხოლოდ მე-3 ნაწილის შესაბამისი პუნქტით. ამ მუხლის მე-3 ნაწილის დისპოზიცია ფორმულირებულია შემდეგნაირად: „ამ მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი“... და შემდეგ ჩამოთვლილია პუნქტები. ეს იმას ნიშნავს, რომ მე-3 ნაწილში გათვალისწინებულია 1-ლი და მე-2 ნაწილის ქმედებებიც.

სს კოდექსის 260-ე მუხლს დართული აქვს შენიშვნა: ამ თავით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება ის, ვინც ნებაყოფლობით ჩააბარებს ნარკოტიკულ საშუალებას, მის ანალოგს, პრეკურსორს, ფსიქოტროპულ ნივთიერებას, მის ანალოგს ან ძლიერმოქმედ ნივთიერებას, თუ მის ქმედებაში არ არის სხვა დანაშაულის ნიშნები.

ამ შენიშვნის ტექსტიდან ირკვევა, რომ კანონმდებელი ამ თავით გათვალისწინებული ყველა დანაშაულის ჩადენას ჰპატიებს პირს, თუკი:

ა) იგი ნებაყოფლობით ჩააბარებს შენიშვნაში ჩამოთვლილ ნივთიერებებს; და

ბ) მის ქმედებაში არ არის სხვა დანაშაულის ნიშნები. სხვა დანაშაულში იგულისხმება ნარკოტიკული დანაშაულის გარდა სსკ გათვალისწინებული ყველა დანაშაულებრივი ქმედება.

ჩაბარებას ნებაყოფლობითი ხასიათი აქვს მაშინ, როცა პირს გააჩნია რეალური შესაძლებლობა, გამოიყენოს ეს ნივთიერებები თავისი შეხედულებისამებრ, მაგრამ ამის მიუხედავად, აბარებს მას სახელმწიფო ორგანოებს. აქ მნიშვნელობა არა აქვს იმას, თუ რა მოტივით ისეღმძღვანელა პირმა სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების ჩაბარებისას.

ნებაყოფლობითი ჩაბარებად უნდა ჩაითვალოს ისეთი შემთხვევაც, როცა პირი დარწმუნებულია იმაში, რომ შეუძლია ამ ნივთიერებების გამოყენება თავისი შეხედულებისამებრ. არავინ და არაფერი უშლის მას ხელს და ამის მიუხედავად, აბარებს მათ სათანადო ორგანოებს. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არა აქვს იმას, პირის ეს ვარაუდი (დაჯერებულობა) რეალურია თუ არა.

ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის ან პლიმომოქმედი ნივთიერების უპაწონო დამზადება, წარმოება, შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღდება (მუხლი 261-ე).

სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე და 261-ე მუხლები ერთმანეთისაგან განსხვავდება მხოლოდ დანაშაულის საგნით. სხვა შემადგენლობა კი ემთხვევა ერთმანეთს. ამდენად, 261-ე მუხლის ანალიზისას ძირითადად შევეხებით ამ დანაშაულის საგანს.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საქართველოში ფსიქოტროპული ნივთიერებისა და მისი ანალოგის, ასევე ძლიერმოქმედი ნივთიერების კანონიერი ბრუნვის შედეგად წარმოშობილი ურთიერთობები და მოსახლეობის ჯანმრთელობა. დანაშაულის საგანია ფსიქოტროპული ნივთიერება, მისი ანალოგი და ძლიერმოქმედი ნივთიერება, რომელთა ბრუნვაზე დაწესებულია სახელმწიფო კონტროლი.

ფსიქოტროპული, ფსიქოაქტიური — ბერძნული წარმოშობის სიტყვაა. „ფსიქო“ ნიშნავს სულს, ხოლო „ტროპია“ — მიმართულებას. ამდენად, ფსიქოტროპულად ჩაითვლება ყველა ის წამალი თუ ნივთიერება, რომელიც უმეტესწილად ზეგავლენას ახდენს ცენტრალურ ნერვულ სისტემაზე და ცვლის გუნება-განწყობილებას.

ფსიქოტროპული ნივთიერებანი იწვევენ ადამიანის ფსიქიკური პროცესის სტიმულირებას ან, პირიქით, მის დეპრესიას, ზეგავლენას ახდენენ მის ემოციურ მდგომარეობაზე.

ფსიქოტროპული ნივთიერების დიდი უმრავლესობა მოიხმარება მედიცინაში, როგორც სამკურნალო საშუალება, მაგრამ მათი გამოყენება არასამედიცინო მიზნით საზიანოა ადამიანის ჯანმრთელობისათვის. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თუკი ამ ნივთიერებებს გამოიყენებს ჯანმრთელი პირი, ვისაც იგი არა აქვს ექიმის მიერ დანიშნული, ასეთ შემთხვევაში ადამიანის ფსიქიკა განიცდის სერიოზულ ცვლილებებს (ადამიანი ხდება ან არანორმალურად აგზნებული, ანდა, პირიქით, ვარდება დეპრესიულ მდგომარეობაში) და ნორმალური მდგომარეობის აღდგენას სჭირდება გარკვეული დრო. მართალია, ნარკოტიკული ნივთიერების მსგავსად, ფსიქოტროპული ნივთიერების ხშირი მიღება არ იწვევს მისდამი ბიოლოგიურ შეჩვევას, მაგრამ იწვევს ფსიქოლოგიური დამოკიდებულების (შეჩვევის) ჩამოყალიბებას. ამის გამო კი, პირი თანდათანობით კარგავს თავის სოციალურ ფუნქციებს და ხდება ამ ნივთიერების მონა.

საქართველოს სს კოდექსის XXXIII თავში მოხსენიებულ ფსიქოტროპულ ნივთიერებაში იგულისხმება არა მისი სამედიცინო, არამედ იურიდიული გაგება. კერძოდ, ამ ნივთიერებებს მიეკუთვნება ბუნებრივი ან სინთეზური წარმოშობის ნივთიერება, ამ ნივთიერების შემცველი მცენარე ან პრეპარატი, რომელიც გაეროს კონვენციის შესაბამისად, შეტანილია საქართველოში სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ფსიქოტროპული ნივთიერების სიაში. ამ სიაში შეტანილი ფსიქოტროპული ნივთიერებების მოხმარება საქართველოში აკრძალულია ექიმის დანიშნულების გარეშე. უფრო მეტიც, აკრძალულია ფსიქოტროპული ნივთიერების (როგორც ნარკოტიკული საშუალების) პროპაგანდა, ე.ი. მათი შემუშავების, მოხმარებისა და გამოყენების იდეის გავრცელება. ამ ნივთიერებათა შესახებ ინფორმაციის განთავსება ნებადართულია მხოლოდ მედიცინის მუშაკებისათვის განკუთვნილ ჯანდაცვის ორგანოების ოფიციალურ გამოცემაში.

ფსიქოტროპული ნივთიერების ანალოგი არის საქართველოში ბრუნე-

სათვის აკრძალული სინთეტიკური ან ბუნებრივი წარმოშობის ნივთიერება, რომელიც არ არის შეტანილი კონტროლს დაქვემდებარებულ ნივთიერებათა სიებში, მაგრამ მათი ქიმიური სტრუქტურა და ორგანიზმზე ფსიქოაქტიური მოქმედება მსგავსია კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების ჩამონათვალში შეტანილი ფსიქოტროპული ნივთიერების ქიმიური სტრუქტურისა და ორგანიზმზე ფსიქოაქტიური მოქმედებისა.

სს კოდექსის 261-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის საგანია ძლიერმოქმედი ნივთიერება. ეს ნივთიერებები არ წარმოადგენენ არც ნარკოტიკულ და არც ფსიქოტროპულ ნივთიერებას. მართალია, ისინი ძირითადად სამედიცინო პრეპარატებია, მაგრამ მათთვის დამახასიათებელი თავისებურებიდან გამომდინარე, კანონმდებელმა მიზანშეწონილად ჩათვალა მათი თავისუფალი ბრუნვიდან ამოღება. ძლიერმოქმედ ნივთიერებად ჩაითვლება ისეთი ნივთიერება, რომელიც საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას, თუკი: 1. მათი მიღება ხდება გადაჭარბებული დოზით; ან, 2. როდესაც ამ ნივთიერების მიმართ პირს გააჩნია სამედიცინო უკუჩვენება. ძლიერმოქმედი ნივთიერება განსხვავდება შხამიანი ნივთიერებისაგან, ანუ შხამისაგან. შხამი არის მცენარეული, ცხოველური, მინერალური ან ქიმიური სინთეზით მიღებული ნივთიერება, რომელიც ორგანიზმზე ახდენს ტოქსიკურ ზემოქმედებას და იწვევს მწვავე ან ქრონიკულ მოწამვლას (მაგ., გველის შხამი, ციანმჟავა, მეთილის სპირტი, ფუტკრის გასუფთავებული შხამი, ყვითელი ფოსფორი, ნატრიუმი და სხვ.)¹.

ვინაიდან შხამის ბრუნვისათვის პასუხისმგებლობა საქართველოს სს კანონმდებლობით დაწესებულია 249-ე მუხლით, რომელიც მოთავსებულია ამ კოდექსის XXXII თავში — დანაშაული მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და საზოგადოებრივი ზნეობის წინააღმდეგ, ამ საკითხზე დაწერილებით არ შევჩერდებით. აღვნიშნავთ მხოლოდ განსხვავებას შხამებსა და ძლიერმოქმედ ნივთიერებას შორის. ეს განსხვავება ძირითადად გამოიხატება იმაში, რომ შხამის უმნიშვნელო დოზის მიღებაც კი იწვევს ორგანიზმის მოწამვლას და შესაძლოა დაღვეს სიკვდილი. ამდენად, შხამი არ გამოიყენება მედიცინაში, როგორც სამკურნალო საშუალება. რაც შეეხება ძლიერმოქმედ ნივთიერებას, მისი მიღება ექიმის მიერ დანიშნული დოზითა და სამედიცინო უკუჩვენების არარსებობისას, არ უქმნის საფრთხეს ადამიანის

¹ ჩამონათვალი შედგენილი უნდა იყოს ფსიქოტროპული ნივთიერების შესახებ 1971 წლის გაეროს კონვენციისა და 1988 წლის კონვენციის შესაბამისად.

სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას და, ამდენად, ეს პრეპარატები გამოიყენება მედიცინაში სამკურნალოდ. მაგალითად, გველის შხამი არის შხამიანი ნივთიერება და იგი სამკურნალოდ არ გამოიყენება, ხოლო გველის შხამზე დამზადებული სამედიცინო პრეპარატი (აბი) ჩაითვლება ძლიერმოქმედ ნივთიერებად. ძლიერმოქმედ ნივთიერებებს მიეკუთვნება: ამიზილი, ბარბიტალი, დიაზეპამი (სელექსენი), ალობარბიტალი, დიმედროლი ეფედრინით, ფსევდოეფედრინი, ქლოროფორმი, სამედიცინო ეთერი (ნარკოზის ეთერი) და სხვ. რიგ შემთხვევაში, რომ განისაზღვროს უკანონო ბრუნვიდან ამოღებული ნივთიერების სახეობა და მისი თვისებები, უნდა დაინიშნოს სპეციალური ექსპერტიზა. ამის აუცილებლობა წარმოიშობა მაშინ, როცა გამოიძიების მიერ ამოღებული ნივთიერება არაა ქარხნული წესით შეფუთული და მასზე არ არსებობს სათანადო ეტიკეტი: ანდა ეტიკეტზე დაფიქსირებული წარწერა არ იკითხება ან არ ემთხვევა სპეციალურ სიაში ჩამოთვლილ დასახელებებს და გასარკვევია, არის თუ არა ეს დასახელება მისი სინონიმი. ძლიერმოქმედი ნივთიერების ზშირი გამოიყენება ექიმის დანიშნულების გარეშე იწვევს არა მარტო ორგანიზმის სხეულებრივი ჯანმრთელობის (ე.ი. ფიზიოლოგიური ფუნქციის) არსებით მოშლას, არამედ ისეთი ავადმყოფობის განვითარებას, რომელსაც მედიცინაში ეწოდება ტოქსიკომანია. ტოქსიკომანია არის მთელი რიგი დაავადებების კრებითი სახელი, რომელიც ხასიათდება არანარკოტიკული ან არაფსიქოტროპული სამედიცინო სტატუსის მქონე ნივთიერებებისა და საშუალებებისადმი მზარდი, დაუძლეველი სურვილით, მათ მიმართ განვითარებული ფსიქიკური ან ფიზიკური დამოკიდებულების გამო.

საქართველოში ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან არამკურნოო უკანონოდ შემოტანა, საქართველოდან უკანონოდ გატანა ან ტრანზიტით სამართაშორისო გადაზიდვა (მუხლი 262-მ).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია მოსახლეობის ჯანმრთელობა და ზნეობა. ამ დანაშაულის ჩადენითვე ექმნება საფრთხე იმავე ობიექტებს — მოსახლეობის ჯანმრთელობასა და ზნეობას (მხედველობაში გვაქვს ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის ტრანზიტით საერთაშორისო გადაზიდვის შემთხვევა).

საქართველოს სს კანონმდებლობით ნარკოტიკული საშუალება და

ფსიქოტროპული ნივთიერება არ წარმოადგენს სს კოდექსის 214-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის – საბაჟო წესის დარღვევის საგანს. სს კოდექსის 262-ე, 263-ე მუხლების შემოღებით კანონმდებელმა 214-ე მუხლიდან ამოიღო ნარკოტიკული საშუალება, მისი ანალოგი, პრეკურსორი, ფსიქოტროპული ნივთიერება და მისი ანალოგი.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება:

ა) საქართველოში ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონოდ შემოტანაში; 2. ამავე ნივთიერებების უკანონოდ გატანაში; ან გ) მათივე გადაზიდვაში საერთაშორისო ტრანზიტით.

საქართველოში ნარკოტიკული საშუალება, პრეკურსორი შეიძლება შემოტანილ ან გატანილ იქნეს კანონიერდაც და უკანონოდაც. შემოტანა კანონიერი იქნება მაშინ, თუ იგი ხორციელდება კანონის მოთხოვნათა დაცვით. კერძოდ, შემოტანა უნდა განახორციელოს იურიდიულმა პირმა ან სახელმწიფო დაწესებულებამ შესაბამისი ლიცენზიის საფუძველზე, სახელმწიფო კვლევის ან ლიმიტის ფარგლებში, საქართველოს კანონის „ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების პრეკურსორებისა და ნარკოტიკული დახმარების შესახებ“ შესაბამისად, აგრეთვე ამ კანონის საფუძველზე მიღებული ნორმატიული აქტებით დადგენილი წესით.

ნარკოტიკული საშუალებისა და ფსიქოტროპული ნივთიერების შემოტანამდე (გატანამდე) შემოტანი (გატანი) იურიდიული პირი ვალდებულია მიიღოს წინასწარი ნებართვა, რომელსაც გასცემს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო. ამ ნივთიერებების გატანის შემდეგ ჯანდაცვის სამინისტრო იმპორტიორი ქვეყნის კომპეტენტური ორგანოდან საერთაშორისო ნორმებით გათვალისწინებული წესით მოითხოვს ინფორმაციას გატანილი ნივთიერების რაოდენობისა და დანიშნულების ადგილამდე მიტანის შესახებ. ასევე, პირიქით, იგივე სამინისტრო კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების შემოტანის შემდეგ ექსპორტიორი ქვეყნების კომპეტენტურ ორგანოს აწვდის ინფორმაციას შემოტანილი ნივთიერების რაოდენობის შესახებ, ხოლო საბაჟო ორგანოები აფიქსირებენ შემოტანილი (გატანილი) ნივთიერების რაოდენობას და ინფორმაციას უგზავნიან საქართველოს ჯანდაცვის სამინისტროს.

2002 წლის კანონით „ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დახმარების შესახებ“ საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს საბაჟო დეპარტამენტი

განსაზღვრავს საქართველოს ტერიტორიაზე იმ საბაჟო პუნქტების ნუსხას, საიდანაც ნებადართული იქნება სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების შემოტანა და გატანა. იმ საბაჟო პუნქტებს, რომლებიც არ მოხვდებიან ამ ნუსხაში, აეკრძალებათ სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების გატარება საქართველოს საზღვარზე.

საქართველოში სტიქიური უბედურების ან სხვა საგანგებო სიტუაციების დროს სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების შემოტანი ან გამტანი იურიდიული პირები არ საჭიროებენ წინასწარ ნებართვას. თუმცა ამ დროს შემოტანილი ნივთიერების ლეგალურ ბრუნვაზე ვრცელდება კანონით გათვალისწინებული კონტროლის რეჟიმი.

სს კოდექსის 262-ე მუხლით დასჯადია ამ ნივთიერებების არა კანონიერი, არამედ უკანონო შემოტანა ან გატანა, ე.ი. ამ ნივთიერების გატანა ან შემოტანა კანონის ზემოხსენებულ მოთხოვნათა დარღვევით. უკანონო გატანა ან შემოტანა ძირითადად შეიძლება განხორციელდეს იმ ხერხებით, რაც გათვალისწინებულია სსკ 214-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით – საბაჟო წესის დარღვევა. ეს ხერხებია: საქართველოს საბაჟო საზღვარზე ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის გადატანა ან გადმოტანა, თუ იგი ჩადენილია საბაჟო კონტროლის გვერდის ავლით ან მისგან მალულად, დოკუმენტის ან საბაჟო იდენტიფიკაციის საშუალების მოტყუებით გამოყენებით, ლეკლარაციაში ყალბი მონაცემის შეტანით.

ნარკოტიკული საშუალების უკანონო შემოტანა ან უკანონო გატანა, თუ იგი დაკავშირებულია საბაჟო წესის დარღვევასთან, ხდება საბაჟო საზღვარზე ამ ნივთების გადატან-გადმოტანით, ხოლო საქართველოს საბაჟო საზღვარს შეადგენს საქართველოს საბაჟო ტერიტორიის ფარგლები (რაზეც უკვე ვისაუბრეთ), აგრეთვე თავისუფალი საბაჟო ზონებისა და თავისუფალი საწყობების პერიმეტრები.

საქართველოში ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის შემოტანა ან საქართველოდან უკანონოდ გატანა შეიძლება ჩადენილ იქნეს საქართველოს საბაჟო ორგანოების მიერ განსაზღვრული ადგილების მიღმა ან იმ საბაჟო პუნქტების მეშვეობით, რომლებიც საბაჟო დეპარტამენტის მიერ შედგენილ ნუსხაში არ არიან შეტანილნი, ანდა არა იმ დროს, როცა წარმოებს საბაჟო გაფორმება (საბაჟო კონტროლის გვერდის ავლით). იგივე დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს საბაჟო კონ-

ტროლისაგან მალულად, ე.ი. სხვადასხვა სამალავში მათი მოთავსებით, რაც აძნელებს ამ ნივთიერებების აღმოჩენას.

დოკუმენტის მოტყუებით გამოყენება გულისხმობს როგორც ყალბი დოკუმენტის, აგრეთვე უკანონოდ მიღებული დოკუმენტის წარდგენას საბაჟო კონტროლის ორგანოებისათვის. გაყალბებული შეიძლება იყოს დოკუმენტი, ასევე მისი მხოლოდ ნაწილი (მაგალითად, გაყალბებულია ნარკოტიკული საშუალების წონა). როდესაც პირმა თვითონ დაამზადა ყალბი დოკუმენტი და მისი გამოყენებით უკანონოდ შემოიტანა საქართველოში ან გაიტანა ნარკოტიკული საშუალება, ქმედება დაკვალიფიциრდება დანაშაულთა რეალური ერთობლიობით.

დოკუმენტის მოტყუებით გამოყენება გვექნება მაშინაც, როცა იგი არაა ყალბი, მაგრამ მიღებულია უკანონოდ. მაგალითად, იურიდიული პირი, რომელსაც მინიჭებული აქვს უფლება კანონის მოთხოვნათა დაცვით საქართველოში შემოიტანოს ნარკოტიკული საშუალება, უკანონოდ მიღებული დოკუმენტის საშუალებით ახდენს მის შემოტანას. დოკუმენტი ჩაითვლება უკანონოდ მიღებულად, როცა იგი გაცემულია, მართალია, სათანადო ორგანოების მიერ, მაგრამ კანონის მოთხოვნათა დარღვევით, მაგალითად, სახელმწიფო დაკვეთის არარსებობისას, ანდა ლიცენზია გაცემული იყო იმ პირზე, ვისზედაც მისი გაცემა კანონით არ შეიძლება.

საბაჟო იდენტიფიკაციის საშუალების მოტყუებით გამოყენება ნიშნავს ფალსიფიცირებული პლომბის, ლუქის, ბეჭდის, შტამპის ან მარკირების სხვა საშუალების გამოყენებას.

ამდენად, საბაჟო იდენტიფიკაციის საშუალებების მოტყუებით გამოყენება გვექნება მაშინ, როცა პირი ფალსიფიცირებულ საიდენტიფიკაციო ნიშანს (მაგალითად, შტამპს) დაუსვამს საბაჟო საზღვარზე გადასატან ნივთს — ნარკოტიკულ საშუალებას, მის ანალოგს ან პრეკურსორს.

აღნიშნული დანაშაულის ჩადენა დეკლარაციაში ყალბი მონაცემების შეტანით სახეზეა მაშინ, როცა პირს საბაჟო დეკლარაციაში შეაქვს არასწორი მონაცემი საქართველოში შემოსატანი ან საქართველოდან გასატანი ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის შესახებ.

იშვიათ შემთხვევაში უკანონო შემოტანა-გატანა შეიძლება განხორციელდეს საბაჟო წესის დარღვევის გარეშეც. თუმცა პრაქტიკულად ასეთი შემთხვევები თითქმის გამორიცხულია.

სსკ 262-ე მუხლში მოცემული ფორმულირება „უკანონო გატანა“ და „უკანონო შემოტანა“ გულისხმობს არა მარტო კანონით დადგენილი პირობების დაუცველობას ამ ნივთიერებათა გადატანისათვის, არამედ საბაჟო წესის დარღვევასაც და ამ შემთხვევაში დამატებითი კვალიფიკაცია სსკ 214-ე მუხლით საჭირო არ არის. ე.ი. სსკ 262-ე მუხლით ქმედების კვალიფიკაცია ხდება შემდეგ შემთხვევებში: 1) როცა ადგილი აქვს საბაჟო წესის დარღვევით იმ ნარკოტიკული საშუალების გატანა-შემოტანას, რისთვისაც პირს არ გააჩნდა სათანადო სახელმწიფო ნებართვა; 2) ანდა საბაჟო წესის დარღვევის გარეშე ნარკოტიკული საშუალების გადატანა ან შემოტანა მაშინ, როცა პირს მათი საქართველოდან გატანის ან შემოტანისათვის არ გააჩნია კანონით დადგენილი ნებართვა შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოებიდან.

საქართველოში ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონო შემოტანა დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი მოახერხებს ამ ნივთიერების შემოტანას საქართველოში, ე.ი. გადმოლახავს საზღვარს. აქ უკვე მნიშვნელობა არ უნდა მიენიჭოს იმას, გამოიარა თუ არა მან საბაჟო საზღვარზე არსებული საბაჟო კონტროლის ტერიტორია. როცა პირის დაკავება მოხდა საბაჟო კონტროლის ტერიტორიაზე, 262-ე მუხლის შემადგენლობა უკვე დამთავრებულია, რადგან საბაჟო კონტროლის ტერიტორიაზე მისვლამდე მან უკვე გადმოკვეთა საქართველოს საზღვარი და, ამდენად, ეს ნივთიერება უკვე შემოიტანა საქართველოში.

ასევე, ამ ნივთიერების საქართველოდან უკანონო გატანა დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი მოახერხებს საქართველოს საზღვრების გადალახვას და გადაიტანს მას საქართველოს საზღვრებს იქით. ამიტომ, როცა პირს ნარკოტიკული საშუალების გადატანისას დააკავებენ საბაჟო კონტროლის ტერიტორიაზე, 262-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული — მათი უკანონო გატანა საქართველოდან არაა დამთავრებული. ასეთი ქმედება უნდა დაკვალიფიциრდეს, როგორც მცდელობა (მე-19, 262-ე მუხ.).

ამდენად, როცა ადგილი აქვს ნარკოტიკული საშუალების უკანონო შემოტანას საქართველოში სხვა ქვეყნიდან, საქართველოს საბაჟო კონტროლის ტერიტორიაზე პირის დაკავებისას დანაშაული უკვე დამთავრებულია. ხოლო, როცა პირს საქართველოდან უკანონოდ გააქვს ეს ნივთიერება, საქართველოს საბაჟო კონტროლის ტერიტორიაზე მისი

დაკავებისას ადგილი აქვს დანაშაულის მცდელობას, რადგან ნივთიერება საქართველოდან ჯერ არაა გატანილი.

სწორედ ასე უნდა იქნეს გაგებული „ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, პრეკურსორებისა და ნარკოტიკული დახმარების შესახებ“ კანონის მე-2 მუხლის „ყ“ პუნქტი, სადაც განმარტებულია, რომ სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების საქართველოში შემოტანა ნიშნავს ამ ნივთიერების გადმოტანას სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიიდან საქართველოს საბაჟოს ტერიტორიაზე, ხოლო ნივთიერების გატანა — მათ გადატანას საქართველოს საბაჟო ტერიტორიიდან სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. რაც შეეხება ამ ქმედების ადგილს, მას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს კვალიფიკაციისათვის. კერძოდ, უკანონო გატანა ან შემოტანა უნდა მოხდეს ან საქართველოს ტერიტორიიდან მისი საზღვრის გადაკვეთით სხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე, ანდა პირიქით, უცხო ქვეყნის ტერიტორიიდან საქართველოს საზღვრის გადმოკვეთით საქართველოში ამ ნივთიერების შემოტანა. თუ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების გადაადგილება არაა დაკავშირებული საქართველოს საზღვრის გადაკვეთისთან, მაშინ ქმედება არ დაკვალიფიცირდება სსკ 262-ე მუხლით — უკანონო შემოტანა ან უკანონო გატანა. ამგვარი ქმედება შეიძლება დაკვალიფიცირდეს ნარკოტიკული საშუალებების უკანონო გადაზიდვით, გადაზავნით ან საქმის ფაქტობრივი გარემოების გათვალისწინებით — უკანონო შენახვით. თუ ნარკოტიკული საშუალებების უკანონო შემოტანას საქართველოში ან მის უკანონო გატანას წინ უსწრებდა ამ ნივთიერებების უკანონო შეძენა, დამზადება, წარმოება და სხვა დასჯადი ქმედება, კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს დანაშაულთა ერთობლიობით — სსკ 260-ე და 262-ე მუხლებით.

განსახილველ მუხლში გათვალისწინებულია აგრეთვე საქართველოში ნარკოტიკული საშუალებების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის ტრანზიტით საერთაშორისო გადაზიდვა.

საერთოდ, საერთაშორისო ტრანზიტში იგულისხმება რომელიმე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე (ხმელეთი, წყალი ან საჰაერო სივრცე) სხვა სახელმწიფოს ფიზიკურ პირთა, ტვირთის ან სატრანსპორტო საშუალებათა მსვლელობა. საერთაშორისო ტრანზიტით არის გზის ნაწილი, რომელიც იწყება და მთავრდება ამ სახელმწიფოს ფარგლებს გარეთ, ე.ი. ამ მოცემული სახელმწიფოს ტერიტორიის გავლით მიემართება სხვა სახელ-

მწიფოსკენ. საერთაშორისო ტრანზიტით ხორციელდება დაინტერესებულ სახელმწიფოთა მრავალმხრივი ან ორმხრივი შეთანხმების საფუძველზე.

საქართველოს კანონმდებლობით მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და ზნეობის დაცვის მიზნით, საქართველოში აკრძალულია სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის (ასევე ფსიქოტროპული ნივთიერებების) ტრანზიტით. სსკ 262-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის დისპოზიციიდან აშკარად ჩანს, რომ არ არსებობს ზემოხსენებულ ნივთიერებათა საერთაშორისო ტრანზიტით კანონიერი გადაზიდვა. ასეთი გადაზიდვა ყველა შემთხვევაში უკანონოა და იგი იწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას. აღნიშნული ქმედება დამთავრებულად უნდა ჩაითვალოს, როცა პირი სხვა სახელმწიფოდან საქართველოს ტერიტორიაზე დაიწყებს კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების ტრანზიტით გადაზიდვას.

ამ დანაშაულის შემადგენლობა არა გვაქვს მაშინ, როცა კომპეტენტური ორგანოები ახორციელებენ ე.წ. კონტროლირებად მიწოდებას. ამგვარი მიწოდების მეთოდი რეგლამენტებულია ნარკოტიკული საშუალებებისა და ფსიქოტროპული ნივთიერებების უკანონო ბრუნვასთან ბრძოლის შესახებ 1988 წლის გაეროს კონვენციაში (მუხლი მე-11).

კონტროლირებადი მიწოდების დროს კომპეტენტური ორგანოების მეთვალყურეობის ქვეშ ხდება ნარკოტიკული საშუალებების უკანონო შემოტანა, გატანა ან ტრანზიტით საერთაშორისო გადაზიდვა. ამ ოპერაციის მიზანია, გამოვლინდნენ დანაშაულის სხვა თანამონაწილენი. ამდენად, სამართალდამცავი ორგანოების საქმიანობა არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ აღმოჩენილი ნარკოტიკების ამოღებით.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი როგორც საქართველოს მოქალაქე, ისე მოქალაქეობის არმქონე ან უცხოელი პირი.

სუბიექტური მხრივ იგი შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ განზრახ, კერძოდ, პირდაპირი განზრახვით. ე.ი. პირს შეგნებული უნდა ჰქონდეს რომ კანონით დადგენილი წესების დარღვევით შემოაქვს საქართველოში ან, პირიქით, გააქვს საქართველოდან ნარკოტიკული საშუალება, მისი ანალოგი ან პრეკურსორი, ან შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ ეწვეა ამავე ნივთიერების ტრანზიტით საერთაშორისო გადაზიდვას და სურდეს ეს.

რაც შეეხება მოტივსა და მიზანს, იგი მუხლის დისპოზიციიში არაა

დაფიქსირებული. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მათ არ გააჩნიათ მაკვალი-ფიცირებული მნიშვნელობა. ამ დანაშაულის მოტივი და მიზანი სასა-მართლომ უნდა დაადგინოს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპის განსახორციელებლად. უმეტეს შემთხვევაში განსახილველი დანაშაული ანგარებითაა ჩადენილი და მისი მიზანიც მატერიალური გამორჩენის მიღებაა. თუმცა არაა გამორიცხული სხვა პირადი მოტივიც.

სსკ 148-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დამ-ამძიმებელი გარემოებები, მთლიანად ემთხვევა სსკ 260-ე მუხლით გათვალ-ისწინებულ კვალიფიკურ შემადგენლობას. ამდენად, მათ განხილვას აქ არ შეეუდგებით, მოკლედ შევჩერდებით მხოლოდ ერთ-ერთ მათგანზე. ესაა მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოება — სამსახურებრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენება.

როგორც ვხედავთ, აქ კანონმდებელი არ აკონკრეტებს იმ პირთა წრეს, ვინც ბოროტად იყენებს სამსახურებრივ მდგომარეობას (განსხ-ვავებით საბაჟო წესის დარღვევისაგან). ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ შემთხვევაში სამსახურებრივი მდგომარეობა შეიძლება გამოიყენოს არა მარტო მოხელემ ან მასთან გათანაბრებულმა პირმა, არამედ სხვა პირ-მაც, ვინც კი მოახერხებს სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებას საქართველოში ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურ-სორის უკანონოდ შემოტანის, უკანონოდ გატანის ან ტრანზიტით საერ-თაშორისო გადაზიდვისას. ასეთ პირებად შეიძლება ჩავთვალოთ უცხო ქვეყნის დიპლომატიური წარმომადგენლები საქართველოში.

ვინაიდან უცხო ქვეყნის დიპლომატიურ წარმომადგენელს კანონით უფლება აქვს გადაიტანოს ტვირთი საბაჟო შემოწმების გარეშე, მას აქვს ფაქტობრივი შესაძლებლობა უკანონოდ შემოიტანოს ან გაიტანოს საქართველოდან ზემოთ მითითებული ნარკოტიკული საშუალება და ამ შემთხვევაში იგი იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას. მართა-ლია, ეს პირები სარგებლობენ დიპლომატიური იმუნიტეტის უფლებით, მაგრამ ეს არ გამორიცხავს მათთვის საქართველოს სისხლის სამართ-ლის კანონით იშვიათ შემთხვევაში პასუხისმგებლობის დაკისრებას. მხედ-ველობაში გვაქვს შემთხვევა, როცა სახელმწიფოთა შეთანხმებით შეი-ძლება პირს მოეხსნას დიპლომატიური იმუნიტეტი და მან პასუხი აგოს იმ ქვეყნის კანონით, სადაც ჩაიდინა დანაშაული. ე.ი. არაა გამორიცხუ-ლი სსკ 262-ე მუხლის სუბიექტად მოგვევლინოს უცხო ქვეყნის დიპ-ლომატი, რომელსაც მოეხსნა დიპლომატიური იმუნიტეტი.

სამსახურებრივი მდგომარეობა შეიძლება გამოიყენონ ასევე ამა თუ იმ ორგანიზაცია-დაწესებულებათ ტექნიკურმა მუშაკებმა, რომლებიც არ არიან მოხელეები ან მასთან გათანაბრებული პირები.

ასეთ პირებად შეიძლება ჩათვალოს სატვირთო მანქანის მძღოლები, მატარებლის მემანქანეები, მფრინავები, რომლებიც იყენებენ თავიანთ სამსახურებრივ მდგომარეობას ამ დანაშაულის ჩასადენად.

მოხელეებს ან მასთან გათანაბრებულ პირებს უნდა მივაკუთვნოთ ისინი: ა) რომლებსაც თავიანთი სამსახურებრივი მდგომარეობა აძლევთ უფლებას, გადაიტანონ ან შემოიტანონ ტვირთი საბაჟო შემოწმების გარეშე; ბ) ვინც ახორციელებენ საბაჟო კონტროლს; გ) ვისაც აქვთ უფლება გასცენ ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის კანონიერი გატანის ან საქართველოში კანონიერი შემოტანისათვის საჭირო დოკუმენტები. ამდენად, იყენებენ რა ამ შესაძლებლობას, ადგენენ სათანა-დო დოკუმენტებს მაშინ, როცა საამისო საფუძველი არ არსებობს და ამ გზით უკანონოდ გადააქვთ ნარკოტიკული საშუალება საქართველოდან.

საქართველოში ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის ან კლიმაროქსმედი ნივთიერების დიდი ოდენობით უკანონოდ შემოტანა, საქართველოდან უკანონოდ გატანა ან ტრანზიტით სამართაშორისო გადაზიდვა (მუხლი 263-მ).

განსახილველი დანაშაულისა და 262-ე მუხლის შემადგენლობები ძირითადად ემთხვევა ერთმანეთს. ამდენად, მათ დაწერილებით განხილ-ვას ჩვენ აქ არ შეეუდგებით. შევეხებით მხოლოდ მათ შორის განსხ-ვავებებს. ძირითადი განსხვავება ამ ორ დანაშაულს შორის არის დანა-შაულის საგანში: 263-ე მუხლის საგანია ფსიქოტროპული ნივთიერება, მისი ანალოგი ან ძლიერმოქმედი ნივთიერება. თანაც, განსხვავებით 262-ე მუხლის 1-ლი ნაწილისაგან, აქ დანაშაულის შემადგენლობა მხოლოდ მაშინ გვაქვს, თუ ეს ნივთიერებები დიდი ოდენობითაა შემოტანილი ან გატანილი საქართველოდან, ანდა გადაზიდულია საერთაშორისო ტრან-ზიტით. ასეთი განსხვავება 262-ე და 263-ე მუხლების 1-ლი ნაწილების შემადგენლობებს შორის განპირობებულია იმით, რომ მნიშვნელოვნად განსხვავდება მათი საზოგადოებრივი საშიშროება. ეს კი აიხსნება არა მარტო ამ დანაშაულთა საგნის თვისებრივი სხვადასხვაობით, არამედ ამ

ორ ნორმაში გათვალისწინებულ ქმედებათა გავრცელებადობის სხვადასხვა ხარისხით.

ამდენად, როცა საქართველოში უკანონოდ შემოტანილი ან გატანილი ფსიქოტროპული ნივთიერება, მისი ანალოგი ან ძლიერმოქმედი ნივთიერება არ აღწევს დიდ ოდენობას, პირი პასუხს არ აგებს სსკ 263-ე მუხლით. მაგრამ საქმის ფაქტობრივი გარემოების გათვალისწინებით, იგი შეიძლება პასუხისმგებლობაში მიეცეს ან ნივთიერებათა უკანონო შენახვის ან გადაზიდვისათვის (სსკ 261-ე მუხლი).

261-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით დამაბრკებელ გარემოებად მიჩნეულია ამავე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენა ჯგუფურად. როგორც ვხედავთ, განსხვავებით სსკ 262-ე მუხლისაგან, აქ დამაბრკებელ გარემოებად ცალკე არაა გამოყოფილი ამ ქმედებების ჩადენა წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ და ორგანიზებული ჯგუფის მიერ. კანონმდებლის ეს პოზიცია რამდენადმე გამართლებულია, რამდენადაც საქართველოში ნაკლებადაა გავრცელებული ამ დანაშაულის ჩადენა პირთა ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებით და მით უმეტეს, ორგანიზებული ჯგუფის მიერ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ, როცა წინასწარ შეთანხმებით პირთა ჯგუფი ერთდროულად ეწევა როგორც ნარკოტიკულ საშუალებათა, ისე ფსიქოტროპულ ნივთიერებათა უკანონო გატანას ან შემოტანას საქართველოში, მათი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით (სსკ 262-ე და 263-ე მუხლების შესაბამისი ნაწილებით).

ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეპარატის, ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება ან გამოძალვა (მუხლი 264-მ).

ზემოთ განხილული მუხლებისაგან განსხვავებით (260-261-ე და 262-263-ე მუხლები), აქ ერთ ნორმაშია თავმოყრილი ნარკოტიკული საშუალება, ფსიქოტროპული და ძლიერმოქმედი ნივთიერება. კანონმდებლის ასეთი პოზიცია გამართლებულია იმით, რომ განსახილველი დანაშაულის საზოგადოებრივი საშიშროების განსაზღვრისას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება არა იმდენად დანაშაულის საგანს, არამედ მისი მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების ხერხსა და საშუალებას.

სწორედ ამიტომ ქმედების სს კოდექსის 264-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არ უნდა მიენიჭოს მისაკუთრებული ნარკოტიკული საშუალების ოდენობას. კერძოდ, იგი შეიძლება იყოს მცირეც.

ამ დანაშაულის სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტებია როგორც ზემოთ ჩამოთვლილი ნივთიერებისადმი მოპყრობისა და შეძენის კანონით დადგენილი წესი, ასევე საკუთრებით ურთიერთობანი, რომელიც დაკავშირებულია ამ ნივთიერების ფლობის, სარგებლობისა და განკარგვის უფლებასთან. დანაშაულის დამატებით ობიექტად უნდა ჩაითვალოს აგრეთვე ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა. სწორედ სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტთა ამგვარი სიმრავლე განსაზღვრავს ამ დანაშაულის მომეტებულ საზოგადოებრივ საშიშროებას.

264-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება: ა) ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეპარატის, ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებაში ან ბ) ამავე ნივთიერების გამოძალვაში.

მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება გულისხმობს იმ ხერხების გამოყენებას, რაც გათვალისწინებულია საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავში, ე.ი. კანონმდებელმა ნარკოტიკული საშუალება და 264-ე მუხლში მითითებული სხვა ნივთიერება ამოიღო საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა (თავი XXV) საგნების სიიდან და შექმნა სპეციალური ნორმა ნარკოტიკულ დანაშაულთა თავში. ამგვარი პოზიცია გამართლებულია ნარკოტიკული დანაშაულებისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის თავისებურებით და მისი განსხვავებით საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ობიექტისაგან.

სსკ 264-ე მუხლში მითითებულ ნივთიერებათა მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება შეიძლება განხორციელდეს: 1. ქურდობით, ე.ი. ამ ნივთიერებათა ფარული დაუფლებით; 2. ძარცვით, ე.ი. ამ ნივთიერებების აშკარა დაუფლებით, მაგრამ იმ ძალადობის გამოყენება, რაც საშიში არ არის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის, ასევე ასეთი ძალადობის მუქარა გათვალისწინებულია არა 264-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში, არამედ მე-2 ნაწილის „ვ“ პუნქტში; 3. თაღლითობით, ე.ი. ამ ნივთიერების მიღება მოტყუებით; მაგალითად, პირმა ყალბი დოკუმენტის წარდგენით აფთიაქიდან მართლსაწინააღმდეგოდ მიისაკუთრა ნარკოტიკული საშუალება, თავი გაასაღა რა ონკოლოგიური საავადმყოფოს წარმომად-

გენლად. მაგრამ, როდესაც ყალბი დოკუმენტის წარმოდგენისას პირი ეუფლება ნარკოტიკულ საშუალებას სათანადო ღირებულების გადახდით (მაგალითად, ყალბი რეცეპტის წარდგენით აფთიაქიდან გატანილ იქნა ნარკოტიკული საშუალება ღირებულების გადახდის შემდეგ), აქ ადგილი აქვს არა ნარკოტიკული საშუალების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებას, არამედ მათ უკანონო შეძენას (სსკ 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწ.). ამასთანავე, თუკი პირმა თვითონ დაამზადა ყალბი დოკუმენტი ან ყალბი რეცეპტი, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით: ნარკოტიკული დანაშაულის შესაბამისი მუხლითა და სსკ 267-ე მუხლით (ყალბი რეცეპტის დამზადების შემთხვევაში) ან 362-ე მუხლით (ყალბი დოკუმენტის დამზადების შემთხვევაში).

აქვე ერთმანეთისაგან უნდა გავმიჯნოთ ნარკოტიკულ საშუალებათა მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება და უკანონო შეძენა (სსკ 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწ.):

1. უკანონო შეძენის დროს ნარკოტიკული საშუალება (ან კონტროლს დაქვემდებარებული სხვა ნივთიერება) შეიძლება არც იმყოფებოდეს კონკრეტული იურიდიული თუ ფიზიკური პირის საკუთრებასა ან მფლობელობაში. ამ ნივთიერების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება უნდა მოხდეს იურიდიული თუ ფიზიკური პირის მფლობელობიდან ან საკუთრებიდან მისი ამოღების გზით. მაგალითად, როდესაც პირი ეუფლება ნარკოტიკულ საშუალებას ფარულად კონკრეტული პირის ბინიდან, ადგილი აქვს ნარკოტიკულ საშუალებათა მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებას. მაგრამ, როცა იგივე პირი ღია ცის ქვეშ ბუნებრივად გაზრდილ ნარკოტიკული საშუალების შემცველ მცენარეებს აგროვებს, ადგილი აქვს ნარკოტიკული საშუალებების უკანონო შეძენას.

2. როდესაც ნარკოტიკული საშუალების მართლსაწინააღმდეგო ამოღება ხდება მისი მფლობელისაგან მისივე ნებართვითა და მასთან შეთანხმებით, საქმე გვაქვს უკანონო შეძენასთან. მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება (სსკ 264-ე მუხლი) გვექნება, როცა პირი უსასყიდლოდ, მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ ახდენს ამ ნივთიერებების ამოღებას.

3. კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებისას ეს ნივთიერებები არა მარტო იმყოფება ამა თუ იმ პირის მფლობელობასა ან საკუთრებაში, არამედ მასზე დაზარალებული უნდა იყოს ადამიანის შრომა, ე.ი. მას უნდა გააჩნდეს მატერიალური

ღირებულება, ხოლო ამ ნივთიერებათა უკანონო შეძენისას არა აქვს მნიშვნელობა, მათ გააჩნიათ მატერიალური ღირებულება თუ არა¹.

საბოლოოდ, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ნარკოტიკული ნივთიერების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებას ადგილი აქვს მაშინ, როცა: 1) ეს ნივთიერება იმყოფება კონკრეტული პირის მფლობელობაში; 2) მას გააჩნია მატერიალური ღირებულება; 3) მისი მისაკუთრება ხდება უსასყიდლოდ და მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ; 4) პირს არა აქვს კანონიერი უფლებამოსილება დაუფლოს ამ ნივთიერებას. ოთხივე ეს პირობა უნდა არსებობდეს ერთდროულად და ერთ-ერთი მათგანის არარსებობა გამოირიცხავს ქმედების კვალიფიკაციას სსკ 264-ე მუხლით.

მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება დამთავრებულად ჩაითვლება მაშინ, როცა პირი უკანონოდ დაუუფლება ნარკოტიკულ საშუალებას, მის ანალოგს, პრეკურსორს, ფსიქოტროპულ ნივთიერებას, მის ანალოგს ან ძლიერმოქმედ ნივთიერებას და მიეცემა იმის შესაძლებლობა, რომ თავისი შეხედულებისამებრ განკარგოს ისინი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ამ დანაშაულის მცდელობით.

რაც შეეხება ხსენებულ ნივთიერებათა მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებას მითვისებით ან ყაჩაღური ხერხით, იგი გათვალისწინებულია ამ მუხლის კვალიფიკიურ (მე-2 და მე-3 ნაწილები) შემადგენლობაში.

სსკ 264-ე მუხლის შემადგენლობაში საერთოდ არაა გათვალისწინებული კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების გაფლანგვა. თუკი პირი, ვისაც კანონიერი გზით მიწოდებული აქვს ეს ნივთიერება და უკანონოდ გაასხვისებს მას იმ პირზე, ვისაც არა აქვს მათი შეძენის უფლება, ადგილი ექნება კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების არა მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებას (264-ე მუხ.), არამედ მის უკანონო გასაღებას (სსკ 260-ე ან 261-ე მუხლები).

კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების გამოძალვას ადგილი აქვს მაშინ, როცა პირი წაუყენებს რა ამ ნივთიერების გადაცემის მოთხოვნას დაზარალებულს, ემუქრება მას, რომ დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში გამოიყენებს ძალადობას თვით დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ, გაანადგურებს ან დააზიანებს მათ ნივთს, გაახმაურებს სახელ-

¹ დაწერილობით მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების საგანზე იხ. მ. ლეკვეიშვილი, გ. მამულაშვილი, პასუხისმგებლობა ეკონომიკური დანაშაულისათვის, თბ., 1999, გვ. 6-12; ზ. წულაია, სისხლის სამართალი, კერძო ნაწილი, მეორე ტომი, თბ., 2001, გვ. 13-15; Гаухман Л.Д., Максимов С.В., Преступления в сфере экономической деятельности. М., 1988, с. 102.

გამტეხ ცნობას ან სხვა ისეთ ცნობას, რამაც შეიძლება არსებითად დააზიანოს დაზარალებულის უფლებები, ე.ი. გამოძალვისათვის გამოყენებული უნდა იყოს ის ხერხები, რაც გათვალისწინებულია სსკ 181-ე მუხლში – გამოძალვა¹. ეს ქმედება დამთავრებულად ჩაითვლება მოთხოვნის წაყენების მომენტიდან, ე.ი. ფორმალური დანაშაულია. ამასთანავე, განსხვავებით კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებისაგან, აქ დაზარალებულად შეიძლება მოგვევლინოთ არა მარტო ის პირები, ვის საკუთრებაში ან მფლობელობაშიც იმყოფება ეს ნივთიერება, არამედ ის პირებიც, ვისაც სამსახურებრივი უფლებამოსილებიდან გამომდინარე, ხელი მიუწვდებათ მათზე. მაგალითად, დანაშაულზე ონკოლოგიური საავადმყოფოს მედღას წაუყენა მოთხოვნა, რომ გარკვეულ ვადაში გადასცეს ნარკოტიკული საშუალება, წინააღმდეგ შემთხვევაში დაემუქრა შეილის მკვლელობით. პირს კონტროლს დაქვემდებარებულ ნივთიერებაზე შეიძლება ხელი მიუწვდებოდეს ასევე მის მიერ განხორციელებულ წარმოების პროცესთან დაკავშირებით. ამდენად, გამოძალვისას დაზარალებული შეიძლება იყოს პირი, ვინც კანონიერად ამზადებს კონტროლს დაქვემდებარებულ ნივთიერებას (მაგალითად, ძლიერმოქმედ ნივთიერებას).

პირის ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით, როდესაც მან გამოძალვით ვერ მიაღწია მიზანს და სისრულეში მოიყვანა თავისი მუქარა. კერძოდ, სსკ 264-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით და საქმის ფაქტობრივი გარემოების მიხედვით იმ დანაშაულით, რაც მან ჩაიდინა.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყველა შერაცხადი 14 წელს მიღწეული პირი.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული პირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი. პირს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ სათანადო კანონიერი ნებართვის გარეშე ამა თუ იმ ხერხით ისაკუთრებს 264-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში ჩამოთვლილ ნივთიერებათაგან თუნდაც ერთ-ერთს, ან სჩადის ამ ნივთიერების გამოძალვას.

დანაშაულის მოტივი და მიზანი ნორმის დისპოზიციაში არაა მი-

¹ გამოძალვაზე იხ. მ. ლეკვეიშვილი, გ. მაშელაშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 42-45, ზ. წულაია, დასახ. ნაშრ., გვ. 80-88. Сафонов В.Н. Организованное вымогательство. Уголовно-правовой и криминологический анализ, с. III-137; Курс Уголовного права, т.3, под ред. Борзенкова Г.Н. и Комиссарова В.С. Особенная часть, М., 2002, с. 454-460; Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации, отв. ред. проф. А.В. Наумов, М., 2000, с. 439-443.

თითებული. ეს იმას ნიშნავს, რომ მათ დადგენას მნიშვნელობა აქვს არა ქმედების კვალიფიკაციისათვის, არამედ სასჯელის ინდივიდუალიზაციისათვის. მოტივი შეიძლება იყოს ანგარება, პირადი მოთხოვნის დაკმაყოფილება და სხვ.

განსახილველი დანაშაულის მე-2 და მე-3 ნაწილებში ჩამოთვლილ დამამძიმებელ გარემოებათა უმრავლესობა ჩვენ მიერ განხილულია 260-ე მუხლის ანალიზისას. ამჯერად ჩვენ შევჩერდებით მხოლოდ ზოგიერთ მათგანზე. ესენია: მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტით გათვალისწინებული გარემოება – „სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით“, ამავე ნაწილის „გ“ პუნქტით გათვალისწინებული გარემოება – „ძალადობით, რომელიც საშიში არ არის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის, ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით“ და მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტით გათვალისწინებული გარემოება – „სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით, ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით“.

ამ დანაშაულის ჩადენა სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით შეუძლია იმ პირს, ვისაც ნარკოტიკული საშუალება ან კონტროლს დაქვემდებარებული სხვა ნივთიერება მინდობილი აქვს სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით, ანდა უშუალოდ არა აქვს მინდობილი, მაგრამ სამსახურებრივი უფლებამოსილების შესრულებისას ხელი მიუწვდება მათზე. ასეთი პირები უმეტესად არიან მოხელეები, მასთან გათანაბრებული პირები და ასევე სხვა პირებიც, რომელთა საქმიანობა დაკავშირებულია ნარკოტიკულ საშუალებასთან ან სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებულ სხვა ნივთიერებასთან. ესენი არიან: სპეციალური აფთიაქის გამგეები, საავადმყოფოს მთავარი ექიმები და განყოფილების გამგეები ან მათი მოვალეობის შემსრულებლები, სასწრაფო დახმარების ექიმები, მიმღები განყოფილების მორიგე ექიმები (მოხელეები ან მასთან გათანაბრებული პირები), ასევე რიგითი ექიმები, მედღები, ფარმაცევტები, იმ სატრანსპორტო საშუალების მძღოლები და გამცილებლები, რომლითაც გადააქვთ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებები, აგრეთვე ის პირები, რომელთა წარმოებითი საქმიანობაც დაკავშირებულია ამ ნივთიერებებთან. სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება შეუძლიათ იმ პირებსაც, ვისი ხელმძღვანელობითაც ხდება ამ ნივთიერებების შემოტანა საქართველოში, მათი განაწილება, მოხმარებაზე ან განადგურებაზე კონტროლის გაწევა. ესენი

არიან ის მოხელეები, ვის ოპერატიულ გამგებლობაშიც იმყოფება ნარკოტიკული და კონტროლს დაქვემდებარებული სხვა ნივთიერებები (თუმცა ეს ნივთიერებები ფიზიკურად არ იმყოფება მათ მფლობელობაში). ასეთი მოხელეები მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით ქმნიან სხვადასხვა ფიქციურ დოკუმენტებს, ასევე ხშირად იყენებენ პირებს, ვინც იმყოფება მათ სამსახურებრივ დაქვემდებარებაში. ამ ქმედების ჩადენისას მოხელეები, რა თქმა უნდა, ბოროტად იყენებენ თავიანთ სამსახურებრივ მდგომარეობას, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, დანაშაულის კვალიფიკაციისას არაა საჭირო სამოხელეო დანაშაულის შესაბამისი მუხლის (332-ე მუხლი) გამოყენება. ეს იმიტომ, რომ 332-ე მუხლი ჩვენ მიერ განსახილველ მუხლთან მიმართებაში არის ზოგადი ხასიათის ნორმის შემცველი, ე.ი. სსკ 264-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტი მისი კონკრეტული შემთხვევა, ხოლო ზოგადი და სპეციალური ნორმის კონკურენციის შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭება სპეციალურ ნორმას, ამ შემთხვევაში – 264-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტს.

ჩვენ მიერ განსახილველი შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებაა ამ დანაშაულის ჩადენა ძალადობით, რომელიც საშიში არ არის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის, ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით.

ამგვარ ძალადობას შედეგად არ უნდა მოჰყვეს ჯანმრთელობის თუნდაც ხანმოკლე მოშლა და, აქედან გამომდინარე, არ უნდა გამოიწვიოს ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანებაც კი (სსკ 120-ე მუხლი), იგი შეიძლება გამოიხატოს ცემა და სხვაგვარ ძალადობაში (სსკ 125-ე მუხლი), რომელიც დაზარალებულს ტკივილს განაცდევინებს. მაგალითად, სილის გაწვნა სახეზე, ხელების ან ფეხების შეკერა, ხელის გადგერვა, თმების მოჭრა და სხვ. ამგვარ ძალადობაში არ იგულისხმება წამება, ვინაიდან ამან შეიძლება გამოიწვიოს ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება (იხ. სსკ 126-ე მუხლი).

ძალადობა მაშინ ჩაითვლება ამ დანაშაულის დამამძიმებელ გარემოებად, როცა პირი მას იყენებს კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების დასაუფლებლად, ანდა მაშინ, როცა პირმა ეს ნივთიერება, მართალია, ხელში ჩაიგდო, მაგრამ ჯერ არ მისცემია განკარგვის შესაძლებლობა და მისი შენარჩუნების მიზნით იყენებს ამ ძალადობას.

„ასეთი ძალადობის მუქარაში“ იგულისხმება პირის დაშინება, რომ გამოიყენებს მის მიმართ ზემოთ ჩამოთვლილ ძალადობათაგან თუნდაც ერთ-ერთს. თუ პირი დაშინებისათვის იყენებს განუსაზღვრელ მუქარას („შენთვის უმჯობესი იქნება“, „შენი საქმე ცუდად წავა“, „გირჩევნია არ

გამიძლიანდე“ და სხვ.), მაშინ 264-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილში გათვალისწინებული ძალადობის მუქარის გამიჯვნისას მხედველობაში უნდა მივიღოთ დაზარალებულისა და დამნაშავეის რაოდენობა და მათი ფიზიკური მონაცემები, სქესი, აგრეთვე მუქარის ჩადენის ადგილი (ირგვლივ ხალხმრავლობა თუ არა), დრო (დღეა თუ ღამეა), მუქარის გამოთქმის ფორმა და ტონი (დამნაშავეები ნიღბებში არიან და განრისხებულნი სასტიკი ტონით საუბრობენ) და სხვა გარემოებები.

შემდეგი დამამძიმებელი გარემოება, რომელსაც განვიხილავთ გათვალისწინებულია ამ მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტით – სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ან ასეთი ძალადობის მუქარით.

სიცოცხლისათვის საშიშია ისეთი ძალადობა, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს დაზარალებულის სიკვდილი, ე.ი. არსებობს სიკვდილის დადგომის ალბათობა ამ ძალადობის შედეგად. ჯანმრთელობისათვის საშიშია ისეთი ძალადობა, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს ჯანმრთელობის ამა თუ იმ ხარისხის დაზიანება (117-ე, 118-ე, 120-ე მუხლები, ასევე 126-ე მუხლი). ყაჩაღობისაგან განსხვავებით, ამ ნორმაში გათვალისწინებულმა ძალადობამ თუ გამოიწვია ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, კვალიფიკაცია დანაშაულთა ერთობლიობით საჭირო არ არის. ასეთი დასკვნის საფუძველს გვაძლევს განსახილველი ნორმით გათვალისწინებული სანქციის (თავისუფლების აღკვეთა ვადით შეიდიდან თხუთმეტ წლამდე) შედარება ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებისათვის გათვალისწინებულ ყველაზე მძიმე სანქციასთან (თავისუფლების აღკვეთა ვადით ხუთიდან თორმეტ წლამდე). მაგრამ თუკი ამგვარმა ძალადობამ გამოიწვია დაზარალებულის სიკვდილი, ამ შემთხვევაში კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს დანაშაულთა ერთობლიობით¹.

სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობის მუქარაში იგულისხმება მკვლელობის, ჯანმრთელობის დაზიანების, წამების მუქარა. მუქარა შეიძლება განხორციელდეს სიტყვიერად ან იარაღის დემონსტრირებით, თუნდაც პირმა კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების დასაუფლებლად გამოიყენოს არა ნამდვილი იარაღი, არამედ მისი იმიტაცია და ამ გზით მოახდინოს დაზარალებულის ნების პარალიზება.

თუ დასაშინებლად გამოყენებულია ნამდვილი ცეცხლსასროლი იარაღი, რომელსაც პირი ატარებს სათანადო ნებართვის გარეშე, ქმედება უნდა

¹ ამ საკითხზე იხ. მ. ლეკვიშვილი, გ. მამულაშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 30-34; ზ. წულაია, დასახ. ნაშრ., 64-67; ზ. წულაია, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ, თბ., 2000, გვ. 85.

დაკვალიფიკირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით, ვინიდან ამ ნორმით გათვალისწინებული ძალადობის მუქარა (ისევე როგორც თვით ძალადობა) სავსებით შესაძლებელია იარაღის გამოყენების გარეშე და, ამდენად, განსაზიღველი მუხლის დისპოზიცია არ ითვალისწინებს მის გამოყენებას, როგორც ამ დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელ ელემენტს.

ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის უკანონო დათესვა, მოყვანა ან კულტივირება (მუხლი 265-მ).

ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის უკანონო დათესვის, მოყვანის ან კულტივირების საზოგადოებრივი საშიშროება ძირითადად განპირობებულია იმით, რომ ეს ქმედებები თითქმის ყოველთვის მიმართულია აღნიშნულ მცენარეთა შემდგომი გასაღებისაკენ, ანდა მათი გადამუშავების გზით მიღებული ნარკოტიკული საშუალების უკანონო მოხმარებისაკენ.

დანაშაულის უშუალო ობიექტად უნდა ჩაითვალოს ნარკოტიკული საშუალების ბრუნვასთან დაკავშირებული ურთიერთობები, რომლებიც მოწესრიგებულია საქართველოს კანონმდებლობით. ამ კანონმდებლობის შესაბამისად საქართველოს ტერიტორიაზე აკრძალულია ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარეების დათესვა, მოყვანა და კულტივირება.

დანაშაულის საგანს წარმოადგენს ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარე. ეს მცენარეებია: ოპიუმის ყაყაჩო, კოკაინის ბუჩქი, ყანაბისი ანუ მარიხუანა, ინდოეთის კანაფი, სამხრეთ-ჩუის, სამხრეთ მანჯურიის, კრასნოდარის კანაფი და სხვ.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება აქტიურ მოქმედებაში, კერძოდ: ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის უკანონო დათესვაში, მის მოყვანაში, ან კულტივირებაში.

დათესვა ნიშნავს ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის თესლის ჩათესვას მიწის ნებისმიერ მონაკვეთზე, იმის მიუხედავად, არის თუ არა ეს ნაკვეთი კონკრეტული პირის მფლობელობაში.

ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის მოყვანა გამოიხატება ამ მცენარის მოვლაში: სარეველა მცენარეებისაგან გათავისუფლებაში, მორწყვაში, სასუქებით განოფიერებაში და ა.შ. მოყვანის მიზანია ზრდასრული მცენარის მიღება.

ამ მცენარეთა კულტივირება ნიშნავს მათ დამუშავებას, გაშენებას.

ახალი სახეობის გამოყვანას, ან იმგვარად გადამუშავებას, რომ ამაღლდეს მისი მოსავლიანობა ან გამძლეობა არახელსაყრელი გარემო პირობებისადმი. როგორც ვხედავთ, კულტივირება უფრო მრავლისმომცველი პროცესია, ვიდრე დათესვა ან მოყვანა. კულტივირება თავის თავში მოიცავს დათესვასაც და მოყვანასაც (მოვლას).

განსახილველი დანაშაული დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი შეასრულებს მუხლის დისპოზიციაში მითითებულ მოქმედებათაგან ერთ-ერთს, ე.ი. ნებისმიერ ადგილას დათესავს ან მოიყვანს, ან დაასრულებს ამ მცენარეთა კულტივირების პროცესს. როცა პირი შეუდგა ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის კულტივირებას, მაგრამ მისი ნებისგან დამოუკიდებლად ვერ დაასრულა იგი (ვერ გააშენა, ვერ აამალა მოსავლიანობა, ვერ შექმნა ახალი სახეობა და ა.შ.), მაშინ კულტივირება არაა დამთავრებული და პირის ქმედება საქმის ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით შეიძლება დაკვალიფიკირდეს როგორც ამ მცენარეთა დათესვა. თუ მის ქმედებაში არ არის არც დათესვის ნიშნები, მაშინ კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს კულტივირების მცდელობით (მაგალითად, პირი ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარეების დამყნობის გზით ცდილობს ახალი, გაუმჯობესებული სახეობის გამოყვანას, მაგრამ სხვადასხვა მიზეზის გამო მან ეს ვერ მოახერხა). დათესვა კი დამთავრებულია მოქმედების ჩაღწისთანავე იმის მიუხედავად, აღმოცენდა და გაიზარდა თუ არა ეს მცენარე.

როდესაც პირი სხვის მიერ დათესილ ან მოყვანილ ნარკოტიკულ მცენარეს უკანონოდ იძენს, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიკირდეს სსკ 260-ე მუხლით, ხოლო ამ მცენარეთა მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების ან გამოძალვის შემთხვევა — სსკ 264-ე მუხლით.

დანაშაულის სუბიექტი არის ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით, ე.ი. პირს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ ახდენს სწორედ ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის კანონსაწინააღმდეგოდ დათესვას, მოყვანას ან კულტივირებას და სურს ეს. როდესაც პირი ცდება დანაშაულის საგანში, შეცდომით ფიქრობს, რომ მის მიერ დათესილი ან მოყვანილი მცენარე ნარკოტიკული საშუალების შემცველია, ქმედება უნდა დაკვალიფიკირდეს 265-ე მუხლის მცდელობით (მე-19, 265-ე მუხლები).

ვინაიდან დანაშაულის მოტივზე ან მიზანზე არ არის სპეციალური

მითითება 265-ე მუხლში, ისინი კვალიფიკაციაზე არ ახდენენ ზეგავლენას და მხედველობაში მიიღებიან მხოლოდ სასჯელის დანიშნულებისას. როგორც წესი, ამ დანაშაულის ჩადენა ხდება ანგარებით (ამ მცენარეუბის ან მისგან შექმნილი ნივთიერებების გასაღების მიზნით), ან ნარკოტიკულ საშუალებებზე პირადი მოთხოვნილების დაკმაყოფილების მიზნით.

265-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებში გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებები მთლიანად ემთხვევა წინამდებარე მუხლებით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებებს და, ამდენად, მათ განხილვას არ შეუდგებათ. მოკლედ შევჩერდებით მხოლოდ ერთ-ერთ მათგანზე, მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტით გათვალისწინებულ გარემოებაზე – სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. აქ იგულისხმება იმ პირთა წრე, ვისი სამსახურებრივი საქმიანობაც დაკავშირებულია მცენარეთა დათესვა-მოყვანასა თუ მათ კულტივირებასთან ან ახორციელებენ სხვაგვარ საქმიანობას სახელმწიფოს კუთვნილი მიწის ნაკვეთზე. ისინი იყენებენ რა ამ სამსახურებრივ მდგომარეობას, უკანონოდ ახდენენ ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის დათესვას, მოყვანას ან კულტივირებას სახელმწიფო მიწის ნაკვეთზე. ამ დანაშაულის სუბიექტი ასევე შეიძლება იყოს კერძო სამართლის იმ იურიდიული პირის თანამშრომელი, რომლის საქმიანობაც დაკავშირებულია მიწათსარგებლობასთან.

პირი, რომელიც იყენებს თავის სამსახურებრივ მდგომარეობას, თვითონ უნდა იყოს სსკ 265-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების ამსრულებელი.

ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეპარატის, ფსიქოტროპული ნივთიერების ან მისი ანალოგის უკანონო წარმოებისათვის ფარული ლაბორატორიის მოწყობა ან შენახვა (მუხლი 266-ე).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ის ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ნარკოტიკული საშუალების ან კონტროლს დაქვემდებარებული სხვა ნივთიერების წარმოების კანონით დადგენილ წესს.

ობიექტური მხრივ იგი გამოიხატება: ა) ამ ნივთიერების უკანონო წარმოების მიზნით ფარული ლაბორატორიის მოწყობაში, ან ბ) ამ ლაბორატორიის შენახვაში.

ლაბორატორიის სახით შეიძლება მოგვევლინოს სპეციალურად მოწყობილი ისეთი სადგომი, სადაც უნდა მოხდეს სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული რომელიმე ნივთიერების უკანონო წარმოება, ე.ი. როცა პირს არ გააჩნია მისი წარმოების კანონიერი უფლებამოსილება.

ფარული იქნება ისეთი ლაბორატორია, რომლის არსებობის შესახებ არ არსებობს ინფორმაცია არც ერთ ოფიციალურ ორგანოში და იგი შექმნილია უკანონოდ – სათანადო ნებართვის გარეშე. ასეთი ლაბორატორია შეიძლება დაფარული იყო ფიზიკურადაც, მაგალითად, თუ ის მოწყობილი იქნება ძველი, ამორტიზებული შენობის სარდაფში. ლაბორატორიის დაფარვის ხერხად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ინფორმაციის გაყალბება. მაგალითად, ამა თუ იმ საწარმოს შენობის ნაწილში მოწყობილია ლაბორატორია, რომელიც გაფორმებულია როგორც ერთ-ერთი სააქქრო, სადაც თითქოს მზადდება კანონით ნებადართული ნივთიერება.

ლაბორატორიის მოწყობა ნიშნავს სათანადო შენობა-ნაგებობის ან მისი ნაწილის გამოძენას, მის დაუფლებას (კანონიერი თუ უკანონო გზით), მის აღჭურვას სათანადო ტექნოლოგიით, მომარაგებას ნედლეულით, მუშახელისა და სხვა საჭირო პერსონალის მოყვანას, შრომის პროცესის ორგანიზებას და ა.შ. ეს ქმდება დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი დაასრულებს ფარული ლაბორატორიის მოწყობის პროცესს და ლაბორატორიას გაამზადებს კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების წარმოებისათვის. ეს დანაშაული არის ფორმალური, იგი არ ითვალისწინებს რაიმე მძიმე შედეგის დადგომას. იგი დამთავრებულია მაშინ, სანამ ეს ლაბორატორია პრაქტიკულად ამუშავდება და მოასწრებს წარმოებისათვის გამიზნული ნივთიერების თუნდაც ნაწილის დამზადებას. დანაშაულის ამგვარი შეკვეცილი შემადგენლობა განპირობებულია არა მარტო ამ ქმედების საშიშროების მაღალი ხარისხით (ლაბორატორიაში შესაძლებელია გაცილებით დიდი ოდენობით ნივთიერების დამზადება), არამედ მისი ჩამდენი პიროვნების მომეტებული საშიშროებოთაც – კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების წარმოება მისი ცხოვრების მცირე ეპიზოდს კი არ მოიცავს და შემთხვევით (სიტუაციურ) ხასიათის კი არ ატარებს, არამედ იგი ამისათვის ემზადება საგულდაგულოდ და ხანგრძლივი დროის განმავლობაში.

თუ ფარული ლაბორატორიის შექმნას კიდევაც მოჰყვა კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების უკანონო წარმოება, ქმდება დაკვალიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 266-ე და 260-ე მუხლებით (ან 261-ე მუხლით).

ფარული ლაბორატორიის შენახვა გულისხმობს უკვე მოწყობილი ლაბორატორიის შემდგომი მუშაობისათვის პირობების შექმნას: დამატებითი ტექნოლოგიით აღჭურვა, ახალი კადრებით შევსება, ლაბორატორიის მუშაობისათვის სხვაგვარი პირობების შექმნა (ელექტროენერგიითა და წყლით უზრუნველყოფა), დამატებითი ნედლეულით მომარაგება, მისი რემონტი და ა.შ.

ფარული ლაბორატორია შეიძლება მოაწყოს ერთმა პირმა, ხოლო იგი შეინახოს მეორემ. თუ ორივე ქმედებას სჩადის ერთი და იგივე პირი, მას ბრალად წაეყენება ფარული ლაბორატორიის როგორც მოწყობა, ისე მისი შენახვა.

როდესაც პირი სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების წარმოებისათვის იყენებს კანონიერი გზით შექმნილ ლაბორატორიას და იქ უკანონოდ აწარმოებს ამ ნივთიერებას, მისი ქმედება დაკვალიფიცირდება არა განსახილველი ნორმით — სსკ 266-ე მუხლით, არამედ სსკ 260-ე მუხლით — ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონო წარმოებით (ან 261-ე მუხლით).

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყველა 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი, მხოლოდ ამ მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებულია სპეციალური სუბიექტი — ვინც იყენებს სამსახურებრივ მდგომარეობას ლაბორატორიის შესაქმნელად ან შესანახად. ესენი შეიძლება იყვნენ პირები, ვისაც აქვთ სამედიცინო თუ სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორიის შექმნის ან მისი ხელმძღვანელობის უფლება. გამორიცხული არ არის ლაბორატორიის რიგითმა თანამშრომლებმაც ლაბორატორიაში არსებული ხელსაწყოებისა და ტერიტორიის გამოყენებით შექმნან ფარული ლაბორატორია კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების წარმოებისათვის.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით — პირს შეგნებული აქვს, რომ ქმნის ან ინახავს ფარულ ლაბორატორიას და სურს ეს. ამასთან, მას ამოძრავებს სპეციალური მიზანი — ეს ლაბორატორია მოწყობილია სწორედ სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების წარმოებისათვის კანონის მოთხოვნათა საწინააღმდეგოდ. ამ მიზნის გარეშე ფარული ლაბორატორიის შექმნა არ მოგვცემს განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობას. რაც შეეხება მოტივს, იგი მუხლის შემადგენლობაში არაა დაფიქსირებული და, ამდენად, ზეგავლენას არ ახდენს კვალიფიკა-

ციაზე, მაგრამ თვით ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე, უმეტეს შემთხვევაში, მოტივი აქ ანგარებაა. თუმცა გამორიცხული არ არის სხვა პირადი მოტივიც.

ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად ყალბი რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის დამზადება გასაღების მიზნით ან გასაღება (მუხლი 267-მ).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ის ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ნარკოტიკული საშუალების შესაძენი რეცეპტის ან დოკუმენტის შედგენის კანონით დადგენილ წესს. ქმედების მიზნიდან გამომდინარე, დამატებით ობიექტად უნდა ჩაითვალოს ასევე მოსახლეობის ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანია ნარკოტიკული საშუალების შესაძენი რეცეპტი და სხვა დოკუმენტი.

ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად რეცეპტის გამოწერა ხდება განსაზღვრული ფერის სპეციალურ ბლანკზე, რომელზეც დასმულია სამკურნალო დაწესებულების შტამპი.

სხვა დოკუმენტი, რომელიც იძლევა ნარკოტიკული საშუალების შეძენის უფლებას, ის დოკუმენტი, რომელიც წარმოადგენს ამ ნივთიერების გაცემის (გაყიდვის) საფუძველს. ასეთი დოკუმენტი შეიძლება იყოს სამედიცინო დაწესებულების მოთხოვნა ნარკოტიკული საშუალების მიღებაზე მათი სამკურნალოდ გამოყენებისათვის; ამონაწერი ავადმყოფობის ისტორიიდან; ლიცენზია ისეთ საქმიანობაზე, რომელიც დაკავშირებულია ნარკოტიკული საშუალების ბრუნვასთან და სხვა.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება: ა) ყალბი რეცეპტის ან სხვ დოკუმენტის დამზადებაში, ბ) ან მათ გასაღებაში.

გაყალბებული შეიძლება იყოს როგორც რეცეპტი, ისე სხვა დოკუმენტი. გაყალბებულად ჩაითვლება როგორც მთლიანად, ისე ნაწილობრივ გაყალბებული რეცეპტი ან სხვა დოკუმენტი.

აღნიშნული ქმედება დამთავრებულად ითვლება იმ მომენტიდან, როცა პირი დაასრულებს ყალბი რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის დამზადების პროცესს ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად და მნიშვნელობა არა აქვს, მოახერხებს თუ არა მის გასაღებას. უფრო მეტიც, არც იმასა აქვს მნიშვნელობა, შეუდგება თუ არა იგი ამ დოკუმენტების გასაღებისაკენ

მიმართულ მოქმედებას. ე.ი. დანაშაული აქ არის ფორმალური შემადგენლობის. მაგრამ უკეთუ პირი მის მიერ დამზადებული ყალბი დოკუმენტების გამოყენებით მოახერხებს ნარკოტიკული საშუალებების შეძენას, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულოთ ერთობლიობით. კერძოდ, თუ ადგილი აქვს ყალბი რეცეპტის საშუალებით აფთიაქიდან ნარკოტიკული საშუალების შეძენას დადგენილი საფასურის გადახდით, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 267-ე და 260-ე მუხლების (უკანონო შეძენა) ერთობლიობით, როდესაც პირმა ყალბი დოკუმენტების გამოყენებით მოახერხა ნარკოტიკული საშუალების შეძენა უსასყიდლოდ, ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 267-ე და 264-ე მუხლების (ნარკოტიკული საშუალების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება) ერთობლიობით.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ასევე ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად ყალბი რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის გასაღებაში. გასაღებაში იგულისხმება ამ დოკუმენტების გაყიდვა, გაჩუქება, გაცემა სხვა დოკუმენტებზე ან ნივთზე და ა.შ.

ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად ყალბ რეცეპტს ან სხვა დოკუმენტს შეიძლება ამზადებდეს ერთი პირი, ხოლო მეორე კი ასაღებდეს მას; ორივე მათგანი ამ დანაშაულის სუბიექტია.

სსკ 267-ე მუხლი არის 332-ე მუხლის (ყალბი დოკუმენტის, ბეჭდის, შტამპის ან ბლანკის დამზადება, გასაღება ან გამოყენება) კერძო შემთხვევა. ზოგადი და კერძო ნორმის კონკურენციისას კი, როგორც ცნობილია, იმარჯვებს კერძო ნორმა. ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში დამატებითი კვალიფიკაცია სსკ 362-ე მუხლით საჭირო არ არის. ამდენად, ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად ყალბი რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის გამოყენებას ადგილი ექნება მაშინ, თუ პირი გაყალბებულ დოკუმენტს წარადგენს შესაბამის დაწესებულებაში, რათა მიიღოს ნარკოტიკული საშუალება. სსკ 267-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე არ მოიცავს ყალბი დოკუმენტების გამოყენებას და ეს არცაა გასაკვირი. ყალბი რეცეპტისა თუ სხვა დოკუმენტის წარდგენა შესაბამის დაწესებულებაში ნარკოტიკული საშუალების მიღების მიზნით მოიცავს სხვა დანაშაულის შემადგენლობას და ამ შემთხვევაში ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ან სსკ 260-ე მუხლის ანდა 264-ე მუხლის მცდელობით.

დანაშაულის სუბიექტია 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი, ხოლო ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტის სუბიექტია პირი, ვინც რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის გაყალბებისათვის, ანდა მათი

გასაღებისათვის იყენებს სამსახურებრივ მდგომარეობას. ესენი შეიძლება იყვნენ აფთიაქის პროვიზორები, გამგეები, საავადმყოფოს ექიმები და სხვ. მაგალითად, ექიმი ყალბად დამზადებულ ბლანკზე წერს რეცეპტს ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად და იყენებს თავის სამსახურებრივ შტამპსა და ბეჭედს.

სუბიექტური მხარე განსახილველი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით: პირს შეგნებული აქვს, რომ ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად ამზადებს ყალბ რეცეპტს ან სხვა დოკუმენტს, ანდა შეგნებული აქვს, რომ ასაღებს ყალბ რეცეპტს ან სხვა დოკუმენტს, რომლითაც შესაძლებელია ნარკოტიკული საშუალების შეძენა და სურს ეს. ამასთანავე, ყალბი რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის დამზადებისას აუცილებელია, პირს ამოძრავებდეს მისი გასაღების მიზანი. წინააღმდეგ შემთხვევაში არ გვექნება ამ დანაშაულის შემადგენლობა.

რაც შეეხება მოტივს, მას ამ დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის არა აქვს მნიშვნელობა. მოტივი აქ შეიძლება იყოს ანგარება ან სხვა პირადი მოტივები.

სსკ 267-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ გარემოებათაგან შევჩერდებით მხოლოდ ერთზე. ამ მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი სხვისთვის მომსახურების გაწევის მიზნით, წარმოადგენს მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტის მაკვალიფიცირებელ ნიშანს. დანაშაულის მიზნის ამგვარი ფორმულირება ჩვენ გვხვდება სს კოდექსის მხოლოდ ორ მუხლში. ესენია 267-ე და 268-ე მუხლები.

მომსახურება ნიშნავს რაიმე სამუშაოს შესრულებას ვისიმე ან რისამე საჭიროების, მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ განსახილველი ნორმით სხვისთვის მომსახურების გაწევის მიზანი არსებობს მაშინ, როცა პირი ამზადებს ყალბ რეცეპტს ან სხვა დოკუმენტს, ანდა ასაღებს მათ იმისათვის, რომ დააკმაყოფილოს სხვისი მოთხოვნილება. ე.ი. დანაშაულის სუბიექტმა ამ შემთხვევაში უკვე წინასწარვე იცის, თუ ვისთვის სჩადის ამ ქმედებას. მაგრამ, როცა პირი 267-ე მუხლით გათვალისწინებულ ქმედებას სჩადის გაყალბებული დოკუმენტების კონკრეტულ პირზე ან პირებზე გასაჩუქრებისათვის (მათი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად), სახეზეა 267-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შემადგენლობა, რადგანაც გასაღების მიზანში მოიაზრება გაჩუქების მიზანიც. ამასთან, არავითარი აუცილებლობა არ არსებობს იმისათვის, რომ გაყალბებული დოკუმენტების ამა თუ იმ პირებზე

გაჩუქების მიზანი ამოვრიცხით 267-ე მუხლის 1-ლი ნაწილიდან და გადა-
ვითანთ იგი დამამძიმებელ გარემოებათა ნუსხაში. ეს იმიტომ, რომ გასაჩუ-
ქრება არამც და არამც არ ხასიათდება მომეტებული საშიშროებით, ვიდრე
ამ გაყალბებული დოკუმენტების გაყიდვა ან გაცვლა.

სხვისთვის მომსახურების გაწევის მიზანში იგულისხმება არა გასაჩუ-
ქრება, არამედ მომსახურება შემკვეთზე. ე.ი. პირი ემსახურება შემკვეთს
და მისთვის ამზადებს ყალბ რეცეპტს ან სხვა დოკუმენტს ნარკოტიკული
საშუალების შესაძენად. ამდენად, აქ არსებობს, ერთი მხრივ, დამკვეთი,
როგორც წამქეზებული ან ორგანიზატორი, ხოლო, მეორე მხრივ, მისთვის
მომსახურე პირი, ვინც ამზადებს ყალბ რეცეპტს ან სხვა დოკუმენტს
ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად. შემკვეთს შეიძლება ემსახურე-
ბოდეს უკვე გაყალბებული რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის გამსაღებელ-
იც, რომელიც ახორციელებს გასაღებას შეკვეთის პირობების შესაბამის-
ად. 267-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული გასაღება განსხ-
ვავდება გასაღებისაგან, რომელიც ხორციელდება შეკვეთით. როცა პირი
ასაღებს ყალბ რეცეპტს ან სხვა დოკუმენტს სხვისთვის მომსახურების
გაწევის მიზნით, ე.ი. შეკვეთით, გასაღების პირობებს ადგენს არა თვითონ
გამსაღებელი პირი, არამედ ის, ვინც შეუკვეთა გასაღება. გასაღების
პირობებში იგულისხმება დროის მონაკვეთი, როდესაც უნდა მოხდეს ამ
დოკუმენტების გასაღება, მათი საცალო თუ საბითუმო ფასი და ა.შ.
ამასთანავე, ამ დოკუმენტების გასაღების შედეგად მიღებულ თანხასა თუ
სხვა ნივთს განკარგავს არა გამსაღებელი, არამედ შემკვეთი. ხოლო პირი,
ვინც ასაღებს ამ დოკუმენტებს ან აყალბებს მას, იღებს გარკვეულ
გასამრჯელოს შემკვეთისაგან თავისი საქმიანობის შესრულებისთვის.

**ფსიქოტროპული ან კლინაროქსიდი ნივთიერების
შესაძენად ყალბი რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის
დამზადება გასაღების მიზნით ან გასაღება
(მუხლი 268-ე).**

268-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის წინამდებარე მუხ-
ლის განსხვავება სსკ 267-ე მუხლისაგან მდგომარეობს იმაში, რომ აქ
ადგილი აქვს ფსიქოტროპული ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების შესა-
ძენად ყალბი რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის დამზადებას. სხვა შემად-
გენლობა კი მთლიანად ემთხვევა 267-ე მუხლს. ამდენად, ამ მუხლის
ანალიზს არ შეუვლავთ.

**ნარკოტიკული საშუალების ან პრემიუმის
დამზადების, წარმოების, მიღების, აღრიცხვის, გაცემის,
შენახვის, გადაზიდვის, გადაზავების ან შემოტანის
ფისის დარღვევა (მუხლი 269-ე).**

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ის ურთიერთობები, რაც დაკავ-
შირებულია ნარკოტიკული საშუალების ან პრემიუმის მოპყრობის
კანონით დადგენილი წესების დაცვასთან.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება იმ წესების დარღვევა-
ში, რომლითაც მოწესრიგებულია ნარკოტიკული საშუალების ან პრემი-
უმის დამზადება, წარმოება, მიღება, აღრიცხვა, გაცემა, შენახვა,
გადაზიდვა, გადაზავება ან შემოტანა, თუ ამ წესების დარღვევამ ამ
ნივთიერებათა უკანონო ბრუნვაში მოქცევა გამოიწვია.

დანაშაულის შემადგენლობა სახეზეა, როცა ადგილი აქვს ნორმაში
მითითებული წესებიდან ერთ-ერთის დარღვევას შესაბამისი შედეგით. იმის-
ათვის, რომ გაირკვეს, თუ კონკრეტულად რაში გამოიხატება ეს დარღვევა,
უნდა მივმართოთ შესაბამის წესებს, რომელიც დადგენილია მმართველობის
სათანადო ორგანოების მიერ, ამდენად, ობიექტური მხარე მოიცავს:

ა) დადგენილი წესების დარღვევას;

ბ) ამით გამოწვეულ შედეგს; და,

გ) მიზეზობრივ კავშირს ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

საქართველოში სხვადასხვა უწყების მიერ მიღებული სპეციალური
წესები დამტკიცებულია საქართველოს ჯანდაცვის მინისტრის შესაბამ-
ისი ბრძანებით. ამ წესებით რეგულირდება ამა თუ იმ დაწესებულებაში
სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მიღების, შენახვის,
აღრიცხვის, წარმოების, გაცემის, დამზადების, გადაზიდვის, გადაზავ-
ების ან შემოტანის წესები.

ასეთი წესები დადგენილია სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებისა
და ლაბორატორიებისათვის, ფარმაცევტული საწარმოებისათვის, აფთიაქე-
ბისათვის, პოლიციის (ქვედანაყოფის) შენობაში მოთავსებული სააფთიაქო
პუნქტებისათვის. ამ საკითხებს ნაწილობრივ აკავრებს საქართველოს ჯან-
დაცვისა და შინაგან საქმეთა მინისტრების 1994 წლის ბრძანება (№430/
ო/801) „ნარკოტიკული სამკურნალო საშუალებების აღრიცხვაზე, შენახ-
ვაზე, გამოწერასა და გამოყენებაზე კონტროლის გამკაცრების დროებითი
ლონისძიებების შესახებ“ და სხვა აქტები.

ამ აქტებით დადგენილია, რომ აფთიაქებიდან სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული სამკურნალო საშუალება გაიცემა მხოლოდ რეცეპტით, რომლებიც გაფორმებულია „შხამების, ნარკოტიკული საშუალებების, ძლიერმოქმედი ნივთიერებებისა და მათი პრეპარატების გამოწერის წესების“ შესაბამისად.

ასევე დადგენილია ნარკოტიკული საშუალების დამზადების შესაბამისი წესი¹. კერძოდ, რეცეპტის მიღებისას ფარმაცევტი ვალდებულია წამლის შემადგენლობის (ინგრედიენტის) დასახელების ქვეშ გაუსვას წითელი ხაზი, დააზუსტოს ავადმყოფის ასაკი, შეამოწმოს დოზირების სისწორე და წამლის ფორმაში გამოწერილი ინგრედიენტის შეთავსებულობა.

სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერება ექვემდებარება საგნობრივ და რაოდენობრივ აღრიცხვას დადგენილი წესით, დანომრილ, ზონარგაყრილ და ნარკოტიკული და ფსიქოტროპული ნივთიერების ლეგალურ ბრუნვაზე კონტროლის სახელმწიფო ინსპექციის ბეჭდით დამოწმებულ ჟურნალში.

სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების გაცემას ახდენს შესაბამისი დაწესებულების ხელმძღვანელი (მაგალითად, აფთიაქის ხელმძღვანელი) ან მისი ბრძანებით უფლებამოსილი პირი. ამ ნივთიერების გაცემისას დაცულ უნდა იქნეს ტერიტორიული პრინციპი.

კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერება ინახება მატერიალურ ფასეულობათა განყოფილებაში მოთავსებულ სეიფში. იგი იხსნება მხოლოდ საჭიროების შემთხვევაში და სამუშაო საათების დამთავრების შემდეგ იკეტება და ილუქება.

სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მიღების, შენახვის, წარმოების, გაცემის უფლება აქვს მხოლოდ სპეციალური ლიცენზიის მქონე ფარმაცევტულ საწარმოს. ამ საწარმოს უფლება აქვს საჭიროებისამებრ შეიძინოს მხოლოდ საქართველოში რეგისტრირებული სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერება შესაბამისი ნებართვის მქონე ოურიდიული პირისაგან.

საწარმოში ამ ნივთიერებების შემოტანაზე პასუხისმგებელი პირი

¹ რაც შეეხება პრეკურსორებს, მათ მიმართ საქართველოს კანონის „ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დასმარების შესახებ“ მოქმედება გაერცელებს პრეკურსორების ლეგალური ბრუნვის კონტროლის შესახებ სპეციალური საკანონმდებლო აქტის მიღების შემდეგ.

(მოძარაგების განყოფილების უფროსი) ვალდებულია შეძენის ან მიღების ადგილზევე შეამოწმოს საქონლის რაოდენობის შესაბამისობა თანმხლებ დოკუმენტებთან.

სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების გადაზიდვა (ტრანსპორტირება) ნებადართულია მხოლოდ პოლიციის წარმომადგენლის თანხლებით.

1994 წლის დეკემბრის საქართველოს ჯანდაცვისა და შინაგან საქმეთა მინისტრების ბრძანების საფუძველზე ნარკოტიკულ საშუალებათა დასაბუთებულ დანიშვნაზე კონტროლის გამკაცრებისა და სამედიცინო დაწესებულებებში ნარკოტიკულ სამკურნალო საშუალებათა გატაცების შემთხვევათა აღკვეთის მიზნით რაიონების (ქალაქების) აფთიაქის მიერ ნარკოტიკული სამკურნალო საშუალების შენახვა და გაცემა როგორც სამკურნალო დაწესებულებაზე, ისე კერძო პირზე საქართველოში ხდება რაიონის (ქალაქის) პოლიციის (ქვედანაყოფის) შენობიდან. ამისათვის პოლიციის უფროსმა პოლიციის (ქვედანაყოფის) შენობაში უნდა გამოყოს ადგილი და უზრუნველყოს მისი დაცვა.

ჩვენ მიერ განხილული წესების დარღვევა შეიძლება მოხდეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. აქტიურობითაა ჩადენილი, მაგალითად, ნარკოტიკული საშუალების შემოტანა სათანადო ნებართვის გარეშე ან მათი გაცემა ვადაგასული რეცეპტის საფუძველზე და სხვ. უმოქმედობით ჩადენილია, მაგალითად, ნარკოტიკული საშუალების შეფუთვისათვის დადგენილი მოთხოვნების დაუცველობა (არასათანადო შეფუთვა), ან იმ საცავის არასათანადოდ მოწყობა და დაცვა, სადაც ინახება ნარკოტიკული საშუალება.

დანაშაული დამთავრებულად ითვლება არა იმ მომენტიდან, როცა პირი დაარღვევს ნარკოტიკული საშუალების ან პრეკურსორის მოპყრობისადმი დადგენილ წესს, არამედ მაშინ, როდესაც ამ ქმედებას შედეგად მოჰყვება ამ ნივთიერებების უკანონო ბრუნვაში მოქცევა, ე.ი. აქ გვაქვს მატერიალური შემადგენლობა. ნარკოტიკული საშუალების ან პრეკურსორის უკანონო ბრუნვაში იგულისხმება შესაბამის ნივთიერებათა შემცველ მცენარეთა დათესვა, მოყვანა, კულტივირება, ასევე ამ ნივთიერებათა შექმნა, წარმოება, მომზადება, გადაამუშავება, შენახვა, გადაზიდვა, გადაზავება, გაცემა, რეალიზაცია, განაწილება, შეძენა, გამოყენება, მოხმარება, განადგურება, იმპორტი, ექსპორტი, ტრანზიტი და რეექსპორტი, თუკი ეს მოქმედებები ხორციელდება საქართველოს კანონმდებლობის დარღვევით.

აქედან გამომდინარე, თუ ნარკოტიკული საშუალების ან პრეკურსორის მოპყრობისადმი დადგენილი წესის დარღვევას არ გამოუწვევია ამ ნივთიერებათა უკანონო ბრუნვაში მოქცევა, სახეზე არა გვაქვს დანაშაულის შემადგენლობა და პირმა პასუხი შეიძლება აგოს მხოლოდ დისციპლინური ან ადმინისტრაციული წესით.

ამასთან, აუცილებელია, დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირის არსებობა პირის მიერ სათანადო წესის დარღვევასა და დამდგარ შედეგს შორის.

დანაშაულის სუბიექტი არის სპეციალური პირი, ვისაც სამსახურებრივად ევალება ამ წესების დაცვა. ეს პირი შეიძლება იყოს მოხელე ან მასთან გათანაბრებული პირი, ასევე სხვა პირი, როგორც საჯარო, ისე კერძო სამართლის იურიდიული პირის თანამშრომელი, რომელსაც გააჩნია სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებულ ნივთიერებებთან დაკავშირებული საქმიანობისათვის სათანადო ნებართვა. ასე მაგალითად, საწარმოში სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების შეტანაზე პასუხისმგებელია მომარაგების განყოფილების უფროსი; შენახვაზე პასუხისმგებელია საწყობის გამგე.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრული დანაშაული ჩადენილია გაუფრთხილებლობით, ე.ი. მისი ჩადენა შესაძლებელია როგორც თვითიმედოვნებით, ისე დაუდევრობით თვითიმედოვნებას ადგილი აქვს მაშინ, როცა ამ დანაშაულის სპეციალურ სუბიექტს (მაგ., საავადმყოფოს მთავარ ექიმს) შეგნებული აქვს, რომ არღვევს ნარკოტიკული საშუალების შენახვის წესს, ინახავს რა მას სათანადოდ დაუცველ კარადაში. იგი ამ დროს იმედს ამყარებს მის დაქვემდებარებაში მყოფ თანამშრომელთა პატიოსნებაზე. ამდენად, თავის შეგნებაში გამორიცხავს ნარკოტიკული საშუალების უკანონო ბრუნვაში მოქცევის შესაძლებლობას, მაგრამ კონკრეტულ შემთხვევაში მისი ვარაუდი არ გამართლდა და ერთ-ერთმა თანამშრომელმა მოახერხა სათანადოდ დაუცველი კარადიდან ნარკოტიკული საშუალების მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება, ე.ი. ეს ნივთიერება მოექცა უკანონო ბრუნვაში.

დაუდევრობას ადგილი ექნება მაშინ, როცა პირს არა აქვს შეგნებული, რომ არღვევს ნარკოტიკული საშუალების ან პრეკურსორის მოპყრობის დადგენილ წესს და არც იმას ითვალისწინებს, რომ დადგება კანონში მითითებული შედეგი, მაგრამ ვალდებული იყო და შეეძლო ეს გაეთვალისწინებინა. მაგალითად, საავადმყოფოს ერთ-ერთი განყოფილების გამგეს, რომელსაც გადაეცა ნარკოტიკული საშუალება სამედიცინო მიზნით გამოყენებისათვის, ეს ნივთიერება დარჩა კაბინეტში თავისი

დაუდევრობით (დაავიწყდა). დროის მცირე მონაკვეთის გავლის შემდეგ მას იგი ადგილზე არ დახვდა.

თუკი დადგინდება, რომ პირი შეგნებულად არღვევს შესაბამის წესებს იმ მიზნით, რომ ნარკოტიკული საშუალება ან პრეკურსორი ადვილად მოექცეს უკანონო ბრუნვაში, მისი ქმედება ამ მუხლით არ დაკვალიფიცირდება. მაგალითად, აფთიაქის გამგე წინასწარ შეუთანხმდა სხვა პირს, რომ კარადას, სადაც ინახება ნარკოტიკული საშუალება, დატოვებდა დაუკეტავს და გამორთავდა სიგნალიზაციას. ამ ქმედებით მან ხელი შეუწყო სხვა პირს ნარკოტიკული საშუალების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებაში. მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 25-ე, 264-ე მუხლით – დახმარებით ნარკოტიკული საშუალებით მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებაში.

სსკ 269-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ გარემოებათაგან პირველზე (დიდი ოდენობით) ჩვენ არ შეგჩერდებით, რადგან იგი განხილულია სსკ 260-ე მუხლის ანალიზისას, განვიხილავთ მხოლოდ მეორე დამამძიმებელ გარემოებას – იგივე ქმედება, რამაც სხვა მძიმე შედეგი გამოიწვია. სხვა მძიმე შედეგი შეიძლება დადგეს მაშინ, როცა ნარკოტიკული საშუალების ან პრეკურსორის მოპყრობის დადგენილი წესის დაუცველობამ გამოიწვია დიდი ოდენობით ამ ნივთიერებათა გაფუჭება (უვარგისი გახდა მოხმარებისათვის); ანდა მართალია, ეს ნივთიერებები არ მოექცა უკანონო ბრუნვაში, მაგრამ დიკარგა დიდი ოდენობით (არასწორი ტრანსპორტირების შედეგად, გადავარდა მდინარეში), დიდი ოდენობით მატერიალური ზარალი და სხვა შედეგი გამოიწვია.

რა თქმა უნდა, სსკ 269-ე მუხლის მე-2 ნაწილში მითითებულ შედეგებთან დანაშაულის სპეციალურ სუბიექტს უნდა აკავშირებდეს მხოლოდ გაუფრთხილებლობა.

ფსიქოტროპული ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების დამზადების, წარმოების, მიღების, აღრიცხვის, გაცემის, შენახვის, გადახილვის, გადაგზავნის ან შემოტანის ფშის დარღვევა (მუხლი 270-მ).

სსკ 261-ე მუხლის ანალიზისას ჩვენ უკვე განვმარტეთ, თუ რას წარმოადგენს ფსიქოტროპული და ძლიერმოქმედი ნივთიერებანი.

რაც შეეხება დანაშაულის შემადგენლობის სხვა ნიშნებს, იგი განხილულია სსკ 269-ე მუხლის ანალიზისას, ხოლო ფსიქოტროპული ნივთიერებებისადმი მოპყრობის სპეციალური წესები უნდა დადგინდეს მმართველო-

ბის შესაბამისმა ორგანოებმა მანამ, სანამ ძალაში შევა საქართველოს კანონი „ნარკოტიკული საშუალების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დაზიანებების შესახებ“.

**ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის,
ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის
უკანონოდ მოხმარებისათვის ბინის ან სხვა სადგომის
დათმობა (მუხლი 271).**

ამ დანაშაულის საზოგადოებრივი საშიშროება გამოიხატება იმაში, რომ იგი ქმნის პირობებს სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების უკანონო მოხმარებისათვის; ამასთანავე, რთულდება უკანონო მოხმარებელთა გამოვლენის შესაძლებლობა როგორც სახელმწიფო ორგანოების, ისე თვით მოხმარებელთა ახლობლების მხრიდან; ასევე ამგვარი ბინა და სადგომი ხელს უწყობს პირთა ჩაბმა-ჩათრევას კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების უკანონო მოხმარებაში.

ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერებისა და მისი ანალოგის არსი ჩვენ განხილული გვაქვს სსკ 260-ე და 261-ე მუხლების ანალიზისას. რაც შეეხება კონტროლს დაქვემდებარებულ სხვა ნივთიერებებს (ძლიერმოქმედი), მათი უკანონო მოხმარებისათვის ბინის ან სხვა სადგომის დათმობა არ იწვევს პასუხისმგებლობას სსკ 271-ე მუხლით.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება: ა) ნარკოტიკული საშუალების, ან მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერების, ან მისი ანალოგის უკანონოდ მოხმარებისათვის ბინის დათმობაში; ბ) იმავე ნივთიერების უკანონო მოხმარებისათვის სხვა სადგომის დათმობაში.

ბინად ჩაითვლება ნებისმიერი სადგომი, რომელიც განკუთვნილია ადამიანების მუდმივად ან დროებით საცხოვრებლად და მათი ქონების შესანახად, ე.ი. ბინად ჩაითვლება სახლი, აგარაკი, ცალკე ბინა სახლში, ოთახი საერთო საცხოვრებელში ან სასტუმროში და სხვ. ბინად არ ჩაითვლება ის შენობა-ნაგებობა, რომელიც არაა განკუთვნილი ადამიანთა მუდმივად თუ დროებით საცხოვრებლად. ასეთებია: დამხმარე სამეურნეო ნაგებობები (ბოსელი, გარაჟი, სარდაფი), ასევე ავტომანქანის სალონი, რომელიც პირმა დაუთმო სხვას სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების უკანონო მოხმარებისათვის.

სხვა სადგომად უნდა ჩაითვალოს შენობა-ნაგებობა, რომელიც მოწყობილია ადამიანთა და ასევე ფასეულობათა განსათავსებლად. მაგალითად, ფაბრიკა, ქარხანა, მუზეუმი, მაღაზია, რესტორანი, დაწესებულება და ა.შ. ე.ი. სხვა სადგომი, ბინისაგან განსხვავებით, არაა გამიზნული ადამიანთა საცხოვრებლად, არამედ ადამიანები მასში ეწვეიან სხვადასხვა სამსახურებრივ, პროფესიულ თუ სხვა ხასიათის საქმიანობას.

დათმობა ნიშნავს სხვა პირისათვის ბინის თუ სხვა სადგომის გადაცემას გარკვეული ვადით ან თუნდაც განუსაზღვრელი ვადით სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების უკანონო მოხმარებისათვის. დათმობილი შეიძლება იყოს როგორც მთლიანად ბინა ან სხვა სადგომი, ისე მისი ნაწილი (მაგალითად, ერთი ოთახი ბინაში).

სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მოხმარება უკანონოა მაშინ, როცა მისი გამოყენება ხდება კანონის მოთხოვნათა საწინააღმდეგოდ (მაგალითად, ექიმის დანიშნულების გარეშე).

სსკ 271-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება დამთავრებულია იმ მომენტიდან, როცა პირი დაუთმობს სხვას თავის ბინას ან სხვა სადგომს კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების (გარდა ძლიერმოქმედი ნივთიერების) უკანონოდ მოხმარებისათვის, ე.ი. აქ სახეზეა ფორმალური შემადგენლობა.

სუბიექტი შეიძლება იყოს ყველა 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი, ვის მფლობელობაშიც იმყოფება ბინა თუ სხვა სადგომი.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრელი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. პირს შეგნებული აქვს, რომ უთმობს სხვას ბინას ან სხვა სადგომს ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერების ან მისი ანალოგის უკანონო მოხმარებისათვის და სურს ეს. უკეთუ პირს შეგნებული აქვს, რომ ბინას ან სხვა სადგომს უთმობს სხვას სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების უკანონო დამზადების, წარმოების, შენახვის ან გასაღებისათვის (260-ე, 261-ე მუხლები), მისი ქმედება დაკვალიფიცირდება შესაბამისი მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულში თანამონაწილეობით, კერძოდ, დახმარებით.

დანაშაულის მოტივი შეიძლება იყოს სხვადასხვა პირადული ხასიათის: ახლობლისადმი თანაგრძნობა, შიში და სხვა. რაც შეეხება ანგარებას, იგი გათვალისწინებულია სსკ 271-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით. ანგარებაში იგულისხმება სხვისი ქონების ხარჯზე მატერიალური გამორჩენის მიღების სურვილი. განსაზღვრელი დანაშაული

ანგარებითაა ჩადენილი მაშინ, როცა პირი სხვას უთმობს ბინას ან სხვა სადგომს, რათა სანაცვლოდ მიიღოს ფული, ფასიანი ქაღალდი, სხვა ქონება ან ქონებრივი სარგებელი. ანგარებას ადგილი ექნება მაშინაც, როცა პირს ბინის ან სხვა სადგომის დათმობით სურს თავი გაითავისუფლოს მატერიალური მოვალეობისაგან. მაგალითად, მოვალე კრედიტორს უთმობს თავის ბინას ნარკოტიკული საშუალების უკანონოდ მოხმარებისათვის იმ მოტივით, რომ სანაცვლოდ კრედიტორი მას არ მოსთხოვს ვალის გადახდას.

სსკ 271-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია შემდეგი დამამძიმებელი გარემოებები: ა) არაერთგზის; ბ) ანგარებით; გ) არასრულწლოვნის ან იმის მიმართ, ვინც გადის ღეზინტოქსიკაციური თერაპიის კურსს. დამამძიმებელ გარემოებათაგან განვიხილავთ „ასევე „გ“ პუნქტს – იგივე ქმედება, ჩადენილი არასრულწლოვანის ან იმ პირის მიმართ, ვინც გადის ღეზინტოქსიკაციური თერაპიის კურსს.

არასრულწლოვანია პირი, ვისაც არ მიუღწევია 18 წლისათვის, მისი პიროვნება ბიოლოგიური და ზნეობრივი თვალსაზრისით ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების პროცესშია. ამდენად, მათთვის ბინის ან სხვა საცავის დათმობა სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მოხმარებისათვის მომეტებული საშიშროებით ხასიათდება. ამასთანავე, 271-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ უთმობს ბინას ან სხვა სადგომს 18 წელს მიუღწეველ პირს.

ღეზინტოქსიკაციური თერაპიის კურსს გადის ის ნარკომანი ან ტოქსიკომანი, ვინც ნებაყოფლობით თუ იძულებით სპეციალურ სამკურნალო დაწესებულებაში გაივლის სპეციალური მკურნალობის კურსს ნარკომანიის ან ტოქსიკომანიისაგან თავის დასაღწევად. თუ ეს პირები ექიმის დანიშნულების გარეშე მიიღებენ ნარკოტიკულ (ან სხვა) საშუალებებს, ეს არა მარტო ხელს შეუშლის ღეზინტოქსიკაციური თერაპიის კურსის წარმატებით დამთავრებას, არამედ შეიძლება მოჰყვეს მძიმე შედეგი (სიკვდილი ან ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება). დამნაშავეს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ სწორედ ასეთ პირს უთმობს ბინას.

271-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის უკანონოდ მოხმარებისათვის სპეციალური სადგომის მოწყობის ანდა ასეთ სადგომში მისი უკანონოდ მოხმარების ორგანიზებისათვის.

სპეციალურ სადგომად უნდა ჩაითვალოს ისეთი შენობა-ნაგებობა, რომელიც გამიზნულია კონკრეტული საქმიანობისათვის. განსახილველ შემთხვევაში სპეციალურ სადგომად ჩაითლება შენობა-ნაგებობა, რომლის დანიშნულებაც მხოლოდ და მხოლოდ 271-ე მუხლში მითითებული ნივთიერების უკანონოდ მოხმარებაა.

სპეციალური სადგომის მოწყობა შეიძლება გამოიხატოს შენობის ან მისი ნაწილის გამოჩახვასა და მისაკუთრებაში, ან დაქირავებაში; მის იმგვარ გადაკეთებაში, რაც ხელსაყრელს გახდის ამ სადგომის გამოყენებას „კლიენტების“ მომსახურებისათვის. მაგალითად, ოთახების ისეთ ნაირად განლაგება, რომ ყველა მათგანს ჰქონდეს დამოუკიდებელი შესასვლელი; ასევე სათანადო განათების სისტემის დამონტაჟება (ნახევრადგანათებული), რაც უზრუნველყოფს ნარკოტიკული საშუალების მომხმარებელთა კომფორტულ მდგომარეობას; სადგომში კარ-ფანჯრების იმგვარი სტილით დამონტაჟებას, რომელიც აძნელებს შემთხვევითი პირების თავისუფალ შესვლას სადგომში; დაცვის სისტემის შემუშავებას; მომსახურე პერსონალისა და „კლიენტურის“ გამოძენასა და სხვ.

სპეციალური სადგომის მოწყობაში არ იგულისხმება მისი მომარაგება ნარკოტიკული საშუალებით, მისი ანალოგით, ფსიქოტროპული ნივთიერებით ან მისი ანალოგით. ასეთ შემთხვევაში პირის ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 271-ე მუხლითა და საქმის ფაქტობრივი გარემოების მიხედვით ან 260-ე, 261-ე, ან 264-ე მუხლებით. ამგვარი დასკვნის საფუძველს ვგაძლევს, ჯერ ერთი, ის, რომ იმ სპეციალური სადგომის მოწყობა არ გულისხმობს ნარკოტიკული (ან სხვა) საშუალების უკანონო შეძენასაც და მფორე, სსკ 271-ე მუხლის მე-3 ნაწილის სანქცია (თავისუფლების აღკვეთით სამიდან ექვს წლამდე) ამკარად უფრო მსუბუქია, ვიდრე 260-ე მუხლით, თუნდაც 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული სანქცია (თავისუფლების აღკვეთით ათ წლამდე ვადით).

სსკ 271-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე ასევე შეიძლება გამოიხატოს ასეთი სადგომის (იგულისხმება სპეციალურად მოწყობილი სადგომი) უკანონოდ მოხმარების ორგანიზებაში. აქ იგულისხმება სადგომის მომსახურე პერსონალის საქმიანობაზე კონტროლი, რათა ისინი კარგად მოემსახურონ „კლიენტებს“, სადგომში უკანონოდ შემოსული შემოსავლების სათანადო აღრიცხვა და შენახვა; პერსონალზე განკუთვნილი ხელფასების დროული გაცემა; სადგო-

მის უზრუნველყოფა სათანადო საკომუნიკაციო საშუალებებით; სადგომის პიგიურ და სანიტარიულ პირობებზე ზრუნვა და სხვ.

თუ პირი, ვინც ორგანიზებას უკეთებს ასეთ სადგომში 271-ე მუხლში ჩამოთვლილი ნივთიერების უკანონოდ მოხმარებას, ამავე დროს, უკანონოდ ინახავს ან შეიძენს ამ ნივთიერებებს „კლიენტურაზე“ მომსახურების მიზნით, მისი ქმედებაც უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

ამდენად, სპეციალური სადგომის მოწყობა ნიშნავს მის გამზადებას მოხმარებისათვის, ხოლო სადგომში ამ ნივთიერებათა უკანონოდ მოხმარების ორგანიზების დროს სადგომი იწყებს ფუნქციონირებას დანიშნულებისამებრ და პირი ზელმძღვანელობას უწევს მის მუშაობას.

შეიძლება ერთმა პირმა მოაწყოს სპეციალური სადგომი, ხოლო მეორემ ორგანიზება გაუკეთოს ამ სადგომში კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების მოხმარებას. ასევე შეიძლება ორივე ეს ქმედება ჩაიდინოს ერთი და იმავე პირმა და იმ შემთხვევაში მას ბრალად წაყენება ორივე ქმედების ჩადენა, რაც ზეგავლენას მოახდენს სსკ 271-ე მუხლის მე-3 ნაწილის სანქციის ფარგლებში სასჯელის დანიშვნაზე.

სსკ 271-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის საზოგადოებრივი საშიშროება ნაკლებია, ვიდრე მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულისა. 1-ლი ნაწილი გულისხმობს უკვე არსებული ბინის ან სხვა სადგომის დათმობას სხვა პირზე კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერებების უკანონოდ მოხმარებისათვის, ხოლო მე-3 ნაწილით სუბიექტი თვითონ აწყობს სპეციალურ სადგომს, რაც მოითხოვს გარკვეული დროის, ენერგიისა და თანხების ხარჯვას. ამდენად, ამ მუხლის 1-ლი ნაწილის სუბიექტის ქმედება შეიძლება ატარებდეს შემთხვევით და ერთჯერად ხასიათს, ხოლო მე-3 ნაწილის სუბიექტის ქმედება წინასწარაა მოფიქრებული და იგი არ შეიძლება გამიზნული იყოს ერთჯერადი მოხმარებისათვის. სპეციალური სადგომის მოწყობა ან მასში უკანონოდ მოხმარების ორგანიზება გამიზნულია გარკვეული დროის განმავლობაში ამ სადგომის ფუნქციონირებისათვის.

რაც შეეხება მე-4 ნაწილით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებებს, ისინი განხილულია სსკ 260-ე მუხლის ანალიზისას.

ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის მოხმარებაზე დაყოლიება (მუხლი 272-ე).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია პიროვნების ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობა. მისი საზოგადოებრივი საშიშროება იმაშიც გამოიხატება, რომ ხელს უწყობს კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების უკანონო მომხმარებელთა რაოდენობის ზრდას, რაც საფრთხეში აყდებს მოსახლეობის ჯანმრთელობას.

დაზარალებული შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი როგორც სრულწლოვანი, ისე არასრულწლოვანი (272-ე მუხლის მე-2 ნაწ.), ასევე ის პირი, ვინც წარსულში იყო ამ ნივთიერებათა უკანონო მომხმარებელი, მაგრამ შემდეგ თავი დაანება მას.

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული გამოიხატება მხოლოდ აქტიურობაში – მოქმედებაში. პირის დაყოლიება ზდება ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერების ან მისი ანალოგის მოხმარებაზე.

მოხმარებაში იგულისხმება ამ ნივთიერებათა უკანონო მოხმარება, ჩამოთვლილ ნივთიერებათა მიღება ადამიანის მიერ ნებისმიერი ხერხის გამოყენებით. მაგალითად, ინექციის გზით, მოწვევით, ჩასუნთქვით, სხვადასხვა აბისა თუ ფხვნილის მიღებით.

დაყოლიებას ადგილი აქვს მაშინ, როცა პირი აიძულებს მეორე პირს დაჰყვეს მას ან დაითანხმებს რაიმე ქმედების ჩადენაში. ჩვენ მიერ განსახილველ შემთხვევაში დაყოლიება შეიძლება განხორციელდეს სხვადასხვა მოქმედების შესრულებით: ჩაგონებით, რჩევით; იმის ახსენით, თუ რა დიდ სიამოვნებას მოუტანს მას ამ ნივთიერების მოხმარება; სხვა პირისათვის სათანადო ლიტერატურის გაცნობით, სადაც აღწერილია ნარკოტიკულ საშუალებათა მიღებით გამოწვეული სიამოვნება; მუქარით; მოტყუებით (მაგალითად, სხვა სამედიცინო პრეპარატის ნაცვლად ნარკოტიკული საშუალების მიცემა); დაპირებითა და სხვ. თუ დაყოლიების ხერხად გამოყენებულია ისეთი მოქმედება, რომელმაც გამოიწვია დაზარალებულის ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, საქმე გვაქვს რეალურ ერთობლიობასთან და პირის ქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 272-ე და 117-ე ან 118-ე მუხლებით. ასევე დანაშაულთა ერთობლიობით უნდა დაკვალი-

ფიცირდეს შემთხვევა, როცა დაყოლიების ხერხად გამოყენებულია წამება (126-ე მუხლი).

სსკ 272-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ღამთავრებულია არა დაყოლიებისა, კენ მიმართული ქმედების ჩადენისას ან მაშინ, როცა დაზარალებულს გაუჩნდა სურვილი ამ ნივთიერების მიღებისა, არამედ, როცა დაზარალებული დაჰყვება ამ დანაშაულის სუბიექტის ნებას და მიიღებს ნარკოტიკულ საშუალებას, მის ანალოგს, ფსიქოტროპულ ნივთიერებას ან მის ანალოგს, ამასთან, არა აქვს მნიშვნელობა, თუ რამდენჯერ მიიღებს პირი ამ ნივთიერებას.

ამიტომ, როცა პირი შეეცდება სხვის დაყოლიებას ნარკოტიკული საშუალების უკანონო მოხმარებაზე, მაგრამ ამას ვერ მოახერხებს, ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს სსკ მე-19, 272-ე მუხლით (მცდელობა).

როცა პირი დაყოლიებას სხვა პირს კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მოხმარებაში და, ამავე დროს, ასაღებს მასზე ამ ნივთიერებას, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს დანაშაულთა ერთობლიობით.

სსკ 272-ე მუხლი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას მხოლოდ ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერების ან მისი ანალოგის მოხმარებაზე დაყოლიებისათვის. რაც შეეხება სხვა სახის სამკურნალო საშუალებებს ან გამაძრავებელ საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში პირის ჩაბმას, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა გათვალისწინებულია 171-ე მუხლის მე-2 ნაწილით, სადაც დაზარალებულად გვევლინება მხოლოდ არასრულწლოვანი, ე.ი. 18 წელს მიუღწეველი პირი.

სსკ 272-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი არის ნებისმიერი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით, ე.ი. პირს შეგნებული აქვს, რომ იყოლიებს სხვა პირს ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერების ან მისი ანალოგის უკანონო მოხმარებაზე და სურს ეს.

დანაშაულის მოტივს მნიშვნელობა არა აქვს კვალიფიკაციისათვის. იგი შეიძლება იყოს შურისძიება, ანგარება, შური და სხვ. ისინი გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სასჯელის დანიშვნისას.

ღამთავრებს შეიძლება ამოძრავებდეს დაზარალებულის ნარკომანად ქცევის მიზანი. თუმცა გამორიცხული არაა სხვა პირადი მიზნებიც.

272-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით მაკვალიფიცირებული გარემოება იგივე ქმედება, ჩადენილი არაერთგზის. ამ დამამძიმებელი გარემოე-

ბის ძირითადი არსი ჩვენ მიერ განხილულია სსკ 260-ე მუხლის ანალიზისას. აქ მხოლოდ იმას აღვნიშნავთ, რომ არაერთგზისად დაკვალიფიცირდება ამ მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, თუ ის ჩადენილია ორჯერ ან მეტჯერ და თანაც ეს ქმედებები ერთმანეთთან არაა დაკავშირებული ერთიანი განზრახვით. ამიტომ, როცა ღამთავრე წარუმატებელი მცდელობიდან გარკვეული დროის შემდეგ (როგორც წესი, ეს უნდა იყოს დროის მცირე განაკვეთი) კვლავ მიმართავს რაიმე ხერხს იმავე პირის დასაყოლიებლად, არაერთგზის ჩადენილ დანაშაულთან საქმე არა გვაქვს. ეს იმით, რომ ორივე ქმედება ჩადენილია ერთიანი განზრახვით.

არაერთგზის შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც ერთი და იმავე, ისე სხვადასხვა პირის დაყოლიება, მაგრამ ამ დანაშაულის ჩადენის განზრახვა პირს წარმოეშობა ყოველი ახალი ქმედების ჩადენამდე.

რაც შეეხება იმავე ქმედებას, ჩადენილს ორი ან მეტი პირის მიმართ, აქ ღამთავრეს ორი ან მეტი პირის დაყოლიების განზრახვა წარმოეშობა ერთდროულად და მოქმედებასაც, როგორც წესი, ერთდროულად ან დროის მცირე მონაკვეთში სჩადის. აქ მდგომარეობას ამძიმებს ის, რომ ღამთავრე კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მოხმარებაზე დაყოლიებას არა ერთ, არამედ ორ ან მეტ პირს. ამდენად, მისი ქმედება უფრო მეტი ზიანის მომტანია. ამასთანავე, ისე როგორც 272-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედებისას, აქაც მნიშვნელობა არა აქვს, თუ დაზარალებული რამდენჯერ მოიხმარს ამ ნივთიერებას. არც იმას აქვს მნიშვნელობა, რა რაოდენობის ნივთიერების უკანონო მოხმარებაში დაყოლიეს პირი. ასევე 272-ე მუხლის კვალიფიკაციაზე არ ახდენს ზეგავლენას, თუ რა შედეგი მოჰყვა ამგვარ დაყოლიებას.

დღეს მოქმედი კანონმდებლობით კი, თუ პირის დაყოლიებას გაუფრთხილებლობით შედეგად მოჰყვა დაზარალებულის სიკვდილი, ან ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობით – სსკ 272-ე და 116-ე ან 124-ე მუხლებით.

იგივე ქმედება ჩადენილია არასრულწლოვანის მიმართ მაშინ, როცა პირი წინასწარი შეცნობით 18 წელს მიუღწეველ პირს დაყოლიებს კონტროლს დაქვემდებარებული ნივთიერების მოხმარებაზე. აქ მდგომარეობას ამძიმებს ის ფაქტი, რომ დაზარალებული არაა სრულწლოვანი, მისი პიროვნება ბიოლოგიური და ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით ჯერ კიდევ ჩამოუყალიბებულია. ამდენად, შედარებით ადვილია ასეთი პირის დაყოლიება და, რაც მთავარია, 272-ე მუხლში მითითებულ ნივთიერებას

მის ჯანმრთელობაზე გაცილებით უარყოფითი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია.

მოქმედი კანონმდებლობით მაკვალიფიცირებელ გარემოებად არაა მიჩნეული იმ პირის დაყოლიება, ვისაც თავისი ავადმყოფური მდგომარეობის გამო არ შეუძლო შეეფასებინა ის ქმედება, რასაც სჩადიოდნენ მის მიმართ და გაეთვალისწინებინა მოსალოდნელი შედეგები, ანდა არ ჰქონდა უნარი წინააღმდეგობა გაეწია დამნაშავეს ქმედებისათვის. ამდენად, უმწეო მდგომარეობაში მყოფი პირის დაყოლიება (გარდა არასრულწლოვანისა) დაკვალიფიცირდება 272-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით.

პირადი მოხმარებისათვის ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის მიმართ ოდნობით უკანონო დამზადება, შეძენა, შენახვა ანდა მისი დანიშნულების გარეშე უკანონოდ მოხმარება (მუხლი 273-მ).

ამ დანაშაულის ობიექტია არა მოსახლეობის (ე.ი. განუსაზღვრელ პირთა წრის), არამედ კონკრეტული პირის ფიზიკური და ზნეობრივი ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანია მცირე ოდენობის ნარკოტიკული საშუალება, მისი ანალოგი ან პრეკურსორი. როგორც ვხედავთ, დანაშაულის საგანს არ წარმოადგენს ფსიქოტროპული ნივთიერება, მისი ანალოგი ან ძლიერმოქმედი ნივთიერება. ეს იმას ნიშნავს, რომ მცირე ოდენობით პირადი მოხმარებისათვის ამ ნივთიერებათა უკანონო დამზადება, შეძენა, შენახვა, ანდა ექიმის დანიშნულების გარეშე უკანონოდ მოხმარება საერთოდ არ გვაძლევს დანაშაულის შემადგენლობას.

საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა განპირობებულია იმით, რომ ფსიქოტროპული ნივთიერების, მათი ანალოგის ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების საშიშროება ნაკლებია, ვიდრე ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორისა. თანაც, ამ ნივთიერებების უკანონო მოხმარება ნაკლებადაა გავრცელებული.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება: ა) ნარკოტიკული ნივთიერების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის მცირე ოდენობით უკანონო დამზადებაში, შეძენაში ან შენახვაში პირადი მოხმარების მიზნით; ანდა ბ) ექიმის დანიშნულების გარეშე მათ უკანონო მოხმარებაში, თუკი პირს ასეთი ქმედებისათვის დადებული ჰქონდა ადმინისტრაციული სახდელი.

ამდენად, სსკ 273-ე მუხლის გამოყენებას წინ უნდა უსწრებდეს ადმინისტრაციული პრეიულიცია.

თუ რაში გამოიხატება ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონო დამზადება, შეძენა, შენახვა ჩვენ განვიხილეთ სსკ 260-ე მუხლის ანალიზისას.

პირადი მოხმარებისათვის ამ ნივთიერებათა უკანონო დამზადებას, შეძენას ან შენახვას ადგილი აქვს მაშინ, როცა პირის მიზანია მათი მიღება (შეყვანა საკუთარ ორგანიზმში) სხვადასხვა გზით: ინექციის საშუალებით, აბებისა თუ ფხვნილის დალევივით, ჩასუნთქვით. დანაშაული დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი მცირე ოდენობით უკანონოდ, სათანადო ნებართვის გარეშე დაამზადებს, შეიძენს ან შეინახავს სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებულ ნივთიერებას პირადი მოხმარების მიზნით (ადმინისტრაციული სახდელის დადების შემდეგ ერთი წლის განმავლობაში).

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ასევე 273-ე მუხლში ჩამოთვლილ ნივთიერებათა ექიმის დანიშნულების გარეშე მცირე ოდენობით უკანონო მოხმარებაში (ასეთი ქმედებისათვის ადმინისტრაციული სახდელის დადების შემდეგ).

ამ შემთხვევაში პირი თავის ორგანიზმში შეიყვანს მცირე ოდენობით ნარკოტიკულ საშუალებას ან მის ანალოგს კანონმდებლობით დადგენილი წესის დარღვევით — ექიმის დანიშნულების გარეშე. ამასთანავე, მომხმარებელმა შეიძლება თვითონ შეიყვანოს თავის ორგანიზმში ეს ნივთიერებები ან მისი თანხმობით სხვა პირს შეაყვანოს იგი. ნარკოტიკული საშუალების მიღების (მოხმარების) ფაქტი ღვინდება ლაბორატორიული გამოკვლევის საფუძველზე. ეს გამოკვლევა უნდა ჩატარდეს იმ სტანდარტების დაცვით, რაც დამტკიცებულია საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ.

ნარკოტიკულ საშუალებათა უკანონო მოხმარებისას არაა სავალდებულო ეს ნივთიერება მომხმარებელმა თვითონვე დაამზადოს, შეიძინოს ან ინახავდეს მას უკანონოდ. პირმა შეიძლება უკანონოდ მოიხმაროს კანონიერად შეძენილი ნარკოტიკული საშუალება. მაგალითად, ოჯახში ინახება მძიმე ავადმყოფისათვის ექიმის დანიშნულებით შეძენილი ნარკოტიკული საშუალება, ხოლო ოჯახის ერთ-ერთი წევრი მას მცირე ოდენობით მოიხმარს უკანონოდ (რა თქმა უნდა, ასეთი ქმედებისათვის ადმინისტრაციული სახდელის დადების შემდეგ). მაგრამ არაა გამორიცხული, ერთი და იგივე პირი ასრულებდეს სსკ 273-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის

ობიექტური მხარით გათვალისწინებულ ორივე ქმედებას. მაგალითად, პირმა თვითონ დაამზადა უკანონოდ მცირე ოდენობით ნარკოტიკული საშუალება პირადი მოხმარებისათვის და შემდეგ ექიმის დანიშნულების გარეშე უკანონოდ მოიხმარა იგი. ასეთ შემთხვევაში მას ბრალად წარედგინება როგორც მცირე ოდენობით ნარკოტიკულ საშუალებათა უკანონო დამზადება პირადი მოხმარებისათვის, ასევე მათი უკანონო მოხმარება ასეთივე ქმედებისათვის ადმინისტრაციული სახდელის დადების შემდეგ.

სსკ 273-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტურ მხარეში არ შედის ისეთი ქმედება, როგორიცაა: უკანონო წარმოება, გადაზიდვა და გადაგზავნა. რაც შეეხება უკანონო გადაზიდვას, თუ ნარკოტიკული საშუალების მომხმარებელი მცირე ოდენობით ამ ნივთიერების ტრანსპორტირებისას თვითონაც იქ იმყოფება, ასეთი ქმედება შეფასდება არა როგორც უკანონო გადაზიდვა, არამედ როგორც უკანონო შენახვა.

დანაშაულის სუბიექტი არის ნებისმიერი შერაცხადი, 14 წელს მიღწეული პირი, როგორც წესი, ისინი არ არიან ნარკომანები, რადგან ნარკომანებისათვის ნარკოტიკულ საშუალებათა მცირე ოდენობის მოხმარება არ იწვევს სასურველ შედეგს.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრული დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით: პირს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ ამზადებს, იძენს ან ინახავს კონტროლს დაქვემდებარებულ ნივთიერებას მცირე ოდენობით და სურს ეს, თანაც ამ შემთხვევაში მას უნდა ამოძრავებდეს სპეციალური მიზანი – ამ ნივთიერებათა პირადი მოხმარება; ანდა შეგნებული აქვს, რომ ექიმის დანიშნულების გარეშე, დადგენილი წესის დაუცველად მოიხმარს ამ ნივთიერებას მცირე ოდენობით.

იპულებითი მკურნალობისათვის თავის არიდება (მუხლი 274-მ).

ამ დანაშაულის ობიექტია კონკრეტული პირის (ნარკომანის) როგორც ფიზიკური, ისე ზნეობრივი ჯანმრთელობა.

ნარკომანიით დაავადებულად ითვლება პირი, რომელსაც შესაბამისი ლიცენზიის მქონე სამედიცინო დაწესებულების მიერ დადგენილი აქვს დიაგნოზი „ნარკომანია“. ნარკომანია არის დაავადება, რომელიც ხასიათდება ნარკოტიკული საშუალების მიღებისადმი მზარდი, დაუძლეველი სურვილით მათ მიმართ ჩამოყალიბებული ფსიქიკური ან/და ფიზიკური დამოკიდებულების გამო.

აქედან გამომდინარე, ყველა სამედიცინო დაწესებულებას არა აქვს უფლება დაუდგინოს პირს დიაგნოზი „ნარკომანია“. ეს უნდა გააკეთოს მხოლოდ იმ სამედიცინო დაწესებულებამ, რომელსაც გააჩნია სათანადო ლიცენზია (ნებართვა). სახელმწიფო აფინანსებს ნარკომანიით დაავადებული პირის გამოკვლევასა და ექსპერტიზას, მის დიაგნოსტიკას, მკურნალობასა და სარეაბილიტაციო ღონისძიების ჩატარებას იმ პროგრამის ფარგლებში, რომელიც დამტკიცებულია საქართველოს კანონით „საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“.

ნარკომანს ნარკოლოგიური დახმარება უნდა გაეწიოს შესაბამისი ლიცენზიის მქონე სამედიცინო დაწესებულებაში. მკურნალობა შეიძლება ჩატარდეს როგორც ანონიმურად, ისე გაცხადებულად, როგორც ნებაყოფლობით, ისე სავალდებულო წესით. არასრულწლოვან ნარკომანს კი მკურნალობა შეიძლება ჩატარდეს როგორც მშობლის ან კანონიერი წარმომადგენლის, ისე საკუთარი სურვილით.

სრულწლოვან პაციენტებს სავალდებულო მკურნალობა უტარდება სპეციალიზებულ, დახურული ტიპის ნარკოლოგიურ დაწესებულებაში, ხოლო არასრულწლოვან პაციენტებს – სპეციალიზებულ, დახურული ტიპის სამკურნალო-აღმზრდელობით დაწესებულებაში.

ნარკომანიის დიაგნოსტიკას ახდენს სამედიცინო დაწესებულება კომისიური წესით (არანაკლებ სამი ექიმ-ნარკოლოგის მონაწილეობით).

ნარკომანიით დაავადებულ პირთა შესახებ ინფორმაცია თავსდება ცენტრალურ საინფორმაციო ბანკში, ხოლო, როცა მკურნალობა ნებაყოფლობითი და ანონიმურია, საინფორმაციო ბანკში შეიძლება გაიგზავნოს ინფორმაცია პაციენტის პერსონალური მონაცემების გარეშე. ასეთი მონაცემები წარმოადგენს საექიმო საიდუმლოებას.

ნარკომანი მკურნალობის კურსის დამთავრების შემდეგ, სამი წლის განმავლობაში იმყოფება დისპანსერულ მეთვალყურეობაზე.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ნარკომანის მიერ სპეციალურ სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებაში იძულებითი მკურნალობისათვის ჯიუთად თავის არიდებაში.

საქართველოს სსკ 101-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „დ“ პუნქტის თანახმად, სასამართლოს მიერ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების დანიშვნის ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს ის, რომ პირს ესაჭიროება განკურნება ნარკომანიისაგან.

ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ნარკომანს სამედიცინო

ხასიათის იძულებითი ღონისძიება ენიშნება მხოლოდ მაშინ, როდესაც მისი ფსიქიკური მდგომარეობა საფრთხეს უქმნის მას ან სხვას, ანდა შეიცავს სხვაგვარი არსებითი ზიანის საშიშროებას.

სსკ 102-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ე“ პუნქტის შესაბამისად ნარკომანებს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების სახედ ენიშნებათ სპეციალიზებულ ნარკოლოგიურ სამედიცინო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებაში მოთავსება გაძლიერებული მეთვალყურეობით. მკურნალობის ხანგრძლივობას განსაზღვრავს არა სასამართლო, არამედ სამედიცინო დაწესებულება, ხოლო სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების აღსრულების წესს საქართველოს შრომის, ჯანდაცვისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო.

ნარკომანის იძულებითი მკურნალობა სპეციალურ სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებაში ორ ასპექტს მოიცავს: იურიდიულსა და სამედიცინოს.

იურიდიული ასპექტი გულისხმობს იძულებითი მკურნალობის დანიშვნის საფუძველსა და წესს, მის მიზანსა და სახეებს.

იურიდიულ ასპექტში იგულისხმება ნარკომანთა იძულებითი მკურნალობის დანიშვნის საფუძველი და მიზანი, მკურნალობის სახეები, აგრეთვე მისი დანიშვნის, აღსრულების, გაგრძელებისა და შეწყვეტის წესი, რაც განისაზღვრება სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით.

სამედიცინო ასპექტი კი გულისხმობს იმას, რომ დასკვნას პირის ნარკომანიტ დაავადებისა და მისთვის მკურნალობის საჭიროების შესახებ იძლევა ექიმ-ნარკოლოგთა კომისია. ამავ ასპექტში შედის იძულებითი მკურნალობის თვით შინაარსი, რაც მიზნად ისახავს ნარკომანის გამოჯანმრთელებას.

მკურნალობის შინაარსში იგულისხმება ავადმყოფის მკურნალობისათვის საჭირო ზერხი და საშუალება.

მართალია, ნარკომანის იძულებითი მკურნალობა სპეციალურ სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებაში იურიდიულ ასპექტებსაც მოიცავს, მაგრამ იგი თავისი არსით სამედიცინო ღონისძიებაა და არ წარმოადგენს სასჯელის სახეს. იგი არ ისახავს მიზნად სამართლიანობის აღდგენას და არ შეიცავს დასჯის ელემენტებს, მისი ხანგრძლივობა არაა დამოკიდებული ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეზე, არამედ ავადმყოფის მდგომარეობაზე. ამდენად, მკურნალობის ხანგრძლივობას გან-

საზღვრავს არა სასამართლო, არამედ სამკურნალო დაწესებულება. დაბოლოს, იძულებითი მკურნალობა არ იწვევს ნასამართლობას.

შერაცხად მდგომარეობაში მყოფ დანაშაულის ჩამდენ ნარკომანს, რომელსაც ესაჭიროება ნარკომანიის მკურნალობა, სასჯელთან ერთად შეიძლება დაენიშნოს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება. სსკ 107-ე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, სასამართლოს შეუძლია შეწყვიტოს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენება ექიმ-ნარკოლოგთა კომისიის დასკვნის საფუძველზე.

იძულებითი მკურნალობისათვის ჯიუტად თავის არიდება შეიძლება გამოიხატოს უმეტესწილად უმოქმედობაში. მაგალითად, ნარკომანი მიუხედავად არაერთგზისი გაფრთხილებისა, არ იღებს დანიშნულ სამკურნალო საშუალებებს; არ მონაწილეობს მკურნალობისათვის დანიშნულ შრომით თუ სპორტულ-გამაჯანსაღებელ ღონისძიებებში; არ იცავს დღის რეჟიმს.

ჯიუტად თავის არიდება შეიძლება გამოიხატოს მოქმედებაშიც. მაგალითად, მიუხედავად მკაცრი გაფრთხილებისა, მაინც განაგრძობს ნარკოტიკულ საშუალებათა მოხმარებას; უნებართვოდ ტოვებს სპეციალურ სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებას და სხვ.

იძულებითი მკურნალობისათვის თავის არიდება რომ შეფასდეს ჯიუტად თავის არიდებად, საკმარისი არ არის ნარკომანის მიერ მკურნალობისთვის თავის არიდების ერთჯერადი ან თუნდაც ეპიზოდური შემთხვევები. ჯიუტად თავის არიდებას ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როცა ნარკომანი სისტემატურად, მიზანმიმართულად თავს არიდებს მკურნალობას, არაფრად ავდებს სამკურნალო-პროფილაქტიკური დაწესებულების ადმინისტრაციის გაფრთხილებას და არ ემორჩილება მკურნალობის რეჟიმს.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით — ნარკომანს შეგნებული აქვს, რომ თავს არიდებს მისთვის დანიშნულ მკურნალობას და სურს ეს.

დანაშაულის მოტივი და მიზანი შეიძლება იყოს სხვადასხვა: ნარკომანს არ სჯერა, რომ მკურნალობა შედეგს გამოიღებს; მას არ სურს თავი დაანებოს ნარკოტიკული საშუალების მოხმარებას; უძნელდება მკურნალობის რეჟიმის დამორჩილება; თავს შეურაცხყოფილად გრძნობს იმის გამო, რომ მოათავსეს სპეციალურ დაწესებულებაში და იძულებით უტარებენ მკურნალობას და სხვ.

დანაშაულის სუბიექტია მხოლოდ ის პირი, ვინც შესაბამისი ლიცენზიის მქონე დაწესებულების მიერ ცნობილია ნარკომანად. ე.ი. აქ საქმე გვაქვს სპეციალურ სუბიექტთან.

სატრანსპორტო დანაშაული

სატრანსპორტო დანაშაულს სისხლის სამართლის კოდექსის მეცხრე კარის (დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ) XXXIV თავი ეთმობა. „სატრანსპორტო დანაშაულის“ თავი ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოებისა და ექსპლოატაციის წესების დარღვევისათვის. ტრანსპორტის მოძრაობა და ექსპლოატაცია სხვადასხვა ცნებებია. ორივე მათგანი რეგლამენტირებულია წინდახედულობის სპეციალური ნორმებით, რომელთა გარკვეული ნაწილი ტრანსპორტის უსაფრთხო ფუნქციონირებასთან არის დაკავშირებული, ნაწილი კი ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოებას გულისხმობს. თუმცა, სისხლის სამართლის კოდექსის სხვა თავებშიც (მაგალითად, დანაშაული საკუთრების წინააღმდეგ, დანაშაული სამხედრო ქიზების შენახვის ან ექსპლოატაციის წესის შესახებ) გვხვდება ტრანსპორტთან დაკავშირებული დანაშაულები (ავტომობილის ან სხვა მექანიკური სატრანსპორტო საშუალების მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება მისაკუთრების მიზნის გარეშე, სსკ-ის 184-ე მუხლი, მანქანის მართვის ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევა სსკ-ის 400-ე მუხლი და სხვ).

სატრანსპორტო დანაშაულების სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რაც დაკავშირებულია ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოებისა და ექსპლოატაციის წესებთან, ასევე, ადამიანის სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა.

ობიექტური მხრივ დანაშაულთა უმრავლესობა აქტიური მოქმედებითაა ჩადენილი. ზოგი მათგანის ჩადენა შეიძლება როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით (სსკ-ის 275-ე, 276-ე და ა.შ.).

ობიექტური მხრივ ამ დანაშაულთა უმრავლესობისათვის აუცილებელია კანონში მითითებული შედეგის დადგომა. მაგალითად, სსკ-ის 275-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა დგება მხოლოდ მაშინ, თუ ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევამ შედეგად ადამიანის ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე, მძიმე დაზიანება ან სიკვდილი გამოიწვია.

სატრანსპორტო დანაშაულთა თავში არსებული ნორმების უმრავლესობა ბლანკეტურია. მუხლში ზოგადააა მითითებული ტრანსპორტის

მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევაზე. კონკრეტული წესი კი სხვადასხვა სპეციალურ კანონშია მოცემული (მაგალითად, სსკ-ის 276-ე მუხლში მოცემული ავტომობილის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესი განსაზღვრულია „საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების შესახებ“ საქართველოს 1999 წლის 19 ივნისის კანონში).

სატრანსპორტო დანაშაულთა სუბიექტი უმეტეს შემთხვევაში სპეციალურია; კერძოდ, მუშაკი, რომელიც ტრანსპორტის (იგულისხმება რკინიგზის, წყლის, საჰაერო და საბაგირო) მართვისა და ექსპლოატაციის პროცესში სხვადასხვა ფორმითაა ჩართული ან უშუალოდ მართავს ავტოსატრანსპორტო (პროფესიონალი მძღოლი, მოყვარული) საშუალებას. თუმცა, გვხვდება საერთო სუბიექტი, მაგალითად, მართვის უფლების არმქონე პირი, სსკ-ის 276-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისას.

სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა სატრანსპორტო დანაშაულისათვის დგება 14 წლის ასაკიდან.

სუბიექტური მხრივ სატრანსპორტო დანაშაულთა უმრავლესობა გაუფრთხილებელია (მაგ., რკინიგზის, წყლის, საჰაერო ან საბაგირო ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევა (მუხ. 275-ე); ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევა (მუხ. 276-ე); სატრანსპორტო საშუალების უხარისხო რემონტი, ტექნიკურად გაუმართავი ტრანსპორტის საექსპლოატაციოდ გაშვება (მუხ. 277-ე); სატრანსპორტო საშუალების ექსპლოატაციისათვის გაუვარგისება (მუხ. 278-ე); ტრანსპორტის უსაფრთხო მოძრაობის წესის დარღვევა (მუხ. 281-ე); მატარებლის თვითნებური გაჩერება (მუხ. 282-ე); მაგისტრალური მილსადენის მშენებლობის, ექსპლოატაციის ან რემონტის უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხ. 283-ე).

იშვიათ შემთხვევაში სატრანსპორტო დანაშაულთა თავში გათვალისწინებული ზოგიერთი დანაშაული (გემის კაპიტნის მიერ განსაცდელში მიტოვება (მუხ. 279-ე), ფრენის საერთაშორისო წესების დარღვევა (მუხ. 280-ე), შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით.

სატრანსპორტო დანაშაულთა თავი ერთადერთია სისხლის სამართლის კოდექსში, სადაც დანაშაულის მაკვალიფიცირებელ გარემოებად (სსკ-ის 275-ე და 276-ე მუხლები) მითითებულია მთვრალ მდგომარეობაში დანაშაულის ჩადენაზე.

**რკინიგზის, წყლის, საჰაერო ან საბაზირო
ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან
მასპროტაბილის წყლის დარღვევა (მუხლი 275-მ).**

განსახილველი ნორმით დაცული სამართლებრივი სიკეთეა საზოგადოებრივი უშიშროება, ხოლო დამატებითი ობიექტი ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.

დანაშაულის საგანს წარმოადგენს მუხლში მითითებული ტრანსპორტის ერთ-ერთი სახე: რკინიგზის, წყლის, საჰაერო ან საბაზირო ტრანსპორტი.

275-ე მუხლში მითითებულ რკინიგზის ტრანსპორტში იგულისხმება ერთიან სარკინიგზო რელსებზე მოძრავი (გამონაკლისია საამქროს ან მაღაროს შიდა სამრეწველო დანიშნულების ტრანსპორტი) ნებისმიერი შემადგენლობა (სამგზავრო ან სატვირთო, ან მეტროპოლიტენის მატარებელი და სხვ), საჰაერო ტრანსპორტში — სამოქალაქო ავიაცია (თვითმფრინავი, ვერტმფრენი და სხვა სახის საფრენი აპარატი). საზღვაო ტრანსპორტს მიეკუთვნება ყველა სახის გემი (გარდა არათვიტმაგალი გემის, წყლის ველოსიპედის, მოტორიანი ნავისა და ა.შ.), რომელიც ექვემდებარება რეგისტრაციას საეაჭრო ნავსადგურში და შესაბამის ინსპექციაში.¹ ასევე, სამდინარო ტრანსპორტი.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ორი სახის ქმედებაში: 1. მითითებული ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების წესის დარღვევაში; 2. ტრანსპორტის ექსპლოატაციის წესის დარღვევაში, ასევე მძიმე შედეგსა და მიზეზობრივ კავშირში ქმედებასა და შედეგს შორის. ამდენად, სახეზეა მატერიალური შემადგენლობა.

უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევა ხდება როგორც მოქმედებით, ასევე უმოქმედობით. სატრანსპორტო საშუალებათა მოძრაობის უსაფრთხოების, ან/და ტრანსპორტის ექსპლოატაციის წესის დარღვევა და ასევე, კონკრეტული მოთხოვნების დაუცველად პირის დაშვება ტრანსპორტის სამართავად ან საექსპლოატაციოდ შეიძლება უმრავლეს შემთხვევაში განხორციელდეს მოქმედებით. უმოქმედობის შემთხვევა გვეჩვენა მაშინ, როცა მოქმედების მავალდებულებელი ნორმატიული აქტის არსებობის მიუხედავად, დანაშაუნი არ ასრულებს ამ წესს. მაგალითად, მოძრაობის

¹ იხ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ერთტომეული. ნაკვ. პირველი (ა — ლ). მო. რედ. არნ. ჩიქობავა, თბ., 1990, გვ. 382.

უსაფრთხოების წესის დარღვევად ჩაითვლება სატრანსპორტო საშუალებით წითელ შუქზე გავლა, მომეტებული სიჩქარით მოძრაობა და ა.შ., ხოლო ტრანსპორტის ექსპლოატაციის წესის დარღვევად ჩაითვლება ტექნიკურად გაუმართავი ტრანსპორტით მოძრაობა, დაშვებულზე მეტი წონის ტვირთის გადაზიდვა და სხვ.

ნორმის ბლანკეტური ბუნებიდან გამომდინარე, ყოველ კონკრეტულ დანაშაულებრივ ქმედებასთან დაკავშირებით დადგენილ უნდა იქნეს, ტრანსპორტის მოძრაობის ან ექსპლოატაციის უსაფრთხოების რომელი სპეციალური წესი იქნა დარღვეული ან უგულებელყოფილი, რამაც მართლსაწინააღმდეგო შედეგი გამოიწვია. ასევე, უნდა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის. იმის გამო, რომ ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოებისა და ექსპლოატაციის სპეციალური წესები და ინსტრუქციები საკმაოდ მრავალრიცხოვანია და დარღვეული ან უგულებელყოფილი ნორმატიული აქტის მითითება, დანაშაულის პასუხისმგებლობის საკითხის გადასაწყვეტად სავალდებულოა — გარკვეულ სირთულეებს წარმოშობს როგორც წინასწარი გამოძიების, ასევე საქმის სასამართლოში განხილვის დროს. ამ დროს საჭიროა სპეციალური ცოდნის მქონე სპეციალისტის განმარტება, რათა ექსპერტიზის დასკვნაში მოცემული დასკვნები სწორად იქნეს შეფასებული გამოძიებისა და სასამართლოს მიერ კონკრეტული პირის ბრალეულობის საკითხის გადაწყვეტისას.

სსკ-ის 275-ე მუხლში გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარის არსებობისათვის, საჭიროა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგენა, რომელიც დარღვევამ გამოიწვია, ანუ ადამიანის ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება, ანდა ერთი ან რამდენიმე ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა. დანაშაულის შემადგენლობის მატერიალური ბუნებიდან გამომდინარე, მხოლოდ ზემოთ დასახელებული ერთი ან რამდენიმე შედეგის დადგომის შემთხვევაში ამოქმედდება სისხლის სამართლის კანონი. მითითებული შედეგის არარსებობის შემთხვევაში, პასუხისმგებლობა დადგება ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის კანონმდებლობით.

სსკ-ის 275-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო შედეგის — ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანების დადგენა ხდება სასამართლო სამედიცინო ექსპერტიზის მეშვეობით.

რაც შეეხება სატრანსპორტო შემთხვევის შედეგად პირის სიცოცხლის მოსპობის ფაქტს და სიკვდილის მიზეზის დადგენას — შესაძლებელია

გვამის სასამართლო სამედიცინო გამოკვლევით ნორმის ცალკე ნაწილებში მაკვალიფიცირებელ გარემოებად მითითებულია სიმთვრალეში ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევაზე, რასაც მკაცრი სისხლისსამართლებრივი სანქციები უკავშირდება.

სიმთვრალეში იგულისხმება ალკოჰოლური, ნარკოტიკული ან ფსიქოტროპული თრობა. რაც შეეხება სიმთვრალის ხარისხს – ამაზე კანონმდებელი რაიმე დათქმას არ აკეთებს. მსუბუქი ხარისხის სიმთვრალე უკვე იძლევა დამამძიმებელი გარემოებით ქმედების კვალიფიკაციის შესაძლებლობას.

სუბიექტური მხარის მიხედვით დანაშაულის ჩადენა შეიძლება გაუფრთხილებლობით: თვითიმედოვნებით ან დაუდევრობით.

საქართველოს სსკ-ის 275-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სპეციალური სუბიექტია ის, ვისაც სპეციალურად ევალება რკინიგზის, წყლის, საჰაერო ან საბაგირო ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დაცვა. ასეთ სპეციალურ სუბიექტთა წრეს ეკუთვნის ზემოთ დასახელებული სატრანსპორტო საშუალების მემანქანე, პილოტი, მტურმანი, დისპეტჩერი, გემის კაპიტანი და ა.შ.

სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგადი ნაწილით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის ასაკი 14 წელი, აღნიშნული კატეგორიის დანაშაულისათვის, როგორც წესი, არარეალურია. დანაშაულის რეალური სუბიექტები უმეტესად სრულწლოვანი ადამიანები არიან.

ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევა (მუხლი 276-ე).

სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევა ყველაზე ფართოდ გაერცხლებულ სატრანსპორტო დანაშაულს წარმოადგენს. ამ დანაშაულის საშიშროების მაღალი ხარისხი განპირობებულია ტრანსპორტის უსაფრთხო ფუნქციონირების წესების დაუცველობით, რის შედეგადაც ზიანი ადგება ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას.

სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება, ხოლო დამატებითი – ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა. დანაშაულის საგანს წარმოადგენს ავტომობილი, ტრამვაი, ტროლეიბუსი, ტრაქტორი, მოტოციკლი ან სხვა მექანიკური ტრანსპორტი. სატრანსპორტო საშუალებებში მოიაზრება ტრანსპორტის რამდენიმე სახე:

ნებისმიერი მგზავრების გადასაყვანი ან ტვირთის გადასაზიდი ავტომანქანა – მსუბუქი ან სატვირთო, ასევე, ავტობუსი, სახანძრო, სამედიცინო დახმარების მანქანები და ა.შ. სხვა მექანიკურ სატრანსპორტო საშუალებებს ეკუთვნის საქალაქო ტრანსპორტი, მოტოციკლეტები, თვითმავალი მანქანები. ასევე ავტონომიური ძრავით გადასადგილებელი და ნებისმიერი ტექნიკური სატრანსპორტო საშუალებები.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე მოიცავს:

1. ტრანსპორტის მოძრაობის ან ექსპლოატაციის წესების დარღვევას; 2. მძიმე შედეგს, კერძოდ, ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებას, ანდა ერთი ან მეტი ადამიანის სიკვდილს; 3. წესების დარღვევის ფაქტსა და დამდგარ შედეგს შორის მიზეზობრივ კავშირს.

ისევე, როგორც სსკ-ის 275-ე მუხლი, 276-ე მუხლიც ბლანკეტური შინაარსისაა. ტრანსპორტის მოძრაობისა და ექსპლოატაციის წესი მოწესრიგებულია საგზაო მოძრაობის წესებით, საავტომობილო ტრანსპორტის ტექნიკური ექსპლოატაციის წესებით (საქართველოს 1999 წლის კანონი „საგზაო უსაფრთხოების წესების შესახებ“) და სხვა კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით. მკაცრი სანქციებია გათვალისწინებული 275-ე მუხლის მე-2, მე-4, მე-6 და მე-8 ნაწილებში მართლსაწინააღმდეგო შედეგის გამოწვევი მთვრალი დანაშაულის მიმართ. ამ შემთხვევაში კანონმდებელი დათქმას არ აკეთებს სიმთვრალის ხარისხზე.

სსკ-ის 276-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა შეიძლება განხორციელდეს როგორც მოქმედებით, ასევე უმოქმედობით. თუმცა, ასევე ხშირია შემთხვევები, როცა დანაშაულის ჩადენისას ადვილი აქვს შერეულ ქმედებას ეი მოქმედებასა და უმოქმედობას.

რაც შეეხება ავტოსატრანსპორტო საშუალების მძღოლის მიერ მოძრაობის ან ექსპლოატაციის უსაფრთხოების წესის დარღვევასა და დამდგარ შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირის დადგენას – აუცილებელია, რამდენადაც ხშირად ეს საკითხი პრაქტიკაში არასწორი შეფასების საგანია.

თუ მართლსაწინააღმდეგო შედეგი გამოწვეულია რამდენიმე სუბიექტის მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით, პასუხისმგებლობა მიზეზობრივი კავშირის დადგენის გზით წყდება.

სუბიექტური მხრივ სსკ-ის 276-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გაუფრთხილებელია. ის შეიძლება განხორციელდეს თვითიმედოვნებით ან დაუდევრობით.

**სატრანსპორტო საშუალების უხარისხო რემონტი,
ტექნიკურად გაუმართავი ტრანსპორტის
სამსხალრატაციოდ გაშვება (მუხლი 277-მ).**

სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია ნებისმიერი სახის ტრანსპორტის ექსპლუატაციის უსაფრთხოება დანაშაულის სუბიექტის მიერ სატრანსპორტო საშუალების უხარისხო რემონტით ან ტექნიკურად გაუმართავი ტრანსპორტის საექსპლუატაციოდ გაშვებით. აღნიშნული ნორმა ბლანკეტურია. დანაშაულის ობიექტური მხარეა დისპოზიციაში მითითებული ნებისმიერი სატრანსპორტო საშუალების: გზის, სიგნალიზაციის, კავშირგაბმულობის ან სხვა სატრანსპორტო მოწყობილობის უხარისხო რემონტი და ტექნიკურად გაუმართავი ტრანსპორტის საექსპლუატაციოდ გაშვება.

სპეციალური ინსტრუქციებითა და ნორმატიული აქტებით განსაზღვრულია თითოეული წესი. შესაბამისი წესის დარღვევა დგინდება საინჟინრო-ტექნიკური ან ავტოტექნიკური ექსპერტიზის მეშვეობით.

კანონმდელი არ აკონკრეტებს თუ რა იგულისხმება სატრანსპორტო საშუალების, სიგნალიზაციის ან კავშირგაბმულობის უხარისხო რემონტში, რაც კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით უნდა დადგინდეს და შეფასდეს. რაც შეეხება სატრანსპორტო მოწყობილობას, მასში იგულისხმება სატრანსპორტო საშუალების, გზის, სიგნალიზაციისა და კავშირგაბმულობის ცნების გარეთ მყოფი მოწყობილობა, რაც უშუალო კავშირშია ტრანსპორტის მოძრაობის ან ექსპლუატაციის უსაფრთხოებასთან.

ტექნიკურად გაუმართავი ტრანსპორტის საექსპლუატაციოდ გაშვებაში იგულისხმება უფლებამოსილი პირის ნებართვა სატრანსპორტო საშუალების გამოყენებაზე, მისი მოძრაობის ან ექსპლუატაციის უსაფრთხოების მიზნით. აღნიშნული წესი მოწესრიგებულია „საგზაო უსაფრთხოების შესახებ“ კანონის მე-13 მუხლით.

სსკ-ის 277-ე მუხლი შედგენიან დანაშაულია და ობიექტური მხარე მოიცავს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის აუცილებლობას. მუხლის 1-ლ ნაწილში ორი სხვადასხვა მძიმე შედეგის: ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანებაზეა მინიშნებული, მე-2 ნაწილში — ერთი ადამიანის სიცოცხლის, ხოლო მე-3 — ორი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობაზე.

მიზეზობრივი კავშირი ამ მუხლით გათვალისწინებულ ქმედებასა და დამდგარ მართლსაწინააღმდეგო შედეგს შორის, ხშირ შემთხვევებში გარკვეული თავისებურებით ხასიათდება და მიზეზობრივ ჯაჭვში მესამე პირის

ჩართვით არის განპირობებული. მესამე პირი ამ შემთხვევაში შეიძლება იყოს მძღოლი ან სხვა პირი, ვინც დაკავშირებულია ტრანსპორტის მართვასთან. რაც შეეხება ტექნიკურად გაუმართავი ტრანსპორტის საექსპლუატაციოდ გაშვებასა და დამდგარ შედეგს შორის მიზეზობრიობას, უნდა დადგინდეს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის გამოწვევა ექსპლუატაციისათვის პასუხისმგებელი პირის დარღვევასა და დამდგარ შედეგს შორის.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია, ანუ ის, ვინც პასუხისმგებელია საექსპლუატაციოდ გასაშვები სატრანსპორტო საშუალების ტექნიკურ მდგომარეობაზე ან უხარისხო რემონტზე. დანაშაულის სუბიექტთა წრე პრაქტიკამ უნდა დააკონკრეტოს.

დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს გაუფრთხილებლობით როგორც დაუდევრობით, ისე თვითიმედოვნებით.

**სატრანსპორტო საშუალების მძალაუტაციისათვის
გაუმართავი (მუხლი 278-მ).**

განსახილველი დანაშაულის ხელყოფის ობიექტია ნებისმიერი სახის ტრანსპორტის მოძრაობისა და ექსპლუატაციის უსაფრთხოება. აღნიშნული ნორმა ბლანკეტურია.

დანაშაულის ობიექტური მხარეა დისპოზიციაში მითითებული ნებისმიერი სატრანსპორტო საშუალების: გზის, სიგნალიზაციის, კავშირგაბმულობის ან სხვა სატრანსპორტო მოწყობილობის დაზიანება, განადგურება, ან ექსპლუატაციისათვის სხვაგვარად გაუვარვისება, აგრეთვე სატრანსპორტო კომუნიკაციის ბლოკირება. ე.ი. კონკრეტული მართლსაწინააღმდეგო ქმედება, ამ ქმედებით გამოწვეული მართლსაწინააღმდეგო შედეგი (ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება) და მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

სატრანსპორტო საშუალების, გზის, სიგნალიზაციის, კავშირგაბმულობის საშუალების ან სხვა სატრანსპორტო მოწყობილობის დაზიანებად ან განადგურებად ითვლება მათი უსაფრთხო მოძრაობის მარეგულირებელი მექანიზმის ან მოწყობილობის დაზიანება ან მწყობრიდან გამოყვანა, რამაც მის ნორმალურ და უსაფრთხო მოძრაობას შეუშალა ხელი.

სატრანსპორტო საშუალებათა, გზის, სიგნალიზაციის, კავშირგაბმულობის საშუალების ან სატრანსპორტო მოწყობილობის მწყობრში ყოფნის შესახებ განმარტებები მოცემულია უწყებრივ და ნორმატიულ აქტებში.

სატრანსპორტო საშუალების ექსპლოატაციისათვის სხვაგვარი გაუვარ-
გისება გულისხმობს ისეთ შემთხვევას, რომელიც განსხვავდება დაზიანება-
განადგურებისაგან, ე.ი. სატრანსპორტო საშუალება არც დაზიანებულია და
არც განადგურებული, მაგრამ სხვაგვარად არის გაუვარვისებული (მაგალ-
ითად, მოხსნილია რომელიმე დეტალი, რომელიც სატრანსპორტო საშუ-
ალების ექსპლოატაციას შეუძლებელს ხდის და აღდგენა შეუძლებელია).

სატრანსპორტო კომუნიკაციის ბლოკირება ნიშნავს პარალიზებას და
დანიშნულებისამებრ მის გამოყენების შეუძლებლობას.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს 14 წლის ასაკს მიღწეული
შერაცხადი პირი.

დანაშაული გაუფრთხილებელია. მისი ჩადენა შეიძლება როგორც
დაუღვევრობით, ისე თვითმებდოვნებით.

გემის კაპიტნის მიერ განსაცდელში მიტოვება (მუხლი 279-ე).

აღნიშნული ნორმა სათავეს ბრიუსელის 1910 წლის საერთაშორისო
კონვენციიდან იღებს, რომელიც გემის დაჯახებისას კაპიტნის მოვალე-
ობებს აკონკრეტებს, დახმარების გაწევასთან დაკავშირებით და გან-
მტკიცებულია 1948 წლის ანალოგიური კონვენციით.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება გემის კაპიტნის მიერ
კანონით დაკისრებული მოვალეობის შეუსრულებლობაში იმ პირთა მიმა-
რთ, ვინც ზღვაში ან სხვა წყალსავალ გზაზე იღუპებოდა, თუ აღნიშ-
ნული დახმარების გაწევა შესაძლებელი იყო გემის, ეკიპაჟის ან მგზა-
ვრისთვის სერიოზული საფრთხის შექმნის გარეშე.

ნორმის დისპოზიცია ბლანკეტურია და ეფრდნობა იმ საკანონმებლო
აქტებს, რომლებიც განსაზღვრავენ კონკრეტულ პირთა მიერ ზღვაში ან
წყალსავალ გზაზე განსაცდელში მყოფ ადამიანთა დახმარების წესს
(მაგალითად, საქართველოს საზღვაო კოდექსი, საერთაშორისო კონვენ-
ციები და ა.შ.).

დანაშაულის ჩადენა შეიძლება მხოლოდ უმოქმედობით, როცა გემის
კაპიტანი არ ასრულებს კანონმდებლობით მასზე დაკისრებულ ვალდე-
ბულებას — დახმარება აღმოუჩინოს წყალსავალ გზებზე განსაცდელში
მყოფთ. აღნიშნული მოვალეობისაგან კაპიტანი მხოლოდ მაშინ თავისუ-
ფლდება, როცა დახმარების გაწევა დაკავშირებულია გემის, ეკიპაჟის ან

მგზავრებისათვის სერიოზული საფრთხის შექმნასთან. ასეთი საფრთხე შეი-
ძლება განპირობებული იყოს მეტეოროლოგიური მდგომარეობით, გემის
ტექნიკური მდგომარეობით, ეკიპაჟის წევრის ან მგზავრის ავადმყოფობით,
რომლისთვისაც საჭიროა გადაუდებელი სამედიცინო დახმარება. სერიო-
ზულ საფრთხედ გვევლინება ეკიპაჟის წევრის ან მგზავრის სიცოცხლის,
ან ჯანმრთელობის, ან გემის ჩადირვის საფრთხე. სერიოზულ საფრთხედ არ
შეიძლება ჩაითვალოს ის ქონებრივი ზარალი, რომელიც სამაშველო სამ-
უშაომ განაპირობა (მაგალითად, ტვირთის დაზიანება ან განადგურება და
სხვ.). გემის კაპიტნის მიერ გემის ან ეკიპაჟისათვის სერიოზული საფრთხე-
ის შექმნის უგულებელყოფისას, განსაცდელში მყოფისათვის დახმარების
აღმოჩენის დროს გემის, ეკიპაჟის ან მგზავრისათვის მიყენებული ზიანის
გამო, პასუხისმგებლობის საკითხი უნდა გადაწყდეს მართლწინააღმდეგო-
ბის გამოძირიცხველი უკიდურესი აუცილებლობის ნორმიდან გამომდინარე.

დანაშაულის ჩადენის ადგილია ზღვა ან სხვა წყალსავალი გზა. ამ
უკანასკნელში იგულისხმება წყლის სივრცე, რომელიც სანაოსნო მიმოსე-
ლისთვის გამოიყენება (მგზავრთა გადაყვანა, ტვირთის გადატანა). ესენია:
მდინარე, ტბა, არხი. განსაცდელში მყოფი შეიძლება აღმოჩნდეს წყალში,
გემზე, რომელიც იძირება, მაშველ საშუალებას ან ნებისმიერ საგანზე.

დანაშაული დამთავრებულია იმ მომენტთან, როცა განსაცდელში
მყოფს არ დაეხმარენ და არ არსებობდა სერიოზული საფრთხე, იმის
მიუხედავად, დაიღუპა თუ არა განსაცდელში მყოფი.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახია.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია. ამ მუხლით პასუხისმგებლობა
დაეკისრება გემის კაპიტანს ან მისი არყოფნის დროს მოვალეობის შემ-
სრულებელს. რაც შეეხება კერძო პირს, რომელსაც მფლობელობაში ჰყავს
სხვა სანაოსნო საშუალება, მსგავს შემთხვევაში განსაცდელში მყოფისათვის
დაუხმარებლობისას პასუხისმგებლობა დაეკისრება სსკ-ის 128-ე მუხლით.

ფრენის საერთაშორისო ფენის დარღვევა (მუხლი 280-ე).

სატრანსპორტო დანაშაულთა თავში ცალკე მუხლად არის ჩამოყ-
ალიბებული ფრენის საერთაშორისო წესის დარღვევა, რომელიც ნაკლე-
ბად მძიმე დანაშაულთა კატეგორიას ეკუთვნის. დანაშაულის ობიექტია
საერთაშორისო ფრენის დადგენილი წესი, რაც საავიაციო ტრანსპორ-

ტის მოძრაობის ან ექსპლოატაციის უსაფრთხოებას განაპირობებს. ასეთი დარღვევის სახე შეიძლება იყოს ფრენის დადგენილი სიმაღლის დაუცველობა, განსაზღვრული დაშვების ადგილის შეცვლა და ა.შ.

დანაშაულის საგანი არის საჰაერო საფრენი საშუალება.

სსკ-ის 280-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გულისხმობს საერთაშორისო ფრენის ერთი ან რამდენიმე წესის დარღვევას. მოცემული ნორმა ბლანკეტურია. მუხლში მოცემულია საერთაშორისო ფრენის წესების დარღვევის სანიმუშო ჩამონათვალი. ფრენის საერთაშორისო კონკრეტული წესის დარღვევისას საჭიროა მითითება როგორც საქართველოს საჰაერო კოდექსში საერთაშორისო ფრენის თავში არსებულ, ისე სხვა საერთაშორისო აქტებში მოცემულ წესზე. სანიმუშო ჩამონათვალი შეეხება ნებადართულ მარშრუტს, მითითებული ფრენის სიმაღლეს, დაჯდომის ადგილს, საჰაერო ჭიშკრის დაუცველობას.

დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც მოქმედებით, ასევე უმოქმედობით. იგი დამთავრებულია ერთ-ერთი წესის დარღვევის მომენტიდან და მძიმე შედეგის დადგომა საჭირო არ არის.

დანაშაული სუბიექტური მხრივ შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით.

280-ე მუხლის მე-2 ნაწილში მითითებული სერიოზული საფრთხე, რომელიც ფრენის საერთაშორისო წესის დარღვევის შედეგად შეექმნა დასახლებულ უბანს, მოითხოვს საფრთხის ცნების სწორ განმარტებას. „სერიოზული საფრთხე“ შეფასებითი კატეგორიაა. საფრთხის შესახებ მსჯელობა შესაძლებელია კონკრეტული საქმის გარემოებების გაანალიზებით. კანონმდებელი უთითებს საფრთხის სერიოზულობაზე და აკონკრეტებს, რომ საფრთხის ობიექტი ამ შემთხვევაში დასახლებული უბანია, სადაც ადამიანის სიცოცხლე, ჯანმრთელობა ან კანონით დაცული სხვა სიკეთე შეიძლება იქნეს დაზიანებული. სსკ-ის 280-ე მუხლის მე-2 ნაწილში კანონმდებლის მიერ, სერიოზულ საფრთხეზე მითითება დღევანდელი სისხლის სამართლის კოდექსისათვის, ნორმის შედარებით იშვიათი და უჩვეულო კონსტრუქციაა, რაც განაპირობებს პრაქტიკის სიმწირეს და „სერიოზული საფრთხის“ ცნების განმარტების არარსებობას. 280-ე მუხლის მე-2 ნაწილით ქმედების კვალიფიკაციისას საჭიროა დადგინდეს ფრენის საერთაშორისო წესსა და საფრთხეს შორის მიზეზობრივი კავშირი. წინდახედულობის ნორმის დარღვევასთან ერთად უნდა დადგინდეს, რომ ფრენის წესის დარღვევამ დასახლებულ უბანს შეუქმნა სერიოზული საფრთხე.

- დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სპეციალური, ე.ი. თვითმფრინავის ეკიპაჟის წევრები და ასევე, ის პირები, ვინც პასუხისმგებელია საერთაშორისო ფრენის წესების დაცვისათვის, მაგალითად, დისპეტჩერი და ა.შ.

ტრანსპორტის უსაფრთხო მოძრაობის წესის დარღვევა (მუხლი 281-მ).

სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ტრანსპორტის უსაფრთხო მოძრაობის წესის დარღვევაში. ნორმა ბლანკეტურია და მიუთითებს იმ ნორმატიულ აქტებზე, რომლებიც ადგენენ რკინიგზის, წყლის, საჰაერო ტრანსპორტზე მგზავრის, ფეხით მოსიარულის ან მოძრაობის სხვა მონაწილის ქცევის კონკრეტულ წესს (მაგალითად, კანონი „საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების შესახებ“, საგზაო მოძრაობის წესები და სხვ.).

აღნიშნული მუხლით ქმედების კვალიფიკაციისას უნდა დადგინდეს სუბიექტის მიერ ტრანსპორტის უსაფრთხო მოძრაობის კონკრეტული წესის დარღვევა და ერთ-ერთი მართლსაწინააღმდეგო შედეგი: ადამიანის ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება ან ერთი ან მეტი პირის სიცოცხლის მოსპობა.

წინდახედულობის ნორმის დარღვევის შედეგად დამდგარი მართლსაწინააღმდეგო შედეგი, რაც ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებას ან სიცოცხლის მოსპობას უკავშირდება, დგინდება სასამართლო სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნით.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული გაუფრთხილებელია.

დანაშაულის სპეციალური სუბიექტია: მგზავრი, ნებისმიერი ფეხით მოსიარულე და მოძრაობის სხვა მონაწილე, რომელმაც შედის ველოსიპედისტი და საჭაპანო ტრანსპორტის მძღოლი.

მატარებლის თვითნებური გაჩერება (მუხლი 282-მ).

მატარებლის თვითნებური გაჩერება, ტრანსპორტის უსაფრთხო მოძრაობის შესახებ მუხლიდან გამოტანილ სპეციალურ ნორმას მიეკუთვნება. სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი უშიშროება.

ობიექტური მხრივ დანაშაული საჭიროების გარეშე მატარებლის თვითნებურ გაჩერებაში გამოიხატება.

მატარებლის გაჩერების საჭიროების საკითხი ყოველ კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით უნდა გადაწყდეს. მატარებლის გაჩერების სხვადასხვა ტექნიკური შესაძლებლობა არსებობს (მატარებლის გაჩერება სამუხრუჭო ონკანის გამოყენებით, საპარო სამუხრუჭო მაგისტრალის გათიშვით, მოძრავი მატარებლისათვის საფრთხის მომასწავებელი წითელი შუქის ანთებით, რკინიგზის ხაზის სხვადასხვა საგნებით ჩაზერვით და ა.შ.), თუმცა პასუხისმგებლობის საკითხის გადასაწყვეტად უნდა დადგინდეს, რომ მატარებელი (მნიშვნელობა არა აქვს სამგზავრო, სატვირთო ან სხვა დანიშნულების მატარებელი) საჭიროების გარეშე იქნა გაჩერებული.

სსკ-ის 282-ე მუხლი შედეგადად დაწესებულია და პასუხისმგებლობისათვის სახეზე უნდა იყოს ნორმით განსაზღვრული ერთ-ერთი (ერთი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი) მართლსაწინააღმდეგო შედეგი. ე.ი. საჭიროა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

მძიმე შედეგში შეიძლება ვიგულისხმოდ ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება, თვითნებურ გაჩერებასთან დაკავშირებული საავარიო შემთხვევა, სარკინიგზო შემადგენლობის, კომუნიკაციების დაზიანება-განადგურება, მატერიალური ზარალი და ა.შ.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკის მიღწეული პირი (გარდა სსკ-ის 275-ე და 276-ე მუხლში მითითებული სუბიექტებისა).

დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს გაუფრთხილებლობით როგორც დაუღვევრობით, ისე თვითიმედოვნებით.

მაგისტრალური მილსადენის მშენებლობის, ექსპლოატაციის ან რემონტის უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხლი 283-მ).

განსახილველი ნორმით დაცული სამართლებრივი სიკეთეა საზოგადოებრივი უშიშროება.

დანაშაულის საგანს წარმოადგენს ტრანსპორტის ისეთი სახეობა, როგორცაა მილსადენი, რომლის საშუალებითაც თხევადი ტვირთების გადაადგილება ხდება.

დანაშაული ხელყოფს მაგისტრალური მილსადენის უსაფრთხო ფუნქციონირებას.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება შემდეგ ქმედებებში:

მაგისტრალური მილსადენის 1. მშენებლობის; 2. ექსპლოატაციის; ან 3. რემონტის უსაფრთხოების წესების დარღვევაში და მძიმე შედეგის, კერძოდ, ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანების, ანდა ერთი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობაში. ასევე მიზეზობრივი კავშირი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის. ამდენად, სახეზეა მატერიალური შემადგენლობა.

დანაშაულის ჩადენა შეიძლება როგორც მოქმედებით, ასევე უმოქმედობით.

ისევე როგორც სატრანსპორტო დანაშაულის მრავალი მუხლი, 283-ე მუხლიც ბლანკეტური ნორმაა. მაგისტრალური მილსადენის მშენებლობის, ექსპლოატაციის ან რემონტის უსაფრთხოების წესი მოწესრიგებულია სპეციალური ნორმატიული აქტებით. დამნაშავის მიერ შეიძლება დარღვეულ იქნეს მშენებლობის ან ექსპლოატაციის, ანდა რემონტის უსაფრთხოების წესი. მითითებული სამივე წესის ერთდროულად დარღვევისთვისაც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სსკ-ის 283-ე მუხლით მოხდება, რაც ზეგავლენას მოახდენს სასჯელზე.

მილსადენის მშენებლობაში იგულისხმება როგორც მილსადენების დაპროექტების, გაყვანის, მისი პერმეტულობის, სიმყარის სამუშაოების და ა.შ. უსაფრთხოების წესების დარღვევა. მილსადენის ექსპლოატაციის უსაფრთხოება კი გულისხმობს მაგისტრალურ მილსადენს, გამანაწილებელ სისტემას და ა.შ. მილსადენზე წარმოებული კაპიტალური ან სხვა სახის სარემონტო სამუშაოების უსაფრთხოების სპეციალური წესები სპეციალური ნორმატიული აქტებით განისაზღვრება.

ამ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დგება მხოლოდ მაშინ, როცა მაგისტრალური მილსადენის მშენებლობის, ექსპლოატაციის ან რემონტის უსაფრთხოების წესის დარღვევამ გამოიწვია შემდეგი მართლსაწინააღმდეგო შედეგი: 1. ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება; 2. ერთი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა.

დანაშაულის სუბიექტი საერთოა. სუბიექტური მხრივ დანაშაული გაუფრთხილებელია. ის შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც დაუღვევრობით, ისე თვითიმედოვნებით.

კომპიუტერული დანაშაული

დღევანდელი სოციალური სინამდვილე წარმოდგენილია საინფორმაციო ტექნოლოგიების გარეშე, რომელთა მეშვეობითაც ჩვენ უკვე დიდი ხანია ვცხოვრობთ მსოფლიო საზოგადოებაში, სადაც ჩაკეტილი სივრცეების შესახებ წარმოდგენა ფიქციად იქცა. საინფორმაციო გლობალიზაციის ეპოქაში დედამიწა აღარ არის უზარმაზარი, იგი შემჭიდროვდა და „დაპატარავდა“ ტელესაკომუნიკაციო ქსელების მეშვეობით.

საინფორმაციო და საკომუნიკაციო-ტექნოლოგიურმა რევოლუციამ ბიძგი მისცა არა მხოლოდ საზოგადოების პროგრესს, არამედ გაზდა მანამდე უცნობი ნეგატიური პროცესების წარმოშობისა და განვითარების სტიმულატორი. მრავალი რევოლუციური ტექნოლოგიის მსგავსად, კომპიუტერული ტექნოლოგიები თავის თავში უზარმაზარ პოტენციალს ატარებს როგორც პროგრესისათვის, ისე ბოროტად გამოყენებისათვის — ქსელური ინფორმაციის ხელყოფა, კომპიუტერული თაღლითობა, მეკობრეობა, საბოტაჟი, ელექტრონული ჯაშუშობა, პორნოგრაფიის გავრცელება და მისი. ჩვენი სოციალური სინამდვილის ყოველდღიურ პრობლემად იქცა. კომპიუტერული დანაშაული ყველაზე მეტად გავრცელდა საბანკო და საფინანსო სფეროში, სადაც კომპიუტერული დანაშაულით მიყენებულ ზიანს ნარკოტიკებისა და იარაღის უკანონო ბრუნვით მიღებულ შემოსავალს უთანაბრებენ. კიბერდამნაშავეთა სამიზნედ იქცა როგორც სახელმწიფო, ისე საზოგადოებრივი და კერძო პირთა ინტერესები. პრაქტიკულად არ არსებობს ადამიანის მოღვაწეობის არც ერთი სფერო, სადაც არ გამოიყენება კომპიუტერი, რომელიც უზარმაზარი მოცულობის ინფორმაციის შექმნის, შენახვის, დამუშავებისა და გადაცემის შესაძლებლობას იძლევა. კომპიუტერულ სისტემებს შეუძლიათ მოახდინონ ინფორმაციის დამუშავება და ინტეგრირება ნებისმიერი წყაროდან. დღეისათვის შექმნილია და წარმატებით მოქმედებს მსოფლიო გლობალური კომპიუტერული ქსელები. ჩვენი ცხოვრება სულ უფრო და უფრო დამოკიდებული ხდება კომპიუტერზე. კიბერნეტიკული სივრცე (ვირტუალური სამყარო) წარმოადგენს კომპიუტერის მეშვეობით მოდელირებულ საინფორმაციო სივრცეს, რომელშიც ინახება ინფორმაცია პირების, ფაქტების, მოვლენებისა და პროცესების, ნივთების შესახებ მათემატიკური,

სიმბოლური ან ნებისმიერი სხვა სახით და იმყოფება მოძრაობის პროცესში ლოკალური ან გლობალური კომპიუტერული ქსელით. ვირტუალურ სივრცეში დამნაშავის აღმოჩენა და გაუვნებელყოფა საკმაოდ რთული საქმეა, ვინაიდან იგი რეალური სამყაროსაგან განსხვავებით, საკმაოდ უმნიშვნელო კვალებს ტოვებს. მით უფრო რთულია კიბერდამნაშავეობასთან ბრძოლა გლობალური ქსელის გამოყენებით.

საერთაშორისო მასშტაბით ელექტრონულ (კიბერნეტიკულ) დამნაშავეობასთან ბრძოლის საქმეში მნიშვნელოვან ნაბიჯს წარმოადგენს 2001 წლის 23 ნოემბერს ევროპის საბჭოს წევრი-ქვეყნების მიერ კონვენციის მიღება „კიბერდამნაშავეობასთან ბრძოლის შესახებ“. ეს კონვენცია განსაზღვრავს კიბერნეტიკულ დანაშაულთა სახეებს, რომლისთვისაც მონაწილე ქვეყნებმა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა უნდა დაადგინონ. ამ დოკუმენტით მსოფლიო თანამეგობრობის მიერ შემუშავებულია ერთიანი პოზიცია იმის შესახებ, თუ რომელი ქმედებები უნდა იქნეს კრიმინალიზებული და რა ფორმით უნდა განხორციელდეს საერთაშორისო თანამშრომლობა კიბერნეტიკულ დანაშაულთან საბრძოლველად.

საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში ცალკე თავი აქვს დათმობილი კომპიუტერულ დანაშაულს (თავი 35). იგი აერთიანებს კიბერნეტიკული დანაშაულის სამ შემადგენლობას: კომპიუტერულ ინფორმაციასთან არამართლზომიერი შეღწევა (მუხ. 284-ე); ეგმ-ს დამაზიანებელი პროგრამის შექმნა, გამოყენება ან გავრცელება (მუხ. 285-ე); ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის ექსპლუატაციის წესის დარღვევა (მუხ. 286-ე).¹ ამ დანაშაულთა სახეობით (ქვეგვარეობით) ობიექტს წარმოადგენს საზოგადოებრივი ურთიერთობები ინფორმაციის მართლზომიერი და უსაფრთხო მოხმარების სფეროში. დანაშაულის საგანია მანქანური ინფორმაცია, კომპიუტერი, კომპიუტერული სისტემა ან კომპიუტერული ქსელი. მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ კომპიუტერულ დანაშაულში კომპიუტერი ერთდროულად შეიძლება წარმოადგენდეს როგორც დანაშაულის საგანს, ისე მისი ჩადენის საშუალებას.

35-ე თავით გათვალისწინებული სამივე შემადგენლობა მიეკუთვნება ნაკლებად მძიმე დანაშაულთა კატეგორიას. მათი ობიექტური შემადგენ-

¹ სავარაუდოა, რომ აღნიშნულ კონვენციასთან მიერთების შემდეგ უფრო სრულყოფილად მოხდება მისი ტრანსფორმაცია ქართულ კანონმდებლობაში.

ლობები ჩამოყალიბებულია როგორც მატერიალური. ამ დანაშაულთა განხორციელება, როგორც წესი, მოქმედებით ხდება, თუმცა 286-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა უმოქმედობასაც გულისხმობს.

კომპიუტერული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს როგორც ზოგადი, ისე სპეციალური.

რაც შეეხება კომპიუტერულ დანაშაულთა სუბიექტურ შემადგენლობას, 284-ე და 285-ე მუხლებით გათვალისწინებული შემადგენლობა განზრახვას გულისხმობს, მართალია, მძიმე შედეგთან მიმართებაში გაუფრთხილებლობასაც შეიძლება ჰქონდეს ადგილი, მაგრამ მთლიანობაში ასეთი დანაშაული განზრახ დანაშაულად ჩაითვლება, ხოლო 286-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა შეიძლება განხორციელდეს როგორც არაპირდაპირი განზრახვით, ისე გაუფრთხილებლობით. კომპიუტერულ დანაშაულთა ყველაზე გავრცელებულ მოტივს წარმოადგენს — ანგარება, სამეცნიერო-კვლევითი ინტერესი, ხულიგნური მოტივი, შურისძიება და სხვ.

კომპიუტერულ ინფორმაციასთან არაპართლზომიერი შეღწევა (მუხლი 284-მ)

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია კომპიუტერული ინფორმაციის ხელშეუხებლობა (კონფიდენციალობა), ანუ საკუთრების უფლება კომპიუტერულ (კიბერნეტიკულ) ინფორმაციაზე.

დანაშაულის საგანია კანონით დაცული კომპიუტერული ინფორმაცია, რომელსაც შეიცავს მანქანა-მატარებელი, ეგმ-ი, ეგმ-ის სისტემა ან ქსელი. ინფორმაციაში იგულისხმება ცნობები პიროვნებების, ფაქტების, საგნების, შემთხვევების, მოვლენებისა და პროცესების შესახებ, რომელსაც საინფორმაციო სისტემები შეიცავს. ეს ინფორმაცია უნდა იყოს სხვისი და დაცული თვითნებური გადაღებისაგან იმ პირთათვის, ვინც ახორციელებს არაპართლზომიერ შეღწევას.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება კანონით დაცულ კომპიუტერულ ინფორმაციასთან არაპართლზომიერ შეღწევაში, რამაც გამოიწვია ინფორმაციის განადგურება, ბლოკირება, მოდიფიცირება ან მოპოვება ანდა ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის მუშაობის მოშლა.

მანქანა-მატარებელზე, ელექტროგამომოვლელ მანქანაზე, ეგმ-ის სისტემაში ან მათ ქსელში ასახულ ინფორმაციასთან შეღწევა „არაპართლ-

ზომიერად“ ჩაითვლება მაშინ, როცა პირი მოქმედებს ამ სისტემის ან ქსელის მფლობელის ან, სხვა უფლებამოსილი პირის ნებართვის გარეშე. მაშასადამე, არაპართლზომიერი შეღწევა ეს არის კომპიუტერული ინფორმაციის არასანქცირებული გაცნობა.

კომპიუტერულ ინფორმაციასთან არაპართლზომიერი შეღწევის ხერხები სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს — ტექნიკური მოწყობილობის კოდის ან მისამართის შეცვლა, პაროლის შერჩევა, ინფორმაციის დაცვის სისტემის დარღვევა და სხვ.

დანაშაულებრივი შედეგების სახით სსკ 284-ე მუხლში მითითებულია ინფორმაციის განადგურება, ბლოკირება, მოდიფიცირება ან მოპოვება ანდა ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის მუშაობის მოშლა.

ინფორმაციის განადგურება ნიშნავს მის წაშლას ფიზიკური მატარებლიდან; ინფორმაციის ფიზიკურ ლიკვიდაციას, მისი აღდგენის შეუძლებლობას. ინფორმაციის ბლოკირება გულისხმობს კომპიუტერულ ინფორმაციასთან მართლზომიერი შეღწევისათვის დაბრკოლებების შექმნას. ინფორმაციის მოდიფიცირება ნიშნავს კანონით დაცული ინფორმაციის შეცვლას. ინფორმაციის მოპოვება გულისხმობს ინფორმაციის გადაღებას, ანუ კოპირებას.

ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის მუშაობის მოშლა შეიძლება გამოიხატოს მის თვითნებურ გამორთვაში, ინფორმაციის გადაცემაზე უარის თქმაში, დამახინჯებული ინფორმაციის გადაცემაში, მაშინ, როცა ეგმ, მისი სისტემა ან ქსელი მთლიანობას ინარჩუნებს. მაშასადამე, ეგმ-ის, მათი სისტემის ან ქსელის მუშაობის მოშლას ადგილი ექნება მაშინ, როცა კომპიუტერული სისტემა ვერ ასრულებს ან არაჯეროვნად ასრულებს თავის ფუნქციებს.

ზემოაღნიშნულ მოქმედებებსა და შედეგებს შორის უნდა არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი. დანაშაულის შემადგენლობა მატერიალურია. კანონით დაცულ კომპიუტერულ ინფორმაციასთან არაპართლზომიერი შეღწევა დამთავრებულ დანაშაულად ჩაითვლება ერთ-ერთი მითითებული შედეგის დადგომისას.

სსკ 284-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ნებისმიერი შერაცხადი პირი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს, რაზეც მაინიშნებს სიტყვები — კომპიუტერულ ინფორმაციასთან

არამართლზომიერი შედწევა. ამ დანაშაულის მოტივი და მიზანი შეიძლება იყოს ანგარება, შურისძიება, ხულიგნური ქვენაგრძნობა და სხვ.

284-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებებს, რომლებიც ახასიათებენ ქმედების ობიექტურ მხარესა და სუბიექტს. სახელდობრ, ეს არის ქმედება ჩადენილი: ა) წინასწარი შეთანხმებით პირთა ჯგუფის მიერ; ბ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით; გ) იმის მიერ, ვისაც ხელი მიუწვდებოდა ეგმ-ზე, ეგმ-ის სისტემაზე ან მათ ქსელზე.

ჯგუფური დანაშაულის ცნება განსაზღვრულია სსკ 27-ე მუხლში. სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებას შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს როგორც შესაბამისი ორგანიზაციის მოსამსახურეთა მხრიდან, რომლებიც კომპიუტერული სისტემის ექსპლუატაციას ეწევიან, ისე გარეშე პირთა მხრიდან, რომლებიც თავიანთ სამსახურებრივ მდგომარეობას იყენებენ კომპიუტერულ ინფორმაციასთან არამართლზომიერად შესაღწევად. პირებს, ვისაც ხელი მიუწვდებოდა ეგმ-ზე, მის სისტემაზე ან ქსელზე მიეკუთვნებიან ეგმ-ის ოპერატორები, პროგრამისტები, კომპიუტერული მოწყობილობის გამმართველები და ა.შ. მათ სისტემის მფლობელის ნებართვით ან სამსახურებრივი უფლებამოსილებით ნებადართული აქვთ მიიღონ ინფორმაცია კომპიუტერულ სისტემაში ან აწარმოონ მასში ოპერაციები, ანდა განახორციელონ კომპიუტერული მოწყობილობის ტექნიკური მომსახურება და ა.შ. ამ პირების მიერ კომპიუტერულ ინფორმაციასთან არამართლზომიერ შედწევაზე შეიძლება ვილაპარაკოთ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ისინი გასცდებიან თავიანთი სამსახურებრივი მოვალეობების ფარგლებს და შეიჭრებიან კომპიუტერული ინფორმაციის ისეთ სფეროში, რომელზეც მათი მოვალეობა არ ვრცელდება. სხვა შემთხვევაში არამართლზომიერ შედწევაზე ვერ ვიმსჯელებთ.

284-ე მუხლის მე-3 ნაწილი პასუხისმგებლობის განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად თვლის მძიმე შედეგს. „მძიმე შედეგი“ შეფასებითი ცნებაა და იგი ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა დადგინდეს საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე. ის შეიძლება გამოიხატოს საინფორმაციო სისტემის მესაკუთრისათვის დიდი მოცულობის ზიანში, კატასტროფაში და ა.შ. მაგალითად, ავიადისპეტჩერის ინფორმაციის ბლოკირება, რასაც შედეგად მოჰყვა თვითმფრინავის კატასტროფა. მძიმე შედეგისადმი დანაშაულის სუბიექტური დამოკიდებულება გაუფრთხილებლობას გულისხმობს.

ეგმ-ის დამაზიანებელი პროგრამის შექმნა, გამოყენება ან გავრცელება (მუხლი 285-ე)

განსახილველ შემადგენლობაში საუბარია კომპიუტერული ვირუსების შემუშავებასა და გავრცელებაზე ელექტროგამომთვლელი მანქანისათვის პროგრამის შექმნის, ანდა არსებულ პროგრამაში ცვლილებების შეტანის გზით.

კომპიუტერულ ვირუსს უწოდებენ სპეციალურ პროგრამას, რომელსაც უნარი შესწევს თვითნებურად მიუერთდეს სხვა პროგრამებს (ე.ი. „დაავადოს“ ისინი) და ამ უკანასკნელის გამოყენებისას შეასრულოს სხვადასხვა არასასურველი მოქმედება: ფაილებისა და კატალოგების გაფუჭება, ინფორმაციის დამაზიანება, მეხსიერების დაზიანება ან წაშლა და ა.შ. კომპიუტერულ ვირუსს შეუძლია გამოიწვიოს კომპიუტერული ინფორმაციის სისტემის სრული დეზორგანიზაცია. ვირუსი შეიძლება კატასტროფის მიზეზი გახდეს კომპიუტერული ინფორმაციის გამოყენების ისეთ სფეროში, როგორიცაა: თავდაცვა, სახელმწიფო უშიშროება, ტრანსპორტის მუშაობის უსაფრთხოება და ა.შ. მაშასადამე, დამაზიანებელი პროგრამის შექმნაში იგულისხმება ისეთი პროგრამა, რომელიც სპეციალურად არის შემუშავებული კომპიუტერული პროგრამების ნორმალური ფუნქციონირების მოშლისათვის. ნორმალურ ფუნქციონირებაში გულისხმობენ იმ ოპერაციების შესრულებას, რომლისთვისაც ეს პროგრამა განკუთვნილი და რომელიც განსაზღვრულია პროგრამის დოკუმენტაციაში.

„დამაზიანებელი პროგრამა“ სისხლის სამართლის კანონში განმარტებულია ისეთ პროგრამად, რომელიც იწვევს ინფორმაციის არასანქციონირებულ განადგურებას, ბლოკირებას, მოდიფიცირებას ან გადაღებას, ანდა ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის მუშაობის მოშლას.

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია კომპიუტერული სისტემის მფლობელის ინფორმაციის ხელშეუხებლობა.

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ეგმ-ის დამაზიანებელი პროგრამის შექმნაში ან არსებული პროგრამის შეცვლაში, რაც იწვევს ინფორმაციის არასანქციონირებულ განადგურებას, ბლოკირებას, მოდიფიცირებას ან კოპირებას, ანდა საინფორმაციო სისტემის მუშაობის მოშლას. მომეტებული საფრთხის გამო სისხლის სამართლის კანონი დანაშაულად თვლის თავისთავად დამაზიანებელი პროგრამის შექმნის ან მისი

მოდელირების ფაქტს, რაიმე კონკრეტული საზიანო შედეგის გარეშე. მასალაზე, 285-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა დამთავრებულ დანაშაულად ჩაითვლება ეგმ-ის დამაზიანებელი პროგრამის შექმნის ან მისი მოდიფიცირების მომენტიდან, მიუხედავად იმისა, იგი გამოყენებული ან გავრცელებული იყო თუ არა. აღნიშნული მოქმედების ჩადენას კანონი იმდენად სახიფათოდ თვლის, რომ მისგან რაიმე საზიანო შედეგის დადგომას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. საქმე იმაშია, რომ კომპიუტერში შეყვანილ დამაზიანებელ პროგრამას შეუძლია მშვიდად „ეძინოს“ წლების განმავლობაში და მაშინ ამოქმედდეს, როცა მისი ავტორი კანონისათვის მიუწევდომელი იქნება.

285-ე მუხლით დანაშაულად არის მიჩნეული აგრეთვე დამაზიანებელი პროგრამის, ანდა ასეთი პროგრამის შემცველი მანქანა-მატარებლის გამოყენება ან გავრცელება. აქ იგულისხმება, შესაბამისად, ასეთი პროგრამების შეყვანა ეგმ-ში, ეგმ-ის სისტემაში ან მათ ქსელში ინფორმაციის განადგურების, ბლოკირების, მოდიფიცირების, კოპირების ან კომპიუტერული სისტემის მუშაობის მოშლის მიზნით, აგრეთვე დამაზიანებელი პროგრამის ან მისი შემცველი მანქანა-მატარებლის გაყიდვა, გაცვლა, გაქირავება, ჩუქება, სხვა პირებისათვის გადაცემა როგორც კომპიუტერული ქსელის მეშვეობით, ისე ფიზიკურად. დამაზიანებელი პროგრამის გავრცელებად თვლიან აგრეთვე მათ კოპირებას.

დანაშაულის სუბიექტი ზოგადია – 14 წელს მიღწეული ნებისმიერი ფიზიკური პირი.

დანაშაულის სუბიექტური მხარე პირდაპირ განზრახვას გულისხმობს, რაზეც მინიშნებაა კანონის დისპოზიციაში. პირს გაცნობიერებული აქვს, რომ ქმნის დამაზიანებელ პროგრამას, იყენებს ან ავრცელებს ასეთ პროგრამას ან მის შემცველ მანქანა-მატარებელს და სურს განახორციელოს ეს მოქმედება. ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის სხვა ნიშნებს კანონი კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობას არ ანიჭებს.

285-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს იმავე ქმედებას, რამაც გამოიწვია მძიმე შედეგი. მძიმე შედეგი შეფასებითი ცნებაა და იგი ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში საქმის თავისებურებების მიხედვით უნდა განსაზღვროს სასამართლომ. ეს შეიძლება იყოს ადამიანის ჯანმრთელობის დაზიანება, ტექნიკური ან სამხედრო კატასტროფა, ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის მუშაობის დეზორგანიზაცია, მნიშვნელოვანი ქონებრივი ზიანი და სხვ. ამგვარ შედეგებთან დანაშაულის დამოკიდებულება

მხოლოდ გაუფრთხილებლობას გულისხმობს. ამასთანავე, თუკი მძიმე შედეგი განზრახ იქნება გამოწვეული, მაშინ იმისდა მიხედვით, თუ რა მოტივი და მიზანი ამოძრავებდა დანაშაულს და რა ხასიათის შედეგი დადგა, დანაშაულთა ერთობლიობასთან გვექნება საქმე.

მგმ-ის, მგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის ექსპლუატაციის წესის დარღვევა (მუხლი 286-მ)

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია ელექტრონული ინფორმაციის უსაფრთხოება კომპიუტერული სისტემის ან ქსელის ექსპლუატაციის დროს.

კომპიუტერულ ქსელში იგულისხმება უწყების ან ორგანიზაციის შიდა ელექტრონული ქსელი, რომელზეც ვრცელდება მისი იურისდიქცია, ვინაიდან გლობალურ ქსელში არ არსებობს ექსპლუატაციის საერთო წესები.

ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის ექსპლუატაციის წესები შეიძლება დაადგინოს კომპეტენტურმა სახელმწიფო ორგანომ, კომპიუტერული სისტემის მფლობელმა, ასევე ეგმ-ისა და სხვა კომპიუტერული მოწყობილობის დამამზადებელმა (ტექნიკური ექსპლუატაციისა და პროგრამებთან მუშაობის წესები), პროგრამის გამყიდველმა და სხვ.

ეგმ-ის, მისი სისტემის ან ქსელის ექსპლუატაციის წესის დარღვევა შეიძლება განხორციელდეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით, რასაც შედეგად უნდა მოჰყვეს კანონით დაცული ინფორმაციის განადგურება, ბლოკირება, მოდიფიცირება ან გადაღება, ანდა მნიშვნელოვანი ზიანი, ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის უნდა იყოს მიზეზობრივი კავშირი.

კომპიუტერული სისტემის ან ქსელის ექსპლუატაციის წესის დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს ინსტრუქციით გათვალისწინებული მუშაობის რეჟიმის დარღვევაში (მაგალითად, ტემპერატურული რეჟიმი, მაგნიტური ველი და სხვ.), აგრეთვე, არასანქცირებული შეღწევისაგან სისტემის დაცვის რეჟიმის დარღვევაში, ელექტრო და სახანძრო უსაფრთხოების წესების დარღვევაში, კომპიუტერულ ინფორმაციასთან მოპყრობის წესის დარღვევაში, რომელიც დადგენილია ინფორმაციის შესაკუთრის ან მფლობელის მიერ ანდა ნორმატიული აქტით და ა. შ.

ეგმ-ის, მისი სისტემის ან ქსელის ექსპლუატაციის წესის დარღვევის შედეგად გამოწვეული მნიშვნელოვანი ზიანი შეფასებითი ცნებაა,

რომელიც უნდა დადგინდეს სასამართლოს მიერ კონკრეტული გარემოებების საფუძველზე. ეს შეიძლება იყოს, მაგალითად, სტრატეგიული ობიექტის მნიშვნელოვანი ინფორმაციის განადგურება, ბლოკირება, შეცვლა; დაცვის სისტემის განადგურება და სხვა.

დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია – ეს არის კომპიუტერული ინფორმაციის კანონიერი მომხმარებელი, ე. ი. პირი, რომელსაც თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობით ან ფუნქციონალური მოვალეობების შესრულებისას მართლზომიერად შეუძლია შეაღწიოს ეგმ-ის სისტემაში ან ქსელში კომპიუტერულ ინფორმაციასთან (ეგმ-ის ოპერატორი, პროგრამისტი, მომსახურების ტექნიკოსი და ა. შ.).

რაც შეეხება დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს, კანონის ტექსტიდან გამომდინარე, იგი შეიძლება გამოიხატოს როგორც არაპირდაპირ განზრახვაში, ისე გაუფრთხილებლობაში. მოტივსა და მიზანს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისათვის კანონი მნიშვნელობას არ ანიჭებს.

სსკ 286-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს იმავე ქმედებას, რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია. მძიმე შედეგი შეფასებული ნიშანია, რომელიც იმავე მნიშვნელობით უნდა გავიგოთ, როგორც სსკ 284-285-ე მუხლებით აღწერილ შემაღენლობებში.

შინაარსი

თავი I

- §1. საქართველოს სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის ცნება და საგანი 3
- §2. დანაშაულის კვალიფიკაცია და მისი მნიშვნელობა 11
- §3. სისხლის სამართლის განსაკუთრებული ნაწილის სისტემა 15

თავი II

- დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ 19
- §1. ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის ზოგადი დახასიათება. დანაშაული სიცოცხლის წინააღმდეგ 19
- განზრახი მკვლელობა (მუხლი 108-ე) 23
- განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში (მუხლი 109-ე) 27
- მკვლელობა მსხვერპლის თხოვნით (მუხლი 110-ე) 47
- განზრახ მკვლელობა უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში (მუხლი 111-ე) 51
- დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობა (მუხლი 112-ე) 54
- მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით (მუხლი 113-ე) 55
- მკვლელობა დამნაშავის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით (მუხლი 114-ე) 58
- თვითმკვლელობამდე მიყვანა (მუხლი 115-ე) 59
- სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით (მუხლი 116-ე) 62

თავი III

- დანაშაული ჯანმრთელობის წინააღმდეგ 64
- §1. ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის ზოგადი დახასიათება 64
- ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება (მუხლი 117-ე) 70
- ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება 90
- ჯანმრთელობის დაზიანება სასიკვდილო შედეგით (მუხლი 119-ე) 92
- ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება (სსკ 120-ე მუხლი) 95
- ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში (სსკ 121-ე მუხლი) 96

ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით (სსკ 122-ე მუხლი)	98
ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით (მუხლი 123-ე)	100
ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით (მუხლი 124-ე)	103
ცემა (სსკ მუხლი 125-ე)	104
წამება (მუხლი 126-ე)	106

თავი IV

ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის

საფრთხის შექმნა	110
სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენება (მუხლი 127-ე)	110
განსაცდელში მიტოვება (მუხლი 128-ე)	111
დაუხმარებლობა (მუხლი 129-ე)	113
ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება (მუხლი 130-ე)	116
შიდსის შეყრა (მუხლი 131-ე)	119
განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა (მუხლი 132-ე)	121
უკანონო აბორტი (მუხლი 133-ე)	123
ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის ალების იძულება (მუხლი 134-ე)	126
სისხლით ან სისხლის კომპონენტებით უკანონო ვაჭრობა (მუხლი 135-ე)	130
ადამიანის ორგანოებით ვაჭრობა (მუხლი 135 ¹ -ე)	132
გენეტიკური მანიპულაცია (მუხლი 136-ე)	133

თავი V

დანაშაული სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის

წინააღმდეგ	136
§1. სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის ზოგადი დახასიათება	136
გაუპატიურება (სსკ მუხლი 137-ე)	138
სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება (სსკ მუხლი 138-ე)	152

სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების იძულება (სსკ მუხლი 139-ე)	155
სქესობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება თექვსმეტი წლის ასაკს მიუღწევლთან (სსკ მუხლი 140-ე)	159
გარყვნილი ქმედება (სსკ მუხლი 141-ე)	161

თავი VI

დანაშაული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების

წინააღმდეგ	163
§1. ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ზოგადი დახასიათება	163
ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა (სსკ 142-ე მუხლი)	166
რასობრივი დისკრიმინაცია (მუხლი 142 ¹ -ე)	170
შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის უფლებების შეზღუდვა (მუხლი 142 ² -ე)	176
თავისუფლების უკანონო აღკვეთა (მუხლი 143-ე)	180
ადამიანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) – (მუხლი 143 ¹ -ე)	185
არასრულწლოვანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) – (სსკ 143 ² მუხლი)	192
მძევლად ხელში ჩაგდება (სსკ 144-ე მუხლი)	196
წამება (მუხლი 144 ¹)	201
წამების მუქარა (მუხლი 144 ²)	212
დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობა (მუხლი 144 ³)	215
დანაშაულის პროვოკაცია (მუხლი 145 ¹ -ე)	217
უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში (მუხლი 146-ე)	220
განზრახ უკანონო დაკავება ან დაპატიმრება (სსკ 147-ე მუხლი)	222
უკანონო მოთავსება ან დაკავება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში (სსკ 149-ე მუხლი)	227
იძულება (სსკ 150-ე მუხლი)	232
მუქარა (სსკ 151-ე მუხლი)	236
ადგილსამყოფლის თავისუფლად არჩევის უფლების ხელყოფა (სსკ 152-ე მუხლი)	241
სიტყვის თავისუფლების ხელყოფა (მუხლი 153-ე)	245
ეურნაღმრთისთვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლა (მუხლი 154-ე)	246
რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა (მუხლი 155-ე)	249

დეგნა (მუხლი 156-ე)	250
პირადი ან ოჯახური საიდუმლოების ხელყოფა (მუხლი 157-ე)	252
კერძო საუბრის საიდუმლოების დარღვევა (მუხლი 158-ე)	256
პირადი მიმოწერის, ტელეფონით საუბრის ან სხვაგვარი ხერხით შეტყობინების საიდუმლოების დარღვევა (მუხლი 159-ე)	258
ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის დარღვევა (მუხლი 160 -ე)	260
შეკრების ან მანიფესტაციის უფლების ხელყოფა (მუხლი 161-ე)	262
არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა (მუხლი 162-ე)	265
საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლა (მუხლი 163-ე)	268
ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევა, ხმების არასწორად დათვლა ან არჩევნების შედეგების არასწორად შეჯამება (მუხლი 164-ე)	269
გაფიცვის უფლების ხელყოფა (მუხლი 165-ე)	271
პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შექმნისათვის ან მისი საქმიანობისათვის ხელის შეშლა (მუხლი 166 -ე)	272
ინფორმაციის გაცნობაზე უარის თქმა ან არასწორი ინფორმაციის წარდგენა (მუხლი 167-ე)	275
შრომის თავისუფლების ხელყოფა (მუხლი 168-ე)	277
შრომის კანონმდებლობის დარღვევა (მუხლი 169-ე)	278
შრომის დაცვის წესის დარღვევა (მუხლი 170-ე)	280

თავი VII

დანაშაული ოჯახისა და არასრულწლოვანის წინააღმდეგ	282
§1. ოჯახისა და არასრულწლოვანის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ზოგადი დახასიათება	282
არასრულწლოვანის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში (სსკ 171-ე მუხლი)	283
არასრულწლოვანის მიმართ უკანონო გარიგების განხორციელება შეილად აყვანის მიზნით (სსკ 172-ე მუხლი)	287
შეილად აყვანის მიზნით ფეხმძიმე ქალების წინასწარი შერჩევა და მშობიარობისათვის საქართველოს ფარგლებს გარეთ გაყვანის შესაძლებლობის შექმნა ან ასეთ გაშვილებაში ხელშეწყობა (სსკ 172 ¹ -ე მუხლი)	289

შეილად ან შეილობილად აყვანის წესის დარღვევა (სსკ 173-ე მუხლი)	292
ბავშვის შეცვლა (მუხლი 174-ე)	295
შეილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნება (მუხლი 174-ე)	296
ალიმენტის გადახდისათვის ჯოჯუტად თავის არიდება (მუხლი 176-ე)	299
პრონომიკური დანაშაული	301

თავი VIII

დანაშაული საკუთრების წინააღმდეგ	302
ქურდობა (მუხლი 177-ე)	310
ძარცვა (მუხლი 178-ე)	317
ყაჩაღობა (მუხლი 179-ე)	320
თაღლითობა (მუხლი 180-ე)	325
გამოძალა (მუხლი 181-ე)	328
მითვისება ან გაფლანგვა (მუხლი 182-ე)	332
განსაკუთრებული ისტორიული, კულტურული, მეცნიერული ან ეროვნული ღირებულების ნივთის ან დოკუმენტის დაუფლება მარ- თლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით (მუხლი 183-ე)	335
ავტომობილის ან სხვა მექანიკური სატრანსპორტო საშუალების მართლ- საწინააღმდეგო დაუფლება მისაკუთრების მიზნის გარეშე (მუხლი 184-ე)	338
ქონებრივი დაზიანება მოტყუებით (მუხლი 185-ე)	341
წინასწარი შეცნობით დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ნივთის შეძენა ან გასაღება (მუხლი 186-ე)	343
ნივთის დაზიანება ან განადგურება (მუხლი 187-ე)	345
ნივთის დაზიანება ან განადგურება გაუფრთხილებლობით (მუხლი 188-ე)	348
საავტორო, მომოჯნავე უფლების მფლობელისა და მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის უფლების ხელყოფა (მუხლი 189-ე)	349
სამრეწველო საკუთრების უფლების ხელყოფა (მუხლი 189 ¹)	352

თავი IX

დანაშაული სამეწარმეო ან სხვა ეკონომიკური საქმიანობის წინააღმდეგ	355
--	-----

კანონიერი სამეწარმეო საქმიანობისათვის ხელის შეშლა (მუხლი 190-ე)	355
მიწასთან დაკავშირებული გარიგების უკანონო რეგისტრაცია (მუხლი 191-ე)	358
უკანონო სამეწარმეო საქმიანობა (მუხლი 192-ე)	361
ცრუ მეწარმეობა (მუხლი 193-ე)	364
უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაცია (მუხლი 194-ე)	366
მონოპოლიური საქმიანობა და კონკურენციის შეზღუდვა (მუხლი 195-ე)	370
სასაქონლო ნიშნის ან სხვა კომერციული აღნიშვნის მართლსაწინააღმდე- გოდ გამოყენება (მუხლი 196-ე)	373
ფალსიფიკაცია (მუხლი 197-ე)	378
ადამიანის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში პროდუქციის დამზადება. შემოტანა ან რეალიზაცია (მუხლი 198-ე)	381
ეკონომიკით უკანონოდ სარგებლობა (მუხლი 199-ე)	384
მარკირებას დაქვემდებარებული აქციზური საქონლის აქციზური მარკის გარეშე გამოშვება, შენახვა, რეალიზაცია ან გადაზიდვა (მუხლი 200-ე)	386
ყალბი აქციზური მარკების დამზადება, გასაღება ან/და გამოყენება (მუხლი 200 ¹ -ე)	387
აქციზური მარკების მეორადი გამოყენების მიზნით გასაღება, შეძენა და გამოყენება ან/და მათი სხვა პირისათვის გადაცემა (მუხლი 200 ² -ე)	389
ყალბი რეკლამა (მუხლი 201-ე)	390
კომერციული ან საბანკო საიდუმლოების შემცველი ინფორმაციის უკანონოდ შეგროვება ან გავრცელება (მუხლი 202-ე)	391
პროფესიული სპორტული შეჯიბრის ანდა კომერციულ-სანახაობითი კონკურსის მონაწილის ან ორგანიზატორის მოსყიდვა (მუხლი 203-ე)	395
საბუღალტრო წიგნის წარმოების წესის დარღვევა (მუხლი 204-ე)	398
უკანონო ქმედება გაკოტრებისას (მუხლი 205-ე)	399
საბუღალტრო წიგნის წარმოების წესის დარღვევა გაკოტრებისას (მუხლი 206-ე)	400
განცხადების შეუტანლობა გაკოტრებისას (მუხლი 207-ე)	401

თავი X

დანაშაული ფულად-საკრედიტო სისტემაში	403
კრედიტის უკანონოდ მიღება (მუხლი 208-ე)	403
ძვირფასი ლიონის სინჯის აღმნიშვნელი სახელმწიფო დამლის დამზადების ან გამოყენების წესის დარღვევა (მუხლი 209-ე)	406
ყალბი საკრედიტო ან საანგარიშსწორებო ბარათის დამზადება, გასაღება ან გამოყენება (მუხლი 210-ე)	408
ჩეკის ან საკრედიტო ბარათის ბოროტად გამოყენება (მუხლი 211-ე) ...	409
ყალბი ფულის ან ფასიანი ქაღალდის დამზადება ან გასაღება (მუხლი 212-ე)	410
ფასიანი ქაღალდების ბაზრის წესების დარღვევა (მუხლი 213 -ე)	413

თავი XI

დანაშაული საფინანსო საქმიანობის სფეროში	418
საბაჟო წესის დარღვევა (მუხლი 214-ე)	418
საზღვარგარეთ გატანილი საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი კულტურის ძეგლის ან ძეგლის ნიშნის მქონე ობიექტის საქართველოში დაუბრუნებლობა (მუხლი 215-ე)	422
საქართველოს ტერიტორიაზე მიმოქცევაში არსებული ეროვნული ვალუტის გამოყენების წესის დარღვევა (მუხლი 216-ე)	423
საზღვარგარეთიდან უცხოურ ვალუტაში თანხების დაუბრუნებლობა (მუხლი 217-ე)	424
გადასახადისათვის თავის არიდება (მუხლი 218-ე)	426
მომხმარებლის მოტყუება (მუხლი 219-ე)	429

თავი XII

დანაშაული სამეწარმეო ან სხვა ორგანიზაციაში სამსახურის ინტერესის წინააღმდეგ	432
უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება (მუხლი 220-ე)	432
კომერციული მოსყიდვა (მუხლი 221-ე)	435

თავი XIII

დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ	438
§1. დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ (ზოგადი დახასიათება)	439

ტელერადიომაუწყებლობის ან კავშირგაბმულობის დაწესებულების ანდა სტრატეგიული ან განსაკუთრებული მნიშვნელობის ობიექტის ხელში ჩაგდება ან ბლოკირება (მუხლი 222-ე)	440
სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირება (მუხლი 222 ¹ -ე)	443
უკანონო შეიარაღებული ფორმირების შექმნა ან ხელმძღვანელობა ანდა მასში მონაწილეობა (მუხლი 223-ე)	447
ქურდული სამყაროს წევრობა, კანონიერი ქურდობა (მუხლი 223 ¹)	450
ბანდიტიზმი (მუხლი 224-ე)	454
მასობრივი არეულობა (მუხლი 225-ე)	458
ჯგუფური მოქმედების ორგანიზება, რომელიც არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს, ან მასში აქტიური მონაწილეობა (მუხლი 226-ე)	460
საჰაერო ან წყლის ზომავადის ანდა რკინიგზის მოძრავი შემადგენლობის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება (მუხლი 227-ე)	463
მეკობრეობა (მუხლი 228-ე)	467
აფეთქება (მუხლი 229-ე)	471
ენერგორესურსით სარგებლობის წესების დარღვევა (მუხლი 229 ¹ -ე)	474
ბირთვული მასალის ან მოწყობილობის, რადიაქტიური ნარჩენის, რადიაქტიური ნივთიერების ან მაიონებული გამოსხივების სხვა წყაროსადმი უკანონო მოპყრობა (მუხლი 230-ე)	477
ბირთვული მასალის, რადიაქტიური ნივთიერების ან მაიონებული გამოსხივების სხვა წყაროს ხელში ჩაგდება (მუხლი 231-ე)	481
ბირთვული იარაღის ან სხვა ბირთვული ასაფეთქებელი მოწყობილობის დამზადება (მუხლი 232-ე)	483
ბირთვულ ან რადიაქტიურ ობიექტზე ავარიის ან უბედური შემთხვევის შესახებ ინფორმაციის დაფარვა ან დამახინჯება (მუხლი 233-ე)	485
საქართველოს ტერიტორიაზე რადიაქტიური, ტოქსიკური საძრეწველო ან საყოფაცხოვრებო ნარჩენის ტრანზიტი ან იმპორტი (მუხლი 234-ე)	487
მასობრივი განადგურების იარაღის, შეიარაღების ან სამხედრო ტექნიკის შესაქმნელი ტექნოლოგიის, მეცნიერულ-ტექნიკური ინფორმაციის ან მომსახურების უკანონო ექსპორტი (მუხლი 235-ე)	490
ცეცხლსასროლი იარაღის (გარდა გლუვლულიანი სანადირო თოფისა), საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო შეძენა, შენახვა, ტარება, დამზადება, გადაზიდვა, გადავზავნა ან გასაღება (მუხლი 236-ე)	492

იარაღის, საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება მისაკუთრების მიზნით ან გამოძალვა (მუხლი 237-ე)	499
ცეცხლსასროლი იარაღის (მათ შორის გლუვლულიანი სანადირო თოფის) დაუდევრად შენახვა (მუხლი 238-ე)	504
ხულიგნობა (მუხლი 239-ე)	506

თაზი XIV

სამუშაოს წარმოებისას უსაფრთხოების წესის დარღვევა	511
სამთო, სამშენებლო ან სხვა სამუშაოს წარმოებისას უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხლი 240-ე)	512
ელექტრო ან თბოენერგიის, გაზის, ნავთობის ან ნავთობპროდუქტების ობიექტზე უსაფრთხოების წესების დარღვევა (მუხლი 240 ¹ -ე)	514
ატომური ენერგეტიკის ობიექტზე უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხლი 241-ე)	516
აფეთქებასაშიშ საწარმოში ან საამქროში უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხლი 242-ე)	518
სახანძრო უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხლი 243-ე)	520
ფეთქებადი, ადვილად აღებადი, მწვავე ნივთიერების ან პიროტექნიკური ნაკეთობის აღრიცხვის, შენახვის, გადაზიდვის, გამოყენების ან გადავზავნის წესის დარღვევა (მუხლი 244-ე)	522
ბირთვული მასალის, რადიაქტიური ნარჩენის, რადიაქტიური ნივთიერების ან მაიონებული გამოსხივების სხვა წყაროსადმი მოპყრობის წესის დარღვევა (მუხლი 245-ე)	524

თაზი XV

დანაშაული მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და საზოგადოებრივი ზნეობის წინააღმდეგ	526
უკანონო საექიმო ან ფარმაცევტული საქმიანობა (მუხლი 246-ე)	527
სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმნელი გარემოების შესახებ ინფორმაციის დამალვა ან გაყალბება (მუხლი 247-ე)	529
სანიტარიულ-ეპიდემიოლოგიური წესის დარღვევა (მუხლი 248-ე)	533
შხამის ბრუნვის წესის დარღვევა (მუხლი 249-ე)	535
შხამის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება ან გამოძალვა (მუხლი 250-ე)	539

უსაფრთხოების მოთხოვნებთან შეუსაბამო, უხარისხო საქონლის გამოშვება ან გაყიდვა ანდა უხარისხო სამუშაოს შესრულება ან უხარისხო მომსახურების გაწევა (მუხლი 251-ე).....	540
უკანონო გაერთიანების შექმნა ან ხელმძღვანელობა ანდა მასში მონაწილეობა (მუხლი 252-ე).....	543
პროსტიტუციაში ჩაბმა (მუხლი 253-ე).....	546
პროსტიტუციისათვის ადგილის ან საცხოვრებლის გადაცემა (მუხლი 254-ე).....	548
პორნოგრაფიული ნაწარმოების ან სხვა საგნის უკანონოდ დამზადება ან გასაღება (მუხლი 255-ე).....	549
არასრულწლოვანის ჩაბმა პორნოგრაფიული ნაწარმოების ან სხვა საგნის უკანონოდ დამზადებასა და გასაღებაში (მუხლი 255 ¹ -ე).....	551
ისეთი ნაწარმოების დამზადება ან გავრცელება, რომელიც პროპაგანდის უწევს ძალადობას ან სისასტიკის კულტს (მუხლი 256-ე).....	553
ისტორიის, კულტურის ან ბუნების ძეგლთა დაზიანება ან განადგურება (მუხლი 257-ე).....	554
მიცვალებულისადმი უპატივცემულობა (მუხლი 258-ე).....	557
ცხოველებისადმი სასტიკი მოპყრობა (მუხლი 259-ე).....	559

თავი XVI

ნარკოტიკული დანაშაული	561
§1. ნარკოტიკულ დანაშაულთა ზოგადი დახასიათება	561
ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონო დამზადება, წარმოება, შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება (მუხლი 260-ე).....	565
ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების უკანონო დამზადება, წარმოება, შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება (მუხლი 261-ე).....	582
საქართველოში ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონოდ შემოტანა, საქართველოდან უკანონოდ გატანა ან ტრანზიტით საერთაშორისო გადაზიდვა (მუხლი 262-ე).....	585
საქართველოში ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების დიდი ოდენობით უკანონოდ შემოტანა, საქართველოდან უკანონოდ გატანა ან ტრანზიტით საერთაშორისო გადაზიდვა (მუხლი 263-ე).....	593
ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის,	

ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების მართლსაწინააღმდეგო მისაყუთრება ან გამოძალვა (მუხლი 264-ე).....	594
ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის უკანონო დათესვა, მოყვანა ან კულტივირება (მუხლი 265-ე).....	602
ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის, ფსიქოტროპული ნივთიერების ან მისი ანალოგის უკანონო წარმოებისათვის ფარული ლაბორატორიის მოწყობა ან შენახვა (მუხლი 266-ე).....	604
ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად ყალბი რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის დამზადება გასაღების მიზნით ან გასაღება (მუხლი 267-ე).....	607
ფსიქოტროპული ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების შესაძენად ყალბი რეცეპტის ან სხვა დოკუმენტის დამზადება გასაღების მიზნით ან გასაღება (მუხლი 268-ე).....	610
ნარკოტიკული საშუალების ან პრეკურსორის დამზადების, წარმოების, მიღების, აღრიცხვის, გაცემის, შენახვის, გადაზიდვის, გადაგზავნის ან შემოტანის წესის დარღვევა (მუხლი 269-ე).....	611
ფსიქოტროპული ან ძლიერმოქმედი ნივთიერების დამზადების, წარმოების, მიღების, აღრიცხვის, გაცემის, შენახვის, გადაზიდვის, გადაგზავნის ან შემოტანის წესის დარღვევა (მუხლი 270-ე).....	615
ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის უკანონოდ მოხმარებისათვის ბინის ან სხვა სადგომის დათმობა (მუხლი 271).....	616
ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის, ფსიქოტროპული ნივთიერების, მისი ანალოგის მოხმარებაზე დაყოლიება (მუხლი 272-ე).....	621
პირადი მოხმარებისათვის ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის მცირე ოდენობით უკანონო დამზადება, შეძენა, შენახვა ანდა ექიმის დანიშნულების გარეშე უკანონოდ მოხმარება (მუხლი 273-ე).....	624
იძულებითი მკურნალობისათვის თავის არიდება (მუხლი 274-ე).....	626

თავი XVII

სატრანსპორტო დანაშაული	630
რკინიგზის, წყლის, საჰაერო ან საბაგირო ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევა (მუხლი 275-ე).....	632

ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლოატაციის წესის დარღვევა (მუხლი 276-ე).....	634
სატრანსპორტო საშუალების ექსპლუატაციისათვის გაუვარდისება (მუხლი 278-ე).....	637
გემის კაპიტნის მიერ განსაცდელში მიტოვება (მუხლი 279-ე).....	638
ფრენის საერთაშორისო წესის დარღვევა (მუხლი 280-ე).....	639
ტრანსპორტის უსაფრთხო მოძრაობის წესის დარღვევა (მუხლი 281-ე).....	641
მატარებლის თვითნებური გაჩერება (მუხლი 282-ე).....	641
მაგისტრალური მილსადენის მშენებლობის, ექსპლოატაციის ან რემონტის უსაფრთხოების წესის დარღვევა (მუხლი 283-ე).....	642

თავი XVIII

კომპიუტერული დანაშაული.....	644
კომპიუტერულ ინფორმაციასთან არამართლზომიერი შეღწევა (მუხლი 284-ე).....	646
ეგმ-ის დამაზიანებელი პროგრამის შექმნა, გამოყენება ან გავრცელება (მუხლი 285-ე).....	649
ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის ექსპლუატაციის წესის დარღვევა (მუხლი 286-ე).....	651

გამომცემლობის რედაქტორი მ. ჩიკვილაძე
ტექრედაქტორი ლ. ნინიკაშვილი
კორექტორი მ. კილაძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად
საბეჭდი ქალაქი 60X84, 1/16
ნაბეჭდი თაბახი 39,5

შეკვეთა №15 ტირაჟი 200

ფასი სახელშეკრულებო

გამომცემლობა „პერიდიანი“,
თბილისი, აკაკი წერეთლის გამზირი, 112.